

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము
Andhra Bharata Kavita Vimarshanamu

కోరాడ రామకృష్ణయ్య
Korada Ramakrishnaiya

1929

ఆంధ్ర ప్రభుత్వము ప్రకటించినది

ఆంధ్ర భారత సాహిత్యమునకు
(STUDIES IN ANDHRA BHARATHA)

కోరికతో ఆంధ్ర ప్రభుత్వము, యం., ప.,

K. Ramakrishnaiya, M.A.,
READER IN TELUGU,
University of Madras.

సర్వస్వామ్యములు
గ్రంథకర్తవి

PRINTED AT THE
ANDHRAPATRIKA PRESS
MADRAS—1929

ప్రథమముద్రణము
౧౯౦౦ ప్రతులు

శ్రీరామచంద్రకృతినం

ద్వంద్వతీతం గురొద్గుణమ్,

యోగీశ్వరం జ్ఞానధనం

నందే నా గోశ్వరం గురునమ్.

PREFACE

This book is the result of my work, as the University Reader in Telugu. It is based on the lectures delivered by me in Nov. 1928, under the auspices of the Madras University, and is only an amplification of the matter contained therein.

Andhra Bharata is doubtless the earliest and most important work extant in Telugu from a linguistic as well as an artistic point of view; and it is only proper that a critical and historical appreciation of the Telugu language and literature should begin with a study of that great work.

Critics are often prone to remark that the last word on Telugu Bharata has already been said, and that there is nothing more to be worked on the subject. But it may be said that they have to realise that Mahābharata is a diamond with many facets still demanding the view and appreciation of the critic. Telugu language and literature have to be studied more critically from a historical point of view, their gradual development has to be traced, the underlying influences that moulded their development in different ages have to be noted, and the real place and importance of Bharata, especially of Tikkana's poetic expression and art, in Telugu

II

literature, have to be brought out, by a close comparison of the Telugu text with that of the Sanskrit original. As such, this sort of study and work has been brought under the purview of the Telugu Department. For the present I have to confine myself to Virataparva alone for purposes of comparison, as no authorised version of the original text for other Parvas is available so far.

In this connection, it is with feelings of reverence and gratitude, that I thank Dewan Bahadur, Sir. R. Venkataratnam Naidu garu, kt., M.A., D. Litt., Ex Vice Chancellor of this University, for having encouraged me in taking up this subject on hand as part of my work here. I have to thank N. Bangarayya garu, B.A., for the help he has rendered me in this work while he was here as a Fellow of the Telugu department. I express my deep sense of gratitude to M.R.Ry. Desoddharaka, K. Nageswara Rao Pantulu garu, the noble Patron of Telugu Literature, for the kindness with which he accepted to include my work in his Andhra Grandhamala, and the promptness with which he got it through the press. My thanks are also due to the University authorities for having permitted me to publish this work.

K. R.

పీఠిక

మద్రాసు విశ్వకళాపరిషత్తులో ఘోషింపబడుగా
నుండి క్రింది సమావేశమున నేను జేయఁగలిగిన సరిశోధ
ఫలితమే యీ గ్రంథము.

ఆంధ్రభాషావాఙ్మయము చరితమును, వాని
సక్రమపరిణామమును అన్వేషించి విమర్శించుట యే ప్రాచ్య
సరిశోధనాలయమందలి యాంధ్రశాఖ చేయఁదగిన పనిగా
కున్నది. భారతమే యీ భాషలో మొదటి యుద్గ్రంథ
మగుటచే, తద్భాషావాఙ్మయ పరిణామమున కిది యెంత
సహకార దోష్యుడైనదో తెలిసికొనవలసిన యావశ్యకత
కలదు. ఇంతకు ముఁద్య మనేకు లనేకవిధముల దీనిని
విమర్శించియే యున్నారనుట వాస్తవమే. కాని నన్న
పాఠ్యము చెప్పినట్లుగా విశ్వజనీనమై పరఁగు నీ భారత
సత్త్వము దాని నాశ్రయించువారి దృక్పథమునుబట్టి
వివిధ కాంతుల నీనుచు నేయుండు ననుటకు సందేహ
ము లేదు. కావున భారతకవితకుఁ దత్తద్దేశకాలపరిస్థితు
లకు నెట్టినంబంధము కలదో, ఇది యాంధ్రభాషావాఙ్మయ

పరిణామమున కెట్లు తోడ్పడినదో, కవిత్వయముయొక్క--
అందు ముఖ్యముగా కవిబ్రహ్మయొక్క-- కవితానిర్మాణ
చాతుర్య మెట్టివిశేషగుణములు కలదగుటచే సర్వాతి
శాయియై వెలుచున్నదో పరిశీలించి వినరింపఁగల విమ
ర్శన లింకను బయలు దేఱవలసియున్నది. గీర్వాణసారస్వత
మహావృక్షశాఖకుఁ గట్టినయంతుగా బయలుదేఱి విజృం
భించిన యాంధ్రసారస్వతము నందు ఆంధ్రజాతీయతా
గుణ మెంతవఱకు నిలిచియున్నదో పరిశీలించవలసి
యున్నది. ప్రాచీనాంధ్రభాషాస్వరూపమును గుర్తించి,
దాని కితరద్రావిడభాషలతోడను, సంస్కృతప్రాకృతముల
తోడనుగల సంబంధ బాంధవ్యములను నిర్ణయించి, తద్భాషా
చరిత్ర నన్వేషించుటయు నావశ్యకంజే. ఆంధ్రసారస్వత
మహావృక్షమునకు 'లలితస్కంధము' ఆంధ్రభారతము.
ఈ స్కంధము నాశ్రయించినచో, నావృక్షమునకు 'మూ
లంబగు' దేశీయపుఁ బలుకుబడియు, పైకి విజృంభించిన
ప్రబంధాదిశాఖల యథార్థస్థితియు మనకు సులభముగ
గోచరించును. కావుననే యిది యొకను భాషాసారస్వత
విమర్శకుల కవశ్య మాశ్రయపాత్రం బగు చున్నది. కేవల
భాషాంతరకర్తలుగ నెన్నఁబడుచున్న భారతకవుల కళా
చాతుర్యవిశేషములను మూలగ్రంథముతోఁ బోల్చి విడఁ
దీయవలయునను తలంపే న న్నివిమర్శనమునకుఁ బురి

కొల్పినది. ప్రమాణముగ గ్రహింపఁదగిన మూలగ్రంథ పాఠము తక్కినపర్వములకు లభింపకపోవుటచే నీవిమర్శనము ప్రధానముగ నొక్కవిరాటపర్వముపైన నేర్పూర్ణముగా పఠవలసినదైనది. తిక్కన దీనినిగూర్చి చేసిన ప్రశంసనుబట్టి యాతనికవిత కిది మూలగ్రంథమనుటయు స్పష్టమే. తిక్కనపర్వములనుగూడ మూలముతోఁ బోల్చి చూచినచో తిక్కనార్యుని కళాప్రతిభ, మహత్త్వ మింకను బయలుపడుననుటకు సందేహము లేదు. ఇట్టి విమర్శనల ప్రయోజనమును నిర్ణయించి యిదివఱకు గుణలేఖములు గలిగినచో గ్రహించి నన్నుఁ గృతార్థునిఁ జేయఁగోహ్యమయ్యును పండితులను బ్రేరేపించుచున్నాను.

ఇంతకుఁ బూర్వ మీవిశ్వకళాశరిష దశ్యత్సులై యుండి యీ భారతవిమర్శనము విషయమున నన్నుఁ బ్రోత్సహించిన శ్రీ దవాణ్ బహదూర్ సర్ రఘుపతి వేంకటరత్నంనాయుడు (కె. టి., ఎం. ఏ., డి.లిట్.) గారికి వినయపూర్వకమగు నాకృతజ్ఞ తాభివందనముల సర్పించుచున్నాఁడను. ఈగ్రంథమును బ్రకటించుకొన ననుజ్ఞయొసఁగిన విశ్వవిద్యాలయాధికారులకును, ఈ పరిశోధనాలయమున 'ఫెల్లో'గానున్న కాలమున సీగ్రంథపరిశోధన పషయమున నాకుఁదోడ్పడిన శ్రీ నండూరి బంగారయ్య(బి.యే.)

గారికిని నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. నా ప్రార్థన నంగీకరించి
 యీ గ్రంథమును దమ ఆంగ్ల గ్రంథమాలలోఁ జేర్చికొని
 యింత శీఘ్రకాలమున ముద్రించి యాంధ్రలోకము
 నెదుటఁ బెట్టిన యత్యుదార స్వభావులు, నాంధ్రభాషా
 పోషకులు, దేశోద్ధారకులు నగు శ్రీ కాశీనాథుని నాగే
 శ్వర రావుపంతులుగారికి నా కృతజ్ఞతాభివందన శతముల
 నర్పించుచున్నాఁడను.

కోరాడ రామకృష్ణయ్య

విషయసూచిక

౧

ఆంధ్రవాఙ్మయము; ఆంధ్రమహాభారతము: ౧-౭౮

వినుర్వనపద్ధతులు ౮-౧౦; ఆంధ్రవాఙ్మయయుగములు ౧౦-౧౩; ప్రాచీన దేశకాలపరిస్థితులు, ౧౩-౨౪; చాళుక్య కాలమున నాంధ్రభాషాస్థితి, ౨౪-౨౯; అహదనకరశాసనములోని తెలుగుభాగము, ౨౯-౪౪; చాళుక్య భీమరాజు శాసనము, ౪౪-౪౫; దీర్ఘాసిశాసనము, ౪౫-౪౬; యుద్ధమల్లుని శాసనము, ౪౬-౪౭; శిష్టభాష, జానుదెనుఁగు, ౪౭-౬౬, భారతరచన-చందస్సామగ్రి, ౬౬-౭౪; ప్రాచీన భాషాస్వరూపము-జన్యభాషలు ౭౪-౭౮.

౨

మతస్థితి-వాఙ్మయము: ౭౯-౧౦౨;

భారతరచన-అవతారికలు, ౮౭-౯౫; నన్నయవైదిక దృష్టికి నిదర్శనములు, ౯౫-౧౦౭; నన్నయతరువాతి కాలస్థితి, ౧౦౭-౧౧౭; ఆరణ్యపర్వశేషపూరణప్రశంస; ౧౧౭-౧౨౪; ఆరణ్యపర్వశేషమునందలితిక్కనయనుకరణములు, ౧౨౪-౧౫౧; తిక్కన భారతరచన, ౧౫౧-౧౫౪; తిక్కన అద్వైతభావము, ౧౫౪-౧౫౬; తిక్కన యవతారికలు, ౧౫౬-౧౬౧; తిక్కన కవితావేశము, ౧౬౧-౧౭౨.

భారతాంధ్రీకరణము—తిక్కన: ౧౭౩-౩౭౪

విరాటపర్వకథ, అందలి వస్త్రైవ్యము, ౧౯౧-౨౦౩; పాండవప్రవేశము, ౨౦౩-౨౨౨; శమీవృక్షముపై నాయుధ నిక్షేపణము, ౨౨౨-౨౩౫; బృహన్నల సారథిగాఁగుదురు కొనుట, ౨౩౫-౨౪౦; విరటునికొలుపు-భీముఁడు, ౨౪౦-౨౫౭; కీచకవధఘట్టము, ౨౫౭-౩౫౩; కీచకవధానంతర విశేషములు, ౩౫౩-౩౭౪.

౪

తిక్కనార్యుని కళాప్రతిభలు: ౩౭౫-౪౫౯

విరాటపర్వము—ప్రబంధలక్షణములు, ౩౭౯-౩౮౦; మూలకథపై తిక్కన వేసిన యాంధ్రతాముద్ర, ౩౮౦-౩౮౫; తిక్కనార్యుని వర్ణనలు, ౩౮౫-౩౯౧; ప్రకృతి వర్ణనలు, ౩౯౧-౩౯౬; తిక్కన మనోవృత్తివివరణశక్తి, నాటకకళా చాతుర్యము, ౩౯౬-౪౦౫; తిక్కన శృంగారవర్ణనలు, ౪౦౫-౪౧౬; పాత్రపోషణరీతులు, ౪౧౭-౪౨౦; రసపోషణరీతులు, ౪౨౦-౪౨౪; నాటకరీతులు, ౪౨౪-౪౨౮; తిక్కనార్యుని భాషాశైలులు, ౪౨౮; పూర్వోత్తర సందర్భములకు జక్కనిచొందిక కల్పించుట, ౪౨౮-౪౩౦; ఉపమానకారి ప్రయోగము, ౪౩౦-౪౩౩; సందర్భానుకూలముగ భావమును స్ఫురింపఁ జేయు పదరిచన, ౪౩౩-౪౩౭; ఆంధ్రభాషా చాతీయప్రయోగ నైపుణ్యము ౪౩౭-౪౪౧; అర్థముమాతీన ధాతువులు, పదజాలము, ౪౪౧-౪౫౬; కారికవిశేషములు, ౪౫౬-౪౫౯; ఉపసంహారము ౪౫౯-౪౬౦.

ఆంధ్రభారతకవితావిమర్శనము

౧

ఆంధ్రవాఙ్మయము; ఆంధ్రమహాభారతము.

ఆంధ్రవాఙ్మయలక్ష్మికి ఆంధ్రభారత మనంతలేజోవిరాజమానం
బగు శిరోలంకారము. ఆంధ్రవాఙ్మయ మహావృక్షమునకు మూల
వీజము, మూలాధారము. ఆంధ్రభాషాస్రవంతి కడ్డుతగిలి నిలువఁబెట్టిన
యొక పెద్ద యానకట్టు. ఆంధ్రభాషా వాఙ్మయ ప్రపంచమునకు - లేదా
బహుభాషాన్దోక్తిమయ ప్రపంచమునకు మూలభూతంబై, త్రిపురు
షోపశోభితంబైనను ధర్మాద్వైతస్థిశుభ్రపబృంహితంబై నెగడిన దీయాం
ధ్రభాగతామ్నాయంబు. ఈయద్వైతభావము హరిహరనాథాశ్రయము
మూలముననేగాక, తిక్కనార్యుని కళాప్రతిభమూలమునఁగూడ సిద్ధిం
చినదననచ్చును. కవిత్రయంబున ముఖ్యుండగు తిక్కనార్యుం డీయాం
ధ్రభారతమునకు వలెనే యాంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచంబునకుఁ గూడ
మూలమై నిలచియున్నాఁడు. భట్టుమూర్తి తన గ్రంథాదిని స్మరించిన
మూర్తిత్రయము మనభారత కవిత్రయముకంటె కొంచెము భిన్నమైనను,
అతఁడు కుండలీంద్రున కొసగిన స్థానము మాత్రము ముఖ్యముగా గమ
నింపఁదగియున్నది.

౧

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“మహి మున్ వాగనుశాసనుండు సృజయింపం గుండలీంద్రుండు ఓ
నమహనీయస్థితిమూలమై నిలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవ నమహి
మహులై సోముండు భాస్కరుండు వెలయింపన్ సొంపువాటించు నీ
బహుళాంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచమునఁ ద్రాప్తగల్భ్యమూహించెదన్”

ఇందాంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమునకు వాగనుశాసనుండు స్రష్ట. శ్రీనాథుండు ప్రోవణకర్త. ఇక గుండలీంద్రుండన్న నో యాప్రపంగ మయొక్క మహనీయస్థితికి మూలమై నిలచె నని చెప్పియున్నాడు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున తిక్కనార్యుండు వాగనుశాసనశ్రీనాథాదుల నతిక్రమించి తనమహనీయస్థితికి మూలమై నిలిచెనని చెప్పఁదగియున్నది. ఆంధ్ర భాషావాఙ్మయప్రతిష్ఠకు భారతమే ముఖ్యకారణము. అది పంచమ వేదంబై పరమామ్నాయంబగుటయేగాక యాంధ్రవాఙ్మయమున మూల గ్రంథమై యామ్నాయసదృశంబై పరమప్రమాణంబై వెలుగొందుచున్నది. వాఙ్మయమున మొదటి గ్రంథంబగుటయేగాక, భాషాప్రయోగ విషయమునఁగాని, కవితాప్రావీణ్యవిషయమునఁగాని దీనిని మించినగ్రంథము లేభాషలోఁ బూర్వమునఁ గాని, పరమనఁగాని బయలుదేరియుండలేదనుట సాహసోక్తి కానేరదు. ఇందు నన్న పాఠ్యుని కవితాప్రవాహగాంభీర్యమునకు తిక్కనార్యుని యసమాన కవితాకళాచాతుర్యము (Poetic Art) వన్నె వెట్టుటచే దీనికిట్టి మహాప్రతిష్ఠ గలిగినది. ఒక కవియొక్క సహజశక్తి యాతఁడు తన నైపుణ్యమును వెలయించుటకుగా నేకరించిన వస్తువుయొక్క మహత్త్వమును బట్టియే వ్యక్తమగుచుండునని సాహిత్యవిమర్శకుల మతము. అర్జునుని యస్త్రకళానైపుణ్యమునకుఁ దగినగాండివ మాతనికి గొరకినట్లే తిక్కనార్యునిప్రతిభకుఁ గవితాశక్తికి దగినవస్తువు భారతకథ యం దాతనికి లభించినది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనామ

ఇన్నగమనందు గాంజీవ
మున్నది యదిగాని వాద్యజోక్రీక విలా
సోన్న తికోర్వపు పెద్దయు
నన్నున లీవిండ్లు నులున లల్ప బలంగాత.

అని యర్జునుడు చెప్పినట్లుగా, తిక్కన మొదట నిగ్గువననో త్తగ రావూ
యగమును రచించి చూచి యది తన కవితావిలాసోన్నతి తోగ్గువని
తలంచికాబోలు నీభారతకర్తను చేపట్టినాడు. అందును, మొదటి
మాండూపర్వములును నన్నయ యుద్దేశమునకును, అతని స్థానిక సంస్కృతి
శీఘ్రచరిత్రకుఁ దగినవై గూతనిపాలఁ బడుటయు, నంతకుం గను గన
న రంపై సులూర్జితకర్త సేతంబగు భాగము తిక్కన పాలఁబడుటయు,
ననునది యాంధ్రలోకము చేసికొనిన మహాపురుషులనుని చేప్పవలసి
యన్నది. ఇం దాతని యప్రతిమాన కవితాస్థ పురుషు మేగాక, గూతని
తీకుకలత, యుద్ధకళాపరిచితి, సోకకన్యానసంపత్తి, రాజకీయవిషయ
విజ్ఞానము మొదలగు నసాధాగణ గుణములన్నియు న్యైక్యమగుటకుఁ
పనియనకాళము లభించినది. ఇయ్యది యాంధ్రానతి కననరతము
కాదముగగూర్చుచు, నాంధ్రజన సామాన్యమునకుఁ బురాత్రవణ
ననయోగ్యంబై, ఆంధ్రకవిజనంబుల కనుకరణయోగ్యంబై, గసికులకు
స్వరసాస్వాదనమునుగొలుపునట్ల, లక్షణకర్తలకుఁ బరమాప్రమాణంబగు
క్యుంబై, నీతివేత్తలకు నీతిదాయకంబై, భాషాతత్వజిజ్ఞాసువులకు
భాషానాంధ్రభాషా బాతీయ ప్రయోగచమత్కృతులం జవిగొల్పు
ంబై, సాంకేతికలక్షణలక్షితంబును, సాంకేతికజీవిత(Conventional
life) సహితంబును గాక సహజము, సచలనము, సరళము, స్వాభావి
కము నగు నుత్తమకవితచే నొప్పారినట్ల, తరువాతికాలమునందలి యాం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

గ్రంథకవిత్వము మార్గదర్శకంబై నెగడినది. భాగతకవుల నూతనకల్పనలే తరువాతి ప్రబంధవాక్యాయమునకు మార్గదర్శకములైనవి.

ఈకారణముచే నాంధ్రభాషావాక్యాయముల పరిణామక్రమమును తెలిసికొనవలయునన్నచో ఆంధ్రభారతమును సవిమర్శంబుగ బఠించుట తత్వవశ్యకం బగుచున్నది. నన్నయ భారతభాగము ప్రస్తుతము పరిభ్రమనములగు నాంధ్రభాషాగ్రంథములలో మొదటిదగుటచే నాంధ్రభాషకు, అంతకు పూర్వపరములగు స్థితిగతులను బరికింపనలె నన్న నన్నయభాషతోఁ బోల్చిచూచికొనవలసినది. ఆంధ్రభాషాకాకాలమున లక్షణము లేకుండుటచేఁ దరువాతి కవులందఱు నన్నయ భారతమునే లక్ష్యముగాఁ జేసికొనిచెప్పవలసినదేగాని తెలుగుసల్కుమతొక్కటిఁ గూర్చి చెప్పఁగారాదని దాక్షవాణి కవిరాక్షసుఁ డీ నియమంబుచేసెననియు,

ఆచూఁడుపర్వములలో

నాచూన్యూఁడు నుడువు తెనుఁగు లగసికొని కృశుఁ

తాము రచించిరి తిక్కన

ధీమణి మొదలైన తొంటి తెనుఁగు కవీంద్రుల్.

అని యప్పకవి చెప్పుచున్నాఁడు. ఇట్లు భాషావిషయమునఁ దెనుఁగున భారతము పరమప్రమాణమైన గ్రంథమైనది. నన్నయకవితా శ్రీలికిని, ఆతని భాషకును, ఆతని భాగమందలి తెలుగు జాతీయమునకు నాచూఁడు స్వయముగా నెంతవఱకుబాధ్యుడో గ్రహింపవలెనన్నచో నాతనికాలమందు, నంతకుపూర్వమునను గల గ్రంథములు లేదా శాసనాదులు, ఇతర సన్నిహితభాషాస్థితిగతులు—నీమొదలగువానితో నీగ్రంథమును బోల్చి తెలిసికొనవలసియున్నది. కవిరాక్షసుఁడు చేసినట్లుగా నప్పకవితో

ఆంధ్రభారతి నీవితా విమర్శనము

జెప్పబడిన నియమమును తరువాతి కవులు నంగు చూపుముగా తిక్కనా ర్యుడు నెంతయును పొడిచిచీగి యను విషయము పరిశీలింపఁదగి యున్నది. సంస్కృతబహుళంబగు తిక్కనాచార్యుని గణించిన ప్రాచీనాధారులుగాని, తరువాతి ప్రబంధకవులుగాని తిక్కనాచార్యుని జాతీయము తిక్కనా ర్యుడు ప్రయోగించినంత నాచార్యుడు ప్రయోగించిన రీతిని బ్రయోగించియుండలేదు కావున నన్నయకుఁ బరిభాషణమునం దలి ప్రాచీనాంధ్రభాషాస్వరూపమును తెలిపరీతియుఁ జెప్పఁజెప్పుడు బయలుపడలుచున్న కాననాదు లెట్లు కొంతసరికాధారము లగుచున్నవో, అట్లే నన్నయతరువాతికాలమునందలి తిక్కనాచార్యుని నూడకొగమును తెలిసికొనుటకు తిక్కన తన భారతభాగమున నుండిన భాషయు ముఖ్య భాగమగుచున్నది. తరువాతి కవులలో నింతబహుళముగా నుద్ధాంధ్ర భాషాజాతీయప్రయోగమును చేసినవారు లేకుండునని నే నుభయముగాఁ జేర్కొనవలసివచ్చుచున్నది. ఇంతకుఁబరిభాషణము పొల్కునీ సోమనాథాది శైవకవులు కొండలుమాత్రము జూనుతెనుంగు కొంత నాడి నను, తిక్కన తరువాతికాలమున నన్నయార్యుఁ డెఱుంగించిన సంస్కృతి భూయిష్టరసయే సర్వసామాన్యమై కవిజనాదరణప్రాప్తమై యుండుట తటస్థించినది. తిక్కనార్యుడును గొంతవరకా రసనయ్య చేసినను, మొత్తముమీద క్రమక్రమముగా నడుగంటుచున్న దేశీయపుఁ బలుకుబడి నామాత్రమైనను చిరస్థాయిగా నిలుపనలె ననెడి తలంపుతో స్వీయ భాషాభిమానముకలవాఁడై యద్దానిని పనిపట్టి తనగ్రంథమున వెలయించి నాఁడు. ఇందగపడు ప్రాచీనాంధ్రభాషాప్రయోగ చమత్కృతులను మఱియుకచోఁ గానము. ఈవిధముగా నన్నయకంటెను గూడ తిక్కన యాంధ్రభాషకు మహోపకారము చేసినవాఁడైనాఁడు. నన్నయ తిక్కనలు తమగ్రంథమున వెలయించిన యానాటిమాతృభాషాస్వరూప

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మును దర్శించుటకుగా నాంధ్రమహాభారత మనశ్యపతనీయంబగుచున్నది. ఇట్లు భాషావిషయముననేగాక కవితాకళాసాందగ్య విషయమునను ఆంధ్రవాఙ్మయమున భారతమునకుఁగల ప్రాముఖ్యము మఱి యే గ్రంథము నకును లేదనియే నిస్సందేహముగాఁ జెప్పవచ్చును.

అయితే భారతమునునది సంస్కృతభాషలో వ్యాసమహర్షి చే రచింపఁబడినది గదా. . ఆంధ్రకవులు స్వయముగ రచించినది కాదు, భాషాంతరీకృత గ్రంథమున కిట్టి ప్రాశస్త్యము యనుప్రశ్న కలుగవచ్చును. ఆంధ్రవాఙ్మయమున మొదటిది భాషాంతరీకృతగ్రంథమున టచేఁ గాఁబోలు తరువాత నాలుగైదువందల యేండ్లనాటికి నట్టి గ్రంథములే బయలుదేరుట తటస్థించినది. కాని వీనిలో నే యొక్కటిగదానను భారతకవితకంటె మిన్న యనిపించుకొనఁ దగినదిగాని, తిక్కనాచ్యుని కవితతోఁ బోల్పఁదగినదిగాని బయలుదేరి లేదు. కావుననే ఆంధ్ర భారత మాంధ్రకావ్యములలో నుత్కృష్టమై వ్యాసభారతముకంటెఁ గూడ నాంధ్రావళికి మోదముం గూర్చుచున్నది. పేరునకు భాషాంతరీకృతమై యైనను స్వతంత్రగ్రంథమగు మూలముకంటెను గసనత్తి రంటై యున్నది. ఒకకవియొక్క గొప్పతన మాత్రండు చేపట్టిన విషయముయొక్క గౌరవమునుబట్టియే గాక, ఆ విషయమును- ఆ వస్తువును- దాని ట్లుపయోగ పఱచికొనినాఁడు- ఎట్టిశిల్పచాతుర్యమును చూపినాడు దాని కేవలమైన చిన్నలువెట్టి యెట్టి నూతనవస్తువు- నూతనసృష్టిగాఁ జేసి చూపి తన ప్రతిభను మెఱయించినాఁడు- అనుదానిని బట్టి యుండును. ఆ కావ్యమునంతను ఆనందియుండు నాతని యాత్మశక్తియే (Personality) తన్మహత్వమునకుఁ గారణమగుచుండును. అదియే మనము ముఖ్యముగ గమనింపఁదగిన విషయము. పేక్స్పియర్ కాళిదాసాదులు గ్రహించిన వస్తువు సర్వ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కసామాన్యులు పాతపురాణ గాథలలోనిదే. వారి శక్తిప్రతిభలే ఈ పాతకథలను నూతనస్పష్టిగ మార్చి వారికి శాశ్వతకీర్తిని గడించినవి. ఈశక్తిని గనపఱచలేని కవిత యుత్తమమైన కవితగానేరదు. కవిహృదయము సొంగిసొరలి రావలయును. కాని యీసొంగు నుత్తమ కవి తన కళా (art) శక్తిచే మాటుపఱచును. తిక్కనార్యుడు భారతము రచింపఁబూనినపుడు కవిత్వతత్వ నిరతిశయానుభావానందభరితాంతఃకణఁబై యుండినాఁడు. వ్యాసునికథనే తాను జెప్పుచున్నను తన కళాచాతుర్యమును జూపకపోలేదు. ఇట్టి కవిత ఆంధ్రవాఙ్మయమున చాల అరుదనియే చెప్పవచ్చును. భారతకవుల తరువాత నాంధ్రవాఙ్మయమున శబ్దాడంబరము, సాంకేతిక జీవితవర్ణనము, ఆలంకారికనిఱుమానుమూల రచన, భావనాశక్తి మాపుటకుఁగాను వికృతపుష్కలములు పెరిగిపోయినవి. ఇట్టివి కవితను శృంఖలములుగాని యలంకారములుగావు. శబ్దశిల్ప మేగాని నిజమైన కవితాశిల్పము చాల తగ్గిపోయినది. కవిత్వము బాగుండనలెనని మఱి పది పద్యములవర్ణన పెంచుట కౌచిత్యమునకు భంగము కలిగించును. శిల్పగోపన మే కవితాకళాచాతుర్యమును వెలయింపఁజేయునది (Art lies in concealing art). తెలుఁగుకవులలో దీనిని నిక్కఁగాఁ బాటించినవాఁ డొక్క తిక్కనయనియే చెప్పవలసియున్నది. ఆతని కవితలో కథాకథనగౌరవము, కేదా, వేగమే పైకిఁ గనబడునుగాని కావ్యశిల్ప మగపడదు. దానిమాటలన నిది దాఁగి యుండును. ఇదియే తిక్కనయ, భారతకవులయు మహాత్వమునకు మూలబీజము. మూలము వ్యాసునిదే యైనను వీరు దానినొకవిధమగు స్వతంత్రగ్రంథ మనిపించునట్లే రచించినారు.

ఒకగ్రంథమును జదువునపుడు మన మేద్యష్టితో చదువుచున్నామను విషయముగూడ ముఖ్యముగా గమనింపఁదగియున్నది. మహాభా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రత ముద్గ్రంథము. దాని ననేకు లనేకొద్దేశములతో నాశ్రయించుచుండురు.

“ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని
యధ్యాత్మవిగులు నేదాంతమనియు
నీతివినక్షణాల్ నీతిశాస్త్రంబని
కవివృత్తులు మహాకావ్య మనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్షణంబనియును
నైతిహాసికు లీతిహాసమనియు
పరమపారాణికుల్ బహు పురాణ సమున్న
యంబని మహిఁ గొనియాడుచుండ
వివిధవేదతత్త్వవేది వేదవ్యాసుఁ
గాదిముని పరాశరాత్మజుండు
విష్ణుసన్నిభుండు విశ్వజనీనమై
పగనుచుండఁ జేసె భారతంబు.

అని నన్నపాఠ్యుండే చెప్పియున్నాఁడు. మనము దేనికొఱకు 'దాని నాశ్రయించుచున్నాము అనుదానినిబట్టి—లేదా మన దృక్పథమునుబట్టి యాయా ఐస్తు స్వరూపమునందలి విశేషగుణములు బయలుపడుచుండును. కావున సాహిత్యవిమర్శకులు భారత కవితను ఆంధ్రవాఙ్మయమును గూడ కావ్యకళాదృష్టితోఁ జదివినఁగాని యందలి కళాసౌందర్యరసామృతమును జవిగొనలేరు.

విమర్శన పద్ధతులు

ఏ వాఙ్మయమందైన నాయా కవులు రచించిన గ్రంథములను ప్రత్యేకముగాఁ జదువుకొని యందలి విశేషములను దెలుపుచు, వాని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తోఁచుచున్నోమనుట యొకపద్ధతి. సాహిత్యపద్ధతిని—లేదా ఆలంకారిక పద్ధతిని రీతి గూఁదోషపాక శయ్యాలంకారాదుల విశేషములను వ్యక్తపఱచుచు, నాకవి ప్రాచీన నియమములను సరిగా ననుసరించెనా లేదా యని చూచి దానినిబట్టి యాతని కవితాప్రాశస్త్యము నెన్నుపద్ధతి వాఁడొకటి. ఒక గ్రంథములోని విశేషాంశములకును, దానిని రచించిన కవియొక్క జీవితగరిత్రమును గల సంబంధము నారసి, నూతన డబ్బిగ్రంథము నారీతిని రచించుటకు గల కారణములను సాధనసంపత్తిని చిత్రింపకొని, వానికి పరస్పరసంబంధము, సమన్వయము కల్పించుచు, నా గ్రంథమును, ఆ కవియొక్క యితర గ్రంథములతోఁడిను, డబ్బిగ్రంథముల రచించిన యితరకవుల కృతులతోఁడిను బోల్చి యద్దానివలన బయలుదేరు సారస్యములను వెలిపించుట మూఁడవపద్ధతి. ఒక కవికి, నాతని రచనలకుఁ గల సంబంధమునేగాక, వీనికి, నాయా దేశకాల పరిస్థితులకును గల సంబంధమునుగూడ నన్వేషించి, యాయా యుగములయందలి కవితారీతులకును, ఆయా కవుల రచనలకును సమన్వయము చూపి యొకకవి కాలప్రవాహమునఁబడి గతానుగతికముగఁ బోయెనా, క్రొత్తమార్గములఁద్రొక్కి తనస్వాతంత్ర్యమును, ప్రతిభను విశేషముగ నెలయించెనా యని పరిశీలించి, ఆయా యుగములయం దాయా కవుల స్థానమును నిర్ణయించుచు నా వాఙ్మయముయొక్కయు, నందలి భిన్న కాఖ్యలయొక్కయు సక్రమ పరిణామము నన్వేషించి తెలుపుట నాల్గవ పద్ధతి. వీనిలో మొదటి రెండు పద్ధతులే పూర్వకాలమునుండియు మనదేశమున నవలంబింపఁబడుచున్నవి. మిగిలినరెండును పాశ్చాత్యసాహిత్య విమర్శనరీతుల నెఱ్ఱిం గినవారిచే నిటీవలి కాలమున నవలంబింపఁబడుచున్నవి. ఆంధ్రభారతము నీ రీతిగఁ జదివెకొని ఆంధ్రవాఙ్మయమున దీనికెట్టిస్థానము కలదో, తత్పరిణామమున కిది యెట్లు తోడ్పడినదో తెలిసికొనవలసియున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

భారతకవుల నూతనకల్పనలు తరువాతి ప్రబంధవాగ్మయమున ఇట్లు మార్గదర్శకము లైనవో పరిశీలింపవలసియున్నది. వీరి స్వతంత్రకవితా ప్రాగల్భ్య మెంతవఱకు గలవో తెలిసికొనవలెననిన, మూలము వ్యాసగ చితము గావున, దానితో సరిపోల్చిచూచినగాని వీరి ప్రతిభావిశేషము కళాచాతుర్యమును బయలుపడవు. కావున మూలముతోఁ బోల్చినగు వుట యావశ్యకమగుచున్నది. మూలప్రభు లనేకరీతులుగా నుండుటచే భారతకవు లేప్రతినిబట్టి రచించినారను సమస్య యొక్కటి బయలుదేలు చున్నది. ఇట్లు సవిమర్శంబగు భారతపద్య మాండ్రవాగ్మయ పరిణామచరిత్ర కంటయు నావశ్యకంబగుచున్నది.

ఇదివరలో నాండ్రవాగ్మయస్వరూపము, పూర్వకవులు, మధ్య కవులు, ఆధునికకవులు, అని కాలమునుబట్టి చేసిన కవులవిభాగము మూలమునను, లేదా రామాయణకవులు, భారతకవులు, ప్రబంధ కవులు, శతకకవులు, అని తద్విరచిత గ్రంథములనుబట్టి చేసిన కవులవిభాగము మూలమునను, లేదా, ఆచార కాలములం గాండ్రవాగ్మయపోషకు లగు ప్రభువులను బట్టి చేసిన విభాగము మూలమునను, నిగూఢింపఁబడు చుండినది. ఆంధ్రవాగ్మయచరిత్ర మా వాగ్మయశాఖలయొక్క సక్రమ పరిణామరీతిఁ బట్టి (Gradual development or evolution of types of Telugu Literature) పరిశీలించి విభాగించుట యుక్త తరంబై గన్పట్టెడు. ఆంధ్రవాగ్మయమును తక్కినపరిణామమును బట్టి ఆరుయుగములుగ విభాగింపవచ్చును.

అందు మొదటిది ప్రాజ్ఞన్నపార్యయుగము. ఈ యుగమున మనకు లభించిన గ్రంథము లేమియులేవు కాని గద్యపద్యాత్మకములగు శాసనాదులు మాత్రము కొన్నిగలవు. వీనినిబట్టి నన్నపాద్యుఁడు ప్రారంభించినయాంధ్రకవిత హతాత్తుగా నానెనితోడనే బయలు వెడలినదిగాని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

ఈతడే సృష్టించినదిగాని కాదనియు, తమిళవాఙ్మయ మంతటి ప్రాచీనవాఙ్మయము లేకున్నను కన్నడభాషయందు ప్రాచీనతమంబగు వాఙ్మయము బయలుదేరిన కాలమునుండియైనను ఆంధ్రకవితయు బయలుదేరుచుకుండునని పరిస్థితులు లేకపోలేదనియుఁ దెలియచున్నది.

ఈయుగమందలి ఆంధ్రభాషాస్వరూపము దీనికొకవైపున ప్రాకృతభాషలతోఁ గలిగిన సంస్కృతభాషయును, మఱియొకవైపున ద్రావిడకర్ణాటభాషలతోఁగల సన్నిహితసంబంధమును గూడఁ నూఁచించుచున్నది.

Acc. No: 1795

రెండవది — పురాణయుగము — భాగతాది గ్రంథములు నితర పురాణములును వెనిగింపఁబడినకాలము. ఈయుగమందలి గ్రంథములు గాఢాంతరీకృతములే యని చెప్పవలసియున్నను ఆంధ్రభాషలో నిజమైన సహజమైన-కవిత యీ కాలముననే బయలుదేరినదనుట నిశ్చయము.

మూడవయుగము—శ్రీనాథయుగము—ఇది, కవులకు సహజ వితయం దాదరము తగ్గి స్వీయపాండిత్య ప్రకటనాకాతూహలము పెరుగుచున్న కాలము. సంస్కృతవాఙ్మయమునందలి వస్తువునే గ్రహించి దానిరూపమును గొంత మార్చి దాని నొకప్రత్యేకస్వరూపము గలదానిగాఁ జేయఁ గవులు యత్నించుచుండినకాలము. కావుననే యిది రువాతి ప్రబంధయుగమునకును, వెనుకటి పురాణయుగమునకును బంధమున్న యొకవిధమగు సంధియుగమని (age of transition) కేప్పడగియున్నది.

నాల్గవది ప్రబంధయుగము—మను వసు చరిత్రాది ప్రబంధములు బయలుదేరిన కాలము. ఇంకను ఆంధ్రవాఙ్మయము సంస్కృతవాఙ్మయము యొక్క గూఢ్రతయును వీడకున్నను, ఈభాషలో ప్రత్యేకస్వతంత్ర

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మగు వాఙ్మయశాఖ యొక్కటి బయలుదేరినదని చెప్పుటకిప్పటి కని కాశము గలిగినది. కాని యిది కవితలో స్వాభావికత్వము కొంతఁజేరి కంతరించి, సాంకేతికనియమములు పెరుగఁజొచ్చిన కాలము.

ఐదవది-దక్షిణదేశవాఙ్మయ యుగము—ఈకాలమున నాంధ్ర వాఙ్మయ మహావృక్షము నూతనశాఖలను బెట్టుదొడంగినది. నీనియం నాథునికయుగ చిహ్నములు కొన్నికనఁబడుటచే నిది క్షీణదశనొండు మన్న ప్రబంధయుగమునకును నాథునికయుగమునకును మధ్యను గల యొకవిధమగు సంధియుగమని చెప్పవచ్చును.

ఆఱవది-పాశ్చాత్యసంస్కరమువలన నూతనచైతన్యముతో, నూతన శాఖలతో ప్రకాశింపఁజొచ్చిన వాఙ్మయము గల ఆధునికయుగము.

ఆయా యుగములందలి వాఙ్మయమున కప్పటి దేశకాలపరిస్థితు లెట్లు తోడ్పడినవో, కవుల కేదో కాలముల నేగిరి, నూతనోద్బోధములు కలిగినవో, ఒకయుగమందలి కవిత తరువాతి యుగములందలి కవితల కట్లుమార్గదర్శకంబైనవో, పరిశీలించి కనుగొనినఁగాని వాఙ్మయగరిత్రము సంపూర్ణముగాఁ దెలిసికొనినవారము కాలేము. ప్రస్తుత మాంధ్రభాషలో భారతమే మొదటిగ్రంథముగా నేర్పడుటకును, అది యట్టిభాషలో నా కాలమున నారీతిగా రచింపఁబడుటకును గల కారణమును దెలిసికొనవలయునన్న, నంతకుఁ బూర్వమునఁ గల దేశభాషావాఙ్మయ పరిస్థితులను గొంత పరిశీలింపవలసియున్నది. ఈసందర్భమున నీవక్షిణ దేశమునందలి యితరద్రావిడభాషలలో నాంధ్రమునకంటె ప్రాచీనం బగు వాఙ్మయముండఁగా, నాంధ్రమున లేకుండుటకుఁగల కారణములను గూడఁ దెలిసికొనవలసియున్నది. కావున ప్రాచీనదేశకాలపరిస్థితు లెట్టివో, అవి యేయే కాలములం దేయే ప్రదేశముల నేయే భాషలయం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

దెట్టివాగ్మయము బయలుదేరుట కట్లుదొడ్చిధకంబులై నవో యించుక తెలిసికొనప్రయత్నింతముగాక.

క్రీస్తునకు పూర్వము చిరకాలము క్రిందటనే అసగా-నార్యు లీదేశమునఁ బ్రవేశింపక పూర్వమే-అనార్యజాతులవారు కొందఁ యీదేశ మున పశ్చిమమార్గమున వచ్చి ప్రవేశించి, యీదేశము నాక్రమించి నట్లుగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది. వీరివెనుక నార్యులువచ్చి యంతకుఁబూర్వ మనార్యులచేనాక్రమింపఁబడి యున్న దేశమును తా మాక్రమింపఁగలఁచి వారితోఁ బోరాడి క్రమముగా వారిని తూర్పుదక్షిణభాగములకుఁ దఱుమఁజొచ్చిరి. ఈ సమయమున నీ యనార్యజాతులలోఁ గొందఱు క్రొత్తగా వచ్చిన యార్యులతోఁ బోరాడుచు, వారి కాగ్యకలాపము లకు భంగము కలిగించి యనేకవిధముల బాధించుచు నచ్చటనే యుండి, కొంతకాలము గడచిన పిదప నాప్రదేశముల స్థిరపడిన యార్యులలోఁ గలసిపొయియుండ, మఱికొన్ని తెగలవా రా యుత్తరభూములను విడిచి క్రిందిభాగములకు వచ్చి, మధ్యదేశమును, దక్షిణదేశమును ఆక్ర మించి, యచ్చట నంతకుపూర్వము నెలకొనియున్న యాదిమ నివాసులగు క్షిరాతజాతులతోఁగలసి, వారికంటె తాము కొంత నాగరకత గలవారగుటచే నా యాదిమజాతులను స్వాధీనము చేసికొని, చిన్న చిన్న రాజ్యములను స్థాపించి పరిపాలింపఁజొచ్చిరి. ఉత్తరదేశమున నిలిచి పొయినవారు తమకంటె బలవంతులును, నాగరకులునగు నార్యులతోఁగలసి వారిల యధికారమునేగాక, వారి భాషనుగూడ నంగీకరించి తామే యద్దాని నవలంబింపవలసినవారైరి. ఆర్యభాషాధ్వనుల నుచ్చరించుట కలవాఱు లేనట్టియు, భిన్న భాషాసాంప్రదాయముల కలవడినట్టియు వీరి నోళ్లలోఁబడి నలిగి యార్యభాష కొంత వైయా ప్యమునుజెంది ప్రాకృతరూపమున బరిణమించినది. అగ్రవర్ణములవారు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఉత్తమతరగతులవారు మాత్రమే వైదికభాషను, — శిరువాతికాలమున సంస్కారమునుబొంది సంస్కృత మను పేరు బొందిన భాషను, — వ్యవహరించుచుండగా, తక్కినవారందరు నీ యనార్యజాతులవారితోఁ గలిసి ప్రాచీనప్రాకృతమున నె వ్యవహరించుచు వచ్చిరి క్రమక్రమముగా దేశభేదములనుబట్టి ప్రాకృతభేదములు నేర్పడుటయేగాక యీ యనార్యజాతులతోడి కలయిక యొక్కవై నకొలఁదిని ఆ ప్రాకృత భాషలలో ననార్యభాషాసాంప్రదాయములు కూడ పెరుగఁబోచినవి. ఇది యుత్తరదేశభాషల స్థితి. ఇక దక్షిణదేశమున జేరిన యనార్యజాతులవారు ఆయా ప్రాంతములయందలి గూడిన నివాసులతోఁ గలిసిపోయి వారికంటె దాము కొంత నాగరకు లగుటచే, వారిపైఁ దమ ప్రభావమును నెఱిసి తమభాషను వృద్ధి నొందించుకొనుచుచే ప్రాచీనద్రావిడభాషయనునది దొకవిధముగా నేర్పడియుండును. దీనిలో నాదిమ నివాసుల భాషయుఁ గొంత కలసియుండును. కాని దానిని వేఱుపఱచుటకుఁ దగినపరిస్థితు లిప్పటి కేర్పడలేదు. ఈ దక్షిణ దేశము మూఁడుప్రక్కల సముద్రముచేఁ జుట్టబడియుండి, యుత్తరమున పర్వతారణ్యములచే నావరింపఁబడియుండుటవలన, నిచ్చటఁ జేరిన యీ యనార్యజను లాయాప్రదేశములందు రాజ్యములను స్థాపించుకొని, మధ్యమధ్య తమలోఁ దాము పోరాడుకొనుచున్నను మొత్తము మీద పరదేశరాజుల యొత్తిడి కేమియు లోనుగాక, తమభాషావాఙ్మయముల యభివృద్ధికిఁ దగిన ప్రోత్సాహము కలుగఁజేయుచు నచ్చిరి. అప్పటివారి వాఙ్మయము రాజుల వీరకృత్యములను, వదాన్యతను దేశీయాచార వ్యవహారములను దేశీయుల స్థితిగతులను ప్రధానవిషయములుగాఁ జేసికొని దేశీయవృత్తములలోఁ జేయఁబడిన ఛర్మనలతో నిండిన రచనలు పాటలు గలదైయుండిను. భాష సంస్కృత

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సంపర్కము లేక కొంతనాకు ద్రావిడభాషలయొక్క ప్రాచీన స్వరూపమును దెలుపునట్లే యుండెను. ఆ ప్రాచీనభాషలో మహాత్ములకు బహువచనమున 'ర్' ప్రత్యయము జేర్చబడుచుండెడిదికాని, మహాత్ములకు బహువచనప్రత్యయమేలేదు. తరువాతికాలమున ప్రచారములోనికి వచ్చిన 'కళా' ప్రత్యయము తొల్ కప్పియార్తు పూర్వము విశేషము వాడుకలో నున్నట్లగపడెను. లింగవివక్ష కూడ కొంతగాఁ బాటింపఁబడినట్లగపడెను. స్త్రీ పుం రూపముల కంటె నపుం సకరూపములు - లేదా లింగరహిత (common gender) రూపములు విశేషముగా న్యూనహారములో నుండెడివి. ఆరువిభక్తులలోను పదము 'ఇన్', ఇల్ అను ఔపవిభక్తిక ప్రత్యయములు మాత్రమే చేర్చబడుచుండెడివి. సత్తుర్నికి 'కు' వస్థికి 'అ' అనునవి కూడ వాడుకలోఁ గలవు. అనగా 'ఇన్' అనునదే ద్వితీయ, తృతీయ, వస్థి, సప్తముల కన్నిటికిఁగూడ నుపయోగపడుచుండెడిది. అనేకపదములు ముఖ్యముగా ధాతువులనుండి యేర్పడిన కృద్రూపములు, గుణవాసకపదములు మొదలగునవి తరువాతి భాషలో నంతరించినవి. ఈ కాలమున భూత భవిష్యద్రూపములేగాని సత్తమానార్థకరూపములు ప్రత్యేకముగా వాడుకలోనికి రాలేదు. తుమున్నంతములు, ప్రేరణార్థకరూపములును గూడ కొన్ని తరువాతికాలమున నంతరించినవి. ఆంధ్రకన్నడభాషల ప్రాచీనస్వరూపముకూడ దీనిని పోలియె యుండునని తలంపనగును.

పిదప నార్యజను లీప్రాంశమునకు వచ్చి చేరినకొలఁది నార్యభాషా సంపర్కము దీనికిఁ గలుగుచు వచ్చెను. అది కాలక్రమమునఁ బెరుగఁ జొచ్చినను దక్షిణదేశప్రాంతములవారు దానిని దమభాషలోని కెక్కినక వివక్షతవలన కడ్డుతగిలెరి. అట్లయ్య నార్యభాషాప్రభావము దీనిపైఁ బ్రసరింపకపోలేదు. ఈ భాషను మొదట వ్యాకరించి దీనికి లక్షణమును జేసిన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వారాఢ్యములుగనో లేక శాన్తజైన మతస్తులుగనో కనబడుచున్నారు. కవులలోగూడ పలువురార్యులే నున్నారు. కాని వారు దేశభాష నభ్యసించి దేశీయులతోఁ గలసి దేశీయులకొఱకే దేశభాష యందు గ్రంథములను రచించిరి గాని, స్వల్పసంఖ్యాకులై యుండుటచేఁ గాఁబోలులేదా తామచ్చటికిఁ జేరుటకుఁబూర్వమే దేశము భాషావ్యాప్తయమును బ్రోత్సహించుచున్న దేశీయరాజులు పరిపాలనయం దుండుటచేతనో, — దేశభాషనణగఁగొక్కి సంస్కృతముననో, ప్రాకృతముననో సంస్కృతభూయిష్టమగు దేశభాషనో గవించుట తటస్థింపలేదు. ఇది ప్రాచీనంబగు ద్రవిడదేశవాక్యముస్థితి. తరువాతి కాలపు వాఙ్మయములో సంస్కృతముయొక్క పాలు పెచ్చినను, మొదటి నుండియు కవు లాదేశభాషాప్రసంగినిలో నచ్చిపడుచున్న సంస్కృత భాషాప్రవాహము నరికట్టుచు నుండుటచే, నితర దక్షిణదేశభాషలలో వలెఁ గాక, యీ భాషయొక్క ప్రాచీనస్వరూపము కొంత నిలిచి యుండుట తటస్థించినది. ఆంధ్ర కన్నడదేశము మధ్యదేశింకై, ద్రావిడదేశమున కుత్తరభాగమున నుండుటచేఁ గాఁబోలును, గీని కుత్తరహిందూదేశముతోడను, అచ్చటి రాజ్యాంగస్థితులతోడను సంబంధ మెక్కువయై అచ్చటి భాషావాఙ్మయస్థితియు దక్షిణదేశము నందలిదానికంటె కొంత వేఱయినది. ఉత్తరహిందూదేశ మార్యజనాక్రాంతమైన సందర్భమున నచ్చటినుండివెడలి దక్షిణదేశమార్గమును బట్టిన నాగులను ననార్యజాతులలోని కొన్ని తెగలవా రీ మధ్యదేశమునఁ గూడనిలచి యీ ప్రాంతములనున్న యాదిమ నివాసులతోఁ గలసిపోయి యిచ్చట నివాసముల నేర్పఱచుకొని యుండిరి. కాని వారిభాష యీ మధ్యదేశమునందలి యాదిమనివాసుల భాషతోఁ గలియుటంజేసి దక్షిణదేశమునందేర్పడిన భాషకంటె కొంచెము మాఱుకూపు చెందినది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇది యిట్లుండ మఱికొంతకాలమున కు త్తరదేశమునందలి గూడిమనివాసులతోఁ గలిగిన కలయికచేఁ గాఁబోలును . పైదికాచారములందు శ్రద్ధలేనివారై యనార్యచారముల నలంబించుటంజేసి గూర్మజున సంఘముచే వేదబాహ్యులుగఁ దలంపఁబడినవారును, విశ్వామిత్రసంతతి వారుగను, దచ్చాపహతులుగను నైతిరేయబ్రాహ్మణముననే పేర్కొనఁ బడినవారునగు మిశ్రతెగలవారుకొందఱు ఆయార్యదేశమును వీడివచ్చి, యార్యదేశ పరిసరభూములందు, అనగా వింధ్యకు దక్షిణభాగమునను, దక్షిణాపథమని చెప్పఁబడు మధ్యదేశమున దండికారణ్య భాగములను జేరుట తటస్థించినది. అంధకారబంధురంబగు నరణ్యప్రదేశమునఁ జేరి నివసించుటచే వీరిలో గొందఱు యాంధ్రులని నీలునఁబడిరి. కాలక్రమమున వీరు తూర్పుదక్షిణభాగముల నాక్రమించుకొని వచ్చి సందగ్ధమున, మధ్యపరగణాలలోని 'లేత్' నామక నదీప్రాంతవాసులగుటచే తెలుఁగు వారని చెప్పఁబడిన దేశీయజనసంఘముతోఁ గలసియుండుదురు. కావుననే యాంధ్రులు తెలుఁగు వారగుట తటస్థించియుండును. ఇది దేశీయపదంబగుటచేతనే, ఆంధ్రపదమునఁ జెప్పఁబడినకాలమున నంతగా వాడుకలోనికి రాలేదు. తరువాతినారు దీనికి త్రిలింగ త్రినగములనుండి వృష్టిని కల్పించిరి. పిదప వీరు ద్భస్థితి బొందునరికి కృష్ణా గోదావరి నదులకు మధ్యభాగము నాక్రమించుకొనియుండిరి. వీరిభాష ప్రాచీన ప్రాకృతము. అక్కడ వేదబాహ్యులుగ దలంపఁబడినను, మొదట నార్యజాతులలోనివారే గావున, వీరికి నాగ్యవిజ్ఞానమునందును, ఆర్య భాషయందును విశేషాభిమాన ముండకతప్పదు. వీరధికసంఖ్యాకులు గనే వచ్చి యీ దేశజనులలోఁ గలసియుండుటచే నీ దేశమునఁ దమ విజ్ఞానమును భాషను వ్యాపింపఁజేయుచు, స్వయముగ త్కత్రియ జాతులలోనివారగుటచే దమ బుద్ధిబలముచేతను, దేహబలముచేతను,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పోయి ప్రాకృతభాష కే యెడమిచ్చియుండలేదు. ఈ కాలమునందు ప్రాకృతభాషలతోడి కలయికమూలముననే యీ మధ్యదేశమునలి యాంధ్రకన్నడభాషలు, దక్షిణదేశభాషలనుండి యంతగా మాటి పోవుట తలస్థించినది. తరువాతికాలమున సంస్కృతభాషాప్రవాహము పీనినింకను ముంచివేయుటచే నుతంత మాటి యిని ప్రాకృతభాషా రూపములే యనియు, సంస్కృతమునుండి, ప్రాకృతమునుండియే గ్భజినవే యనియు, లాక్షణికులందఱు తలంచునంతటి స్థితి యే గ్భజినది. కావుననే “ఆద్యః ప్రకృతిః ప్రకృతి శ్చాద్యే ఏషా తయో గ్భనే ద్యకృతిః” అని సంస్కృతము, ప్రాకృతము ననురెండును, ప్రకృతులనియు నీయూంధ్ర భాష, వానినుండి తక్కిన ఉత్తరహిందూస్థానభాష లేర్పడినట్లే యేర్పడిన వికృతిభాష యనియుఁ దలపెడి భాషాలక్షణములు, కారికలు బయలుదేరినవి. సంస్కృతభాషయందుఁగల గౌరవముచేతను, ఈ భాషలలో ననేకపదములు సంస్కృతప్రాకృతములనుండి వచ్చిచేరి నవి కనఁబడుచుండుటచేతను, తక్కినదేశములందు ప్రాకృతభాషలు వ్యవహారములో నుండుటచేతను ఇటీవలికాలమున భాషాలక్షణమును జేప్పఁదొడంగిన లక్షణకర్త లీభాషలును వికృతులేయని తలంచిరి. ఇంతేగాక చాలకాలమువఱకు నివి యపభ్రంశ భాషలనియు పీనియం దుత్తమనాయకుని గుణములను కీర్తించుచు నుత్తమగ్రంథములు రచింప కూడదనియుఁగూడ నొకమూఢవిశ్వాసము ప్రబలియుండినది. కావుననే దేశభాషకు లక్షణమేమి టనువారివాదమును ప్రతిఘటించుటకుఁగా నీ యాంధ్రభాషలో మొదటిలక్షణకర్తలగు కేతనపెద్దనాదులు కొంత ప్రయత్నము చేయవలసివచ్చినది.

ఆంధ్రులు క్రీ. శ. మూడవశతాబ్ది వఱకు నీదేశమును పాలించిరి. వీరితగువాత బృహత్పలాయనులు, కాలంకాయనులు, విష్ణుకుండినులు

ఆంధ్రభాగవత కవితా విమర్శనము

మొదలగువా రీయాంధ్రదేశమున రాజ్యము చేసిన స్థానములను గూర్చి.
 వీరిలో గొందఱార్యమతావలంబనతో స్థానము ప్రాకృతముననున్నను
 ఖ్యము చెలఁగుచునే యున్నది. ఆంధ్రరాజుల శాసనములన్నియు, ప్రాకృ
 తముననేయుండె, కాలంకాయనులశాసనములు సంస్కృతమున గణించ
 బడుచు వచ్చినవి. ఇట్లు కాలక్రమమున నాగ్యమతము విజృంభించిన
 కాలది సంస్కృతభాష విశేష వ్యాప్తిలోనికివచ్చుట తప్పనిపరిణామముగాని,
 దేశీయభాషల కవలంబనము మాత్రము దొగకలేదు. ఇప్పటికిని ప్రభు
 త్వాలంబనము సంస్కృతప్రాకృతములకే. ఆంధ్రదేశమున నుండిన
 పల్లవుః శాసనములు గూడ ప్రాకృతమునదేయున్నవి కావున నీవిధము
 మునగూడ నీదేశమున ప్రాకృతమే రాజభాషయగుట సంగతము. ఇది శీ
 గాక వీరు కంచిని రాజధానిగా చేసికొని యుండ్రిదేశమునకు గొంత
 భాగమునుమాత్రమే పాలించుటచే, ద్రావిడభాషను పోషించినను,
 మరిమూలమున నాంధ్రభాషకేమియు నుపకారము గలిగినట్లు లేదు.

తరువాత నీదేశపాలకులుగ వచ్చినవారు చాళుక్యులు. శీక
 శక్తిరాజులు. వీరు మొదట సివాలిక్ పర్వత ప్రాంతములవాగనియు,
 రాజప్రస్థానమునుండి దక్షిణాపథమునను వచ్చిచీగిగనియు దలంపఁ
 చుచున్నది. ఆంధ్రరాజులరువాత దక్షిణాపథముండలి పశ్చిమభాగ
 మున నొకచో బయలుదేరి క్రమముగాఁ దమయధికారమును వ్యాపింపఁ
 కీయుచు నెనిమిదవశతాబ్దమున చాళుక్యులతోఁజూరండి దక్షిణాపథ
 మును స్వాధీనము చేసికొనిన రాష్ట్రములంజాలవలెనే యీచాళుక్యు
 లు దేశీయులే యయియుండిరి. కావుననే వీరు దేశభాషలను ప్రో
 త్సహింప దొడంగిరి. రాష్ట్రములు జైనులై కన్నడవాఙ్మయ
 మును ప్రోత్సహించియుండ చాళుక్యులు మొదట కన్నడవాఙ్మయమును,
 తరువాత నాంధ్రవాఙ్మయమునుగూడ ప్రోత్సహించిరి. వీరు దేశీయుల

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ప్రాకృతముననో, సంస్కృతముననో గదింపఁబడినదే తేలికైనది. అదిగదింపఁ బడకుండుటయే వీరి కీభావయంగుల మునంగుమును ముదింగు చున్నది. చాళుక్యురాలు మొదట పల్లముదేశమున నేలికొనినాడు. అందు కన్నడము ప్రాముఖ్యమునుజెంది కవితాగదన కర్మమున స్థానమునిగి నిచ్చుటనుజూచి దాని ననట పొషించివచ్చా గనుటచే, వానిని గుర్తించి మునకు నచ్చిన సిమ్మలగుండ నీదేశమందలి భావము ప్రతిబింబింపఁ దలంచి, తమశాసనమును సంస్కృతభాషలోనైన నేయంగ్రథింపఁక, గూడ రచింపించి ప్రకటింపఁజేసినది.

ఏడవశతాబ్దిప్రారంభమున నండినపురి పల్లవరాజు నరసింహముడు దండెత్తినచ్చి యద్దాని నంతకుపూర్వ మాదేశము నేలుచున్న నాంధ్ర కాయనులనుండి యాక్రమించుకొని క్రీ. శ. 615సంవత్సరమున నానందముగ డగు కుబ్జవిష్ణునగనుని నీదేశమునకు పాలకుఁడగు నియమించెను. కాని కొద్దికాలములో నీతఁడు స్వశాంతిఁజేసి తూర్పుచాళుక్యులతోఁజుటకు మూలపురుషుఁ డయ్యెను. ఈ కుబ్జవిష్ణునగనుని కాలమునుండియు నీ యాంధ్రభావలో వ్రాయఁబడిన శాసనములున్నట్లు తేలికైనదిగాఁగలదని చే సత్కృతయ విరుదాంకితుఁ డగు పులి కేశికాలము నుండిన నాంధ్ర భావకు నవలంబనము దొరికినదని నిశ్చయింపవచ్చును.

చాళుక్యులకాలమున నాంధ్రభాషాస్థితి

ఈచాళుక్యుల రాజ్యరంభకాలమున నాంధ్రభాషాస్థితి, గాని స్వరూపము ఎట్లుండెనో, అది నన్నయ భాగవతముగదించినప్పటికి నట్టి స్థితికట్టువచ్చెనో తెలిసికొనవలసి యున్నది. కాని యింగుట సాధనములు విశేషముగా లేవు. అంతకుఁ బూర్వపురమున శాసనములు నొన్నిటి టిలో నాయాయాత్మ షేర్లును, వానిసరిపొద్దులునుమాత్రము తేలుచున్నది ములతోఁ దెలుపఁబడుట క్వాచిత్కముగా తటస్థించినది. శాసనములు సంస్కృతముననో, ప్రాకృతముననో గదింపఁబడినవి. అదిగనుక గర్వ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తలంపడగియున్నది. ఇప్పటికి సుమారు నూటయేబది సంవత్సరముల తరువాత తొమ్మిదవ శతాబ్దాంతిభాగమున గూఢ విజయాదిత్యుని కామున బయలుదేరిన అద్దంకి, ధర్మనరపుకాసనముల భాషకును, వీని భాషకును విశేష భేద మగపడుచుండుటచే నివి వానికంటె మిగుల ప్రాచీనములే యని తలంపడగియున్నది. ఇవి వానివలె సంస్కృత సహస్రప్రాబల్యమును, తత్సంప్రదాయ ప్రభాషమును గాక ప్రాకృత భాషాసంస్కృత ప్రాబల్యమునేమాపుచున్నవినలె నున్నవి.

అసాదనకరశాసనములోని తెలుఁగుభాగము.

“స్వస్తిశ్రీ ప్రిథివిపల్లవపట్టనబున ఊరివారు కరిగల్గవడవరికి ఊరిస్వామిలో ఇచ్చిన స్తితి. రెణ్ణునాడలపట్టనావురకు, అరియు, ఊరి తెఱయు, సిద్ధాయంబు దన్దు దసపరాధంబును సర్వాబాద పరి యారువు ఊరుదాయనేసి ఇచ్చి. [రి] దీనికి వక్రంబులేదు. వచ్చిన వారు గళలేని ఊరి స్త్రీదప్పినవారు దీనికివక్రంబు వచ్చిన గచ్చురు నువడల ఏలేమువరులేముల చేసినదియు చన్న వీరిషయి నాడువరు గొన ఏలేముళచేసిననేయుడు సను. మహానభియులో నరాలోక మహా సత్పులో విరాపవ మహానభియులో గజ్జంబు నెడ్లనడుపులో శమస్తభువన ప్రభుకనడిరజా బ్రదపెరెయ ఊరిపనిన వ్రసివర వయ్యేటి మహానభిలో నిర్యేటిమహాభిలో పనికొను చేనేరక పఱ్ఱినవ్రసి వయ్యేటి మహానభి యిందులో మరల కొన్డుకలో సర్వలోకశ్రయ మహాసత్పులో పెద్దకలో నెవద్యమహా సత్పులో పసిణ్ణిముడు వెటన్దలచరువయ్య విష్ణునద్దకన మహాసత్పులో, పసుత్తేవుల కొన్డుకలో అచ్చకుఱునియు కొన్డుకలో గొనెడ్డల నడుపులో ప్రిథిమహా సత్పులో వెటన్దలో పోనికన్డిఱుము నెవద్యపు విష్ణునద్దకన, మహాసత్పుల కొన్డుకలు నిరవద్యప్రిథివి కన్డిరజాలో గునవనమహానభియులో ముద్దకఱ్ఱికోలో రమిస్వరా ప్రిథివి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

శబ్దము లేర్పడియుండునని యూహించుచున్నది. నన్నయకాలమున కీపరి
కౌముదు పూర్తియైనది.

‘కొణ్ణకళ్ళో’ అనుపదము ప్రాచీనభాషనుండి జేరినది. ఇది
చెప్పవచ్చును. ఇది కొడ—కొణ్ణ—అనుపదమునకు. ‘గళ్ళో’ ప్రత్యయము
చేర్చుటచేలన నేర్పడినది. *కొడ—(కొడ?)—కొణ్ణ—అనగా సేతి
దనము - యౌవనము (Tenderness, tender age, youth) అని
యర్థము కలదు. దీనినుండి లేచినదగుచున్నది—కొణ్ణ—అనునర్థము
వచ్చినది. తమిళమున ‘కొణ్ణ’ (కొణ్ణ) ‘కొణ్ణ’ (కొణ్ణ) ‘కొణ్ణ’ (కొణ్ణ) ‘కొణ్ణ’
ములకూడ కలవు. కన్నడమున ‘కొడ’ అనునది ‘కొణ్ణ’ అనునది. ప్రాచీన
భాషయందలి ‘కొ’ కారము తెలుగున ‘కొ’ కారముగా మారుచుండుట
ప్రసిద్ధమే. (Cf. ఆ. కొగ్గి, తె. కొడి, కన్న కొలి). కన్నడమున ‘కొణ్ణ’
స్వరముగా ‘కొ’ కారముగా మారుచుండును. ఈపదమున ‘కొ’ కారముగ నే
నిలచిన ట్లగుపడుచున్నది. కన్నడమున ‘కొణ్ణ’ అనునది ‘కొణ్ణ’
పిల్ల—బాల (A young girl - a maiden) అనునది. గాన
వచ్చుచున్నది. తెలుగున ‘కొడ’, ‘కొడకొడ’, ‘కొడకొడ’, ‘కొణ్ణ’
‘కొణ్ణ’ అనుపదమునకు సంబంధించినవే. ఈ ‘కొడ’ అనునది ‘కొణ్ణ’
లింగద్యోతకమగు ‘కొ’ చేర్చగా ‘కొడలు’ అయియుండును. దీని
స్థానములో ‘కొణ్ణ’ పదముల దకారముకూడ గనబడుచున్నది—
‘కొడమె, కొడమ=యౌవనము తలనూపినది (పరుషప్రయోగము) Cf
కొడమపెంటి, కొడమకుమ్మెన etc ఇట్లు ‘కొడ—కొణ్ణ’ అనునది
బహువచన ప్రత్యయము ‘గళ్ళో’ అనునది చేర్చబడుటచే ‘కొణ్ణకళ్ళో’

* Cf “మల్ల వుం కుల్ల వుం ఇళ్ళమీ నీవుగో” —కొ
కప్పియం.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కొడగళ్ , కొడగలు, కొడకలు, కొడుకులు; కొణ్ణుగల్, కొణ్ణుకల్ అను రూపము లేర్పడియుండును. తరువాత 'ళ్' - 'ళు' బహువచనప్రత్యయముగా విడిదీయఁబడినది. దీనినిబట్టి 'లు' అని తెలుఁగులో నిష్పాదమునము వాడుకొనుచున్న బహువచనప్రత్యయము 'ళు' 'ళ్' అను రూపమున నున్నపుడే 'గళ్', 'కళ్', తోగూడిన పదమునుండి విడిదీయఁబడినట్లును, తత్సమాదులగు నితరపదములనుండి బహువచన రూపము చేయుటకుగాఁ జేర్పఁబడుచున్నట్లును తెలియవచ్చుచున్నది ఇట్టిశాసన రూపములు ప్రాచీనద్రావిడప్రత్యయముగు 'గళ్' యొక్క రూపపరిణామచరిత్రను కొంత తెలుపుచున్నవి. 'కళరేని' 'కల్గిన' అను రూపములకు 'క్క' అను ధాతువు మూలము కానచ్చును. లక్ష్మీ పురశాసనమందుగూడ 'కళరేని' అని 'ళ' కారరూపమే కనబడుచుండుటచే నిది వ్రాతగాని సారపాటుగాక ఆకాలమున నిది 'ళ' కారము తోడనె యుచ్చరింపబడుచున్నట్లుగాననగు. 'శేమ' 'నరాళోక' అను పదములలోగూడ నీ ధకారమే కనబడుచున్నది. ఇట్టిప్రాచీనశాసనములలోని భాషకు తరువాతిశాసనములలోని భాషకంటె, ప్రాకృత భాషాసంస్కర్త మెక్కువగా నున్నట్లగపడుచున్నదని మనము ముఖ్యముగా గమనింపఁదగియున్నది. ఇప్పటి కింకను ఈ భాషలో రచింపఁబడిన శాసనములలో పద్యములను రచించు నాచారముగాని, భాషకట్టి గౌరవస్థితిగాని వచ్చినట్లు కనఁబడిదు. ఈ రాజులయొద్ద దేశభాషా కవులుగాని, పండితులుగాని లేరేమో! ఈశాసనములయందు శేవలము సంస్కృతమునకెగాక, దేశభాషయగు తెలుఁగునకుగూడ స్థానము దొరుకుటయే యొక విశేషము.

ఈ శాసనములకు తరువాతఁ దెనుఁగున రచింపఁబడిన వానిలో మనకు లభ్యమగుచున్నవి సుమా రొక నూరు నూటయేబది సంవత్సర

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ములుతరువాతివి. అవిక్రీ.శ. ౮౪౮-౮౯౨ మధ్య రాజ్యముచేసిన గురగ విజయాదిత్యుని కాలమునాటివి. అందు అద్దంకిశాసన మొకటి. ఇది గురగవిజయాదిత్యుని నేనానాయకుఁ డగు పాండుగంగఁడను నాతి డాదిత్యభట్టారకునికి ధర్మపురమున నిచ్చిన దానమును చెప్పుచున్నది. అద్దంకిలో నిది దొరకుటచే నద్దంకిశాసన మని చెప్పఁబడినది. ఇది : : : శతాబ్దాంతముభాగమున బయలుదేరినదని చెప్పవచ్చును. అనఁగా దీను కటి శాసనములకు నూరు నూరుయేబది సంవత్సరముల తరువాతన్న నన్నయకు పూర్వము సుమారు ౧౫౦ సంవత్సరముల ప్రాంతమునను బయలుదేరిన దనవచ్చును. ఈ శాసనము గణ్యపద్మోద్భవము గుండు టయు నాపద్యము దేశీయస్థందస్సు ననుసరించిన తెలుగుజ యగుట యును పెద్దవిశేషము. దీనినిబట్టి నన్నయకు పూర్వము సుమారు ౧౫౦ సంవత్సరముల క్రిందటనే తెలుగులో పద్యరచన ప్రారంభమైన దని తలంపనగును. ఆ శాసన మిట్లున్నది.

“పట్టంబు గట్టిన ప్రథమంబు నేణు
బలగర్వం బొప్పగ పై లేచినేన
పట్టంబు గట్టించి ప్రభుబాధరంగు
బంచినసామంత పదునతోబోయ
కోట్టముల్ పండ్రెండు గొని వేంగినాటి
గొఱల్పియ త్రిభువనాంకుశబాణ నిల్పి
కట్టెపు దుర్గంబు గడుబయల్సేసి
కండుకు ర్చెజవాడ గావించె మిచ్చి”

“పండరంగు పరమమహేశ్వరుండు ఆదిత్యభట్టారకునికి ఇచ్చిన భూమి ఎనుబాదివుడ్ల ఆడ్లుపట్టు నేలదమ్మపురంగాన దమ్మపులు వీని రక్షించినవారికి అశ్వమేధంబున ఫలంబు అగు”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇందు వెనుకటి శాసనములందువలెనే యిప్పుడు సులభముగా నర్థముకాని దేశీయపదములు కొన్నియు (పదువ, బాణ, గొఱల్చియ) ఎనుబొది, అడ్లు, ఆదిత్యభట్టారనికి, అని కొంత వికృతరూపములతో గన్పడునవి కొన్నియునున్నను, మొత్తముమీఁద గద్యపద్యములు సులభముగా నర్థ మగుచున్నవి. తత్సమపదములు విశేషముగనే చేరి భాషలో నైక్యమై కనఁబడుచున్నవి. దీర్ఘసమాసములు మాత్రము విశేషము లేవు. దేశీయపదము లధికముగా నున్నను, వెనుకటి శాసనములందువలె ప్రాకృతసంపర్క మంతగాఁ గనఁబడదు. ఈతెలుఁగుభాషపై ప్రాకృతభాషా సంస్కర్షప్రభావము (Influence) బాగుగ మట్లు మొగముపట్టి, సంస్కృతభాషాప్రభావము విజృంభింపఁ జొచ్చిన కాలము నిది సూచించుచున్నది. ఇంతకుపూర్వము చాలకాలము క్రిందటనే ప్రాకృతభాషల వెనుకకుఁద్రోసి ఆర్యమతము సంస్కృతభాషయు ప్రాధాన్యమును వహింపఁ జొచ్చినవి. కాని వాని ప్రభావ మిప్పటి కీశాసనమున మనకుఁ గనఁబడినది. ఎంతకాలమునుండియో యట్టి సంస్కర్షసమ్మేళనము లుండినఁగాని యిన్ని తత్సమపదములు భాషలోఁ జేరి కలసిపోయి యుండవు. ఈ తత్సమభాషలో ధారాళమగు శైలి-అనఁగా మనకిప్పుడు సుపరిచితంబగు శైలి యేర్పడుటయేగాక శాసనములలోనే గద్యలను పద్యములను కలిపి రచించు నాచారము ప్రబలుటచే గద్యపద్యాత్మకమగు వాఙ్మయముకూడ బయలుదేరి యుండునని తలంపనచ్చును. ఒకవిధముగ నన్నయకాలపుశైలి, గద్యపద్యాత్మకంబగు రచనారీతి యాతనికి సుమారు రెండువందలయేండ్ల క్రితమే యేర్పడి యున్నదని యీ శాసన నిదర్శనమునుబట్టి నిశ్చయింప నగును. అయితే మఱియొక విశేష మేమనఁగా నీశాసనములలోని పద్యము లన్నియు దేశీయచ్ఛందస్సునను సంబంధించినవే గాని. అనగా, నీసము తరువోజ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అక్కర మొదలగునవేగాని సంస్కృతప్రభండుస్సనకు సంబంధించినవిగాఁ గనబడకుండుట. వీని నీ భాషలోనికిఁ దచ్చినవాఁడని నన్నయయే గుఱు యుండును. అంతకు పూర్వము కర్ణాటక "షా" నీ మాగ్గమునఁ బ్రోక్కిన పంపాదికవులే వీనికి మాగ్గదగ్గకుఁ బ్రయోగింపఁబడినవని సం దేహములేదు.

ఇట్టియద్దంకిశాసనమేగాక గుణగవిజయాదిత్యుని ధగ్గనగపు శాసనమును, ఈతని తరువాతవాఁడగు చాళుక్యీయుని నాటిమూలముక శాసనముగూడ తొమ్మిదివశేతాబ్దమునకే గూంధ్ర "షా"లుండు సం స్కృతభూయిష్టుండై గద్యపద్యాత్మకంబగు గణనారీతియు శిష్యులు భాషాశైలియు నేర్పడినవని స్పష్టపడుచున్నవి.

మూడవ విజయాదిత్యుని (గుణగవిజయాదిత్య) ధగ్గనగపు శాసనము.

“విజయాదిత్య పాదపద్మభ్రమరాయమాన శ్రీ మల్లికార్జున రాజా గుణగణాధరణ్ణా దనకని ఈస్వ (శ్వ) రున (నుం) గాత్తికా కేయుణ్ణం బోలే చావప్తికల (లా) విసా. (కా) రను (న్ద) య్ను (న్) య్యపయ్యయు, సకలకాస్త్రార్థకపారగులయ్ను పె(న్) ప్లగంగులు అయ్యమపగ్గడలుంగర (న) మ్మునపణ్ణరంగును ఈగమ్మి నివ్వకా హా] నోద్యోగమ్మున (కు) బృహస్పతి సమానులయ్ను పెగ్గడకా (దేయ) గారి కొడుకు (బె) జేయరాజాసమ (న్దు) ణ్ణి అతన్మత్త తంబునం బంచిన వ్రసా (దం) బని సమస్తరా (జ్యభ)గ నిరూపిత మహా మస్త్రాధిపతి (మ) (హే) శ్వరపక్షపాతి దేవబ్రాహ్మణ గురుభక్తి పరణ్ణ స (ళ) క్తిత్రయ సంపన్నుణ్ణమయ బెజయరాజా బెజేయేశ్వ రంబుగల స (ళ) నివ్వకా హా] నంబునేసి దిస (ళ) గుష్టుంబ్రాకారంగా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మటంబును నేమియించి.....బున్వా.....వచ్చిన వారుదంబు
సల్పినవారు.....ది (0) జగద్యంబుల నలస (శా) స్వ (శ్వ) తంబు
.....యను ఇ (ఈ) భూమిలోన

ఈ శాసనము కేవల తత్సమభాషాగ్రాంతంబై “సంస్కృతభూయిష్ఠ
రచన” కలదై యున్నది. పెగ్గకాడ, గుడ్లు, పన్నినవారు, వచ్చినవారు
అనుకొద్దిపదములుతక్క దీనియందు దేశీయపదములు విశేషముగా లేవు.
“పాదపద్మభ్రమరాయమాణ, సమస్తరాజ్యభరనిరూపిత మహామంత్రాధి
పతి” మొదలగు దీర్ఘసమాసములేగాక, నేమియించి, నిర్వహనంబునేసి,
అని క్రియారూపములుకూడ చాలవరకు తత్సమరూపములే. గద్య
రచన, అందులో శాసనములలోని గద్యరచన, యిట్టిదై యుండుటను
బట్టి, యిట్టి శైలి కాకాలమున గల ప్రాచుర్యము వ్యక్తమగుచున్నది.
పద్యములులేక, ప్రాథంబగు గద్యశైలిలో రచింపబడినదని ప్రత్యేక
ముగా నూచింప నుద్దేశముతోఁగాఁబోలు తుదినిది ‘గద్యంబుల నలశాశ్వ
తంబుగా నుండునట్లు రచింపబడినదని చెప్పఁబడియున్నది. దీనినిబట్టి
పద్యరచన, గద్యరచనయను రచనాభేదముకూడ పాటింపబడుచున్న
వనుట స్పష్టము. ఈ గుణగవిజయాదిత్యునికి సమకాలికుండై పశ్చిమచాళు
క్యరాజ్యస్థానం బాక్రమించి యేలుచుండిన రాష్ట్రకూటరాజు
అమోఘవర్షనామాంకితుఁడగు ‘నృపతుంగుఁడు’ కన్నడభాషలో నీ
కాలముననే రచించిన ‘కవిరాజమార్గము’ అను లక్షణగ్రంథమునఁ
దనకు పూర్వమున ననేకకవులు గద్యకావ్యములను రచించినట్లుగాఁ
జెప్పియున్నాఁడు.

“ మిగ కన్నడ కబ్బంగళి

శగణిత గుణగద్యపద్య సమ్మిశ్రితమం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నిగదిసువ గద్యకథా
ప్రగీతియం తద్విరంతనాచాగ్యర్కాన్ ||

వినులోదయ నా గార్జున
సమేతజయబంధు దుర్వివేతాదగళి
క్రమగోళో నెగలైగద్యా
శ్రమపదగురు తాప్రతీయం కై కొండర్.

చింతనాచార్యులగు వినులోదయాదులు గద్యాశ్రమపదగురు, తాప్రతీతిని కొండరని చెప్పుచున్నాడు. కాని యిందు విశేష మేమనగా వీరిచే రచింపబడిన యా గద్యకావ్యములు “ అగణితగుణ గద్యపద్యసమ్మిశ్రిత ” ములుగా నుండుటయే. గద్యపద్యసమ్మిశ్రిత కావ్యములను సంస్కృతాలంకారికుల పద్ధతిని చంపుకావ్యములనకుండుగా, ‘ గద్యపద్య సమ్మిశ్రితము ’ అని పైనిచెప్పుచు గద్యకథా ప్రగీతియంనిగదిసువర్ అని యట్టివానిని గద్యలుగనే పరిగణించుట విశేషము. గద్యపద్యసమ్మిశ్రితములగు కావ్యము లా కాలమున గద్యలనియే చెప్పబడుచుండెడివేమో? సంస్కృతముననైన నీకాలమున కింకను చంపుకావ్యములు విశేషముగ ప్రబలినట్లు గానరాదు. చంపువులలో మొదట ప్రసిద్ధిగాంచినది భోజునిరామ యణదంపువుగనే కనబడుచున్నది. చంపుకావ్యములను సంస్కృతమున వాడుకలోనికి దాచిన చాతఁడే యేమో యని తలంచుట కాతఁడు రామాయణదంపువు మొదట, నీరీతి గ్రంథరచనను సమర్థించుకొనుచున్నవాడువలెఁ జెప్పిన

“ గద్యానుబంధరసమ్మిశ్రిత పద్య సూక్తిః
హృద్యాహివాద్యకల యాకలితేవగీతిః ”

అను శ్లోక మవకాశమును గలుగఁజేయుచున్నది. ఇంతకుఁబూర్వము కావ్యభేదములలో “ చంపువును ” బేర్కొన్న సంస్కృతాలం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కారికులలో మొదటివాడు 'దండి' కలడుగాని, ఈతడు వీని కేమి యు నుదాహరణములను బేర్కొనలేదు. ప్రాచీనచంపువులైన నేమి యు గానవచ్చుట లేదు. మరియు దండి దక్షిణదేశీయుడుగాఁ గనఁ బడుచుండుటచేతను, నీతడు పేర్కొన్న కావ్యభేదములలో 'సంఘాత' మనునది - (భిన్నకవికృతమగు పద్యసమూహము) - ఒకటి యుండుటచేతను, ఇది ద్రావిడభాషాగ్రాధితమై భిన్నకవికృత పద్యసముచ్చయరూపందై సంఘవాఙ్మయ మనుపేరఁ బరగుచున్న 'ఆగనానూరు, పురనానూరు, అఘస్పారత్, ఎట్టుత్తోగ' మొదలగు ద్రావిడ గ్రంథములను మనమున నిడికొని, దక్షిణదేశమున దేశభాషలలో ప్రచారములో నున్న కావ్యభేదములనుగూడ గ్రహించి కావ్యాదర్శమునఁ జేర్కొనెనా యను సందేహము కలుగుచున్నది. ఇంతేగాక ద్రావిడవాఙ్మయమున మూడవసంఘమునకుఁ జేరినవాడుగాఁ జెప్పబడుచున్నట్టియు, ప్రాచీనసంఘవాఙ్మయమును పోగుచేసి కొన్నిటి కుపోద్ఘాతపద్యములను రచించినట్టియు "పెరిందేవనార్" అను ద్రావిడకవి మహాభారతము నాప్రాచీనకాలమందే తమిళభాషలో రచించుచు గద్యపద్యయంబుగఁ జేసినట్లు చెప్పుదురు. ఆతనిగ్రంథమంతయుఁ బూర్తిగా నిపుడు దొరుకకపోయినను, నితరగ్రంథములలో నచ్చటచ్చటదొరకు, కొన్ని భాగములనుఁబట్టి యిది చంపువే యని తెలియుచున్నది. కావున నిట్లు దేశభాషలలో గద్యపద్యసమ్మిశ్రితంబులగు గాఢ్యములనురచించుట చిరకాలమునుండియు నాచారముగ నున్నట్లున్నది. మొత్తముమీఁద నన్నయభట్టలంబించిన 'చంపూ' మార్గ మాతఁడు స్వయముగాఁ దెనుగునఁ దెచ్చి పెట్టినదిగాక, యంతకు పూర్వమే కొన్నిఁ తెలుగు కాసనములయందును దేశభాషలందలి కవిత్వమునను వాడుకలోనుండిన మార్గమే యైయున్నదనుట స్పష్టము. నృప

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తుంగుడు తనకుఁబూర్వమే యనేకులకు కవు లిట్టిగననల గావించిరని చెప్పియుండెగదా. ఈతనితరువాతను, కన్నడవాఙ్మయమునఁ బ్రసిద్ధి జేందినవారై రత్నత్రయముని పేరుగాంచిన పంప, పొన్న, రన్నకవులు కూడ నీచంపూమార్గమునే యవలంబించిరి. కేవల చంపూమార్గమునే గాక దీర్ఘసమాసములతోఁ గూడిన సంస్కృతభూయిష్టరచనయు వీరు చేయఁదొడంగిరి. ఈనాటి యాంధ్రకాసనములలోను, నన్నయకు పూర్వకాలపు కాసనములలోనుగూడఁ దేశీయస్ఫందమునకు సంబంధించిన పద్యములే గనబడుచున్నను, అప్పటి కన్నడకాసనములలోను, కవిరాజ మార్గము మొదలుగాగల కన్నడభాషా కాన్యములలోనుగూడ సంస్కృత వృత్తములు ధారాళముగాఁ బ్రయోగింపఁబడి యున్నవి. అనఁగా నీనాటికే దేశీయరాజుల ప్రోత్సాహముచే బయలుదేరిన కన్నడభాషా వాఙ్మయములో సంస్కృతపదములు, దీర్ఘసమాసములు సంస్కృతభందోవృత్తములు, ఆలంకారిక సాంప్రదాయములు, మొదలగునవి ప్రవేశించుటేగాక, సంస్కృతగ్రంథముల ననుసరించి రచించు నాచారముకూడ బయలుదేరినదనుట. ఇదేకన్నడభాషాసంస్కరణముచే ఆంధ్రవాఙ్మయమునగూడ సంక్రమించినది. కవిరాజమార్గమున స్పృశతుం గుడు దండికృతమగు కావ్యావర్ణమును, భామహాదుల గ్రంథములను అనుసరించియున్నాఁడు. ఆదిపంపకవియు, దనభారతమును సంస్కృతమున వ్యాసకవి రచితంబగు గ్రంథము ననుసరించియే రచించినట్లు చెప్పుకొన్నాఁడు.

“వ్యాసమునీంద్ర రుంద్ర వచనామృతవాద్ధియ నీసువెంకవి
బ్యాసనె నెంబగెబ్బకమెనగిల్ల గుణార్ణవనోభృమన్మనో
వాసమదాగ పేల్లివెనదల్లదె కబ్బమెదోషమర్థిగం
దోషమె కాణె నెనటివమత్కెయె పేత్కెనిదాపదోషమె॥

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

విశేష మేమనఁగా నీతఁడు తన ప్రభువగు నరికేశరియొక్క పరాక్రమాదికమును ముఖ్యముగా నీగ్రంథముమూలమున గీర్తింపఁదలఁచిన వాఁడగుటచేతను, పరాక్రమవిషయమున భారతమున ప్రధానపురుషుఁడట్లునుఁడే యగుటచేతను, వ్యాసభారత కథను స్వీయోద్దేశమున కనుకూలమగునట్లుగా మార్చికొని తనప్రభువగు నరికేశరికి నా యర్జునునితో నభేదము నాపాదించి, యాభారతకథను 'విక్రమార్జునవిజయ'మను పేర కన్నడభాషలో రచించెను. అనఁగా పంపకవి దృష్టిలో భారత కథయందు ప్రధానమైనవిషయ మర్జునవిక్రమమన్న మాట. తద్విక్రమార్జునరాజ్యమును నాతనికి పట్టముగ పైను. మఱికొద్దికాలమునకే యాంధ్రభాషలో నన్నయభారతమును రచింపఁదలఁచినప్పుడు తనకుఁ బూర్వమున రచించిన యీతని గ్రంథమును జదివెయ్యఁడును. కవితావైఖరి విషయమున నీతని ననుసరించియుండె ననుటకును సందేహములేదు. సంస్కృతవృత్తములను ధారాళముగా నెనుఁగున రచించుటలో నీపంపభారతమే యీతనికి మార్గదర్శకంబై యుండును. సంస్కృతప్రాకృత కర్ణాటాంధ్రభాషయందు కవిరాజ శేఖరుడైన నారాయణభట్టితనికి న్నేహితుఁడు సహాధ్యాయుఁడునుగదా. భారతరచనయం దీతనికిఁ దోడయి యుండెనుగదా. ఈతఁడును సకలభాషావాగనుకాసనుఁడు. చాళుక్యరాజులకుఁ గులబ్రాహ్మణుఁడై యుండుటచేతను నాకాలమున నీదేశమునకుఁ గన్నడదేశముతో నెక్కుడు సంబంధ ముండుటచేతను, కన్నడభాషలో నీతఁడు బాగుగ పాండిత్యము గలిగియుండు ననుటకు సందేహములేదు. ఆంధ్రమున తొలుత నట్టి యుద్ధగ్రంథమును రచింపఁదలఁచినవాఁడు తనకు పూర్వము సన్నిహితభాషలలో నున్న గ్రంథములను ముఖ్యముగా పంపని భారతమును జదువక యుండఁడు. కాని భారతరచనలో నీతని యుద్దేశము వేఱయినది. ఈతని నీగ్రంథ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రచనకు ప్రోత్సహించిన ప్రభువుయొక్క యాదర్శములునువేఱు. ఈతఁడు ధర్మధురంగరుఁడు, మనుమార్గవర్తనుఁడు, సమక్షిస్తనర్ణాశ్రమ గర్మరక్షణమహామహిముఁడు, కావ్యగీతిప్రియుఁడు. పురారాతి పదాబ్జ పూజాసక్తమతి. ఇట్టి చాళుక్యులలావతింసునిచే ననేక భాషాపండితుల సమక్షమునఁ బ్రార్థింపఁబడినవాఁడై యామహాంజ్ఞా కోరిక దీర్చుటకుఁ గడంగెను. ఇట్లు నన్నయ భారతమును రచించినది యొకమహారాజుకోరిక చెల్లించుటకుఁ బండితులప్రీతికొఱకు, వైదికమతవ్యాప్తి కొఱకు నై యున్నది. “సర్వవేదశాస్త్రముల యశేషసారంబని భారత బద్ధ స్మృతులగువారికి బహుమానఫలంబు గలుగునని, గోశతంబు వేదవిప్రులకు దానము చేసినఫలంబు గలుగునని, ధర్మవేదాంత సతీపురాణేతిహాసలక్షణములన్నియుగలిగి విశ్వజనీనమై పరగుచున్నదని తలంచి యీభారతసంహితారచనబంధురుఁడైనాఁడు. కావ్యనాటకములు పెక్కువినిన రాజు, మహాకవితార్కికవైయాకరణపారాణిక బృందంబుతోగూడిన విద్యత్సభయును, వ్యాసరచితభారతమునే, యవిరళజప హోమతత్పరుఁడు, సంహితాభ్యాసుఁడునగు నన్నపారుని దృష్టిపథమున నున్నవి. అట్టిరాజును, నా విద్యజ్ఞనమును మెప్పించుటయే యాతనిపని. స్వయముగ వైదికాధ్యయనసంపత్తి కలవాడగుటచే నాపని యాతని కత్యంత ప్రీయమైనది. భారతమును వైదికదృష్టితోఁ జూచి దానికిఁదగినట్లు జగద్గితమునకై రచించినాఁడు నన్నయ్య. తిక్కన యదైవతభాషదృష్టితోఁజూచి, కావ్యకళాదృష్టితో నాంధ్రావళిమోదముం బొరయుటకుగా రచించినాఁడు. ఆయాదేశములం దాయాకాలముల నాయాకవుల దృక్పథములనుబట్టి వారువారు చేసిన భారతరచన ఇట్లాయాకాలములం దాయాయాపములను బొందుట తటస్థించినది. గాజ్యపరిస్థితులనుబట్టి కన్నడభాష, క్రమపరిణామ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మన బొంబాయి రాష్ట్రకూటుల ప్రాతస్సాహముచే నేడెనిమిది శతాబ్దములకుఁ బూర్వమే గ్రంథరచనకుఁ దగినస్థితిలోనికి వచ్చినట్లే, ఆంధ్రభాషయు నాంధ్రకాలంకాయన, విష్ణుకుండి, చాళుక్యాది రాజుల ప్రభుత్వకాలమున నాయామార్పులకు లోనై క్రమపరిణామమును బొందుచువచ్చి యేనిమిది తొమ్మిదిశతాబ్దముల నాటికే గ్రంథరచనకుఁ దగినస్థితిలోనికి వచ్చినది. కాసనములలో గద్యపద్య రచన ప్రారంభ మైనది. చిన్నగ్రంథములును బయలుదేరి యుండును. కాని తుదకు భాషలోని వెనుకటి చిల్లరగ్రంథముల నణగఁద్రొక్కి జేయఁగల యుద్గ్రంథమును రచించి యాదికవి యను వికాలకీర్తిని బడయు మహాపుణ్యము నన్నయకును, అట్టిగ్రంథము రచించుటకుఁ గారకుడై ఆంధ్రభాషకు చుహాపకారముచేయగల పుణ్యము రాజరాజునకును నుక్కినవి.

పైకాసనములోని “విజయాదిత్య పాదపద్మభ్రమరాయమాణ,” “పూగతాభరణుణ్ణు,” “చౌషధ్వికలావికారదుణ్ణు,” మహేశ్వరపక్ష పాత దేవబ్రాహ్మణ గురుభక్తిపరుణ్ణు” — ఈ మొదలగు సమాసములు నన్నయ యవతారికను దలపించుచున్నవి. ఇది యొకవేళ ‘సర్వసామాన్యంబగు రచనాశైలి కాక శిష్టరచనాపద్ధతియే యైనను, ఇది నన్నయగఁ బెండుశతాబ్దములు పూర్వమే యేర్పడి యున్నదనుట నిశ్చయము.

ఈ విజయరాజు తరువాత వచ్చిన చాళుక్యభీముని కాలపుకాసనము కూడ గద్యపద్యాత్మకంబై కొంచెము దేశ్యపదము లెక్కువగాఁ గలిగియున్నను మొత్తముమీద పైశైలినే పోలి మఱింత కావ్యపద్ధతి దలపించుచున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చాళుక్యభీమమహారాజు శాసనము

స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ.....కళ్యాణమమహారా(జాలవి) జయ
రాజ్య సంవత్సరంబు [యే?] నగు నేటి ఉత్త (రా) యన స(ంక్రా)ంతి
స్తితిధర్మా వురమ్మన.....(స్వస్య) నేకగు (ణ) గణాలంకిత
(స) మస్తమహీమణ్డల ప్రకాశితకీర్తి శ్రీమత్పంజరంగు||

అని గద్యమున పంజరంగునిగూర్చి చెప్పినపిదప నాపంజరంగుని
విజయములు పరాక్రమాదికము ఒక సీసపద్యములోఁ గావ్యపద్ధతిని
వర్ణింపఁబడియున్నవి.

“ ౪- నెన్నేలు నలరామనిభునితోట

నెడటి (నబో) యలనడవిసో(నెప్ప)

లోహాసనంబెక్కి రాహను నొడిచిన

వల్లభుకొల్పున నెల్ల నెఱుంగ

కన్నరాభూపతి వెన్నాజిలోం జూచె (నె?)

సంకిలండనుతేని బింకముడిచె

దణ్డువై వచ్చిన బెణ్ణనచోఱనిం

జేకొనికాచె భూ(లోకం) బెఱుంగ

కిరనపురముడహలనిరుతంబుదలెనాండు

నచలపురముసొచ్చె నచలితుణ్డు

వల్లభుణ్డుగుణక నల్లుణ్డు వన్నినం

బణ్ణరంగచూనె పణ్ణరంగు.

[నాబ] ౪ [౧]

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నరేయమతైవో నాన్ని నల్లాతణ్ణయ్న అయ్యపరాజుతమ్ముణ్ణు
జెడెయరాజు ఈ పురమున నీ కాసనంబు గుడినిల్పె నడియనేయ
కున్న నే.....".

పల్ల నాంశమును మధ్య నొకపద్యముగా జెప్పి యద్దానిని 'నాబ
రసి' యని తరువాతి గద్యముతోఁ గలుపుట చంపూకావ్యపద్ధతిని
భారతకవుల రచనాపద్ధతినిఁ దలపించుచున్నది. 'అనేకగుణగణాలం
కృత సమస్తమహీమండల ప్రకాశితకీర్తి" అను నిట్టి దీర్ఘ సమాసము
లున్నను, సీసపద్యమంతయు చాలవరకు దేశీయపదములతో నిండి
యున్నది. ఎడతిన, ఒడిచిన, కొల్పు, బింకముడిచె, మొదలగు ప్రాచీన
దేశ్యప్రయోగము లిప్పుడు మాఱురూపుజేందిన విందు కొన్ని గలవు.
ఇందలి సీసపద్యపాదములందు సర్వత్ర ప్రాసయతియ గనఁబడుచున్నది.
దీనికిఁ దరువాతికాలమునను నన్నయ కించుక పూర్వమునను బయలు
దేరిన "దీర్ఘాసి" కాసనములోఁగూడ నీ నియమమే పాటింపఁబడినది.
కావున నన్నయభారతమున సీసపద్యములలోఁ బాటించిన సాంప్ర
దాయ మాతనికిఁ బూర్వము ౧౫౦ సం॥ లనుండియు వచ్చుచున్న
వసుట స్పష్టము. కాని యిది యేకారణముననో నన్నయతరువాత నంత
పించిపోయినది. ఆతనితరువాతి కవు లీనియమమును పాటింపలేదు.
ఆ కాసనపద్యరచనను గమనింపుడు.

దీర్ఘాసికాసనము

" శ్రీశకుణ్ణులు భూసతిపైకెల, నందాబ్జభవసంఖ్యనొందవేంగి
దేశంబు గిమిడియ గోసల గిడిసింగి, దేశంబు మఱియొడ్డదేశ మనగ
జనిన భూపాలురనని నొచ్చె చలమత్తి, గణ్ణెనెగడినమణ్ణలికణ్ణు
భూసురవంకుండు వాసవనిభభోగి, బాపతిసాజన్యగుణయుతుణ్ణు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దీర్ఘసిభగవతిదేవి దేవాలయ, మునముంద గంగనా ఘనతరగముగ
మృదపమెత్తించె భజనవిజయముండు, గంగగోపములమీద
దీవియవెట్టె నద్దేవికి నవ్వేల, చనమునోన్లుగ్గిరినా నేత్ర
దీవియవెట్టె బద్మానతియను (నా) నేత్ర, నేనశేషముగలముగ్ధునా
మునమున.

గగనభూమిసంద్ర భరకగోపకభిభి
మారుతాత్మనూతిక సుహృదమగన
యి [వృత్తాంత] ఫలము తెల్ల కాలంగుచు
మెచ్చునోడ దమకు నిచ్చుచుండు.

ఈ పద్యగననాశ్రితికిని నన్నయరగనకును విశేషభేదము గలది
గనబడదు. దీనినిబట్టి నన్నయకాలపు భాషాసాంప్రదాయమున గాన
యతనిచే బాటింపబడి తరువాత తెలుగుకవితలో సంతరించిన దీక్షితు
శందస్సాంప్రదాయ విశేషములుగూడఁ గొన్ని గూర్చినది. ఈ పద్యము
మారుమూటయేబది సంవత్సరములనుండి వచ్చుచున్నది. అలియుచున్నది.

ఇట్టివానిలో మఱియొకటి యక్కఱపద్యగణన. దీనిని నన్నయ
తరువాత నాతని యాగణ్యపర్వభాగపూరణసందర్భమున 'శ్లో' ప్రస్తావించి
యొకడు రచించినగాని మఱియొకరును రచించినట్లు కనబడుచుకాని
నన్నయకు మారుసంవత్సరములక్రిత మాంధ్రభాషలో గదింపబడిన
యుద్ధమల్లుని కాసనములో మాత్ర మీపద్యములు కనబడుచున్నవి.
కన్నడభాషాకవిత్వమున నీరీతిపద్యములు విశేషముగా గదింపబడి
యుండుటచేతను, సంస్కృతమం దిట్టివి లేకుండుటచేతను, నివి దీక్షియసాం
ప్రదాయమునుబట్టి వచ్చినవే యని యూహింపఁదగియున్నది. కన్నడ
వాఙ్మయములో గూడ నీ యక్కఱపద్యము లింతకుఁబూర్వమే వాడుక

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

గోనికివచ్చి, తెలుగుభాషలోవలెనే 18 న శతాబ్దమునకే యంతరి
పుట వాటియొక విశేషము.

ఋగ్వేదముల్లనిశాసనము

1. స్వస్తిస్సౌపాంశుశాత్యస్తవత్సల-సత్యత్రితేత్ర
విస్తరశ్రీయుద్ధ మల్లణ్ణనవద్య-విఖ్యాతకీర్తి-
ప్రస్తుతరాజాశ్రేయుణ్ణ ద్విభువనా-భరణుణ్ణసకల
వస్తుసమేతుణ్ణరాచ సల్కిభూ-నల్లభుణ్ణతిక్.
2. పరగంగ బెజవాడం గొమరస్వామికి-భక్తుణ్ణగుడియు
నిరుపమగుతిస్సౌపాంశుశాత్య చ్చె-నెగిదీర్చెమతంబు
గొరగల్గొకొరులిన్దు విడిసిబృన్దంబు-గొనియుణ్ణనారు
X రిగాక యబ్బారనాసిన్చిన-పాపంబుగొన్తు.
3. వెలయంగనియ్యొట్టు డస్సిమలినురై-విడిసినబ్రోల
గలతానపతులును రాజాపట్టంబు-గట్టినపతియు
నలియబై య్వారల వెల్వఱించిన-నశ్వమేధంబు
ఫలంబు పేక్షించినలింగంబడిసిన-పాపంబుదమకు.
4. జననుతచేట్టోలనుణ్ణి బెజవాడ జాత్రకువచ్చి
త్రినయనసుతుడొండు సోటుమెచ్చకతివిరియిన్నెలవ
యనఘండు నేకొని యిందు బ్రత్యక్షమెయ్యున్ననిచ్చ
గని మల్లణ్ణతించెగుడియు మతంబునుంగార్తికేయునకు.
5. రమణతో బెజవాడకల్ల బెడంగును రక్షయగాను
న్దమతాతమల్లపరాజు వేరడు దానుంగట్టించెం
గ్రమమున దానికి కలకేమిడట్లుగా మొగమాడు
సమరంగ శ్రీయుద్ధమల్ల డెత్తించె నమితలేజుండు."

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పై దీర్ఘాసికాసనపు భావమును దీనిభావమును సంస్కృతి సమాస పదముల ప్రయోగవిషయమున విశేషభేదము లేదుగాని, స్తుతియు మీఁద దీనియందు వెనుకటివానికంటె దేశీయముగాను, ముక్తివగా నున్నట్లున్నది. దీర్ఘాసికాసనములో తత్సమభావమునుక్రమపాదమున్నది. ప్రయోగింపఁబడిన దేశ్యములోనే నను ప్రాచీనసూపములు, శ్రొత్త విగా గనబడునవియులేవు. యుద్ధమల్లునికాసనములో సంస్కృతదీర్ఘ సమాసములు పదములు లేకపోలేదు. కాని కొన్ని ప్రాచీనపదములు గలవు. నెగిదీర్చెనుసంఘ, లింగంబడిసిన, సింహాసోటు ముచ్చిక, ఇష్టము, తివిరియన్నెలవ, వేగడు, ముగమాచువు-ముగలుగు పదములం దొకవిధ మగు నాంధ్రదేశీయత యచ్చుపడియున్నది. కావుననే దీర్ఘాసికాసన పద్యమువలె సంతసులభముగా నిది యగ్రము కాకపోవును. దీర్ఘాసికాసనము నన్నపార్థుని తత్సమభావము విశేషముగాఁ జూలియుండు నిదినన్నెచోడ తిక్కనాదులయు, శైవకవులయు భావము చూలియున్నదని చెప్పవచ్చును. ఆంధ్రవాగ్మయమున ముగిటిపై నిలచిన భారతమును నన్నయ తత్సమబహుళముగా-సంస్కృతిబహుళముగా రచించుటచే నెప్పటికిని మార్పుజెందని సంస్కృతిబహుళంబగుభావకేమనమెక్కువగా నలవాటుపడుటచేతను, తరువాతి ప్రబంధకవులందఱు నీశైలినే యాదరించియుండుటచేతను, నన్నెచోడ, తిక్కనాదుల గ్రంథములలోని దేశీయభాష మన కిప్పుడు సులభముగ నగ్రముకాని శ్రొత్తభావగాఁ గనఁబడుచున్నది. యుద్ధమల్లునికి ౩౦, ౪౦, ౫౦ ముల పూర్వముననే గుణగవిజయాదిత్యుని కాలమున బయలుదేరిన ధర్మవరపుకాసనములందు నన్నయకవితనుబోలిన కేవల తత్సమబహుళంబగు రచన గానవచ్చుచుండ, నాతని యీ బైజవాడకాసనము కొంతవఱకు దీర్ఘసమాసములు కలదైనను, దేశీయపదబహుళంబు యుండుటనుబట్టి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నన్నయకుపూర్వమే యీ రెండువిధములగు రచనారీతులును వాడుకలో నుండినట్లుాహింపఁదగియున్నది. నన్నయ భారతరచనకు గడంగినప్పటి పరిస్థితులు ఆతని యుద్దేశములు ఆతని సంస్కృతాదిభాషాపాండిత్యము మొదలగునవి యాతనిని తత్సమబహుళంబగు సంస్కృతభూయిష్ఠరచననే చేయునట్లు ప్రోత్సహించియుండును. కావున నీతఁడు సంస్కృతపదజాలము నాంధ్రభాషయం దపారముగాఁ గలిపివేసి పైకాసనభాషలోఁ గానవచ్చిన ప్రాకృతవికారములులేని చక్కని శైలినిఁగూర్చికొని, భాష కపూర్వముగు నొకరీతి మార్దవమును సంపాదించిపెట్టి, యీ భాష 'Italian of the East' అను పొగడ్తకుఁ దగినదానినిగాఁజేసెను. ఇదియే తరువాతికవులకు శిష్టకవితాపద్ధతి యైనది. నన్నయభట్టు ఆంధ్రభాషను వ్యాకరించి, వ్యాకరణము రచించినను లేకున్నను, భాషాప్రయోగవిషయమున నీతఁడు చేసిన యనుకాసనముచేతనే యాంధ్రభాషావాగనుకాసనుఁ డను బిరుదమునకుఁ దగినవాఁడై నాఁడు. ఇంతకుపూర్వపుకాసనములలోనిభాష యెంత 'గాసటబీసట'గా నున్నదో మనము చూచియే యున్నాము. ఒకదానిలోనిభాష మఱియొకదానితో సరిపోదు. క్రొత్తక్రొత్తపదములు క్రొత్తక్రొత్త రూపములతో నశేకవిధములఁ గానవచ్చుచుండును. భాష వ్యవహారమున మాత్రముండి యందు సర్వజనాదరణీయంబై ప్రామాణికత్వమును బడయఁగలిగిన వాఙ్మయము బయలుదేరని కాలమున నీస్థితితోనే యుండును. ఏప్రాంతమున నేరూపములు వ్యవహారమందుండునో యవి యాపాంత్రిముల రచింపఁబడిన కాసనములలోని కెక్కుట తటస్థించును. ఒక్కపదమునకె యశేకరూపములు వ్యవహారమున నున్నప్పు డొక్కకాసనముననే యాపదమశేకరూపముల గనఁబడుచుండును. ఇందుకు పైకాసనములలో గానవచ్చెడి బహువచ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నాంతరూపములే ప్రబలమైన నిదర్శనము. కొన్ని పదములు చివర కల్గి,
మఱికొన్ని 'గళు' 'శ్' 'శు', 'లు', 'లనో'గూడి యనేకరూపముల నట్లు
గానవచ్చుచుండినవో యింతకుల్లభ్యము చూపించేయున్నాను. 'పెగు
మాడ్లు, ఊడ్లు, గుడ్లు, పేపడ్లు ఇట్టిరూపములన్నిటికిని నన్నయ ప్రా
మాణికరూపమును గల్పించియుండును. బహువిధ ప్రత్యయమును
కావటను న్యవహారమునఁ గలిగిన వికృతరూపములన్నియుపోయి 'పె' అను
రూపము ప్రామాణికరూపమైనది. 'పె' ముగ్ధా-దేవుడు మొదలగు
రూపములకు నర్థ సమీకరణవిధానముచే నేగ్బడిన 'పె' ముండు' దేవుండు
అనురూపములే నన్నయచే గ్రహింపఁబడి ప్రామాణికత్వమును బడసినవి.
మగడ్లు, 'అచ్చువాడ్లు' మొదలగు రూపములనుండి గ్రహింపఁబడిన మగడ్లు,
అచ్చువాడ్లు అనురూపములే నన్నయచే నాదరింపఁబడి ప్రామాణికయందు
స్థిరపడినవి. ప్రతను(ప్రతమరాజ్యంబున)-స్థితి-తానపగులు, పడచిన,
పడేన్దుంబు, కళరు, మొదలగు వ్యావహారికరూపములు నన్నయ గూడగ
మును బడయకపోవుటచే ప్రామాణికత్వమును బడయక, తగునాతికాల
మున వ్యవహారములోఁగూడ క్రమముగా నంతరించినవి. 'చేసిన
చూసిన' యను రూపములుమాత్ర మిప్పటికిని న్యవహారములో నున్నవి.
'సర్వబాదపరి యాయు' - సహనభీయుల్, మొదలగు ప్రాకృతికసంస్కా
రముతోఁ గూడిన రూపము లాశాసనము రచింపఁబడినకాలములో వ్యవ
హారమున నున్నను, తరువాతి శాసనములలోనే కనఁబడుట లేదు. ఇట్టి
వానిని నన్నయ యాదరింపనేలేదు. పడేన్దుంబు, కంబురిం'దేలువు-
మొదలగు పదములలోని 'బ' కారములు మకారముగా మారుటగూఁము
కంబుర-కమ్మర, ఈరీతిని మార్పుజెందినవి. వీరిని వీరిండు, పొండు,
మూండు అని దీర్ఘముపై నిండు సున్నగల పదములు శాసనములలో నణ
నున్న లేక నిండుసున్నతోఁ గూడినవిగానుండ, వీని యుచ్చారణమున

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పై ధిల్లీ మానాటికే కలుగుటచే నన్నయ వీనినట్లే యాదరించినాడు. కాని నిండుసున్నరూపముకూడ మిగుల ప్రచారములో నున్నదనుటకు నన్నెచోడూదు లద్దానిం గరువాతికాలమున గ్రహించుటయే నిదర్శనము. ఇట్లు నన్నయకుఁ బూర్వపుకాసనములభావ మొకరూపమున ప్రామాణ్యమును బడసినదికాక వ్యవహారమున భిన్నరూపములు గలదై యుండ, తనకాలమునకుఁ బలుపురుషిష్టులచే నంగీకరింపఁబడి తనమండలమున వ్యవహరింపఁబడుచున్న భాషారూపములనే గ్రహించి నన్నపాఠ్యుఁడొక యుద్గ్రంథమును రచించినవాడగుటచేతను, ఆభావయే దేశ ప్రభువును భాషాభిమానియునగు రాజనరేంద్రుని యంగీకారముద్రను ఆతనికొల్పులోని సర్వవిధ పండితజనసమాదరణగౌరవములను బడసిన దగుటచేతను ఆంధ్రభాష కీతనిరచనమూలముగా నొకవిధముగు ప్రామాణికత్వము సిద్ధించినది. ఈతనిగ్రంథము ప్రమాణగ్రంథమైనది. ఈతఁడు వాగనుకాసనుఁ డైనాడు.

అయితే యీశిష్టభాష, తత్సమరూప బహుళంబగు భాష, సంస్కృతసమాసభూయిష్ఠంబగు భాష—పండిత జనసమాదరమును బడయుచున్నను, సర్వజనసామాన్యంబుగాకుండుటచే వ్యవహారమునకుఁ గొంత దగ్గరగానుండి నేత్యపదబహుళంబగుభాష నే గ్రహింపఁచుయనను వాద మొకటి తరువాతికవులలో బయలుదేరినది. దీనినే నన్నిచోడ సోమనాథాదులు జూనుతెనుఁగనుపేరున వ్యవహరించినట్లు కనఁబడుచున్నది ఇది వీరు స్వయముగాఁ గల్పించినదికాక నన్నయకుఁబూర్వముననే జనసామాన్యముచే నాదరింపఁబడుచుండి, గీతములు, గౌడుగీతములు, ద్విపదలు, మత్పదులు, పర్వతపదములు, వెన్నెలపదములు, గద్యంబులు, పాటలు మొదలగుననేకరూపములనుండిన దేశీయకవితయం దవలంబింపఁబడినకై లియై యుండుననుటకు సందేహములేదు. కాని విశేష మేమనఁగా నన్నయా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దుల సంస్కృతబహుళంబగు శైలి ప్రబలినతోడనే గూఢాను తెనుంగు-
 కేవలదేశ్యపదభూయిష్ఠంబగు శైలి యంతరించినది. ఆసాదులు, పదములు
 మొదలగు దేశీయకవితకు ప్రభుత్వనలంబనము, శిష్టజనానందములేక
 పోవుటచే, పామరజన, స్త్రీజనములపొలుబడి గ్రంథిష్టము గాక
 కాలక్రమమున నంతరించుట శట్టస్థించినది. ఇప్పటికా కవితాశైలి
 కొన్ని శాసనాదులలోను, పనిపట్టి యచ్చటచ్చటగ నుంచిన నన్నిచోడ,
 సోమన, తిక్కనాదుల గ్రంథములలోను మాత్రమే గానపచ్చుచున్నది.
 పనిపట్టి యననేలయనగా, నీ నన్నిచో డాదులు దేశికపితృ జాను తెనుంగు
 ననె రచింపవలయునని తాము భాసించుచునే సంస్కృతదీగ్ధ సమాసముల
 తోగూడిన రచననుగూడ సందర్భానుమాలముగ నైనను ధారాళముగా
 చేయుచువచ్చిరేగాని, దానిని విడనాడలేకపోయిరి. అనగా నాకాలము
 నకె తెలుగుభాషపై సంస్కృతభాషాప్రభావ ముట్టిచి యున్నదని తలి
 యుచున్నది. అప్పటికె దృఢంబగు సంస్కృతభాషాశ్రమములేక దేశి
 తెలుగుభాషస్వతంత్రముగ నిలువలేనంతటిస్థితిలోనికి నచ్చినదిన్నమాట.
 తిక్కనమాట యెటులున్నను, ఈ ప్రపంచమున సంస్కృతభూయిష్ఠులగు
 నను నిరసించుచునే తాము దానిని వసలశేకపోయిగనుటనుబట్టియే,
 యీ సంస్కృతభాషకును, సంస్కృతాలంకారికపదములకు, నాకాలపు
 టాంధ్రభాషాకవితలపై నెట్టిగట్టిపట్టు చిక్కినదో న్యక్తముగనుచున్నది.
 తిక్కనార్యుఁ డీజాను తెనుంగు సేరి త్తకయే దేశ్యబహుళంబగు గదనను
 చేసినాఁడు.

ఇక నన్నిచోడుఁడు దేశికవిత్వపక్షము నవలంబించి, దీనికిఁ బ్రతి
 కక్షులగువారిని అనగా “మార్గమువదలంగ మదిదలంపని” వారిని కుక
 వులని నిందింపవలసినవాడగుటనుబట్టియే, గూఢానుకాలమున దేశి
 కవితావిషయమున మార్గకవుల కెట్టి నిరసనభాషము కలదో మన మూ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

హింపవచ్చును. ఇంతకుపూర్వము నన్నపాఠ్యుని భారతరచనా సందర్భమున సంభవించిన ఘోరరణముకూడ ఈ మార్గదేశిపద్ధతులకుఁ దత్పక్షావలంబకులకునై యున్నది. ఈ రణమునందు నారాయణభట్టు దేశికవితాపక్షమునే యవలంబించి, కన్నడభాషాకవిత ననుసరించి రచింపుమని నన్నయను హెచ్చరించుచు, నాతనికిఁ దోడయి నిలచెను. నన్నయయు కన్నడకవులవలెనే సంస్కృతబహుళంబుగ రచింపఁదోడంగుటచే మార్గకవితాపక్షమువారితో నొకవిధమగు సమాధానము కుదుర్చుకొని మూఁడుపార్శ్వ సంస్కృతము నొకపాలు దేశ్యమును గలిపి దేశికవితలోనే భారతమును రచించెను. కావుననే రాజాస్థానమునందలి పండితసమాజమును మెప్పింపఁగలిగియుండును. వారిలో గేవలము మార్గకవితాపక్షపాతులగువా రీతని కవితయందలి యక్షరరమ్యత నాదరించి సంతృప్తిఁ జెందియుందురు. కాని తరువాతి యాంధ్రకవులలో పలువురు (ముఖ్యముగా ప్రబంధకవులు) ఈమార్గమునే యవలంబించి తమకుఁ గల సంస్కృతభాషా పాండిత్యప్రకర్షను మఱితగాఁ బ్రకటించుకొన యత్నింప, మఱి కొందరు, ముఖ్యముగాఁ బ్రాచీనశైవకవులు పండితులమెప్పునకైగాక జనసామాన్యముకొఱకై రచించినవారగుటచేఁ దమ రచనలను దేశ్యపదభూయిష్టంబుగఁ జేసి ప్రాచీనాంధ్రభాషా స్వరూపమును కొంత నిలిపినవారైరి. ఇట్టి కవిత నిజముగ తిక్కనసోమనాథాదులతోనే వెనుక బట్టినది. కాని తరువాతి కవులలో నొకవైపు సంస్కృతిపు వెట్టి ముదిరినట్లుగనే, మఱి యొకవైపున నచ్చతెనుగువెట్టియు ముదురుటచే నాపేరుతో నొకవిధమగు కృత్రిమభాషాకవిత్యము బయలుదేరుట తటస్థించినది. నన్నెచోడాదుల దేశికవితలోని జాను తెనుఁగుమాత్ర మిట్టిదికాదు. జానుఁడెనుంగు కవిత్యమునుగూర్చి నన్నెచోడుని భావములను దిలకింపును.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“సరళముగాగ భావములు జానుచునుండున నింపు పంపునో
 విరిగిన వర్ణముల్ ఘణితి పేర్కొన నగ్గము లొత్తగ్గ బం
 ధురముగఁ బ్రాణముల్ మృదుమధుత్వగఁ సంబులఁ గండిఁజేసె న
 త్తురములు నూత్తు లఁ ద్యులకుఁ గగ్గరసాయనలీలఁ గ్రాలగాళ్ళు.”

ఇక్కడ భావములు సరళముగా జానుచుండున నింపు పంపునో
 వలెనని చెప్పెను, గాని వర్ణముల ఘణితి, ప్రాణముల మృదుమధుత్వగఁ
 అత్తురములు, నూత్తులు నాద్యులకుఁ గగ్గరసాయనలీలలు గ్రాలగాళ్ళు
 నీమొదలగునవి యీతినిదృష్టి కనితియొక్క. ఇవి వ్యాప్యగోపమునందే
 దగుల్కొని పండితులను మేల్పించుమార్గము నీ యన్వేషించువాన్నిట్లు
 న్నది. నన్నయ యత్తురరమ్యతచేతను నీటి నీ యాశించును అత్తురములను
 నూత్తులను పండితులకు గగ్గరసాయనముగ గదియించి వారిమోప్పు బడి
 యడలఁచినవాడనాట నున్నాఁడు. ఇంకాగత సంస్కృతాలంకారిక
 పద్ధతులనుసరించిరీతిగ భావగసాలంకారములను, అష్టాదశీనగ నల
 తోను గూడిన ప్రాథకావ్యములను “ప్రబంధముల”ను పేర గదించు నల
 వాటుకూడ నీ నన్ను చొడుని కాలమునుండియే బహులు నేగినది. వ్యాఖ్య
 లక్షణమునుగూర్చి చెప్పుచు

“మృదురీతిసూక్తు లింసొదవింప మేలిల్లు
 భావమ్ములెలమి క్రీడానహముగ
 మెఱుగులఁ గన్నులు మెఱుమిట్లు పోనంగఁ
 గాంతిసుధానూతి కాంతిఁ జేనయ
 వర్ణన లెల్లచో వర్ణన కెక్కంగ
 రసములు దళుకొత్తి రాలువాణ
 దేశిమార్గంబుల దేశీయములుగా న
 లంకారములఁ దా నలంకరింప

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నాదరించి విని సదర్శాతిశయముల
బుధుల నెమ్మనమున నిధులు నిలుప
వలవదే రచింప వరకవీశ్వరునకు
నూత్ని రుచిర కావ్య రత్న వీధి”

అని దేశిమార్గంబులందు దేశీయపద్యతినే యనుసరించి జానుతె
నుంగున రచింపవలెనని యాతని ముఖ్యోద్దేశమేయైనను, ఈతఁ డవలం
బించిన దేశీయమార్గము నాదరించి విని (దేశికావ్యముల నాదరించి
వినువారే యుండరని యాతని సందేహము కాబోలు! నట్టిసితి యా
కాలముననుండ నోపు) పండితులు నెమ్మనమున సంతసింపవలయునని
తలంచిననాఁడగుటచేతనే, ఆలంకారికపద్యతినీ షర్ణనలతోడను ఆలంకా
రాదులతోను సంస్కృత దీర్ఘసమాసములతోను, అపూర్వకల్పనల
తోడను నింపి దీనిని ప్రకృష్టమైన బంధముగల కావ్యముగా—ప్రబం
ధముగాఁ జేసినాఁడు. ఆంధ్రప్రబంధ మహావృక్షముయొక్క మూల
వీజ మిదియే యని తెలుసుకొనవలసియున్నది.

“ చతుర్గోతుల మతపదబహు
గతుల నలంకార భావకాంతి రసార్థో
న్నతిఁ గృతినతి రసేకులు వర
సతిగతి నెఱిగింపవలదె సౌభాగ్యమునకా. ”

“పదబంధంబుల సగ్గలించి బునశబ్దభ్రాజయై సద్గుణా
స్పదమై దుష్కవిహృత్సరోజవనముల్ భంజింపుచుకా భూరి స
మ్మదలీలన్ విలసిల్లి సత్కృతి జగన్మాన్య ప్రభావంబునకా
మదనాగంబుకు బోలెఁ గ్రాలవలదా మాతొందు లే కున్నతికా.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ముసమున సక్కనికావ్యము
నదరగ విలుకాని పట్టి నమ్మును బగస్సా
ద్భిదమై తల యూపింపని
యదికాన్యమై మలరిపట్టినదియుం గగమే.

“జంగమమల్లి కార్జును నిసర్గకవి స్తననీయస్మాత్త్యయ
క్తిం గొనియాడి సత్కి-వితర గీనములేకను రక్షణను భా
షాంగనఁ దక్కనేలిన మహత్త్వము లోకమునం బ్రసిద్ధిగా
భంగిగ విస్తరించెనఁ బ్రబంధము సద్రసబంధుగంగాగాఁ.”

కావున నాంధ్రవాఙ్మయ త్రేత్రమునఁ బ్రబంధగీజములఁ జల్లిన
వారిలో మొట్టమొదటివాఁడీతఁడే యని తలంపఁదగియున్నది; తిక్క
నార్యుఁడీతని గ్రంథమునుజూచినను జూడకున్నను, తరువాతివాఁడగు
చున్నాఁడు. అయితే నన్నయ తిక్కనలనునది తరువాతి కవులను
సీతనిని బేర్కొనకుండుటచే, నీతిఁడా ప్రబంధభాషను మాగ్గదగ్గి యని
చెప్పుట కవకాశము మాత్రము కలుగుటలేదు.

ఇక నీనన్న చోడుఁ డచలంబింపనలయునని చెప్పిన జాను తనుంగ
నునది సంస్కృతపద బాహుళ్యముతోఁ గూడిన గణనకుఁ బున్నమై దీగియ
పదభూయిష్టంబగు రచనయైనట్లు పొల్కురికి సోమనాథుని వృషాధి
పతకములోని యాక్రిందిపద్యమువలనఁ దలియవచ్చుచున్నది.

“బలుపొడతోలు నీరయును బాససరుతో గిలుపాగు కన్ను ప
న్నెల తలనేదుకుస్తుకయు నిండిన నేలుపుటేగు, నల్లు పు
సలుగల తీని లెంకవని జాను తనుంగున విన్న వించెనక
వలపు మదిం దలిర్ప బసవా బసవా బసవా వృషాధిపి.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తా నిట్టి జాను తెనుంగున, ద్విపదరచనను, అవలంబించుటకుఁ గల కారణము నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు.

“ఉరుతర గద్య పద్యోక్తులకంటె
సరసమై పరగిన జానుఁడెనుంగు
చర్చింపగా సర్వసామాన్య మగుట
గూర్చెద ద్విపదలు కోర్కె దైవార. ”

—బసవపురాణము.

“ ఆయాఁగ గద్య పద్యాది ప్రబంధ
పూరిత సంస్కృతభూయిష్ట రచన
మానుగా సర్వసామాన్యంబుగామి
జానుఁడెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు.”

గద్యపద్యాది ప్రబంధపూరిత సంస్కృతభూయిష్టరచన సర్వసామాన్యముగాకుండుటయు జానుఁడెనుంగున ప్రసన్నత కలుగుటయు నిశ్చయమేగాని, పై వృషాధిపశతక పద్యములోని భాష యిటీవలికాలపు టచ్చతెలుఁగు గ్రంథములను దలపించుచున్నది వలెనున్నది. జాను తెనుంగిట్టిదియని చూపుటకుమాత్రమే సోమనాథుఁడైనను ఆపద్యమును రచించినాఁడుగాని తన కావ్యములలో ధారాళముగా సంస్కృత పదములను వాడకపోలేదు. అట్లుని తెలుఁగుపలుకుబళ్లను, దేశీయశైలిని వదలనులేదు. దేశీయతకొఱకు గ్రంథమును వికృతంపుటాచ్చికసమాసములతో నింపనూలేదు. నన్నయాదులవలె విశేషము సంస్కృతపద భూయిష్టముగను చేయలేదు. కావలసినంత సంస్కృతమును గ్రహించి తెలుఁగుపలుకుబడికిఁ దగినట్లుగా దేశీయ సంప్రదాయానుసారము చేతికవిత్వ రచించి సామాన్యజనులకు సుబోధంబగునట్లు రచించినాఁడు.

ఆంధ్రభారత నవితా విమర్శనము

ఇట్లు బసవసామాన్యమున ముతన్వ్యాప్తిగ "లోకహితార్థంగా" రచించుటయే ప్రధానోద్దేశమైనను, యీతనికిఁ గావ్యకవి "దృష్టి"యు లేకపోలేదు. తన కాలమునంపటి పండితులు "నగననలనుజూచి మేముం దురో, మెత్తురో మెచ్చురో యను సంకోచమును నేకపోలేదు. సంస్కృతవృత్తములను గద్యపద్యాదులను నదలి పోవుచుండుననున ద్విపదలలో కావ్యమును రచించుట శిష్టకవిజనామోహమును బడయు నేమో యని, తత్సమర్థనకు దిగినాఁడు. తమిళగుభిష్టుల కావ్యగమన మేమి యను శిష్టవాదమీతనికిని గొంతి యడ్డుతిగలకపోలేదు. అనాసమును నన్నె చోడునికంట సూటిగా నగుర్కొని సమాధానమును జీప్సవనోడం గను.

“కూర్చిద ద్విపదలు గొర్కించె నాఁడె
దెలుగుమాట లనంగనలను; వేసములు
కొలదియ కాఁ జూడూఁ డేల న్నట్టులనిన
బాటితూమునకును బొట్టియనో జేసి
బాటింపసోలయుఁ బాటించుకొగ.

అల్పాక్షరముల ననల్పార్థగణన
కల్పించుటయేకాద కపి వివేకంగా,
అలరుచు బసవని దలంచు తలంపు
బలుపునగాఁజేసి భావముమోసి
యకలంక నింగ రహస్య సిద్ధాంత
సకలవేదపురాణ సమ్మతంబైన
యాతత బసవపురాతన భక్త
గీతార్థసమితియే మాతృకగాఁగఁ
బూరితంబై యొప్పు ప్రాసలహోన
దారంబు క్రియ బూరితనభక్తవీరి

ఆంధ్రభావత కవితా విమర్శనము

చరితలలోపల సంధిల్ల బసవ

చరితమె వర్ణింతు సత్కృతియనగ..”

తెలుఁగుభాషలో సత్కృతి రచించుటేమి యని మీరనవలదు. పదమువలె నీకవితను జూచుకొనుఁడు. ఏలయనఁగా దీర్ఘసమాసములు వ్యాడంబరమునులేకయే యల్పాక్షరముల ననల్పార్థరచన గావించుటలోఁ గదా కవి సామర్థ్యంబు తెలియునది. ఇంతేగాక ఇది తెలుఁగున రచింపఁబడినను నిందు లింగరహస్య సిద్ధాంతసమ్మతంబులును, సకల వేదపురాణ సమ్మతంబులునైన విషయములే ప్రతిపాదింపఁబడుటం జేసి వేదములవలెనే గ్రహింపవలసినదని శిష్టసంప్రదాయకులను హెచ్చరించుచున్నాఁడు. పురాతన భక్తగీతార్థసమితిని మాతృకగాఁ గొని రచించినట్లుగాఁ జెప్పుటచే నింతకుపూర్వము చాలకాలమునుండియు నున్న భక్తులచరిత్రములు జాతీయ ఛందోఘటితి రచింపఁబడిన గీతములు గను పదములుగను జనసామాన్యముచే పాడుకొనఁబడుచు వ్యాప్తి గొందియున్నవని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టి వాఙ్మయ మంతయు సంస్కృతబహుళంబై సంస్కృత ఛందోఘటితి ననుసరించి రచింపఁబడిన నన్నయాదుల పురాణకవిత ప్రబలిననాటినుండియుఁ గ్రమముగా సంతరింపఁ జొచ్చినది. ఈబసవపురాణములో నల్పాక్షరముల ననల్పార్థరచన గావించెదననిమాత్రమే చెప్పికొన్నను, పండితారాధ్యచరిత్రలో తన ప్రాధిని గనుపరుప యత్నించినాఁడు. నన్నిచోడునిపై ఎలెనే యాతనిపైనను నాలంకారికసంప్రదాయముల ప్రభావ మెట్లు పని చేసెనో యిచ్చట స్పష్టమగుచున్నది.

“ సత్కృతి యన నూత్న సంగతి దనరఁ

దొమ్మిదిరసములు దొలఁకాడ వాని

యిమ్మడి వర్ణన లెసఁగఁ దద్విగుణ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మగు నలంకారంబులనలారవాని
 ద్విగుణార్థ భావముల్ దీటుకొనంగఁ
 దేటతెనుంగున ద్విపద గచింతుఁ
 బాటిగాఁ దత్కథాప్రాధి యుట్టనిన
 జాతులు మాత్రానుసంధానగఁ వి
 నీతులుగాగ యనియతగణై ర
 నియును “బ్రాసోవా” యనియు “యతిర్యా” య
 నియుఁ జెప్పు ఛందోవినిహితోక్తిగాన
 ప్రాసమైనను యతిపై వడియైన
 దేసిగానిలిపి యాదిప్రాసనియతి
 దప్పకుండఁగ ద్విపదలు గచియింపు
 నొప్పదు ద్విపదకావ్యోక్తి నానలగు
 ఆరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబంధ
 పూరిత సంస్కృతభూయిష్టరసన
 మానుగా సర్వసామాన్యంబుగామి
 జానుఁదెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతను
 అట్టునుగాక కావ్యము ప్రాధిపేర్చి
 నెట్టన రచియింప నేర్చినఁజాలు
 నుపమింప గద్యపద్యోదాత్తకృతులు
 ద్విపదలు సమయ భావింప నెట్టనిన.”

బసవపురాణమునఁ దెనుఁగున కవితచెప్పుటఁగోమి యనునాక్షే
 పణకు సమాధానము చెప్పుటకై యత్నించివాఁడు. ఇక్కడ ప్రాథ
 కావ్యము ద్విపదలలో రచింపనకునా! అని యుద్ఘోషింపెను! అను వారి
 యాక్షేపణను పరిహరింపఁజూచుచున్నాఁడు. ఆలంకారిక నియమము

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

లనన్నిటిని బాటించి ప్రాథమ్యుగ రచించినచో 'గద్యపద్యోదాత్త-
కృతులు' ద్వీపదలలోనైనను రచించుట దుర్లభము కాదు. ద్వీపదలు
నట్టికృతులకు సమమే యగును అనిచెప్పి తాను పాటింపఁదలఁచిన
యాలంకారిక నియమములనన్నిటి నీక్రిందివిధమున జెప్పినాఁడు.

“ సరళత సరణి ప్రసన్నత చెన్ను
పరిణతగణపనపదతి శబ్ద
శుద్ధి ప్రయోగప్రసిద్ధి గళాస
మృద్ధి నానుడి వడి మితియతియర్థపుష్టి
.....
.....
యమకంబు గమకంబు యతి గతిగార
కము పూరకము గ్రియ కాంతి విశ్రాంతి
రంగు బెడంగు మెఱుంగు సమాస
సంగతి యక్షరశయ్య సంఘటన
నిపుణత రసికత, నెఱిసమాసార్థ
ముపమాన మవధాన ముత్పేక్ష లక్ష్య
లక్షణవ్యక్తి యలంకారయుక్తి
దక్షత సుమతివిదక్షత యనిన
జాతుల రచనాప్రణీతులఁ గాన్య
నీతుల రీతుల నేతు లుట్టుంగ
నరకవుల్ గొనియాడ వర్ణనకెక్క
ధరఁజేప్పు కృతియ యుద్యత్కృతిగాక
.....
వసిగూర్చు కృతులు నా వడ్లును బెరుగు
చినుకుచందము బిలిబిలికృతుల్ గృతులె

అంధభారత కవితా విమర్శనము

అటుగాన యభివనుతానందితో
పటుగద్యపద్య ప్రబంధసామ్యముగ
కావ్యకళా ప్రాధిగల్భింశు ద్వీపన
కావ్యంగా భావ్యంగాగల స్థలయ్యు
నవికలవేదవేదాంశేతిహాస
వివిధాగమపురాణ విహితసూక్తముల
నిదమిత్రమునుచోట నివియె ప్రామాణ్య
పడములుగాగ ద్వీపదూర సంధింశు

.....

దేశిగా వచియింతు ద్వీపవళు నిర్ణయ
ప్రభాసంబులును గొందుపడగల దానిలము
ననుచుఁ దదీయ సూక్తాక్షరపంక్తిఁ
జెనకక యింతొప్పఁ జెప్పునే యనుము
సన్నతిజేయుచు సత్కవు లలగ
దిన్ననిసూక్తుల ద్వీపద రచింశు.

ఇట్లు తాను ద్వీపదలనె రచించినను పటుగద్యపద్యప్రబంధ సామ్యముగ కావ్యకళాప్రాధిని గల్పింశుననియు, ఇట్టి కావ్యముల కిది తీసిపోదనియు సమర్థించుకొనినాఁడు. గొంతిగానికు ముగియొట్టికై రచించుచున్న సోమనాధుడే తన కృతులయొం ఇట్టి ప్రాండిత్యప్రకర్షఁ జూప యత్నించినవాఁడై యుండ నన్నెఱోడుని విషయమునఁ జెప్పి నీ దేమి.

అపభ్రంశభాషయగు తెలుఁగులోను త్తమ కావ్యములు వ్రాయునాడ దను సంస్కృతభాషా పండితుల నాదమునకు బడినిగూ, 'లేక తను కావ్యములు వారి మెప్పుబడసినగాని నిలుగునని తలంచి. గొ తమ దేశికవిత

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నా సంస్కృతకవితాలక్షణముల నన్నిటినిఁ దెచ్చి దింపివేసి భాషాకావ్యముల నీదేశికపులు రచించుచున్నను, ఈ భాషాకవితల కిట్టి యపరీక్షామూల పెద్దన శ్రీనాథాదుల కాలమువఱకుఁగూడ పోయినట్లు కనఁపడు. ఈ భాషలలో ననేకోత్తమగ్రంథములు రచింపఁబడినవి. సువాతఁగూడ విన్నకోట పెద్దనకాలమున నెట్టిస్థితి ప్రబలియున్నదో, తెలుఁగన్నను తెలుఁగుకవితయన్న నెట్టి యీనడింపు గలదో అతని యీ ప్రండిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

“విలసద్భావరసాద్యలంకృతులచే విప్పాటి గీర్వాణ భా
షల కబ్బంబుల కెన్ని మంచితనము ల్సంధిల్లు నాచంద్రమై
వలియుం బ్రాసయు సంతకగ్ధలములై వర్తిల్లు సత్కావ్యముం
తెలుఁగంచుం జెవిబెట్టలేమి యుడుపం దేగల్గునే మందిలన్.”

భావరసాలంకారాది గీర్వాణభాషాకావ్యవిశేష లక్షణములన్నియుఁ దెనుఁగుకావ్యములలోని కొక్కమాటుగా దింపివేసి, తెలుఁగుభాషను, తత్కావ్యములను గీర్వాణభాషాకావ్యముల కేవిధమునను పోలిపోతుండునట్లుగా - గీర్వాణభాషాకావ్యములే యనిపించునట్లుగా రచించుటయేగాక, యింకను దేశీయలక్షణమునుండి వలియుం బ్రాసమునను మఱి రెండలంకారములనుగూడఁ దొడిగి తెలుఁగుకావ్యమును సమ్యతరంబుగఁ జేసినప్పటికి, నిది తెలుఁగుభాషలో రచింపఁబడిన కావ్యమాత్రముచేతనే, చెవిని బెట్టలేనివారికి మం దెచ్చటనుండి తేగలమని యడుగుచున్నాఁడు పెద్దన. కాని యీతఁ డిట్టిపారి రుగ్మతను కుదుర్చుటకుగా నొకమంచిమందే కనిపెట్టినాఁడు. తెలుఁగు దేశభాషయని గదా వీరు దీనిని చులకనచేయుచు దానిలో రచింపఁబడిన కావ్యములను చెవిబెట్టనొల్లక, యాభాష మాకు తెలియును గావున దానికికలక్షణమెందులకు పొమ్మనుచున్నారు. దీనిని సంస్కృతభాషావికార

ఆంధ్ర భారత కవితావిమర్శనము

మగు ప్రాకృతమే యనినచో దీనియందును శ్రేష్ఠపహింతురని తలంచినాఁ బోలు “సంధ్రభాషయఁ బ్రాకృతాహ్వయము గాన-వలయు దల్లక్షణంబులు ఎరుసదెలియ”యని చెప్పి గడుసుదనముతో వారి వాదము నెదుర్కొనుటకు యత్నించినాఁడు. ఇక కావ్యలక్షణమును జెప్పుచు

“యత్క్రివిశేషము కబ్బం, బుక్తివిశేషంబుగాదు గుహ్యగుప్తకనన్
యత్క్రివిశేషము సాధ్యం, బుక్తివిశేషంబసాధ్య నూహింపంగన్.”

కావ్య మనఁగా యత్క్రివిశేషముగాని ఉక్తివిశేషముకాదు. ఒకకావ్యముయొక్క గుణావగుణములు లేదా ఒక గచనయొక్క కావ్యతా గుణము. — అందు వినరింపఁబడిన భావరసాదివిశేషములను బట్టి అందలి యర్థయత్క్రివిబట్టియే నిర్ణయింపఁబడవలసినదిగాని, అది యేభాషలో రచింపఁబడినది యను దానినిబట్టి అనఁగా ఉక్తివిశేషమునుబట్టి నిర్ణయింపఁబడదు. అట్లయినచో నేదో యొక్క-భాషలోనే కవిత బయలుదేరవలసినదిగాని, లోకమునందలి భిన్న భాషలలో కవిత యుండుట కవకాశమే లేకపోవలసివచ్చును. అఁగా కవులకుఁ గలిగిన లోకానుభవమునుబట్టియు, ప్రతిభామగినును బట్టియు, శక్తి విశేషమునుబట్టియు, నపూర్వార్థకల్పన-లేక అగ్రయత్క్రివిశేషము, సాధింపఁదగిన దగుచున్నది. దానినిబట్టియే యాయా కావ్యము లుత్తమోత్తమకవిత కాదర్శభూతంబులగుచుండును కాని ఉక్తివిశేషమెట్టి గొప్పకవిచేతను సాధింపఁదగినదికాదు. ఎట్టికవియైనను తనభావములను తా నెఱింగిన భాషలో రచింప దొరకొనునేగాని, యన్యభాషలో రచింపనేరడు. తెలుఁగుకవులు తెలుఁగు కవితను గీర్వాణభాషలో రచింపవలయుననుట యసందర్భమైనమాట. కావునఁ దెలుఁగున రచింపఁబడినను, అది యర్థయత్క్రివిశేషము గల సత్కావ్యంబైనచో, లోకము గ్రహింపవలసినదే యను తనభావములను గావ్యలక్షణమును

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దెలుపుమివచే వెల్లడించినాడు. ఇట్టింతకాలమునకు నెంద తెన్ని సత్కావ్యములను దెలుగులో రచించినను, నన్నయ కాలనికాలమున సంభవించినట్లే ఆయాకవుల కాయాకాలములందు, గీర్వాణభాషలోనే గాని దేశభాషలో కవితఁ జెప్పెడి దేమి యను నపద్ధంశవాదులగు పండితులతో “ఘోరరణము” సంప్రాప్తించుచు నేయున్నట్లుగ పడుచున్నది. ఇదియే నన్నపాఠ్యుని భారతము బయలుదేరిన తర్వాత అంతకుఁబూర్వమునఁగల జానుదెనుంగు రచన లంతరించుటకుఁ గారణము. — గుణగవిజయాదిత్యుని కాలముననే అనఁగా తొమ్మిదవశతాబ్ది ప్రారంభముననే సాఁదెసఁగిన యీ శిష్టకవితాశైలి ప్రాకృతజనకవితా శైలి యగు జానుదెనుంగుశైలితో డీకొనుచు వచ్చివచ్చి, రాజాశ్రయముకల దగుటచే నన్నయకాలమున జానుదెనుంగు నొకమూలకుఁ ద్రోసి విజయము గాంచినది.

ప్రధానవిషయమేమనఁగా నన్నయనాటికే, అంతకుఁబూర్వమే నన్నయ భారతకవిత్వ మారీతిని రచింపఁబడుటకుఁ దగినపరిస్థితు లొక విధముగా నేర్పడియున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నదనుట. ఆ రీతి యేది, ఆ పరిస్థితు లెట్టివి యనఁగా—నారీతి గద్యపద్యాత్మకమగు చంపూ రచనారీతి, స్త్రీర్ణ సమాసజటిలంబగు సంస్కృతధూయిష్ట రచనారీతి, సంస్కృతాలంకారిక నియమానుసరణరీతి, సంస్కృత ఛందోనియమానుసరణరీతి, వైదికమార్గ ప్రసర్తకంబగు రీతి, పురాణగ్రంథ రచనానుకూలంబగు రీతి. ఇవియే, యారీతిని శేషములే, యతనికిఁ బూర్వమునను, సమకాలమునను దేశీయ ఛందములో జానుదెనుంగున రచింపఁబడి ప్రాకృతజనులలో న్యాప్తిఁ జెందియున్న దేశీయవాఙ్మయమునుండి యాతని కవితను వేటుపఱుచుచున్నవి.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నన్నపాఠ్యుఁడు నిజముగ సకలభాషావాగనుశాసనుఁ డనిపించు కొనఁదగిన ప్రతిభాశక్తి, విజ్ఞానసంపత్తి, పాండిత్యప్రభావము మొదలగు విశేషలక్షణములు గలవాఁడేయైనను, ఈతని కట్టి యుద్ధ్రంశము రచించుటలో భాష్యాపరిస్థితులుకూడ కొంత తోడ్పడినవని నెప్పక తప్పదు. వీనిలో ముఖ్యమైనది యీతనికిఁ గలిగిన కన్నడవాఙ్మయ పరిచయము, కన్నడ దేశీయకవులతోడి స్నేహము, సహవాసము; అష్టభాషాకవిత్వ చతురుఁడును, కన్నడకవియు నగు నారాయణభట్టు తో డ్పాటు. ఆంధ్రవాఙ్మయ సాధనిర్మాణమునకు వలయుసానుగ్రీ విషయమున నన్నయ కన్నడవాఙ్మయమునకుఁ బోలెలసిన యగత్యము లేదుగాని, యా కన్నడవాఙ్మయ పరిచయము తన్నిర్మాణవైఖరి నాతనికి గూచించియుండును. భాషాసామాగ్రీ సిద్ధముగనే యున్న ట్లడిపటకే చూచియున్నాము. ఛందస్సానుగ్రీ కొంత నన్నయ నేకూర్చుకొనవలసియున్నది. నన్నయకుపూర్వమునఁ గల శాసనములన్నియు, నీసములు, గీతములు, ఆటవెలఁదులు, అక్కరలు, తరువోజలు, మొదలగు దేశీయ ఛందో వృత్తములతోనే, లేదా గద్యంబులతోను, గూడియుండుటను చూచియున్నాము. నన్నయకాలమువఱకు సంస్కృతవృత్తిములలోఁ జేయఁబడిన యాంధ్రకవితారచన బయలుదేఱినట్లు గానరాదు. శాసనములలోనికే యొక్కినపు డాకాలమున నీ దేశీయవృత్తములలో ననేకములగు దేశికావ్యములు, లేదా పాటలు మొదలగునవి రచింపఁ బడి ప్రాకృతజనులచేఁ బాడుకొనఁబడుచుండు ననుటకు సందేహము లేదు. ఇప్పటి స్త్రీలపాటలవలెనే యాకవిత శిష్టకవిత బయలుదేఱిన పిదప నంతరించినది. నన్నచోడుఁడు పాశురజనములు గాదు గీతములను పాడుకొనుచున్నట్లును, పాల్కురికిసోమన ఆత్మతబసవపురాతన భక్తగీతార్థసమితియే మాతృకగాఁగ తన బసవపురాణమును రచించి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నట్లును చెప్పినారుగదా. ఇట్లు గీతములే గాక ద్విపదలు, మంజరులు మొదలగువాని ననేకవిధముల పాటలుగాఁ బాడుకొనుచుండుిరి. ఇప్పటికిని స్త్రీలపాటలన్నియు నీ దేశీయభందములోనే యున్నవిగాని సంస్కృత వృత్తములు వానిలోని కెక్కనేలేదు. అప మాత్రాగణబద్ధములగుటచే నిచ్చవచ్చినచోఁ గొంచెము పాడుగించియుఁ, గుదించియు వరుస కనుకూలముగాఁజేసి పాడుకొనుచుండెడివారు. తమిళమున నాయా 'పాట్టు'లు పాడుకొను రీతులను దెబ్బుటకు 'ఓత్తై'లు గలవు. సామాన్యముగా ఓంపుళ్ల పాటలన్నియు తరువోజలే యనుటకు విన్నకోట పెద్దనార్యుని యీ తరువోజపద్యలక్షణమునఁ జేసిన సూచనయే నిదర్శన మగుచున్నది:

తరువోజ:—

“నలనామకంబులు నగణాంశములుగ

నాలుగంఘ్రులయందు నాలుగు గూర్చి

వరులు మూడెడలను వరుసతో నిల్చి

వలయు మూడవగణ వర్ణంబు మొదల

నిలుపంగ నివ్వెడి నిర్మించి విశ్వ

నృపతికి నిచ్చిన నింపుసొంపారుఁ

దలకొని తగుఁ బ్రాలు దంపెడినోటఁ

దరుణులచే సొంపుదనరుఁ దర్వోజ.”

అప్పగింతపాటలు, నలుగులపాటలు మొదలగున వనేకము లీ తరువోజలో, ద్విపదలో, మంజరులో యయియుండును. నీసపాదభాగము లక్షణమున వీనితో సరిపోవుచుగావున నివియన్నియు మొట్టమొదట శొక టేరూపముగల్గియుండికాలక్రమమున భిన్న నామములతోయత్కించిదేదముగలవై వ్యవహరింపఁబడజొచ్చినట్లున్నవి. ఈరీతి నృత్తములు,

ఆంధ్ర ఛారిత కవితావిమర్శనము

సీసములుగూడ కన్నడభాషలో లేకుండినను తమిళస్పందముగోని 'పాట్టు'లతోఁ బోల్పఁచుగొందుటచేతను, ఈ దేశీయస్పందమునకు సంబంధించిన పద్యములు, పాటలు మొదలగునవి మిగుల ప్రాచీనకాల మునందలి మూలద్రావిడభాషలోనుండి యీ తమిళము, తెలుఁగు, కన్నడము మొదలగు భాషలలోనికి సంక్రమించినవేగాని, అక్షరగణబద్ధములగు గీర్వాణభంసస్సంప్రదాయము ననుసరించి వచ్చినవిగాఁ గనఁబడవు. ఈసీసభేదములు, తరుగోజు, మొదలగునవి కన్నడభాషలోఁ గనఁబడకపోవు. ఈ గాఢణము తెలియదు. కాని యీ భాషలు మూలభాష నుండి విడిపోయినతర్వాత నాగూ దేశస్థితిగతులనుబట్టియు, నాగూ కవుల రచనా సౌకర్యదులను బట్టియు, నీ ఛందస్సంప్రదాయములు భాషాస్వరూపము మాటిపోయినట్లే, కొంతవఱకు మాటిపోవుట తటస్థించినది. ఇంతేగాక ప్రాచీనకాలమున జను లేదోవిధముగా పాటలను రచించి పాడుకొనియుండురు. వానిలోఁ గొన్ని మిగుల వ్యాప్తి కెంది సర్వజనాదరణీయములైన పదప, కొంతకాలమునకు వాని లక్షణము నిర్ణయమై వానివలెనే మఱికొన్ని రచింపఁబడుచునచ్చియుండును. మఱి కొంతకాలమైన పదప లాక్షణికులు బయలుదేరి లక్షణ మేర్పఱకురు. ఈ లాక్షణికనియామకము లేర్పడినపదప బయలుదేరిన పాటలు పద్యములు నాలక్షణము ననుసరించి యొక్కగీతి నేయగుండునుగాని, మిక్కిలి ప్రాచీనముగు రచనలకుఁ బోయినచో నీనియమము లంతగాఁ బాటించఁబడినట్లు కనఁబడదు. ప్రాచీనతమిళవాఙ్మయమందలి పాటలలో నిప్పుడు యతియని నునయు వాడుకొనెడి యక్షరసామ్యము (సంస్కృతమందు వలె కేవల విరామము-విశ్రమముకాదు) మొనఁగుని యనఁబడునది యా యా పద్యములలో నాయా స్థలములయందు మాత్రమే తావలయునని నియతమైయుండక, ఆయా కవుల యిష్టానుసారముగా నొక్కొక

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పాబులో చెండనగణము మొదటను, మఱియొకదానిలో చెండు మూడు గణముల మొదటను మఱికొన్నిటిలో నన్నిగణములమొదటను సచ్చుచుండును. అట్లే తెలుగులో సీసముల విషయమున జూడుడు. ఎనిమిది పాదములను ప్రాసలుంచుట, ఆరుపాదములనే చూచుట, మొదట నే వడి నిల్పినాలో నానినే చివరవఱకు నిలుపుట, భిన్నపాదములందు ప్రత్యేకముగా వడి నిలుపుట మొదలగు భేదములనుబట్టి సీసభేదము లేర్పడినట్లు లక్షణికులు చెప్పియున్నారు. ప్రాచీన కాలములో వడిగాని, ప్రాసనడిగాని నిలుపుట కవుల యిచ్చానుసారమైయుండును. తరువాతి లక్షణికులు వీని నన్నిటనిపోగుచేసి విభాగించి వాని కాయాక్షేర్లు పెట్టి నారు. ఉత్సాహచిహ్న నొకగీతము రచించినచో నదిగూడ సీసభేదమే యున్నారు. లక్షణములో యత్కించి క్లేదమున్నను నడకలోను పాటగా పాడుటకు నివి యొకరీతిగానే యుపయోగపడుటంజేసి మొదటికాలములో నీ విభేదమంతగా పాటింపఁబడియుండదు. కాలక్రమమున నీ లక్షణనియమములు పెరిగినకొలది నీ సీసభేదములన్నియు నక్కరలవలెనే కవులచే విడనాడఁబడి యంశరించినవి. నన్నయతరువాత నివి కవులచే నాచరింపఁబడకుండుట నప్పకవియే యిట్లు చెప్పుచున్నాడు:

“సప్తవిధము లివియ శబ్దశాసనండు

పంచమామ్నాయఫక్కిలో బల్కెగాని

కడమకవు లాఱుసీసముల్ విడిచిపెట్టి

చెలగి సుసీసపద్యమే చెప్పినారు.”

పండిరంగని ధర్మనరముశాసనములోను, దీర్ఘాసిశాసనమునను గూడ సీసపద్యములందు ప్రాసయతి నియమముపాటింపఁబడుటంజేసి, నన్నయకుఁబూర్వము చిరకాలమునుండి యాయలవాటాతనికాలమునఱకు వచ్చినదనుట స్పష్టము. కన్నడమున నీప్రాసయతి వాడుక లేదు. అక్కర

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వృత్తములు కన్నడభాషలో మిగుల ప్రచారమునందున్నను, తెలుఁగు భాషలోఁగూడ నన్నయకుఁబూర్వము నూరుసంవత్సరముల కాలమందలి శాసనములలోనే గానఁపచ్చుటంజేసి కన్నడభాషా కవిత్వముండియే తెలుఁగులోనికి వచ్చినవని తలంప ననసరములేదు. దేశీయ వృత్తములన్నియు ప్రాకృతిజనుల సాటలలోనే యేదో యొకరూపమునఁ గనఁబడుచున్నవి. కాని నియమము, లక్షణములేక పోలికనుబట్టియు, పాడుటకు వలయు సౌకర్యమునుబట్టియు, మార్పుఁ జేయుచుండుటచేఁ గాలక్రమమున నాయాభాషలలో భిన్నరూపములను జేందియుండును. వృద్ధస్త్రీలు సామాన్యముగా పాడుకొనుచుండు ‘శునిమాచాత్మ్య’మను పాట రగడభేదముగానుండుట నీక్రింది పాదములవలన మనము తెలిసికొనవచ్చును :

“శ్రీకరముగ విష్ణుపూజ చేసి వసిష్ఠమాని మ్రొక్కి
 యీ కథంతె తులసి మహిమ విస్తరింతుగా
 పుత్రపౌత్రలాభశృద్ధి భూతికరము సర్వదా ప
 విత్రకరము మీరు గట్టిగాను తెలియుడి
 తొల్లివచ్చు నీ పురాణ దొడ్డరా జ్ఞానయనుండు
 ఎల్లజగము మెచ్చ రాజ్య మేలుచుండెనూ
 ఎలమి బహుదినాలు రాజ్య మేలుచుండి సుతులు లేక
 చెలమువలన తిప్పి పూజ చేయుచుండెనూ
 అంతలో వసిష్ఠమాని యచటి కేతెంచెనపుడు
 చింత దీర తనావిధము చెప్పుకొనియెనూ
 వృద్ధులైతె నేమిగనుక వెరపులేదు మీకు కార్య
 సిద్ధియగును తులసిపూజ చేసుకొమ్మనెన్
 అన్న మొదలు రాజు భూమి దున్ని రెస్సపదునుజేసి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వన్నెమీరగాను తులసివనము వేసెనూ
 పాలునెయ్యి మంచి చెఱుకుపానకమున తేనె నారి
 కేశ జలముచేత కొన్ని నాల్గు పెంచిరి
 సాధనమున పోడకో పచారములను ల్ప
 మోదమొప్పు పూజ యేడాదిచేసిరి
 అంత ముసలితనముపోయి యింత నియసువచ్చె రాజు
 కారతగుడి మంచిసుతుల కాంచెవేడ్కలూ
 భరతుడనుచు పేరు చెలగ బాగుమీర రాజ్యమేల
 భరతవర్ష మతనిపేర ప్రబలమాయెనూ
 సరసమైన శ్రీతనర్చు—జాతసంయుతాంగచునగ
 పరమకోశసం విదీ—ప్రతిమపటలము

.....

తులసి యింట నుంచు వార్చి తులసిపూజ చేయువార్చి
 తులసియందు భక్తియుంచి మెలగువారిని
 తులసిచూసి మ్రొక్కువార్చి తులసి యనుభవిండువార్చి
 తెలసి నీవు (యముడు) వారిదిక్కు తిరిగిచూడకూ.
 పొండ్రకుండ నేటిదొడ్డ భాగవతులు చేసినారు
 దండికీర్తనం బిదీ దాసు మనుపుడీ.

ఇట్లే దేశీయములగు పాటల నన్నిటిని దేశీయ ఛందమునందలి
 జాతులలో రచింపఁబడినవిగా మనము గుర్తింపవచ్చును. ఈపాటలు
 సామాన్యముగాఁ గరువాతికాలమునైనను సంస్కృత వృత్తములలో
 రచింపఁబడకపోవుటను బట్టి దేశీయకవిత—లేదా ప్రాకృతజనకవితా
 ప్రవాహమంతయు దేశీయ ఛందోమార్గముననే ప్రవహించుచున్న

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దనియు, శిష్టకవితమాత్రమే సంస్కృత భండోమాగ్గము ననుసరించిన పనియు తెలియుచున్నది. సంతకులూర్వము దేశీయమాగ్గమున ప్రవహించుచున్న తెగానము, సంగమకాలపు భండోప్రవాహమునోఁ గలిపి పారించినవాఁడని తలంపఁక దయ్యమున్నాఁడు. ఈ కవియుముననే కన్నడకవులగు సుబ్బంగుల గ్రంథము లీతనికి ప్రోత్సహము కలిగించి యుండును. కన్నడవాగ్గముమున జాతీయగణనలతోఁగూడిన కావ్యములు 'చత్తాణి', 'బెదండ్ల' యనునవి ప్రాచీన కాలమునఁ బ్రసిద్ధము లైయున్నట్లు కవిరాజమాగ్గమున నృపతుంగుఁడు తెలిపియున్నాఁడు. కాని యట్టివి తరువాతికాలమున సంస్కృతభండోమాగ్గము ననుసరించి రచింపఁబడిన శిష్టకవిత బయలుదేరిన పదప, నాంధ్రభాషలోనెంతి నే యంగురించినట్లున్నది. అక్కగలు, ద్విపది, మట్టది, గీతి, మంజరి ఈ ముదలగు జాతులు కన్నడాంధ్రములు గెంటిలోను గలవు. ఇంక తెలుగున, నీసము, తరుగోజ మొదలగు కొన్ని విశేషముగానన్నవి. ఈ నీసము, తరుగోజ, ఉత్సాహ మొదలగువానిలో జేరు సూర్యేంద్రగణములకును, కన్నడిమునందలి బ్రహ్మ విష్ణుగణములకునుగూడఁ తమిళమున రండేసి 'ఆశై' లతోఁగూర్చిబడిన గణములలోఁ గొన్నింటితో సామ్యము కలుగుటచే నిట్టిగణములతోఁ గూర్చిబడిన 'యహనల్' పాట్టు, పై తెలుగుపద్య భాగములతో సజాతీయముగావచ్చు ననుటకు సందేహములేదు. అట్లే చంద్రగణములలోఁ గొన్ని మూడేసి 'ఆశై' లతోఁగూడిన గణములతో (శీర్లతో) నేకీభవించును గావున నట్టి గణములతోఁ గూడిన యక్కరాదులుగూడఁ తమిళ 'పాట్టు'తో సామ్యముగలవొను. యతి ప్రాస నియమాలు సంస్కృత స్మృతిములలోవానికంటె భిన్నములై ప్రాచీనములుగఁ గనఁబడుచున్నవి. తెలుగుపద్యములలో ప్రాచీనకాసనముల కాలమునుండియుఁ గానవచ్చుచున్న ప్రాసయతి యనునది నీసపద్య

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ముఖ్యమైన కన్నడభాషలోఁ గానరూపమును తమిళపాట్టులలోఁ గాన
వచ్చుటందేసి ప్రాచీనంబగు దేశీయధందమునకు సంబంధించిన కొన్ని
విశేషములు కన్నడమున సంకరించయుఁ దెలుఁగున నిలచియున్న
బ్రగపడుచున్నది.

ద్రావిడభాషలలోని దేశీయధందోలక్షణములనుబరికింప గ్రా నివి
సంస్కృతధందోలక్షణములకుఁ గొంత భిన్నములై యున్నవని తెలి
యవచ్చును. ప్రాచీనకావనములలో సంస్కృతవృత్తములు కనఁబడవు. లేదు.
తమిళకవితయందుఁగూడ సంస్కృతవృత్తము లిట్టివని కాలమానము
చేరనేలేదు. ఆంధ్రకన్నడయందు వ్రాకృతజనులయొక్కయు స్త్రీల
యొక్కయు పాటలయందు వచ్చుటకీ నిప్పటికినిగూడ నీసంస్కృతవృత్త
ములు చేరలేదు. ఇంతేగాక ప్రాచీనకాలమున శివుకవిత బయలుదేరిక
ప్రాచీనము కేవల దేశీయధందములలో రచింపఁబడిన కావ్యములన్నట్లు
విమర్శనము బ్రగపడుచున్నది. ఇట్లు ప్రత్యేకధందోలక్షణములకును, పద్య
ములకును, పాటలకును, ఆభారభూతంబగు ప్రాచీనభాషయు, సంస్కృత
వ్రాకృతములకంటె భిన్నమై యుండవలయుననుట సంభావ్యం బగు
చున్నది. సంస్కృతవ్రాకృతభాషాసాంగత్యముచే నెట్టిభాష మాటి
పోయి గుర్తించుటకైన పీలులేని నూతనరూపమును బడసినదో, అట్లే
సంస్కృతవృత్తములు, తచ్చంపస్సంప్రదాయములు తత్ప్రస్తారక్రమము
మొదలగువానివలన నీప్రాచీనదేశీయచ్చందోమార్గము మఱుగుపడిపోయి
నది. ఆంధ్రకవిత్యము నీ సంస్కృతధందోమార్గమునుబట్టి రచించిన
వారిలో మొదటివాఁడు నన్నయయే యని నాయూహ.

ఇట్టిదిడు తెలుఁగనినచోఁ జెవిబెట్టులేనిస్థితిగల కాలములో నీ
యాంధ్రకవితను భావరసాద్యలంకృతులచే విప్పారునట్లుగాఁజేసి, సం
స్కృతధందోవృత్తములను భాషావిశేషములను, దేశీయధందముతో
డను తెలుఁగు నుడికారముతోడను సమ్మేళనముజొందించి గీర్వాణ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

భావలక్ష్మిబంధుల కెన్ని మంచితనములు గలనో మంచి మున్నయు నీదేశభాషాకావ్యమున కబ్బుజేసి, ఇలియుఁ బ్రాసమును విశేషాలంకారములుగ నమర్చిపెట్టి సర్వజనాదరణీయంగా, సుఖ్యముగా పండిత జనాదరణీయంబు నగు నుద్గ్రంథమును రచించినవాఁడెంద్రోయి.

ఇట్లు భాషాస్వరూపవిషయముననేగాక ఇంగ్లీషముననుగూడ ప్రత్యేకసామ్యము గలవిగాఁ గనఁబడుచున్న యాంధ్రావిశిష్టభాషలక్షణములు ఇట్లు విడిపోయినవో నిశ్చయించి చెప్పుట కనకాశము లేకున్నను, ఈభావలయందలి మూలధాతువులను, ఆధాతువులకు నేగు ధాతువులు, పదములు, ప్రత్యయములుచేరి భిన్నార్థములను సూచించు శ్లేష్మపదము లేర్పడినరీతులను, ఈ ధాతువులనుండి క్రియారూపము లేర్పడిన విధానమును, విభక్తినిరూపణ విధానమును సరిపోల్చిచూచినచో, ప్రాచీనభాషాస్వరూపము కొంత తేటపడఁగలదనియు, దానినిబట్టి యీ భాష లేస్థితిలో విడిపోయినది తెలుసుకోవచ్చుననియు సూచించుచున్నది.

ప్రాచీనభాషాస్వరూపము-జన్యభాషలు

ఈభావలలోని పదములచరిత్ర నన్వేషించినచో నవి గూఢాగూఢాభావలలోఁ గాలక్రమమున నెట్టి మార్పులనుబొంది క్రొత్తక్రొత్తగూఢాపములను బడసినవో తెలియుటయేగాక యీ భాషాస్వరూపములనన్నిటికిని సమానమైన ప్రాచీనధాతుస్వరూపము మాడఁ బొడగట్టుచుండును. ఈ భావలలోనిపదజాలమునకు మూలమగు ధాతువులనేకములు మూలగూఢాపములతోడనే వీనిలో వ్యవహారమునఁగూడఁ గానవచ్చుచుండును. ఈ ధాతువులనుండి క్రియారూపములు ప్రస్తుతిము నున తద్ధిర్భాగ్యరూపములవంటివి భూతభవిష్యత్ కాలనూచకములై యొకధాతువునకు నుపి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

యొకధాతువును జేర్చుటచే నేర్పడియుండినవి. ఈ భాషలన్నిటిలో గూడ వర్తమానార్థకక్రియారూపము లాలస్యముగ నే బయలుదేరినట్లగ పడుచున్నది. ధాతువులకు కు, డు, తు, ణు, అను ప్రత్యయములు, కాల ద్యోతికములై చేర్పబడుచు వచ్చినట్లు మొదటి ద్రావిడ న్యాయకరణ కర్తయగు తోల్కప్పియార్ అను నాతడే చెప్పియున్నాడు. వీనిలో 'కు' అనునది భవిష్యదర్థమునను, 'తు' అనునది భూతార్థమునను సామాన్యముగాఁ జేర్పబడుచుండెడివి. తోల్కప్పియార్ నాటికే యీరూపములు మిగుల ప్రాచీనములగుటచే నివి యేధాతువుల యవశిష్టరూపము లో తెలియక, కు, డు, తులను ప్రత్యయములని తెల్పినాడు. ఈ కు వర్ణాంతధాతువులు భవిష్యత్వర్తమానములకు చెండింటికి నుపయోగపడుచుండెడివి గావున, తరువాతకాలమున కన్న డాంధ్రవ్యాకరణకర్త లీ 'కు' 'గు' అంతమునే ధాతువుగా గ్రహించి ధాతుపాతములలో పఠించినారు. భాషలో వర్తమానభవిష్యదర్థముల వివేచన కావలసివచ్చిన కాలమున నీ 'గు' అంతరూపమునకు—ఇరు—ఉరు, ఉండు ఉన్న—మొదలగు సహాయధాతువులు చేర్పబడుటచే శైయ్గిరు—శైయ్గిండు; పోగుందు; పోగుత్తు, పోవుతు, పోవుచు వెలుగుచున్న, ఇత్యాదిరూపము జేర్పడినవి.

తోల్కప్పియార్ సంస్కృతభాషావ్యాకరణ సంప్రదాయ మసారముగా 'కు' అనుదానిని ప్రత్యయముగా విడదీసెనే గాని యిది యేధాతువుయొక్క యవశిష్టభాగమో పరిశీలించిన ట్లగపడెను. ద్రావిడభాషలలో నొకధాతువును మఱియొక ధాతువునకుఁ జేర్చి యర్థభేదమును నూచించుట యలవాటుగా నుండుటచే, వెళ్, తర్, తున్—మొదలగు ధాతువులకు 'ఆగు' 'అగు' 'అక్కు' అను ధాతువును జేర్చుటచే ప్రాచీనకాలమున వెళ్ + అగు = వెళ్గు—వెలగు—వెలుగు;

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తున్ - అగు = తునగు - తునుగు, అనురూపము నేర్పజేయుచున్నాను. గీసిన బట్టి యీ భాషలు 'మ' వర్ణాంతరూపమున నున్నవని నాభిప్రాయపడుచున్నాను. వాడుకొనుచున్న కాలమునను, నర్థమానాగ్ధకరూపము లానూ భాషలూ వేరువేరుగా నేర్పజేయుచుంటున్నచే, నవి నేర్పజేయుచున్నవిగాని పోయినవిని చెప్పవచ్చును.

అర్థభేదమును సూచించుట కొక ధాతువునకు మరొక ధాతువు చేర్పబడినట్లే పదముల సంబంధమును సూచించుటగా నొక పదమునకు మరొక పదము చేర్పబడుచుండెడిది. వీనిసంబంధమును వివరించు విశేష్యభావరూపంబైన యుండి 'వంశచంగు' 'సంసముడి' 'శిల్పి పాలు' ఇత్యాదిపదములలోవలె ప్రార్థనము సగపడుచున్నది. ఇది శ్రీమణ మగుచుండెడిది. ఈ సంబంధమును వ్యక్తము చేయుటకు నొకటి కాలమున 'అన్తు' 'అను' 'ఇన్' 'ఇత్' మొదలగు పదములు చేర్పబడుచున్నవి. ఇట్లు మరత్తు, మరద, అనునవి ప్రత్యయములు చేర్పబడుచున్నవి. అంగము లైనవి. 'ఇన్' మాడ చేర్పబడినపదప 'అంగత్' 'అంగస' ఊరి, కాలి, మొదలగునవి, అంగములైనవి. తదనాది వీనిపైనే వేరు వేరుపదములు చేర్పబడుచుండగా నవి కాలక్రమమున విభక్తి ప్రత్యయములుగాఁ బరగణింపబడుట తటస్థమైనది.

ఇ, టి, తి - అనునవి తెలుగున సంపదిక్తి ప్రత్యయములుగా నిప్పటికిని దలంపబడుచుండుటచేతను, ఇవి పైచెప్పబడిన 'అన్తు' 'ఇన్' అనువాని మాటురూపములే యగుటచేతను, వీనిపై చేర్పబడు తక్కిన విభక్తి ప్రత్యయము లాయాద్రావిడభాషలలో భిన్న భిన్నములుగా నుండుటచేతను, ఈ విభక్తి ప్రత్యయము లింక నేర్పజేయ సంబంధమున 'ఇన్' 'అన్' మొదలగుపదములను వాడుకొనుచుండు కాల

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

ముననె తెలుఁగు తక్కినద్రావిడభాషలనుండి విడివడుట తటస్థించినదని తలంపఁదగియున్నది. అది యెప్పుడను విషయ మింకను చెప్పుట కనకాశము లేదు.

ఇట్లు ద్రావిడభాషలు విడిపోయిన తరువాత నాయాచేశకాల సరిస్థితులనుబట్టి కొంచెము ముందువెనుకలుగా నాయాభాషలలో నాజ్మయమేర్పడినది. ఆంధ్ర కన్నడభాషలకు తమిళముకంటె నార్య భాషావాజ్మయములతోడి సంబంధ మెక్కువగుటచే వాని నెక్కువగా పోలినవైనను, భాషాసంప్రదాయ విషయమునను, ఛందస్సంప్రదాయముల విషయమునను దేశీయతను కేవలము విడనాడలేదు. ఈభాషలలో ప్రాచీన మగు దేశీయఛంద స్సంప్రదాయములు, గణాదులు సంస్కృత గణసంప్రదాయమున కనుపూలముగ నున్నంతవఱకు సరిపెట్టికొని యుపయోగపఱచుకొనఁబడినవి. వీనితో సరిపడినివోట్ల నయ్యవి విడనాడఁబడినవి. తమిళభాషలోఁగూడ నతిప్రాచీనకవితలో నీ సంస్కృతవృత్తము లేమియు లేవు. అది కేవల 'పాట్టు'పాటలతోఁగూడినదై యుండెను. తరువాతి కాలమున సంస్కృతచ్ఛందస్సంపర్కము గలిగినప్పుడైనను, సంస్కృతవృత్తములలో నాయాపాటలకు పోలిక గలవానిని దేశీయ ఛందస్సంప్రదాయానుసారముగా సరిపెట్టుకొని యాయాపాట్టులకుఁ జేందిన వృత్తములుగా గ్రహించెనేగాని, కన్నడాంధ్రములవలె సంస్కృతివృత్తములను శార్దూలమత్రేభములను పేరనున్నవాని నున్నట్లుగా గ్రహింపలేదు. ఇదియే కర్నాటాంధ్రభాషాకవితలపై సంస్కృతిభాషాకవితల ప్రభావము తమిళమునంశుకంటె నెంత విశేషముగాఁ బ్రసరించినదో వ్యక్తము చేయుచున్నది.

ఇంతవఱకు నన్నయకు పూర్వమునను, సమకాలమునను గల దక్షిణదేశ భాషావాజ్మయముల స్థితి యెట్టిదో, వానిరీతు లీతని కవితా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పద్యముల నెంతవఱకు నిర్ణయింపఁగలిగినవో పరిశీలించి యున్నాము. ఆంధ్రవాఙ్మయమున భారతమే మొదటిగ్రంథ మెట్లయ్యెనో, అప్పటి దేశకాలపరిస్థితులకును భారతమునకుఁ గల సంబంధ మెట్టిదో, అవి యాతని భారతావతారికలోను, గ్రంథమున నెంతవఱకు సూచింపఁబడినవో, తరువాత తిక్కనకాలముందలి పరిస్థితులకు నాతని యవతారికా గ్రంథములకుఁ గల సంబంధ మెట్టిదో ముందు పరిశీలింపము.

మతస్థితి-వాఙ్మయము

భారతమే యాంధ్రభాషలో మొదటియుద్ధాంధ్రమగుటకుఁ గల కారణములను దెలిసికొనవలయునన్నచో నాకాలమునను, నంతకుఁ బూర్వమున నీదేశమునఁ గల మతస్థితిని కొంత తెలిసికొనవలసియున్నది. ఆంధ్రదేశమున నొకకాలమున ననఁగా క్రీస్తునకుఁ బూర్వము మూఁడు నాలుగువందల యేండ్లక్రితము బౌద్ధ జైన మతములు విశేషముగ వ్యాపించియున్నట్లమరాఠతి, జగ్గయ్యపేట, భట్టిప్రోలు మొదలగు ప్రదేశములందు బయలుదేరిన స్తూపములు, శాసనములు మొదలగువాని వలననే స్పష్టమగుచున్నది. పురాణములలో నాంధ్రరాజులకు పూర్వమే యిక్ష్వాకువంశపురాజు లీదేశమును పాలించినట్లు గనఁపడుచుండుట చేతను, ఈయిక్ష్వాకువంశపురాజుల శాసనము లనేకము లివ్వీపల గవర్నమెంటువారు త్రవ్వించిన జగ్గయ్యపేట, శ్రీశైలసమీపమునఁ గల సిద్ధనాగార్జునకొండ ప్రాంతములందలి బౌద్ధస్తూపములలోఁ గానవచ్చుటంజేసియు నాకాలమున నీయాంధ్రదేశము పాలించినది యిక్ష్వాకులే యనియు; వారు గాఢమైన జైన బౌద్ధమతాభిమానముకలవారై యుండిరనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. వారికాలముననే యాంధ్రదేశమునందలి యీస్తూపములు కట్టఁబడియుండును. భట్టిప్రోలుస్తూపమున బుద్ధదేవుని యస్థితీకలముతోఁ గూడిన రాతిబాసలు బయలుపడుటగూడ నీస్తూపముల యతిప్రాచీనతను బలపఱుచుచున్నది. కర్ణాటభాషలోని 'సర్మామృత' మను కావ్యమున క్రీస్తునకుపూర్వము అయిదవశతాబ్ది ప్రాంతమువాఁడును, 12 వ జైనతీర్థంకరుఁడు నగు వాసుపూజ్యమునికాల

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మున జరిగినదిగాఁ జెప్పఁబడిన యిత్వాకుచంశపురాజగు యశోధరుని దక్షిణదేశదిగ్విజయము, వెంగీదేశపాలనమును బట్టి, యిత్వాకులు క్రీస్తు నకుపూర్వ మైదవశతాబ్దాయం దే వెంగీదేశము నేలినట్లు తెలియుచున్న దని బ్ర॥ శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తలఁచుచున్నారు. (ప్రథమ సం. శుక్లమాస భారతి) ఈ యిత్వాకులును ఆంధ్రులతెగలబోని వారే కావచ్చును. ఇత్వాకు శాతనాహనాదినామములు సంశనామ ములును ఆంధ్రులనునది. దండకారణ్యభాగమున నివసించుటం జేసి గలిగిన సామాన్యనామమునై యుండఁను. కావున నాంధ్రదేశమున జైనబౌద్ధగుతోగ్బదశే యాయిత్యాకుల కాలముననే అనఁగా క్రీస్తునకు పూర్వము 4, 5 శతాబ్దములకు పూర్వముననే యయియుండును.

ఇత్వాకుల తరువాత నీ దేశమును పాలించి పెద్దసామ్రాజ్యమును స్థాపించిన నాంధ్రరాజుల కాలమున¹ బౌద్ధజైనమతములే గాక బ్రాహ్మణమతముకూడ విజృంభింపసాగినట్లున్నది. ఆకాలమున² జైన లు, బౌద్ధులు నెచ్చు పెచ్చుఁగిరి. బోయి మతప్రచారముసలుస మొదలిడినో ఆయాదేశములకు వారివెంటనే బ్రాహ్మణ మతప్రచారకులుకూడఁ బోయి స్వీయమతప్రచారమును సలుపుచునచ్చిన ట్లగపడుచున్నది. ఎట్లయినను ఆంధ్రరాజుల నేకములగు బౌద్ధదేవాలయములను, గుహలను నిర్మించి వానకాలమునందు భిక్షువుల యుసాధికౌఱకుఁగా ననేకము లగు గ్రామములను భూముల నిచ్చియుండుటేగాక, వీరి³ పలువు రశ్వమేధ, గవామయనాది యజ్ఞములను చేసి బ్రాహ్మణులకు భూరి దక్షిణ లిచ్చియుండుటనుబట్టి యాకాలమున బ్రాహ్మణమతమునకు నెట్టియాదరము వ్యాప్తి కలదో తెలియఁగలదు. శివారాధనమును, విష్ణు భిక్షియఁకూడ ప్రబలుచునే యున్నవి. బ్రాహ్మణమతమునకును బౌద్ధ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మతమునకును విరోధము లేక దేనిదారి నదిదేశమునఁ బ్రబలుచునున్న వి.* కాని యాంధ్రు లు త్తరదేశమునుండి వచ్చి యిచ్చటి దేశీయులతోఁ గలసినవా రగుటచేఁ గాఁబోలు తమభాషను ఎదలక ప్రాకృతభాషనే రాజభాషగాఁ జేసికొని తమకాసనములన్నిటిని ప్రాకృతముననే రచి యింపఁజేసినారు.

ఆంధ్రసామ్రాజ్య మంతరించిన పిదప, నా యాంధ్రరాజుల యొద్ద నేనాసులుగాను, సామంతులుగాను నుండిన నాగవంశమువారి లోనివాఁడును శివస్కందనాగుఁ డనువాఁడు స్వతంత్రుడై కృష్ణా కావేరీమధ్యదేశమున కధిపతియైనట్లు కాసననిదర్శనములనఁ జెలియు చున్నది. దీనినిబట్టి దేశీయజాతులుగూడ కొంతప్రబలములై యే యుం డినవనియుఁ, గావుననే యిత్వములు మొదలగు తెగలనా రుత్తరదేశము నుండివచ్చి వీరిలో కలసిపోయి తమభాషనే రాజభాషగాఁ జేసినను, దేశభాషయగు తెలుఁగు బొత్తిగా నశించిపోలేదనియుఁ దలంపవచ్చును. ఈనాగరాజుల మూలముగా నాంధ్రరాజ్యము పల్లవులకు సంక్రమించి నది. ఈపల్లవులు భారద్వాజులు, పరమబ్రహ్మణ్యులు, నని కాసనము లనలనఁ జెలియుచున్నది. వీరిలోఁ గొందఱు శైవమతాభిమానులును, మఱికొందఱు వైష్ణవమతాభిమానులుగను గూడ గనబడుచున్నారు మహేంద్రవర్మయను నాతఁడు మొదట జైనుఁడైయుండి శైవులను బాధించియు, తరువాత శైవమతమునం దభిమానము కలుగుటచే జైనుల నందఱును హింసించి వారి నివాసములను నిర్మూలించినట్లు గనబడు చున్నది. మొత్తముమీఁద పల్లవరాజులందఱు శైవులై 'నంది'నే పంశ చిహ్నముగా గ్రహించి బ్రాహ్మణమతమునే విశేషముగ ప్రోత్స

* D. R. Bhandarkar: Dekkan of the Satavahana period. Ind. Ant. XLVII.(1918.)

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సాంచితములకు సం దేహము లేదు. ఈ కాలమున నీసల్ల వులకు బోధి
వేగిదేశభాగముల నేలిన కాలంకాయనులు మొదలగువారుకూడ
బ్రాహ్మణమతాభిమానులే యైయుండిరి. అయినను బౌద్ధమతముకూడ
వారికాలమున నున్నస్థితియందు యున్నది. కాని చాళుక్యుల ప్రభు
త్వతోపాటు బౌద్ధమతమునకు క్షీణిత్వమును, బ్రాహ్మణమతమునకు
ప్రాబల్యమును ప్రారంభించినవి. చాళుక్యులు మొదట నేలిన పశ్చిమ,
దేశము దింతసెలూర్వము చిరకాలమునుండియు జైనమతమునకు
ప్రాబల్య మొక్కినగానుండెను. అనగా గంగుపురము జైనమతమును
స్వీకరించి మైసూరుగాని శ్రావణదేశగోళాదుల నన్నిచేరినప్పటినుం
డియు నీకన్నడదేశము జైనమతమునకు బట్టుకొన్నదని గనుండెను.
తరువాత కన్నడదేశము నేలిన ప్రభువులలో పలువురు జైన
మతావలంబకులే. గంగనంకపురాజులు, రాష్ట్రకూటులు, కాలచు
ర్యులు, హోసలరాజులును వీరండులును జైనమతాభిమానులే యైయుం
డిరి. కావుననే కన్నడభాషలో నంత జైనవాక్యములు బయలుదేటి
నది. బ్రాహ్మణమతావలంబకులగు కదంబులు, చాళుక్యులు నీ జైనమత
మును సహనముతోనే చూచిరి గాని, సత్తిఘటింపలేదు. దక్షిణ
మహారాష్ట్రదేశమునఁ గూడ జైనమతము విశేషముగ వ్యాప్తిలో
నున్నది. దక్షిణదేశమున మధురనేలిన పాండ్యరాజులు జైనమతావ
లంబకులే. కావుననే ప్రాచీనకవులలో ననేకులు జైనములుండుట తట
స్థించినది. కాని తరువాతి కాంచీపురాధిపతులగు పల్లవులు, విర
ధియూరు తంజావూరు చోళులును వైదికమతాభిమాను లగుటయేగాక
జైనమతమును బ్రతిఘటింపఁజొచ్చిరి. బ్రాహ్మణమతమునకు ప్రాబల్య
ము కలిగినకొలది వైదికకర్మలకు, తత్ప్రతిపాదకనిబంధనగ్రంథములకు
ప్రాధాన్యముపొచ్చి ధర్మశాస్త్రగ్రంథములనేకములు బయలుదేటినవి.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

శివాలయములు, విష్ణ్వాలయములు ప్రతిష్ఠింపఁబడఁజొచ్చినవి. పురాణములయొడ నాదరము ప్రబలినది. భిన్న దేవతల ప్రాశస్త్యమును బ్రతిపాదించు పురాణములకంటెను పంచమవేదం బనఁబరచిన భారతమునెడల జనుల కౌతసము హెచ్చినది. ఇదియొక యితీహాసంబగుటయేగాక, నన్నయ్యఁడు చెప్పినట్లుగా, సార్వజనీనంబై పరఁగుటంజేసి తక్కిన పురాణములకంటెను గూడ మొదటినుండియు సర్వజనాదరణపాత్రంబగుట కుటస్థించెను, కావుననే “పెరిందేవనార్” అను తమిళకవిచే నది రామాయణముకంటెను ముందే దక్షిణదేశమున తమిళభాషలో గద్య పద్యమయంబుగ రచింపఁబడినది. ఆ కాలమున తమిళభాషలో నీ భారత భాషాంతరీకరణమే యప్పటి కాదేశమున నార్యమతమునకుఁ గలిపి ప్రాబల్యమును నూదించుచున్నది. ఇంతేగాక ఆకాలమున భారతము దేవాలయంబులఁ బురాణము గాఁ జెప్పఁబడుచుండెడిదనియు, జను లాదరముతో వచ్చి వినుచుండెడివారనియు, దక్షిణదేశమున పల్లవుల కాలములో నీయాచారము ప్రబలియున్నదనియుఁ జెప్పుట కేడవ శతాబ్దముందు ‘పరమేశ్వర వర్మ’ యనునొక పల్లవరాజుచే నొకదేవాలయమున బ్రాంతియు పురాణముగాఁ జదివించెప్పినవార్తికై యొకయూరిలో నొకచోరము ప్రత్యేకింపఁబడినట్లుగాఁ జూపు తమిళభాషాశాసనముకంటి గూఢారమునుచున్నది. ఇట్లు దక్షిణదేశమునఁగూడ నార్యమతము వ్యాపించినకొలఁది, తక్కిన పురాణములకంటెను భారతమునందును, భారతపతనమునందును నాదరము ప్రబలించుండెను.

దక్షిణదేశమునను, కన్నడదేశమున నిట్లుండ, నాంధ్రదేశమున ఆంధ్రులనాఁడే కొంతదలయొస్తచుగిన బ్రాహ్మణమతము తిరువాత పల్లవులు మొదలగువారికాలమునఁ గ్రమముగ పెరుగఁజొచ్చి, చాళుక్యుల కాలమున బాగుగ విజృంభింపసాగినది. పూర్వచాళుక్యు లీదేశము నాక్ర

అపస్తంబాచార్య కవితా విమర్శనము

మించిన బౌద్ధకాలమునకే, అలాగా శేషబౌద్ధముననే, వైదికమతము సంపద కన్యప్రతిపాదకంబగు భాగమును ప్రాముఖ్యములొనికిఁ దెచ్చి, యప్పటికే తీయింపఁబడిన చాంద్రజైనమతములను తీవ్రముగ ఖండించి తన్నుతావలంబగులను హతమాచ్ఛి యాంధ్రదేశమున నామతములను నిరూపింపఁబడునో స్పష్టమగు కుమారిల శబ్దాచార్యు లనునాతఁడు వైదికమతమును, సంస్కృతభాషను తెక్కినదక్షిణదేశభాగములలోకం బెచ్చుఁగఁగలకొనఁజట్లు చేయుటేగాక, వైదికమతమున కీదేశమున గట్టిపునాదులు వైదేయ, దీనికి చాళుక్యరాజులు భగవన్నారాయణ ప్రసాదసమాసాదితవరాహాలాంఛములను, అశ్వమేధావభృన్నానపవిత్రీకృత శరీరులునైన చాళుక్యప్రభువులు తగిన యవఁంబన మొసంగిరి. ఈ కారణముచే జైనచాంద్రమతము లీదేశమున సంపూర్ణ ముగా నశించినవి. ఈ కుమారిలు నితిరువాతికాలములో నవ్వైతమతస్థాపనకై బయలుదేరిన శంకరాచార్యుల పావండుమతఖండనములచే నీ మతము లీ దేశమునుండి నిశ్చేదముగా నంతరించినవి. ఇట్లు కుమారిలుఁ గాంధ్రదేశమునఁ బ్రారంభించినపని శంకరునిమూలముగాఁ దుదముట్టినది. రాజులయవలంబనంతైన లేకుండుటచే జైనమతమునం దభిమానముకలవా రీవేఁగిదేశమును విడిచి జైనమతప్రాబల్యముగల కన్నడదేశమునకుఁ బోయి యగ్నప్రసాదముల యాశ్రయమును బడసిరి. పదియవశతాబ్ది మధ్యభాగమున నుండిన పంపకవికుటుంబమువారు వెంగిమండలమునందలి వెంగియను చక్కని పట్టణమునకు సమీపమందలి (వేంగిపళు పల్ల పుప్రదేశమునందలి యనికొండతీ యభి(ప్రాయము) విక్రమపురాగ్రహారమున నినసించెడివారు. ఈతనితండ్రి యభిరామదేవరాయలు. ఈతని ముత్తాత మాధవసోమయాజి. ఈతఁడు యజ్ఞముచేసియుండనోపు. కాని అభిరామదేవరాయలు జైనమతమును స్వీకరించినవాడగుటచే నీ వెంగిమండలమున

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

బహుశః నిలువనీడలేక కన్నడదేశమునకు ఎలసపోయినట్లు కనబడుచున్నది. కావున పంపయు తిండిమతమునే సంగ్రహించినవాడైనను బ్రాహ్మణమతశ్వేషికాఁడు. కావుననే వ్యాసభారతమును గ్రహించి విక్రమార్జునవిజయ మానుషేర కన్నడమున రచించినాఁడు. ఇతర కవులనేకులు భారతమును గ్రహించి కొందఱు తమ వర్ణనాచాతుర్యమును, మఱి కొందఱు కథాకవితాచాతుర్యమును జూపుదు రచించిరిగాని, మూలకథను పాడుచేయఁగల సమర్థులతో సంగ్రహరచనాకార్యమున నిర్వహింపఁగలవాఁ డొక్కపంపకవియే యని పండితులం దఱు నిలంచి యాతని ప్రోత్సహింపఁగా నాతఁ డీ భారతరచనఁ జూచి కొనిన బువతారికలోఁ జెప్పి కొనినాఁడు. * పీఠినిబట్టి యీతనికిఁ బూర్వమునేకులు భారతకవియే దేశభాషలో రచించినట్లును వానికంటె మూలకథాచూడఁగలవాఁడను రచించఁడలచినట్లును గానవచ్చుటచే, నా కన్నడదేశమునఁగూడ నాకాలమున భారతమున కట్టిప్రచారము కలదో స్పష్టమగుచున్నది. భారతము తన మతగ్రంథము కాకపోవునచే నైనను ప్రతిపాదకంబగు 'అదిపురాణమును' గూడ మూఁడునెలలలో రచించినాఁడట. ఈపురాణరచననుబట్టి వ్యాసుని నెలెనే యీతనికిని 'పురాణకవి' యను ప్రసిద్ధికలిగినది. ప్రభు వీతనికి బహుమానముగా 'ధర్మవరం' అను సంగ్రహము నిచ్చెను. ఈ 'ధర్మవరం' బళ్లారిజిల్లాలోని 'ధర్మవరమే' కావచ్చునని రైగువొరగా రభిప్రాయపడు

* క తె పీఠిదాదొడం క భయ మెయిగిడ లీయదె ముం సమస్తభా

రత మనపూర్వకమాగె సలె పేట్ట కవీశ్వరరెల్ల వర్ణకం

క తెయొ పొడంబడం పడెయె కెత్తోడె పంపనె శేట్టుమెందుపం

డితరె తగుల్దు బిచ్చటిసె పేటి లొడర్చిడె నీప్రబంధమం

—విక్రమార్జునవిజయం I-11.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చున్నారు. ఇ ట్లేపంపకవి జైనమతాభిమానము కలవాడైనను, బ్రాహ్మణపక్షపాతియగు తన ప్రభువు కోరికచే నీ భారతమును రచించినవాఁడయ్యెను.

ఈపంపకవికి సమకాలికుఁ డగు 'సోన్న' (సొన్నిచుయ్య) యును వెంగిమండలమునకుఁ జెందినవాఁడే. వెంగిమండలములోని కమ్మే దేశములో కమ్మరాష్ట్రము; పుంగనూ రనునది యాతని నివాసస్థానము. పీనిది కాండిన్యసగోత్రము. తండ్రి నాగమయ్య. ద్విజోన్నతుఁడు. యాజ్ఞవల్క్యునితో సమానముగు వైదుష్యముప్రజ్ఞ కలవాఁడు. కాని యీతనికి జైనమతాభిమానము కలిగినది. జైనుడైనాఁడు. కావుననే కన్నడదేశమునకుఁ బోయెను. ఈ పోన్నకవి కన్నడములోను, సక్క దము(సంస్కృతము)లోనుగూడ కవిత చెప్పఁగలవాఁడగుటచే "ఉభయ కవి చక్రవర్తి" యను బిరుదమును రాష్ట్రపూటరాజగు 'కృష్ణ'నిలనఁ బడసెను. ఈతఁడు 'శాంతిపురాణమును' రచించెను. ఈతని యన్న కుమార్తె యీగ్రంథము నశించిపోకుండుటకుఁగాను నామె తండ్రి మల్లప్ప యనునాతఁడు చనిపోయిన సందర్భమున నీశాంతి పురాణము నకు వేయిప్రతులు వ్రాయించి పంచిపెట్టినదట. వెంగిమండలమును విడిచి కన్నడదేశమునకుఁ బోయినవారిలో నాగవర్మ మఱియొకఁడు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కవిత్రియమువలెనే, కన్నడ వాఙ్మయమున రత్నత్రయమని చెప్పబడువారిలో మూడవవాఁడు 'రన్న'. ఈతఁడు 'అజితతీర్థేశ్వరచరిత్ర' మొదలగు జైన తీర్థంకర పురాణములను సొన్ని రచించినాఁడు. ప్రస్తుతము మనకు ముఖ్యమైనవిషయ మేమనఁగా, నీ రన్నకవి పంపకవి వలెనే భారతకథను గ్రహించి 'సాహసభీమవిజయ' మనుపేరుతో చాళుక్యప్రభువగు సత్యాశ్రయుని (997-1008) నాయకునిగా నుద్దేశించికొని, 10 యాశ్వాసముల కావ్యముగా రచించెను.

ఆంధ్రభాగ్య కవితా

ఇది రన్నకవి రచితమగు గదాయుద్ధమనియుఁ జెప్పఁబడును. ఈ సత్యశ్రేయుఁడు 11 వ శతాబ్ది ప్రారంభమువఱకు నున్న వాఁడగుటచే రాజరాజనరేంద్రునికి పాఠికముప్పదిసంవత్సరములు పూర్వపువాఁడై యుండును. కావున రన్నకవియు నన్నయకు పూర్వము సుమారు ముప్పదిసంవత్సరముల వెనుకటివాఁడగును. శంపకవియు తన విక్రమాब्దమున విజయమును 941 లో రచించినట్లు చెప్పియుండుటచే నీతఁడు నన్నయకు సుమారు నూఱుసంవత్సరముల వెనుకటివాఁడై యుండును. కావున నన్నయకు పూర్వము కన్నడమున భారతము రచించిన కవుల లో నొకఁడు. దాదాపు సమకాలికుఁడై, ఒకఁడు నూతనముగా వ్యాసభారతమె ఆదికవి యని చెప్పఁదగినంతటి సుప్రసిద్ధకవిచే మొదట రచింపఁబడుటచే నీగ్రంథమున కాకాలమునఁగల ప్రాచుర్యము, చాళుక్యుల వైదిక మతాభిమానమునుకూడ న్యక్తమగుచున్నది.

భారతరచన-అవతారికలు

ఇట్టిపరిస్థితులలో నిప్పటికి చిరకాలమునుండి బ్రాహ్మణ మతమునకుఁ బట్టుకొమ్మయై జైనబౌద్ధమతములను నిర్మూలనము గావించిన కుమారిలునికి జన్మభూమియై యున్న వేగీదేశములో, అనఘమై, శిష్టాగ్రహార భూయిష్టమై, ధరణీసుతోత్తమాధ్వరవిధానపుణ్య సమృద్ధమై పాలుచు వేగీదేశములో, నాయకమణింబోలు రాజమహేంద్రవరమున నప్రతిహతుఁడై యేలుచున్న చాళుక్యకులావతంసుం డగు రాజరాజనరేంద్రుఁడు, భూదేవకులాభిత్వరక్ష మహీయః ప్రీతియుక్త, భారత శ్రేణిసాక్షియు, శివపదాబ్జధ్యాన పూజా మహోత్సవమున్, సంతత దానశీలయు, శశ్వత్సాంధుసాంగత్యము నెల్లప్పుడు మనంబునఁబాటుక మనుమార్గవర్తనుఁడై, పరమధర్మవిదుఁడై, సమస్తవర్ణశ్రమధర్మరక్షణ

౨౩ కవితా విమర్శనము

మహామహిమకా మహా శోభన కంఠస్థములగు విష్ణుగర్భనుడు, అవిరళ జపహోమ తత్పరుడు, సంహితాభ్యాసుడు, బ్రహ్మాండాది నానా పురాణ విజ్ఞాన నిరతుడు, శాస్త్రములకు కాన్యరచనాభి శోభితుడు నగు నన్నవామ్యుని జూచి, పంచమవేదం బగు మహాభారతమును గాక మహా ద్వైగంఢమును వెనుగున రచింపమని యడుగఁగలడు? అక్కడ యితరపురాణములు గాని, అర్థ ధర్మశాస్త్రములుగాని, కన్యనాటకములుగాని, ఆగమములుగాని, యాతిని భావిములఁ, సుద్దేశములకు, నాదర్శములకుఁ దగినవిగా లేవు. కావున నిన్ని గుణములను దనలో నిమిడ్చి కొని ధర్మతత్త్వజ్ఞులకు ధర్మశాస్త్రంబని, అధ్యాత్మవిద్యులకు వేదాంతమని, నీతివిచక్షణులకు నీతిశాస్త్రంబని, కవులకు మహాకావ్యమని లాక్షణికులకు సర్వలక్షణమని, ఇతిహాసమని, సర్వపురాణ సముచ్ఛయమని యిట్లు సార్వజనీన మని చెప్పఁదగిన గ్రంథము మహాయొకటి లేకుండుటచే, నీమహాభారతమందలి యభిప్రాయంబు, నభిలాషయు నాతనికిఁ బెద్దయై యుండెను. ఇంతేగాక యీతనిది చంద్రవంశము. చాళుక్యులు మొదట నేకాద్రజాతులవారో యనియు, నధికారము, రాజ్యము సంపాదించినపిదప క్షత్రియజాతిలోఁ జేరి తమ వంశములను సూర్యచంద్రవంశములతోఁ ముడివెట్టికొనినారని కాసననిదర్శనములనుబట్టి తెలియుచున్నదని శ్రీచిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు చెప్పి యున్నారు. డి. ఆర్. బందార్కర్ మొదలగువారుకూడ మొదటి వీరినివాసము సివాటిక్ పర్యతప్రాంతమున సపాదలక్షదేశమునకు ముఖ్యస్థానమగు అహిచ్ఛత్రమని తెలుపుచున్నారు. మొత్తముమీద మొదట మిశ్రజాతివారై యధికారమును బడసినపిదప క్షత్రియత్వమును ఐహించి యుందురనుట సంభావ్యంబై యున్నది. కావుననే వీరికి వైదికాభిమానము హెచ్చుగానుండుటయు, నిచ్చట రాజరాజు తన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పంశేయునుగూర్చి ప్రశంసాపూర్వకముగా భారతీకథ తనపంశేపురుషుల చరిత్రయే యని చెప్పుకొనుటయుఁ బట్టసింపియుండును. అంగులో నా తనికిఁ గావలసినది, విమలసద్గుణశోభితులగు పాండవోత్తముల చరిత్రను కృష్ణద్వైపాయనుఁడు చెప్పిసట్లుగాఁ దెనుఁగునరచించుట. ఏలయు నఁగా నీదివెఱకుఁ దాను విన్నకథలు బహుభాషలలో బహుభంగులై యున్నవి. కన్నడమునందలి భారతీకథలో నొకటి భారతీకథ పేరనున్న యర్జునునికథ, రెండవది భీముని గదాయుద్ధకథ. కాని యివి పాండవోత్తముల చరిత్రలు కావు. తమిళభారత మెట్లున్నదో తెలియదుగాని యదియు నాతఁడు వినియుండును. రాజరాజునకుఁ గలిగిన సంబంధమును బట్టియోనను తమిళభాషాగ్రంథములను, కవులను నీతఁడు చూచియుండుకాఁడు. ఈతనితరువాత కొంతకాలమునకు రెండవరాజరాజుచోఁగు కాలమున నారాజుతో 'కంబర్' అను సుప్రసిద్ధతమిళకవి యేకారణముననో విరోధించి యాంధ్రదేశమునందలి కాకతీయరాజ్యమునఁ జేరి తనకవితచే నందలి రాజును మెప్పించి, రాజునిని జోళరాజుపై వండెత్తునట్లు చేసెనని యొకకథ గలదు. కావుననే కొన్ని తెలుఁగుపదములు 'అక్కటా' 'తామర' మొదలగునవి యాతనిరామాయణమునఁ గానవచ్చుచున్నవని చెప్పుచున్నారు. దీనిని బట్టి పూర్వమున నాంధ్రరాజులకు తమిళకవితాపరిచయ మప్పుడప్పుడు కలుగుచుండె ననుటకు సందేహములేదు. చోళులదిండయాత్రలు, చాళుక్యులకు నందు రాజరాజునకు వారితోఁగలిగిన సంబంధమునుబట్టి యీతఁడు తమిళభారతమును వినియుండునని తలంపవలసియున్నది. ఈతనికి భారతశ్రవణాశక్తికరం బిష్టంబుగదా. ఈతనికే గాక యాకాలమునఁ బురాణశ్రవణము, పఠనము, వైదికమతవ్యాప్తి గలిగినచోట్ల నెల్ల మిగులనాదరింపఁబడుచుండిన ట్లదివెఱకే చూచియున్నాము. తన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

భారతశ్రేణిసాహిత్యము గలకారమునుకూడ నీతఁడు వైదికమతాను నునముగఁ జేయుచున్నాఁడు. అమలసుందరశృంగభురమై కపిలంబగు గోశతంబు నుత్తమబహువేదవిప్రులకు దానముచేసినఫలము భారతశ్రేణి యమువలన సమకూరునఁడు. ఈయుద్దేశమే యాకాలమున విశేషముగాఁ బ్రబలియించుననుటకు సందియములేదు. సామాన్యముగా భారతము సంస్కృతమునఁ జదువుట, దేశభాషలలో దానియర్థము చెప్పుటయే జరుగుచుండును. కాని తెనుఁగుననే రచింపఁబడిన జనులందఱు సులభముగాఁ జదువుకొని యాఫలమును బడయుదురుగాదా యని యాతఁడు తలంచియుండును. ఈయవతారికలో నెచ్చుఁ జూచినను కర్మపరమగువైదికమతమే కనఁబడుచుండును. ఎంతవఱకును వర్ణాశ్రమధర్మ తత్పరత, హనుమాద్గనర్తిత్వము, అగ్రజన్ములకు గోదానము, అగ్రహారదానము, భూదేవకులాభి తర్పణము, పురాణాశ్రవణము, గూఢాఫలసంపాదన ప్రయత్నము మొదలగునవే. నన్నయ తాను రచించిన భాగము తయు నీవృష్టితోడనే రచించినాఁడు. ఎక్కడచూచినను మూలమునందున్నను, లేకున్నను, వైదికకర్మలను, వైదికాచారసంపత్తి నె యెక్కుడుగాఁ జొగడుచుండును. అట్టిసందర్భములు ముందుచూపఁబడును. ప్రస్తుత మీతని కృత్యాదిశ్లోకమునే గ్రహింతము. ఇదియు నీతని వైదికతాభిమానమునే నూచించుచు త్రిమూర్తిస్తోత్రరూపమై యున్నది. గ్రంథప్రారంభము సంస్కృతభాషలోఁ జేసినచో దరువాతి తెలుఁగు రచన కపథంశతాదోషము కలుగవని గాఁబోలు మొదటసంస్కృతశ్లోకమే రచించినాఁడు. అందుఁబేర్కొనఁబడినవారు సృష్టిస్థితిలయకారకులగు త్రిమూర్తులు. వారు ప్రకృతిసహితులై శ్రీవాణీగిరిజలను వక్షోముఖాంగములందు ధరించిస్త్రీపుంసయోగోద్భవరూపమై యనాదియగు వీలోక వ్యవస్థను నడుపుచున్నవారు. వేదత్రయము వారి స్వరూపమే.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

దేవత లండలును పీరిని పూజింతురు. ఇట్లు పూజారూపం బగు వైదికకర్మ మార్గము, స్పష్టిస్థితిలయ కారకంబగు మూర్తి త్రయమునే యిచ్చట ప్రాధాన్యమును వహించినవి. తరువాతనుగూడ నీతఁడు హరిహరాజ కజాననార్క మ డాస్యమాతృ సస్వతీ గిరిసుతాదిక దేవతాతలికే నమ స్కృతులఁ దెలిపినాఁడు. ప్రాచీనసంప్రదాయపద్ధతిని 'అదిత్య మం బికాం విష్ణుం గణనాథం మహేశ్వరం' అని పంచాయతమును స్మరించి చాళుక్యరాజుల కులదైవతంబులని గాఁబోలు వ డాస్య, మాతృకలకుఁ గూడ నమస్కరించినాఁడు. క్రీ. శ. 616 సం.పు సతారాదాన కాసన ములో కుబ్జవిష్ణువర్ధనునకు నాతని పూర్వులకు 'కార్తికేయుఁడు' రణాధి దేవతయనియు, సప్తమాతృకలు కులదైవతములనియు, నీ కులమువారు వారిచే నక్షింపఁబడుచు న్నారనియుఁ దెలుపఁబడియున్నది. కావుననే నన్నయ వారిని గూడ స్మరించుచుండఁను. పిమ్మట పరమవివేక సారభవిభాసితములును, సద్గుణపుంజవారిజోత్కర రుచిరంబులును, సకలగమ్య సుతీర్థములును, మనోహర సుచరిత్ర పానన పయఃపరి పూర్ణములునగు సత్సభాంతర సరసీననంబులను గొనియాడి, యాజెంటనే భారతఘోరరణముయొక్క యౌపమ్యమును దెచ్చి నారాయణభట్టు సహాయముచే భారతసంహితఁ దెనుఁగున రచించుట యను మహత్కార్యము నిర్వహింపఁబడిన దనుటచే, వివేకశూన్యులును, అసూయా పర త్యాదిమద్గుణపుంజయుక్తులతోఁగూడి సత్పురుషుల కగమ్యములగు మఱి కొన్ని సభాంతరములయందు భారతసంహితను దెనుఁగుఁజేయు విషయ బగు వాదములు కలిగెననియు, నట్టి సందర్భముల నారాయణభట్టు న్నయకుఁ దోడయినిల్చి, ప్రతిపక్షుల వాదంబున నోడించి, కన్నడ గ్రామ వాఙ్మయ సాదృశ్యంబును దెలిపి, దానివలెనే సంస్కృతభూయి షంబుగ, సంస్కృతభందోవృత్తమార్గమున, భావరసాద్యలంకృతులతో కౌప్పారిన సంస్కృతకావ్యంబుల సరణి ననుసరించి రచించునట్లుగాఁ

అంశము ౧౦ కవితా విమర్శనము

జేసి యీకార్యభావమును నిర్వహించెనని యూహింపఁజగి యున్నది. సభాంతరములందు జరిగిన వాగ్రసంబంధ సీతనికీ దోడయిలిచ్చి యాంధ్రీకరణ కార్యవిధానము నేర్పరిచి, యాయా సందర్భములఁ దగిన సలహా నిచ్చుచు స్వీగ్రంథరచనకుఁ దగిన ప్రోత్సహమును కలుగఁ జేయుటచేతనే యీకార్యమును నారాయణభట్టు నిర్వహించి యుండవచ్చును. భీష్మ మతిములవానిని సంతోష పెట్టుచు గను ననుతిలంఘనతో నే, ప్రపన్నకథా కవితార్థముక్తిలో నాగసి కొంతఁబని, అది యక్కఱ లేని కేవల మపభ్రంశవాదులగు సంస్కృతపండితులు సంస్కృతకావ్యములలోఁబెనే యిచ్చుటను గానవచ్చు దీర్ఘ సమాస బాహుళ్యము, పదముల శాండిక, అక్షరరమ్యత, ధారాళ మృదుమధురత్వై లిని జూచి యీగ్రంథము నాదరింతురుగాకయని జగద్భ్రముకొఱను నన్నపాద్యుఁడు తెనుఁగున భారతసంహితారచనబంధుఁడై యెట్లు నని తెలియఁచున్నది.

ఇట్టికాలానుగుణముగా భారతకృతి భర్తయొక్కయు,కృతికర్తయొక్కయుచుండేకము లేకమై యాంధ్రభాషలో సీతొలిరచన కొకవిధ మగు నైదికతానుగుణము నాపాదించినవి. తనభాగములో సమయముదొరకినపుడెల్ల నన్నపాద్యుఁడు, అవిరళజపహామతత్పరుఁడు సంహితాభ్యాసుఁడు నగు నన్నపాద్యుఁడు, దీనివి శేషలక్షణములను ప్రత్యేకశ్రద్ధతో సమమార్పకవిధిపెట్టలేదు. ఇంతేగాక తన్మతపోషకుండైన తనప్రభుని, వర్ణాశ్రమధర్మరక్షణ మహామహిమకొ మహిమోప్పు మనుమార్గుఁడగు విష్ణువర్ధనుని—విశేషగుణములనే యాయా సందర్భముల నాయారాజులకుఁ గూడ నాపాదించి విర్ణించుచు జనమేజయునివలెనే యా భరత వంశీయుడే యగు నీరాజరాజును అతని ప్రశస్తిని విర్ణించినవాడైనాఁడు. జనమేజయుఁడు వైకంఠాయను నడిగినట్లే రాజరాజును పూరు భరతేశ కును ప్రభు పాండు భూపతుల క్రమమున వంశకర్త

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

లనఁగా మహి నొప్పిన యస్మదీయ'పంశజులయిన పాండవుల చరిత్రఁ జెప్పుమనిగదా నన్నయ నడిగినది. ఈతనికిఁ బూర్వము 100 సంవత్సరములనాఁడు పశ్చిమచాళుక్యపంశమునకుఁ జేరిన 'అరికేశరి'యొ పంప కవి నిట్లే యడుగఁగా నాతఁ డా ప్రభుని పరాక్రమాది గుణములను ప్రకటించుట కనువగుఁట్లుగా కథను మార్చి, పరాక్రమఖని యగు నర్జునునికిఁ బ్రాధాన్య మొసఁగి తనప్రభువు నతనితో నైక్యముచేసి విల్లించుచు భారతకథను నడిపినాఁడు.* మఱియొకవిశేష మేమనఁగా, నాతఁడు వ్యాసభారతమునే యనుసరించి రచించుచున్నట్లు చెప్పినను, తన ప్రధానోద్దేశము వేఱుగా నుండుటచేతను, స్వయముగఁ జూచు జైనమతాభిమానము కలనాఁడై బ్రాహ్మణమతముపై ప్రత్యేకాదరభావము లేనివాఁ డగుటచేతను నన్నపాఠ్యుఁ డత్యుత్సాహమును జూపిన సంపత్కములనన్నిటిని బొత్తుగా వదలివేసినాఁడు. కేవలము పాండవులకు సంబంధించిన కథనుమాత్రమే గ్రహించి యం దర్జును నకుఁ బ్రాధాన్య మిచ్చి రచించినాఁడు. అర్జునుఁ డొక్కఁడే ద్రౌపదిని వివాహమాడుట, అర్జునున కే చివరకుఁబట్టాభిషేకమగుట యిందలి ముఖ్య విశేషములు. మొదటిపర్వములలో వీరికథకు సాక్షాత్సంబంధము లేని ముఖ్యాంశములు, యయాతి, దువ్యంతుఁడు మొదలగు పూర్వరాజుల చరిత్రలు మున్నగునవి లేవు. పంపకవియే యీగ్రంథము చివర నొక యధ్యాయములో నొక విషయనూచికను జేర్చినాఁడు. దానినిబట్టి

* ఎ నెనందుం వీరవై రిక్షితపగజఘటాటోప కుంభస్థశీభే
 ద ననుగ్రోద్భాసిభాస్వద్భుజ పరిఘననారూఢసర్వజ్ఞనంపై
 రి నరేంద్రోద్దామదర్పిస్తోత్రన ఘటననం నాయకంమాడిసంద
 ర్జున నోశ్చోర్వీకధాభి త్తియనను నయదింపేటలెండెత్తి కోండెం.

—విక్రమార్జునవిజయ 1-51.

ఆచార్యభారత కవితా విమర్శనము

తెలుగుభారతములో నైదికగుతపోషకంబులైయున్న యెన్నివిషయములందు దేశో విదితముకాగలదు. అటుచిక యిట్లున్నది.

ఆదివంశావతార సంభవం, రంగప్రవేశం, జతుగృహపహనం హింబుచె, ద్రౌపదీ స్వయంవరం, నైవాహం, యుధిష్ఠిరపట్టబంధనం, ఇంద్రప్రస్థప్రవేశం, అశ్వమేధవిజయం, ద్వారవతీప్రవేశం, సభద్రాహరణం, శుభద్రావివాహం, భాంజువనదహనం, మయదర్శనం, నాకదాగమనం, జరాసంధవధే, రాజసూయం, శిశుపాలసం, ద్యూతవ్యతికరణ, సైంధవప్రవేశం, కిమ్మిరవధే, కామ్యకవనదర్శనం, ద్వితీయప్రవేశం, సైంధవబంధనం, చిత్రాంగదయుద్ధం, కిరాతనూతాగమనం, ద్రౌపదీవాక్యం, పారాశరవీక్షణం, ఇంద్రకీలాభిగమనం, ఈశ్వరాష్టనయుద్ధం, దివ్యాస్త్రలాభం, ఇంద్రలోకాలోకనం, నివాతకవచాసురవధే, కాలకేయపోలోమవధే, సౌగంధికకమలాహరణం, జటాసురవధే, ద్రోణచాపమోక్షణం, ద్రోణవధే, అశ్వత్థామకల్గనివాదం, కర్ణాభిషేకం, సంశ్లేష్టవధే, కర్ణసూర్యలోకప్రాప్తి, శల్యాభిషేకం, కృమదుర్మోధనగదాయుద్ధం, దుర్మోధనవధే, స్త్రీపర్వం, ఆర్జునాభిషేకం.

దీనినిబట్టి భారతకథారచనలో పంపకవిదృష్టికిని నన్నయదృష్టికిని చాలభేదమున్నట్లుగపడుచున్నది. ఇట్లే నన్నయదృష్టికిని తిక్కనాదృష్టికిని భేదము కలదు. ఆయా కవుల దేశకాలపరిస్థితులను బట్టియు, వారివారి దృక్పథములను బట్టియు నొక్క భారత కథారచనయే యనేకరూపములఁ బొందుచువచ్చినది. ఒకకవి యర్జునుని పరాక్రమమందుదృష్టితో భారతకథను రచించెను. మఱియొకఁడు భీమబలమందు దృష్టితో రచించెను. మఱియొకఁడు వర్ణాశ్రమధర్మరక్షణఁజేయు, ధర్మమతోద్ధారకుఁడు నగు ధర్మరాజునందు ప్రత్యేక గౌరవము కల

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నాడై పాండవోత్తములచరిత్రను వైదికదృష్టితోఁ జూచి రచించినాఁడు. మఱియొకకవి యద్వైతభావమునం దభిరుచిగలవాడై కావ్యదృష్టితో నీ భారతకథాభాగమును రచించెను. ఇంకను 13 వ శతాబ్దమున కన్నఁడకవియగు సాశ్వతాచార్యుఁడు 'సాశ్వతభారతమును' జైనమతానుకూలదృష్టితో రచించినాఁడు. జైనభారతముని మఱియుకటి తరునాతి కాలమున బయలుదేరినది. ఆంధ్రమునఁగూడ అగర్వణుఁ డొకభారతమును రచించినాఁడుగదా. ఈ కాలమున మూలానుసరణమందు ప్రత్యేకదృష్టితో శ్రీకృష్ణభారతమొకటియు రచింపఁబడుచున్నది. ఆ కాలమున మనుమార్గవర్తనుఁడగు రాజు కొరికను చెల్లించుటకును, పండితుల సీతికొఱకును, వైదికమతవ్యాప్తికొఱకును మహాభారతబద్ధ నిరూపితార్థ మేర్పడునట్లుగా రచించుటయే వైదికాధ్యయన సంపత్తి గల నన్నయపని యైనది. అతని వైదికదృష్టికి నివర్తనములను గొన్నింటిని పరికింతము.

1. మొట్టమొదట వేదవ్యాసుఁ డాదిముని పరాశరాత్ముజుండు ఘోసన్నిభుండు భారతము విశ్వజనీనమై పరఁగునట్లుగాఁజేసె నని చెప్పెను, నీ భారతమునకును వేదములకుఁ గల సంబంధము నిట్లు చెప్పి నాఁడు: "కృష్ణద్వైపాయనుండు తొల్లి వేదంబు లేకీభూతంబులై వర్పడకున్న ఋగ్యజుస్సామాధర్వణంబులుగా విభాగించి వేదవ్యాసుండై, నిజతపోనుహత్వంబునంజేసి బ్రహ్మచే ననుజ్ఞాతుండై, యష్టాదశ రాణములును, చతుర్వేదవేదాంతాభిప్రాయంబులును, చతుర్వర్గముగానుబంధుర కథేతిహాసంబులును, జతుర్వర్ణాశ్రమ ధర్మక్రమంబులును, శ్రీకృష్ణుని మాహాత్మ్యంబును, పాండవాది భారతవీరుల గుణంబులును విమలజ్ఞానచుయంబగు వాగ్దర్పణంబునందేర్పడి వెలుంగుచుండ రచించెనని చెప్పుటచే నీ నన్నయదృష్టిలోఁ బ్రాధాన్యమును వహించిన

అంశాంతర వివితా విమర్శనము

విషయములేవో స్వైక్తమగుచున్నవి. ఇది ముఖ్యముగా ధాతీసుర ప్రాశస్త్యము.

“అమితాభ్యానకకాఖిలం చాలించి నేవార్ధమలచ్ఛాయమై
సుమహద్వర్ణమహాపుష్పవితిలిన్ శోభల్లి కృష్ణార్జునో
త్తిమ నానాగుణకీర్తిన్సార్థఫలమై ద్వైపాయనోద్యానజా
తి మహానారకవాహిని మురుగున్ ధాతీసురప్రార్థ్యమై.”

2. అన్ని యాత్మసంహారమును గావించినపుడు

“ద్విజానామగ్నిహోత్రేషు యజ్ఞసత్రి క్రియాసున
నిరోంకారపక్షకారాః స్వధాస్వాహావిష్కరితః
వినాగ్నినా ప్రజాస్సర్వాస్తత ఆసన్నదుఃఖితాః.”

అను దానిని

“త్రేతాన్నలైలను దేజరిల్లమిజేసి
క్రతుకృత్యములు వినిగ్గతిము లయ్యె
నగ్నిహోత్రములందు నొపాసనాదిసా
యంప్రాతరాహుతు లంత నుడిగె
దేవతార్చనలందు దీపధూపాది స
ద్విధులు వర్తిల్లక విరతిఁ బొందెఁ
బితృకార్యములఁ బితృపిండయజ్ఞక్రియ
లడఁగె విచ్చిన్నంబులై ధరిత్రి
సంత జనులు సంభ్రమాకారులై మహా
మునుల కడకుఁ జనిరి మునులు నమఁ
పరులకడకుఁ జనిరి వారును వారును
బ్రహ్మకడకుఁ జనిరి భయము నొంది.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అని మూలమునలేని యాపాసనాదికము, దేవతార్చన దీప
ఘోషాదులను ప్రశంసించుచు నత్యుత్సాహముతో వర్ణించినాఁడు. ప్రమ
ద్యుర సర్పదష్టయై మృతినొందఁగా నామెఱొత్తై రురుండు దుఃఖించు
సందర్భమున

“యది దత్తం తపస్తప్తం గురవో వామయా యని
సమ్యగారాధితా న్తేన సంజీవతు మమ ప్రియా”

అను దానియర్థమును

“అలయక యేను దేవయజనాధ్యయననతపుణ్యకర్మముతో
సలుపుదునేని నేను గురుసద్విజభక్తుడనేని నేనయ
త్యలఘుతిపస్వి నేని దివిజాధిపభూసురులారా మమ్మనో
నిలయకు నీ ప్రమద్యురపు నిర్విషమయ్యెఱుగు నేఁడు మీదయన్”

అని పెంచి రచించుచు నందు ‘దేవయజనాదులను’ ప్రశంసించినాఁడు.

తి. తక్షకుఁడు కశ్యపుం గ్రమ్మఱించి పరీక్షితునొద్దకు నాగ
కుమారులం బనుపుసందర్భమున

“తత స్తాపసరూపేణ ప్రాహిణో త్స భుజంగమాః
ఫలపత్రోదకం గృహ్య రాజ్ఞే నాగోఽథ తక్షకః
గచ్ఛద్భయం యా య మవ్యగ్రాః రాజానం కార్యవత్తయా
ఫలపత్రోదకం నాగాః ప్రతిగ్రాహయతుం నృపం.”

అని తాపసరూపమునఁ బంపినట్లుండఁగాఁ, దెలుఁగున “నాగకుమారులం
బిలిచి మీరలు విప్రులరయి పరీక్షితు పాలికిం జనుం”డని చెప్పిన
ట్లున్నది.

పదప—“తే తక్షకసమాదిష్టే తథా చక్ర భుజంగమాః

ఉపనిన్యస్తథా రాజ్ఞే దర్శనంభః ఫలానిచ”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అని యుండు, నన్నయ

“ద్విజనరుఁల సమాజుల నతిప్రియదర్శను లై నవారి ఋ
గ్యజుఁవపదక్రమంబులు క్రియన్ గుణియించుచు నచ్చువారి న
గ్యజుఁవపదక్రమంబు గని గ్రక్కుని యాయగఁ జెల్చి మెచ్చి భా
వజసుభిగుండు నేకొనియె వారలు దెచ్చినవాని నన్నిటికా”

అని యా ద్విజనరులు ‘ఋగ్యజుఁవపదక్రమంబులను గుణియించుచు
వచ్చినారని’ కల్పించినాఁడు.

4. పరీక్షీన్మరణోత్తరమున జనమేజయ రాజ్యాభిషేకము.

“సాతి రువాఁడు:

“తత్తోన్మృషే తక్షణక్షేజసా హతే
ప్రయుజ్య సర్వాః పరలోకసత్క్రియాః
శుచిద్వితో రాజపురోహిత స్తదా
తథైవతే తస్య నృపస్య మంత్రిణః
నృపం శిశుం తస్య సుతం ప్రదక్షిరే
సమేత్య సర్వే పురవాసినో జనాః
నృపం య మాహుస్త మమిత్రమాతినం
కురుప్రవీరం జనమేజయం జనాః
స బాల ఏ వార్యమతి ర్నృపోత్తమః
సహౌషతై ర్మంత్రిపురోహితై స్తదా
శశాస రాజ్యం కురుపుంగవాగ్రజో
యథాస్య వీరః ప్రపితామహస్తథా.”

ఇట్లు మూలమున నుండఁగా తెలుఁగున జనమేజయుని గూర్చిన
స్తోత్రపాఠ మొకటి ‘యీ సందర్భమునఁ గనబడుచున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పైల్లోకములు సౌతి చెప్పినట్లుండ, మరల 49వ అధ్యాయములో జనమేజయుఁ డడుగఁగా మంత్రులు పరీక్షిచ్చరితము నాతనికిఁ దెలిపినట్లున్నది. ఈరెంటిని గలిపివేసి చెప్పినకథనే మరల చెప్ప నవసరములేకుండ, మంత్రులచేతనే చెప్పించినాఁడు నన్నయ. కాని యీసందర్భములోనైనను మంత్రు లీక్రిందిపద్యముల యర్థమును జెప్పినట్లు లేదు.

“స్రుత్వా తు నరకార్దుల విధత్స్వ యవనంతరం”

అని మాత్రమే చెప్పియున్నారు. కాని నన్నయ యెట్లు పెంచి న్నాఁడో చూడుఁడు:

“అట్లు భీమజనకుండు పరలోకగతుండైనఁ బురోహితపురస్సరానేకభూసురవరులు యథావిధిం బరలోకక్రియలు నిర్వర్తించి రంత

“ఆయుష్మంతుడవై ల

క్షీయతబాల్యంబునంద మీయన్వయ చా

జ్ఞాయ త్తమహీభారం

బాయతభుజ నీవు దాల్చి తభిషిక్తుడవై .

“పెంచితి ధర్మమార్గమునఁ బ్రీతియొనర్చితి ధారుణీప్రజన్

మంచి తనేకయాగముల మానుగ దక్షిణ లిచ్చి విప్రులన్ ?

నించితి సజ్జనస్తుతుల నిర్మల మైనయశేంబు దిక్కులన్

సంచితగుణ్య సర్వగుణసంపద నెవ్వరు నీ సమానులే.

“కా దన కిట్టిపాటి యపకారము దక్షకుడేకవిప్రసం

బోధనఁ జేసి చేసె న్మపపుంగవ నీవు ననేకభూసురా

పాదిత సర్పయాగమున భస్మముచేయుము తక్షకాదికా

కోదర సంహతిన్ హుత వహోగ్రసమగ్రశిఖాచయంబులన్ .

“అనిన జనమేజయుండు కోపాద్దీప్తితచిత్తుండయి సర్పయాగంబు నేయవచుకట్టె.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మూలములో మంత్రము 'విశత్స్వయదనంతరం' అని చెప్పిరేగాని, "ఏకవిప్రసంబోధన", "అనేక భూసురాపాదితసర్పయాగము" ఇత్యాది భూసుర ప్రశంస లేనేలేదు. పై రెండుపద్యములలోని సంబోధనయు లేదు. నన్నయ యిచ్చటచునప్రభువగు రాజరాజుకూడజనమేజయునివలె భారతవింకియుండే గావున, నాతనిని కీర్తించు నెపమున మూలమున లేకున్నను జనమేజయుని ప్రశంసించుట నర్హించిననాఁడువలెఁగనఁబడుచున్నాఁడు. పై యుత్పలమూలలోని ప్రశంసావైఖరి యవతారికలోని 'జమహీమండల ప్రజాప్రీతిఁజెంచుచు', 'విప్రకులము నెల్లఁబ్రోచుచు', 'నగ్రజన్ములకు ననుగ్రహమునఁ జారుతర మహాగ్రహారంబు లిచ్చుచు', 'బహుయాగఫలంబు పరమార్థ మిలకొ' ఇత్యాది రాజరాజు ప్రశంస వాక్యములనే దలపించుచున్నది. దీనిని బట్టి పంపకవివలెఁ బ్రత్యేకముగాఁ జెప్పకున్నను, తనప్రభువునే యుత్తమనాయకునిగా మనంబున నిడికొని యాతని 'వర్ణాశ్రమ ధర్మరక్షణ మహామహిమాది గుణముల'నే ఆయాసందర్భముల నాయారాజుల కాపాదించి కీర్తించుచుండినట్లగ పడుచున్నది. మూలములో లేక యింతకుఁబూర్వ మితఁడు రాజన రేంద్రునిగూర్చి చేసిన గుణప్రశంసయే యీ జనమేజయునిగూర్చి చేసినట్లుండుటయే దీనికి నిదర్శనము. ఇంక నిట్టివి గలవు.

ర. తనను వివాహమాడమని యడిగిన దేవయానికి యయాతి యిట్లుచున్నాఁడు:

"వి ద్యోతనసి భద్రంతే న త్వ మహ్నోస్మి భామిని

అవివాహ్యహి రాజానో దేవయాని పితు స్తవ

హన్తి విప్రాః సరాష్ట్రాణి పురాణ్యపి హి కోపితాః."

కాని నన్నయ తెలుఁగులోఁ దన కాదర్శపురుషుండగు నాయకుని గుణ కీర్తనంబున కీసందర్భము నెట్లుపయోగపఱచుకొనినాఁడో చూడుఁడు. తెలుఁగులో యయాతి ధర్మబద్ధుఁడు, ధర్మరక్షకుఁడు.

ఆంధ్రభావత కవితా విమర్శనము

“క్షత్రియకన్యకల బ్రాహ్మణులు వివాహంబగుదురుగాక, యధోక్తరంబుగా క్షత్రియులు బ్రాహ్మణకన్యకల వివాహం బగుదురే నీపలుకులు ధర్మవిరుద్ధంబులు. మఱియు సర్వవర్ణాశ్రమధర్మంబులు సంకరంబులుగాకుండ రక్షించుచున్న యేన యిట్టి యధర్మంబున కొడంబడితినేని జగత్స్వస్థితి విపరీతంబగు” అని చెప్పినాడు. క్రింద గీటుగీచిన భాగమునంపలి యర్థమునకు సరియైన భాగము మూలమున లేదు సరిగదా, అందలి యయాతి స్వధర్మరక్షణముకంటె విప్రశాపమున కెక్కుడు భయపడినట్లు తెలియుచున్నది. నన్నయ యాతని ధర్మపరత్వము, ధర్మరక్షకత్వమునుగూడ సాధించినాడు. తన వైదిక ధర్మపరత్వమును ప్రకటించినాడు.

6. జనమేజయుడు నేయు సర్పయాగమునకు, అస్తీకుడు “వాసుకిప్రముఖుల నెల్ల నాశ్వాసించి సకలవేదవేదాంగపారగులయిన విప్రవరులతోడం జనుచెంచి స్వస్తివననపూర్వకంబుగా జనమేజయు నిట్లు స్తుతించెనని తెలుగునఁగలదు.

“రజనీనాఃకులై కభూషణుడవై రాజర్షి వై ధారుణీ
ప్రజన్లన్ గయతోడ ధర్మచరితం బాలించుచుం దొంటి ధ
ర్మగా నాభాగు భగీరథున్ దళరథున్ మాంధాతృరామున్ రఘున్
విజయుం బోలితి సద్గుణంబుల జగద్విఖ్యాత పారిక్షితా.”

సంస్కృతమున—

“తత స్స వాసుకే ధ్మోర మపనీయ మనోజ్వరం
అధాయ చాత్మనోంగేషు జగామ త్వరితో భృశం
జనమేజయస్య తం యజ్ఞం సర్వై స్సముదితై ర్గుణైః.”

అని యాతడు త్వరితముగాఁ బోయిన ట్లగపడుచున్న జేగాని “సకల వేదవేదాంగపారగులయిన విప్రవరులతోడం జని”న ట్లగపడుచు, ఈవిధే

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మామ సన్నయ స్వయముగాఁ జేర్చినదే. తరువాతి సంబోధనపద్యమునఁ గూడ సన్నయ సొంతకల్పన కొంత కలదు.

7. దుష్కర్మములు కళ్యేపుని యాశ్రమమును బ్రవేశించు సందర్భమునఁ జేయఁబడిన యాశ్రమవర్ణనము మూలమునను విశేషముగాఁ జేయఁబడినను, అది ముస్యముగాఁ బ్రకృతి సౌందర్యమును వర్ణించు సవిగా నున్నది. కాని సన్నయ తనకభిమతముగు విషయములనే యేరికొని యిచ్చట పొందుపఱచినాఁడు.

“ఇట్లు హృదయసుఖావహంబగుచున్న యన్వనంగాలో నరిగి యరిగి యనవరతమహాద్విజపశ్యమాన పదక్రమవేదస్వనులును, నవిచ్చిన్న హూయమానాగ్నిహోత్ర స్వాహాకేబ్దంబులును, ననేకమనిగలప్రణీత తపన విషయవిభాగ వినిర్ణయ న్యాయనిపుణవిద్యత్సంభాషణ ఘోషంబులును, ప్రతిపక్షదుర్విభేద విచార్యమాణప్రమాణ వేదార్థమీమాంసకగోష్ఠీవివాదనాదంబులునుం జేసి మ్రోయుచున్న.....కణ్వచుహాముని యాశ్రమంబు” గని,

“శ్రవణగుళింబుగా సామగానంబులు

సదివెడు శుకముల చదువు దగిలి

కదలక వినుచుండు కరులయు గరికర

శీతలచ్ఛాయఁ దచ్చీకరంబు

కణముల చల్లని గాడ్పాసపడి దానిఁ

జెంది గుళింబున్న సింహములయు

భూసురప్రవరులు భూతబలతో దెచ్చి

పెట్టు నీవారాన్న పిండతతులు

కడఁగి భక్షింప నొక్కటఁ గలసి యాడు

చున్న యెలుకలపిల్లల యొండుసహజ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వై రిస త్వంబులయు సహవాస మపుడు
సూచి మునిశక్తి కెంతయుఁ జోద్య మందె.”

పదక్రమములతోఁగూడిన వేదపతనము మొదిలగు విశేషములే
గాక మూలమునలేని యర్థముగల యీసీసపద్యమును బుష్పాశ్రమవర్ణ
నాసందర్భమున మిగుల చమత్కారముగా సొందుపఱచినాఁడునన్నయ.

8. అంగారపర్ణుఁడు పురోహితవరణావళ్యకతను గూర్చి యర్జు
నున కుపదేశించుటలో మూలముననే

“అనగ్న యోఽ అనాహుశియో నచ విప్రపురస్కృతాః
యూయం తతో ధర్షి తాస్థ మయావై పాండునందనాః
తస్మా త్తాపత్య యత్కించిన్నృణాం శ్రేయఃకాపిప్సితం
తస్మిన్ కర్మణి యోక్తవ్యా దాంతాత్మానః పురోహితాః
నేదే వడంగే నిరతాః శుచియాః సత్యవాదినః
ధర్మాత్మానః కృతాత్మానః సుర్వృపాణాం పురోహితాః
జయస్య నియతోరాజ్ఞః స్వర్గశ్చ తదనంతరం
యస్య స్యాద్ధర్మవి ద్వాగ్మీ పురోధాః శీలవాన్శుచిః
పురోహితం ప్రకుర్వీత రాజా గుణసమన్వితం.”

అని పురోహితుని గుణములనుగూర్చి విశేషముగాఁ జెప్పఁబడి
యున్నది. ఈసందర్భమును నన్నయ యుత్సాహపూరితుఁడై రచిం
చుటలో నాశ్చర్యములేదు. తిక్కనకు యుద్ధాది వర్ణనా సందర్భమున
వలె నన్నయకు వైదిక ధార్మిక విషయవర్ణనాసందర్భమున నుత్సా
హము పెరుగునట్లుగానవచ్చెడిని.

“అనవద్యవేదవేదాంగ విశారదు
జపహోమయజ్ఞప్రశస్తృ సత్య

ఆంధ్ర భారత కవితావిమర్శనము

ఐదము విప్రోత్తము వర్ణచతుష్టయ

సాధనసఖు సదాచారు సూరి

నేవ్యుఁ బురోహితుఁ జేసినభూపతి

యేలు నుర్వీతలంజెల్ల నిండుఁ

బరలోకమునఁ బుణ్యపరులలోకంబులు

ఐదయు జయస్వర్గఫలము సూరి

రాజ్యమదియు నుర్వరాసురవిరహితుఁ

డయిన పతికిఁ గేవలాభిజాత్య

కౌర్యమహిమపడెయ సనుకూటునయ్య, తా

పత్య నిత్యసత్యభావణుండ.

“మీరు ధర్మచిదులరు వేదవేదాంగపారగుండయిన భారద్వాజు శిష్యుల రఖిలలోకహితులరు గావునం బురోహితరహితులై యుండఁ దగదు. మఱియుఁ గామప్రవృత్తుండయ్యును మహిపతి మహీసుర వరపురస్సరుం డగునేని నెల్లయుద్ధంబుల శత్రులం జయించు.

“వేదము వేదియుం గలుగు విప్రవరేణ్యుఁ డగణ్యపుణ్యసం

పాది పురోహితుండయినఁ బాపము వొందునె భూపతిం బ్రతా

పోదయ కాన మీదగుగుణోన్నతికిం దగుధర్మతత్త్వసం

వేదిఁ బురస్కరింపుఁడు పవిత్రచరిత్ర మహీసురోత్తమున్.”

అని తెలుఁగునఁ గలదు. ఇచ్చట సమయానుకూలముగా “జప హోమయజ్ఞ ప్రశస్తసత్యవచను విప్రోత్తము” మొదలగు విశేషణము లచే మూలమును పెంచినాఁడు. ఇది తననుగూర్చి మొదటఁ చెల్పఁ బడిన జపహోమతత్పరు, సంహితాభ్యాసు, నిత్యసత్యవచను, ఇత్యాది విశేషణములను దలచించుచున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

9. వెంగీదేశ విభవమును గూర్చిన వర్ణనము మూలములో లేకున్నను స్వీయ దేశాభిమానముచే నన్నయ రచించినాఁడు. మూలములో

“ స కళింగా నతిక్రమ్య వేశా నాయతనానిః
మహేంద్రపర్వతం దృష్ట్వా తాపనై రుపశోభితం
గోదావర్యాం తతః స్నాత్వా తా మతీత్య మహాబలః
కావేరీం తాం సమాసాద్య సంగమే సాగరస్యచ.-”

అని గోదావరీప్రశంసమాత్రమే కలదు. “కతిపయ బ్రాహ్మణ. సహితం డై పార్థం డిరిగి పూర్వసముద్రతీరంబున పురుషోత్తమదేవునకు. నమస్కరించి మహేంద్రపర్వతంబు సూచుచు-”

“ఎక్కిణగంగనాఁ దద్దయు నొప్పిన
గోదావరియు జగదాదియైన
భీమేశ్వరంబును బెడఁ గగుచున్న క్రి
పర్వతంబును జూచి యుర్విలోన
ననఘమై శిష్టాగ్రహారభూయిష్టమై
ధరణీసురోత్తమాధ్వరవిధాన
పుణ్యసమృద్ధమై సాలుచు వేంగీదేశ
విభవంబుఁ జూచుచు విభుఁడు డక్కి

తాంబురాశితీరంబున కరిగి దురిత
హరియైన కావేరీ సహాసముద్ర
సంగమంబున భూసురేశ్వరుల కభిమ
తార్థదానంబుఁ జేసి కృతార్థుఁ డగుచు.”

“ధరణీసురోత్తమాధ్వరవిధాన పుణ్యసమృద్ధ” మని చెప్పుటచే నాకాలమున వైదికాచారక్రీతి యీదేశమున నెంత విశేషముగాఁ గలదో స్పష్టమగుచున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

10. “పలుదెఱంగుల పిండినంటలుఁ బప్పుకూడును నేతికుం

డలు నుడంబు దధిప్రపూర్ణఘటంబులుం గొనివచ్చి యీ

నలఘు సత్త్వఁడు మారుతాత్మజుఁ డన్నిటన్ గతఘోరుఁడై

బలము గల్గి కడంగె నప్పుడు బ్రాహ్మణార్థము నేయఁగాఁ.”

“ఇట్లు భీమనేనుం డిష్టాన్నభోజనంబునం దృష్టండుయి.”

భీముఁడు చేసిన యిష్టాన్నభోజనము “బ్రాహ్మణార్థ”మనుట (బ్రాహ్మణుని ప్రయోజనముకొఱకు ఆని) అర్థమైనను ఇట్టి విశేష ప్రయోగములుగూడ నీతని వైదికతాప్రవణంబగు దృష్టి నే వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

ఇట్లు నన్నయ్యకుఁ బూర్వమునను, సమకాలమునను గల పరిస్థితులాతని యవతారికలో నెంతవఱకు నూచితములైనవో భారతరచనయం దాతని దృక్పథంబెట్టిదో పరిశీలించియున్నాము. ఇంక నన్నయ తరువాతికాలపు పరిస్థితులు, నన్నయచే నసంపూర్తిగ విడువఁబడిన భారతరచన, మరల తిక్కనార్యునికాలమువఱకు నెవ్వరిచేతను జేపట్టఁబడకుండుటకుఁగల కారణములను, తిక్కనకాలస్థితి యాతని యవతారికయం దెంతవఱకు నూచింపఁబడినది తెలిసికొనవలసియున్నది.

నన్నపూర్వఁడు భారతాంధ్రీకరణవిషయకమగు సభ్యంతరముల నన్నిటిని దాటి నారాయణభట్టు సహాయముచేతను, రాజావలంబనము చేతను భారతభారతీసముద్రముఁ దఱియంగ నీడమొదలుపెట్టెనేగాని తాను దుదిముట్ట నీడి యావలిపారమును బొందలేకపోయె. నుఆత్రుఁడు నూచించినట్లుగా నెట్లో “విధాత్మన”కే అనఁగా తిరువార సుమారు 200 యేండ్లకువచ్చిన “కవిబ్రహ్మ”కే యెట్లో సాధ్యమైనదిగాని యితరులకు అగర్వణాదులకుఁగూడ దానిం దరింప సాధ్యము కాలేదు. ఇది

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యిట్లుగుటకు నాయా దేశకాలపరిస్థితులుగూడ సంతోషముఁ గారణములై యుండినవో పరిశీలింతము.

నన్నయ తరువాతి కాలస్థితి

చాళుక్యులాలవతంసుఁ డగు రాజనరేంద్రుని తరువాత నాతని నలై సంతశ్రద్ధతో నీయద్యమమును ప్రోత్సహించెడివారు లేకయుం దురు. ఆకారణముచే నీయాంధ్రీకరణోద్యమమునకుఁ బ్రతిస్పర్ధలై నిలిచి యింతకుఁబూర్వమే 'ఘోరరణము' నల్పిన వారి వాదబలమే మరల ప్రబలము కాఁ జొచ్చియుండును. ఒకప్రభువు తన యనుచరు లలోఁ గొందఱిక్రిష్టములేనికార్యమును చలపెట్టి తనయధికారబలముచేఁ గొనసాగించికొనినను, ఆతఁడు గతించిన వెంటనే ప్రతికక్షలోనివారు తరువాతిప్రభువును దమపక్షమునకుఁ ద్రప్పికొనయత్నించి వెనుకటి కార్యమునకు విఘాతము కలిగించుటకు యత్నించుచుందురు. రాజ నరేంద్రుని యనంతరము నాతని యాస్థానమున నట్టి ప్రయత్నములు జరిగియుండును. ఇది యిట్లుండ రాజనరేంద్రుని పిదప నాతనికుమారుఁడగు మొదటికుళోత్తుంగచోడదేవుఁడు క్రీ. శ. 1068 మొదలుకొని 1112వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిపాలనముచేసెను. వీనికిఁ బూర్వము రెండు తరములనాఁడే వీరికిచోళులతోడి సంబంధ మేర్పడినది. అప్పటినుండియు వీరు చోళరాజుల హఠుల్ల నే వివాహమాదుచు వచ్చుటంజేసి యీ చాళుక్యులకు వేఁగి దేశమునందుకంటె చోళదేశముపై నభిమానము హెచ్చుకాఁజొచ్చెను. రాజరాజు తనమేమామయగు రాజేంద్రచోళుని కుమార్తెను అమ్మంగదేవిని వివాహమయ్యెను. ఈతని కుమారుఁడును చోళకన్యక యగు మధురాంతకదేవిని జేపట్టి చోళదేశముమీదనే యధికారముగలవాఁడై యద్దానిని జయించినపిదప రాజధాని నచ్చటికి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మాన్చికొనెను. అప్పటినుండియు నీ వేగిదేశ మచ్చటిరాజులచే నియమింపఁబడిన పాఠశాల యధికారమునకు వదిలివేయఁబడెను. పూర్వ చాళుక్యులకు పశ్చిమచాళుక్యులకు జరిగిన యుద్ధములలో నీవేంగిదేశము కొంతకాలమునకు పశ్చిమ చాళుక్యుల వశమైనట్లున్నది. అటు పిమ్మట కాకతీయరాజులవశ మైనది. పురుషుమీఁద రాజనరేంద్రుని తరువాత నచికాలములోనే యీ వేగిదేశమున సారస్వతాభివృద్ధికిఁ జరిగిన రాజవాఙ్మణము, శాంతియు, స్థిరప్రభుత్వమును లేకుండెను. 12వ శతాబ్దమున నీదేశము భిన్న సుతకల్లాలములకుఁ దావలంబైనది. ఒక వైపున రామానుజుని వైష్ణవమతము విజృంభించి వీరవైష్ణవమై తక్కిన సుతముల నణగఁగ్రదొక్క యత్నించుచుండెను. నుఱియొకవైపున వీర కైవమతము బయలుదేటి జైన బౌద్ధమతములతోపాటు వైదికమతము నకుఁ గూడఁ బ్రతిస్పర్ధియై తద్వ్యాపనమును ప్రతిఘటింపఁజొచ్చెను. పండ్రెండవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున మూడవతైలపుండను చాళుక్య రాజునకు నేనాపతియైయుండిన బిజ్జలుఁడు ఆతనిపై నెదురు దిరిగి చాళుక్యరాజ్యము నాక్రమించికొని తాను జైనమతాభిమానియైనను, వీరకైవమతమును లింగాయతమతమును బయలుదేఱఁదీసిన బసవేశ్వరునికి మంత్రిపదవినిచ్చి యాతని సైన్యాధ్యక్షునిగను, ధనాగారాధ్యక్షుని గను నియమించుటయు, నీయధికారముతో నీతఁడు తన మతవ్యాప్తికై రాజ్యమందలి ధనాధికారముల నుపయోగించుటచే, బిజ్జలునికి నీతనికిఁ గలిగిన వైమనశ్యము కారణముగా దేశ మొక ఘోరమగు మత యుద్ధమున మునుంగవలసివచ్చెను. ఇట్టి సుతకల్లాలములతో నిండి. శాంతిలేని యీ కాలమున వైదికమతమున కవలంబనము తగ్గుటచేతను, రాజరాజు తరువాతికాలమునందలి రాజమహేంద్రపాలకుల కీవాఙ్మయమున నంత యాదరములేకుండుటచేతను, నన్నయ మొదలుపెట్టిన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వ్యాసభారతాంధ్రీకరణమును తుదముట్టించువారు లేకపోయిరి. రాజా
 వలంబనము, మనశ్శాంతి, చిత్తస్థైర్యము, భాషాపాటవము, పాండి
 త్యము, మతాభిజ్ఞానము, మిత్రులప్రోత్సాహము మొదలగునవెన్నియో
 సమకూడుటచే నన్నయ యద్దాని నిర్వహింపఁగలిగెను. చాళుక్యుల యధి
 కారబలము, నీదేశముపై నాధిపత్యము సన్నగిలుట, అన్యమతములు దేశ
 మనఁ బ్రబలి మతవైషమ్యములు పెరుగుట, సామ్రాజ్యాధికారుల
 దుర్బలత్వముచేఁ జిన్నచిన్న మండలాధికారులు దేశము నాక్రమించు
 కొనవలయునని చేసెడి ప్రయత్నములమూలమున దేశ మల్లకల్లాల
 ముగా నుండుట, ఈ మొదలగు కారణములచే 11 వ శతాబ్దిమధ్యభాగ
 మునుండి 12 వ శతాబ్దింతిమభాగమువఱకు దేశస్థితి సారస్వాతాభి
 వృద్ధి కనుపైయుండలేదు. మనమెఱింగిన యాకాలమునాఁటి కవులై
 నను వేఱిదేశమునందలినారుగాక దక్షిణదేశమందలివాఁలో లేక కాక
 తీయరాజ్యప్రాంతపువాఁలో యయియున్నారు. పలువురు రాజులో,
 మండలాధిపతులో లేక వారి మంత్రులో యైయున్నారు. నన్నెచో
 శుండు కావేరీతీరమందలి యొరయూరు రాజధానిగాఁగల చోళమండ
 లాధిపతియై యున్నాఁడు. ఈతఁడు శైవమతాభినివేశము కలవాఁడై
 మల్లకార్జునుని గురువుగాఁబడిసి గురువునే సర్వేశ్వరునిగా భావించి
 యట్టి యభేదబుద్ధితోఁ కుమారసంభవమును రచించినవాఁడగుటచే తరు
 వాతికాలమున పాల్కురికి సోమనాథాదులచే వృద్ధి నొందింపఁబడిన
 యాంధ్రదేశమందలి శైవవాఙ్మయకాళి కీతఁడు మొదటివాఁడుగాఁ
 గనఁబడుచున్నాఁడు. ఈతఁడు నన్నయకుఁ దరువాతివాఁడే యైనను
 వీరశైవుఁడగుటచే నీతనికివైదికమతమందుఁగాని, తద్వ్యాప్తివికాసముగాఁ
 బ్రారంభింపఁబడిన భారతాంధ్రీకరణమునఁ గాని యాదరము లేక
 పోయి యుండును.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇక నన్నయతిక్కనల మధ్యకాలమున నున్న వారొక బ్రసిద్ధ పురుషుడని చెప్పఁదగినవాఁడు మంత్రి భాస్కరుఁడు. తిక్కనాదు లీతనిని బ్రసిద్ధకవిగాఁ జెప్పినచో, రామాయణ కర్తయని చెప్పకపోవు లచే, రామాయణకర్తత్వ మీతనియం దాగోపించుట విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు కలవు. అయిననట్టి ప్రసిద్ధకవియగువాఁడు నన్నయ మొదలుపెట్టి మధ్యను ఎఱివేసిన భారతాత్మనమునే గైకొని తెనిగింపక, చూడఁగాని తన మనుమనికి వఱివేయఁదలఁచినవాఁడనలె దాను రామాయణమును జేపట్టుటకుఁ గారణమేమై యుండును? రాజ రాజు గతించిన పిదప నన్నయ భారతము రచించెనను ప్రసిద్ధియేగాని నూతని గ్రంథమునకు దేశమునఁ బ్రచారము లేకయుండవచ్చును. కావున నాంధ్రీకృత భారతము నీతఁడు చూచియుండకపోవచ్చును. ఇంతేకాక మంత్రిభాస్కరుని కుమారుడగు తిక్కభూపాలుఁడు వైష్ణవమతావలంబకుఁడై పాకనాడు, కమ్మనాడు మొదలగు దేశము లలో వైష్ణవమతవ్యాప్తికిఁ దోడ్పడుచు, శాంచీపురమునందలి వరద రాజ స్వామియం దత్యంతభక్తిగలవాఁడై యనేక విష్ణ్వలయములను నెలకొల్పినట్లు తెలియుచుండుటచే, తండ్రియగు మంత్రి భాస్కరుఁ డును గొంపఱుకు వైష్ణవమతాభిమానము కలవాఁడైయుండెనని తలంపఁచును. ఆ కారణముచే నీతఁడు వైదికమతవ్యాప్తికిఁ దోడ్పడుభారత మును విడిచి, వైష్ణవమతోద్బోధకమగు రామాయణము నాంధ్రీకరింపఁ దొడంగియుండును. తిక్కభూపాలుఁడైనను వైష్ణవమతమునం దభిమానముకలవాఁడై యున్నను, తక్కినమతములందు ద్వేషబుద్ధిలేక పరగుత సహనము కలవాఁడై యుండెను. కవితిక్కన యన్ననో హరిహరులకు భేదమేలేదని తలంచుటచే నద్వైతభావమే కలవాఁడై, మరల నన్నయ భారతమును చేపట్టి తెనిగింప దొరకొనెను. దేశమున నూతనమత

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కర్తలు బయలుదేరి నూతనమతములను వ్యాపింపజేయుచున్న కాలమున వారి బోధనలచే నాకర్షింపఁబడినవారిలో నొక్కఁడుంబముననే కొంతటి కొకమతమందును, మఱికొందఱికి మఱియొక మతమందును ప్రీతి విశేషమై యుండివచ్చును. కావుననే మంత్రభాస్కరుఁడును, తిక్కభూపాలుఁడును వైష్ణవమతమునం దభిమానము కలవాడై యుండి, తిక్కనసోమయాజి ప్రాచీనంబగు వైదికమతమందే తాత్పర్యము గలవాడై యున్నచో నాకాలమున నది యొకవింతకాదు. ఇట్లు భారతము పూర్తికావడఁ జూచుచు రామాయణాంధీకరణము ప్రారంభింపఁబడుటకు దేశస్థితి, మతభేదములునే కారణములుగా గ్రహింపఁదగియున్నవి.

ఆకాలములో భారతమును వదలి రామాయణమును జేపట్టిన వారిలో కోనబుద్ధసూరివిభుఁడు, ఆతనికొడుకులగు కాచవిభుఁడు, విట్టలరాజుననువారలుగూడఁ గానవచ్చుచున్నారు. వీరు రామాయణమును గద్యపద్యాత్మకంబుగఁగాక ద్విపదకావ్యముగ రచించినారు. కోనబుద్ధరెడ్డి తండ్రి విట్టలధరణీశుఁడని ద్విపదరామాయణముననే గనఁబడుచున్నది. ఈ విట్టలనాగుఁడు రుద్రమదేవికాలములో కాకతీయసామ్రాజ్యమునం దొకభాగమున కాధిపత్యము వహించిన కోన గన్నారెడ్డికి సోదరుఁడై యాతనియొద్ద నేనాపతిగానుండెను. ఈతనియన్న వైష్ణవమతాభిమానము కలవాడైయుండి, నీతఁడు తన పేరునకుఁ దగినట్లుగా వైష్ణవమతాభిమానము కలవాఁడువలెఁ గనఁబడుచున్నాఁడు. ఈ కారణముచేఁగావలయు నీతనికుమారుఁడగు బుద్ధారెడ్డికూడ వైష్ణవమతాభిమానము కలవాడై రామాయణమును దేశీయఛందమున-ద్విపదగారచించి తనతండ్రి కంకితమొనర్చుట తటస్థించినది. కాకతీయ రాజ్యము మొదట కైన మతమునకు పిదప వీరశైవమునకు వలంబనంబై యుండెనేగాని వైష్ణవమతమున కంతగాఁ జోటిచ్చిన ట్లగుటకు కాని మొదటిప్రతాప.

1795 ౧౧౧ ౩౧౪-౪౩౧౯ R.A.M.
 ౧౭౯౫: రామకృష్ణయ్య

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రుద్రునికాలమున గురుమల్లికార్జునపండితారాధ్యుల శిష్యుడైన సోమ నాథుడు బసవపురాణము, పండితారాధ్యునిరిత్రము, మొదలగు గ్రంథముల రచించి, వైష్ణవమునకు, వైదికమతమునకును విరుద్ధంబగు వీరశైవమును సామాన్యజనుల కవలకు సుబోధంబగుటకుఁగాను సంస్కృతవృత్తంబులను వదిలి దేశీయంబగు ద్విపదలో జానుతెనుంగున రచించి బోధించినవాడగుటంజేసి, యద్దానికి పోటీగా నించుక తరువాతి కాలమున కొంతవైష్ణవాభినివేశముగల బుద్ధరాజు రామాయణమును ద్విపదగా రచించియుండును.

బుద్ధభూవిభుడు రచించిన రామాయణమునకు రంగనాథరామాయణమును పేరువచ్చుటకు రంగనాథుడను నాతఁడొకఁడాగ్రంథమునకు ప్రతివ్రాసికొని వానివైదనపేరు వ్రాసికొనియుండుటయు, ప్రాచీనపుతాటియాకు ప్రతులు కొన్నింటిపై గనఁబడు నీతని పేరునుబట్టి యది రంగనాథుని రామాయణమని యవిమర్శంబుగ నొక ప్రతీతి దేశమున వ్యాపించుటయునే కారణమైయుండునేమో యని యిట్టివలఁగనుగొనఁబడిన తంజావూరు సరస్వతీ మహల్లోని రంగనాథ రామాయణము యొక్క ప్రాచీనములైన తాటియాకు వ్రాతప్రతులనుబట్టి యూహింపఁదగియున్నది. ఇట్లు ప్రసిద్ధులై, పేరుప్రతిష్ఠలుగల కవులందఱు మతాభినివేశమునకు లొంగినవారై యేదో యొకవిధముగ వైదికమతముం దాదరము లేనివారే యగుటచే నన్నయ తరువాత సుమారు రెండు వందల యేండ్లవఱకు భారతాంధ్రీకరణము పూర్తియగుట తటస్థింపలేదు.

ఈమధ్యకాలమున మిగిలిపోయిన ప్రసిద్ధకవులలో నధర్వణుఁడొకఁడున్నాడు. ఈతఁడు తిక్కనకుఁ గొంచెము పూర్వుడో నమకాలికుడో యని చెప్పఁదగియున్నాడు. నన్నయ తరువాత నన్నయ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యంతవాఁ డీతఁడని లోకప్రసిద్ధిగలుగుటచే నీతఁడు ద్వితీయాచార్యుఁ డని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ఈప్రసిద్ధికిఁ దగినకారణమును లేకపో లేదు. ఏలయన నన్నయతరువాత నాతఁడు మొదలుపెట్టిన యుద్యమమును లేదా గ్రంథమును కొనసాగింపవలయునని తలఁచి కృషిసల్పిన వారిలో తిక్కనకుఁ బూర్వమీతఁడొక్కఁడే కనఁబడుచున్నాఁడు. భారతమున నన్నయ రచించిన మొదటి మూఁడుపర్వములుగాక తరువాతి విరాటోన్మోగ భీష్మపర్వము లీతఁడు రచించిన ట్లగపడుటచే నన్నయయద్దేశమును గొనసాగింపఁ బూనుకొనినవాఁడువలె నున్నాఁడు. ఈతని పుట్టుక పూర్వోత్తరములనుగూర్చి తెలిసికొనుట కాధార మేమియు లేదుగాని యీతఁడు జైనుఁడైయుండునని మాత్రము కొందఱు తలంచుచున్నారు. ఈతఁడు త్రిలింగ శబ్దానుశాసనమును మఱి యొక లక్షణగ్రంథమును రచించియుండుటచేఁ గారికావలి యిటీవలి కాలమున మఱియొకరిచే రచింపఁబడిన గ్రంథముగాఁ దలంపఁబడుచున్నది. వీనిలో నేదియునుగూడ, కొంచెమించుమించుగా సమకాలమున రచింపఁబడినదగుటచేతనో, కేతన దృష్టిపథమునఁ గూడఁ బడినట్లు కనఁబడదు. ఈతఁడు రచించిన భారతమైనను జైనమతానుకూలముగ రచింపఁబడుటచేతనో యేమో, విశేషప్రచారములేక యుండినట్లున్నది. ఇంతలో నద్వైతమతానుకూలముగఁ దిక్కనసోమయాజి రచించిన భారతిభాగము పైకివచ్చుటచే దాని కాదరములేక కాలక్రమమున రూపుమాసిపోయి యుండును. మొత్తముమీఁద నన్నయ యాంధ్రీకరింప మొదలుపెట్టిన భారతమును బూర్తిచేయవలయునను తలంపాతని తరువాత సుమారు రెండువందల యేండ్లవఱకు నెవ్వరికిఁ గలిగినట్లు కనఁబడదు. మఱియొక విశేష మేమనఁగా నీ పదుమూడవ శతాబ్ది మధ్యకాలమున భారతాంధ్రీకరణవిషయమగు తలం పొక్క

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తిక్కనకేగాక మఱియొక యధర్వ్యాపనికేగూడఁ గలుగుటచే నద్దాని కప్పు డనువగుపరిస్థితు లేర్పడియుండునని యూహింపఁ దగియున్నది. జేశములో బయలుదేరిన భిన్న మతముల పరస్పరవైషమ్యము, స్పర్ధ, కొంతవఱకు తగ్గి యవ్వైతమతమునందుఁ గొంతయభిమానమేర్పడు కాలమునచ్చినది. మతసాంఘికస్థితి మాటిపోవుటకుఁ బ్రారంభించినది. సామాజికమతము మరలఁ దలయెత్త మొదలుపెట్టినది. న్యాయధర్మ శాస్త్ర విషయకములకు నిబంధనగ్రంథము లనేకములు వ్రాయఁబడఁ జొచ్చినవి. కావుననే విజ్ఞానేశ్వరీయమును ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమును కేతన యాంధ్రమున రచించుట తటస్థించినది. ఇట్టికాలముననే తిక్కన సోమయాజి నన్నయ వదలివేసిన వ్యాసభారతమును మరలఁ జేపట్టి యాంధ్రమున రచించుటయు సంభవించినది.

నన్నయతరువాత రెండువందల సంవత్సరములవఱకు భారతరచన నెవ్వరునుజేపట్టకుండుటకాతనిచే రచింపఁబడినభాగమైననుప్రచారమున లేకుండుటయు మఱియొక కారణ మగుచున్నది. కావుననే నన్నయను గూర్చిగాని యాతని భారతమునుగూర్చి గాని యాతని తరువాత తిక్కనకాలమువఱకు నెవ్వరును బ్రకేసింపినవా రగపడరు. చూచిన వారు, చదివినవారులేరు. తిక్కనయైనను బ్రథమమునఁ దాను రచించిన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున నన్నయప్రకేస యేమియుఁ జేసిన వాఁడు కాఁడు. ఆంధ్రభాష కాదికవియని, ఆంధ్రభాషావాగనుకాన నుండని తరువాత నంత ప్రసిద్ధిగాంచిన నన్నయపేరైన నెత్తలేదు.

“హరిహరపద్మగర్భులను నాదికబిందుల నూత్నసత్కవీశ్వరులను భక్తిగొల్చి” యున్నాఁడు. ఆయాదికవులలో (వాల్మీక్యాదులలో?) గాని, నూత్నసత్కవీశ్వరులలో గాని నన్నయ కూడ నుండెనో లేదో చెప్పలేము. ఆకాలమున నన్నయరచించిన భారతభాగము విశేష

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ముగఁ బ్రచారములోనుండి, యందఱచేఁ జనువఁబడుచు నాంధ్రావళికి మోదముంగూర్చుచునే యున్నచో, తిక్కన తాను స్వయముగా నద్దానిం జదువుటచేతనే కవితావిలాస విస్తరమహనీయుడై నెగడినచో, నాయాదికవియగు నన్నయ నామమునైన నొకసారి తన మొదటిగ్రంథమున స్మరింపకుండునా? ఉత్తర రామాయణరచనకుఁ బూర్వము భారత భాగమును జదివెయున్నచోఁ గొఱవడియున్న యా పంచమవేదమును ముందు పూర్తిచేయఁ గడంగక రామాయణము నేలచేపట్టును? ఇంక నా శ్రీమద్భాగవతము చేయలేదనిగాని, కవితాసామర్థ్యము చిక్కలేదనిగాని చెప్పట యుక్తిసహితముగాఁ గనఁబడదు. అట్లేయైనను, ఉత్తరరామాయణమున నాతనిఁ జేర్చొనకుండుటకుఁ గారణ మగపడదు. ఇంకఁ దాను భారతరచనకుఁ గడంగినపుడైనను నన్నయ భారతమును స్వయముగాఁ జదివి చూతని కవితాపద్ధతులందును, రచనావిశేషములందును, శత్యంతాదరము కలవాఁడువలె నా భారతరచననుగూర్చి కాని, తద్రచయితయొక్కగొప్పతనమునుగూర్చి గాని యేమియుఁ జెప్పక, భారతమును మాత్రము విశేషముగాఁ బొగడుచు,

“ ఆదరణీయసారవివిధార్థగతిస్స్థగణంబు గల్గి యు

ష్టాదశపర్వనిర్వహణ సంభృతమై పెను సొంది ”

ముండునని పద్యమున రెండుపాదములలో భారతగ్రంథ ప్రశంసయే చేసి,

“ అం దాదోదొడంగి మూఁడుకృతు లాంధ్రకవిత్వవిశారదుండు వి

ద్యాదయితుం డొనర్చె మహితాత్ముఁడు నన్నయభట్టు దక్షతన్.”

భారతమున మూఁడుపర్వములు ఆంధ్రకవిత్వ విశారదుండగు నన్నయభట్టు ఆంధ్రభాషలో రచించెను అని మాత్రమే చెప్పినాఁడు. విద్యా

ఆంధ్రభాగవత కవితా విమర్శనము

వయితుండు, 'మహితాత్ముడు' అనునవి నన్నయనుగూర్చిన విశేషణములు గానియాతనికృతిని గూర్చినవి గావు. ఆ కృతియందు, నా కవితయందును విశేషాదరమును వ్యక్తపఱచుచుటలేదు. ఆంధ్రమున మొదట నుద్గ్రంథమును రచించినవానిని ఆంధ్రకవిత్వ వికారమండనుటలో విశేషములేదు. తాను రచింపఁబూనిన గ్రంథభాగమునుగూర్చి చెప్పుచున్నాడో చూడుడు :

“ హృదయాహ్లాది చతుర్థ మూర్తి తకఙ్గోపేతంబు నానారసా
భ్యుదయోల్లాసి విరాటశర్వ మట యుద్యోగాదులంగూడఁగాఁ
బదునేనింటిఁ దెనుంగుబాస జనసంప్రార్థ్యంబులై పెంపున
దుదిమట్టన్ రచించుటొప్పు బుధసంతోషంబు నిండాఁగన్.”

“ కావున భారతమృతము కర్ణపుటంబుల నారఁగ్రోలి యాంధ్రాపళి
మోదముం చొరయునట్లుగ ” రచింపఁబూనినాడు. నన్నయభాగము
గూడఁ జదివి యాంధ్రాపళి యిట్టి యానందమును బొందుచున్నచో
దానినిగూర్చి యిండుకైనఁ జెప్పఁడా? నన్నయభాగమును జదివి తా
నట్టియానందమును బొందితిననియైన జెప్పఁడా. ఏమియుఁ జెప్పలేదు.
తనకు వైదికమార్గమునందుఁ గల యభిమానమునుగూర్చి, తనకుఁ బ్రత్య
క్షమైన యిష్టదైవత చెప్పినట్లుగా, నిట్లు తెల్పినాడు.

“ వైదికమార్గనిష్ఠ మగువర్తనముం దగ నిర్వహించుచు
స్నేహములేని భక్తి నతినిర్మలవృత్తిగఁ జేయుచుండ మ
త్పాదనిరంతర స్మరణ తత్పరభావము కల్మి నాత్మ స
మ్మాదముఁబొందఁ గావ్యరసముం గొనియాడుచునుండుదెప్పుడున్.”

ఇట్టి వైదికమార్గమునందలి ప్రీతియు, పంచమవేదంబగు భారతము
మూలముగా నా మతమునందలి ధర్మాద్వైతస్థితిని వ్యాపింపఁజేయు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సుద్దేశమును, చాళుక్యప్రభువు లొనర్చిన మహాత్కార్యమునందలి గౌరవమును, వారి ప్రోత్సహమున భారతాంధ్రీకరణకార్యమునకుఁ బూనిన నన్నయయందలి భక్తియుఁ గారణములుగాఁ నాతఁడొనర్చిన మూఁడుకృతులను వదలి తిక్కన తిక్కన పర్వముల నాంధ్రమున రచింపఁబూనిన బ్రూహింపఁదగియున్నది. అంతేకాని నన్నయ రచించిన భాగమును సంపాదించి, చూచి చదివి యానందించి, దానిమూలముననే కవితావిలాసవిస్తర మహనీయుడై మిగిలిన భాగమును బూరించినట్లు తోచదు.

ఆరణ్యపర్వ శేషపూరణప్రశంస

తిక్కన నన్నయ వ్రాసిన గ్రంథభాగమును జూచినాఁడన్నచో నన్నయ మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా వ్రాసియుండిన బాధలేదుగాని, యట్లుగానిచో, రాజ్యతంత్ర మవలీలగ నడిపి పరదేశములకేగి రాజులను మెప్పించి పరమతముల ఖండించి దిగ్విజయముగాంచి యత్యంతమేధావంతుఁడును, ధైర్యస్థైర్యములు గలనాఁడు నని జేరుగాంచిన తిక్కన ఆరణ్యపర్వభాగమును బూర్తిచేసినచో మృత్యువువాతఁ బడుదునేమో యను భయముచేఁ బిజ్జీకిపండువలె వెనుదీసినాఁడని చెప్పవలసివచ్చును. తిక్కన నన్నయభారతమున మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా నుండుటనుజూచి నాలవకృతి ప్రారంభించినాఁడన్నచో రాజమహేంద్రవరమునఁగల మూలప్రతి నీతఁడెట్లొ విశేషప్రయత్నముచేసి సంపాదించి ప్రత్యంతరము వ్రాయించకుండఁ దిరిగి పంపినాఁడనియో, లేదా, యే గణపతిదేవుని యాస్థానమునకుఁ బోవు సమయముననో రాజమహేంద్రవరమునకుఁ బోయి యాప్రతిని జూచి వచ్చినాఁడనియో చెప్పవలెను. కాని దేశమున ననేకప్రతులున్నవనియు, నాప్రతులన్ని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

టిలో మూడుకృతులు సంపూర్ణముగా నున్నవనియుఁ జెప్పినచో తిక్కన తరువాత రేచది యుచుండి సంస్కరములలో నెత్తాప్రెగ్గడ మాచుసరికే దేశమునఁగల ప్రతులన్నటిలో నొక్కభాగము మాత్రమే హతాత్తుగా శిథిలమైనదనుట విశ్వాసపాత్రమెంతమాత్రముగాను. ఎత్తాప్రెగ్గడకు మరొకటి ప్రతిలోఁ గొంతభాగము పోయియుండెననినఁగా, నన్నయగ్రాసిన భాగము తరువాతనైన మరకవలసినదే గదా. దీనినిబట్టి నన్నయ ఆరణ్యపర్వము పూర్తిగామండు వ్రాసి చనిపోఁగా, నాతని తరువాత నాగ్రంథము నాచరించి ప్రత్యంతరములను వ్రాయించి న్యాక్షిలోనికిఁ జెచ్చువారు లేకుండుటచే, తిక్కన యాభారతప్రతిని జూడనేలేవనిగాని, దేశమున దానికి ప్రచారములేకుండుటచే, నొక్కటే ప్రతియండఁగా నద్దాని నెట్లో తిక్కన చూచి, యందు మూడు కృతులు సంపూర్ణముగా నుంటుచే నాలవపర్వమును మొదలుపెట్టి పూర్తిచేయఁగాఁ, గొంతకాలమున కాప్రతియందలి చివరభాగము శిథిలమైపోఁగా నెత్తాప్రెగ్గడ దానిని బూరించెననికాని, లేదా, తిక్కన యసంపూర్ణగ్రంథమునే చూచినను మతిభ్రమణ భయముచే నాభాగమును బూర్తిచేయక విడిచివేసెననికాని, మూడువిధములుగా మనము తలంపవలసియున్నది. ఇందు మూడవదానికంటె రెండవది, రెండవదానికంటె మొదటిది సంభావ్యమై బలవత్తరముగా నున్నట్లు తోఁపక పోదు. ఏది యెట్లున్నను, ఆరణ్యపర్వమును నన్నయ సంపూర్ణముగా రచించెననియు, మూడుపర్వములు దేశమున బాగుగా ప్రచారములో నుండఁగా, తిక్కన యొకప్రతిని జూచి నాలవపర్వము మొదలుపెట్టిభారతమునంతను పూర్తిచేసెననియు, నాతని తరువాత నలుబదియేండ్లకు నరణ్యపర్వమునందుదిభాగముమాత్ర మచ్చటచ్చట క్రిమిదవ్వ మై శిథిలముకాఁగా నెత్తాప్రెగ్గడ నన్నయపేరేపెట్టి యాశిథిలభాగము నచ్చటచ్చట

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నానిన వర్ణనములను, పదములను, పాదములను స్వయముగా నతికి తద్రచనయకా నారణ్యపర్వశేషమును పూరించెననియుఁ జెప్పుటమాత్రము సమంజసముగాఁ గనఁబడదు. నన్నయభావములు, పదగుంఢములు, వాక్యవైఖరి, అక్కర వృత్తప్రయోగము, మొదలగు రచనా కీశులెన్నియేని యీభాగమునఁ గనఁబడుచున్నవి గావున నీభాగము నొక నన్నయ రచించినదే; వర్ణపద పాదముల పూరణము మాత్రమే యొత్తాప్రెగ్గడచేసిన పూరణమునుటయు నెంతమాత్రము యుక్తియుక్తము కాదు. వీలయిన నెత్తాప్రెగ్గడయే “తద్రచనయకా” పూరించితి నని వ్రాసికొనినాఁడు. ఒకపర్వములో చివర కొద్దిభాగము మాత్రమే యివడి యుండుటచేతను, తక్కిన పర్వములన్నియు తిక్కనార్యుఁడు రచించియుండుటచేతను, ఆ స్వల్పభాగముకూడ నన్నయశేరనే యుండుట యుక్తమని తలంచి యాతని రచననే యనుకరించి పూర్తిచేయుచు యత్నించి, యట్లేచేసితి నని చెప్పుకొనియున్నాఁడు. ఇప్పుడు మనము చూడవలసిన దేమనఁగా నీయనుకరణ ప్రయత్నిములో “తద్రచనయకా”—నన్నయరచనయే యని చూపించుటలో నీతఁ డెంతవఱకు శ్రియనాఁడు? ఎక్కడ నే భేదములేక నన్నయ యేషష్టితో భారత రచనను మొదలుపెట్టి రచించినాఁడో, ఆవృష్టితోడనే తానును రచించుచు, నన్నయ రచనా పద్ధతినంతను చెచ్చి యీభాగమున నిలిపినాఁడా, లేక కాలక్రమమున భాషలోఁగలుగుచుండెడి మార్పులు, తిక్కన రచించిన తక్కిన భారతభాగమును జదువుకొనుటవలనఁ గలిగిన వితాసంస్కారము నీతని యరణ్యపర్వశేషరచనలో నేమైనఁ బొడ గూవుచున్నవా యని మనమించుక పరిశీలించినచో, నిది నన్నయరచన మగునా, ఈతఁడు చేసినది శిథిలగ్రంథపూరణమా లేక యనుకరణ పద్ధతిమీఁదఁ జేయఁబడిన స్వతంత్రరచనయా యను విషయము నిర్ధా

ఆంధ్రభారత కవిత్వా విమర్శనము

రూపచేయుచు కవికాశము కలుగును. అట్లుపైని ఈ యరణ్యపర్వభాగ ప్రారణము 'తద్రచనయకా' జేయుటకుఁ గారణము, నన్నయ య స్వభావదుర్విపాకము కాగణముగా నాతనికిఁ గలిగినదని తరువాతివారు బయలుజేఱఁదీసిన మతిభ్రమణరూపకథామూలకమగు భయమా? లేక నన్నయతిక్కనలు తలపెట్టి పూర్తిగావించిన యుద్యమమందలి భక్తి యా యను విషయమాహుడ తేలఁగలదు.

ఈసందర్భమున నన్నయ భారతభాగమును (అనఁగా మొదటి రెండుపర్వములు - మూడవపర్వము 4-ఆ. చుట) తరువాతి యొత్తా ప్రెగ్గడ రచించిన యరణ్యపర్వశేషభాగముతోఁ బోల్చిచూడవలసిన యావశ్యకత యేర్పడుచున్నది. ప్రస్తుత మరణ్యపర్వశేషభాగములోని యక్కరపద్యములను నన్నయ భారతభాగములోని వానితోఁ బోల్చి పరిశీలించినచో నది యేతద్విషయనిర్ణయమునఁ గొంతవఱకుఁ దోడ్పడఁ గలదని తోచును. నన్నయతరువాత నక్కరవృత్తము లాంధ్రకవితలో నంతరించినవి. తిక్కనార్కుఁడుగాని నన్నచోడారులుగాని వాడి యున్నట్లగపడదు. ఎత్తాప్రెగ్గడయైనను తన యితరగ్రంథములలో వాడలేదు. నన్నయ రచించినట్లే తానును "తద్రచనయకా" గ్రంథింపఁ బూనినాఁడు గనుక ఈవృత్తములను వాడినాఁడు. అక్కరపద్య ములు కనబడుచున్నవి గావుననే యిదినన్నయకవితయే యనినచో నీపద్యముల లక్షణ మొక్కతీరుననే యుండవలయునుగదా. కాని పీనిలో లక్షణభేదము కొంత గానవచ్చుచున్నది. నన్నయ మధ్యాక్కరలలోఁ బ్రతిపాదమునను నాల్గవగణము తరువాత యతి పాటించి నాఁడు. కాని యొత్తాప్రెగ్గడ మూడవగణము తరువాతనే యతి పాటించినాఁడు. తెలుగు లాక్షణికు లందఱు నీపద్యమునకు లక్షణము చెప్పుటలో నన్నయ రచించిన పద్యముల లక్షణమును గ్రహించి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చెప్పక, యెఱ్ఱాపెగ్గడ రచించిన పద్యముల లక్షణమునే గ్రహించి, అనఁగా ప్రతిపాదమునను రెండింద్రగణములు నొకనూర్యగణము గలిగి మూడవగణము తరువాతనే యతి యని యిట్లు మధ్యాక్కరకు లక్షణము చెప్పియున్నారు:

— “ ఓజతో నిద్దరింద్రులును
నొక్కయాదిత్యుండు మఱియు
రాజితంబుగ నిద్దఱుమర
రాజులు నొక్క నూర్యుండు.”

—అనంతుడు.

“ మునుపుగాఁ బ్రాసంబుఁగూర్చి
మూఁటిపై విరమంబు నిల్పి
చన నింద్రయుగళంబుమీఁద
జలజాపు వొక్కనిఁ జేర్చి
యినుమడించిన నాటుగణము
లెనసిన నొక్కపాదంబు
దనర వక్కాణించి నంతఁ
చను నిట్లు మధ్యాక్కరంబు.”

—అప్పకవి.

మొదటి రెండున్నరపద్యములలోని యక్కరపద్యముల లక్షణమును గ్రహించిచెప్పక, తుదిపద్యములలోని పద్యలక్షణమునే, యీ పద్యలక్షణముగా లాక్షణికులు గ్రహించుటచే, నప్పటికే యిప్పటి వలెనే మొదటిభాగములోని నన్నయ మధ్యాక్కరలకు లక్షణము సరిగా కుదురక చికమకగానుండుట తటస్థించినదని చెప్పవలసియున్నది. యుద్ధములుని శాసనములోని యక్కరలలో నాలవగణము తరువాతనే యతి

అంధభారత కవితా విమర్శనము

కనబడుచుండుటనుబట్టి నన్నయ యీ షాచీన సంప్రదాయమునే యవలంబించియుండుననుటకు సందేహములేదు. నన్నయభాగము లోనిపద్యములలో లక్షణము సరిగాఁ గట్టుకుండుటకుఁ గారణమిపద్యములు జేసేయుములై మాత్రాగణబద్ధములై, యంతకు పూర్వము జేసేయులచేఁ దాబలలో నుపయోగించుకొనఁబడినవై యుండుటచే నా పాటల కనుకూలముగా నొకమాత్ర మెచ్చించుటయు, నొకటి తగ్గించుటయు సంభవించుచు నియతమైన లక్షణము లేకుండుటయేయై యుండును. కన్నడభాషలోని యక్కరస్మృతముల లక్షణము విషయమునఁ గూడ నీచిక్కు గలుగుచునేయున్నది. వాఁతప్రతులలోని పాఠభేదములకూడ నీచిక్కుకు ముఁగియొక కారణమైయుండును. ఎత్తాప్రెగ్గడియు నరణ్యపర్వశేషమున నక్కరలను రచించినను లక్షణము విషయమున మాత్రము నన్నయ ననుసరింపక, తన ప్రత్యేకతను, స్వాతంత్ర్యమును జూపియున్నాఁడు. యతిస్థానమును మార్చినాఁడు. నన్నయయొక్క యీ భాగమునందలి పద్యములలో యతిస్థానమును మార్చి రచించినాఁడనుట సాసంగదుగదా. అరణ్యపర్వములో నొక్క యాశ్వాసముననే 4 వ యాశ్వాసమున-పూర్వభాగములోని పద్యము లొకరీతిని, ఉత్తరభాగములోనివి మఱొకరీతిని గనబడుచు నీకవిత్వము భిన్నకవికర్తృకమని వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

4 వ అ. పూర్వభాగమున, రెండు మధ్యాహ్న.రలు గలవు.

“ ఏనేడు లగుడెంచె నర్జునుఁ డరిగి

యింతకే తెంచుఁ

బూని దివ్యాస్త్రముల్ ఐడసి యమ్మహా

భుజాభూరిసత్వు.....”

—అరణ్య. 4-8.

అంశభారత కవితా విమర్శనము

* చంద్రశేఖర విజయము బలము గలవాఁడు: కాలస్థ్యతోడఁ

గలవాఁడఁ జేసి యనేకయత్న రాక్షసుల నిర్జించి.”

—ఆరణ్య 4-105.

“శ్రీకృష్ణుడ కవిత్వముఁ—4 వి ఆశ్వాసమునందే,

“ఆరణ్యశ్రేణుఁ బ్రాహ్మణానీక సహితుడై కడఁగి

నానాతీయండు నభర్మనయై యన్న మేచ్చులను.”

—ఆరణ్య. 4-112.

ఇట్లు ఆశ్వాసముననే, యొక్కపద్యమును రచించువిషయ
వి. 112 యిట్లు భేదము గలబంధముచేసి పూర్వభాగమును రచించి.
112 చే యుక్తభాగమును రచించియుండలే దనుటకుఁ బ్రబలతార్థ
ము కలబంధించుచున్నది.

ఇది భంవోవిషయకమైన భేదము. ఇత భాషాభాషసామగ్రి
విషయమునను, కథానస్తు ప్రదర్శనారీతులను నన్నయకవితకును, నార
పద్యశేషకవితకును గలస్మృత్యాసము నాతయదముగాక. ఆరణ్య
పద్యశేషమును నన్నయరచనలచేసే గలబంధము చేయఁగల కనేక
ప్రయత్నములనుచేసి—అనినా నాతని ప్రయోగించిన యుక్తర
పద్యములను ప్రయోగించియు, నాతని పద్యములబోలిన పద్యములను
“యవిలక్తురంగమతరంగములన్” ఇత్యాదులను రచించియు, నన్న
యకు స్వాభావికములగు పదబంధములను, దీర్ఘసమాసములను “అభిల
ఖ్యి వేదాలయితంబు” ఇత్యాదులను వాడుకొనియు, నాతని
శత్రునే తిక్కనకంటె నెక్కునపాలుగా సంస్కృతపదములను గలిపి
శ్లోకుబహుళంబగు భావలో రచించియు—తద్రచనయని స్థూల
ప్రక్షేపోఁ జదివినవా రనుకొనునట్లు చేసినను, తిక్కనార్యుని భార

ఆంధ్రభావిత కవితా విమర్శనము

తిమి ను విశేషమున శ్రద్ధతో, నత్యంతాదరముతో, విమర్శనాదృష్టితోఁ జదివికొని యాతని కవితావిశేషలక్షణములను గుర్తించి యున్నవాఁడగుటచే, నన్నయ రచించినట్లే రచింపవలెనని మొదలు పెట్టి, యట్లే రచించితి నని తలంచి, పైకి వ్యక్తముచేసినను, తిక్కనాద్యుని కవితాప్రభావ మీతనికిఁ జాలియకుండఁగనే యీతని కవితలోఁ బ్రవేశించి, యీతనికవితను నన్నయకవితనుండి వేటుపఱచుచునే యున్నది. ఇట్లాంధ్రవాఙ్మయమున సుప్రసిద్ధులై ప్రమాణకవులగు కవిత్రయమువారిలో మూడవవాడగు నీయెఱ్ఱాపెగ్గడ కవితారచనయందు మొదటి యిద్దఱుకవులయొక్క విశేషలక్షణములే యొక్కచోఁ గలిసి యతిహృద్యంబగు సమ్మేళనమును బొంది యీతని కవిత కసమానంబగు రామణీయకత్వము నాపాదించినవి. షేక్స్పియర్ మహాకవినిగూర్చి డ్రైడన్ (Dryden) చెప్పినట్లుగా* నన్నయ తిక్కనల యంశములే గలిసి యీతనియందుఁ గానవచ్చుచున్నవి.

ఆరణ్య పర్వశేషమునందలి తిక్కన యనుకరణములు

నన్నపాద్యుని కవితయందుకంటె నెఱ్ఱాపెగ్గడ కవితలో దేశీయపదప్రయోగము కొంతయొక్కువగాఁ గనఁబడుటయేగాక ఇర్లనాంశములందుఁగూడ నీతఁడు తిక్కనాద్యుని యనుకరింప యత్నించె ననుట కీక్రింది సముద్రవర్ణనమే నిదర్శనము:

* గరుకులు గడవంగఁ గదలి యల్లలన

యొత్తుచు నెడముల నుత్తరించి

* The force of Nature could no further go
To make a third, she joined the other two.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

జేక్షుకఁ జేతులు విచ్చి యాడెడు నట్లు
 ఖోలోర్మిపంతులఁ గ్రాలికాలి
 ప్రచురహాసన్నూర్తి పదరించుచాగ్నున
 నురుఫేనరోచులఁ దెరలు గవిసి
 యురుపడి వర్ధిల్లు చున్న జలంబుచేఁ
 బొంగారి దెస లెల్ల మ్రింగికొనుచుఁ
 బ్రబలవిలయకాలపటురయబహుళ స
 మీరసంఘ గుర్నివార మగుచు
 నుగ్రభంగిగాఁ బయోనిధు లొక్కటఁ
 బెల్లు లేగి జగము లెల్ల ముంచె.”

ఇది విరాటపర్వమున తిక్క నార్యుని శమీవృక్ష వర్ణనపద్యమును బోలియున్నది. చూడఁదూఁ:

“ నెగసినకొన లేచి నింగి యంతంతకు
 నవులఁ ద్రోవఁగఁ దనరారుదాని
 జాగినశాఖ లాశాచక్రముల కొలం
 గులు బారవెట్టంగఁ బొలుచుదానిఁ
 గవట లొండొంటితోఁ గదియుచు నెడములు
 మ్రింగి ప్రబృగ సొంపు మిగులుదాని
 లోనిజొంపము పవలును బెనుజీకటి
 నొదవించి సొదలంగ నొప్పుదానిఁ
 గనియొఁ బయమాన వివిధన ర్తనకళా ని
 వర్తిఁ గాక మూకారవన్నూర్తి జాత
 భీతిపరిసరవర్తి నాభీలభుజగ
 చండమూర్తి శమీతరు చక్రవర్తి.”

అర్చనానామ కవితా విమర్శనము

నెట్టి నాలుగుపాదములలోఁ జిన్నచిన్న యచ్చ తెనుఁగుపదములలో చానిస్వరూపముఁ జక్కగా వర్ణించి, తుది గీతములో దాని భయంకరాకారమును నొకపెద్ద సంస్కృతసమాసములో భీకరముగా వర్ణించుట పైఁదెండుపద్యములకుఁ సమానము. దెసలెల్ల మ్రొంగుట, ఆశాచక్రముల కొలందులు దొగఁజెట్టుట అను సమానభావములుకూడ నెఱ్ఱిన తిక్కన యనుకరించుచు వ్యక్తముచేయును. ఇట్టిసందర్భముల నన్నయశైలి కేవల సంస్కృతజటిలందై మహోదధిగాంధీర్యమునే దలపించుచుండును.

“అలఘుభణింద్రలోక కుహరాంతరదీప్తమణిస్ఫరప్రభా
నలి గలదాని, శత్రుదుపవాసమహావ్రతశీతపీడితా
చలమునిసౌఖ్య హేతువిలసద్బడబాగ్ని శిఖాచయంబులకొ
నెలిఁగెడుదానిఁ గాంచి రరవింసనిభానన లమ్మహోదధికా.”

ఆరణ్యపర్వశేషములోఁ గొన్ని పట్ల సంభాషణాశైలి తిక్కన సంభాషణాశైలిని బోధి సయుక్తికందై, జాతీయయుక్తందై, నన్నయ రచనకంటె రమ్యతరముగాఁ గనఁబడును. ఆరణ్యపర్వము 4-అశ్వాస మునందలి యుత్రిగౌతమసంవాదమున తిక్కనశైలి యనుకరణము గాన నగును. వామదేవుని శిష్యుఁడు శేల్యుని గుఱ్ఱముల నడుగుట:

“ఇమ్ము నరేశ్వర మాతుర
గమ్ముల నీకార్య మయ్యోఁ గాదే కడు లో
భమ్ము నను నొడ్డసామ్ములు
రమ్మున్నను నచ్చునే యెరవు సత మగునే.”

“ అనవుడు శేలుఁ డిట్లునియెం
జను నినుఁ బుత్తేఱ నతఁడు సాలుదు వీవుం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

గొనిపోవఁ దురంగంబులఁ

జను మీదుర్కామణములు నైపవు మాకున్. ”

... ..

“ అనిన విని యేటిమాటలు

వినువారలు నవ్వ రకట విశ్రులధనముల్

గొని వేఱ యొంటి నిచ్చెద

నను టిది యేనాఁటి చంద మని ముని వలికన్. ”

—ఆరణ్య. 4-352.

“ వినుఁడీ సర్వజనంబులం గడఁగి యీవిశ్రున్ దురాలాపు దు

ర్జనునిం దున్నెద నస్మదీయకమహాచాప్రాగ్నిర్ముక్త బా

ణనిపాతచ్చిదురాంగర క్తజుశోణక్షోణిసంసిక్తుఁగాఁ

గనుఁడీ యీదురితాత్ము నంచు నతిశీఘ్రప్రాప్తకోదండుఁడై. ”

ఇందలి సంబోధనములలోని స్వాభావికత్వగుణము (realistic
i. uch) గమనింపఁదగి యున్నది.

“శర మరె బోయుటయును ది

త్కరయుగ్మము బాణకార్యకంబులతోఁ జె

చ్చెర సంస్తంభము నొందుడు

నరనాథుఁడు విస్మయావనత మానసుఁడై. ”

“పుల్ల వడి చలము గోపము

పొల్ల వడి చనంగఁ గొంతప్రాద్దు మొగమునన్

వెల్లఁదనము గదుర నిలిచి

యెల్ల జనులు వినఁగ మఱియు నిట్లని పలికన్. ”

అపరీక్షిత కవితా విమర్శనము

“అదితః యెక్కుమాల లవియన్నియు వమ్మయిపోయె నస్త్రసం
తాడనశక్తి గీడ్పడియె దభ్యము బ్రాహ్మణశక్తి యెక్కుఁ డే
నోడును వామదేవునకు నో జనసంఘములార సజ్జనా
ప్రేషితకీర్తి నిమ్మని సమిత్రనిఘాదను నాశ్రయించెదన్.”

పైపద్యములలో స్తంభము నొందిన నరనాథుని విస్మయావనత
మనస్కృత్యము, నాసమయమునందలి యాతనిమనోవృత్తులయందలి క్రమ
పరిణామము (gradual development) వానికిని బాహ్యకార
మునకును గల సాంఘిక యెంత చక్కగా వర్ణింపఁబడియున్నదో
చూడఁడు. ఇట్టివర్ణనలు తిక్కనసాము. నన్నయభాగమున నిట్టిమనో
వృత్తులవివరణము గానరాదు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ తిక్కన ననుసరించి రచించె
ననుటలో సందేహము లేదు. తుదిపద్యములోని యాతని పలుకు లెంత
యు రమ్యములై సందర్భానుకూలములై నాటకగుణముకలవై యున్నవి.
(Speech how dramatic!)

ఆరణ్యపర్వ మైవవయాశ్వాసమున నింద్రుఁడు కుమారస్వామి
తోఁ బలికిన యీ క్రిందిపద్యమునందలి రసనావైఖరి విరాటపర్వము
లోని యుత్తరునివాక్యములతోఁ బోల్పఁదగియున్నది:

“అనునెడ నింద్రుఁ డిట్లనియె నట్లయినం గడులెస్స దేవ నీ
యనిమిష నాయకత్వమున నం దభిషిక్తుఁడ వై ముదంబుతో
. ను. నిగొమ్మ నీదుకరుణన్ దొసఁగెల్లను తీటియుండెదన్
ఘనటరశైర్మసారుడవు గావున నర్హుఁడ వింద్రులక్షికిన్.”

—ఆరణ్య. 5-226.

విరాటపర్వమునందలి యుత్తరుని మాటలు:

“మనము కలంకదోత రిపుమర్దనవిక్రమ యెక్కు లేరు నీ
ఘనభుజశక్తిప్రాపున నఖండిత శౌర్యమహోన్నతుండ నై

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యని మొనసారాభిత్వము మహాత్వము నైరులు మెచ్చఁజూపెడన్
ననుఁబనిగొమ్ము లెమ్ము మరునాథు నదల్పు మరల్పు గోవులన్.”

సత్యాద్రౌపదీ సంవాదముగూడ సంభాషణాకైలిహారచింపఁ
బడుటయే గాక యిందలి జాతీయము, మనోవృత్తివివరణరీతులు
తిక్కనకైలినే యనుకరించిన ట్లున్నవి.

(ఆరణ్య. 5-291):

“ఏనును నీవలన నిజము

గా నిది యంతయును నెఱిగి కమలదళాక్షుం

బూని ఐశగతునిఁ జేసి య

నూనన్నేహానుభోగయుక్తిఁ దలిర్తున్.”

“అని యడిగిన మది నించుక

గినుక వొడచు నడఁచుకొనుచు కృష్ణ మృదులహా

సిని యగుచు కృష్ణ భామినిఁ

గనుకొని యిట్లనియె నిర్వికారాకృతి యై.”

మదిని బొడమిన కినుక నడఁచుకొనుట (మనోవృత్తిగోపనము),
మృదులహాసిని యగుట, తుదకు నిర్వికారాకృతియై పలుకుట—ఇట్లు
మనోవృత్తుల గమనపై ఖరిని విశేషకరించునట్టియు (psychological
descriptions or descriptions of mental attitudes and
conflicts), నాటకాభినయమును నూచించునట్టియు ఐర్లనల సత్యద్భు
తముగాఁ జేయుటలోని ప్రాగల్భ్య మొక్కతిక్కనక చెల్లినది. తిక్కన
ననుసరించి, యాతఁ డసమానచాతుర్యముతో చిత్రించిన ద్రౌపదీ
పాత్రముయొక్క తత్వమును బాగుగాఁ దెలిసికొనినవాఁడు గనుకనే
యెట్లాపెగ్గడ యీ సందర్భమును తిక్కనవలె రచింపఁగలిగినాఁడు.

అర్చనానామక విమర్శనము

నన్నయచేయైనచో నిట్లు రచింపలేకపోయియుండును. అప్పుడు ద్రౌపది యేమి పలికినదో ఆ పలుకులు తిక్కన చిత్రించిన యామె స్వభావమున కంత పోయియున్నచో పరికింపుడు:

“నను నిట్లు దుష్టవనిత
జనము నటులుగాఁ నలంపఁజనునే నీకున్
మన సొప్పము పురుషోత్తమ
వనితవు గాఁదగవు నీవు వనరుహనయనా.

“అని మేలంపుఁజందంబున దాని వివేకవిహీనత యెఱుకపడ నాడి పాంచాలి మఱియు నిట్లనియె”.

ఈ మేలంపు జందంబునఁ నతిగంభీరముగా తిట్టినట్లు గాకుండ, పొగడినట్లు గాకుండ నతిగడుసుందనముతోఁ బలికిందుట తిక్కన వైఖరియే గాని నన్నయది కాదు. అట్లు తాను పతుల యెడలఁ బ్రవర్తించుకీతి సంతను వివరముగాఁ జెప్పి తుడకు

“ఇట్టి వర్తనముల నెపుడుఁ బాండవులకుఁ
దగిలి ప్రియము నేయఁ దగితి గాని
మగువ నీవు చెప్పు మందులు మాయలు
నింద్రజాలములును నే నెఱుంగ.”

అని యన్నది. ఈ వాక్యములలోని జాతీయము, భాషాశక్తి (force of language), జగి యెట్టిదో పరికింపుడు.

ఈ సందర్భమున నీ ద్రౌపదీ చిత్రమును విరాటపర్వమున కీచక వధానంతరము సుధేష్ఠును జూడంజను ద్రౌపదీస్వరూపచిత్రముతోఁ బోల్చి చూడఁదగియున్నది. ఆమె “అంతఃపురము సొచ్చి సహోదర మరణోకాశుర యగు కైకేయికడకుం జనునప్పుడు—

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ముదమున నెలమి సొంపాదవి నెమ్మొగమునఁ

దోఁపంగ వచ్చినఁ ద్రోచి త్రోచి

లలి నుల్లసిల్లుచు లలితలోచనదీప్తు

లడర నుంకించిన నాఁగి యాఁగి

• సంతసంబున బాలిశము లగుచెయ్యులఁ

దొడరవచ్చిన చేయ కుడిగి యుడిగి

మనమున నుబ్బుమై మాట నాలుకకు రాఁ

గడగిన నాడక కడపి కడపి

ధీరయై యిట్లు సమ్మదపూరమునకు

గనువతన పసుబలితంపుఁ గట్ట వెట్టి

వెలఁది యెఱుఁగనియది వోలె వికృతి లేక

యల్ల నెప్పటియట్టుల యరుగుటయును.”

ఇం దామెనునమునఁ బుట్టు భావములనుఁ బైకిఁ గనఁబడనీకుం
డుటకుఁగాఁ జేసిన ప్రయత్నమును వర్ణించుచు, భావసంఘర్షణము నతి
క్రమించి భావగోపనము చేయుటలో నామె చూపిన ధీరత్వము నెంత
చక్కగా తిక్కన వర్ణించినాఁడో చూడుఁడు. నాటకరంగమునం దెల్ల
మట్లే యీ సంఘర్షణమున ద్రౌపదీపాత్ర మభినయింపవలసిన విషయముం
తయు నీసీసపద్యములో వర్ణించిచెప్పి యాపాత్రమును మనసునో నేత్రము
వెదుటఁ దెచ్చిపెట్టినాఁడు. ఈపద్యమందలి భావమును రంగమున నభిన
యించి చూపుటకు నాటకాభినయమునం దారిలేరని దిట్టరులకుఁ గాని
సాధ్యమగు నని తోచదు. అధునికాంధ్రనాటకరంగమునఁ బ్రసిద్ధులగు
నా రీతిక్కన రచించిన ద్రౌపదీపాత్రమును గమనించి యాతఁడు
చూచించినరీతి భావచ్ఛాయలను గనఁబఱచుచు, నాపాత్రయు నభిన
యించినచో నతిరమ్యముగ నుండఁగలదని తోచుచున్నది. పై సత్య

తెలివైనవాడు : వివాహమునకు

వానితో : సంపాదనమును కలిపియున్న నెట్లా పెద్దది యీ
తిక్కన నమకరించె ననుచుండ సంక్షేమము లేదు !

తెలివైనవాడు : నాకు : నన్ను మహర్షుఁ డేమనోప్పెట్లున
నర్జీరిపక కష్టములికవలెను నుత్తమే నావిషయము జూపి విడిచివేసిన
పుట్టుముల నొకఁడెంచెదనీ జూపెదను, మనమునఁ గొడము విరుద్ధ
వాదముల సంఘర్షణమును జూపి తాత్కాలికమనోవృత్తులను జక్కగా
వివరించుట కనునకు సంవిత్తు మొకటి యారణ్యపర్వమునఁ బ్రమాత్వా
నమున నర్జునుఁడు వాకుపతాస్త్ర సంపాదనకై తపంబు నేయఁబోవున
పుడొకటి కబడ్ధించినది. అర్జునుని యస్త్రసంపాదనోద్యోగమునకు సం
తనము, తాత్కాలికమును వియోగమునకు దుఃఖము ఎట్లు వారివారి
మనోవృత్తులను త్రిప్పినవో మాపుట కవకాశము కలదు. కాని నన్న
య యెట్లు కచించినాఁడో చూడుఁడు :

“ దివ్యాస్త్రలాభార్థంబుగా నగ్రజుఁడే ననుజ్ఞాతుండై, విధి
హోమసంతర్పిత పీతిహోత్రుండును, బ్రాహ్మణకృత స్వస్థ్యయనుం
డునునై, క్షామ్యాది మహీసురవరులను, భాస్కరులను వీడ్కొని తపం
బున కరుగ నమకట్టిన.....ఆతని గాండీవహస్త నక్షయ
బాణతూణీరయుగళు నుత్తుంగభుజునిఁ జూచి సొంగి యంతర్హితభూత
ములును, బ్రాహ్మణప్రవరులుఁ బార్థునిమనమునఁ దలఁచిన యర్థంబు దడ
య కిష్టసంసిద్ధి యయ్యెడి, సర్వవిఘ్నములు శాంతిఁ బొందెడుమని
సంతనఁబునఁ బల్కిరి.”

అర్జునుఁ డేగునపుడు సోదరు లొక్కమాటయైనను పలుకలేదు.
ఆతఁడు తలపెట్టిన యుగ్రముమునకు సంతోషముగాని, వియోగమునకు
పరితాపముగాని యేమియు వెలిబుచ్చుముండలేదు. జాగరూకుఁడవై

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తపఁబు సలుపుమని హెచ్చరింపనైనలేదు. ఈతనిఁ జూచి పొంగి పలికి నది అంతర్హితభూతములును, బ్రాహ్మణప్రవరులును మాత్రమే. ఇట్లు వైదికకర్మలను గూర్చియు, వైదికాచారములఁగూర్చియు విద్వంసపరిచిన పల్ల నన్నయభట్టు చూపెడు జాగ్రూకత, ఆ తస్మాహము యశ్శిష్యుగా గమనింపఁదగి యున్నది. ఇట్లు భూతములు, బ్రాహ్మణులు పలికిన పిరిప,

“...అంతః దరుఃశి పాంచాలీ వీభత్సు
కడకు నరుగుదెంచి కమలనేత్ర
అరీజయార్థ మరుగు నాతనియుత్సాహ
మెఱిగి యిట్లు లనియె నిండునపన.”

అంతేగాని యిచ్చట ప్రౌపదీపనోవృత్తులనైనను సూచించినాఁడు కాఁడు నన్నయ.

“అవహనాసహ మగునీ
యవమత్సత్రియకులంబు నం దిం కిటఁ బు
ట్టువు గాకుండెడు తత్త్వ
మవు బ్రాహ్మణకులమునంద యయ్యెడు నాకున్.”

“అరికృత ముష్పరాభవమహార్ణవమిన్నుల మమ్ము నందఱం
గరుణ సముద్ధరింపుము జగన్నుత యన్యులు పూనఁ గాని యీ
భరము వహింపఁ బూనిన యపారగుణాన్వితు నిన్ను దిక్కులున్
దరణియు సోముఁడున్ నభముధాత్రియు గాడ్పునుగాచుచుండెడున్.”

అని యొకదీపన మాత్ర మిచ్చి యాపాంచాలరాజపుత్రి దనస్నేహ
లాలసవిలోలాపాంగవిలోకనంబులం బార్థుఁ బరిగృహీత ‘ట్ర’ సం
జేసి తద్వియోగతరళంబైన హృదయం బెట్టకేనియు నొక్కింత ఎట్టచేసి

అష్టాంగము కవితా విమర్శనము

కొని యుండెను. అని నన్నయ యుచితముగానే చెప్పినాడు. కాని తిక్కన మైనచో సందర్భమున నాడె. పూరియము వియోగతరణం బె మైనదియు, వాని నామె చెప్పినయు నెట్లొక్కరికి దిప్ప చేసికొనియుం డినదియు విఫలముగా వచ్చించి, యప్పటి యా మెస్వరూపమును మాటలచే చిత్రించి మనస్సున మోచుటఁ జెట్టియండఁజివాడు. నన్నయకు కథ జరుగుచో నానందించి నాని యొకకథాసాందర్యమును బెంపం దించి విషయమున కేచుచుండు. తత్పరతయు లేదు. అతని దృష్టి పదియు నేడు. తిక్కనాత్యంత దృష్టిపము నెరు. ఎత్తావైగడయు. యమునఁ దిక్కననే మోక్షునగా ననురంజించినాఁ డెచుచు ఉన్నాము.

మఱియొక సందర్భమును గమనింతము: ద్రౌపది సాగంధిక పుష్పంబులం చెచ్చి యిమ్మని భీమునడుగుట:

“గంధమాదన పుణ్యతీర్థావలోకనపరులయి వాండవులు భామ్యు నోమకప్రభృతి కతిపయత్రాహ్మణులతోఁ జని యవ్వమదివసంబున

“విమలస్ఫటిక హాటక
రమణీయదరీనిరంతర క్షేతనశం
ద్రము మాల్వచంతమును ను
త్తమచరితులు సూచు చరిగి తద్వివేకమునకా.”

“చలదళికుకపుంస్కృతిల
కలరవముఖరితలతాంత కమ్రఫలాభీ
లలితమహీరుహమాలా
మిఠితోదేకముల విక్రమించుచు లీలకా.”

అతఁడు మృదుమధురపద గుంభితములగు సంస్కృతసమాసములతోఁ బరితాములు, సరళములునగు విచిత్రంపు నడకలతోఁ గూడిన వర్ణనా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పుణ్యమును జెప్పవలసివచ్చినప్పు డది నన్నపార్థుని సొమ్ముని చెప్పవలసినదే. అతిమృదులంబగు పూలపాన్పుపైఁ బండుకొనఁబెట్టి జోకొట్టి వట్టే యుండును.

“అం దొక్కనాఁ డశ్వరథ యను పుణ్యనదిఁబలన మారుతానీతంబులై తమమందఱం బడిన పంచవర్ణ సురభికుసుమంబులం జూచి యంజు విస్మయం బందిరి. అంత నేకతంబున నొక్క శశికాంతశిలాతలంబుపై నన్న భీమనేనునకు ద్రుపదరాజపుత్రి యిట్లనియె.”

ఆ సురభికుసుమంబు లందఱకు విస్మయము కలుగఁజేసినపని చెప్పినాఁడే గాని వానిని దెచ్చి యిమ్ముని యడఁగఁబోవుచున్న ద్రౌపది యనము నవి యెట్లాకర్షింపఁననో, వానిని జూచినతోడనే యామె నునోపుత్తు లెట్లయ్యెనో యనుదానిని నన్నయ దేవియు వివరించియుండలేదు. తన కవి కావలయునని భీమునితోఁ జెప్పునపుడైనను ఆమె వానిని రూఢ్చిన యాదరాశ్చర్యసంభ్రమముల నేమియు వెలిఁబుచ్చియుండలేదు. విస్తునీతిని మాత్రము చెప్పుచు,

“ప్రకటముగఁ దొంటి సాగం

ధిక కనకాబ్జములకంపె దివ్యసుగంధా

ధికకుసుమము లివి దద్దయు

సుకుమారము లిట్టివానిఁ జూచి యెఱుంగఁ.”

“ఇక్కుసుమంబులు నాకుఁ దెచ్చి మనఃప్రియంబుఁ జేయుమనిన విని భీముండు తక్షణంబ చనె” నని చెప్పినాఁడు. ఇదియంతయు కొలుపుపెట్టిన బొమ్మలనో, మాజిక్ లాంతరు భూతయద్దముగుండా చూచిన మొక దృశ్యమువలెనో యున్నదే గాని నినీమాలానో, నాటకరంగముననో భావస్ఫోరకమగు నభినయరూపచలనముతోఁ గూడిన వ్యక్తు

ఆంధ్రభాషా కవితా విమర్శనము

అను జూచినట్లు కనబడుచు లేదు. తిక్కనరచించిన పాత్రలవలె చైతన్యము గలిగి మనకు గోచరించుచు ననుభవమునకు వచ్చుచున్నట్లు లేదు. తిక్కనపాత్రలతోఁ బోల్చిచూచినపుడే యాశ్చర్యతాపము కనబడునని చెప్పుటయే గాని, నన్నపాద్యునిపాత్రలు సహజముగ హృద్యములు కావని చెప్పుట కెవ్వరును సాహసింపనేరడు. సినీమాయొక్కయు, రంగభూమియొక్కయుఁ సహాయ ముక్కటలేకయే, కేవల మొక్కత్రవ జేంద్రియ సాహాయ్యముననే, మన కనులయెదుట నాటకమాడించు శక్తి తిక్కనాద్యునికే గలదు.

సభాపర్వమున ద్రౌపది సభకుఁ దోడ్కొనిరాఁబడినపుడైనను, ఆమె మనోవృత్తులను, నాకారేంగితములను నన్నయ యేమియు వర్ణించి చూపలేదు. కేవలము కథ చెప్పినట్లున్నదే గాని యాదృశ్యము మన మనోదృష్టి నాకర్షించుటలేదు.

“దుర్యోధనుండు దుశ్శాసనుం బిలిచి ప్రాతిగామివృకోదరునకు వెఱచు, నీవు వోయి ద్రౌపదిం దోడ్కొని రమ్మని పనిచిన,

“నిర్దయాత్ముఁ బాపనిరతు దుశ్శాసనుఁ
బనుచు టెఱిగి కృష్ణ పంకజాక్షి
గడు భయంబు నొంది గాంధారియొద్దకు
నరిగె గడు ఎడంకి యతిరయమున.”

కడుభయము నొంది, ఎడంకి గాంధారియొద్దకు నరిగెనని మాత్రము చెప్పి నాడు నన్నయ. అక్కడి కది స్వాభావికంబై రమ్మంబుగనే యున్నది. కాని భారతకథ కంతకును ఆయువుపట్టువంటి యీద్రౌపదీమానభంగ కథాసందర్భరచన తిక్కన చేతులలోఁ బడియున్నచో వెంతరమ్మతరంబుగాఁ జేసి మనకనులయెదుటఁ బెట్టెడివాఁడో యని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మాత్ర మనిపించును. ద్రౌపదిం బట్టుకొనుటకుఁగా కీచకుఁడు వెచుకఁ దగిలినప్పటి కథాసంవర్భమున తిక్కన యెట్టిచాతుర్యమును జూపి నాఁడో పరికింపుఁడు. వెంటఁ దగిలినవానిని మరలించుచుట—భయ భ్రాంతయగుట—ఇదియంతయుఁ జూచిన సభలోని భీముని కోపాటో పము—ధర్మజుఁడు వారించిన విధము—ఈయన్నదమ్ముల చేష్టితములఁ జూచుచు నల్లన లేచి యెంతయు దైన్యముతో విరటుసభ కేఁగుట— అచ్చట నెలుంగు చలింపఁ బలికినరీతి—భీమునికోపాటోపము, ద్రౌపది దైన్యస్థితి—యివి యన్నియు నా కథాసంవర్భము నంతను కన్నులకుఁ గట్టినట్లు చేయును. అజ్ఞాతవాసమున నున్నపుడే వారిస్థితి యిట్లు తిక్కన వర్ణించిచూపినాఁడు. అంతకంటె భయసంభ్రమములను, కోప దైన్యములను బురికొల్పఁగలిగిన యీ సందర్భ మేదో మారపుకథ విన్నట్లే యున్నది గాని యది ప్రత్యక్షమై యెదుటఁ గనఁబడినట్లుండకుండుటకు భారతరచనలో నన్నపార్యుని దృష్టిపథము వే అగుటయే కారణము గాని వేఱు కాదు.

మనోగత భావ వికారములను వెలిఁబుచ్చు నూచనలు చేయుట నన్నయ రచనాఫక్కి యైనట్లు కనఁబడుదు. కథాభాగమును వట్టి కథ చెప్పినట్లుగనె (narration) సరిపింపక, యందలిపాత్రల సంభాషణాదికము మూలమునను, ఆమాటలాడు నచుయముల వారివారి మనోగత భావములను వెలిఁబుచ్చుచున్నట్లు నూచించుచుండుటచేతను తిక్కనరచన నాటకలక్షణములు కలదగుచున్నది. ఇట్టి లక్షణము లరణ్యపర్వశేషమునఁ గానవచ్చుచుండుటచే నిది తిక్కన ననుసరించి యెఱ్ఱాపెగ్గడ రచించినదే యని చెప్పదగును. నన్నయ కిట్టి పద్ధతుల యం దాదరము లేకుండె ననుట కీ క్రింది నివర్ణనమే చాలును:

ఆంధ్రభావ కవితా విమర్శనము

పాండవుల కష్టములను కూర్చి విని ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖిండుట— ఇది అపర్యయము. 6-వ యశ్వాసమున వచ్చును. పాండవులు లక్కయింటఁ బడి సచ్చిరనియు, నీటి దారుఁబగు కృత్యంబునకుఁ గారణము దశ్యోధనుని కృత్యంబనియు నెఱింగి, వారణావతిమ్మున వారెల్ల తొకించి కుంతీపాండవుల పంసత్యంబు ధృతరాష్ట్రునికుం జెప్పి పుత్రైఁచిన,

“బాధిత శత్రుకర్దు లగుపాండవమారుల దుఃఖవార్త ను
రద్యధము లైన సౌబలదినాధిపనూనులయొద్ద నపుడు
ద్యోధనుఁ డాది గాఁగ సుతు లున్న సభన్ విని దుఃఖితాత్ముడై
యా ధృతరాష్ట్రుఁ డా వలచిన ట్లటచెన్ వివిధప్రలాపుడై.”

ఇట్లు పాండవుల మరణవార్త విని దుఃఖితాత్ముడై యావలచిన ట్లటచె నని యొకయుపమానముతో నా ధృతరాష్ట్రుని దుఃఖ మిట్టిదని తెలిపినాఁడు నన్నయ. ఈ యుపమానము విశేషభావగర్భితమును, నీతని దుఃఖమును చక్కగ వ్యక్తము చేయునది కావచ్చును. కాని తిక్కనాదులరచనలలోని నాటకకళారీతి (dramatic element), కళాసౌందర్యము (artistic beauty) ఇందు కలదని మాత్రము చెప్పుట కవకాశము లేదు.

“మఱియు గాంధారిం దొట్టిదేవీజనుల యాక్రందనధ్వను లంతః
పురంబున నెగసె. భీష్మాదివరువృద్ధులును విప్రులుం బౌరులును తోకా
క్రాంతు లైరి. విదురుండు పాండవుల కుశలగమనం బెఱింగియు నెఱుం
గనివాడ పోలే నందఱం గలసి దుఃఖితుం డయినట్లుండె. అంత ధృతరా
ష్ట్రుండు గొడుగులుం దానును గుంతీపాండవుల కురకదానంబు నేసి
యగ్ని సంస్కారాది పరలోకక్రియలు నేయింప గంగాతీరమునకుఁ
దగువారి బ్రాహ్మణుల సహరధనంబులతోడం బుచ్చిన”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అనియుం జెప్పబడియున్నది.

ఈ సందర్భమున సంస్కృతమూలమునకు నన్నయ తెలుగునకుఁ గూడ కొంత భేదము కనబడుచున్నది. కుంభాగారపు సంస్కృతముద్రిత ప్రతిలో పాండవుల నాశనమును గూర్చి విన్నపిదప వీరందఱు నింతకంటె నెక్కుడుగనే ప్రలాపించినట్లున్నది. అందు ముఖ్యముగా భీష్ముని విలాపము ఇరువదిశ్లోకములలోఁ జెప్పబడియున్నది. ఆతఁడు పాండవుల గుణవర్ణనము చేయుచు, దైవగతికి చింతించుచు విశేషముగ వాపోవుచుండ తుదకు విగురుఁడు పాండవులఁ గూర్చిన నిజమైన వార్తను భీష్మునికిఁ దెల్పి యాతని నూరడించుటయేగాక వారి కుదక దానమును గూడఁ జేయవలదని చెప్పినట్లు కనబడుచున్నది. సంస్కృత మూలములో నీభాగము ప్రక్షిప్తమై యాతనికాలమున నాతఁడు గ్రహించినప్రతిలో లేకుండెనని నిశ్చయింప గలిగిన నేమిగాని, లేనిచో, నన్నయ మూలములో భీష్మాదుల విలాపమునంతను “శోకా క్రాంతులై” యనుమాటతో నెగురఁగొట్టివేయుటను జూడఁగా నాతనికి రసోచితముగా నీమానసికవృత్తివర్ణనమును జేయుటయం దంతశ్రద్ధ, యుత్సాహము లేదని తలంపవలసి వచ్చుచున్నది. మూలమున లేకున్నను సందర్భము దొరకినచో, దాను స్వయముగ నాయాపాత్రల మనోవృత్తులను వర్ణింపఁజూచువాఁడు తిక్కన. ఇట్టిగొన్ని సందర్భములలో నెఱ్ఱా ప్రెగ్గడయు తిక్కన చూపినదారినే పోయినవాఁడు గాని నన్నయ మార్గమునే యవలంబించినవాఁడు కాఁడు. ఆరణ్యపర్వ శేషము నన్నయ కృతమే యైనచో, నిం దాతని యాశ్వాసమున పాండవుల యరణ్యవాస కష్టములను గూర్చి వినిన ధృతరాష్ట్రుఁడు పై సందర్భమునకంటె వేరువిధముగా వర్ణింపబడుటకుఁగల కారణముఁ గానము. ఆరణ్యవాసమున నున్న శాంతేయులం జూచివచ్చిన బ్రాహ్మణుఁడొకఁడు, ఆపాం.

అల్పభావత కవితా విమర్శనము

ఇట్లు లేవును సనవరత శీతవాతాతప కర్మితాంగులై బహు దుఃఖసాగ రముఁ మునింగి యున్నవారని చెప్పినంతమాత్రముననే, దానిని విని నైచిత్ర్యవీర్యుండు “విషణ్ణహృదయుండై కన్నీరు నొరుగం గొండొక నేపు పలుకకుండి పదంపడి నిట్టూర్పు నిగిడించి గద్దనకంఠం డగుచు నిట్లనియె” నట. ఆదిపర్వమునఁ బాండవులు చనిపోవుటను విన్నపుడే “దుఃఖితాత్ముండయ్యో” నని యొకవిశేషముతో నాతనిస్థితి తెలుపఁ బడియుండ, నిచ్చట నెట్లు సందర్భానుకూలమై యాంతరంగికభావద్యో తకంఠై స్వాభావికంబగు (realistic, graphic,) వర్ణనముచేయఁబడినదో గమనింపుడు. “ఆ వణచిన ట్లఱచెన్” అనునొకయుపమానమే నన్నయ భావగంభీర్యమును నూచించునని చెప్పవచ్చునుగాని, యీసందర్భము నందువలె నాధృతరాష్ట్రాని యప్పటిస్వరూపము, నాదృశ్యమంత యును మనకనులయెదుటఁ బెట్టఁబడినదని చెప్పుట కవకాశము లేదు. పాండవులు చనిపోయినని విన్నపుడే దుఃఖించెనని మాత్రము చెప్పి యూరకున్న నన్నయ, యిచ్చట వారి వనవాసక్షేత్రములను విన్నంత మాత్రమున గద్దనకంఠుండగుచు వాపోయెనని చెప్పి యతని దుఃఖమును నూచించుటకు 15, 20 పద్యములవఱకు రచించెననుటయు యుక్తియుక్త ముగాఁ గనఁబడదు. ధృతరాష్ట్రఁ డొకవేళ నిచ్చట దొంగయ్యేడుపేడ్చె ననుకొన్నను, ఆతని పలుకులు పాండవులస్థితినిగూర్చియు, స్వభావ గుణములను గూర్చియు నాతని కాసమయమునఁ గలిగినభావము లెంత సందర్భానుకూలములైయున్నవో గమనింపుడు.

“నాచేసినకీడునఁ గడు

నీచుండగు నాతనూజానేరమి నిమ్మై

నోచెల్ల పొరులకుఁ బు

త్యాచారుల కెందు లేని యాపద వచ్చెన్.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“అన్నయఁడమ్ములున్ సతియు నార్తిమెయిం బహుదుఃఖమున్నులై
యున్న తెఱంగు నూచి విజయండు యధిష్ఠరవాక్యబద్ధుడై
సమ్మతుఁ డుగ్రపన్నగము చాడ్చున రోఁజుచుఁ గ్రోధకోకవే
గోన్నతి నాత్మ నే మనుచునుండునొ నాగుతుతప్పు లెన్నుచున్.”

“అనుపమ తేజఁ డున్న తభుజాగ్రుఁ డుదగ్రుఁడు వైరినిగ్రహం
డనఘుఁడు వాయునూనుఁడు నిజాగ్రజుచేసినసత్యపాశబం
ధసమునఁ జిక్కి తత్సమయతత్పరుడై యట ఘోరదుఃఖవే
దసములు నెఁచెగాని మది దద్దయుఁ గ్రోధమయంబు వానికేన్.”

“శకునికై తపము దుశ్శాసనుచేసిన
దుష్కర్మమును గర్హ తులువతనము
దుశ్శోధనుని దైనదుర్ణయంబును జిత్త
మునఁ గిరిశేల్యముతో వోలె నలఁప
దావాగ్ని తెఱంగున దఱికిొని క్రోధంబు
వనవాస మనియొడి వాయుగతుల
సంతకంతకుఁ బేర్చి యవయవంబులన్దల్ల
మండంగ నెప్పుడు మధ్యముండు
మొగముజేవుణింప ముడిచిడు బొమలతో
నవుడు గఱచుచును భయంకరముగ
నున్నయాపు వాయుకుండు నామది వాడ
మిత్తి నాదుపుత్రమిత్తితతికి.”

“అర్జునానిలప్రేరితం బగుచుఁ బేర్చి
వాయుతనయదవాగ్ని దుర్వారభంగిఁ
గర్హ సౌబలసహితముగా మదీయ
పుత్రశతకాననము వెనఁ బొదుచుకున్నె.”

అర్చనాకాండ కవితా విమర్శనము

పల్లవ పాదపుల చనవాసక్లేశమునకై తనదుఃఖమునెగాక, వారివారి స్వభావములను, వారిమనః దమఃకుఁ గలుగు భయమును చక్కగా న్యక్తముచేసినాఁడు. భీమునిస్వభావ మతిరమ్యముగా, సందర్భానుకూలముగా వెల్లింపఁజేసినాఁడు. ఎఱ్ఱాపెగ్గడ తిక్కవరీతుల ననుకరించినవాఁడు గనుకనే యిచ్చట నీదుఃఖవర్ణన నింతగా పెంచి నాఁడు.

పైదికోత్తముఁడు నన్నయభోరణితో నతుకక రసోచితములై తమవారి ప్రబంధకవుల భోరణికి మార్గదర్శకంబులైన గడుసుపోకడ లీయరణ్యపర్వశేషమున నచ్చటచ్చటఁ గలవు. పరీక్షితుఁడను నొక రాజు మృగయారతుండై పోయి ఐనంబున నొకపువ్వుఁబోడిం గనియె .

“కని యంతఁ గదిసి యాకా

మిని యొప్పులఁ జూడ్కిఁ దగుల మీఱినతమకం

బున ననిమిషలోచనుఁడై

జననాథుఁడు మదనబాణసంహతిఁచూరెన్.”

“అదియు నతిసుందరంబైన. తదీయ మూర్తివిభవంబునకు మెచ్చి సాభిప్రాయంబుగా నవలోకించె సంతనమ్మహీకాంతుం డక్కంత క్లిట్టనియె.

“ఎవ్వరిదాన పంబుజనశేఖణ యేకతమిట్టు లేల నీ

విష్వనభూమియందుఁ జరియించెను నావుడుఁ దండ్రపంపునం

దిష్వనభూమియందుఁ జరియించెన సవ్యరుగోరుకన్య నే

నెవ్వరిదానఁ గావలయు నేర్పడఁ జెప్పుము రాజనందనా.

“అనిన చాని ప్రగల్భవచనంబులకు నధికవిలోలుండై భూపాలుండు దనయభిలాషం బెఱింగించిన.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పై ప్రగల్భవచనముల చాయలే ప్రబంధరాజంబగు మనుచరిత్ర
లోని

“ఎవ్వతె వీవు భీతహరిణేక్షణ యొంటి జరించె నోటలే కివ్వన
భూమి”

అనుపద్యములో పెద్దనార్యునిచే ననుకరింపఁబడినవి. మార్కం
డేయుండు ధర్మశానకు బ్రాహ్మణప్రభావంబుఁ జెప్పుట యనుఘట్టము
లోని వీపద్యములు. ఇది నన్నయయే వ్రాసినచో నిట్టి ప్రగల్భవచన
ములతోఁగాక ధర్మయుతములు, వైదికాచారబోధకములునైన వాక్య
ములతోఁ గూడియుండెడిదేమో యిఘట్టము. ఇదియంతయు కేవల
భాకధనపద్ధతిని (narrative style) గాక సంభాషణాశైలిలో
చింపఁబడిన దగుటచే తిక్కనార్యునిశైలి ననుసరించిన యెఱ్ఱా
పెగ్గడ కవిత్వ మనుటకు సందేహము లేదు.

యుద్ధివర్ణనావిషయమునను నీ యారణ్యపర్వశేషము తిక్కన
చివరి ననుసరించునదై యున్నది. “తండ్రిచే వీడ్కొలుపఁబడిన
యంద్రజిత్తు సత్వరుండై యరదంబెక్కి పురంబు వెలువడి కరతలంబెత్తి
శ్రుణునిం బిలుచుట” “మచ్చరము మీఱ నొండొరుఁ జిచ్చుట పిడుగు
మబోని శితవిశిఖములం జెచ్చెర నొంచుట,” నెఱుకులునొంచి బాణమయ
కరధి ముంచుట, కేరము లుచ్చి పోరుట, అట్లు దలపడియవ్వీరు లిరువురు
జాభిలకార్దులయుగళంబుకరణి నతిఘోరయుద్ధంబు నేయుచుండ
నిశాచరవనచరబలంబులు రణం బుడిగి వెఱుగుపడి వారిపోరు సూచుచుం
డుట, తక్కినసామాన్య యుద్ధక్రమవర్ణనము, నిషయన్నియు తిక్కన
చివరి ననుసరించి రచించినవే. నన్నయ భాగములో నీరీతివర్ణనలు
గానరావు. కర్ణార్జునుల ద్వంద్వయుద్ధ మొక్కపద్యములో వర్ణించి

ఆంధ్రభాషలో కవితా విమర్శనము

నాడు: నన్నయ. ప్రాపదీస్వయంసక సంస్కృతమునను, ద్రుపదు నర్జునుడు పట్టి తెచ్చినప్పుడును నూడ నన్నయ యుద్ధవర్జనము విశేషముగాఁ జేయలేదు. కాని నూనస్యపర్వమున నైవియాశ్వాసమందలి కుమారస్వామి మహిషాసురుతొడిగి జేసిన యుద్ధము నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ తిక్కనవలెనే యతివిభుఁలుగా నిర్ణయించినాడు.

సీమద్వారములోని తూట (balance), సమాంతరరచనారీతి (parallel structure) మొక్కాప్రెగ్గడ తిక్కనను జూచియే నేర్చికొనియుండును.

“ ఎవ్వనివాకిట నిభుచపంకంబు
రాజభూమణరజోరాజి నడఁచు
నెవ్వనిచారిత్ర మెల్లలోకములకు
నొజ్జయె వినయంబు నొఱపు గఱపు
నెవ్వనికడకంట నివ్వటిలైడు చూడ్కి
మానితినంపద లీనుచుండు
నెవ్వనిగుణలత లేడువారాసుల
కడపటికొండపైఁ గలయల్లబాఁడు
నతఁడు భూరిప్రతాప మహాప్రదీప
దూరవిఖటితగర్వాంధకారవైరి
వీరకోటిరమణిఘృణివేష్టితాంఘ్రి
తఁడగు కేవలమర్త్యుడే ధర్మమతుఁడు.”

విరాట. 2 ఆ. 181.

“ కమనీయ కమలినీకల్లోల వీధులఁ
గదలురాయంచలగతులయొప్పు
బహుభవప్రసంగ ప్రకరచిత్రకములై
తనరాకు తరులతాతకుల సొంపు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మకరందరసపాన మదవిలోలంబులై
 క్రూరెడి యెలఁదేఁటి గములయులివు
 పరిపక్వమంజులఫలరసోద్ధతములై
 పలుకు రాచిలుకల పటురవంబు
 ప్రియుఁడు వేటువేఱ పీఠిమై జూపుచు
 చెప్పుచును జనంగఁ జిగురుఁబోడి
 గనుచు వినుచు నిర్వికారసల్లాపంబు
 లార నతనితెఱుగు నరయూచుండె.

ఆరణ్య. 7 ఆ. 213 ప.

ఆరణ్యపర్వ శేషమునందలి కొన్ని పద్యములకును తిక్కనార్యుని పద్యములకును గలపోలికలు:—

“ ఇట్లు వై శ్యానరుండు మునిపత్నులయందుఁ దగిలినఁడెందంబు
 మగిడింపనేరక వారలం గదియ నప్పళించి గార్హ పత్యకుండంబునం దా
 వేళించి,

“ అతివలు దన్నుఁ జేరుటకు నాసపడుం బొరిఁ జేరుచోట నా
 యతవిలసచ్చిభాగ్రముల నల్లన వారల నంటుఁ గొతుకం
 బతిశేయమై తదంగలత లాచటఁ గొఁగిటఁ జేర్చుగోరు కం
 పితధృతియై కలంగఁబడుఁ జెల్ల గురాగరసంబు ముంపఁగాన్.”

విరాటపర్వమునఁ గీచకుండు ద్రౌపదినిఁ జూచి,

“ అనియని యుగ్ధడించు ధృతి యల్లలనాడినఁ దల్లడించుఁ బై
 కొను తల పోరగించు మదిఁ గోర్కులు పేర్చిన నప్పళించు నె
 ట్టన తెగ నగ్గలించు, నచటన్ జనులన్ బరికించు, బుద్ధిమా
 లినవెస నెంతయుం గళవళించు మనోజవికారమగ్నుండై.”

విరాట. 2-32.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ ఆయతబాహు లుగ్రబలు లార్యులు పార్థులు వారిభూరిశౌ
 ర్వాముఖై పుక్తియలయందు పదాతిపాటుఁ బోలఁ డీ
 వాయుప్రజ్వలఁ దధిప వారల చందమువీనిచందమున్
 నీయెడ నిక్కమై తెలి సెనే ఖనరేంద్రులపోరిలోపలన్.”

ఆర. 6-63.

“ ఒకటనై నను వారియం దొక్కడైన
 చిదురపాలును బోలండు సిగు లేక
 పాండవుల గెల్తు నేనని పలుకుచుండు
 వీనిరజ్జులు దులువలు విండు తగిలి.”

ఉద్యో. 2-159.

నైంధత్రపంపున గోటికాన్యుండు ద్రౌపదిని సంబోధించుట:

“ పాలతి నీదు, జీవితేశ్వరుడగు నుఖజీవితాత్ముఁ
 డెవ్వఁ డబల నీనామమై యింపు మిగులు
 శబ్ద మెయ్యది నాకు నిజంబు చెపుమ.”

ఆరణ్య. 6-151.

కీచకుండు ద్రౌపదినిగూర్చి—

“ దీనిజన్మంబునఁ దేజంబు నొందిన
 యింతియుఁ బతియును నెవ్వరొక్కొ
 దీనినామాకృతి గా నోచి పడిసిన
 యింపగువర్ణంబు లెవ్వయొక్కొ...”

విరా. 2-30.

నీత రామునితో—

“ పడఁతి మెల్లన మఱి కొంతనడికిఁ దెలిసి
 యలనమూర్తియై కనుదోయి నక్రు లురుఖఁ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

శేలు ముకుళించి వసుమతీపాలఁ జూచి
ఎలుఁగు కుత్తుకఁ దగులంగ నిట్టు లనియె.”

ఆరణ్య. 7-159.

ఆర్జునుఁ డెభిమన్యువధానంతరము దుఃఖించుట:

“ అని యలంతమై బలుమాట లాడుచుండి
శలఁగి మఱియును ధర్మనందనుని యాన
నంబు వీక్షించి నిర్జరనాథతనయుఁ
డెలుఁగుకుత్తుకఁదగులంగ నిట్టులనియె.”

ద్రోణ. 2-252

సావిత్రిపాఖ్యానము—సావిత్రి తండ్రియొద్దకు వచ్చుట:

“ నెచ్చెలులు వన్నఁ గొలువగఁ
బచ్చవిలుతుకలిమియెల్లఁ బద్మాననరై,
యచ్చపడినట్లు మెఱయును
వచ్చటి కేతెంచె భూవరాత్మజ నెమ్మిన్.”

శిల్పము వచ్చి సభిజనంబుల సంతంత నిలిపి మెలపుతోడిచాలపుననమ్మగువ
చిలమధురంబుగఁ దండ్రికి దండప్రణామంబు నేసిన నాతఁ డతన్ని
వచ్చియెత్తి నిజాంకతలంబున నునిచికొని సమచిత్తోపలాలనకేళిపర
గఁగఁ జయ్యె.”

ఆరణ్య. 7-126.

“...ఉత్తర సనుడెంచె నలరువిలుతుపువ్వుటమ్మువోరె.

వచ్చి కొలువు సొచ్చి నెచ్చెలిపిండు నం
తంతి నిలువఁ బనిచి యల్లనల్లఁ
గదిసి ప్రాహ్వనితకై పడి ముద్దియ
ముద్దు పుట్టఁజనకు మొక్కుటయును.”

ఆంధ్రభాగవత కవితా విమర్శనము

“ తిరిచి కవుంగరించి జగతీవిభుఁ డెక్కిమలాయతాక్షి నె
మొగము మొగంబునెం గదియ మోపు గరాంసుశులం గపోల
మింపుగఁ బుడుకున్...”

విరాట. 1-245.

“కుండలంబు లిమ్మని యడిగిన యింద్రునకు గర్జుండట్లునియె.

“ అలసవిలాసాలసరసాన్వితలై న నితంబినీజసుల్
వలసిన భూరివిస్ఫురిత వస్తుసమగ్రములై న గ్రామముల్
వలసిన నుల్లసన్మణిసువర్ణవిభూషణగోధనావళుల్
వలసిన గోరు మిచ్చెద భువంబుగ నావుడు నాతఁ డట్లునున్.”

ఆరణ్య. 7-359.

“ ఎలను శోభిల్ల నెవ్వఁడైన వీఁడె య
ర్జునుఁ డని నా కిష్ట నూపెనేని
పసదనం జే నిచ్చుభంగి యందఱును
వివరించి చెప్పెద వినుఁడు మీరు
సాగడంగఁ దగురధ్యములతోడి సావర్ణ
రథములు వలసినరయము లావుఁ
బొలుపును గలుగుకాంభోజహయంబుల
వలసినఁ జేర్చునత్వంబునందుఁ
బరిణతములగు నుండరకరివరముల
వలసినను చారులావణ్యవతుల వలసి
నను మహాగ్రామములు వలసినను గోర్కి
కెక్కు - డమ్మేటిమగని కే నిచ్చువాఁడె.”

కర్ణ . 2-30.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తిక్కనార్యుడు చేసిన జాతీయప్రయోగములు కొన్ని యారణ్యపర్వశేషమునఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఇవి నన్నయభాగమునఁ గానవచ్చుటలేదు.

“ రాధేయుం డొకచీటికిం గొనఁడు దేవువాతముం బోరులకి .”
విరా. 4-ఆ.

“ కమలవరప్రద త్రవరగర్వితుఁడై మముఁ జీటికిం గొనం
డమితపరాక్రమండు దనుజాధిపుఁ డీతఁడు.”
ఆరణ్య. 5-286.

“ ఆతూపు దప్పిన గాసియైతి.”
శల్య.

“ ఇవ్విధంబున సతం డేటు దప్పిన జోహారువెట్టుటయు.”
ఆర. 4-362.

“ఈ దేవదేవు కరుణం
గాదే కురునాథ నిర్వికారుఁడనై నిః
భేదుఁడనై యుండుదు.”
ఆరణ్య. 4-284.

“కాదేని గాండివి జ్యో
నాదము నురదుందుభిప్రణాదంబును నిః
భేదుఁడనై వించువధిక
మోదంబున నిత్యసౌఖ్యముం గైకొందున్.”
ద్రోణ. 1-35.

“అమ్మగువకూతురు సుశోభన యనువది దానిచేత ననేకులు
బేలుపడిరి. నీ వెంతవాఁడ వనిన”
ఆరణ్య. 4-337.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ తానఁజే మాంసము దినవఁజే

యీ నక్కయు జేలుపెట్టె నిన్నాళులు”

కాంతి

“ తొడవి చరాచర ప్రతతితో జగమంతయు వార్తిదొట్టిన
ప్పుడు” [తొట్టు=ఆక్రమించు.]

ఆరణ్య. 4-240.

“ జగములెల్ల తొట్టి నింజారువెన్నెల నిట్ట వొడిచె.”

నిర్వచ. రా.

ఇ ట్టికవితాలక్షణములు, భాషాప్రయోగములు తిక్కనార్యుని రచనాపద్ధతి ననుసరించియుండుటచేతను, నివి నన్నయ రచనలో విశేషముగఁ గాన రావలయుటచేతను, తిక్కన తరువాతికాలమువాఁడై యాతని కవిత ననుకరించి రచింపఁదగినవాఁడగు నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ తద్రచనముకా పూరించిన యారణ్యపర్వ శేషభాగములోఁ గనఁబడుచుండుటచేతను, నీయారణ్యపర్వశేషము నన్నయరచనయొక్క శిథిలభాగపూరణము గాక శేషలనూతనరచనయేయని శిష్టభాగపూరణమే యని, స్పష్టమగుచున్నది. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ ఆరణ్యపర్వముం దవశిష్టభాగమునే పూరించియుండుటచేతను, తిక్కనార్యుఁ డవతారికలో వ్యాసభారత ముష్టాదశపర్వనిర్వహణసంభృతమై యుండ అందు మూఁడుకృతు లాంధ్ర కవిత్యవికారదుండు-నన్నయ భట్టానరింప తాను విరాటపర్వముట యుద్యోగాదులంగూడఁగా పదునేనింటిని “తుదిముట్ట దెనుఁగున రచియిం చుటాప్పు”నని తెలుఁగున భారత మీపదేనుపర్వములతోఁ దుదిముట్టు ననియే స్పష్టముగాఁ జెప్పి, తనరచనతో భారతము సంపూర్ణ మగు నని యెంచుటయే గాని యాంధ్రభారతరచన యింకను శోభింపడియుండునని యాతఁడు తలంచిన ట్లగపడకపోవుటచేతను,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రాత్రునికాలమునకు మూడుపర్వములు సంపూర్ణముగా నున్నవనిగాని, నీదా నన్నయభాగము నాతడు చూడకయే రచించెననిగాని చెప్పక పోవును. నన్నయభాగములోని కొన్ని పద్యములనుమాత్ర మే నాతడు జనియుండవచ్చును. మూడవపర్వములోని భాగము కొఱవడియున్నదిగాని, అట్లున్నదని యాతఁ డెఱింగి యున్నాఁగాని, తుదిముట్టింతునని జెప్పియుండు, దరువాతనైన నా శేషమును బూరింప దొరఁకొనకుండునా. ఈ తుదిముట్టింతు నన్నది 15 పర్వములే యని చెప్పుదురేమో, అది యును పాసఁగదు. ఈపద్యములలోని క్రియలకు ప్రధానకర్త పై పద్యము లోని “భారతాఖ్యుగు లేఖ్యంబైన యాహ్నాయము” అనునది “అది యును” అని యాభారతగ్రంథమునే యనువదించి, అందులో 18 పర్వములున్నవి, అందు మూడు కృతులు నన్నయ రచించెను—తిక్కన 15 పర్వముల రచించి తాను తుదిముట్టింతునని స్పష్టముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. కావున తిక్కన తరువాత నలుబది యేబడేండ్లలో నీభాగము శిథిలమై ఖోయిన దనుటకంటె తిక్కన యీ పర్వములను జూడలేదనుటయే యుక్తముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

నన్నయ రచించిన భారతమును తిక్కనార్యుఁడు చూచినను జూడకున్నను, మొత్తముమీఁద నాతడు ప్రారంభించిన భారతాంధ్ర భారతాద్యమును కొనసాగించి తుదిముట్టింపవలయునని మాత్ర మింతటి దృఢసంకల్పము గలిగినది. మొదటి మూడుపర్వములు రాజమహేంద్రవర రాజ్యాస్థానకవి యాంధ్రకవిత్వ విశారదుం డొనర్చెనని నిన్నాఁడు. ఈ పర్వములు ముఖ్యముగా అది యారణ్యపర్వములు విశేషముగ నుపాఖ్యానములతోఁ గూడియున్నవి. పాండవులనుగూర్చిన కథ స్వల్పమే. అదియునువారిదుఃఖములను, కష్టములనుగూర్చి తెలుపున దేగాని పాండవుల యభ్యుదయమును దెలుపునది కాదు. పాండవుల యభ్యుదయ

అంశభారత కవితా విమర్శనము

చిహ్నములు విరాటపర్వముమండియే గనబడుచున్నవి. ఈతరువాతి పర్వములలోఁ జాలవఱకు కడ యంతయు పాండవవీరులకు సంబంధించినదే; ఉపాఖ్యానములును చాలతిక్కువ. పాండవు లీపర్వాంతముననే వనవాసాజ్ఞాతవాసాది క్షేత్రములమండి విముక్తిఁ జెంది బయలువడిరి. ఈ కారణము చేతనేగావలయు, విరాటపర్వపతనము శ్రేయోదాయకము నితలంపఁబడుచు వచ్చినది. భారతపతనము గూడ నీ పర్వముతోడనే ప్రారంభింపఁబడు నాచారమును బ్రబలినది. ఇంతేగాక తిక్కనకవితోద్దేశములకు మొదటి మూడుపర్వములకంటెను గూడ నీతరువాతి కడ యంత తగియున్నదో యాతఁడు గ్రహించినవాఁడు గనుకనే, దానిని

“హృదయాహ్లాది చతుర్థ మూర్జితకథోపేతంబు నానారసా

భ్యుదయోల్లాసి విరాటపర్వ మట యుద్యోగాదులం గూడఁగాఁ

బదునేనింటిఁ జెనుంగుబాస జనసంప్రార్థ్యంబులై పెంపునకొ

దుదిముట్టుకొ రచియించుటొప్పు బుధసంతోషంబునిండారఁగకొ.

అని యింతగాఁ బ్రశంసించినాఁడు. హృదయాహ్లాదిత్వము, ఊర్జితకథోపేతత్వము, నానారసాభ్యుదయోల్లాసిత్వము అను విశేషణములే భారతరచనాసందర్భమున నీతనిదృక్పథమును మనకు మోచించుచున్నవి. ఈతనిది ముఖ్యముగాఁ గావ్యకళాదృష్టి, రసమయముగు దృష్టియేగాని, నన్నపాఠ్యుని సంహితా రచనాదృష్టి. యాగఫలసంపాదనాదృష్టివైదికమతధర్మరక్షణదృష్టియుమాత్రము గాదు. కావుననే నన్నపాఠ్యుఁడు “జగద్ధితముగ” రచించిన మొదటి మూడుపర్వములతోలికిఁ బోవక, “బుధసంతోషంబు నిండార”, “భారతామృతము కర్ణ పుటంబుల నారఁగ్రోలి యాంధ్రావళి మోదముంబొరయునట్లు”గను మిగిలిన పదునేనింటిని జెనుంగుబాసను రచించినాఁడు. ఈతఁడు తలంచిన ట్టిభారతమాంధ్రావళికి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మోదముగూర్చియుండును. ఇది విశేషముగాఁ జదువఁబడుచుండుటం జేసియే, నన్నయ రచితంబగు మొదటి భాగమునుగూర్చి జనులలోఁ గౌతూహలము పెరుగుటయు, నదియుఁ బైకి దీయఁబడి ప్రచారములోనికి వచ్చుటయుఁ దటస్థించియుండును. తిక్కనకు సమకాలికులు, గొంచెము తరువాతివారు నగు కేతన, మంచన, మారనలు నన్నయభట్టును స్మరించియున్నారు.

అందు మారన

“సారకథాసుధారస మజస్రము నాగళపూరితంబుగా
నారఁగఁగ్రోలుచున్ జనులు హర్షరసాంబుధిఁ దేలునట్లుగా
భారతసంహిత న్మును త్రిపర్వము లెవ్వఁ డొనర్చె నట్టి వి
ద్యారమణీయు నంద్రకవితాగురు నన్నయభట్టుఁ గొల్చెదన్.”

అని భారతసారకథాసుధారసము నాగళపూరితంబుగా జనులు గ్రోలునట్లుగా రచించెననియే వ్రాసియున్నాఁడు గాని, యీతఁడు తిక్కన వ్రాతనుబట్టియే వ్రాసియుండకపోయినచో, మార్కండేయపురాణమును దెనిఁగింపఁజేపట్టిన యీతఁడు నన్నయయరణ్యపర్వశేషము నేల పూరింపక విడిచియుండెనో తెలియదు. నన్నయరచిత భాగము నీతఁడు చూచియే యుండె నన్నచో నందలి శేషమును రచింపకుండుటకు భయకారణముతక్కు వేటుకారణము కనఁబడదు. కేతన దళితమార చరితమునను నన్నయను స్మరింపనైనలేదు. ఎఱ్ఱాపెగ్గడకు కొంచెము ముందుకాలమువాఁడగు విన్నకోట పెద్దనగూడఁ దెనుఁగుకవిత్వ మన్నఁ జెవిఁబెట్టలేకుండి రని చెప్పుటనుబట్టి రాజమహేంద్రవరపండితులు నన్నయగ్రంథమును వ్యాప్తిలోనికి రాకుండఁ జేసిరేమో యని సందేహించుట కవకాశము లేకపోలేదు. ఎఱ్ఱాపెగ్గడకాలమున నాంధ్రదేశ

అంధభారత కవితా విమర్శనము

పాలకులైన కొండవీటి ప్రభువులచావుచు బడిన రామాయణమును రచించి, భారతమున ఉత్తరభాగమును పారినశిమును రచించునందర్భావమున నీనన్నయ రచితభాగమును బయటకుఁ దీయించి, మది కొఱవడి యుండుటనుజూచి యద్దానిని బూరింపఁగడఁగెనని తోచుచున్నది.

• తిక్కన యద్వైతభావము:

తిక్కనార్యుని భారతరచనాకాతుకము, కానిని దుదిముట్టింప నలయు నపుతలంపు కలుగుటకుఁ బూర్వ మాతః శ్రేష్టి భావముతో దీనిని గ్రహించి రచింప గొరఁకొనెనో మన మించుక విచారించినచో, నొక్కభారతముననే నన్నయతిక్కనల రచనలలో భేదము కలుగుటకుఁ గల కారణమును గుర్తింపఁగలుగుదుము. తిక్కన భారతము రచించు వాఁటి కాతనికి రచనావిషయమున (నన్నయకువలె కేవల పురాణకథా రచనవృత్తి గాక, కావ్యకళాదృష్టి యెట్లు ప్రబలినదో యట్లే భారత గ్రంథప్రతిపాదితార్థ విషయమున నద్వైతవృత్తియుఁ బ్రబలినది. నన్నయకువలెనే తిక్కనకు నీభారత మామూయంజే. “నన్నయ మహాభారతసంహితారచనబంధుఁడు” కాఁగా, తిక్కనార్యుఁడు “పూజ్యూర్తి యగు భారతసంహితఁ జేప్పఁగనుటచే” దనపుట్టువు కృతార్థతను జూపినదని తలంచియున్నాఁడు. కాని యీ సంహితను నన్నపార్యుఁడు కేవలము కర్మపరంబగు వైదికదృష్టితోఁ జూచి యుండ, తిక్కనార్యుఁడు దీనిని భిన్నమత సమన్వయపరంబగు నద్వైత దృష్టితోఁ జూచియున్నాఁడు. తిక్కనయు మొదట నన్నయవలెనే వైదికమతమందలి కర్మమార్గముననే విశేషాభిమానము కలవాఁడై యుండెను. “వైదికమార్గనిష్ఠ మగువర్తనముం దగ నిర్వహించుచుండెను.” యజ్ఞ యాగాదులను జేయుచుండెను. ఉత్తరరామాయణమున నాతఁడు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

హరిహరపద్మగర్భులనే భక్తితోఁ గొలిచియున్నాఁడు. ఆకాలపు శిష్టాచారము ననుసరించి గ్రంథాదిని సంస్కృతశ్లోకమునే రచించి సంస్కృతాక్షరప్రభావముననే వెల్లడించినాఁడు. కాలక్రమమున లోకానుభవము కలిగినకొలది, నాకాలమునఁ బ్రబలిన మతవైషమ్యములు, బ్రాటలు చూచినకొలది, “భేదములేని భక్తి యాతని మదిని నిర్మలబృహత్తిగఁ జేయుచుండ”, నాతని కద్వైతభావమున రుచి యేర్పడినది. హరిహరనాథుఁ డిష్టదైవ మగుట తటస్థించినది. భారతరచనకుఁ బూర్వముననే యీతఁడు రచించినదిగా నీతని స్వప్నవృత్తాంతమునఁ దండ్రాదేవతఁ డెప్పఁబడిన

“కి మస్థిమాలాం కిము కాస్తుభంవా
పరిష్క్రియాయాం బహు మన్యనే కిం,
కిం కాలకూటః కిమువా యశోదా
స్తన్యం తవ స్వాదు వద ప్రభో మే.”

అను శ్లోకము నీమధ్యకాలముననే రచించియుండును. దేవకీనందనకేతము నీకాలముననే రచించియుండును. తిక్కన యద్వైతభావమున లోకవిశేషము కలదు. అది కేవలవాదముకొఱకైనదియు, మాలలముండనే కడుపునిండించునదియుఁగాక, సక్రమసాధనతోఁగూడి యాతని సంపూర్ణముగా ననుభవములోనికి వచ్చిన యద్వైతభావము. ఇది శర్మమార్గముతోఁ బ్రారంభించి క్రమముగా భక్తిమార్గమునుబట్టి యేకాంతభక్తి మూలముగా నేర్పడిన జ్ఞానాతిశయముచేఁ గుదిరిన యద్వైతభావము. ఇట్టికక్ష్యల నన్నిటి ననుభవించి సాధనచే దాఁటి పరమశ్రావ్యమును బొందినవాఁడు గనుకనే తిక్కనార్యునియం దిన్నివిశేష గూములు కనఁబడుచున్నవి. లౌక్యమునకుఁ బరమలౌక్యము. వైదికము

అపరీక్షిత కవితా విమర్శనము

ప్రభావదేవతలకు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరు లనుమూర్తిత్రయమే లోకస్థితికి ముఖ్యకారణమనియు, వీరు వేదస్వరూపులే యనియుఁ జెప్పచు వైదికమతాధిక్యము నుద్ఘోషించువాఁడువోలె 'తే వేదత్రయ మూర్తయః' 'సంపూజితావస్సురైః', అని మూర్తిత్రయమును స్తోత్రము చేసినాఁడు. తిక్కిలకాలమునకు స్థితిగతులు మాతీనవి. త్రిమూర్తులలో వోకరిని కొండఱుచు, మఱియొకరిని కొందఱు పట్టుకొని 'మాదేవుఁడు గొప్ప, మాదేవుఁడు గొప్ప' యని కొట్టుకొనుచు రాజుల నాశ్రయించి తమతమ మతములలోనికి వారిని ద్రిప్పికొని, వారి యధికార బలము మూలముగాఁ దమమతమునఁ జేరనివారిని హింసింప మొదలు పెట్టిరి. తిక్కన యీమూర్తిత్రయభేదకల్పనము, తత్పూజావిధానము మూలముగా దేశమునఁ గలిగిన యల్లకల్లోలమును జూచి, శైవులు, వైష్ణవులును నూడ నాశ్రమిస్థులుతమనే యాధారముగాఁ జేసికొని, వాని కర్థభేదమును గల్పించి, స్వస్వమతానుకూలములగు వాక్యములను గనఁ జూచుచు వాదించుచుండుటను గ్రహించి, యిట్టి విభేదములను బోఁగొట్టి సర్వమతములకు సమన్వయమును గల్పించున దొక్కయవ్వైత భాషమే యని నిశ్చయించి, పంచమవేదం బనఁబరఁగు భారతమును దత్ప్రతిపాదకంచే యని యెంచి, నన్నయ విడిచిన భాగమును దెనిగింప మొదలిడి, ఆదినే

శ్రీయన గౌరినాఁ బరఁగు చెల్వకుఁ జిత్తము పల్లవింప భ
వ్రాయితమూర్తియై హరిహరంబగు రూపముఁ దాల్చి 'విష్ణురూ
పాయ నమ స్కీవాయ' యని పల్కెడుభక్తజనంబు వైదిక
ధ్యాయిత కిచ్చ మెచ్చుపరతత్త్వముఁ గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్.'

అను మంగళపద్యముననే "హరిహరులకు భేదములేదు, వీరి నట్టిభేద దృష్టితోఁ జూచికొలుచుచు జనులు పరస్పర ద్వేషమును బెంచుకొనుట

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మత్తిసాధనము గానేరదు. విష్ణురూపుండే శివుడని తలంచి యద్వైత బుద్ధితో నాపరతత్త్వమును ధ్యానించు భక్తజనులే యాపరమేశ్వరుని మొప్పు వడయుదురు-అను నీ గంభీరార్థమును నూచించువాఁడువోలే నీ పద్యముమూలముగా పరతత్త్వప్రకాశన చేసియున్నాఁడు. ఆతత్త్వము పరిహారరూప మున్నాఁడు. అది భద్రదాయితయూర్తి. శ్రీయన గౌరినాఁ డగు చెల్వకు చిత్తము పల్లవింపఁజేయునది. పుష్కరపలాశవన్నిర్లి త్తఁడగు పురుషుఁడు ప్రకృతిచిత్తమును పల్లవింపఁజేసినపుడే శ్రీయని, గౌరియని, హరియని, హరుడని భేదము బయలుదేటి సృష్టిక్రమము నడచు చుండును. మూలపురుషుం డొక్కఁడై గావున నాతని భిన్నస్వరూప ములనె పట్టుకొని మితభేదములను గల్పించుకొని జేశమును తోభపెట్ట విలసిన యవసరములేదు. “విష్ణురూపాయ నమఃకృణాయ” యని యిద్దఱికి నభేదమును గుర్తించి, యాపరతత్త్వమును గొల్చిన ముత్తిని బొందు పురని ఘోషించినాఁడు. ఆ పరతత్త్వమునె తానును గొలిచినాఁడు. తాళిప్పుడుకావ్యసృష్టి చేయఁదలంచినవాఁ డగుటచే “సకలబ్రహ్మ”ప్రార్థన మునేచేసినాఁడు. దానిఫలముగా నాతఁడు కవిత్వతత్త్వనిరతిశయానుభా వానందభరితాంతఃకరణుఁడై నాఁడు. అనఁగా నద్వైతభావనిరూఢితో పాటు ఆతనికిఁ గవిత్వతత్త్వనిరతిశయానుభావానందము కాలక్రమమునఁ గలిగినది. నిర్వచనోత్తరరామాయణము రచించిన కాలమున కాతనికి “కవితావిలాసములే” కనఁబడినవి గాని కవితాతత్త్వము బోధపడినట్లు లేదు. అదికవులను, నూత్నసత్కవీశ్వరులను గొల్చునాచారము నతిక్ర మింపలేదు. వారికృపచేతనే తాను ‘కవితావిలాసవిస్తరమహనీయుఁడ’ నై తినని చెప్పినాఁడు. కాని భారతరచనాకాలమున కీతనికిఁ గవితావిలా సములేగాక, కవితాతత్త్వమే బోధపడినది. దానివలనఁ గలుగు నానం దమునకుఁ బరమకుఁడై భారతరచనకుం గడంగెను. కావున నాతనికి

అంశభారత కవితా విమర్శనము

గోచరించిన కవితాశక్తి స్వస్వరూప మాతనిభారతమునఁ బొడకట్టకమా నదు. బాగుగ పరిశీలించినచో నుత్తమ కవితా ప్రధానలక్షణంబులగు రసావిష్కరణము, తత్ప్రసాద్యుచితరచనాకాలము, ప్రాధత్వము, స్వభావోన్మీలనాశక్తి, ఉచితానుచిత పరిజ్ఞానము, నీమొదలగు నుత్తమ గుణంబుల నసమానచాతుర్యముతో వెలయించుటంజేసి భారతరచనా కాలమున కాతనియంతఃకరణ మెట్టిమహత్పరిపాకమును బొందినదో తెలియఁగలదు.

ఈతని భారతమున కళాసౌందర్యము, నద్వైతభావమును చక్కని సమ్మేళనమును బొందినవి. నన్నపాద్యుఁడు కేవల కర్మ పరమగు వైదికమతవృత్తితోఁ గొంతభాగమును రచించినను, ఈభారత మును కృష్ణద్వైపాయనుఁడు అద్వైతార్థబోధకం బగునటులనే రచి యించియున్నాఁడు గాని మతవైషమ్యములను బెంచుటకుఁ గాదు. వేదములలోను, స్మృతులలోను వివాదాస్పదము లగు తావులయం ది పంచమవేదమునమన్వయమార్గమును దెలుపును. ధర్మార్థకామమోక్షము లకు సూత్రీమార్గమును జూపును.

“ వేదములకు నభిలస్మృతి

వాచములకు బహుపురాణ వర్గంబులకుఁ

వాదైన చోటులను దా

మూచల ధర్మార్థకామమోక్షస్థితికిఁ.”

అని తిక్కనార్యుఁ డీభారతముయొక్క ‘ధర్మాద్వైతస్థితి’ని వ్యక్తము చేసినాఁడు. ఇట్టి భారతమును భవ్యకవితావేశుండు, విజ్ఞానసంపద్విఖ్యా తుఁడు నగు కృష్ణద్వైపాయనుం డీ యద్వైతభావముతోనే రచించి నాఁడు. దాని నీతఁడు ప్రబంధమండలిగాఁ దెనుఁగున రచింపఁబూని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నాడు. ఆవేశమే (inspiration) కవితకుఁ గారణమని నూచించుచుఁ, దానట్టి కవితావేశముచేతనే యీ గ్రంథరచనకుఁ బూనితి నని చెప్పు వాడువలె నాయావేశఫలమును దనగ్రంథముననే స్వీకృతపఱచినాడు.

తిక్కనకవితావేశము:

అట్టి కవితావేశసమయముననే యీతనికి స్వప్నముకూడఁ గలిగి నది. కవితావేశమునకు భక్త్యావేశముకూడ తోడుపడి యుండును. తాను చేయఁదలఁచిన మహత్కార్యమునకుఁ దగిన పూర్వరంగమాను గల్పించికొనినాఁడు తిక్కన. ఇష్టదేవతను సాక్షాత్కరింపఁజేసికొని నాడు. మనల నీలోకమునుండి మఱియొకస్వప్నలోకమునకుహఠాత్తుగా నెత్తుకొనిపోయినాడు. నన్నయ వైదికమార్గమునకు భక్తిమార్గమును గూడఁగలిపి రెంటికి సమ్మేళనము చేసి, యద్వైతానందాంబుధిలోను, దానితోపాటు కావ్యరసాంబుధిలోను మనలను ముంచియెత్తినాడు. ఈ స్వప్నస్మృతాంతముననది తాను కవితావేశముచే భారతరచనాకాతుక మున మన ములరియుండు సమయమున సంభవించిన యనన్యసామాన్య కారణంబగు పరమధర్మప్రకారంబట. ఈ రెంటికి సమ్మేళనముచేసి యొక యద్భుత సన్నివేశమును (romantic situation) కల్పించినాడు తిక్కన. దీనిమూలమున స్వీయచరిత్రయందనేకవిషయములను వ్యక్తము చేసినాడు. మొదటి దశ్యంతపితృభక్తి. తరువాత నాతిని వినయసౌశీల్య ములు. జ్ఞానవైరాగ్యములు, వివేకము ఆదృశ్యము నెంత వ్యక్తమగు నట్లుగా మనకనులయెదుటఁ బెట్టినాఁడో చూడుడు.

ఆ సర్వేశ్వరుండు సన్నిధిచేయుటయు, “ఏనును భక్తిమయం బు నాష్టాంగ దండ ప్రణామం బాచరించి కొండొకదొలంగి వినయావనతుండనై లలాటోపరిభాగంబున నంజలిపుటంబు ఘటించి

అంక్షభారత కవితా విమర్శనము

సయవంబులు న వియవంబులును ప్రమదబాష్పసలిల విలులితంబులును
 బులకపట్టలపరికలితంబులుంగా సంతంత నిలిచిన" నద్దేవుం డను
 కంపాతిశయంబునఁ దన దక్షిణనేత్రంబున సుధారోచియకా
 నాలనివంతలేక చూచెనట. పరమేశ్వరుం డాశ్రితకులభుండు గావు
 నను, నీతిఁడు పరమభక్తుం డగుటవలనను, కిమస్థిమాలా మిత్యాదిష్టోకము
 లచే నిదిఁజూప స్తుతింపఁబడి వానిని గాఢాదరంబున నాదరించియున్న
 వాఁ డగుటచేతను, తన కీదేవుఁడు చిరపరిచితుఁడే యని నూచించుచున్న
 టున్నాఁడు. పిదప నాహరిహరనాథుఁడే యీతనివై దికమార్గనిష్ఠునిగు
 వర్తనమును, భేదములేని భక్తిని, నిర్మలమైన జ్ఞానమును బ్రశంసించి,
 యీతనియందు కర్మయోగభక్తియోగజ్ఞానయోగముల కెట్లు చక్కని
 పొందిక కుదిరియున్నదో తెలిపియున్నాఁడు. దీనివలన తిక్కనా
 ర్యుని మతి మెట్టిక్రమపరిణామము నొందినదో తెలియవచ్చుచున్నది.
 (His religion a thing of gradual growth). పంచమవేదంబగు
 భారతము జనుల కారాధ్యంబగుటచే దానిని దెనిఁగించుట భవ్యపురుషార్థ
 తరుపక్వఫల మగునని హెచ్చరించి నాఁడు. అట్టి దానికిఁ దానె కృతి
 పతిత్వ మర్థించి వచ్చినట్లు చెప్పినాఁడు. వేదములనువలెనే యీ పం
 చమవేదమును గూడ నప్రభంశభావ యగు తెనుఁగున రచించుట
 కూడదను ఛాందసుల వాదబలముచే, నన్నఁడు రాజాదరణముచేఁ
 బ్రారంభించి కొంత రచించి విడువఁగా, నా మిగిలినభాగమును మఱి
 వ్యరు చేపట్టక భారతాంధ్రీకరణకార్యము నిలిచిపోఁగా, నీ కాలమున
 తిక్కన మరల దానిని చేపట్టి సర్వసత్యసమన్వయమును, చతుర్వర్గ
 సమన్వయమును గూడ దీని చే సాధింప నెంచి, హరిహరనాథుఁడే దీనికృతి
 పతిత్వ మర్థించి వచ్చినాఁ డనుటచేఁ దన కాపరత త్వమునఁగల భక్త్యా
 వేశమును వెల్లడించుటే గాక, తనకాలమున నీ యుద్యమమును ప్రతి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఘనీప యత్నించు ఛాందసుల నోళ్లు కట్టివేయుటకు యత్నించిన
 వాడవులె గనబడుచున్నాడు. పరమేశ్వరుని యంగీకారమే దీనికిఁ
 గలుగదని ఘోషించినవాడవులె నున్నాడు. ఆ దేవుడు ప్రత్యక్షమై
 నట్రడీతడు చూపిన భయభక్తులు, వినయవివేకము లీతనియేకాంతభక్తిని,
 సత్కృత్యానసంపన్నత్వమును జాటుచున్నవి. ఆశ్రితులకుఁ బరమేశ్వరుం
 డ్ద్యోతసులభుం డని బుధులవలన వినియుండుటంజేసి తాను బాలస్వ
 భావుడైయైనను నట్టిమహనీయమహిమ దొరకొనుటయుఁ గలుగున
 కాకయని తలంచివాడు. తాను జేయబోవు విన్నపమునకు ముందుగా
 'కొమ్మనామాత్యు నాననం బాలోకించి యాతనియనుమతిని బడసి పితృ
 భక్తి వెల్లడించివాడు. బాలస్వభావుడనే యని చెప్పుకొనుచున్నను
 సత్కృత్యానసంపన్నత్వము చేసినాడో చూడుడు:

“భూరి భవత్కార్య్యా

క్షీరాంబుధి నాదు తుచ్ఛచిత్తంబును వి

స్తారమహితముగ నునిచితి

వారయ నచ్చెరువు గాదె యఖిలాండపతి.

“ఇంతకు నేర్పు నీకు నొకయింతటిలోన మదీయవాణి న

త్యంతవిభూతిఁ బెం పెనఁగునట్టి నినుం గొనియూడుచేత దా

సెంతయుఁ బెద్ద నీకరుణ నిట్లు పదస్థుడై నైతి నొక జ

న్మాంతరదుఃఖముల్ దొలఁగునట్లుగఁ జేసి సుఖాత్ముఁ జేయవే.”

ఇట్లు యఖిలాండపతి యెదుట సాక్షాత్కరించిన సందర్భమునఁ
 దా యకించనత్వమును జక్కగా వెల్లడిచేసినవాడైనను అప్పుడు
 కోరినవర మీతఁడు మహాజ్ఞాని యనియే తెలుపుచున్నది. ఇట్టి యకిం
 చనము, తుచ్ఛచిత్తము, బాలస్వభావున కట్టిమహనీయమగు కోరిక

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కోరుట తగునా? అతడు కోరఁగలఁడా-యనుప్రశ్న కాతఁడే సమాధానము చెప్పుచున్నాఁడు. ఉపలాలితండును డింభుండు దనకొలంది యెఱుంగక మహాపదార్థము వేఁడువిధంబున తాను బ్రహ్మానందస్థితి నే గోరినాఁడట. దీనినిలననే యీతనికొలంది మన కటుకపడుచున్నది. ఎట్టి యెఱుకగలవాఁడో వ్యక్తమగుచున్నది. తిక్కనార్యుఁడు మహాజ్ఞాని, ముముక్షువు. ఇట్లు జననమగతాదులైన సంసారదుఃఖములకు నగపడకుండునట్టి జ్ఞానతేజములు గాంచి—అట్టి జ్ఞాననూహ్యోదయంబగుట తోడనే—మేల్కొనినాఁడట. ఆజ్ఞాననూర్ముని వెలుఁగులో నట్టిపదమును గాంచి, పుణ్యచరిత్రుడై, తన భారతసంహితారూపం బగు కావ్యకవిత్వమహావిభూతికి నా పరమేశ్వరుని బట్టముగట్ట సిద్ధపడినాఁడు. తానొక మహాభక్తుఁడు గావున నీమహాత్కార్యముచే భక్తకోటికిఁగఱియింపఁదయ్యెను. ఈతని వినయసంపద, భక్త్యావేశము ఆత్మస్వరూపజ్ఞానముచేఁ గలిగినవేగాని తెచ్చిపెట్టుకొనినవిగాఁ గనఁబడవు.

“నీపట్టునఁ బూజ్యమూర్తియగు భారతసంహిత,” “జనాభ్యర్చితమై” యున్నది గావున నాభారతాచ్యుతము కర్ణపుటంబుల నారఁగ్రోలి యాంధ్రావళి మోదముం బొరయునట్లుగ మహాకవిత్వదీక్షావిధిని బొంది పద్యములను గద్యములను కృతులు రచింతునని ప్రతిజ్ఞ చేసినాఁడు. ఈతఁడిచ్చటఁ జేయఁబూనినది కేవలము భారతాంధ్రీకరణము మాత్రముకాదు. ఒక్కకృతియుఁ గాదు. కృతులు. భారతసంహితను కృతులుగా రచింపఁదొడంగెను. ఈ విషయ మింతకుఁబూర్వమే చెప్పియున్నాఁడు. “ఈ ప్రబంధమండలి కథినాథునిగా నేపురుషునిఁ జేర్కొనువాఁడను” అని మొదట నాలోచించినాఁడు. కావున భారతరూపమున నీతఁడు రచింపఁదలఁచికొనినది ప్రబంధమండలిగాని యొక్కకృతిమాత్రము కాదనుట స్పష్టమగుచున్నది. మొత్తముమీఁది

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సాత్యవతేయ సరాస్మతికా శ్రీవిభవాస్పదంబయిన చిత్తముతోడ ధర్మా ద్వైతసిద్ధిని భారతసంహితను దెనుంగుబాస రచించు చున్నను, అందలి యేఘట్టమున కాఘట్టము నొకప్రబంధముగాఁ జేయఁదలంచి నట్లు కనఁబడుచున్నది. విరాటపర్వ మొకప్రత్యేకప్రబంధమే యని యు, నిందలిలక్షణములే తేరువతో ప్రబంధకవులకు మాగ్గదర్శకములైన వనియు మన మించుక పరిశీలనాదృష్టితోఁ జూచిన గోచర మగును. “హృదయాహ్లాది చతుర్థ మూర్జితకఞ్ఘోపేతింబు నానారసాభ్యుదయోల్లాసి” యని ప్రశంసించియే యున్నాఁడుగదా. ఏకభుక్తు కాకఁగల నొకవిధమగు వన్వైక్యము (unity of plot), పూర్వోత్తరసంసర్గము, నాయాపాత్రల స్వభావసంభావణాదికమం దౌచిత్యము, నీ మొదలగు గుణములను పాటించుచు రచించెనేగాని మూలగ్రంథమునందలి యసం దర్భములను దొలఁగింపక, భాషాంతరీకరణమును నుద్దేశముతో మూలాను సారముగ మాత్రమే యీతఁడు రచించియుండలేదు. కర్ణపర్వము చివరకూడ నీ ప్రబంధపదమునే యీతఁడు వాడియున్నాఁడు. కీచక వధ మొదలుగాఁగల రసవంతములైన యాయాఘట్టములకు రచనాకాళల మనుబట్టిప్రబంధములనియే పేరుపెట్టఁదలఁచినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఇట్టి ప్రబంధమండలి నపారకృపాపరతంత్రవృత్తిమైఁ బేర్చిన దేవదేవు నకుఁ బ్రీతిగ నిచ్చుటంజేసి యివి పుణ్యప్రబంధంబు లైనవి. ఇది యంతయు ననన్యసామాన్య కారణంబగు పరమధర్మప్రకారం బైనది. ఈభారతరచనావిషయము నెట్టి పూజ్యభావముల, నెట్టి భక్త్యావేశ మును, ఎట్టి కవితావేశమును, ఎట్టి జ్ఞానసంపత్తిని, ఎట్టి ధర్మపరత్వ మును, ఎట్టి యద్వైతభావనిరూఢత్వమును, ఎట్టి ముముక్షుత్వమును, ఎట్టి వైదికమార్గనిష్ఠమగు వర్తనమును, ఎట్టి మాతృభాషాభిమానమును, ఈ యవతారికామూలమున వ్యక్తముచేసినాఁడో పరికింపుఁడు. ఇట్టి

ఆంధ్రభావత కవితా విమర్శనము

మహాపురుషుఁడాంధ్రదేశమున మఱియొక్కఁడు బయలుదేరిలేదనుట యతి శయోక్తి కానేరదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నిట్టి మహనీయగుణ సంపన్నుఁడగు కవి మఱియొక్కఁడు లేఁడనుట సాహసముకాదు. ఆంధ్ర భాషాసతిని స్వస్వరూపమున నిలిపి యుద్ధరించిన వారిలో నీతఁడగ్ర గణ్యుఁడని చెప్పవలసియున్నది. క్షోతనియూలమున నాంధ్రవాఙ్మయము, ఆంధ్రభాష, ఆంధ్రదేశము, ఆంధ్రజనము—వేయేల, ఆంధ్ర త్వముననదే ధన్యత్వమును బొందుచున్నది. ఆంధ్రజాతీయ లక్షణముల సతిరమ్యముగా సందర్శనుమూలముగాఁబొందుపఱుచుచు నీభారత సంహితను ప్రబంధమండలిగా మార్చివేసినాఁడు. ఇట్టి యీ పుణ్యప్రబంధములను, “అప్రతిమకావ్యకవిత్వ మహావిభూతికిఁ” బట్టముకట్టి, కృతి నాథునిగాఁ జేసిన యాదేవునిసన్నిధిని బ్రకేంసించుటంజేసి యది తిక్కన కొక్కయారాధనవిశేషం బైనది. కావుననే నామాగ్చన చెప్పినట్లుగా వన్మంతపదములతో నా హరిహరనాథునిఁ బూజించినాఁడు. అనఁగా దీని నొక యారాధనవిశేషంబుగా తిక్కనార్యుఁడు తలంచుటచే వన్మంతపదము లావశ్యకములై నవనుట. ఈయచారమే గతానుగతికంబుగ నెలంబింపఁబడి యాంధ్రప్రబంధలక్షణమున కొకవిశేష లక్షణముగాఁ బరిణమించినది. తిక్కనకుఁ బూర్వమున వన్మంతములను వాడినవాఁడగు నన్నెచోడుఁడును కృతిపతియగు తన గురువునకును, పరమేశ్వరుఁడగు మల్లికార్జునునకు నభేదవృత్తి గల్పించుకొని, యా పరమేశ్వరుని కళలనే యాతని యెదుట విన్నవించుచు నాతని నారాధింపఁ దలంచినవాఁడగుటచేతనే, యాతనికిని వన్మంతములను, సంబుద్ధ్యంతములు నావశ్యకములైనవి. కాని యాతఁ డావిషయమును బాగుగా వ్యక్తపఱుపలేదు. తిక్కనార్యుఁ డాయా కథాసందర్భముల నాయా పాత్ర మనోవృత్తులను, ఇంగితాకారములను, గూఢోద్దేశములను నెట్లు.

ఆంధ్ర భారత కవితావిమర్శనము

సువ్యక్తముగఁ జేయుచు రచించుచుండునో యట్లే యిచ్చుట తనభావములను, ఉద్దేశములను గూడ సువ్యక్తముచేయక విడువలేదు. ఆరాధన విశేషము కావున వ్యవ్యంతము లావశ్యకములైననో, సంబుద్ధ్యంతములెందుకో చెప్పుచున్నాఁడు. తాను విన్నపంబునేయు తెఱంగుగా నాదేవు సంతస్సన్నిధిం గలిగించుకొని 'యమ్మహాకావ్యంబు సర్గంబు సంగతంబునేయు'నట. ఈ మహాకావ్యరచనా సందర్భమున హరిహర నాథుఁ డీతని కెప్పుడు ప్రత్యక్షుండై యుండుననియే తలంపఁదగియున్నది. ఈతఁ డీరచనాసందర్భముననే కాదు, కేతన చెప్పినట్లుగా, 'చిత్తని త్యస్థితిశివుఁ డెవ్వఁడనిన వీడను నాలుకకుఁ దొడవైనవాఁడ' గదా. ఆదేవుని సంబోధించి "యమ్మహాకావ్యం"బు సర్గంబు సంగతంబుచేసెదనని చెప్పినాఁడు. 'భారతసంహిత' తాను రచింపఁబూను సందర్భమునకు 'మహాకావ్య' మైనది! సంహితార్థము వేదప్రతిపాదితాంశముదీనియందు సంగతంబై యుండినను, తిక్కనార్యుఁడు దీనిని మహాకావ్యముగనే యెంచియున్నాఁడు. కావుననే మొట్టమొదట "భవ్యకవితా వేకుండు కృష్ణద్వైపాయనుఁ డథిలోకహితనిష్ఠంబూని ధర్మాద్వైతస్థితి లేఖ్యంబైన యాత్మాయమును రచించె"నని చెప్పినాఁడు. వేదములు అలేఖ్యములు, శ్రుతులు. కాని యిది లేఖ్యంబైన యాత్మాయము. భవ్యకవితావేశముచే రచింపఁబడిన మహాకావ్యము. ఆ కావ్యము నాతఁడు యథామూలముగఁ దెనుఁగున రచింపఁదలంచుకొనెనా? లేదు. అందలి యర్థమును మాత్రము సంగతంబు చేసెననన్నాఁడు. కావున నిది భాషాంతరీకరణమును తిలంపుతో విమర్శింపఁబూనుట యుక్తముకాదు. ఈ మహాకావ్యమునందలి యర్థమును సంగతముచేయు సందర్భములోనే యీతనిప్రతిభావిశేషముచే నది ప్రబంధమండలిగా మఱినది. వ్యాసభారతము నీతఁడు ముక్కకు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ముక్కుగాఁ దెచ్చి తెనుఁగునఁజెట్టు పలంపుకొనలేదు. దాని యర్థము మాత్రము సంగతంబుఁ జేయుచుఁ దన కవితాచాతుర్యమును జూపఁచలం చినాఁడు. కావుననే మూలముననుసరించి రఁచిపఁబడినదేయైనను ఈ భారతి మొకవిధముగ స్వతంత్రగ్రంథమునంటిదేయై, యాంధ్రవాఙ్మయ లక్ష్మీ కమాల్యాంకకారంపై, తరువాతివాఙ్మయమున కంతకు మార్గదర్శకంపై వెలుఁగొందుచున్నది.

తిక్కనార్యుఁడు మహాకవిత్వదీక్షావిధి నొంది యీ భారతకృతులను గద్యములను, పద్యములనే రచింతునన్నాఁడు గాని యాతని తొలి రచనయగు నుత్తరరామాయణమువలె నిర్వచనముగా రచింపవొరఁకొనలేదు. అచ్చట నిర్వచనముగా రచించుట యొకగొప్ప విషయముగాఁ జెప్పుకొనెను గాని కాలక్రమమున నాతనిబుద్ధి, కళాప్రతిభలను వికాసమును బొందినపిదప నిట్టిస్వల్పనియమములను వాటింపుట యొకగొప్పతనముగాఁ దలంచినట్లు కనఁబడదు. ఉత్తరరామాయణ రచనాకాలమున నీతఁ డింకను కవితావిలాసములలోనే చిక్కుకొనియుండి యానందించుచు ప్రగల్భములఁ గొట్టుకొనుచుండెనేగాని, అతఁడు భారతరచనాకాలమునందువలె కవిత్వతత్త్వ నిరతిశయానుభవానందభరితాంశోకరణుఁడు కాలేదని యింతికుపూర్వమే గమనించి యున్నాము. ఈ కవిత్వతత్త్వ స్వరూపముబోధపడినంతనే బాహ్యోపంబరములు, బాహ్యనియమములును నీతనికి వెగఁజైతోఁచినవి. రామాయణమందలి యవతారికా విషయముల నీభారతావతారికావిషయములతోఁ బోల్చిచూచినచో తిక్కనార్యుని యనుభవపరిపాకము, బుద్ధిపరిణతి, కళాప్రతిభలకుఁగలిగిన నూతనవికాసము నెట్టివో మనకు స్పష్టమగును. అచ్చట నాతఁ డింకను బాహ్యచారములకే చిక్కియుండెను. కవిత్వరచనలో మాపవలసిన చాతుర్యమును దానిలక్షణమును గూర్చి చెప్పుటలోఁ గనఁబడినాఁడు. చూడుఁడు :

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ ధూరి వివేక చిత్తులకుఁ బోలు ననం దలఁపన్, దశంబులన్
సారథ మిచ్చు గంధవహుచంపమునం బ్రకటంబు చేసి యిం
పారెడు పల్కలం బడయ నప్పలుకు ల్పరిగ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేరుప నేరఁగావలయుఁ జేసెద నేఁ గృతి యన్నవారికిఁ.”

అని సుకవిలక్షణమును జెప్పి “కుకవుల్ ధర దుర్విటులట్ల చూడఁగన్”
అని కుకవినింద చేసినాఁడు. పిదప,

“తెలుఁగు కవిత్వము చెప్పం
దలఁచిన కవి యర్థమునకుఁ దగియుండెడు మా
టలు గొని వకులుంబ్రాసం
బులు నిలుపక యొగిని బులిమి పుచ్చుట చదురే.

“అలవడ సంస్కృత శబ్దము
తెలుఁగు బడి విశేషణంబు తేటపడంగాఁ
బలుకునెడ లింగ వచనం
బులు భేదింపమికి మెచ్చుబుఁజనఁగ కృతికొ.”

అని తెలుఁగుకవిత్వ మెట్లుండవలయునో నూచించినాఁడు. ఎట్టిపదము
లెట్లుపయోగింపవలయునో తెలిపినాఁడు. పిదప తనకావ్యము సరస
కవులను మెప్పింపవలయునటః

“ఎట్టికవికైనఁ దనకృతి యింపుఁ జెంపఁ
జాలుఁ గావునఁ గావ్యంబు సరసులైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁగాని నమ్మఁ
డెందుఁ బరిణతి గలుగు కవీశ్వరుండు.”

ఆంధ్రభాగవత కవితా విమర్శనము

అని యిట్లు సత్కవీంద్రమాన్యమును దెలుపుటచేఁ దా నాయాదోషములను బరిహరించి గుణముల నాచరించియే కవితచెప్పుచున్నానని నూచించినవాఁడైనను, తనకావ్య వితరుల మెప్పును బడయునా లేదా, యన సందేహము మాత్రము

“అపరితోషా ద్విరుషాం న సాధు మన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం,
బలవంశి క్షీతానా మాత్మ న్యప్రత్యయం చేతిః.”

అని చెప్పిన కాళిదాసునికి ఎలెనే యీతినికిని కలుగకపోలేదు. తిక్కన భారతము రచించు నాఁటి కీకృతిమనిబంధనలన్నిటిని బాటింపవలయు ననెడిభావము నతిక్రమించినాఁడు. ఇతరులు తనకవిత్వమును జూచి యేమందుకో యను సందేహావస్థను దాటిపోయినాఁడు. ఆత్మవిక్వాసము కుదిరినది. “అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకావ్యప్రాధి పాటిం చుళిల్పమనం భారగుడన్ గళావిమృడ” అను నాత్మకాఘాపరంబులగు వాక్యంబులను మాని,

“భారతసంహితః జెప్పఁగంటి నా పుట్టుకృతార్థతం బొదవె”
“నా నేర్చినభంగిఁ జెప్పి వరణీయుడ నయ్యెద భక్తకోటికిఁకా;”
“బాలస్వభావుడె”;
“నాదు తుచ్చచిత్తమున” అని యిట్లతివినయాన నతుండై పలికినాఁడు. కాని “రచించు టొప్పు బుధసంతోషంబు నిండా రఁగన్”; “ఆంధ్రానలి మోదముం బొరయ” అనియు మహాకవిత్వదీక్షను బొంది కృతుల చెప్పెడననియుఁ జెప్పటచే నాడంబరములేని యాత్మ మ్మాసమును గూడ వెంటనే వ్యక్తముచేయుచున్నాఁడు. ఇక్కడ భాగవతవిత్వదీక్షావిధిఁ బొంది పద్యముల గద్యములకొరచియిం చెడన్ చాతుర్” అనుదానికిని, తొలిగ్రంథమునఁజెప్పిన యీ పద్యములందఱి వామనకు నెంత వ్యత్యాస మున్నదో పరికింపుడు:

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“జాత్యము గామి నొప్పయినఁ సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్పఁవాక్యసాం
గత్యము నేయుచో నయిన గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్ట దొ
ర్లత్యము దోఁపఁ బ్రాసముప్రకారము వేఱగునక్షరంబులన్
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ నూరుల కివ్విధ మింపు చెంపదే.

“ వచనము లేకయు షర్ణన
రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చుఁ బ్రాధులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యము లన పాం
దుఁతలంబుగఁ జెప్పు టార్య లొప్పిద మనరే.”

ఈ రామాయణమున నీతఁడు సుకవిస్తుతి, కుకవినింద మొద
లగువానిమూలముగా వ్యక్తముచేసిన కవితాలక్షణమును బరిశీలించి
చూచినచో నీతనిదృష్టి యప్పటి కింకను కవితాసతియొక్క బాహ్య
స్వరూపముచేతను, బాహ్యవిలాసములచేతనే యాకృష్టంబయియుండిన
దని స్పష్టమగును కవితనుగూర్చి చెప్పుచు, నెంత చెప్పినను పలుకులను
సరిగ్రుచ్చునట్లుగాఁజేర్చుట, ప్రాతవడ్డమాటలను బ్రయోగింపకుండుట,
అర్థమనకుఁ దగియొడు మాటలను గ్రహించుట, వశులను బ్రాసములను
నిలుపక పులిమిపుచ్చుట, గద్యమును రచింపకుండుట, జాత్యముగామి
సంస్కృతము నెచ్చటఁ జొనుపకుండుట, ఈరీతిగా కవితకు బాహ్యశరీరం
బగు శబ్దములలక్షణమునుగూర్చియే ప్రసంగించెను గాని, కావ్యాత్మ
గుణములనుగూర్చి యేమియు చెప్పినవాఁడుకాఁడు. భారతమున నీబా
హ్యచారములనన్నిటిని, అనఁగా కుకవినింద, సుకవిస్తుతి, కవితాలక్షణ
ప్రతిపాదనము మొదలగువానిని వదలివేసి, స్వప్నస్మృతాంతకథనముమూల
ముగ మహాద్భుతము, నత్యంతపావనంబునగు నొకవిచిత్రసన్నివేశమును
గల్పించి, కాలిదాసు కాకుంఠలమున వాయుపథమున మారీచాశ్రమ

ఆంధ్రభాష కవితా విమర్శనము

మనకుఁ గొంపోయినట్లే, పుష్కలమనకుఁ గొనిపోయినాఁడు. ఆక్కడ హరిహరనామచరితము వైష్ణవస్వరూపమును గోచరింపఁ జేసినట్లే యీ యవతారికయందే, కవిత్వలక్షణ మిట్టిది యని చెప్పక, కవితాతత్త్వస్వరూపమునే చూపినాఁడు. ఈ యవతారిక యందలి స్వప్నసృజితమును మన కన్నులముందర జరుగుచున్నట్లుగా నెంత రమ్యముగా వర్ణించిచూపినాఁడో అట్లే యీ గ్రంథమునందుఁ గూడ నెచ్చటచో జరుగు ప్రతివిషయమును గూడ నప్రతిమానంబగు తనప్రతి భాశక్తి చే మన కన్నులముందర జరుగుచున్న దానివలెనే చేయును. అతి స్వాభావికముగ వర్ణించుచుండును. ఈ స్వాభావికత, లేదా ప్రత్యక్షత (realism), అనునదే తిక్కనార్యుని కవితామహత్త్వమునకు మూల కారణ మని చెప్పవలసియున్నది. అనన్యసామాన్య మగు నీ విశేషగుణమే తిక్కనార్యుని విచిత్రవర్ణనానైపుణ్యము, మనో వృత్తివివరణశక్తి, సయ్యక్తి కపాత్రోచిత సంభాషణాయోజనచతురత, కథావస్తుసంఘటనానైపుణ్యము, అప్రతిమానంబగు రసపోషణశక్తి, ఆంధ్రభాషాజాతీయప్రయోగనైపుణి, యీ మొదలగు విశేషగుణముల కన్నిటికిని మూలాధారంబై యున్నది. తరువాతిప్రబంధకవులకు మార్గ దర్శకుఁడే యైనను, వారివలె నత్యంతాతిశయోక్తులకును, కృత్రిమ భావములకును, సాంకేతిక (conventional) నియమములకును లోబడక, తనకవితాయం దంతటను స్వాభావికత్వగుణమునే వెలయించి నాఁడు. ఆధాయలన్నియు నీయవతారికాపతనమువలననే మనకు గోచ రించుచున్నవి. ఇంక తరువాతి భారతకథారచనయం దెట్లుగా విస్తరింపఁ జూచియున్నవో పరిశీలించి తెలిసికొందము గాక.

భారతాంధ్రీకరణము—తిక్కన

ఒక భాషలోనుండి మఱియొక భాషలోనికిఁ బరివర్తింపఁబడిన గ్రంథములను గూర్చి మనము విమర్శింపఁ బూనుకొనినపు డా మూల గ్రంథముయొక్క స్థితిగతులను గూర్చిపూడ కొంత తెలిసికొనవలసిన యావశ్యకత కలుగుచుండును. వీలయినఁగా నా మూలగ్రంథముతో నీ భాషాంతరీకృత గ్రంథమును సరిపోల్చి చూచినఁగాని, యది మూల మునకు సరియగు భాషాంతరీకరణ మగునో, కాదో, అందలి కవి యభి ప్రాయములు, రసభావములు నీ భాషలోని కెట్లెంతవఱకుఁ దేఁబడి నవో, ఇందు మార్పులేమైనఁ జేయఁబడినవో, అట్లయిన నద్దానికిఁ గలకారణం బెద్దియో, మూలమును మక్కికిమక్కిగా భాషాంతరీకరిం చెనా, లేక యందలి కథామాత్రమును గ్రహించి స్వతంత్ర గ్రంథ ముగా రచింపఁగడంగెనా, మూలముకంటె పెంచుటయుఁ గుడించు టయుఁగలిగెనేని దానివలన గ్రంథప్రాశస్త్యము తఱిగెనా, లేక పెరిగెనా, కవిచేసిన మార్పులవలనఁగాని, యాతని భాషాంతరీకరణపద్ధతివలనఁ గాని, యాకవియొక్క ప్రతిభ, స్వాతంత్ర్యము, శక్తి యెచ్చట నేవిధ ముగా నెంతవఱకుఁ గనఁబడుచున్నది అను నీమొదలగు విషయములను క నుఁగొనుట కవకాశ ముండదు. అడుగడుగునకు నిది మూలగ్రంథమునందలి భావమేనా, లేక భాషాంతరకర్త తెచ్చిపెట్టినదా యను సందేహము కలుగుచునే యుండును. కావున తిక్కనాదుల ప్రతిభావిశేషము,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కవితాకళాచాతుర్యమును దెలిసికొనవలె నన్నచో మూలగ్రంథముతో సన్నిహితముగఁ బోల్చి చూడవలసిన యావశ్యకత కలుగుచున్నది.

ఆంధ్రవాఙ్మయమందు, ఆంధ్ర ముఖ్యముగా మొదటి యుగము నందు, బయలుదేరిన గ్రంథములన్నియు భాషాంతరీకృతములే. ఈ వాఙ్మయమునందు సుప్రసిద్ధులగు కవు లీభాషాంతరీకరణముమూలముగాఁ బ్రసిద్ధులైనవారే. ఆంధ్రభాషా వాగనుశాసనములు, ఆంధ్ర కవి బ్రహ్మలే సంస్కృతభాషనుండి యెరవుతెచ్చిన యర్థముతో స్వీయ భాషాకన్య నలంకరింపఁజొచ్చిరి. అట్లైనను వీరు కవిబ్రహ్మలనియు, నజ్ఞానకల్పలనియునే నుతింపఁబడుచువచ్చిరి. వీరాడినమాట, పాడిన పాట, వ్రాసినవ్రాతము మీటి వేఱొక్కటి చెప్పరాదను నియమము గూడ బయలుదేరినది. ఆంధ్రభాషాసతికి భారతకవులు పెట్టిన యట్టి యలంకారము మఱి యెవ్వరును చెబ్బలేకపోయి రనునది యెల్లయెడల సంగీకరింపఁబడిన విషయమే. ఇది యిట్లుగుటకుఁ గారణమేమి యని విచారించుచో, నాదికవులు, ముఖ్యముగా తిక్కనాదులు, మూలమగు సంస్కృతగ్రంథమందలి కథను ముక్కపముక్కగా నెరవుతెచ్చి తెలుఁగులోఁ బెట్టి యాంధ్రభాషాకన్య కరువుసొమ్ములు గూర్చినవారు గాక, యా సంస్కృత మూలఖనినుండి త్రవ్వి యెత్తిన బంగారమును దెచ్చికొని, యాత్మీయప్రతిభా మహాసముద్రమున నుష్ణవిల్లి న యమూల్య భావరత్నములతోఁ బొదిగి యప్రతిమాన శోభావిరాజ మానంబులును, ననిదంపూర్వములు నగు దివ్యాభరణముల నొనర్చి యామె కలంకరించినవారని తెలియఁగలదు. కావున నీ భాషకుఁ బ్రథమాలంకారమగు భారతమునందలి రచనారామణీయకత్వమును పరిశీలించునపుడు, దీనికి మూలములోని బంగారమువలనఁ గలిగినశోభ యెట్టిదో,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అందుఁ బొదిగిన రత్నరాజముల యొక్కయు, నా కుందనపు పనిచేసిన భాషారసనాకారుని నిర్మాణనైపుణ్యము యొక్కయు దివ్యకాంతు లెట్టివో తెలిసికొనఁగలిగినచో, వీని సమ్మేళనమువలనఁ గలిగిన మహా వైభవముగదా యిది యచి మనము మహానందమును బొందుదుము. కుందనపు, పనివాని పనివానితనమును బయలుపెడును. ఆంధ్రభారతరచనాకారుల నిర్మాణనైపుణ్యమును దెలుసుకొనవలెనన్నచో, శేషోయొకటి రెండుఘట్టములలోని రెండుమూడు మూలశ్లోకములను గ్రహించి వానిని వీ రెల్లు భాషాంతరీకరించి రని పరిశీలించుచు, సక్కడ నొక పదమున్న నీతఁ డొకపెద్దసమాసమును వేసి పెంచినాఁడు; లేదా మఱియొకచోట గుడించినాఁడని చెప్పి, మొత్తముమీఁద నిది మూలమునకు సరిగాఁ జేయఁబడినదికాదు - అని తేల్చినంతమాత్రమున నుపయోగ ముండదు. ఈ కవులకు మూలమునకు సరిగా భాషాంతరీకరించు నుద్దేశమే లేనపుడు, మూలమునందలి వ్యాసునిభావమును సరిగఁజెప్పిన వాఁడుకాఁ డీకవి యని నిందించుటలో నర్థ మేమున్నది? విమర్శకుని వృత్తధర్మము మాటినఁ గాని యీ కవితయందలి విశేషగుణములు బయలుపడవు. ఒకఘట్టమునైనను సంపూర్ణముగా మూలముతోఁ గ్రమముగా సరిపోల్చిచూచినఁగాని, కవిచాతుర్యమును గనిపెట్టలేము. ఒకచో నీ భాషాంతరీకర్త మూలములోని కథాంశములను వెనుకనున్న దానిని ముందు, ముందు దానిని వెనుకగా గ్రహించి కథావస్తువు నం దైక్య గుణమును (unity) సంపాదించుటకై యత్నింపవచ్చును. మూలమున నీరసఘట్టముల నతిరమ్యముగాఁ బ్రదర్శింపవచ్చును. మధ్య మధ్య నతికిన భావగర్భితములగు పదములచేతను, ఆకార వర్ణనలచేతను ఒకదృశ్యమును మనకండ్లయెదుట నడచుచున్నదానినిగాఁ జేయ సచ్చును. ఆయా కథాపురుషుల మనోవృత్తులను, భావవైఖరులను వర్ణిం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చుచు పా, త్రాచిత్వమును శాటించి సంభాషణావైఖరులను మార్చుచు, భావోద్బోధకంబులగు విశేషణములను జేర్చుచు, ఆకారేంగితాదులను నూచించుచు, మూలమునందలి పాత్రలను నూతనజీవముతోఁ బ్రకాశించునట్లు ప్రవర్తించి, స్వభావోన్మీలనము విచిత్రముగా మూలమున కంటె గుణవత్తరముగా (effectively) నొనర్పవచ్చును. అక్కడక్కడ సందర్భానుసారముగా నూతనములగు ప్రకృతివర్ణనలను, భావచ్ఛాయ వర్ణనలను, కిలహోషకవర్ణనలను, అవస్థాబోధకములగు వర్ణనలను, మనోవృత్తిప్రకాశకంబులగు వర్ణనలను (that reveal mental attitudes) జేర్చి కావ్యమునకు నూతనశోభ నాపాదింప వచ్చును. ఇట్టి నూత్న విషయములను గనిపెట్టి యీ కవుల ప్రతిభావిశేషమును, ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును భాషాంతరీకృత గ్రంథములనుండి విడిచిచేసి చూపవలె నన్నచో, మూలముతోఁ బోల్చిచూచినఁగాని సాధ్యము కాదనుట స్పష్టము.

ఇట్లు మూలముతోఁ బోల్చిచూచుట యావశ్యకమైనపు డీమూలగ్రంథప్రతు లనేకరీతుల భిన్నపాతములు కలవై యుండుటచే నేప్రతి నన్నయాదులు గ్రహించిలో తెలిసికొనుటయు నావశ్యకంబే యగు చున్నది. ప్రాచీనప్రతులను సరిపోల్చిచూచి యందు బహుసంఖ్యాకము లగు వానిలోఁ గనఁబడినపాతము ప్రాచీనపాతముగను, ప్రమాణముగను గ్రహింపఁదగియున్నది. బహుసంఖ్యాకములగు ప్రాచీనప్రతులలోని పాతమునకును వీరిభాషాంతరీకరణమునకును భేదము కనఁబడినపుడు కూడ నది వీరుచేసినమాఱ్ఱో, కాక వీరికాలమున వీరికిదొరకిన మూల ప్రతిలో వీరి భాషాంతరీకరణమున కాధారములగు శ్లోకము లేవైన నున్నవేమో యను సందేహమును కలుగక మానదు. కావున భారతము యొక్క పరిశుద్ధముగు మూలగ్రంథపాత మేదైయుండును అను సమస్య

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యొకటి నిర్ధారణచేయఁబడవలసి యుండఁగా, నన్నయతిక్కనాదు లేమూలప్రతి ననుసరించి రచించినారు అను మఱియొక విషయ మాంధ్రభారత విమర్శకులు విచారింపవలసి వచ్చుచున్నది. అనఁగా నిప్పుడు మనకు లభించుచున్న సంస్కృత భారతప్రతులలో నేది నన్నయతిక్కనాదులు వారికాలమున గ్రహించినదానికి దగ్గఱగా నుండును అని ప్రశ్న. ఏలయన, నన్నయతిక్కనలనాఁటి వ్రాతప్రతి యేదియును మనకాలమున దొరకునని తలంచుట కవకాశము లేదు. ఇప్పుడు లభ్యమగుచున్న లిఖితప్రతులలో ప్రాచీనతమం బగునవి 500 సంవత్సరములక్రిందట నాగరాక్షరములలో వ్రాయఁబడిన వొకటి రెండు మాత్రము కలవు. తెలుఁగులిపిలో వ్రాయఁబడిన ప్రతులలో నంత ప్రాచీనములగునవి యున్నట్లు కనఁబడదు. ఈ మధ్య పూనాలోని భం దార్కర్ పరిశోధనాలయము వారు దేశమున లభ్యములగు ప్రాచీన భారతప్రతుల నన్నిటిని సరిపొల్పిచూచి, భారతముయొక్క మూల పాఠం బేదియో నిర్ణయించి ప్రకటింపవలయునని యఖండప్రయత్నము నలుపుచున్నారు. వీరు ప్రకటించిన విరాటపర్వమునుబట్టి చూడఁగా నీభారతప్రతులలోను త్తర దేశమునందలి ప్రతులకును, దక్షిణదేశమునందలి ప్రతులకును పాఠములలో విశేషవ్యత్యాసము కనఁబడుచుండుటచే, నీ భారతమున నుత్తర దేశపాఠము, దక్షిణదేశపాఠమునని యీనాఁడు రెండు పాఠము లేర్పడుచున్నట్లుగపడుచున్నది. ఒక్క విరాటపర్వవిషయము నఁ జూడగా నుత్తరదేశప్రతులలో 72 అధ్యాయములు, 2,272 శ్లోక ములునుండ, దక్షిణదేశప్రతులలో 78 అధ్యాయములు, 3,494 శ్లోక ములును గలవు. ఇం దేది ప్రాచీనమూలగ్రంథమునకు దగ్గఱగా నుండునో, ఏది తిక్కనార్యునిచే గ్రహింపఁబడినదో నిశ్చయించుటకూడ చిక్కిన విషయమే. చిరకాలమునుండి పవిత్రగ్రంథముగాఁ దలంపఁబడుచుండిన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యీ భారతమువంటి గ్రంథములో, నాయాకాలములందు, దేశమున మతవిప్లవములు సంభవించినపుడు, కొందఱు తమతమ మతాభిప్రాయములకు భారతసంహితయందున్న వన్నచో గౌరవము కలుగు ననునట్లే మతో స్వీయమతానుకూలముగు గ్రంథమును కొంత చేర్చినఁ జేర్చి యుందురు గాని, సామాన్యముగా నున్న దానిని దీసివేయుట సంభవించునని తోచదు. కావుననే భాగతము కాలక్రమమునఁ జెరుగుచు జెరుగుచువచ్చి మహాభారతముగుట తటస్థించినదని పలువురు విమర్శకుల మతమైయున్నది. ఇట్లు వెచుకటికాలమునకుఁ బోయినకొలఁది భారతముయొక్క మూలస్వరూపము మనకు దగ్గఱగుచుండును. ఇందుకు నిదర్శనముగా 500 సంవత్సరములనాఁటివని చెప్పఁబడిన ఉత్తరహిందూ దేశమునందలి వ్రాతప్రతులలోని యధ్యాయసంఖ్య, శ్లోకసంఖ్య దక్షిణ దేశప్రతులలోనివానికంటె తక్కువగాఁ గనఁబడుచున్నది. తక్కువ సంఖ్య గల యధ్యాయములు కల ప్రతులే ప్రాచీనములనుటకు మఱియొకనిదర్శన మేమనఁగా, నాదిపర్వమునందలి పర్వసంగ్రహపర్వమునందుఁ దెలుపఁబడిన సంఖ్యల కీసంఖ్యలే చేరువగా నుండుట. చూడుఁ, ఆదిపర్వమున పర్వసంగ్రహ పర్వమునందు ప్రతిపర్వమునందు యధ్యాయసంఖ్య, శ్లోకసంఖ్య తెలుపఁబడియున్నవి. అందు విరాట పర్వమున 67 అధ్యాయములును, 2,050 శ్లోకములును మాత్రమే యున్నట్లు తెలుపఁబడినది. విరాటపర్వమునుగూర్చి పర్వసంగ్రహపర్వమున నిట్లు గలదు:—

“ తతః పరం నిబోధేదం వైరాటం పర్వవిస్తరం
విరాటనగరే గత్వా క్మకానే విపులాం శమీం
దృష్ట్వా సన్నిదధుస్తత్ర పాండవా హ్యాయుధా న్యుత
యత్ర ప్రవిశ్య నగరం ఛద్మనా న్యసంస్తుతే

ఆంధ్ర భారత కవితావిమర్శనము

పాంచాలీం ప్రార్థయానస్య కామోపహతచేతసః
దుష్టాత్మనో ఐధో యత్ర కీచకస్య వృకోదరాత్.

...
...

చతుర్థ మేత ద్విపులం వై రాటం పర్వవర్ణితం
అత్రాపి పరిసంఖ్యాతా అధ్యాయాః పరమర్షిణా
సప్తవక్షి రథో పూర్ణా శ్లోకానా మపి మే శ్రుణు
శ్లోకానాం ద్వే సహస్రేతు శ్లోకాః పంచాశ దేవతు.”

ఈ యధ్యాయ శ్లోకసంఖ్య యుత్తరదేశ దక్షిణదేశ ప్రతులన్నిటిలోనుగూడ నాదిపర్వమున నొక్కరీతినే యుండెనుగాని, మాయాప్రతులయందు ప్రక్షిప్తములుగాఁ జేర్పఁబడిన యధ్యాయముల సంఖ్యను జేర్చి యీ యాదిపర్వములోని సంఖ్యలను తదనుసారముగా నెవరు దిద్దియుండలేదు. ప్రక్షిప్తభాగములను జేర్చినవా రేకారణముచేతనో పర్వసంగ్రహపర్వమునందలి యధ్యాయసంఖ్యతోలికి పోయిరి. వాని నున్నట్లే యుంచిరి. ఈపర్వసంగ్రహపర్వము మూరిలభట్టుకాలమునాఁటికి, అనఁగా నేడవశతాబ్దమున కిట్లే మార్పులు లేక యున్నవని నమ్మట కాధారము కలదని బృహలల్ పండితుఁడును, క్రీస్తుశకము 500 సంవత్సరముల కింకను పూర్వపుదే యైయుండునని హాప్కిన్స్ పండితుఁడు నాంతరంగిక నిదర్శనములనుబట్టి తేల్చియుండుటచే, భారతమునందలి యధ్యాయ శ్లోకసంఖ్య లాకాలమున నిట్లే యున్నవని నమ్మఁదగియున్నది. * దీనినిబట్టి 5 అధ్యాయములు మాత్రమే ఎక్కువగాఁగల ఉత్తరదేశపు నాగరీగ్రంథపాఠమే పదువొకం డధ్యాయములు, 1,444 శ్లోకములు హెచ్చుగాఁ గనఁబడుచున్న దక్షిణదేశప్రతుల పాఠ

* Hopkin's Great Epic: p. 398.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ముకంటె పర్వసంగ్రహపర్వమున చూచింపఁబడిన ప్రాచీనపాతమునకు దగ్గఱగా నుండునని తలంపఁచుచు. మఱియు నుత్తరదేశపు నాగరీ ప్రతులలోని యధ్యాయములలో ననవసర విభాగము కనఁబడుచున్నది. నుశర్మ ధీమునిచేఁ బట్టునడి యాధిస్థితునియాజ్ఞ చే విడువఁబడెనను సందర్భమున, పట్టునడిఁబతో నొకయధ్యాయము ముగిసి, ధర్మజుని యాజ్ఞ చే విడువఁబడి భిన్నుఁడై వెడలిపోయె ననునది మఱియొక యధ్యాయమునఁ జెప్పఁబడినది. ఈ విషయమంతయు నొక్క యధ్యాయమందుండుటయే సమంజసము గదా. ఇట్లే ఉత్తరాద్వైతముల సంభాషణము, ఆద్వైతముఁ దుత్తరునికి ధైర్యముచెప్పి సారథిగాఁ జేసికొనుట యను విషయముకూడ నొక్కయధ్యాయమునఁ జెప్పఁదగినది, రెండధ్యాయములఁ జెప్పఁబడినది. ఇట్లే మఱికొన్ని సందర్భములలోను నీయధ్యాయములు విభాగముచేయఁబడక, యొకే అధ్యాయముగానే కొన్నివ్రాత ప్రతులలోఁగూడ కనఁబడుటయేగాక, ప్రాచీనతమంబు లనుకొనుచున్న వ్రాతప్రతు లొకటి రెండిటిలో నీ పర్వసంగ్రహపర్వములోఁ జెప్పబడినరీతిని 67 అధ్యాయములే యుండుటచే నీప్రతులే మూలభారత గ్రంథమునకు దగ్గఱగా నున్నవిని నిర్ధారణచేయుట కవకాశము కలుగుచున్నది. విశేష మేమనఁగా, నుత్తరదేశపాతములోఁ బ్రక్షిప్తశ్లోకములు సుమారు 210 మాత్రమే చేరఁగా, దక్షిణదేశపాతములో ప్రక్షిప్తభాగములు విశేషముగా ననఁగా సుమారు 1,400 శ్లోకములవఱకుఁ జేరిన ట్లగపడుచున్నది. కావున దక్షిణదేశపాతములో నుత్తరదేశపాతములో కంటె ప్రక్షిప్తభాగము విశేషంబై యున్నట్లు తేలినది. ఇంక దక్షిణదేశపాతముననే ప్రక్షిప్తభాగములు విశేషం బగుటకుఁ గారణం బేమో, యివి యేకాలమునఁ జేరియుండునో యను విషయము విచారణీయ మగుచున్నది. తిక్కన విరాటపర్వము ఉత్తరదక్షిణ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పాతములకు భేదము గలిగినచోట్ల చాలవఱకు దక్షిణదేశపాతముతోడనే పొందికగలదిగాఁ గనఁబడుచున్నది. మఱియు నీతఁడు దక్షిణదేశమునం దలివాఁడే గావున నీ ప్రాంతములందలి ప్రతులనే యనుసరించి రచించి యుండుననియు తలంపవచ్చును. కాని కావ్యకళాదృష్టితో నీతఁడనేక సందర్భముల మూలకథను, అందలి పాత్రలస్వభావమును సందర్భానుకూలముగ మార్చి మూలమునందుకంటె రమ్యతరంబుగా రచించుట చేతను, నిట్టితఁడు కావ్యకళాదృష్టితోఁ జేసినమార్పు లాయాసందర్భముల నతిరమ్యములై యుండుటచేతను, నతని మార్పుల ననుసరించి ప్రాచీన పాతమునకుఁ గొన్ని ప్రక్షిప్తభాగము లిటీవలికాలమున దక్షిణదేశప్రతులలోఁ జేర్పఁబడినవా యను సందేహము కలుగకపోదు. తిక్కనరచన యిప్పటి దక్షిణదేశపాతము ననుసరించినట్లే యుండినను, కొన్ని సందర్భములలో మాత్ర ము త్తరదేశపాతమునకు దగ్గఱగా నున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. ఈ త్తరదేశప్రతులలోని పాతముతో భేదించిన కొన్ని సందర్భములలో దక్షిణదేశపాతమునకును, తిక్కనరచనకును దగ్గఱసంబంధమే కనఁబడుచున్నను, ఇచ్చటి మూలగ్రంథము పూర్వోత్తరసంబంధము లేక చికమకలుగా నుండును. ప్రాచీనపాతముతో నతుకని నూతన శ్లోకములు కొన్ని షుద్ధ్య చేర్పఁబడినట్లు గానవచ్చెడిని. ఈ కారణములచే, తిక్కనకు లభించిన మూలప్రతి కేవల మిప్పుడు మనకు లభించుచున్న దక్షిణదేశపాతముతోఁ గూడినదే కాదనియు, నది యిప్పటి యుత్తరదేశపాతమునకు కొంత దగ్గఱగా నుండెననియు, తిక్కన తరువాతికాలమునఁగూడ మూలగ్రంథములోఁ గొన్ని ప్రక్షిప్తభాగములు చేరెననియు, నందులోఁ గొన్నియైనను తిక్కనాద్యుని రచన ననుసరించి చేర్పఁబడినవై యుండుననియు నూహించుట కవికాళము కలుగుచున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తిక్కనార్యునకు లభించిన మూలగ్రంథప్రతి యిప్పుడు దక్షిణ దేశపాఠముగా గ్రహింపఁబడుచుండిన పాఠముగలది మాత్రమే కాదనుటకు నొకటిరెండు నిదర్శనముల నే విరాటపర్వమునుండి మాపవచ్చును. అందు పాండవులు విరటుని కొల్వ ప్రవేశించుటకు పూర్వము వేషయోజనసంహర్షమునఁ జేసినట్లుగాఁ గనఁబడుచున్న దుర్గాస్తుతి యొకటి:

“విరాటనగరం రమ్యం గచ్ఛ మానోయధిష్ఠిరః,
అస్తువన్ మనసా దేవీం దుర్గాం త్రిభువనేశ్వరీం.”

ఇత్యాది దుర్గాస్తోత్ర రూపం బగు తిక్కనార్యుని కములు గల యధ్యాయ మొకటి కొద్ది యుత్తరదేశ ప్రతులందును, దక్షిణదేశ ప్రతులలో పెక్కింటి యందును, కుంభఘోషాది ముద్రితప్రతులందును గానవచ్చుచున్నది. కాని యిది యాంధ్రభారతమునందుఁ లేక పోవుట తటస్థించుటచే నిది భాషాంతరీకరణకారుఁడు స్వతంత్రించి తెనిగించుట మానెనా, లేక యిది యాతఁడు గ్రహించిన మూలగ్రంథమున లేకుండెనా యను సందేహము కలుగకపోదు. కాని యీ దుర్గాస్తోత్రాధ్యాయము దక్షిణదేశప్రతులు కొన్నింటిలోను, ఉత్తరదేశ ప్రతులలో ముఖ్యముగా నతిప్రాచీనములని తలంపఁబడిన వానిలోను లేకుండుటచేతను, క్షేమేంద్రుని ‘భారతమంజరి’ యందుఁ గాని (IV-26-31), అమరచంద్రుని బాలభారతమందుఁగాని (IV-1-17) దీని ప్రశంస యేమియు లేకుండుటచేతను, ఆకాలమున కిది యింకను మూలగ్రంథమునఁ జేర లేదని తలంపఁబడినది. జానాపదీయమున నాదీప భాషలో రచింపఁబడిన భారతకథలోఁ గూడ నీ దుర్గాస్తోత్ర ప్రశంస యేమియు లేదు. ఇది పదియవ శతాబ్దమునాఁటిదిగా నిర్ణయింపఁబడుటంజేసి, మూడు పదియవ శతాబ్దమువఱకు భారతములో నీ దుర్గాస్తో

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

త్రాధ్యాయము చేర లేదని నిశ్చయింపవచ్చును. తిక్కనకాలమునకుఁగూడ నిది మూలప్రతులలోఁ జేరకపోవుటచేతనే యాతఁడు దానివిషయ మాంధ్రభారతమున స్మరింపకయిండును. కాని యిప్పుడు మనకు లభ్యమగుచున్న వ్రాతప్రతులను బట్టిగాని, దక్షిణదేశప్రతుల పాతము ననుసరించి ముద్రించినట్లుగాఁ దెలుపఁబడిన కుంభఘోణపు ముద్రిత ప్రతిని బట్టిగాని తిక్కనభారతమును సరిపోల్చిచూచినచో, నాంధ్రమున దుర్గాస్తవము లేకుండుటకు తిక్కనార్యుని యుచితజ్ఞతయో, లేక యాతనికి దుర్గాపూజావిషయమునఁ గల యనాదరమో కారణమని చెప్పవలసియుండెడిది. దీనినిబట్టి యాంధ్రభారతమును సంస్కృతమూలముతోఁ బోల్చిచూచి యాంధ్రభారతకవుల చాతుర్యమును, వారి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును బయటికిఁ దీసి చూపవలె నన్నచో, కేవలము కుంభఘోణప్రతివంటి ముద్రితప్రతులపై నాధారపడుట యుక్తముగా నట్లు వ్యక్తమగుచున్నది. అయితే ఈ ముద్రితగ్రంథము దుర్గాస్తవము మొదలగు నొకటి రెండు సందర్భములలో మాత్రమే యుత్తరదేశ ప్రతుల ననుసరించినను విశేషముగా దక్షిణదేశప్రతుల పాతమునే గ్రహించినట్లు చెప్పఁబడి యుండుటచే నించుక జాగరూకతతో మాత్రము పరిశీలింపవలసియున్నది. ఇట్లు తిక్కన దుర్గాస్తవరూపముగు ప్రక్షిప్తపాతము లేని భారతమూలగ్రంథమునే గ్రహించి యాంధ్రమున రచించినని చెప్పుట కవకాశము లేకపోలేదు. ఈ యధ్యాయము 14 వ శతాబ్దపుదైన యుత్తరదేశపు వ్రాతప్రతిలోఁగూడ లేకపోవుటచే, వంతకంటె నర్వాచీనకాలమునఁ జేర్పఁబడియుండునని తలంపవలసియున్నది.

భారతవ్యాఖ్యానములు కూడ నీ మూలగ్రంథనిర్ణయము విషయమునఁ గొంత తోడ్పడుచున్నవి. భారతవ్యాఖ్యానకర్తలు గ్రహించిన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మూలగ్రంథమును బట్టియు, వారిపూర్వాపర్యమునుబట్టియుఁ జూచి నచో, అర్వాచీన వ్యాఖ్యానకారునికిఁ దెలిసిన కొన్ని యధికపాతములు ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతలకుఁ దెలిసినట్లగుపడుటలేదు. ఈ వ్యాఖ్యానము లలో నీలకంఠీయము విశేషప్రాచుర్యము కలదైయుండుటే గాక తక్కినవానికంటె సర్వాచీనమగుటచే దుర్గస్తవాధ్యాయము దీనియందు వ్యాఖ్యాతందై యుండ, తక్కిన వ్యాఖ్యానకర్తల కీయధ్యాయము విషయమే తెలియవండినట్లగుపడుటచేతను, ఇది యిటీవలికాలమునఁ జేరుపఁబడినదే యనియు, నర్జునమిత్రుని కాలమున కింకను మూలమునఁ జేరలేదనియు నూహింపఁదగియున్నది.

కీచకుండు సుధేష్ణామందిరమున ద్రౌపదిని జూచి యామె యెవరని సుదేష్ణ నడిగి తెలుసుకొనుటకు యత్నింపక పూర్వమే ద్రౌపదితోఁ గొంత దీర్ఘసంభాషణము జరిపినట్లుగా సుమారిరుచదిష్టోకములు గల యధికపాతము కొన్ని యుత్తరదేశప్రతులలోను, చాలవఱకు దక్షిణదేశ ప్రతులలోను గూడఁ గనఁబడుచున్నది. కాని యుత్తరపాతష్టోకములకును, దక్షిణపాతష్టోకములకును మాత్రము కొంతభేదము కలదు. అట్లే యుత్తరగోగ్రహణ సందర్భమున నర్జునుని పరాక్రమమును వర్ణించుచు నింతకంటె నధికష్టోకములతోఁగూడిన యధికపాతము మఱియొకటి గూడఁ గానవచ్చుచున్నది. ఈ రెంటికినిగూడ నీలకంఠీయ వ్యాఖ్యానము కలదు. అర్జునమిత్రుని వ్యాఖ్యానములో మొదటిదాని ప్రశంసయే కలదు గాని రెండవదానినిగూర్చి లేదు. విషమపదవివరణ మను మఱియొకప్రాచీనవ్యాఖ్యానములో నీ రెంటినిగూర్చియును గూడ నేమియు ప్రశంసింపఁబడలేదు. అర్జునమిత్రుఁడు విషమపదవివరణము నచ్చటచ్చట ననువదించియుండుటచే (quote) నీతఁ డావ్యాఖ్యానము కంటె సర్వాచీనుఁడనియు, నీలకంఠుఁ డర్జునమిత్రు ననువదించుటచే

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నీతనికంటె నాతఁ డర్వాచీను డనియు తేలుచున్నది. ఇట్లతిప్రాచీన వ్యాఖ్యానమున నీ యధికపాతముల ప్రశంసయే లేకుండుటచే నివి తరువాతికాలపు ప్రక్షిప్తభాగములే యని నిశ్చయింపఁదగియున్నది.

ఇక నీ ప్రక్షిప్తభాగములకును తిక్కనార్కుని తెనిగింపునకును గల సంబంధమును విచారించుము. కీచకసుధేష్ఠాసంవాదాధ్యాయమున కథాసన్నివేశముననే దక్షిణపాతమునకు నుత్తరపాతమునకు భేద ముగ పడుచున్నది. ఈ భేదసందర్భమున తిక్కన తెలుఁగు రచన యొత్తరదేశమునందలి ప్రతులలో ప్రాచీనప్రతులని చెప్పఁబడిన వానియందలి పాతమునకు, అనఁగా బందార్కురు పరిశోధనాలయమువారు ప్రాచీన మాలపాతముగా గ్రహించిన పాతమునకే, సరిపోవుచున్నట్లున్నది. అందిట్లు గలదు:—

“తథా చరన్తీం పాంచాలీం సుధేష్ఠాయా నివేశనే,
నేనాపతి ర్విరాటస్య దదర్శ జలజాననాం.

తాం దృష్ట్వా దేవగర్భాభాం చరన్తీం దేవతా మివ,
కీచకః కామయామాస కామబాణప్రసీడితః.

స తు కామాగ్నిసంతప్తః సుధేష్ఠా మభితోగతః,
ప్రహసన్ నివ నేనానీ రిదం వచన మబ్రవీత్.

నేయం పురా జాతు మయేహ దృష్టా,
కా దేవరూపా హృదయంగమా శుభా.”

సుధేష్ఠయింటిలో ద్రౌపదిని జూచి కామమోహితుడై కీచకుఁ డిట్లాసుధేష్ఠ నడిగి, యామె యేమియు నుత్తరము చెప్పకుండుటచేఁ గాఁబోలు,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“గతః సుదేష్టా మభిమన్త్రిత్య కీచకః
తత స్సమభ్యేత్య సరాధిపాత్మజాం,
ఉవాచ కృష్ణా మభిసాంత్యయంస్తదా-”

సుదేష్టయొద్దనుండి ద్రౌపదియొద్దకుఁ బోయి యామెతో సాంత్య సవచనములు పలుకఁచొడంగెను. ఇట్లు కీచకుఁడు ద్రౌపదితో మాట్లాడిన సందర్భముననే, ‘కాత్వం కస్యాసి కల్యాణి కుతోవా త్వం తరాననే’ అనునది మొదలుగాఁగల 21 శ్లోకముల యధికపాఠము కనఁబడుచున్నది. ద్రౌపదికీచకుల సంవాదరూపముగు నీ శ్లోకము లీ సందర్భమును బట్టి ప్రక్షిప్తములుగా నెన్నవలసిన పనియే లేదు గాని, ప్రాచీనములగు నుత్తరదేశీప్రతులలోను, దక్షిణదేశీప్రతులలోనుగూడ నివి బొత్తుగాఁ గానరాకుండుటయు, నీ సందర్భమున వేఱుశ్లోకములు మఱికొన్ని దక్షిణదేశీప్రతులలోఁ గానవచ్చుటయును దట్టస్థించుటచే నవియు నివియుఁగూడ సందర్భానుసారముగాఁ దరువాతఁ జేర్పఁబడి నవే యని తలంపవలసివచ్చుచున్నది. ఉత్తరదేశీపాఠమున నిట్లుండఁగా, దక్షిణదేశీప్రతులలోను, అందు నొక మద్రాసు తెలుఁగుప్రతిలోను గూడ కీచకుఁడు ముందు సుదేష్టయొద్దకుఁ బోయి యామెను ద్రౌపదిని గూర్చి యడుగకయే, సరాసరి ద్రౌపదియొద్దకే పోయి యామెనే నీ వెవరని యడిగి యామెతో దీర్ఘ భాషణము సలిపిన ట్లున్నది. అంతే గాక, కీచకుఁడు ప్రవాసమునుండి యప్పుడే తిరిగివచ్చినట్లుకూడ చెప్పఁ బడినది. ఇది యుత్తరదేశీ ప్రతులలో లేదు.

“తస్మిన్ వర్షే గతప్రాయే ప్రవాసా దాగతస్తదా
కీచకోనామ మాత్స్యస్య క్యాలో నిత్యం భృశం ప్రియః.

* * * * *

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

తథా చరంతీం పాంచాలీం సుధేష్టాయా నివేశనే

* * * * *

కీచకః కామయామాస కామబాణ ప్రపీడితః
 స తాం సైరంధ్రవేషేణ వసన్తీం రాజవేశ్మని
 ఉపగ మ్యానవద్యాంగీం పాంచాలీ మిద మ్రబవీత్
 కాసి త్వం చారుసర్వాంగి శ్యామా దేవి కృశోదరి
 మన్యేత్వాం దేవలోకాచ్చ చ్యుతాంతరాం యదృచ్ఛయా.

* * * * *

దాస స్త వాహం పృథుతామ్రలోచనే
 వశానుగో వారణభేలగామిని,
 కన్దర్పబాణాభిహతో స్మ్యనిందితే
 ఖగో వసన్తే ష్వివ పుష్పమూర్ఛితః. ”

* * * * *

* * * * *

అహం హి కాన్తనే త్వదధీనజీవితః
 త్వయావియుక్తో న చిరం జిజీవిషే ”

ఇట్లు 15 శ్లోకములు గల యధికపాఠ మున్నది. ఇందు కీచకుడు మొదట సుదేష్టయొద్దకుఁ బోవుట, ఆమె నడుగుట, ఆమె నభిమంత్రించి ద్రౌపదియొద్దకు పోవుట—ఈ విషయ మేమియు నిందు గానరాదు. కాని తిక్కన తెలుఁగురచన యెట్లున్నదో, ఎంతరమ్యతరంబుగనున్నదో, ఆ సందర్భమున నాయాపాత్రల స్వభావపోషణ మెంతచక్కగాఁ జేసినాఁడో, ఆ గ్రంథము నామూలాగ్రముగఁ జదివి యానందింపవలసినదే. ఇక్కడ ముఖ్యవిషయ మేమనఁగా, తిక్కనరచన యుత్తరదేశ.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ప్రతులచే నూచింపఁబడిన ప్రాచీనమూలగ్రంథమునకే చేరువగా నుండి నది గాని దక్షిణదేశప్రతులపాఠమున కేమియు సంబంధింపకున్నది. ఏలయనఁగా, కీచకుఁడు “తనయప్పసుదేవుడు మొక్కంజను వాఁడదేవి కనతి మారంబున నున్న ద్రుపదరాజనందనం గనుంగొని” అని నుదేవుడు మొక్కుటకుఁగా నామె మందిరమునకుఁ బోయెననియు, నాసం దర్భమున నామెయొద్దనున్న ద్రౌపదిని జూచెననియు తిక్కన చెప్పినాఁడు. కీచకుఁడు నుదేవుని మొక్కుటకుఁగా నామెయొద్దకుఁ బోయెనని చెప్పుటలోఁ గల యుద్దేశకల్పనము (motive) తిక్కన తెచ్చిపెట్టినది గాని యుత్తరదేశపాఠములోఁగాని, దక్షిణపాఠమునఁ గాని లేనేలేదు. “తథా చరన్తి పాంచాలీం నుదేష్టాయా నివేశనే” అనిమాత్రమే ప్రాచీనప్రతులలో నున్నది. తిక్కన మూలములలో లేని యాయుద్దేశకల్పన మెందులకుఁ జేసినాఁడని విచారించినచో, నింతకాల మునుండి—అనఁగా సుమారు 10, 11 నెలలనుండి ద్రౌపది నుదేవునియంట నుండఁగా నీతఁ డింతకాలమునుండి చూడక, యింక పాండవులయజ్ఞాత వాసకాల మొకపక్షము దినములుమాత్రమే కొఱవడియుండు సమయ ముననే యీతఁడెట్లు చూచుట తటస్థించినది. అను సందేహమును బాపుటకే యై యుండునని మన మాహింపవచ్చును. ఏలయనఁగా, తఱచుగా నీమెను చూచుటకు వచ్చుచున్నవాఁడైనచో ద్రౌపది నిది వఱకే చూచియుండును. అట్లుగాక యీమెను చూచి చిరకాలమై యుండును కనుకనే ఇంతకాలమునుండియు నీతఁడు బహుశః డిశలేక యుండును, యప్పుం జూచి యీమెకు మొక్కిపోవఁగా వచ్చినాఁడు—అనఁగా నీతఁ డింతకాలమునుండి ప్రవాసమునం దుండెను— అని తిక్కన నూచనమాత్రము చేసినాడు. అట్లు గానిచో, నీతఁ డీదిన మున ప్రత్యేకముగా మొక్కంజనుటలో విశేషము కనఁబడదు. దీనిని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

జూనియే గావలయు, దక్షిణదేశప్రతులు కొన్నింటిలో “తస్మిన్ ప్రాప్తే గతప్రాయే ప్రవాసా దాగతస్తదా” అని యాతఁడు ప్రవాసమునుండి వచ్చినాఁడని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది కాని, తిక్కన కల్పించిన “మొక్కంజను” నుద్దేశమును గూర్చి చెప్పఁబడలేదు. ఉత్తరదేశ ప్రతులలో లేనేలేని యీ ప్రవాసవిషయము తిక్కన చేసిన నూచనను బట్టియే దక్షిణదేశప్రతులలోఁ జేర్చఁబడియుండును. తిక్కన యీ నూచనను చేయుటకు వేరు కారణముకూడ కలదు. ఉత్తరదేశప్రతులతో విరటుఁడు జీమూతుఁడను మల్లునితో మొదట కీచకుని పోరించి నట్లును, కీచకుఁ డోడిపోఁగా తరువాత భీముఁడు వానితో పోరి చంపి వేసినట్లును జెప్పఁబడినది. తిక్కన మల్లునితోఁ గీచకుని పోరించుట యుక్తము కాదని తలంచి, విరటుని యాస్థానములోని మల్లు లెవ్వరు నాతనితోఁ బోర నొల్లకుండుటచే విరటుని యుత్సాహము పన్నగిలు చుండుటనుజూచి ధర్మజుఁడు భీమునిగూర్చి తెలుపఁగా, విరటుఁడాతనిఁ బిలిపించి మల్లునితోఁ బోరించినట్లు చెప్పినాఁడు. మూలములో నున్న రీతిగా కీచకుఁడు పోరకుండుటకుఁ గారణముగా నాతఁ డాసమయమున మార లేడనియు, కావుననే యింతకాలము నుండియు నుద్దేశ్యమందిరమున కాతఁడు రా లేదనియు, నిష్పాదూరినుండివచ్చినాఁడు గనుకనే నుద్దేశ్యకు మొక్కంజనువాఁడై యామెమందిరమునకుఁ బోవుటతటస్థించినదనియు తెలియఁజేయుచున్నాఁడు. ఇట్టియుద్దేశకల్పనముచే తిక్కనార్కుఁడు రెండర్థములను సాధించినవాఁడైనాఁడు.

పిదప కందర్పదర్పగోచరుండగు కీచకుండు.....దాని దెసం దగిలినదృష్టి యెట్టుకేనిం దిగిచికొని వచ్చి యద్దేవిం బ్రణమిల్లెను.. అప్పుడామె చిరకాలమై తనను జూడవచ్చినవా డగుటచే నాతమ్ము నాదరించి కాంచనపీతంబు పెట్టించి ప్రేమతో సంభావించుచుండ,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నీతఁడు పాంచాలిం జూపి యామె యెవరని యడుగఁగా, నా సుదేష్టయ నీతని వైఖరి గనిపెట్టి కీచకుని మాటలు గీటునం బుచ్చి యొందుపలుకులు జరిపినట్లుగా తిక్కన వర్ణించినాఁడు. ఇది యెంత సందర్భానుసారముగను, స్వభావపాపకంబుగ నున్నదో గమనింపుఁడు. ఉత్తర దేశప్రతులలో నైనను,

“గతి సుధేష్టా మభిమన్త్ర్యి కీచకః”

అనియె గలదు గాని యామె యొందుపలుకుల జరుపుట యనునది లేదు. దక్షిణదేశప్రతులలో నీతఁడు సుధేష్టయొద్దకుఁ బోయి నట్లే లేదు.

“స తాం నైరంధ్రివేషేణవసంతీం రాజవేశ్మిని,
ఉపగ మ్యానవద్యాంగీం పాంచాలీ మిద మబ్రవీత్.”

అనియె కలదు. దీనినిబట్టి తిక్కన ఉత్తరదేశప్రతుల పాతముననే యనుసరించి, యాసందర్భమును మూలమునకంటె రమ్యతరంబుగా రచించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అనఁగా నీతనికాలమున నీతఁడు గ్రహించినప్రతి యిప్పుడు మన ముత్తరదేశపాత మనుకొనుచున్న దానికే దగ్గఱగా నుండియుండునని తోచుచున్నదనుట. ఇంకను దక్షిణదేశప్రతులలోఁ గనఁబడుచు నుత్తరదేశప్రతులలోఁ గానరాని కీచకోత్పత్తిప్రకరణ మొకటి తిక్కన బొత్తిగా వదలివేసినాఁడు. ఇదియు బహుశః తిక్కనకాలమునకు మూలగ్రంథములోఁ జేరియుండలేదేమో. ధర్మరాజాదులు పూర్వము పన్నుకొని విరటునికి సహాయులై సుశర్మతోఁ బోరినట్లుగా దక్షిణోత్తరదేశప్రతులలోఁ గొన్నిటిలో నుండ, తిక్కన దాని ననుసరింపక, ధర్మరాజాదులు మఱియొక చోట యుద్ధము చేయుచున్నట్లును, విరటుఁడు సుశర్మచే పట్టుపడిన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పీమ్మట ధర్మజాఁడు భీముని కద్దానిఁ జూపి విరటుని విడిపింపుమని చెప్పి పంపినట్లును రచించినాఁడు. ఇది ప్రాచీన మూలపాఠము ననుసరించి యుండుటచే తిక్కన దానినే యనుసరించినట్లు కనఁబడుచున్నది.

వీనినిబట్టి చూడఁగా తిక్కననాఁటి మూలగ్రంథప్రతి యుత్తర దేశ ప్రతులలో ప్రాచీనములగు వానికిఁ జేరువగా నుండుననియు, తిక్కనకాలమునకు పిదపనుఁగూడ ననేకవిధములగు ప్రక్షిప్తభాగములు చేరియుండుననియు నూహింపఁదగియున్నది. ఉత్తరదేశపు ప్రతులలో కంటే దక్షిణదేశప్రతులలో, ముఖ్యముగా తెలుఁగుప్రతులలోఁగూడ ప్రక్షిప్తభాగములు విశేషముగాఁ జేరియుండుటకు కావ్యకళాదృష్టితో (from artistic point of view) తిక్కనార్యుఁ డచ్చటచ్చట చేసిన మార్పులు కూడ కొంతకారణమై యుండుననియు నూహింపఁదగి యున్నది. మూలగ్రంథమునకును తిక్కన తెలుఁగు రచనకును గల సామ్యమున, భేదమును గూర్చి మఱికొంత విచారించుటకు పూర్వము విరాటపర్వమును మొత్తముగా గ్రహించి యందలి కథాసంవిధాన విషయమన తిక్కనార్యుఁడు మూలమున కెట్లు మెఱుఁగువెట్టెనో యిందుక పరిశీలింతము.

విరాటపర్వ కథ - అందలివస్త్రైక్యము

విరాటపర్వము తెనుఁగున నైదాశ్వాసముల గ్రంథముగా తిక్కన రచించినాఁడు. పర్వసంగ్రహపర్వమునఁగూడ నైదుపర్వములే చెప్పఁబడియున్నవి. కాని కథాసంవిధానములోని యేర్పాటులో కొంతభేదమున్నది. ఆదిపర్వమున నీ పర్వములను గూర్చి యిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ఆరణ్యేయం తతః పర్వం వై రాజ్యం తదనంతరం,
పాండవానాం ప్రజేక్ష్యే సమయస్య చ పాలనం.
కీలకానాం వర్ణం పర్వ పర్వగో గ్రహాం తతః,
అభిమన్యోశ్చ వై రాజ్యాః పర్వ వై వాహికం స్మృతం.”

ఇది యిట్లుండ వనపర్వములోని తుది యధ్యాయము కొన్ని దక్షిణ దేశపు వ్రాతప్రతులలోను, కొన్ని ముద్రితప్రతులలోను గూడ విరాట పర్వమునకు ముందు, అనగా నీ పర్వములో మొదటి యధ్యాయముగాఁ జేర్చబడియున్నది. పర్వసంగ్రహపర్వము దీనిని వనపర్వభాగముగానే చెప్పియుండుటచే (I-2-202) వనపర్వము చివరనే యుండవలసినది. గాన లూడర్స్ (Luders) పండితుఁడు మొదలగు కొందఱిది ప్రక్షిప్తమై యుండునని తలంచుచున్నారు. కాని యిందలి విషయములు ధర్మ దేవతాసమాగమము, వరదానము మొదలగునవి తరువాతికథ కత్యంతావశ్యకము లగుటచే నిది తరువాతి కాలమునఁ జేర్చబడియుండక వన పర్వాంతర్భాగంబై యుండు ననుటకు సందేహము లేదు. ఇది దక్షిణదేశ ప్రతులలో విరాటపర్వాదిని జేర్చబడుటకుఁ దగిన కారణము కనఁబడుటలేదు. కాని తిక్కన తనరచన నీ పర్వముతోడనే ప్రారంభించినాఁడు గావున నరణ్యపర్వవిషయ మించుక యిందు తడవియుండును. క్రొత్తగా నొక గ్రంథమధ్యమునఁ బ్రారంభించి రచింప మొదలిడిన వానికిఁ బూర్వవిషయమునుగూర్చి కొంత చెప్పుట స్వాభావికము. ఇట్లు పూర్వోత్తర సందర్భములను గలుపుటకుఁగా తిక్కన యరణ్యపర్వవిషయమును గొంత యిచ్చటఁ దలపెట్టియుండ, దీనిని జూచి దక్షిణదేశ ప్రతులలో నాయారణ్యపర్వభాగమును విరాటపర్వాదిని తరువాత నెవరైనఁ జేర్చియుండురాయని సందేహము. ఇంక పూర్వపర్వ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనలు

ములందలి కథకును దనగ్రంథమునకు నెక్కడనైన భేదము కలిగిన కలుగ వచ్చుననియు, భారతకథ జగత్ప్రసిద్ధమైనది గావున నింతకంటె పూర్వ పర్యాయము క్తి నేయునెడలఁ దానేమియు యత్నము చేయఁదలంచు కొనలేదనియు, నాయాకథాసందర్భమును బట్టియు, జౌచిత్యమును బట్టియు, కావ్యకళాదృష్టితోఁ జూచినపు డా వశ్యకములని తనకుఁ దోచిన మార్పుల నొనర్చి యాయా సందర్భములకు “వలసినట్లు చెప్ప వలసియుండు”ననియు ముందే తనరచనావిధానక్రమమును మన కెఱుక పఱచియున్నాఁడు.

“కథ జగత్ప్రసిద్ధిగావున పూర్వప
ర్యాయము క్తి నేయునట్టి యెడల
యత్న మించుకంత యైనను ఎలవదు
వలసినట్లు చెప్ప వచ్చియుండు.”

దీనికిఁ దగినట్లుగనే హృదయాహ్లాది, యూర్జితకథోపేతంబునగు నీ నాలవపర్వము నొకప్రబంధముగాఁ జేయుటకై యిందలి యైదా శ్వాసములకథలో వస్త్రైక్యము నెట్లు సాధించినాఁడో చూడుఁడు. మూలములో మొదటిది పాండవప్రవేశపర్వము. రెండవది సమయపాలనపర్వము, మూడవది కీచకవధ పర్వముగాఁ జెప్పబడినది. కాని తిక్కన కీచకుని వధను రెండవయాశ్వాసముననే చేర్చి ముందు మల్లనితోడి యుద్ధముమూలముగా భీముని మల్లయుద్ధచాతుర్యమును మనకు పల్లించి రుచిమాపి, రాజోవు కీచకసంహార మంత రహస్యప్రకారముగ జరుపుట యీతనికి సుసాధ్యమేయని మన మనుకొనునట్లు చేసి నాఁడు. మొత్తముమీఁద నీరెండవ యాశ్వాసము భీముని పరాక్రమమును పల్లించు నాశ్వాసము. ఇందు భీముడే నాయకుఁడు. ఈ విషయ

కృష్ణభారత కవితా విమర్శనము

మాను మనకుఁ దెలుప నెంచినవాఁడువలెనే తిక్కన యీ యాశ్వాసాంతమున కీచకవధానంతరము ద్రౌపదిచే నాశ్రయి నిట్లు స్తుతింపఁజేసినాఁడు :
తిలకింపుఁడు—

“ మాడఁ దఃఖోయ మెచ్చ సంస్తుతియొనర్ప
నాతరంఁదె నీయుత్తమనాయకత్వ
మెఱిగి నినుఁగొనియాడ నే నెంతదాన
మహితవిస్మయానందనిర్మగ్న నైతి.”

ఇట్లీకీచకవధ ఘట్టమునకు భీముని నాయకునిఁగాఁ జేసి శృంగారవీరరసముల కంగాంగిభావము కల్పించి యనేకవిధములగు నూతన వర్ణనలఁజేర్చి యీ కథ నొకచక్కని ప్రబంధముగా రచించినాఁడు. మూలమున మహాకీచకులవధ కూడ కీచకవధపర్వముననె చేరియుండఁ తిక్కన యద్దానిని మూడవయాశ్వాసమునఁ జేర్చుట యీరెండవయాశ్వాసమున వస్త్రైక్యమును గూర్చుటకే యొయుండును. మూడవ యాశ్వాసము కీచకునివధ కారణముగాఁ గలిగిన సన్నిహితఫలములను, నసన్నిహితఫలములను గూర్చి తెలుపుచున్నది. ఆ విషయమునే, సూచ్యార్థనూచనగా, నుత్తరాంకార్థమును పూర్వాంకముననే నూచించురీతిని—నూచించుచు జనమేజయునిచే నిట్లడిగించినాఁడు:—

“ అనిన విని కీచకుఁడు చ
చ్చిన పిమ్మటఁ బుట్టునవ్వి కేషము లెల్ల
వినువేడ్కకు మన మలరెడు
ననఘా యేర్పడఁగఁ జెప్పుమనుటయుఁ బ్రీతికై.”

దీనినిబట్టి మూడవ యాశ్వాసమున కీచకవధ కారణముగాఁ బుట్టిన వికేషము లేవో వర్ణింపఁబడినవని తెలియుచున్నది. మొదట

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యుపకీచకులవధ కీచకవధమూలమునఁ గలిగినదేగదా. ఇక్కడ యొక విశేష మేమనఁగా, కీచకుఁడగ్రాతమునఁ జంపఁబడఁగా నుపకులు మొదలగువారందఱు తెల్ల వారినపిదప వచ్చిచూచి యాతనికి దుష్ట సంస్కారము చేయఁదలంచి, ద్రౌపదినిగూడ నాతనితోఁ దుదముఁ నీడ్చికొనిపోయి రనియు, నా ప్రాతఃకాలసమయముననే భీముఁడు కుల వధ గావించె ననియు నుండఁగా, తిక్కనార్యుఁ డద్దాని : యుపకీచకుల వధయుఁ దెల్ల వాగక పూర్వమే, చీకటిలోనే జరిగినట్లుగా వర్ణించినవాఁడైనను, ఈ యుపకీచకవధవృత్తాంతమును తరువాతి యాశ్వాసమునకుఁ ద్రోసివేయుట కీచకుని నధ కారణముగాఁ బుట్టిన విషయముల నన్నిటి నొక్కయాశ్వాసమునవే చెప్పి కథాగమనమున నొకవిధముగు క్రమమును నూచించుటకే యని తలంపవలయును. మూడవ యాశ్వాసమున నీకీచకవధ వృత్తాంతభాగమునకును గోగ్రహణవృత్తాంతభాగమునకు నెట్లు సంధి, పాండికఁ గూర్చినాఁడో పరికింపుఁడు. సంస్కృతమూలమునను ప్రాచీనమని తలంపఁబడుచున్న యుత్తరదేశప్రతుల పాఠమున నీ పాండిక కనఁబడదు. కీచకవధ వృత్తాంతము దేశముల వ్యాపింపఁగా దుర్యోధనునిచారు లావార్త నాతనికిఁ దెలిపిరనిమాత్రమే ప్రాచీనమూలపాఠమునఁ గలదు. దానిపై కీచకుని మరణమువలన విరటునికిఁ గలిగిన నిస్సహాయత్వమును దెలిసికొని సుశర్మ యాతనివలన నింతకుఁ బూర్వము తాను బొందిన పరాభవములకుఁగాను పగఁ దీర్చుకొనఁదలంచినవాఁడై, తాను విరటుని పై నెత్తిపోవుదునని చెప్పఁగాఁ దుర్యోధనుఁ డంగీకరించిన ట్లున్నది. ఇట్లుత్తరదేశప్రతులలో గోగ్రహణప్రయత్నమునకు సుశర్మయే కారకుఁ డగుచున్నాఁడు. కాని, దీనిమూలమున దుర్యోధనుఁడు పాండవుల నన్వేషించి బయలుపఱుప నుద్దేశించిన ట్లెంతమాత్రమును గనఁబడదు.

అంధభారత కవితా విమర్శనము

పాండవులకథకును గోగ్రహణకథకును సన్నిహిత సంబంధ మెక్కడ కల్పింపబడలేదు. కాని తిక్కన యీ సందర్భము నెంత చక్కగాఁ జేయవచ్చునో గుర్తించినాఁడు. దుర్యోధనుఁడు కీచకవధ వృత్తాంతమును విని యంచొక గూఢార్థమును గ్రహించినట్లుగాఁ దెలిపినాఁడు.

గీ. “ ఇవ్విధంబునఁ దమతమయెఱుఁగు తెఱుఁగు
లందఱును జెప్ప విని కురునందనుండు
దగ విచారించి కార్యంబు తెగువఁ గాంచి
యెలమి వారలఁ గనుఁగొని యిట్లు లనియె.

గీ. “ సింహబలుఁడు భీమనేనుండు శల్యుండు
హలధరుఁడు సమానబలమువార
లాండొరులను గెలుచు నుత్సాహమును గల
రుదతులును బాహుయుద్ధపరులు.

క. “ ఈ నలువుర భుజశక్తుల
తో నెనయఁగఁ జాలునట్టి దోర్బల మెందుం
గానము గావున వీరల
లోనన యొండొరుల కని గెలుపు సమకూరున్.

ఉ. “ తక్కినవార లాతనికి దవ్వఁచోటులవారు వాయుజం
దొక్కఁడ యింక సింహబలునుద్ధతి మాన్చిన మాన్చువాఁ డతఁ
డక్కడ నిల్చెఁ గావలయు నాసతి ద్రౌపది గాఁగ నోపు వే
టొక్కరుఁ డాజిఁ గీచకుల నోర్వఁగఁజాలమి మీ రెఱుంగరే.

క. “ గంధర్వులను నెపంబున
సంధతమన గూఢవృత్తి ననిలసుతుఁడు గ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ర్యాంధ మతి యైన సూతున

బాంధవముగఁ జంపెఁ గాక పరులకు వశమే.

వ. “పితామహుఁ డుపదేశించిన లక్షణంబు లద్దేశంబునం గలిగి యుండు నని విందు. పాండవులు ప్రచ్ఛన్నవేషులై విరటుప్రహల వసియించినవారు గావలయు.”

నని యిట్లు పాండవులు విరటుప్రహల నుండుటను దుర్యోధనుఁడే నిశ్చయించి, విరటుం డెప్పుడు ప్రతిభటుండయి భంగించుచుండుఁ గావున నతనిపయి నెత్తిపోయిన ధర్మతనయుండును, దమ్ములు నడ్డపడం బు తెంతురనియు, నయ్యవసరంబున సమయభంగంబు నెప్పి వారలం గ్రమ్మఱం బండ్రెండు సంవత్సరంబులు వనవాసంబు నలుపఁ బుచ్చు వచ్చుననియు, మత్స్య పతి సమస్తవస్తువులును జూఱకొనవచ్చుననియు, నెల్లభంగుల నప్పటి కదియొ కార్యంబని దుర్యోధనుఁడే కార్యనిశ్చయము చేసినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. ఈ యాహ, కార్యనిశ్చయము దుర్యోధనుఁడు చేసినట్లు ప్రాచీనమూలప్రతులలో గాని, యుత్తరదేశప్రతులలోఁగాని లేదు. దక్షిణదేశ ప్రతులలో మాత్రమే కలదు. ఈ దక్షిణ దేశప్రతులలోనైనను, “పితామహుం డుపదేశించినలక్షణము” ఇత్యాది తిక్కన వచనములోని యర్థము, అనఁగా దుర్యోధనుని యాహను సూచించుభాగ మొక్కతెలుఁగుప్రతులలోనే గానవచ్చుచున్నది. తిక్కన దక్షిణదేశప్రతులలోఁ గూడ లేదు. దీనినిబట్టి యీ ప్రక్షిప్త భాగములు క్రమక్రమముగాఁ జేర్పఁబడుచువచ్చిన ట్లుహింపఁదగి యున్నది. తిక్కన రచన ననుసరించియే దక్షిణదేశప్రతులలో దుర్యోధనుఁడీయాహ చేసినట్లుగా నున్న భాగ మొక కాలమునఁ జేర్పఁబడఁగా, మఱికొంతకాలమునకు తిక్కనభాగములో మఱియొకవిషయము విడిచి పెట్టఁబడియుండుటను జూచి తెలుఁగుప్రతిలో

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ పితామహేన యే చోక్తాః దేశస్యచ జనస్యచ,
గుణాన్తే మత్స్యరాష్ట్రేషు బహుశోపి మయా క్రుతాః.

విరాటనగరే రమ్యే పాండవా శృన్నచారిణః,
నివసన్తి పురే రమ్యే తత్ర యాత్రా విధీయతాం.”

అను శ్లోకములు కూడ నెవరిచేతనో చేర్పబడినవి. అట్లు గానిచో నొక్కతెలుగుప్రతిలో మాత్రమే యీ శ్లోకములు కనఁబడుచు తక్కిన దక్షిణదేశప్రతులలోఁ గానరాకుండుటకుఁ గారణ మగపడదు. తెలుగుమూలప్రతిలో నున్నదానికే తిక్కన భాషాంతరీ కరణము చేసినాఁడన్నచో, తిక్కనకాలమునకే మూలప్రతిలో నీ భాగ మిట్లే యుండియుండవలసినదిగదా. అట్లే యైనచో నుత్తరదేశ ప్రతులలో నొక్కదానిలోనైన పీనినిపాలిన శ్లోకములు గానరాకుండుటే గాక, దక్షిణదేశప్రతులలోఁ గూడ నిన్నిభిన్నపాతము లేర్పడుటకుఁ గారణ మగపడదు.

ఇట్లుపకీచకుల ఐదయు, పాండవుల యునికినిగూర్చి దుర్యోధనునియూహయు, విరటునిపై నెత్తిపోవువిషయమున నిశ్చయమును, దానిమూలముగా జరిగినదక్షిణగోగ్రహణము, నివియన్నియు రెండవ యాశ్వాసమున “కీచకుండు చచ్చిన పిమ్మటఁ బుట్టిన విశేషములే”యగుచున్నవి. మూడవ యాశ్వాసమునఁగూడ మొదట నుపకీచకులఁ జంపిన వాడును తుదకు దక్షిణగోగ్రహణ సందర్భమున శత్రువుచేఁ జిక్కిన విరటుని విడిపించి సుశర్మను ప్రాణావళివృత్తినిగఁ జేసినవాడు నగు భీముఁడే ప్రధాననాయకుఁ డగుచున్నాఁడు. భీమునిచేఁ జిక్కిన సుశర్మను శపరివారంబుగా విడిపించి యుధిష్ఠరుండు విరటాదులతోఁగూడి యాయుధరంగమును జూచుచు చంద్రికా సుందరంబగు నొక్కనైకత

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

స్థలమున నారాత్రి పుచ్చెనని చెప్పుచు నాదినచిర్యతో నాయాశ్వాసమును తిక్కన ముగించినాడు. మూడవయాశ్వాస మిట్లు భీముడు నాయకుడుగాఁ గలఁచె దక్షిణగోగ్రహణముతో ముగియుచున్నది. మఱియు నజ్ఞాతవాసమున జరిగిన భీముని కీచకవధనుబట్టి దుర్యోధనుడు చేసిన యూహమాలముగా, నై వాశ్వాసములుగల యీపర్వమునందలి మొదటి రెండాశ్వాసములకును, అర్జునుడు నాయకుడుగాఁ గలిగిన తుదిరెండాశ్వాసములకును నీమూడవయాశ్వాస మొకవిధమగు సంధిని గూర్చు కొలికి (link) ఎరె నున్నది. అంత జనమేజయుడు మఱునాటి వృత్తాంతమును జెప్పుచునుటయు, నామఱునాటి నూర్యోధయకాలమున నే జరిగిన వృత్తాంతముతో నాల్గవయాశ్వాసము ప్రారంభింపఁబడినది. ఇందు త్తరగోగ్రహణమే ముఖ్యాంశము. అర్జునుడు నాయకుడు. ఉత్తరగోగ్రహణము, అర్జునునిచే వానిమోక్షణమును మాత్రమే వర్ణించి గోగ్రహణకథాకథన మాత్రముచే నీ యాశ్వాసమున వస్త్రైక్యమును సాధించినాడు. యుద్ధప్రారంభము మాత్రము సూచింపఁబడినది. దేవతలు, పాండురాజు అర్జునుని యుద్ధమును జూచువేడుకతో వచ్చి యాకాశమున నిలిచియున్నట్లు వర్ణింపఁబడినది. ఇట్లు సన్నాహమంతయు నిందుఁ జేయఁబడినను యుద్ధముమాత్ర మైదవయాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడినది. ఈ దేవతల యాగమన ముత్తరదేశీయప్రతుల పాఠములోఁగాని, దక్షిణదేశపాఠములోఁగాని యిచ్చట లేదు. కొంతయుద్ధము జరిగినపిదప, అనఁగా నర్జునుడు కర్ణ, ద్రోణ, ద్రోణపుత్ర, కృపాదులతోఁ జేసినయుద్ధ మైనపిదప, భీష్మునితో యుద్ధము చేయుఁబోవు సందర్భమున జరిగినట్లుగా నొకప్రత్యేకాధ్యాయములో వర్ణింపఁబడినది. అచ్చట భీష్మునితో నర్జునుడుచేయు యుద్ధమును జూచుటకే దేవతలందఱు వచ్చినట్లు చెప్పఁబడినది. కాని తిక్కనార్జునుడు యుద్ధప్రారంభమునకుఁ బూర్వముననే

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ అరుదుగ నిట్లు లొక్కనికి నంతబలంబునకుం మహోగ్రసం
గర మగుడుం మనం బతులకాతుక మొంది కనుంగొనకొ సురే
శ్వరుడు సుదర్శనం బనఁ బ్రళంసకు నెక్కువిమాన మెక్కి యం
బరగతి వచ్చె దేవమునిపంక్తులు సిద్ధగణంబుఁ గొల్వఁగాక.”

అని దేవతలయాగమనమును గూర్చి చెప్పుటయే గాక, స్వర్గమున
మన్న రాజులును, జక్రపెర్తులునుగూడ వచ్చిరనియు, నందు

“ పాండుమహీపాలుం డా
ఖండలు చేరువున పెద్దగద్దెయ నమరీ
మండలి వీచోపులిడఁగ
మండి కనుంగొనుచునుండె నుజ్వలభంగిన్.”

అని పాండురాజుగూడ వచ్చి కనుంగొను చున్నట్లుగాఁ దెలిపి
యున్నాఁడు. ఈ పాండురాజుగమన ముత్తరదేశప్రతులపాతముననే
గాక దక్షిణదేశప్రతులలోఁగూడ కానరాదు. కాని ప్రాచ్యలిఖితపుస్త
కాలయమున బ్రౌన్ దొరగారిచే సంపాదితమగు తెలుఁగు లిపిలోచున్న
సంస్కృత భారతప్రతిలో మాత్రము కనఁబడుచున్నది. ఇది తిక్కనా
ర్యుని రచననుబట్టి చేర్పఁబడియుండు ననుటకు సందేహము కనఁబడదు.
పనులు పట్టువడుటచే నర్జునునకు కారవసేనతోఁ గలిగిన యుద్ధము,
దానిఫలితముగా నర్జునునివిజయము, పాండవులు బయలువడుట, దానిఫలి
తముగా సుత్తరావివాహము, నివి యన్నియు నైదవయాశ్వాసమున
వర్ణింపఁబడినవి. ఇట్టిపర్వమును వివాహముతో మంగళాంతముగఁ
జేయుచు, తిక్కనామాత్యుఁ డీ పర్వమునందలి పాండవుల యజ్ఞాత
వాసకథ నైదాశ్వాసములుగ విభాగించి మూలమునకంటె రమ్యతరం
బగునటుల పూర్వోత్తరసందర్భానుకూలముగ సమకూర్చి రచించుటలోఁ
దనయసమాసకళాచాతుర్యమును జూపియున్నాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

విదాశ్వాసముల యీ ప్రబంధమునందలి కథకంతకును (సామాన్యులుగా భారతకథకంతకునువలె) ద్రౌపదియే — ఆమె కజ్ఞాతవాస సమయమునఁ గలిగిన పరాభవంబై — మూలకారణంబగుటచే, నావిషయమును మొట్టమొదటనే నూచ్యాన్తనూచనగా నూచించువాఁడు వోలె,

‘ మహిత సముజ్వలాకృతులు మానధనుల్ జనమాన్యులంగనా

సహితముగాఁగ నేమిగతి సమ్యగుపాయ నిగూఢవృత్తిమై

యహితుల కప్రభేద్యమగు నాపదుమూఁడగునేడు మత్పితా

మహాలు చరించి రంతయుఁ గ్రమంబున నాకెఱుంగంగఁ జెప్పుమా.

జనమేజయుఁ డడిగినట్లు చెప్పినాఁడు.

ఇంతే గాక యీ పద్యమునందీ విరాటపర్వ గ్రంథముచే సాధింపవలసియున్న “పాండవు లజ్ఞాతవాసదీక్ష నెట్లు గడపి, తమ మాటను నెఱ్ఱించుకొనియుందురు” అను సమస్యగూడ నూహింపఁబడి యున్నది. పాండవు లొకరు నిద్దరు కారు, ఐదుగురు. వీరు సామాన్యులు కారు, మహితసముజ్వలాకృతులు. వీరి యాకారము, తేజస్సును బట్టియే నూచినవా రెవరైన వారెని గుర్తింపవచ్చును. మఱియు నెట్లో రహస్యముగ నెవ్వరియొద్దనో చేరి కాలము గడపుకొందు రనుట కైనను వీరు మానధనులు, జనమాన్యులు. మఱియు వీరంగ నాసహితులు గూడనై యుండిరి. ఐదుగురు పురుషులు, నొకస్త్రీయుఁ గలసియుండి నచో వీ రెట్టిమాటువేషముల నున్నను, ఇట్టి విపరీతసంబంధము పాండవులకుఁ దక్క నితరులకు లేదు గావున, వీరి రహస్యము బయలుపడ గూడ నుండుట సాధ్యము కాదు. కావున నహితుల కప్రభేద్యమగు నాపదుమూఁడగు నేడు గడచుట మఱింతదుర్ఘటము. ఇట్టిన్ని చిక్కులతోఁ గూడుటచే దుర్ఘటమైన యీ యజ్ఞాతవాసము నెట్లు గడపి బయలు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వడిసి యనునదే యీ పర్వమునందలి ముఖ్యవిషయము. ఆ సమస్యనే యీపద్యమున తిక్కనార్యుఁడు సూచించినాఁడు. ఇందలి చిక్కులకుఁ ద్రౌపదియే ముఖ్యకారణంబనియు సూచించినాఁడు. పాండవులను గూర్చిన యీ విశేషములు గానిఁ వా రంగనాసహితు లగుట గాని యుత్తరదేశప్రభులలో లేవు. అందు

“ కథం విరాటనగరే మమ పూర్వపితామహః,

అజ్ఞాతవాస ముషితాః దుర్యోధనభయ్యాత్మాః.”

అని మాత్రమే కలదు. అక్కడ దుర్యోధనునివలనైన భయమే జనమేజయుని బాధించినట్లు కనబడుచున్నది గాని, “మహితసముజ్వలకృతులు మానధనులు, జనమాన్యులు” నగు పాండవులు బయలుపడకుండఁగా నజ్ఞాతవాసకాలము నెట్లు గడసియుండురా యను సందేహము కలిగినట్లు లేదు. కొన్ని దక్షిణదేశప్రభులలో ద్రౌపదీప్రళంసమాత్రము కలదు. దుష్టులవలన నీమె కెట్టి బాధయులేకుండ, వీరల నీ యజ్ఞాతవాసకాలమున బయలుపెట్టి మరల నరణ్యవాసమునకుఁ బంపునుద్దేశముతో దుర్యోధనుఁడు చేయుప్రయత్నములచే నెట్టిబాధయుఁ బొరయుకుండ, నెట్లహితుల కప్రభేద్యమగు నీ పదుమూఁడగు నేఁడు చరించిరి అని ప్రశ్న. దానికి వెంటనే ప్రత్యుత్తరముగాఁ బండ్రిండవయేటి కడ పటఁ “దమకు ధర్మదేవతా సమాగమం బయినఁ దత్ప్రసాదంబున నజ్ఞాతవాసంబునకు భంగంబు గాకుండ వరంబు ఐడసి” అని తెలుపుచు తిక్కన యరణ్యవాసాంతమున జరిగిన కథ నించుక తడవినాఁడు. ఇట్టి ప్రశ్నమూలముగా ముందుకథను సూచించుచు, వెనుకటికథనుగూర్చి యించుక జ్ఞాపకముచేయుట కవకాశము కల్పించుకొనినాఁడు. ఈ తిక్కన రచననుబట్టియే దక్షిణదేశప్రభులలో నంగనాసహితేత్యాది విశేషము లెక్కియుండవచ్చును.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఈ విరాటపర్వమున ద్రౌపదీపరాభవమునకు తిక్కన ప్రాధాన్యము నిచ్చినాడనుట నిశ్చయము. కన్నడభాషారచితంబగు పంపకవి కన్నడ భారతమునఁ గీచకునిగూర్చిన వృత్తాంతమే లేదు. భీముఁడు మల్లయ్యధములో దుర్యోధనుని మల్లుఁడగు విషఖర్పరుఁ డనువానిని జంపుటచే దుర్యోధనునికి పాండవావాసమును గూర్చి యనుమానము కలిగినట్లుగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. కాని యీ కీచకవధ ఘట్టమును సందర్భానుసారములగు మార్పులతో నత్యంతరమ్యముగాఁ జేసి యొక ప్రబంధముగా రచించినాఁడు తిక్కన. కావున దక్షిణదేశప్రతులలోఁ జేరిన ప్రక్షిప్తభాగములకు తిక్కన రచనలే మూలములై యుండవచ్చునని తోచుచున్నది. తిక్కన యేమి చెప్పినను, దేనిని వర్ణించినను, పూర్వోత్తర సందర్భము, పాండిక, జౌచిత్యమును పాటింపక చేయఁడు. ఈ త్తరదక్షిణదేశప్రతుల పాతములు భేదించినచోట దక్షిణదేశప్రతులలో తిక్కనరచనలను బోలిన భాగములు కనుపట్టు స్థలములం దిట్టిపాండిక, పూర్వోత్తర సందర్భము లేక మూలము తికమకగా నున్నట్లగపడుచున్నది. ఇందుకుఁ గథానుసారముగాఁ గొన్ని సందర్భములను పరిశీలింతము.

పాండవ ప్రవేశము

యుధిష్ఠరుఁడు విరాటనగరమున, దాను ప్రవర్తించు రీతిని గూర్చి తెలుపుచు

“కంకో నామ ద్విజో భూత్వా
మతాక్షః ప్రియదేవినః”

అని ద్విజుఁడైన ప్రవేశింతు నన్నట్లు బందార్కురు పరిశోధనా-
లయమువా రాదరించిన పాతమునఁ గలదు. ఇం దెచ్చటనుగూడ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నీతఁడు యతిగాఁ గాని, పరివ్రాజకుఁడుగాఁ గాని కనఁబడఁడు. కాని దక్షిణదేశప్రతులలో

“ సభాస్తానో భవిష్యామి విరాటస్యేతి మే మతిః

(తస్య రాజ్ఞో మహాత్మనః-పాతాంతర ము)

కంకో నామ బ్రువా నోహం మతాక్షః సాధుదేవితా

వైమూర్యాన్ కా చనా న్దాస్తాన్ స్ఫాటికాన్ రాజతానపి ”

* * * * *

దేవిష్యామి యథాకామం సమహారో భవిష్యతి.”

అని యుత్తరదేశప్రతులతో పోలికగల నాలుగైదు శ్లోకముల తరువాత మరల

“కంకో నామ్నా పరివ్రాట్చ విరాటస్య సభాసదః

జ్యోతిషే శకునజ్ఞానే నిమిత్తే చాక్షకాశలే

బ్రాహ్మే వేదే మి యాధీతే వేదాజ్ఞేషు చ సర్వశః

ధర్మకామార్థమోక్షేషు నీతిశాస్త్రేషు పారగః

పృష్టోహం కథయిష్యామి రాజ్ఞః ప్రేయతమం వచః

విరాటనగరే ఛన్న ఏవం యుక్తః సదా వనే.”

అని మఱి నాలుగు శ్లోకములు కలవు. ఇవి యుత్తరదేశప్రతులలోఁ గాని, బందార్కురు పరిశోధనాలయపు పాతమునఁగాని లేవు. మొదట నొకసారి ‘కంకోనామ, ద్విజోభూత్వా’ అని ఉత్తరదేశప్రతులలోనున్న ప్రాచీనతరంబగు పాతమునకు మరల ‘కంకోనామ పరివ్రాట్చ’ ఇత్యాదిశ్లోకములను జేర్చినవారు పైదానిని ‘కంకోనామ బ్రువానోహం’ అని దిద్దినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఈ రెండవసారి చేర్చఁ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పక్షిఁ బుగాఁ గనఁడుచున్న శ్లోకార్థము తిక్కనార్యుఁడు “సన్యాసి జేషఁడున రాజన్యనిగని” అని రచించిన భాగముతో పరిపూర్ణమైనది. ద్వితీయఁడుగానైన ధర్మజుని తిక్కనయే సన్యాసిగా ముందు చేసినాఁడో, లేక అంతకు పూర్వమే యాతఁడు పరివ్రాట్టినాఁడో నిశ్చయిండుట కష్టమే యైనను, సంస్కృతమూలము కొన్నిచోట్ల పూర్వోత్తరసందర్భము లేక చెప్పినదేమరల చెప్పినట్లుండుటచే, ధర్మజుఁడు మొదటనే ఆశ్రమా తిలుగుభారతమున సన్యాసియై, పిదపనే కొన్ని సంస్కృత ప్రతులలోఁ బరివ్రాట్టుగ నయ్యెనేమో యని సంశేపము కలుగుచున్నది. పిదప వేషయోజన విషయ ముత్తరదేశపాఠములో నేమియు లేదు. అస్త్రములను శమివృక్షమునఁ బెట్టిన పిదప,

“ఆ జగ్ము ర్నగరాభ్యాశం పార్ధాః శత్రునిబర్హణాః,
జయో జయంతో విజయో జయత్యేనో జయద్భులః,
ఇతి గుహ్యోని నామాని తేషాం చక్రే యుధిష్ఠిరః.”

అనిపూత్రమే కలదు. దక్షిణదేశప్రతులలో కృతాంజలియై ధర్మదేవతను స్తుతించినపిదప,

“స వై ద్విజాతి స్తరుణః త్రి దండభృత్
కమండలాష్ఠీవధరో వ్యజాయత,
సుర క్తమాంజివృవరాంబరః శిభీ
పవిత్రపాణి ర్దదృశే త చాద్భుతం”.

“తతో విరాటం ప్రథమం యుధిష్ఠిరో
పదర్య దూరా త్సుసమృద్ధతేజసం.”

అని యిట్లు ధర్మజునకు పరివ్రాజకరూపం బలవడినట్లును, విరాటుని దూరముననుండి శిభిలో నున్నవానిగా నాతఁడు చూచెననియు.

అంశభారిత కవితా విమర్శనము

చెప్పబడినపిదప సభావర్తనము చెందు చూడడు శ్లోకములలోఁ జేయఁ బడినది. కాని తిక్కన సులభముగా తేల్చివేసినాఁడు. పాండవాగ్రజు నకు నున్నయునికిని సన్న్యాసిహాపం బలవడి ధాతుపటదండకమం డలకలితచూర్తి యయ్యె నని చెప్పినాఁడు. ఇంతే కాక, “వారివారి కయ్యైవేషముల కనుగుణములగు నాభరణాదులు సన్నిహితంబు లగు బతు సంప్రసిల్లి యెల్ల వారిం గలయం గనుంగొని క్రమంబున నొంటిమైఁ జనువెండిని నియోగించి, దైవయోగంబున విరాటుండు వెడలివచ్చి బయలికొలు విచ్చుటంజేసి తదాస్థానంబు చేరంబోయె” ననియు రచించుటచే తక్కినవారి విషయము మూలములో లేనిదానిని సందర్భోక్తిచిత్రముగా గ్రహించి విరుటుని దర్శన మంత సులభముగా నగుటకుఁ గారణముం బేర్కొనినవాఁడైనాఁడు. ఇట్టి స్వల్పవిషయములను సందర్భానుకూలముగ నా యా పాత్రల యల్పకృత్యములను (minute actions), హావభావాదులనుగూడ వర్ణించుచుండుటచేతనే తిక్కన కవితకు స్వాభావికతాగుణము విశేషముగా నబ్బినది. తక్కిన పాండవులకు వారివారివేషములకుఁ దగిన యాభరణాదులు సన్నిహితము లగుటను గూర్చి మూలములో నేమియు లేదు. కావుననే స్వభావసందర్భానుకూలముగ తిక్కనచేసినమార్పులను జూచి, ప్రాచీనప్రతుల పాతమునకు విశేషభేద మగపడకుండునట్లుగా నచ్చటచ్చట కొన్నికొన్ని శ్లోకములనుమాత్రమే తరువాతివా రెవరో చేర్చియుందురని తలంపవలసి వచ్చుచున్నది. విరుటుని సభకు ప్రవేశించినపు డాతఁడు

“న చ ద్విజోయం భవితా నశోత్తమః

పతిః పృథివ్యా ఇతి మే మనోగతం.”

అని యన్నట్లు ప్రాచీనపాతము. దక్షిణదేశప్రతులపాతములో

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“స తేన పూర్వం జయతాం భవా నివా
ద్వితీయా నోక్తా భిముఖః కృతాంజలిః.”

అని ద్వితీయా యనికలదు. పిదప ధర్మజాఁడు తననుగూర్చి చెప్పు
నప్పుడుకూడ

“ద్వితీయో వ్రతేనాస్మి నచ స్వభావతః ప్రభో
కంకోహి నామ్నా విషయం తనాగతః
వ్రతీ ద్వితీయః స్వకృతేన కర్మణా.”

అనిద్వితీయః యని మాత్రమే చెప్పుకొనిన ట్లున్నది. తిక్కన

“ ద్వితీయాఁడఁ గురువిషయజాఁడు
సుజనప్రియుఁడైన ధర్మగుతుఁడగుఁడఁ బరి
వ్రజనాశ్రమకలితుండఁ బు
నుజవల్లభయోగ్య బహువిధకలఁడుకాఁడు.”

అని మొదట తానువర్ణించినదాని కనుకూలముగా నాతని సత్యమును
రూపమును గూర్చి నొక్కిచెప్పుచున్నవాఁడువలె నున్నాఁడు. ఇట్లు
తమ దక్షిణపాతములో మొదట కంకోనామ ‘పరివ్రాట్’ అని
యున్నను, తరువాత దానినిగూర్చి చెప్పబడలేదు.

సత్యమును పలుకుట విషయములో

“శృతంచ శీలంచ కులంచ శంసమే,

సత్యప్రతిజ్ఞా హి భవంతి సాధవః.”

అని దక్షిణదేశప్రతులలోఁ గలదు. బం. పరి. వారిప్రతిలో సత్యము
పలుకుటనుగూర్చి యేమియు లేదు. తిక్కన యెంత గడుసుదనముగా
పలికించినాఁడో చూడుఁడు : అన్నరవవరాగ్రణి కయ్యతిముఖ్యుఁ
డి ట్లునియెనట :

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ఉన్నరూపు పలుకు నన్నరు లెక్కడఁ
గలరు తోచినట్లు పలుకు పలుక
నైనచంద మయ్యె నంతయు కా కంత
పట్ట చూడఁగలరె యెట్టివారు.”

అని మందహాసము చేయుచు, మఱియు

“ నానావిధ భూతచయము
మే నతిశయించు మనము మెయికొని నిక్కం
దేనరునకు చెల్లింపం
గా నగు సత్యంబు నడపు క్రమ మట్లుండెన్.”

కొన్ని దక్షిణదేశ ప్రతులలో గానవచ్చు

ఏవం బ్రువాణం తమువాచ పార్థివం
యుధిష్ఠిరో ధర్మ మపేక్ష్య చాసకృత్,
సత్యం నహః కో న్యిహ వత్తు ముత్సహేత్—”

ఇత్యాదివాక్యములు తిక్కన యనుసరించినప్రతిలో నున్న వేమో
యని యనుకున్నను, తిక్కనరచన గుణవత్తరముగా నున్న దనుటకు
సందేహము లేదు. “అని మందహాసంబునేయుదు”; “అనుచు మత్స్యమహీ
వల్లభు నవలోకించి” ఇత్యాద్యభినయనూచనలచే సంభాషణకు స్వాభా
వికత్వగుణము (realistic nature) నాపాదించినాఁడు. భీమ నకుల సహ
దేవులు తాము ప్రవర్తించు రీతిని దెలుపు సందర్భమున నుత్తరదేశపాత
ముననే గాక దక్షిణదేశపాతమునఁగూడ కనఁబడని, వా రవలంబింపఁదలఁ
చినవృత్తులకు సంబంధించిన కృత్యములను గూర్చి తిక్కన విశేషముగా
జెల్పించి యావృత్తులఁగూర్చి తనకుఁ గల విశేషజ్ఞానమును బ్రక
టించినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇట్లొక ప్రాంతవిషయమున ప్రత్యేకశ్రద్ధను విహించినవాడైన
అయ్యను. ధర్మజునిచే “నిది గడు మద్దరాలు” అను పద్యమున శోభించు
సమయముగఁ బలికించినాఁడు. అప్పుడా తని చిత్తమున వెనుకాడంత
మీరియి ధాయు వెనపుకలిమి యెల్లను దెలియునట్లుగా “నువ్వునుగు
గని” పలికినదట ప్రాంతి :

“చైతన్యధీవేమంబున
జేరుగు నంతఃపురంబు చెంతకు న న్నా
భూరమణు దేవి యొత్తయి
గారవమునఁ బిలువ నంపఁగాఁ గందుఁ దగన్.

“కని కొలువు చేసికొని మా
లినినాఁ జని సాధ్యి యిది మహానైష్యము
బునపొంతఁ బోన చెన్నఁడు
నను వ్రేకఁ దనంబు దోచునట్లు చరింతున్.

“గరువపుఁ బనులు నేర్చి చేయుదా నందున్.”

ఆని యిట్టి “వ్రేకదనము - గరువపుఁబనులు” అను మాటలచేతనే
ప్రాంతికిలమున కొకవిధముగు క్రొత్తగౌరవమును తెచ్చిపెట్టినాఁడు
అయ్యన. భూరమణుదేవి తనను గారవమునఁ బిలువనంపినఁ గాని యామె
యొద్దకుఁ దాను బోనఁడు. ఈవిషయము లేమియు నిచ్చటఁ గాని,
యామె నుగ్గేష్ట యిలుచేరినప్పుడు గాని బం. పరి. వా రావరించిన పాదము
యొక చెప్పబడలేదు. యుధిష్ఠిరుఁ డచ్చట భార్యనుగూర్చి ప్రశంసించునా
యొక నెట్లు చెప్పునో చూడుఁడు :

“ఇయం తు నః ప్రియా భాగ్యా ప్రాణేభ్యోఽపి గరియసీ,
నా తేవ పరిపాల్యావ పూజ్యా శ్యేషేన చ న్యసా.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నహి కించి ద్విజానాతి కర్మ కర్తుం యథాస్త్రియః,
సుపసూరా సుబాలాగ రాజపుత్రీ యశస్వినీ.”

“సూర్యాన్ గౌరవా నలంకారాన్ వస్త్రాణి వివిధానిచ,
ఏతా శ్శేవసా జానాతి యతో జాతాహి భామినీ.”

సూర్యమున ధర్మజుడు భార్యను గూర్చి పలుకుచు తల్లితో
గావ్యమున దెచ్చుటమందలి యాచిత్యము విచారణీయము. ఈనంద
శ్శుభ్రున మార్మగంధాగులను తిక్కన తలపెట్టలేదు. కాని యామె
చెప్పు నుత్తరములో నిందితనూచనను గ్రహించి కాబోలు, “కలశంబు
లభినవంధంబులుగ గూర్చి” యను నొకసీసపద్యమున నతిగమ్యముగా
నామెచే బలికించినాడు పదప ధర్మజుడు

“యథా న దుర్హృదః పాపా భవంతి సుఖినః పునః,
పూర్వాత్తథా త్వం కల్యాణి లక్షయేయం ర్న తే యథా.”

అ. చెప్పగా ద్రౌపది బదులు బలికినట్లే లేదు బం. పరే. వారి పాశ
ములో. కాని తిక్కన “యాజ్ఞ నేని యనాదర మందస్మిత సుందర
వచనారవింద మయి,

“ఆరయ నెందును గౌరవ
భారం బెడలంగనీక పాతివ్రత్యా
చారము మై పర్తింతురు
నైరంధ్రజాతివారు సౌజన్యమునన్”

అని తన గరువతనమునకుఁ దగినట్లుగా, — నీతఁడు తనవిషయమై
పాపభయమును కింకించి యిట్లు పలుక నవసరమే లేదన్నట్లుగా బదులు
చెప్పినది. ఈ గరువతనమునకుఁ దగినట్లుగాఁ దనంతట తానే పోయి సుదే

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వసు కోలుచున్నట్లుకు బనులు “ధూరములుదేవి యొంకయుగాకవసునఁ
బిలువనంపఁగఁ”భోవుదునని యిచ్చట పలికించిన దానికి సరిగా నుండు
నెక్కిమే గ్రుపదపురము సొచ్చి పొగజనంబులు దన్ను మునుకుకొని
పొంద రాజమందిరము చక్కటి కరుగుసమయంబున సుదేవు శ్రద్ధా
పెట్టుచునుండి చూచి కుతూహలంబున

“ఎక్కడనుండి యొక్కడకు నేఁగడినో యిది యొక్కకాంత యా
పెమ్మడు పెంపు సొంపు మన కేర్పడుచున్నది దా వినీతయై
స్రస్కుచు నీచభామినులచొప్పున బల్కెడుఁ జారులుం గడున్
జక్కన మంది చూచెదరు వేగమ తోడ్కొని రండు నమ్మితోన్,

“అని పలికి పనుపఁ జ్రాఘాం

గన లిరువురు పోయి గ్రుపదకన్యకతో ని

ట్లనిరి విరటమహిషి నినుం

వనపాత్రికిఁ బిలువఁ బంపె దయపెంపెనఁగన్.

“అనవుడు

“తనతలనీర యరసి య

వ్వనితారత్నంబు వినయవైభవము సతీ

తను నొందిన చందంబునఁ

జనియెం గేకయసుతానుచారికలఁబడిన్.”

అని వెనుక తాను చెప్పినరీతినే సుదేవుచే పిలిపించుకొనియే యచ్చ
బుకుఁ జనినట్లుగా తిక్కన చూపినాఁడు. ఇంతే గాక, “తాను
జొచ్చినకతన మత్స్యక్షతీకునింట నిమ్మయిఁ గ్రొత్తయొప్పెసకమె
నఁగు నట్లుగా నీసుదేవుయొద్దకుఁ జేరఁగా నామె

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శము

“కనుగొని గారవలను మొగలను కేల బారః ప్రస
 ఎనువుని ఎప్రదానమును వంతముకీలుల సామినిగ్గవం
 యను వమలొగ గడల్కొనఁగ భూరితరావరతేలు నిందు ర
 మ్మెనువును వంతనంత గ్రుపరాచ్చెజ నేరి వినీతి నిచ్చె”నట.

ఈమె శ్రేణునినమనోచు రెన బాహ్యప్రవర్తనము (deport-
 ment) చేతనే యెట్టికారము, నావరము సుదేష్టలననుండి తాను
 పడచుచునుచి చెప్పినవో, అట్టి గౌరవాదరములను సాందుటయే
 గాక, సుదేష్టయాసమయమున నాసాదగుస్తకము తమ్రాపము వీక్షిం
 చుచు నెట్టి నివ్వెటపాటుఁ జేసినవో సక్కఁగ విశ్లేషించినాఁడు. ఈ
 భాగము చదివినంతనే యాద్రౌపది గంభీరప్రవర్తనము, సుదేష్ట నివ్వెట
 పాటు గల యాచిత్ర మంజయుఁ గన్నులనుఁ గట్టినట్లుగా నుండును.
 మూలములో బం. పరిశోధనాలయమునారి పాఠములో

“వైరంధ్రో రక్షితా లోకే భువిష్యాః సన్తి భూభృతామ్,
 వైవ మన్యాః స్త్రీయః సన్తి ఇహ లోకస్య నిశ్చయః,
 యుధిష్ఠిరస్య గేహేఽస్మి జ్ఞా. న్యః పరిచారికా,
 సుదేష్టాం ప్రత్యుపస్థాన్త్యే రాజభార్యాం యశస్వినీమ్
 సా రక్షిష్యతి మాం ప్రాప్తాం మా తేఽ భూ ద్ద్యుఖ మిదృశమ్.”

అని మొదట ద్రౌపది చెప్పినట్లును, తరువాత సుదేష్ట

“సా సమీక్ష్య తథారూపా మనాథా మేకవాససాం,
 సమాహూ యాబ్రవీ ద్భద్రదే కా త్వం కిం చ చిక్షీర్షసి.”

అనాథయగు నామెను జూచి సుదేష్ట తానే పిలిచిన దనియు
 మాత్రమే కలదు. తిక్కన ద్రౌపదియొక్క గరువతనమునకు - నీమూల
 మునందలి ‘యనాథ’ యగుద్రౌపదికి—నాదృశ్యమునకు నీకథనమునకు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

అంతవ్యాత్యాస మున్నదో పరికింపుడు. ప్రాచీనప్రతులలో నంతమాత్రం యుండఁగా, మొదట ద్రౌపది యను పిల్లపించునట్లుగాఁ జేసికొని యొడినని చెప్పించానికి సమానార్థము గలభాగము దక్షిణదేశప్రతులలో మూలముగాఁ జేకయే యుండఁ, ఇక్కడమాత్రము ప్రాచీనప్రతులలో నట్టియు, తిక్కనభాగమునకు సరిపోవునట్టియు శ్లోకములు కెందుఁ దగ్గఁబడినవి.

విరాటభార్యా తాం దేవీం కారుణ్య జ్ఞాతసంభ్రమా,
సంక్రేమయ త్సమీపస్థా స్త్రీయో వృద్ధాశ్చ తత్పరాః;
అపనీయ తత స్స్వర్వా అనయస్స మినౌన తాం."

ప్రాచీన ప్రతులలో నీవిషయము లేకుండుటచే నిది ప్రక్షేప్తమునక తప్పదు. తిక్కనను జూచి రచింపఁబడిన దైనను గాఢలయఁ శదా యిచ్చుట యిట్లుండుటఁ జూచి తిక్కన ద్రౌపదిశీలమును నుదాత్తతరముగాఁ జేయఁదలఁచినవాఁడు గావున దీనికిఁ దగినట్లుగా మొదట భాష ధర్మజానితోఁ బలికించినాఁడని యొనను జెప్పవలసి యుండును. తిక్కన తెలుఁగు రచనలోవలె పూర్వోత్తరసందర్భములకు సంస్కృత మూలములో పాండికమాత్రము లేదనుట స్పష్టము. తిక్కన ద్రౌపది సుదేష్టల శీలములను పనిపట్టి యాయాసందర్భముల కనుకూలముగు శబ్దముగా పోషించుచు వచ్చి, మూలమునందుకంటె వతిరమ్యముగాఁ జేరించినాఁడు. మూలమునందలి ద్రౌపదికి తిక్కన ద్రౌపదియొక్క గరువతనంబుగాని, యందలి సుదేష్టకు తిక్కనసుదేష్టకుఁ గలకాశ్యము, గడుసుదనము గాని లేవు. నీవ్వారవని సుదేష్ట యడిగినపుడు ద్రౌపది బదులుచెప్పినరీతి గమనింపుడు. వెనుక ధర్మజాఁడు 'ఉన్నరూపు కలుకు నన్నరు లెవ్వరు-అంత-పట్టి చూడఁ గలరె యెట్టివారు' అని కనుక్కొరముగాఁ బలుకుచు,

అల్పార్థభావత కవితా విమర్శనము

“మూర్ఖత్వేనైవ కుః సంజౌక
 నేకుం గపటమాన నోవ్యనిజనంబులు నా
 చేతిధన మెల్లఁగొని పరి
 భూతి మొనర్చిన విరక్తి పాదమి వెడలితిన్.”

అని వాస్తవార్థమే యెట్లు బయటపెట్టెనో, అట్లే ద్రౌపదియు నిజబుఁ దనఁజుమత్కొర గూఢభాషణముచేఁ జనయున్నరీతి నంతయు బయలుపెట్టినది.

“నేను వైరంధ్రీజాతి సంభూత నభిధానంబునమాలిని. పురుషపం చకసహస్రమై యుండుదు. నొక్కకారణంబున నుద్ధతులగు విరోధులచేతం బతులనన్నితం దలపట్టి యాహ్వంబడి వనంబున కరిగి వ్రతంబుమై మల్లభ సహితంబుగాఁ జన్యాహారంబులం గాలంబు గడపుచు బ్రహ్మచర్యంబు నడి పితి. నిటమోద నియమాచరణంబునకు నొక్కసంవత్సరంబు గొఱంత గలదు. నీవు ధర్మవర్తినివని వినుటంజేసి నానేర్చుపనులవెంట నీకడ నిలువందలంచి యిందు వచ్చితి” నని పలికెనది. ఏది కుల మేది నా మము—అని నుదేష్టయడిగినదానికి సమాధాన మిది. అప్పుడు నుదేష్ట నీవు సురగరుడఖిచరవిద్యాధరతరుణులలో నొక్కతెనై యుందువు, బొంకక చెప్పు మనుటయు, దరహానితముతో పాంచాలి “నాకుఁ బ్రాణంబు ప్రాణమై నన్నుఁ దన్ను కాఁగఁభావించి యాదేవి గాఁగించు”నని చెప్పినది. ఉత్తరదేశప్రతులలో నీసంభాషణక్రమ మిట్లు లేదు. మొదటనే

“కా త్వం బ్రూహి యథా భద్రే వాసి దాసీ కథంచన,

యక్షీవా యదివా దేవీ గంధర్వీ యది వాస్సరాః,”

అని యడుగఁగా,

“వాస్మి దేవీ న గంధర్వీ నానురీ నచ రాక్షసీ,

వైరంధ్రీతు భుజిష్యామి సత్య మేత ద్భ్రూమి తే.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

శిరావయన్ సత్యభామాం కృష్ణస్య మహిషీం ప్రయాన్,
కృష్ణాం భార్యాం పాండూనాం కురూణా మేకసుందరీమ్.

మాలినీత్యేవ మేనామ స్వయం దేవీ నకార సా,
నాహ మభ్యాగతా దేవి సుదేష్టే త్వన్నివేశనమ్.”

అనిమాత్రమే చెప్పినట్లున్నది. దక్షిణ దేశ ప్రతులలో, గూడ
శీలభామనాక్రమ మేమియు మారకయున్నదిగాని, “నాన్ని దేవీ న
కృష్ణీ” యనుపద్యము తరువాతనే,

“నైరంధ్రీనామ మేవాతి ర్వన్యమూలఫలాశనా,
పతీనాం ప్రేక్షమాణానాం కస్మింశ్చ త్కారణాంతరే
కేశపాశే పరామృష్టా సాహం త్రస్తా వనం గతా”

అని పైన తిక్కనార్యుని తననలోని భాగమందలి యర్థమంతయుఁ
జెప్పబడినది. పదప

“మాలినీత్యేవ మే నామ స్వయం దేవీ నకార సా”

అనుపాదము తరువాత నాకుఁ బ్రాణంబు ప్రాణమి యన్నదానికి
మమముగా

“కృష్ణా కమలపత్రాక్షీ సా మే ప్రాణసమా సభి”

అను పాదమున్ను, తరువాత

న చాహం చిర మిచ్ఛామి క్వచి ద్వస్తుం కుభాననే,
ప్రతిం కితై త దస్మాకం కులధగ్మోయ మీన్యశేః.

... ..

... ..

శుభోమి తవ సౌఖ్యం భర్తు ర్మధురభాషిణి

తెలుగు భాష కవిత్వా విమర్శనము

సాహిత్యంః తతః ప్రత్యా బ్రాహ్మణానాం సమీపతః

త్వా ముపస్థానం మిచ్ఛామి తత శ్చాహ మిహాగతా

అను ప్రాధుత్వోక్తములు కలవు. దీనినిబట్టి మూలపాఠములోని శ్లోకములమధ్య నచ్చటచ్చట సందిగ్ధానుకూలముగా తిక్కనార్యుని రచనలోని యర్థముకూడ గ్రహించి పొనుగబడిగట్లు కనబడుచు స్పష్ట. తెలుగురచనలోని సంభాషణక్రమమునకును మూలమునందలి గాఢాని విశేషభేదము కలదు. తిక్కన రచించిన సంభాషణములలో నొకటి యిటు సక్రమతి, పూర్వోత్తరసంవర్ధము, శీలానుగుణంబు లగు హాసభాషాదుల నూడనలు, ఉద్దేశానుక్రమంబగు రచనావిదానము (systematic arrangement of ideas with a motive behind it) మొదలగు విశేషగుణంబులు మూలములో లేనివి గాన బిడ్చుమిండును. ఈ ద్రౌపదీసుదేష్టల సంభాషణమే యిందుకు నిదర్శనముగా గ్రహింపవచ్చును. ద్రౌపదిని చూచినతోడనే సుదేష్టుకుఁ యకుండఁగనే మొగంబున గౌరవంబును, గేల పురఃప్రసాగముం, దన నమ్రభావమును, దంతమరీచులసామి నిర్దమంబును దమలోఁ గడల్పొప్ప నవి. అప్పుడత్యంత కుతూహల మదరఁగా నీ కుల మేది, నామ మెయ్యది యని యామె ద్రౌపదిని ప్రశ్నించినది. ద్రౌపదియుఁ దాను సైరంద్రీజాతి సంభూతనని చెప్పి, తనవృత్తాంతమంతయుఁ దా నేకారణములచే నచ్చటికి వచ్చినదియు తెలిపినది. అవిషయము సుదేష్టునమ్మలేక సురకన్యతో, గంభీరవిద్యాధర కన్యలలో నొక్కతెవో బొంకక చెప్పుచున్నది. ద్రౌపది “దరహాసితము మోమునకు దొడవుగాఁగ” తాను సత్యభామా పాంచాలులయొద్ద పరిచారికగా నుండునని చెప్పి, “యిట్లు పైవిజాతి యను సందియము వాయంగఁ బలికినవట. తిక్కన ఎక్కడికక్కడ సంభాషణక్రమమందలి యుద్దేశముల నెట్లు నూచించుచుండునో గమనిం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

శ్రుతు. తాను పరిచారికనని చెప్పినంతమాత్రముచేఁ దన్ను సామాన్యపరిచారికగాఁ దలంపవలదనియు, పరిచారికాధర్మములకల్లఁ జాలి వర్తించినను, పాంచాలి తొల్లి “నన్నుఁ దన్ను కా భావించి గారవించినదే” గాని నీచపుపనులకుఁ జొనుప లేదనియు, నట్లే

“నీవును

“నీచము లయ్యెడు పనులకు

నాచాలమి యెఱింగి మన్ననకుఁ బాత్రముగా

నీచి త్తంబునఁ గైకొని

యాచారము చప్పకుండ నరయుము నన్నున్.”

అని తాను పరిచారిక గదాయని సుదేష్ట యొకవేళ నీచపుఁ బనులకుఁ బంపునేమోయని ముందుగనే సం దేహించిన దానిచోలెఁ దా నెట్టి స్త్రీపుఁబనులను జేయుదానను కానని స్పష్టముగాఁ జెప్పినది. ఈవిషయము సంస్కృతములో నెచ్చటను గానరాదు. నీచపుఁబనులుగాక కనెట్టిపనులను చేయఁదలంచినదో “మఱియును” నిట్లు చెప్పినది:—

ఈ

“కలపములు గూర్ప బహువిధ

తిలకంబులు పెట్ట నింత తెరువునఁ బలుపు

వృలు గట్టఁ గట్టి యొప్పుగఁ

దల ముడువఁగ సరులు గ్రువ్వఁ దద్దయు నేర్తున్.”

ఇట్టిచ్చట తిక్కన పాడిమాటలతోడనే పలికించినాఁడు గాని మొక ధర్మజానితోఁ బలికినట్లుగా పెద్ద నీసపద్యములోఁ బలికింప లేదు. అచ్చట “తను దా సవరించు చొప్పెఱుంగదు, తగ నొడ్డనుం గొలువఁగా వెర వెమ్మెయిఁ గల్గు నక్కటా” యని చింతించిన ధర్మజాని చిత్తంబున వెనుబాటంతయుఁ బాపుటకుఁగా నంతగాఁ దనకా

అంధకారానంద కవితా విమర్శనము

పనులగల ప్రావీణ్యమును విశ్లేషించి “మత్స్యరాజమహిషి మనమున
మహిషిని కలకొనింగ నిట్లు మెలగనేర్తు” నని పలికినది. ఇచ్చట నీచ-
ములను పనులను దాక్షిణ్యమునని చెప్పిన పదపఁ దా నెట్టిపనులఁ జేయు
నో తెలుపుటయే ముఖ్యవిషయము. అంత కేకయరాజనందన ప్రభూ
తాత్పర్యమై “నే నెమ్మొయినయినం బనిగొందుఁ గాని నీరూపము
దాని చా న్మృత్యువునువిష్ణునాదుఁ గావున

“మర్త్యుల యునియఁ గర్కట
గర్కము కరియించునట్లు నైకొని నాకై
విర్కర విభవంస దశా
విరక్తముఁ దెచ్చికొనుట వెరవై యున్నే.”

అని తనకుఁగల భయమును వెల్లిపుచ్చినది. అప్పుడు ద్రౌపది “నీవు
తలదచినట్లు కా దేర్పడ వినుము.” అని తనపతుల వెరవు లావును
గుర్చి చెప్పుచు,

“నీచమతి నన్ను నెవ్వఁడు
మూచిన నారాత్రిలోనఁ జూతురు దెగఁ దా
రాచపలు హరిహరాదులు
గాచిన బలవిక్రమము లఖర్వములై నన్.”

అని ముందు రెండవయాశ్వాసమున జరుగఁబోవు కీచకవధను
నూచించునదివోలే, హరిహారాదు లడ్డంబైనను ఆరాత్రిలోనఁ దెగఁ
జూతురని వ్యక్తముచేసినది. ఈ సంభాషణలోను, అందు ద్రౌపదిచే
బలికించిన మాటలలోను తిక్కన రెండవయాశ్వాసమున జరుగనున్న
కథాంశములను నాటకముననంకాశ్యముచేపలే మొదటి యాశ్వాసాంత
ముననే నూచింపఁదలఁచినవాఁ డనుటకు సందేహము లేదు. మొదట ధర్మ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మృత్యో “గరువంపుఁబనులను నేర్చి చేయుదు నందున్” అని చెప్పిన
 శానికీ దగినట్లుగా ‘నీచము లగుపనులను నే చేయనని’ యిచ్చట నుదే
 మృత్యోఁ బలికించి ముం దామె ద్రౌపదిని కల్లుదేరఁబంపు సందర్భ
 మను నూచించుచు, నచట నీనూటలనే ముదలకించుచు

“...నీకడన సంతతమున్ బహుమానపాత్రమై
 తత్పరతన్ జరించి యుచితంపుఁబనుల్ దగఁ జేయఁ గాక దు
 మ్యత్పరివారయోగ్య పరిచారముమైఁ జనునట్టి దాననే.”

ఎవ్వరేని యింటి కెద్దియే నొకటికి
 నన్నుఁ బంపఁ దగునె నాఁడె నిన్నుఁ
 గొలుచునెడ ననుజ్ఞ గొననె నీచములగు
 పనుల కేను జాల కునికి చెప్పి.”

పలికించినాఁడు. మూలమునఁ ‘దాను దుమ్యత్పరివార యోగ్య’మగు
 క్తి యనుచితకృత్యమునఁ బ్రవర్తించ నొల్లకుండుట కంటె కీచకుని
 నునఁ దనకుఁ గలిగెడి యవమానమును గూర్చి విశేషముగ భయ
 పడినట్లుగాఁ గానవచ్చుచున్నది.

“త్వమేవ దేవి జానాసి యథా స నిరపత్రపః,
 కీచకశ్చ సుకేశాంశ్చే మాన్యో మదనదర్పితః,
 సో లవమంస్మతి మాం వృష్ట్యా నయాస్యే తత్ర శోభనే.”

పరి. వారి పాకమున నింతమాత్రమే యుండఁగా దక్షిణదేశ
 శాశమున

“కథం ను వై తత్ర గతాం మర్షయే న్మా మబాంధవామ్,
 కీచక స్యాలయం దేవి న యామి భయకంపితా,
 యద్య దన్యచ్చ పే కర్మ కరోమి చ సుదుష్కరమ్.”

అంధకారత కవితా విమర్శనము

అని మఱికొన్ని శ్లోకము లానె: భయమునే :—చించుచు: బలి కిసెట్లుగా: బెలుపునవి కలవు. తిక్కనరచనలో కవిభావరూప్య ప్రశంస వ్యక్తముగా: కేయలపదనే లేదు. తనకౌరవమునకు: వగనియట్టి పని యందు తన్ను :యోగించుట కూడదను విషయమున నొక్కచెప్పుచు నట్టికార్యమును కేయలసంవర్ధమున నేర్పిన నొక యాపద కలుగ విచ్చుననియు. నాన నిందపుట్టుననియు, నట్టియాపద పుట్టకయుండఁ గాచు బొప్పునియు కీరకుని పేర్కొనకయే మిగుల గడుసుదనముతో నాదించి, కుదకు నుదేష్టకూడ నీమె వాదమును “విని యనుచితమున కనయము కింకించు”నట్లుగా: కేసినది. ఇట్లే నుదేష్ట యనుచితకృత్యమున—లేనా, నీచపుఁబనులఁ—బంపులు విషయమే కాక, కీచకవిధాను గూడ పారిహరారు లడ్డందైన నా చిపలుని నారాత్రిలోనఁ దెగఁ జూతురనియు

“బంధుశిష్యులు కౌర్యము

దాంధములై శక్తిసింపదాన్తీలతమై

సింధుర సప్తశత నున్నను

సంధులు సంధు లెడలించి చంపుదు రతనిన్.”

అను వానిచే నూచించినది. ప్రాచీన ప్రతులలోను, బం. పరి. వా రాదరించిన పాతమునను

“యోహి మాం పురుషో గృధ్రేః ద్యుధాన్యైః ప్రాకృతాః స్త్రీయః;

తామేష స తతో రాత్రిం ప్రవిశే దపరాం తనుమ్.”

అని మాత్రమే యున్నది. కాని నక్షిణదేశ ప్రతులలో తిక్కన రచన కనుగుణముగా పై శ్లోకము తరువాత

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“యస్యాసి సే శతం పూర్ణం హంసవానాం భవేషి.

సహస్రం వా విశాలాక్షి కోటి ర్యాపి సహస్రికా.

మప్తచిత్తశ్చ మాం బ్రూయాన్న స శీవే త్రవాగ్రతః

యోహి మాం పురుషో గృహ్యే నృధాన్యాః వ్రాకృతా స్త్రీయః.

తామేవ స తతో రాత్రిం ప్రవిశే దపరాం తనుష్ఠా,

స చాప్యహం చాలయితుం శక్యా కేనచి దస్యనే.”

అని యుండుటయే గాక యంతకుపూర్వమే

“యశ్చ మక్తేలవాన్ మన్యో మాం స్మృశేద్దప్తచేతసా,

సతామేవ సిశాం శీఘ్రం శయిత ముసలై ర్హతః.”

అను మఱికొన్ని శ్లోకములును గలవు.

ఇట్లు చెప్పినచే మరల చెప్పుచు సంభాషణ క్రమమందును, భావములందు నొకదారి తెన్ను లేక యుండుటచే ప్రాచీనమాలప్రతి నే యనుసరించి తిక్కన తనకుఁ దోచినకీతిని పూర్వోత్తరసంక్షర్షములకు పాండికగూర్చుకొనుచు రచింపఁగా దీనినిబట్టి మధ్యమధ్య క్రొత్తశ్లోక ములు గొన్ని మూలపాఠమునఁ జేర్చఁబడిన వా యని సంక్షేపము.

ఇట్టిద్రాపదీవాక్యములు ప్రథమాశ్వాసముతుదిని వచ్చుటచే, వెంటనే రెండవయాశ్వాసమున జరుగఁజూపు కథకు నూచకములై యుండునట్లుగా తిక్కన రచించినాఁడని గదా తలంచియున్నాము. ఇది యిట్లే యైనచో తిక్కనయే కావ్యకళాదృష్టితో నీ ద్రాపదీప్రవేశ హనుగూడ నంతమునఁ బెట్టినాఁడని తలంపవలసియున్నది. ఏల యనఁగా పాండవప్రవేశక్రమమున నుత్తరదేశ పాఠమునకును, దక్షిణ దేశపాఠమునకును గొంత భేద మగపడుచున్నది. ఉత్తరదేశ ప్రతులలో

అన్యభావత కవితా విమర్శనము

నర్మలుడు, భీముడు, ద్రౌపది, సహదేవుడు, అర్జునుడు, నకులుడు అను నీక్రమమున—ననగా ద్రౌపది నకు అర్జున సహదేవులకు పూర్వమునే విరటునికొల్వవలె బ్రవేశించినట్లున్నది. మొదట యుధిష్ఠిరుడు ఎవరెవరెట్లు మెలంగుదురని యడుగుటలోనిక్రమము మాత్రము భీముడు అర్జునుడు, నకులుడు, సహదేవుడు, ద్రౌపది అను నీరీతినే యున్నది. కాని విరటుని యాస్థానమునఁ బ్రవేశించిన క్రమము తేమేంద్రుని ఛాకరమంజరిలోఁ గూడ నీ యుత్తరశేఖ్రప్రతుల పాఠములో నున్నట్లే యున్నది. జావాద్వీపమునందలి విరాటపర్వములోని క్రమ మించుక జేరించినను, ద్రౌపదిమాత్రము చిట్టచివర ప్రవేశించినట్లు లేదు. అనగా యుధిష్ఠిర భీమార్జునుల ప్రవేశము తరువాత ద్రౌపదీ ప్రవేశము కలదు. అట్లుపైన సహదేవుడు, నకులుడు ప్రవేశించినట్లున్నది. ఉత్తరశేఖ్రప్రతులలో నకుల సహదేవులకు మధ్యగా నర్జునుడు ప్రవేశించినట్లుండ, దీనిలో యుధిష్ఠిర భీములకు చరువాతనే ప్రవేశించినట్లున్నది మొత్తముమీఁద నీ గ్రంథములన్నిటిలోను ద్రౌపదిమాత్రము చివర ప్రవేశించినట్లు లేదు. ఒక డక్షిణదేశ ప్రతులపాఠముననే పాండవులు శ్రేష్ఠానుక్రమముగాఁ బ్రవేశించినట్లును, చివరకు ద్రౌపది ప్రవేశించినట్లును కనఁబడుచున్నది. ఉత్తరశేఖ్రప్రతులపాఠములో పురుషులందఱు నైదుగురు నొకరివెంబడి నొకరు ప్రవేశించిరని చెప్పుటలోఁ గల విమగుడలను (monotony) పోగొట్టుటకు ద్రౌపది మధ్య పెట్టఁబడినదనియు, నకుల సహదేవు లిద్దఱి యాకారములలోను, మాటలలోను గల సాదృశ్యము కనఁబడుతుండఁ జేయుటకుగా నర్జునుడు వారిద్దఱి మధ్యప్రవేశించినట్లుగాఁ జెప్పఁబడినదనియుఁ గొందఱువిమర్శకులు తలంచెడియున్నారు. పరుస నైదుగురు పాండవులు శ్రేష్ఠానుక్రమంబుగను, చివరకు ద్రౌపదియఁ బ్రవేశించిరని చెప్పినచో, వీరు పంచపాండవులు,

అంధధారిత కవితా విమర్శనము

ద్రాపదియునని విరటాదులు గుర్తుపట్టుచునేమో యని సందేహముచే
 యీ ట్లానర్పణదినదని చెప్పిన చెప్పవచ్చును గాని, నిజముగా వీరు గుర్తు
 పట్టుబడకుండుటకుఁ గారణము భక్త్యదేవతయొక్క వరమే కాకపోయి
 నదో, వీరు క్రమము మార్చుకొని చెచ్చినను, వీరు చెప్పినమాటలగు
 బట్టి—ముఖ్యముగా వీరందఱు తాము భక్త్యుని కొలువులోనివారమని
 చెప్పుకొనిన దానినిబట్టి—వీరే పాండివులు, ద్రాపదియు నై యొందు
 కేమోయని విరటాదులు తప్పక సందేహింప వలసినదే. ఎంత భక్త్యదేవత
 కి మున్నను, తాము బయలుపడుచు మేమోయను భయము వారి కుం
 దుక తప్పదు గావున వారట్లు చేసియుండునని సమాధానము చెప్పుకొన
 ను నీ యున్నది. ఇంక దక్షిణదేశప్రతులలో యథాక్రమముగఁ బ్రవేశిం
 పడుటకుండుచు గూర్చి ప్రతివిషయమునను స్త్రీలకంటె పురుషులు ముం
 దునడచుట స్వాభావికముగాన నట్లు మార్పబడినదని కొందఱు విమర్శ
 కులు తలంచుచున్నారు. ఇంతేగాక ద్రాహ్మణముతో జ్ఞానభణమునకు
 దక్షిణదేశప్రతులలోని మార్పునకు నేమేని సంబంధ ముండునని తలం
 చునో వీ రెట్లు ప్రవేశించినను భక్త్యదేవతయొక్క వర మమోఘము
 గావున, గుర్తింపబడుదుమను భయము వీరికి కలుగలేదని భావించు
 టకే శ్రేష్ఠానుక్రమముగఁ బ్రవేశించినట్లు చెప్పబడినదని తలంపవ
 చ్చును. కాని జావాద్యీపములోని విరాటపర్వమునందలి క్రమమునకు,
 అత్తరదేశప్రతులలోని క్రమమునకు విశేష భేదము లేకుండుటచే
 గుమారు 10వ శతాబ్దమునఁగూడ నీహా మిట్లే యుండెననియు, తిక్కన
 కాలమునఱుగూడ నిట్లే యుండఁగా, తిక్కనార్కుడే కావ్యకాశాం
 జ్యసంపాదనదృష్టితో ద్రాపదిని చిరకాలమార్చుగా తరువాత దక్షిణదేశ
 ప్రతులలో నీక్రమమే యనుసరింపఁబడినదా యను సందేహము కలుగు
 చున్నది.

అంధభారత కవితా విమర్శనము

రెండవ యశ్వాసమండలికః యంతయుఁ జాలఁజును ద్రౌపదికి సంబంధించినదే కావున నచ్చటి కథాప్రస్థితికి విలయుమాగ్గముల నన్నిటి నీప్రమాశ్వాసాంతముననే చూచింపఁదలంచియు, ద్రౌపదీస్వభావతత్వమును ముందుగనే చూచుకొనున నెఱుకపఱుపఁదలంచియు, మూలములో (నుత్తరదేశహామలో) నున్న దానికంటె నెక్కువగా విశేషాంశములను జేర్చి యామపద్యములలో తిక్కన ద్రౌపదిచే పలికించి నాఁడు. ఎన్ని పద్యాదుములైనను నుదేష్ట తనను గౌరవముగ చూడవలయుననియు, పరపురుషులు దనకడం దేఱిచూడ వెఱుకురనియు, తాను మిగుల మహిమకలదాననియుఁ దెలియఁజెప్పుటకై యత్నించినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఈశేష తనభర్త యీమెకొఱకై యువ్వెఱ్ఱారునని చెప్పినదానికి సమాధానముగా “కావున పురుషులు నాకడం దేఱిచూడ వెఱుకురదియునుం గాక” యని తననుగూర్చి యింక చిట్లు చెప్పుకొనఁ దొడఁగినది:—

“నాచి త్తమ దాద్యశలకు
గోచరమే యన్నదీయ మలజనసంర
క్షాచారమహిమ యట్టిది
యే చెప్పకు తద్విధాతిహీనఁచనముతో.”

“మనమున నూఱిజిల్లు మనుమానము మానుము నన్ను నేలు మే
పనులు నుదాత్తసాగరికభంగుల నీమది కెక్కునట్లు నే
ర్పును భయభక్తులున్ నెఱయ రూపుగఁజేసెదఁ దఱలైన న
జనులు నుతింప వర్తనము సాధులు వృద్ధులు మెచ్చ సల్పెదన్.

“ననుఁగుచ్చితంపుఁ బనులకుఁ
బనుపక యెంగిలికి లోనుపఱుపక తగుమ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

న్ననతోడ నరయువారల

కనురాగము నెఱిపి కొలుతు రస్మత్పరులన్.”

ఈమెను గుచ్చితంపుఁబనుల సుదేష్టపంపుటయే రెండవయాశ్వాస కథకును, తరువాతికథకును గూడ కారణమైనదనుట వ్యక్తమే. కావున తిక్కనయే కావ్యకళాదృష్టితో నీమార్పుచేసి ద్రౌపదిశీలము నద్భుతముగా పోషించి కథాప్రవృత్తిమార్గమును నూచించి పురాణకథా కథనమున నాటకరీతులను జూపినవాఁడని తలంపఁదగియున్నది.

ప్రథమాశ్వాసమున నుత్తరదక్షిణ దేశపాతములు భేదించిన సందర్భములను మఱికొన్నిటిని గ్రహించి యచ్చట తిక్కనార్యుని తెలుఁగు రచనరీతిని పరిశీలించుము. విరాటనగరమున కనతిమారంబగు కాంతారమున పథిశ్రమంబుచే నడువలేని ద్రౌపది యారాత్రి యచటనే నివసించునుని చెప్పుచు,

“వ్యక్తం పురో విరాటస్య రాజధానీ భవన్యతి,

వసామే హాపరాం రాత్రిం బలవాన్ మే పరిశ్రమః.”

అని యన్న ట్లుత్తరదేశ పాతమునఁ గలదు. దక్షిణదేశ పాతమునను గూడ నీళ్లొకముమాత్రమే కలదు. కాని తిక్కనార్యుఁడు “బలవాన్ మే పరిశ్రమః” యనుదాని నాధారముగాఁ జేసికొని ద్రౌపది సొకుమార్యాదిగుణముల నెంతచక్కగా వ్యక్తము చేసినాఁడో చూడుఁడు:

“పథిశ్రమంబు నూని యాజ్ఞ నేని యిట్లనియె:—

“డప్పి జనించె వ్రేకులపుటంబులు పొక్కఁదొడంగె గోళ్ల లోఁ జిప్పిలఁజొచ్చె నెత్తురులు చిత్తము నాకుఁ గడున్ వశంబు గా దప్పుర మిచ్చటచ్చటను నాసల వచ్చితి నెంతదవ్వొకో యిప్పటిభంగి నొక్కడుగు వేఁగఁడిదానికి నోర్వ నమ్మెయిన్.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“అనవుడు తనమదిఁ గరుణయు భేదంబును బిరిగొనుచుండ ధా
పుత్రుఁడు నకులుని జూచి ద్రుపదాధిపనందనదెస నాతనికిఁ జూపి కడు
దవ్వు నేఁ డప్పురము సొత్తమని తలఁచి తఱిమి నడిచితిమి. ఇది వడ
గొనియె. మోచితెమ్ము కొంతద”వ్వని పలికినాఁడు. ఇచ్చట ద్రౌపది
స్థితి నే గాక యామె యవస్థను జూచిన ధర్మజుని మనోవృత్తి యెట్టిదో
వినించుచు, “ద్రౌపదిదెస నాతనెం జూపుచు” నని యాయాపాత్రల
యభినయమును గూడ నూచించుచుండుటచే, నాటకమునవలె నాదృ
శ్యమునంతను మనకండ్ల యెరుటఁ జెట్టినాఁడు. మూలమున నీవర్ణన
మేమియు లేదు. మఱియొక విశేష మేమనఁగా నుత్తరదేశప్రభులపాశ
ములో ధర్మజుఁడు మొట్టమొదటనే యర్జునునితోఁ జెప్పినట్లు, నాతఁ
డామె నెత్తుకొని వచ్చినట్లుగా నున్నది.

“యధిష్ఠిర ఉవాచ:

“ధనంజయ సముద్యమ్య ద్రౌపదీం మా భారత,
రాజధాన్యాం నివత్స్యోమో విముక్తాశ్చ వనా దితః.”

“వైశంపాయన ఉవాచ:

“తా మాదా యార్జున స్తూర్ణం ద్రౌపదీం గజరా డివ...”

... ..

కాని దక్షిణదేశప్రభులలో నీతఁడు మొదట చిన్నవాడని కాఁబోలును,
నకులునితోఁ జెప్పినట్లును, నకులుఁడు

“పూర్వాష్టే మృగయాం కృత్వా మయా విద్ధా మృగా వసే

... ..

సోహం ఘర్మాభితప్తా వై నై నా మాదాతు ముత్సహే.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అని పలుకఁగా,

“అహ దేవ త్వ మాదాయ ముహూర్తం ద్రౌపదీం నయ”

యని చెప్పుటయు నాతఁడును

“అహను ప్యస్మి తృప్సిః తుభయా పరిపీడితః”

యని చెప్పిచివప,

“ఏహి వీర వికాలాక్షు వీరసింహ ఇ వాఙ్మన

ఇమాం కమలపత్రాక్షీం ద్రౌపదీం ద్రుపదాత్మజాం

పరిగృహ్య ముహూర్తం త్వం బాహుభ్యాం కుశలం బ్రజ”.

యని చెప్పఁగా,

“గురో ర్వచన మాజ్ఞాయ సంప్రహృష్టో జితేంద్రియః”

అర్జునుఁడు గురువచనమును దెలిసికొని, ద్రౌపదిని బాహువులతోఁ బట్టుకొని—“బాహుభ్యాం పరిగృహ్య” —నగరసమీపమునకుఁ దీసికొని వచ్చినట్లుగాఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఇక్కడ తిక్కన మిగుల చమత్కారముగా రచించి ధర్మజుని యంగితజ్ఞతను వ్యక్తపఱచినాఁడు. తాను ద్రౌపదిని మోచితెమ్మని చెప్పినవెంటనే నకులసహదేవులు గ్రమ్మనఁ జనుదేరమిం జూచి వీరు డస్సిరని గ్రహించి వెంటనే యర్జునుం జూచి, “యిమ్మదిరాక్షీ డస్సె, చిక్కముగ నేమును డస్సితిమి. కావున నీ వెమ్మెయినైన దీనిభరియించి పురంబుసమీపభూమికిం దెమ్మని” చెప్పఁగా నాతండు నామెను మోచి కొనివచ్చి యామె నొక్క శీతలసికతాతలంబున దించెనని చెప్పినాఁడు. మూలములోవలె నకులసహదేవులును దాము నలయుటకుఁ గారణము మృగయ గాక పురము ప్రవేశించుటకుఁగాఁ దఱిమినడచుటయే యనుకారణమును వ్యక్తముచేసినాఁడు. ధర్మజుఁడు వారు (మూలములోవలె

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తమ యశ క్తతను దెలుపక పూర్వమే) వెంటనే పనిపూనకుండుటనుబట్టియే తనవలెనే వారు నలసియుందురని గ్రహించి, “నిక్కముగ నేమును డస్సితిమి” యని చెప్పుటచే వారందఱు నొక్కస్థితిలోనే యున్నట్లు నూచించుచు, తిక్కన యీసందర్భమున కంతస్వాభావికత్వము నాపాదించినాఁడో గమనింపుఁడు. మూలము చదివినచో నాసమయమున వారి వారియనుభవము, స్థితి యెట్టిదో మనకు గోచరమే కాదు. మార్గాయానమున (మృగయచేఁగాదు) వీరే యింత డస్సియుండఁగా ద్రాపది పైని చెప్పినరీతిగా నొక్కయడుగు నేఁగెడుదానికి నోర్వకుండుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

శమీవృక్షముపై నాయుధ నిక్షేపణము

ఇఁక నూరిబయటఁ జేరి యచ్చట శమీతరువుపై వీరి యాయుధములను బెట్టు సందర్భమునఁగూడ తిక్కనార్యుని రచనానైపుణ్యము గాననగును. ఉత్తరదక్షిణ పాతములకుఁ గల భేదమును గమనింపఁ దగియున్నది. ఉత్తరదేశప్రతుల పాతములో ధర్మజుఁడు తమ్ముల యాయుధముల ప్రభావమును, వారి కృత్యములను బ్రశంసించి యాయాయుధముల నొకచోఁ బెట్టించి తానును బెట్టినవీమ్ముట

“తా ముపారుహ్య నకులో ధనూం మృగభ్యాదధ త్వయం
యాని తస్యావకాశాని దృశ్యయాపాణ్యునన్యత
తత్ర తాని దృఢైః పాతైః సుగాఢం పర్మబన్ధత
శరీరం మృతకన్యైకం సమాదాయ న్యబన్ధత.”

అని యాయుధముల నా శమీతరువుపైఁబెట్టి భద్రముగా వానిని కట్టు పనియంతయు నకులుండే చేసినట్లున్నది. వీరప శేవ మిచ్చట కట్టు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

బడియున్న దని తెలంచి జనులు దూరమునుండియే మరలిపోవుదురని
తలచుచు,

“అశీతికేతవ స్నేయం మాతా న ఇతి వాదినః
కులభస్మోయ మస్మాకం పూర్వై రాచరితోపిచ
సమాసజానా వృక్షేస్మిన్నితి వై వ్యాహరంతి తే
ఆ గోపాలా విపాలేభ్యః ఆచక్షేయః పరంతపాః.”

అని యది నూటయొనుబది యేండ్లుగల తమ జనని కళేబరమని
యచ్చటి గోపాలావిపాలురతోఁ జెప్పుచు పోయిరని యున్నది. దక్షిణ
దేశ ప్రతులు కొన్నిటిలో

“తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సహదేవ మువాచహ
ఆరు హ్యేమాం శమీం వీర నిసత్స్వే హాయుధాని నః
ఇదం గోమృగ మభ్యాశే గతసత్వ మచేతనమ్
ఏత దుత్కృత్య వై వీర ధనూంషి పరివేష్టయ.

.....

శమీ మారుహ్య త్వరితో ధనూంషి పరివేష్టయత్
తతః పరమదూరస్థ ముంఛవృత్తి కళేబరమ్
తచ్చానీయ ధనుర్మధ్యే నిబబంధుశ్చ పాండవాః.

అథాబ్రవీ న్మహారాజో ధర్మాత్మా స యుధిష్ఠిరః,
యాని తత్ర వికాలాని యాథమాలాని మన్యసే
తేషా ముపరి బద్ధీహి ఇదం విప్రకళేబరమ్

• త చ్చృత్వా సహదేవస్తు పర్యబన్నత తచ్ఛవమ్.”

అని యిట్లు యుధిష్ఠరాజుచే సహదేవుఁడే మొదట మౌకమా
తాయుధములను బెట్టి గోచర్మముతోఁ జెట్టి మనుష్యకళేబరముతోఁ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

గట్టెననియు, మఱియొకమాటు వేత్రాక విప్రకళేబరము దొరకగా
దానినికూడ నాయాముధములపైఁ జేర్చి కట్టెననియు, నీరెండుపను
లను సహదేవుడే చేసినట్లును చెప్పబడినది. పిదప ధర్మజుఁడు కుచియై
దేవత లందఱకు నమస్కరించి, వారినిగూర్చి

“నేయం ఛేమే ప్రదాతస్య మయం క్షద్ధో వృక్షోదరః
అపూర్ణకాశే ప్రహతే తోక్రోధసంజాత మత్సరః
పునఃప్రవేశో న స్యాత్తు వనవాసాయ సర్వదా
సమయే పరిపూర్ణేషు ధార్తరాష్ట్రే నిహ న్మహే.”

ఇట్లు ప్రార్థించిన ట్లున్నది. తిక్కన తెలుఁగురచనలో నెట్లు
న్నచో చూడుఁడు. ఇక్కడ శమీవృక్షము నెక్కి దానిపై నాయుధ
ములను బెట్టినది నకులఁడును కాదు, సహదేవుఁడును కాదు; ధర్మ
జుడే. ఆతఁడే పెట్టుటకుఁ గారణమునుగూడఁ దెలిపియున్నాఁడు
తిక్కన. ఆ యాయుధములను మహారగంబులఁ బెట్టి కట్టుచందంబున
బంధించి వానిం గొనుచు నయ్యజాతశ్రేణుండు ధర్మదేవతా దత్తవరుం
డగుటంజేసి నిశ్చంకందైన యంతఃకరణంబుతోడ శమీవృక్ష సమాగోహ
ణం బొచరించి, దేవతాపితృస్తుతు లొనరించి దివియు భువియుఁ జూచి
ప్రార్థించి యొక్కవిపులకాఖి వాని వ్రేలఁగట్టెను. అట్లు గట్టి—యాచె
ట్టుపైననుండియే—తదీయాధిదైవతంబుల నుద్దేశించి నమస్కరించి,

“నరునకు నాకును దక్కఁగ

నొరులకు మీ రూపు చూప కున్న తవివవి

స్ఫురిత భుజంగౌఘభయం

కరమూర్తులు దాల్చియుండఁగా నలయుఁజుడీ.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“భీముఁడు ధార్తరాష్ట్రకులభీషణుఁడు చిత్త మెప్పు డె
 ఁజ్జె మదమెత్తునో యతని యాగ్రహవృత్తికి లోను గాక మీ
 రేమొయినైన వంచన వహించి తొలంగుట మత్సనిహితం
 బేమఱకుండఁగావలయు నివ్వవమాబ్జములోన నాతనిన్.”

అని వేడికొని వృక్షంబు దిగి దానికిఁ బ్రదక్షిణంబుగా వచ్చి
 ప్రణమిల్లి భీమనేనుని దెస మరలి చూచి పైనఁ దాఁ జెప్పిన మాటల
 కాతఁ డేమనుకొనునో యని గాఁబోలును, సాంత్వ్యవసనపమేతంబుగా
 నటనిం గొగిటం జేర్చికొని యనునయించెనట.

ఉత్తర దేశపాతములోను, కుంభధూణిప్రతి మొదలగు కొన్ని
 దక్షిణదేశప్రతులలోను నకులఁడు, సహదేవుఁడు ఎరుసగా శమివృక్షము
 శక్తి యాయుధముల నచ్చట పెట్టినట్లుగాఁ గనఁబడున్న ట్లింతకుముం
 డే చూచియున్నాము. కాని తెలఁగులో మాత్రము ధర్మజుఁడే
 చెట్టెక్కి యాయుధముల నచ్చట పెట్టినట్లున్నది. తనకు, నర్జునునకే
 గాని భీమునికిఁ గనఁబడకుండుఁ డని ప్రార్థించి తరువాత భీము ననుచయిం
 పఁబూనెనని, ధర్మజుఁడే ధర్మదేవతవలని వరమును బడసినవాఁ డగుటచే
 వాతఁడే యీ యాయుధముల నాచెట్టుపైని పెట్టినాఁడని దీని కొక
 కారణమునుగూడ చూపినాఁడు తిక్కన. దీనిని చూచియే గావలయు,
 దక్షిణదేశప్రతులు పెక్కింటిలో పూర్వోత్తర సంపర్కము సరిగా
 కుంఠని క్రొత్త శ్లోకములు కొన్ని తిక్కనరచనతో సమావార్థము
 గలవి మధ్య చేర్పఁబడిన ట్లగపడుచున్నది.

“విపాతాన్ తురధారాంశ్చ ధనుర్భి ర్నిదధుస్సహ.”

ఈ పాదము తరువాత కుంభధూణి ప్రతిలో

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ అథా బ్రహ్మ ధర్మరాజః సహదేవం పరస్తపః,
ఆరు హ్యేమాం శమీం వీర నిధత్స్వే హాయుధాని నః.”

అని ధర్మజుడు సహదేవునితోఁ జెప్పిన ట్లుండఁగా, మఱికొన్ని
తెలుఁగు ప్రతులలో ధర్మజుడే చెట్టెక్కిన ట్లగపడుచున్నది. వీనిలో
వీ మొదటి పాదమునకు బదులుగా

“ తాని సర్వాణి సన్నహ్య వాసోభిః పరివేష్ట్యచ,
ఆరుహ్య యావ దేతాని నిధాతుం విహగై ర్వృతామ్.”

అను రెండు పాదములను, వానితరువాత

“ శమీం ఆరుహ్య మహతీం నిక్షేప స్వాయుధాని నః.”

అని పైశ్లోకమున రెండవ పాదముతోఁ బోల్పఁదగిన పద్యపాద
మును గలవు. “ నిక్షేప స్వాయుధాని నః ” అను వాక్యము వేఱు
వేఱు ప్రతులలో వేఱు వేఱుగా నున్నది. “ నిక్షేపాద్యా యుధానినః”,
“ నిక్షేపాన్యా యుధాని నః ” అను పాశాంతరములు కలవు. ఎట్లై
నను “ ఆరుహ్య నిక్షేప ” అని చెప్పిన దెవరో వ్యక్తము గా లేదు.
ఈ త్తర దేశ పాతమునను, కుంభఘోణ ప్రతియందును ధర్మజుడు నకులుని
తోనో, సహదేవునితోనో చెప్పిన ట్లున్నది గనుక అందలి శ్లోక పాద
ములే యిందు చేరియుండును. తరువాత

“ వై శంపాయన ఉవాచ

“ తాన్యాయుధాన్యపాదాయ కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః
స వచః పురుష వ్యాఘ్రః ప్రోవాచ మధురాక్షరమ్.”

ఈ చెప్పుట చెట్టెక్కియో, క్రింద నుండియో చెప్పఁబడియుండ
లేదు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యుధిష్ఠిరః

“బ్రహ్మోణ మింద్రం వరదం కుచేరం జరుజానిలా,

... ..

“సర్వాయుధానీహ మమానుజానాం
స్యస్య మృహం దేవసమీపతో వై.

“ఏషన్య సోమయాన్యస్త స్సూర్యసోమానిలాంతికే,
మహ్యం పార్థాయ వాదేయం పూర్ణే వర్షేత్రయోదశే;
నైవ భిమాయ దాతవ్యం ఆయుః క్రుద్ధో వృకోదరః.

... ..

అమర్షాన్నిత్య సంప్రద్యః ధృతరాష్ట్ర సుతాక్ష ప్రతి
అపూర్ణకారే ప్రహరేత్ కోధసంరక్తలోచనః
సమయే పరిపూర్ణేతు ధార్తరాష్ట్రా నిహన్మహే.

“వైశంపాయన ఉవాచః

“సోఽవతీర్య మహాప్రాజ్ఞః పాండవ స్సత్యవిక్రమః,
భీమం కంఠే పరివ్వజ్య చానునీయ నరాధిపః;
దైవతేభ్యో నమస్కృత్య శమిం కృత్వా ప్రదక్షిణమ్.”

ఇట్లు ధర్మజుడై చెట్టునుండి దిగినట్లు చెప్పబడినది గాని ధర్మజుడు “ఆరుహ్య నిక్షిప స్వాయుధాని నః” అని ఎవరినో గూర్చి చెప్పినట్లున్నదే గాని యాతడు స్వయముగాఁ జెట్టెక్కినట్లు పైశ్లోకములలోఁ జెప్పబడియుండలేదు. ఇది యంతయు రెండు పాతములలోని శ్లోకములను గుచ్చెత్తుటవలనఁ గలిగినచిక్కుగాఁ గనబడుచున్నది. ఇంతే గాక ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయమునందు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ప్రజాదొరగారిచే సంపాదించి పెట్టబడిన తెలుగుక్షరముల ప్రతిలో మఱియొక విశేషము కలదు. కుంభాక్షరాప్రతిలో పాండవులు పట్టణము వైపునకుఁ బోవుచు నచ్చటి గోపాలావిపాలురతో నది నూట యెనుబది సంవత్సరముల తమతల్లి కళేబరమని చెప్పుచు నగరమును బ్రవేశించిరని మాత్రమే చెప్పబడియుండగా, ప్రజాదొరగారి ప్రతిలో

“త మేవ మూచు ధర్మజ్ఞా కులధర్మో న ఈచ్ఛకేః”

అన్న దాని తరువాతనే (తిక్కన రచన కనుకూలముగా)

“అథాబ్రవీ ధర్మరాజా.....పరంతప,
ఇదం నో మృగ మభ్యాశే గతసత్వ మచేతనమ్;
ఏత దుత్కృత్య వై వీర ధనూంషి పరివేష్టయః.

“వై శంపాయనః

“ఏవ ముక్తా మహాబాహుః సహదేవో యథోక్తనిత్,
శమీ మాద్యుష్యా త్వరితో ధనూంషి పరివేష్టయత్;
పునఃపునశ్చ సంవేష్ట్య కృత్వా సుకృతకారిణః,
అథాపర మమారస్థం శంభవృత్తి కళేబరమ్;
తచ్ఛానీయ ధనుర్మధ్యే వినిబధ్యంత పాండవాః,
అథాబ్రవీ నృహారాజో ధర్మాత్మా స యుధిష్ఠిరః;
రజ్జాభి స్సంవృతం ప్రాజ్ఞ వినిబధ్నహి పాండవ.”

అని యీ పని యంతయు ధర్మరాజు సహదేవునిచే జేయించి నట్లు చెప్పు శ్లోకములు కలవు. ఈ శ్లోకములు కుంభాక్షరాప్రతిలో సహదేవుఁడు తా నాయుధములను వృక్షముపైఁ బెట్టుటకు పూర్వమే చేసినట్లుగాఁ జెప్పుచు నింతకుపూర్వమే చేర్చబడినవి. అనఁగాఁ దెలుఁ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

ప్రతులలో ధర్మజుడే చెట్టెక్కి యాయుధములను దానిపైఁ బెట్టి దేవతలను బ్రార్థించినట్లును, అపైని శవాదులను సహదేవుఁడు వానిపైఁ బెట్టినట్లు నున్నను, తిక్కనరచనయందువలె నానుపూర్విగనఁబడక ముండఁగఁబోవునాప్రతి ధర్మజుఁడు చెట్టెక్కి పెట్టినట్లు చెప్పక క్రిందఁ గడియే దేవతలను స్తోత్రముమాత్రము చేసెనని తెలుపుచున్నది. తక్కిన శ్లోకము లాయాసందర్భములలో నద్దినేయఁబడినవై యున్నవి. తిక్కన మానుపూర్వి బ్రాన్దోరగారి తెలుఁగుప్రతిలో మాత్రమే కనఁబడుచున్నది.

దీనిని బట్టి తిక్కన రచన దక్షిణదేశప్రతులపాతములో నెట్టి చిక్కుల కల్పించినదో స్పష్టమగుచున్నది. ఉత్తరపాతములో లేని విషయములలోఁ గొన్నియైనను తిక్కన ననుసరించి రచింపఁబడిన ట్లా హింపఁదగియున్నది.

బృహన్నల సారథిగాఁ గుదురుకొనుట

బృహన్నల యుత్తరునిసారథిగాఁ గుదురుకొను మఱియొక సందర్భము పరిశీలింతము.

ఉత్తరుఁడు సారథికొఱకై వెదకు కొనుచు,

“పశ్యేధ్వం సారథిం క్షీప్రం మమ యుక్తం ప్రయాశ్శతః.

... ..

సంలభేయం యది త్వన్యం హయయానవిదం నరమ్.

... ..

పశ్యేయు రద్య మే వీర్యం కురవ స్తే సమాగతాః

కింసు పార్థోఽర్జునః సాక్షా దయ మస్మాక్ ప్రబాధతే.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అని యుత్తరుడు ప్రగల్భములు పలుకుచు నర్జునుని పేరెత్తుట దౌపది విని, సహింపక,

“తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భాషతః స్మ పునః పునః;
నామర్షయత పాంచాలీ బీభత్సోః పరికీర్తనమ్;
అథై న ముపసంగమ్య స్త్రీమధ్యా త్స్న యశస్వినీ,
ప్రీడమానేవ కేనై రిదం వచన మబ్రవీత్;
యోఽసౌ బృహద్వారణాభో యువాను ప్రియదర్శనః,
బృహన్నల ఇతి ఖ్యాతః పార్థ స్యాసీ త్స సారథిః.”

అని బృహన్నల వెనుక పార్థునకు సారథిగా నుండెను గావున నాతని సారథిగాఁ బడసినచో కారవులను ములభముగా జయింపఁగల మని దౌపదియే చెప్పిన ట్లుత్తరదేశపాతమునఁ గలదు. మఱికొన్ని యుత్తరదేశ ముద్రితప్రతులలోను, దక్షిణదేశప్రతులలోను గూడ నుత్తరుని మాటల నర్జునుఁడే విని యుత్తరచేఁ జెప్పించితనను సారథిగా నుత్తరుఁడు గ్రహించునట్లు చేయుమని దౌపదిని ప్రేరేపించిన ట్లున్నది.

“శ్రుత్వా త దరుసో వాక్యం రాజ్ఞః పుత్రస్య భాషతః,
అతీతనమయే కాలే ప్రియాం భార్యా మనిందితమ్;

... ..

ఉవాచ రసాసి ప్రీతః కృష్ణః సర్వార్థకోవిదః,
ఉత్తరాం బ్రూహి కల్యాణే క్షీప్రం మద్వచనా దిమమ్;
అయం వై పాండవ స్యాసీత్ సారథిః సంగతో దృఢః.”

కుంభఘోషప్రతిలో నుత్తరదేశపాతశ్లోకములతో నీ పైఁ జెప్పబడిన శ్లోకములు గుచ్చియొత్తఁబడినవి.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

“తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా స్త్రీషు చాత్మపశంసనమ్,
నామర్ష యత పాంచాలీ బీభత్సోః పరికీర్తనమ్.”

అనుష్టోకము తరువాత మరల అర్జునుఁ డాయుత్తరుని మాటలఁ
విని ద్రౌపదితోఁ బలిక ననికూడఁ జెప్పఁబడినది.

“శ్రుత్వా తదర్జునో వాక్య ముత్తరేణ ప్రభాషితమ్.”

ఇక తెలుఁగుప్రతిలోను, మఱికొన్ని దక్షిణదేశప్రతులలోను.
“అథై న ముపసంగమ్య పార్థం పార్థప్రియా సతీ,
ఉత్తరస్య వచ స్సర్వం యథా తథ్య మథాబ్రవీత్;
తచ్ఛ్రుత్వా చార్జునో వాక్యం ద్రౌపద్యాః పరికీర్తితమ్.”
... ..

ఇట్లు ద్రౌపది యుత్తరుఁడు పలికిన పలుకులు చెప్పఁగా విని-
యర్జునుఁడు వనవాసకాలముగుటను నిరూపించి తననుగూర్చి యుత్తరచే-
నుత్తరునితోఁ జెప్పింపుమని పలికినాఁడు. ఇదియంతయు తిక్కనరచ-
నకు సరిపోవుచున్నది చూడుఁడు:

“అమనప్పుడు తత్ప్రదేశంబున నునికింజేసి,
“విని ద్రుపదధరణిపతినం
దన సామర్నాపహాసతరళహృదయ రై
చని తద్వృత్తాంతము నా
తనిపలుకులు చెప్పె నింద్రతనయునితోడన్.”

“అతం డక్షాతవాసవత్సరం బతీతం బగుట నిరూపించి పాంచాలీ-
కిట్లనియె. నీవు పోయి వారలతో నిట్లనుము...”

ద్రౌపది తనంతట తానే యర్జునునితో సంప్రతింపకయే బృహ-
న్నల సారధ్యము చేయఁగలఁడని చెప్పుట యంతయుచితముగ లేదని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తలంచి తిక్కన యిచ్చట మార్చియుండును. అజ్ఞాతవాసకాలము పూర్తియైనదని యీమెకును దెలిసేయే యుండుటచే నీయవకాశమును బోనీయక బృహన్నలకు వెంటనే తెలియజేసినది. ఆతఁడు నజ్ఞాతవాసవత్సరం బతీతంబగుట నిరూపించి యీమెను వారలతోఁ దననుగూర్చి చెప్పుచున్నాఁడు. కాని ద్రౌపది సరాసరి యుత్తరునియ్యెద్దకే పోయి చెప్పక యుత్తరయొద్దకుఁ బోయి యీమెచేఁ జెప్పింపఁదలఁచుటలోఁ దనతెలివి తేటలను గనుపఱచినది. ఆమె యుత్తరతోఁ జెప్పుట నంతస్వాభావికముగా రమణీయముగా నుచితభంగి రచియించినాఁడో తిక్కన చూడుఁడు:

“జనపతినందనుండు దగు సారథి నారయుచున్నవాఁ డెఱింగిన పని నెప్పఁగావలయుఁ గ్రీడి మనంబున మెచ్చనట్టి నేర్పును భుజశక్తియుం గలిగి యాధికి నెక్కిన నూతవృత్తిమైనని సహిసన్న యేడైఱ బృహన్నలకుం గల దంబుజాననా.

“అర్జునునకు ఖాండవ దహనాగురైన
విక్రమములు నా బృహన్నల వెరవులావు
గాదె జయ మొనరించె లోకంబు లెఱుంగ
నువిద దీని నెఱింగింత ముత్తరునకు.”

అని మన మిద్దఱము పోయి యెఱింగింతము రమ్మని తీసికొని పోయినది. “ఎఱింగినపని చెప్పఁగావలయు” ననుటలో ద్రౌపది యొక్క గడుసుఁదనము వెల్లడియైనది. “నాకు తెలిసిన పనిగదా చెప్పుమండిన బాగుండదేమో యని చెప్పుచున్నా నే గాని మఱియొకటి కాదు” అని అర్జునునికి తనకుఁ గల సంబంధ మేమాత్రము స్ఫురింపకుండునట్లు చూచుకొన్నది. అతైఱుంగు సముచితంబుగ నెఱింగించుటయు నుత్త

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రుడు “అకట సైరంధి నన్ను నిట్లానిగొనఁగ నేల...బృహన్నలసార
ధియైన దీని నవ్వరే” యని పలుకఁగా నాతనికిఁ దగినసమాధానముగా

“కారవనేన గాదు త్రిజగంబుల నొక్కట నెత్తి వచ్చినం
దేరు బృహన్నలావళగతిం జరియించిన గెల్వవచ్చుఁ ద
ద్వీరగుణంబుసొంపు పృథివీవరనందన ము న్నేఱుంగుడున్
గారణజన్మమై తనువికారము వచ్చినఁ బెంపు దప్పునే. ”

అని పలికి యాతని నెట్లో యొడఁబడిచినది.

ఈ త్తర పోయి బృహన్నల నన్న సారథ్యమునకై వేడుటలో
“సైరంధి రాఖ్యాతి బృహన్న లే త్వం
సుఖీతా సంగ్రహణే రథాశ్వయోః,
అహం మరిష్యామి న మేత్ర సంశయో
మయావృతా తత్ర నచే ద్దమిష్యసి.”

నీవు వెళ్లకపోయినచో నేను చచ్చిపోవుదునని, సంస్కృత
మూలమున కుంభస్థూణప్రతిలో కలదు. కాని తిక్కన యెంత ముద్దుగాఁ
బలికించినాఁడో చూడుఁడు:

“నీ వొడంబడక తక్కుట నాపలని వాత్సల్యంబుఁ గొఱంత
పఱుచుట. యెల్లవిధంబులం దెత్తునని పూనివచ్చితి నీవును నాపలుకులు
కుఱుచనేయక నీపెంపునుం బ్రకటంబుగా రక్షంబు గడప నియ్య
కొనుము.” అనిన నమ్ముదితపలుకులు ముద్దుచేసి,

“భవదీయ ప్రార్థనచేఁ
దివిరి పరమదుష్కరములఁ దీర్చియయిన ను
త్సవ మొనరించెద సార
ధ్యవిధం బొక డనఁగ నేల యంబుజవదనా.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యని తన ప్రభావమును బ్రకటించి ముందు తాను సాధింపబోవు పరమ దుష్కరకార్యమును నూచించినవాడెవ్వడ నై నాడు. ఇట్లే తిక్కన యెచ్చటి కచ్చట నాయాపాత్రల సంభాషణలు వారి వారి గుణశీలములకుఁ దగియుండి ధ్వనితోఁగూడినవై ఉత్తరకథార్థమును నూచించునవిగాఁ జేయుచుండును.

విరటునికొల్కు-భీముఁడు

ఈ పై పద్యముచే నాలుగై దాశ్వాసములందలి కథయు, నందఱునుఁడు నాయకుఁ డగుటయు నూచింపఁబడినట్లే, మొదటి యాశ్వాసమునంతమున ద్రౌపది పలుకులమూలముగాఁ దరువాతి యాశ్వాసమున జరుగఁబోవు కీచకవధ వృత్తాంతము, భీముని నాయకత్వము గూడ నూచింపఁబడినవి. ఇంతకు పూర్వమే విరటుని కొల్కు ప్రవేశించిన సందర్భమున భీముఁడు పల్కిన

“తలమును లావు విద్య మెయి దర్పముఁ జేర్చి పెనంగు జెట్టి మల్లల విటుతున్ వడిన్ గడియలోనన చూడ్కికి జేడ్చినేయుదున్.”

అను పల్కుల మూలముగా నా కీచకవధకు ముందు జరుగఁబోవు మల్ల యుద్ధప్రదర్శనముగూడ నూచిత మైనది. ఇట్లే యాశ్వాసముననే గాక కీచకవధకు తరువాత ఫలితముగా సంభవించిన దక్షిణగోగ్రహణకథకుఁ గూడ భీముడే నాయకుఁ డగుటచే రెండుమూఁదాశ్వాసములకు నీతఁడే నాయకుఁడు. ఈతనిని కేవలము నాయకునిగఁ జేయుటయే గాక, ద్రౌపది చెప్పినట్లుగా నుత్తమ నాయకత్వ గుణము లాతనియందాపాదించినాడు తిక్కన. కావుననే మూలమునందలి పాత్రకును, తిక్కన పాత్రలకును గొంత భేద మగపడుచుండును. తత్తత్పాత్రో

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

స్మీలనమునకుఁ దగినట్లుగా మూలమున లేనివిషయములను గొన్ని యాత్రఁడు చేర్చవలసి వచ్చుచుండును. “జెట్టి మల్లు”ను విలుచు” విషయము మూలమునఁ గానరాదు.

“నియ్యద ధీలోస్థి సదాహి పార్థివ
గజాంశ్చ సింహాంశ్చ సమేయివా నహమ్.”

అని మాత్రమే కలదు. ఆతని యుత్తమనాయకత్వమునుగూర్చియు నేమి లేదు. విరటుని కొల్వలలోఁ బ్రవేశించునందర్భమున నీతని యాకారము నెఱ్ఱి వర్ణించి యాతనిచే తిక్కన యెట్లు పలికించినాఁడో చూడుడు:

“మాప తెల్లను దన రూపంబు చూస్కికి
వ్రేఁగైన నత్యంత విస్మయంబుఁ
బొందుచుండ సమీరణపుత్రుఁ డగ్ర
జాండు పోయిన దెసఁ దప్ప నొండువలన
సమదవారణపతి గమనమున మత్స్య
భరణివల్ల భుసభ చేర నరుగుటయును.”

తిక్కన భీముని గమనమును వర్ణించినప్పు డెల్లను దానిని సమదవారణపతి గమనముతోడనే పోల్చుచుండును. తరువాత మల్లుని తోడి యుద్ధమునకుఁగా భీముఁడు మల్లరంగమునఁ బ్రవేశించునపుడు కూడ నాతఁడు “మెత్తవ యియ్యకొని గర్జించి గజాలస్యంబున నంగణంబు చొచ్చి” నట్లుగా వర్ణించినాఁడు. అక్కడ మూలములో “కార్దుల శిథిలం చరణ్” అని యున్నది. మల్లయుద్ధరంగములోనికి మల్లులు వచ్చుటను గజాలస్యగమనముతోడను పోల్చుటయే యాత్మతరంబును విషయ మాంధ్రదేశమున కున్న పందెములకు వస్తాదులు నడచు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రీతిని చూచినవారికిఁ దోచకఁపొదు. తిక్కన శనకాలమున నాంధ్ర దేశమున విశేషముగాఁ బ్రబలియున్న యీ కుస్తీ పందెములను మనమున నిడికొనియే భీముని మల్లయుద్ధవర్ణనను రచించినాఁ డనుటలో సందేహము లేదు. భీము నొక పెద్దనస్తాదుగా నుద్దేశించియే యాతని నామాసందర్భముల తిక్కన వర్ణించినట్లు కనబడుచున్నది. అయితే యిక్కడ బం. పరి. వారి పాతములూ, ననఁగా నుత్తరదేశప్రతుల పాతములూ

“ఉపాయయా సింహ విలాసవిక్రమః”

యనియు, పిదప విరటుఁ డీతనిఁ జూచి,

“సింహాన్నతాం సోఽయ మతీవ రూపవాన్,

ప్రవృత్త్యే కోను నరర్షభో యువా”

అని పలికినట్లుండఁగా, దక్షిణదేశప్రతులలో మొదట

“వృకోదరో దృశ్యత సింహవిక్రమః”

అనియే యున్నను, తరువాత నుత్తరదేశపాతములలో లేని ప్రక్షిప్త శ్లోకములలో నొకదానియందు

“సభాగతో వారణయూథపోపమః”

అను విశేషణ ముండుటచే నిది తిక్కనరచనను జూచి రచించిన దేమా యను సందేహము కలుగుచున్నది.

భీముఁడు ధరణివల్లభుని సభను ప్రవేశించినరీతియే గాక యా సమయమునందలి యీతని రూపు రేఖలు, గునవైఖరి చూచినవారి కెట్టిభావములు కలుగునో వర్ణించి చూపినాఁడు.

“ఉలుకును వెక్కసపాటును

దలకొను నెమ్మనముతోడ ధాతీరమణం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

డలఘుభుజ విపుల వక్ష

స్థల శేఖాకాంతిఁ బరవశత్వముఁ బొందెన్.”

తని పైవేమంబు చూచిన ఉలుకు, వెక్కసపాటును, విపులవత్ స్థల
భాగ జూచిన పరవశత్వము గలిగె ననుటలో తిక్కన ఎంత తూచినట్లు
ప్రత్యించినాడో చూడుడు. అట్లు భీముడు మనుజేంద్రుకడకు బోయి
యశబ్దముతింబుగ, వినయంబున మ్రొక్కి నిభృతుడై విన్నవించె
డు. భీముని యాక్షత్వ దగ్ధములతోపాటాతని వినయసంపదను
ప్రశ్నికరించుటకు తిక్కన ప్రత్యేకశ్రద్ధ వహించినట్లు గనఁబడు
చున్నది. కానుక భీముడు ధర్మజానితోఁ దాను మెలంగునీతిని జెప్పు
చున్నాడ “గర గరగా గూఁకుఁ గూర నరేంద్రుని చిత్తమునకు
వచ్చిన యాచందమున నొనర్చి నేర్చి మెలంగునుఁ గరము వినీతి మెఱయ”
అని పలికినాడు. ‘నిభృతుడై’ యను విశేషణమే యాతని వినీ
తత్వమును బహిర్గతము చేసి కార్యరూపమునఁ గనఁబఱచుచున్నది.
ఇది నాతడు విన్నవించినరీతిలో వినయము లేకపోలేదు గాని
దగ్ధము, ననాగరకుని సరళత్వముతో (simplicity) గూడిన యాక్ష
త్వము (rudeness) వంటి యాక్షత్వము నెంత చక్కగాఁ గనఁబడిచి
నాడో చూడుడు. ఇచ్చట భీమునినోట శార్దులవృత్తమును బెట్టిన
తిక్కనార్యుని యాచిత్యగ్రహణము నేమని కొనియాడవలసినది!

“దేవా, నాలవజాతివాడ నిను నర్థిం గొన్నిఁగా వచ్చితిన్
నేవాదక్షత యొందు మై నెఱుంగ నీ చిత్తంబునన్ మెచ్చున
ల్లే వండం గడు నేర్తు బానసమునం దిచ్చొటనే గాదు న
న్నే వీటన్ మిగులంగ నెవ్వఁడును లేఁ డెబ్బంగులం జూచినన్.”

అభావములు, వానిని నిర్భయముగా తిక్కనయే చెప్పినట్లు
“నిర్భయశాలాపముల” నున్న దున్నట్లు చెప్పినరీతి, వానిని శార్దుల

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వృత్తమునఁ జదువుటచేఁ గలిగిన యొకవిధముగు గాంభీర్యము, అన్నియుఁ భీముని స్వభావమునకుఁ దగినట్లే యున్నవి. ఇంకను నాతని వైఖరి అభినయమును జూడుఁడు. మత్స్యభూరమణుం డెట్లు నిను శూద్రుఁగాఁ దలఁపఁగవచ్చు ధరణీభరణక్షమమూర్తి వీవు నీకుఁ దగిన యానము నాన నాదుల నిచ్చెద గజ్రవజముం బరికింపుమని పలికినమీఁదట

“...మొఱకుచందం

బున మోమడ్డము గదల్చి భూవిభుఁడు సభా

జనులు విన ననిలసుతుఁ డి

ట్లనియెన్ బ్రస్ఫుట నిరర్థశాలాపములన్.”

మొఱకుచందమున మో మడ్డముగఁ గదల్చుట యెంత స్వాభావిక వర్ణనమై యున్నది. అతని పలుకు లెంత నిరర్థములై యున్నవో చూడుఁడు:

“నా కవియెల్ల నేల నరనాథులకుం బ్రియమొందునట్లుగాఁ బాకమునేయనేర్తు జనపాలక, ధర్మసుతుండు పెద్దయ్యం జేకొనియుండు

“వలసిన నేలు మేను బలవంతుఁడ గాఁతెనుపోతు దంతి లె బ్బులి మృగనాథునిం దొడరి పోరుదు శూరత యుల్లసిల్లుఁగాఁ దలమును లావు విద్యమెయి దర్పముఁ బేర్చిపెనంగు జెట్టిమ ల్లుల విఱుతున్ వడిన్ గడియలోనన చూడ్కికి వేడ్కనేయుదున్.”

“కొలువుగొను మొల్ల కుండుట

గలిగినఁ బొమ్మనుట యంతకంటెను మే లే

వలసినకడ కేగద నీ

తల పెయ్యది యానతిమ్ము ధరణీనాథా”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఈ భావములుగాని, యారీతిని పలుకుటగాని ప్రాచీనోత్తర
దేశపాఠమున లేదు. దక్షిణదేశపుప్రతులలో మాత్రమే గానవచ్చు
చున్నది. పిదప నతని యీ నిరర్థకాలాపములఁ జూచి విరటుఁడు వెను
కకుత్స్థి “మూర్ఖం ఛందానురోధేన” యనుసామెత ననుసరించి కాఁబోలు,

“ఇమ్మహనీయ రూపమున నేడ్డెఱ గన్గొని నీకు వేడ్క యో
గ్య మృగుభంగిఁ జెప్పితిమి గాని నరోత్తమ, యొందుగాదు నీ
వెమ్మెయినైన నిల్చుటయె యిష్టము”

అని “సానునయంబుగాఁ బలికె”నట. భీముఁడును మఱియున నూరడిల్లి
యుండెను.

అట్లు భీమునినలెనే తక్కిన వారందఱును “దమతమవర్తిల్లు
నెడల సకలజనములకు హృదయానురంజన మొనర్చి తాల్మీపుయి
లోట, యడఁకువ, తగవు, మెలపు నెఱిఁజేయును బాటింప నేర్పు
గలిగి” యుండిరట. పాండవుల యజ్ఞాత వాసకాల ప్రవర్తనమును
గూర్చి యెట్టి సముచితంబులగు విశేషణములతో వర్ణించినాఁడో
చూడుఁడు:

“ఉన్నతటి వివిధదేశో

త్పన్నులు నద్భుత విధాయి బలవిక్రమసం

పన్నులు నగు మల్లులు విభ

వోన్నతుఁ డగు విరటుపాల సుద్భటవృత్తికా.

“తమలోన మాటలాడెడు

సమయంబున నొక్కరుఁడు వికాలోరస్కుం

డమితబలుఁడు పంచానన

సమభీషణ మూర్తి యధిక సంరంభమునకా.”

అంధభారత కవితా విమర్శనము

అని మల్లుని రాకను గూర్చి చెప్పుట కుపక్రమించినాఁడు తిక్కన.
కాని మూలమున

“ అథ మానే సతురేతు బ్రహ్మణః సుచుహోత్సవః,
అసీ త్సమృద్ధో మత్స్యేషు పురుషాణాం సమంతతః;
తత్ర మల్లాః సమాపేతు ర్నానా దిచ్ఛ్య స్సమాగతాః.

... ..

అసక్తలబ్ధత్వా స్తే రంజే పార్థివసన్నిధౌ
తేషా మేకో మహా నాసీ త్వర్వమల్లాన్ సమాహ్వాయన్.”

అని పాండవులు విరటుని కొల్లు ప్రవేశించిన నాల్గవ మాసమున నొక బ్రహ్మోత్సవమునకు మల్లులందఱు విరటుని పట్టణమును జేరిరని యున్నది. దక్షిణదేశపాఠములలో నిది “శంకరస్య మహోత్సవః” శంకర మహోత్సవమని యున్నది. తిక్కనార్యుఁ డీమహోత్సవ విషయమే తలపెట్టలేదు. ఈ శంకరోత్సవము గాని బ్రహ్మోత్సవము గాని తెలుఁగుదేశములో జరుపునాచారము లేకుండుటచేఁ గాఁబోలు తిక్కన దీనిని ఎడలివేసినాఁడు. ఇంతేగాక యేదోయొక యుత్సవ సందర్భమున మారిలో మల్లులు చేరిరనియు, వారిలో నొకరితో విరటుఁడు భీమునిఁ బోరించెననియుఁ జెప్పుట విరటుని “వైభవోన్నత్య ములకుఁ” దగినది కాదని తలంచియుఁగూడ నాయుత్సవ విషయమును జాణవిడిచి మహావైభవోన్నతుఁ డగు విరటుఁడు వివిధ దేశములందలి మల్లులను రప్పించి వారికి మడిమాన్యములనిచ్చి వారొనర్చు మల్ల విద్యా ప్రదర్శనములను జూచు వేడుకగలవాఁడై యుండెనని నూచించినాఁడు. గొప్పసంస్థానములయందు రాజులు మల్లుల నాదరించుట సుప్రసిద్ధమే. మనుమభూపాలుఁడు గూడ నట్లు చేసియుండు నని తలంపవచ్చును. కావుననే తిక్కనార్యునకు మల్లయుద్ధ వినోదములం దాదిరము,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నానికి సంబంధించిన పేదలను గూర్చిన సన్నిహితజ్ఞానము కలిగి
యూండును.

ఆ ట్లాసువకోశ్వవసందర్భమున వచ్చిన మల్లలలో నొకఁడు
పగల్గములు నిలువచున్నఁ జూచి భయకంపితులై యచ్చట మల్లలం
ఁజు నోరొ మెడపకయుండ, విరటుఁడు కోపముతో మీ మాన్య
శులను, వేతనములను తీసివేయదునని బెదిరించి నట్లును, ధర్మజుఁ డడి
గూచి భీముని గూర్చి తెలిపినట్లును దక్షిణదేశ ప్రభులలోఁ గలదు.

“విరాటో వీర్య తాణ మల్లాన్ త్రస్తాన్ వాక్య మువాచహ
అనేన సహ మల్లేన కో యోద్ధుం శక్తిమా న్నరః,
ఇత్యుక్తా స్తే విరాటేన సర్వే మల్లా వికాంపతే;
తూష్ణీ మాసన్ తతో రాజా క్రోధా విప్ల ఉవాచహ.
గ్రామాశ్చ వేతనాన్యేషాం మల్లనాం హారయా మ్యహమ్;
తతో యుధిష్ఠిరోఽవాదీత్ శ్రుత్వా మత్స్యపతే ర్వచః ”

తిక్కన యీ విషయమంతయు ఎదలి వైభవోన్నతుఁడను
నచే విరటుని గొప్పతనము నూచించినాఁడు. మాన్యములిచ్చి మరల
భిక్షికోందునని బెదిరించునట్టి శులభ కోపుఁడును, లఘుహృదయుఁడును
నాఁడని నూచించుటకే యీవిషయమును ఎదలి వేఱు విశేషణములను
వేసినాఁడు. విరటున కీ మల్లయుద్ధముల సేర్పాటుచేసి వేడుకచూచు
నలవాటు కలదనియు, నితైఱంగున భీముఁ డితనికి వేడ్కసలుపుచుండుటే
నొక చక్కని మల్లులు లేనితఱి సంతిపురంబులలోఁ గూడ నింతులు
చూచుటకుఁగా న య్యవనీకాంతుండు శార్దూల కుండాలాదులతోఁ
భోరించుచుండెడి వాఁడనియుఁ బలిపి యున్నాఁడు. విరటుని కిదియం
తయు వేడుకయే. భీముఁడును దాను వేడుకకే పెనఁగుచున్నట్లు స్పష్ట
ముగాఁ జెప్పినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“అధిప ధర్మజుపాల నున్నప్పు డతని
వేడుకకుఁ దగఁ జెనఁగొడు వింతలైన
జెట్టిసుల్లులతో నిప్పు డట్టువోలే
నీదు వేడ్కకుఁ జెనఁగుదు నేర్చినట్లు”

అని ధర్మతనయు కనుసన్నగనుంగొని, మెత్తన యియ్యకొనియెనట.
మూలములో ధీమఁ డీసందర్భమున నెట్లు ప్రవర్తించినాఁడో చూడుఁడు:

“నరేంద్ర! తే ప్రభావేన క్రియా శక్త్యాచ కాసనాత్,
అనేన సహ మల్లేన యోద్ధుం రాశేంద్ర! శక్తుయామ్,
మహాదేవస్య భక్త్యాచ తం మల్లం పాతయా మ్యహమ్.”

“ఓరాజా, నీ ప్రభావముచేతను, శక్తి కాసనములచేతను ఈ
మల్లనితోఁ బోరుటకు శక్తిగలవాఁడ నగుచున్నాను. మహాదేవుని
యందలి భక్తిచేత నీతనిని పడఁగొట్టఁగలను” అని యీ మూలమునఁ
గలదు. రాజా కాసనమువలననే యీతఁడు పెనఁగుచున్నట్లున్నది.
భీమునిగూర్చి రాజానకుఁ జెప్పటలోఁ గూడ నెంతచమత్కారముగ
రచించినాఁడో చూడుఁడు. విరటునియొద్దనుండు మల్లులు తమలో
మాటలాడుకొనుచుండెడుసమయమున “నొక్కరుఁడు వికార
స్కంఁ డమితబలఁడు పంచానన సమ భీషణమూర్తి యధికసంరంభ
మున” నానరపతి యెదుట నిల్చి మ్రొక్కి భుజాస్ఫలనంబుచేసి,

“నేల నాలుగు చెఱఁగుల నృపులకొలుపు
లందు నేను వర్తించితి నెవనినాథ
యగ్గలించి నాయెదుర బాహుస్పళించి
కడఁగఁజాలెడు మల్లులఁ గాన నెఁగు”

అని చెప్పినాడట. ఈ విషయము మూలమున లేదు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శము

“ఆగతం మల్ల రాజం మాం కృతేన్న పృథివిమండలే;
సింహవ్యాఘ్రం గజైశ్చార్థం క్రీడంతం విద్ధి భూపతే”

అనిమాత్రమే యన్నట్లున్నది. “నేల నాలుగు చెఱుగుల నృపుల
కొలుపులందు నేను వర్తించితి” నని యామల్లునిచే పలికించుటలో
తిక్కన యాసందర్భమున నెన్ని విశేషగుణములను సాధించినాడో
చూడుడు. ఆ జాతీయ ప్రయోగమువలన నామల్లుని దర్పము
నాధర్మము నెంత సులభముగానో మన మనముల కెక్కునట్లు చేసి
నాడు. ఈతఁ డాగంతుకముగ నేయుత్సవసమయమునకో విరటుని
పట్టణము చేరినవాఁడు కాక, ప్రసిద్ధులగు రాజుల కొలువులన్నిటిని
జూచుకొనుచు, నచ్చటి ప్రసిద్ధమల్లుల నోడించుచు దిగ్విజయమునకై
బయలుదేరినవాఁడు. అట్టివాఁడు గనుకనే విరటునియొద్దనున్న మల్లు
లందఱు జంకినారు.

“...వాని సమదాకృతియుం బటువాక్యవృత్తియుం

గని విని మల్లులెల్ల భయకంపితమూర్తులు దాల్చి మాఱువ

ల్కను గనువిచ్చి చూడను మొగం బెగయింపను జాలకున్న వారు.”

అప్పు డా జనపతి వేడ్క మ్రోడుపడుచందముగాంచి యుధిష్ఠిరుండు
భీముని విషయమును రాజున కఱింగించెనని చెప్పుచు ధర్మజుఁ డీ
విషయమున తాను కలుగఁజేసికొనుటకుఁ గారణమును దెలిపినాడు.
ఇక్కడకూడఁ జనపతివేడ్క మ్రోడుపడుట యని చెప్పుచు నిదియం
తయు వేడుకకొఱకు జరిగినదనియే నూచించుచున్నాడు. మల్లుల
యశక్త స్థితి మనకన్నులయొదుట రూపొందునట్లుగా (picturesque)
వర్ణించినాడు. పల్కను, జూడను, మొగమెత్తుటకై నఁ జాలకుండిరట.
జనపతివేడ్క మ్రోడుపడుచందముఁ జూచియే యుధిష్ఠిరుఁ డానంద

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

హాసమునఁ బ్రసక్తి కల్పించుకొనె ననునుద్దేశము (motive) మూలమున లేదు. మూలపాతముకూడ నిచ్చట రెండు విధములుగా నున్నది. ఉత్తర వేశప్రతుల పాతములో ధర్మజుఁడు సలహా చెప్పుట యను విషయమే లేదు సరిగదా, వట్లులంఁడు ముఖములు కేరివేయఁగా విరటుఁ డప్పుడు నూతుని వానితోఁ బోరించెననియు, నూతుఁ డకే క్తుఁడ గుటను జూచి నూదునిచే పిదప పోరించెనని మాత్రమే కలదు.

“యదా సర్వే వినునస న్తే మల్లా హతచేతసః,
అథ నూదేన తం మల్లం యోధయామాస మత్స్యరాట్;
కీచకోఽపి యదా మల్లం న విశేషయతే బూత్,
తదా నూదేన తం మల్లం యోధయామాస మత్స్యరాట్;
నోద్యమాన స్తథా ఘోమో దూభేనైవాకరో నృతిమ్,
సహి శక్త స్స దాక్షిణ్యాత్ ప్రత్యాఖ్యాతుం నరాధిపమ్.”

ఇచ్చట నీపాత్రలఁ గూర్చిగాని, వారిచర్యలనుగూర్చిగాని మన కెట్టి యుత్సాహమును కలుగుటలేదు. అవి కొయ్య బొమ్మలవలె నుండెనేకాని వానియందు జీవకళ, చైతన్యమున గపడదు. ఇక దక్షిణ దేశ పాతమునందలి కథ యింతకంటె తిక్కన కథకు దగ్గఱగా నున్నది ఇందు మల్లయుద్ధరంగమునకు కీచకుఁడు రానేరాఁడు, వాని ప్రశంసయే లేదు. రాజానెదుటకు వచ్చిన భీముని యాకారము మనకు మూలములో నేమియుఁ గనఁబడదు. తిక్కన మనకు చక్కగాఁ జూపినాఁడు.

“...అతఁడు భయభక్తులతోఁ

జనుదెంచి మల్లవర్గముఁ

గని మై వెలుగంగ నిలిచె కాతూహలీయై.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రాజానొద్దకు వచ్చినపుడు భయభక్తులతో వచ్చినిలిచినను
 పిల్లలను జూచినతోడనే వారితోఁ జెనఁగవలయు ననెడికాతూహ
 లుతోపాటాతని మెయియుఁ జెఱిగినదట. భీముని శీలముపట్ల
 నీ యభినయనూచన యెంత సముచితంబైనదో గమనింపుడు.
 కాని రాజామల్లముఖ్యుం జూపి యితనితోడి కయ్యంబునకు సన్న
 ద్దండపు కమ్మని చెప్పినను ధర్మతనయుని కనుసన్న గనుంగొననిది
 మాటువలక లేదు. పలికినపుడైనను సంస్కృతమునందువలె “తంమల్లం
 జాతయా మ్యహం” “మల్లేన యోద్ధుం శేక్ష్మయాం” అని చెప్పక
 “సర్వజానిపాలను వింతలైన జెట్టి మల్లలతోఁ జెనఁగుచుందును.
 చచ్చుడెట్టవోలె నీదువేడ్కకుఁ జెనఁగెద నేర్చినట్లు” అని వినయము
 క్కొఁపఁ బలికినాఁడు. “అని మెత్తన యియ్యకొనినాఁడు.” సామాన్య
 మాగా భీముఁ డెవ్వరిమాటలను లక్ష్యపెట్టక సమయము సందర్భమును
 లేక ప్రతిపనికిని తనశరీరబలంబువైననే యాధారపడు మోటమొద్దు
 నుండివాఁడను సామాన్యాభిప్రాయముఁ బోఁగొట్టి, యాతని శరీరబల
 లను, పట్టుదలను యుక్తాయుక్తవిచక్షణ లేక ప్రయోగించువాఁడు
 నుండిన చూపుటకే తిక్కన యత్నించుచున్నట్లున్నవాఁడు. వాని
 రాజగుణములను జూపుచునే వినయాదిగుణములను మఱికొన్నిటి
 పొందించి భీముని శీలము నించుక సంస్కరింపఁదలచి (tone down)
 ట్లు కనఁబడుచున్నాఁడు. కావుననే భీముఁ డన్నగారి కను
 నుంజి గైకొననిది మాటలాడనైనలేదు. “భవదాజ్ఞా దృఢబంధ
 నియమిత శుంభద్యేగమై” యున్న దొక యర్జునద్విపమే కాదు, ఈ
 సమకార్యాలముకూడ నట్టిదే యని నూచింపఁదలచినట్లున్నాఁడు.
 అట్లు ‘మెత్తన’ యియ్యకొనినను, వెంటనే గర్జించి, గజాలస్యంబున
 విరిగింబు సొచ్చి, భూపాలునిముందట భుజాస్పృశనంబు చేసి.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మ్రొక్కి, మరలినాడంట. ఈ కృత్యములన్నియు మనకు నిత్యపరిచితములగు మల్లయుద్ధ సంప్రదాయముల కెట్లు తగినట్లున్నవో చూడుడు. ఈ మల్లయుద్ధమునంత నొక నాటకరంగమునందువలె మనకన్నుల యెదుటఁ బెట్టుచున్నాఁడు తిక్కన. మల్లులు కుస్తీకిఁ బోవునప్పటి యాటోపంబుతోఁగూడిన వికారపు నడకను “గజాలస్యంబున” అను పద మెంత చక్కగా వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఈతఁడు రాజునకు మ్రొక్కి మరలునప్పటి కారెండవ మల్లుఁ డంతకుమున్నె కృత పరికర బంధుండై యచ్చట నుండుటచే నాతని కెదురుపడినాఁడు. అప్పుడు వారిద్దఱు పరస్పరమూర్తుల నవలోకించుకొనుట, యుద్ధరంగంబునున్న ఫాలప్రదేశంబున ధరియించి శరీరంబులపైఁ జల్లుకొనుట—(ఈ సం. దర్శమున

“యోద్ధుం వ్యవస్థితో వీరః రేణుం సంస్పృశ్య హస్తయోః” అని యొకపద్యపాదము మాత్రము దక్షిణదేశీప్రతుల పాఠములోకలదు), రెండుచేతుల మునివ్రేళ్లను గొండొక పుచ్చికొని యొండొరులదెసకు వైచికొనుట, యున్నతంబులగు నపసవ్యకరంబుల నాకుంచిత సవ్య బాహుతలంబు లప్పశించు చప్పుళ్లు గలసి యొక్కదండ మల్లసఱచిన చందంబున వీతెంచుట, వీదప వింతతానకంబుల నిలిచి కదియుట, యీమొదలగు కృత్యంబులవర్ణన నొక్కమాటు చదివినంతనే భీమ మల్లులయుద్ధసన్నాహం బంతయు నాట్యరంగంబునవలె నెదుట కనఁబడుచునే యుండును. మూలమున చేతులకు మట్టి రాచుకొనుట తప్ప మఱేమియులేదు. ఆంధ్రదేశాచారములనే తిక్కన యిచ్చట వర్ణించినాడని చెప్పవచ్చును. ఈ మల్లయుద్ధాచారములనే గాదు, వారు పట్టినపట్లనుగూడ వర్ణించినాడు; గాని యవి యీ కాలమున విశేషము ప్రచారములో లేకుండుటచే వాయాపదము

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

ఇట్టి పేచీలను దెలుపునో తెలుసుకొనుటకు వీలులేకపోవుటచే నన్నిటికిఁగూడ “మల్లబంధ విశేషములె” యని యర్థము చెప్పకొన వలసి వచ్చినది. మొన్న మొన్నటి వఱకు మన దేశపు స్త్రీలు ధరించు నగల పేర్లు, పిల్లల యాటలపేర్లు ఇప్పటి నాగరక స్త్రీపురుషులకుఁ దెలియుట కవకాశము లేనంతటి స్థితి యేర్పడుచుండఁగా, నవనాగ రకతాప్రవాహ మంతవేగముగ మనలను మంచినేయుచుండఁగా, తిక్కననాఁటి వస్తాదులు చూపిన మల్లబంధవిశేషములు సాందో డులెల్లు మొదలగునవి ప్రబలిన మనకాలమున నులభముగ నరచుగుట యెట్లు తటస్థించును? కావున తిక్కన రచించిన “ఉపతాయిలోఁ దన కొదవినతోరహత్తముఁ జూపి వ్రేయక సమదవృత్తి” అనునీస పద్యములోని మల్లయుద్ధ వర్ణనను, నందలి యుపతాయి, తోర హత్తము, నీసానఁబట్టుట మొదలగు బంధ విశేషములను చదువుకొని సంతోషింపవలసిన స్థితి కలుగుచున్నది. ఇట్టి మల్లబంధములఁ జూపి యనేకగతుల యోజలు మెఱయించు విరాటునకు వినోదంబు నలిపి — (ఈతని వినోదముకొఱకే భిముఁ డీమల్లబంధములను — పేచీలను — చూపినది అని తిక్కన మరల జ్ఞాపకము చేయుచున్నాఁడు) — తుద కాతని కచ్చఁబట్టి కాళ్లుచేతులు వ్రేలాడుచుండఁ బైకెత్తి ముక్కున నోటను నెత్తురు గ్రమ్మకొనునట్లు వినరి నేలఁబడవైచి వీపునమండిఁ బెట్టి గూరుచుండెను. అపు డాచుల్లుఁడు పెలుకుటి — విహ్వలతఁ కెంది — తాళంబీయ మదిఁదలఁచియు వీలులేకపోవుటచే నేలను చేతులతోఁ గొట్టసాగెనట. “ధరణి తలంబు గరతలంబులప్పశించె.” తాళంబిచ్చుట యమనది “మల్లబంధ విశేషం” బనియే శబ్దరత్నాకర మనఁ జెప్పఁబడినను, ప్రస్తుత సందర్భమునబట్టి, తోర్లఁబడవేసి వీపున మండిపెట్టి పైని గూరుచున్న వానిని క్రిందఁబడి యున్నవాఁడు ముం.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దరిభాగమునఁ గొంత పెక్కిలేచి శనచేతులు రెంటితోఁ జైన కూర్చున్నవానిని తాళమువేసినట్లు పట్టుకొన యత్నించుటయే తాళంబిచ్చుట యను దానియర్థము గానోపునని తలంపవచ్చును. వాఁడట్లు చేయ— తాళంబీయ— చేతఁగాక ధరణితలముఁ గరతలంబుల నపశించుటయే తానాయుద్ధమున నోడితినని యంగీకారమును డెలుచిహ్నముకాఁబోలును. తిక్కనకాలమున ఈ కాలమున “పీటీమన్ను చేయుటయే, అనఁగా వెలికిలఁబడునట్లు చేయుటయే దానికి చిహ్నముగా గ్రహింపఁబడుచువచ్చినట్లున్నది. అట్లు వాఁడు నేల నప్పళిచుటతోడనే వాఁడోడెననియు, భీముఁడు గలిచెననియుఁ దెలిసికొనిన యాకొలువులోనివా రార్చుటయు నా భీముఁడు నానిని విడిచివేసినట్లు. ఆకొలువులోనివా రీకుస్తీపందెమును జూచుచు గెలుపొటములఁ నిశ్చయించుటలో నెంత కాతూహలాయత్తచిత్తులై యుండినఁగా తిక్కన చూపినవాఁడో చూడుఁడు. ఇదియంతయు తిక్కనార్యుఁ య్యయముగాఁ దెచ్చిపెట్టినదే. మూలములో వీరి యుద్ధము గఁగొనుట, తన్నుకొనుట, మొదలగువానితోఁ గూడియున్నదేగా వేడుకగాఁ జూచుటకుఁ దగిన పేచీలతోఁ గూడి యుండలేదు. ఇంతేగాక యామల్లుఁడు భీమునిచేతులో హతుఁడై గతజీవుం డగుట తిక్కనార్యుఁ డుద్దేశించిన వేడుకకే యవకాశము లేకపోయినది. ౩. దీనిని చూచియే విరటుఁడు సంతోషించినట్లు మూలములోఁ గలదు

“ఉత్తేపణే తేపణే చ పార్శ్వ పేషణమేవచ,
కిలై ర్వజ్రనిపాతైశ్చ రాగోద్యోతైశ్చ కర్కశైః;
బాహుబంధై స్తథాక్షైః పాదబంధై స్తథైవ,
ప్రకర్షణా పకర్షణ్యాం అభ్యాకర్ష వికర్షణైః;
అకర్షణా మథాన్యోన్యం బాహుభి శ్చాభి బంధుతుః.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“భ్రామయిత్వా శతగుణం గతసత్వ మచేతనమ్
ప్రత్యపింశ్వా మహాబాహుః మల్లం భువి వృకోదరః
తస్మిన్ వినిహతేమల్లే శీమూతే లోకవిశ్రుతే
విరాటః పరమం హర్ష మగచ్ఛ ద్బాంధవైస్సహ ”

రాజు దీనిని జూచి సంతసించి బహువిత్తమునుగూడ నిచ్చి యిడఁట. ఈసందర్భమున నుత్తరాది పాఠములో లేని విశేషమొకటి దక్షిణపాఠములోఁ గలదు. అది యేమనఁగా నచ్చటి జనులు (తిక్కన కాలలోఁవలె నక్కొలు వార్చుటకు బదులుగా) పలువురి ట్టిహింస జూర్చుట మల్లధర్మము కానని పలికిరనియు, వారట్లు పలుకఁగా నుడు “నేను మల్లవుడను గాని మల్లుడనుకాను. మల్లధర్మమేమో నుకుఁ దెలియ”దని బహులు చెప్పిపోయిన ట్లున్నది.

“నహ్యేత ద్యుద్ధ ధర్మోఽయం ఇతి సర్వే బ్రువంతి తే,
మల్లానామితి తచ్ఛ్రుత్వా భీమస్తం ఎల్లవో స్మృహమ్;
న మల్లో మల్లధర్మజ్ఞో రాజ్ఞః ప్రీతికరోబవీత్,
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తథ్య మితి సర్వే బ్రువంతి తే. ”

తిక్కనలో ఎలెసే మల్లసంప్రదాయ కృత్యముల నీ మల్ల లిద్దఱు చేసినట్లుగా ఎల్లించి నేను మల్లుడను కానని పలికించుటచే న్నీ పూర్వోత్తర విరోధ మేర్పడుచున్నదో గమనింపుడ. మూల శ్లోకము లట్లే యుండఁగా, మధ్య మధ్య తిక్కనరచనను జూచియో, జనను గుణవత్తరముగఁ జేయవలెననియో, తమ తమ యిష్టము వచ్చి యు పలువురు పలు శ్లోకములను మధ్య మధ్య చేర్చుచు వచ్చిరను భవ సందేహము లేదు. ఈ పైశ్లోకములు దక్షిణవేశప్రతు లన్నిటిలోఁ గూడఁ గానరావు. కొన్ని తెలుఁగు ప్రతులలో నే కలవు. కావ్యకళా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దృష్టితో రచింపఁబడిన తిక్కన కీహింసాకృత్య మసహ్యముగాఁ దోచుటచే దీని నంత నొక విసోదార్థమైన మల్లయుద్ధప్రవర్ణనముగా మార్చివేసి, భీముని వినయసంపన్నునిగను, తన బలసామర్థ్యములచే నితరుల కానందమును, విసోదమును గూర్చుగలిగిన వానిగాను జేసిచూపినాడు. విరటుని శీలముకూడ కళంకరహితమై, యాతని యాచార్య గౌరవాతిరేకముతోఁ గూడిన విభవోన్నతి ప్రకటితమైనది. ఈ మూలమున తిక్కన కాంధ్రదేశముందలి మల్లయుద్ధవిసోదములను గూర్చిన సంప్రదాయములను, విశేషములను శాశ్వతంబగు వాఙ్మయరూపమునఁ జిత్రించి పెట్టుటకు మంచియవకాశము దొరకినది. ఇట్టి జగద్విఖ్యాతుఁడగు మల్లు నవలీలగ నెత్తివైచి ప్రాణావశిష్టుఁగఁ జేసి విడిచిన భీమునికి కీచకునివధ దుస్సాస్య మెంతమాత్రము కాదను భావము చదువరులకుఁ గలుగఁజేయుచు నిచ్చట తిక్కన భీముని మల్లయుద్ధ నైపుణ్యమును రుచిచూపినాడు.

ఇట్లే యసాధారణ కృత్యములను జూచి యెవరైన పీరినిగూర్చి సందేహింపలేదా యను ప్రశ్నను వారించుచు, తిక్కన ముందే జాగ్రత్తపడి,

“ పెరివారలు దమమెలఁగెడు

తెలుగుల దొరఁకొన్న వింతతెలుపులనేర్పుత

మొఱయుచు బలిచి త్తముఁ గొన

నొఱపు గలిగి మాన్యవృత్తి నుండుమరు దగఁ.”

అనిచెప్పి మూలములో లేకున్నను తా నొకసమాధానము కల్పించి పెట్టి నాడు. దీని మూలమున ముందు జరుగనున్న కథార్థమునుఁ గూడ చూచించినాడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పెరివారలు. దనుమెలఁగెడు తెఱఁగుల దొరకొన్నచో వింతతెరవుల నవలంబించి, యత్యంతనై పుణ్యముతో బయలువడకుండ రాజు చిత్తమున కనుకూలముగా నీపాండవులు దనుగౌరవమునకుఁ దగినట్లు ప్రవర్తించుటలో మిగుల జాగరూకులై యుండిరట. దీనివలన కీచకుని యలఁ గలిగిన యవరోధమునుండి తాము బయలువడకుండఁ దప్పించుకొనుటకై యవలంబించిన వింతతెరవును, నేర్పును, దుర్యోధనుఁడు తమసంగతినిఁ దెలిసికొనుటకుఁగాఁ జేసిన ప్రయత్నమునఁ దాము బయలువడకుండ రాజునకు సహాయముచేసి యాతని చిత్తమును గొన్నరీతియూ, తుదకు విరటుఁడు పాచికతోఁ గొట్టినపుడు గూడ తాము బయలువడక యాతని కపకారము గావితెరవున వింతనేర్పుల మెఱసి కుద కాతనిచిత్తము గొన్నరీతియు నీ మొదలగు వాని నీ పద్యముచే తిక్కన సూచించువాఁడువలె నున్నాఁడు.

కీచకవధఘట్టమునందు తిక్కనార్యుఁడు చూపినరచనా కౌశలమును, మూలమునుండి యీతనిరచన భేదించిన సందర్భములను పరిశీలించు.

కీచకవధ ఘట్టము

తిక్కనార్యుఁడు కీచకవధఘట్టమును గేవల మొకప్రబంధముగా గవింపఁదలఁచినవాఁడై, “ఇట్లు పాండవులు పాంచాలీసహితంబుగా విరాటనగరంబున వర్తించుచు” అనిచెప్పి తిక్కన పాంచాలీసహితులైన పాండవుల వర్తనమును గూర్చియే మరల నిచ్చట నెత్తినాఁడు. పాండవులు పాంచాలీసహితులై యుండుటచే వారికిఁగలిగిన చిక్కుల వైపునకు మనమునముల నాకర్షించుటకును, ఆచిక్కులను వారెట్టి వింతతెఱవుల మెఱసి దాఁటినది సూచింపఁదలఁచినవాఁడువలె నీవిశేషమును

అక్షరభాగ్య కవితా విమర్శనము

జేసిన ట్లున్నాడు. ఇట్లు జాగరూకులై వర్తించుచుఁ గతిపయదివసం బులు గొఱంతగా నేడుకాలంబు గడపిన సమయంబున నొక్కనాఁడు సింహబాండు తనయప్ప సుదేష్టకు మ్రొక్కింజనువాఁడదేవి కనతి మారంబుననున్న ద్రౌపదిని గాంచుట తటస్థించినదని చెప్పినాఁడు. ఇందలి కాలవిషయమున ప్రాచీనప్రతులలో బం. పరి. వా రాదరించిన పాఠములో పదినెలలుమాత్రమే గడచినవని యున్నది.

“ఏవం వసత్సు పార్థే ఘ మత్స్యస్య నగరే తదా,
మహారథేషు చ్ఛన్నేషు మాసా దశ సమభ్యయుః;
యాజ్ఞ సేనీ సుదేష్టాంతు శుక్రూష స్తీ విశాంపతే,
అవస త్పరిచారార్హా సుదుఃఖం జనమేజయ.”

దక్షిణదేశపు ప్రతులలోను, కొన్ని యుత్తరదేశప్రతులలోను

“తస్మిన్ వర్షే గతప్రాయే కీచకస్తు మహాబలః”

అనియు, తెలుగుప్రతిలో

“మాసాశ్చైకాద కాత్యయుః”

అనియు, బ్రాహ్మదొరగారి తెలుగుప్రతిలో మాత్రము

“పశ్చాత్తు ద్వాదశేమాసే వీర్యోన్మత్తో మహాబలః,

తస్మిన్ వర్షే గతప్రాయే ప్రవాసా దాగత స్తదా;

కీచకో నామ మాత్స్యస్య క్యాలో నిత్యం భృశం ప్రియం.”

అనియుఁ గానవచ్చుచున్నది. ఈతెలుగుప్రతిలో మొదట ‘పశ్చాత్తు ద్వాదశేమాసే’ అని చెప్పి మరల ‘తస్మిన్ వర్షే గతప్రాయే’ అని చెప్పుటచే నీరెండుపాదములు నొక్కసారి రచింపఁబడలేదేమో యనుసం దేహమున కవకాశమున్నను, మొత్తముమీఁద నిదియే తిక్కనరచనముదగ్గఁ జూచునట్లు కనఁబడుచున్నది. ఉత్తరదేశ పాఠములోని “మాసాదశ”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సమర్థయ్యే” అను కాలనూనకు ముందరి గంభముతో సాంధిక కనఁబడుట లేదు. ఏలయనఁగా, కీచకవధయైన మఱునాఁడే ద్రౌపది సుదేష్ఠ యొద్దకుఁ బోయినపుడు “రాజా గంధర్వులచలని పరాభవములన భయపడుచున్నాఁడు. కావున నీ వెచటికినిం బోవున”దని పలుకఁగా, ద్రౌపది

“త్రయోదశాహ మాత్రంతు రాజా గతుతు భామిని,
కృతకృత్యా భవిష్యంతి గన్ధర్వాస్తే న సంశయః;
తతో మా మపనేష్యంతి కరిష్యంతి తా ప్రీయః,
గ్రుహంహి శ్రేయసా రాజా గౌర్యుతే సహబాన్ధవైః”

అని ఇంక పదుచూఁడుదినములు గడువుపెట్టినట్లు కనఁబడుచున్నది. అనఁగా కీచకవధ జరిగిన నాఁటికి పాండవుల యజ్ఞాతవాసకాలమింక పదునాలుగు దినములు మాత్రము శేషించియున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇక్కడఁ బూర్వదినముననే కీచకుఁడు సుదేష్ఠయింట ద్రౌపదిని జూచి మోహించుట, యాదినముననే సుదేష్ఠ ద్రౌపదిని కల్లుదేరఁ గీచకునింటికిఁ బంపుట, ద్రౌపదీపరాభవము మొదలగునవి జరిగినవి. ఆరాత్రియే ద్రౌపది శిశునొద్దకుఁ బోయి తన పరాభవమునుగూర్చి తెలిపి మఱునాఁడు కీచకుని సంకేతస్థలమునకు రమ్మని చెప్పఁగా నారాత్రి వాడన్నటికి వచ్చుచియు, వధింపఁబడుటయు జరిగినవి.

ఉపకీచకులు కీచకున కగ్ని యిచ్చుట, యుపకీచకులవధ, ద్రౌపదీమోక్షము కాక విరటుఁడు దీనిసంతను విని భార్యతో ద్రౌపదిని బొమ్మని చెప్పుమనుటయుఁ గూడ నారాత్రియే జరిగినట్లు తిక్కన తెలిపియున్నాఁడు. పిదపనే ప్రభాతం బయినది.

మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలమున ద్రౌపది సుదేష్ఠను జూడఁబోయి నప్పుడే యామె “మాపురము రాష్ట్రంబు వెడలిపా మ్మొందినకా” అని చెప్పుటయు, ద్రౌపది

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ముందటియట్లు యింక పదుమూడుదినముల మాత్రమం భవ
స్థితిరవాస మియ్యకొనినం గడకేఱు మదీయవాంఛ”

యని బదులుచెప్పినట్లును తిక్కన రచించినాడు. దీనికి వెనుకటి
దినమునఁగాక నా ముందు దినముననే కీచకుఁడు ద్రౌపదినిజూచుట
తటస్థించినది గావున యజ్ఞాతవాసము 15 దినముల కంతమగు ననఁగా
ద్రౌపది కీచకునికంటఁ బడినట్లుగుచున్నది. దీనినిబట్టి చూడఁగా
బంజారకు పరిశోధనాలయమువా రాదరించిన పాతములోనే
“మాసా చ శ సమశ్శ్చయః” అని యజ్ఞాతవాసకాల మింకను రెండు
నెలలున్నట్లు సూచించియు, “త్రయోదశాహమాత్రంతు రాజారక్షతు
భామిని” యని ద్రౌపది పలికినట్లుగాఁ జెప్పబడుటచే పూర్వోత్తర
సంవర్క మేమియు కుదురుట లేదు. తెలుఁగులో కతిపయదినములు
కొంతగా నొకయేడు గడచినట్లు చెప్పటయేకాక, ద్రౌపదిని కీచ
కుఁడు చూచునప్పటికి మిగిలియున్న యా కతిపయదినములు పదునేనే
యొనట్లు సూచించుచు, దానికిఁ దగినట్లుగా నన్నటచ్చట కాలస్థితిని సంద
ర్భానుకూలముగా తిక్కనార్యుఁడు వర్ణించుటంజేసి, యీమార్పు
తిక్కనార్యుఁడే చేసియుండెనని నమ్మదగియున్నది. ‘వన్నే గతప్రాయే’
యన్న పాతము తిక్కన తెలుఁగును జూచి రచింపఁబడి యుండవచ్చును.

ఇట్లు కీచకుఁడు ద్రౌపదిని జూచిననాటికి వీరి యజ్ఞాత
వాసము 15 దినము లుండునని ద్రౌపది పెట్టిన గడువునుబట్టి నిశ్చ
యించినాముగదా. అనఁగా కీచకుఁడు ద్రౌపదిని చూచిననాటినుండి
యు త్తరగోగ్రహణసందర్భమున నర్జునుఁడజ్ఞాతవాసదీక్ష వసలి బయలు
పడిన నాటికి 15 దినము లై వవనుట. ఉత్తరగోగ్రహణము, అర్జునుఁడు
బయలుపడుట, దుర్యోధనాదుల సం దేహమును దీర్చు టకుఁగా ద్రోణుని
ప్రార్థనపైని భీష్ముఁ డజ్ఞాతవాస వత్సర వ్యాప్తిని నిష్కర్ష చేసి “వసు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మాఁడు హోయనములు దప్పక నిన్నటితోడన నిండె"నని చెప్పుట,
యివి యన్నియు తెలుఁగు భారతము ప్రకారము నొక బహుళ నవమి
నాఁడు జరిగినట్లు కనబడుచున్నవి. ఏల యనఁగా, దుర్యోధనుడే

“బహుభాష్టమి యీతఁడు స
న్నహనముతో బసులఁ బట్ట నవమిని మన గో
గ్రహణ మని నిశ్చయించి”

యున్నట్లు చెప్పఁబడినది. మూలములోను త్తరదేశ పాతమున

“ఆనత్త గాః సుకేర్మా వై ఘర్మపక్షస్య సప్తమిమ్,
అపరం దివసం సర్వే రాజన్ సంభూయ కారవాః;
అప్తమ్యాం త్వనుగృహ్లాంత గోకులాని సహస్రళః ”

అని సుకేర్మ దక్షిణగోగ్రహణము ఘర్మపక్షమున సప్తమి దినమునను,
కారవుల యుత్తరగోగ్రహణ వప్తమి నాఁడును జరిగినట్లున్నది. ఈ
శ్లోకములు దక్షిణదేశ పాతములో

“ఆనత్త గాః సుకేర్మాథ కృష్ణపక్షస్య చాప్తమిమ్,
అపరే దివసే సర్వే రాజ స్సంభూయ కారవాః;
నవమ్యాం తే న్యగృహ్లాంత గోకులాని సహస్రళః.”

అని మార్పఁబడి యున్నవి. అక్కడ “ఘర్మపక్షస్య సప్తమిమ్” అని
యొండఁగా నిచ్చట “కృష్ణపక్షస్య చాప్తమిమ్” అని యున్నది. ఘర్మ
పక్ష మనఁగా నిదాఘము: ఆషాఢమని యర్జునమిశ్రుని వ్యాఖ్యానము
మనఁ దెలియచున్నది. కాని గ్రీష్మఋతువునందలి సప్తమి దినమై
నచో ఏపక్షమందోవ్యక్తము గాలేదు. అక్కడ సప్తమి, అప్తమి అని
యొండఁగా, దక్షిణదేశపాతములో కృష్ణపక్షమందలి అప్తమి, నవమి
యని కనబడుటకుఁ గారణము కూడ తెలియవచ్చుట లేదు. కాని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తిక్కనాద్యుడు మాత్రము కృష్ణపక్షమునందలి అష్టమి నవమాలనే గ్రహించి తదనుకూలముగా కాలచూచనలను తేసి యున్నాడు. అర్జునుని విజయము, ఆతఁడు తక్కిన పాండవులతోడి బయలు వడుటయు దశమిదినమున జరుగుట సంభవించినట్లుగా నూచించుటకొఱకే తిక్కన యుత్తరదేశ పాకము నందలి సప్తమృష్టములను, అష్టమినవములుగా మార్చి యుండును. విజయనకు విజయము సమకూర్చిన దశమి గనుకనే, — లేదా విజయుఁడు విజయముతో శోభిల్లి బయలువడిన దశమి గనుకనే, విజయదశమి యనునది జాతీయోత్సవ దినము (national festival) గాఁ బరిగణింపఁబడుచువచ్చినది. నవమినాఁడు శమీపూజచేసి ఆయుధములచేకొని విజయమునుబడసి, దశమినాఁడు మత్స్యరాజ సింహాసనము నాక్రమించి అర్జునుఁడు, పాండవులును కొలువు దీర్చియుండుటచే నదియొక సంప్రదాయముగ గ్రహింపఁబడి యీనాఁటికిని ఆయుధపూజ, శమీపూజ, సింహాసనారోహణము (దర్బారు) మొదలగు లాంఛనములు విజయ దశమి దినమున దేశీయప్రభువులచే జరుపఁబడుచున్నట్లగపడుచున్నది. విజయనకు విజయము నిచ్చిన శమీవృక్షమే (విజయం దదాతీతి-విజయదా-శమీ) విజయదశమినాఁడు రాజులకుఁ బూజార్హులై యున్నది. ఈజాతీయ సంప్రదాయమును నూచించుటకొఱకే తిక్కన దినములను ముందుకు జరిపియుండును. అయితే ఈమార్పు దక్షిణదేశప్రతులలో తిక్కనకు పూర్వమే చేయఁబడియుండ నాశఁడనునరించె ననరాదా? అంటే, దక్షిణదేశ ప్రతులలోని పాత మొక్కరీతి నుండి, పూర్వోత్తర సందర్భము క్రమముగా నుండినచో నట్లే యనవచ్చును. కాని యట్లు కనఁబడదు. ఈప్రతులలో మత్తరదేశప్రతులలో ఎరె “ఆదత్తగాః సుకేశ్మవై” — సుకేశ్మ గోవులను గ్రహించెను — అని వైకంపాయనుఁడు చెప్పి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నట్లుగా భూతక్రియయే యున్నను, కరువాత శ్లోకములలో “నవమ్యాం త్వనుగృహ్లాంతు,” “నవమ్యాం తత్ర గృహ్లాంతు,” “నవమ్యాం త్వను గృహ్లాంతు” అని భిన్నపాకములు కలవు. “అనుగృహ్లాంతు” అనునది విధ్యర్థముగు (లోట్) క్రియారూపముగా నుండుటచేతను, పైని ‘ఆదత్త’ అని భూతార్థక్రియ యుండుట చేతను, ఇవి యెవరు చెప్పిన మాటలో వ్యక్తముగుట లేదు. పైశ్లోకములకు క్రిందిశ్లోకములకు పాండిక కనబడదు. కావుననే యొకవేళ తెలుగు భారతములో దుశ్శోధనుడే కార్యనిశ్చయమునుచేసి ‘నవమిని మనగోగ్రహణ’మని చెప్పినట్లుగా నున్నదానిని జూచి, పై ‘ఆదత్త’ అనుక్రియను పాటింపక, తెలుగునకు సరియగు గ్రంథమును, విధ్యర్థక్రియతోఁగూడినదాని నెవరైనఁ జేర్చి యుండు రేమో యని తలంపవలసి వచ్చుచున్నది.

ఇట్లు 15 దినములుమాత్రమే యవశిష్టంబై యున్న కాలమున రాజునకు క్యాలుఁడు, ప్రియుఁడు, నేనాపతియునగు కీచకుఁడు జలజేతు గను జూచెనని యున్నది, మూలమున. ఈవిశేషణములు కీచకునకు విరటునితోఁగల సంబంధమును మాత్రము నూచించుచున్నవిగాని కీచకుని స్వభావము నేమియు విశదీకరించునవిగా లేవు. కాని తిక్కనార్యుఁడు ప్రప్రథమముననే “మత్స్యపతిమఱిందియు దండనాథుండును” అను మూలములోని విశేషణములను గ్రహించియు, నింక “రూపాభిమానియు, నానాభరణ ధరణ శీలుండును, దుర్విదగుండును, బలగర్వితుండును నగు సింహబలుండు” అని క్రొత్తవిశేషణములచే నాతనిస్వభావ మంతయు ముందే పూసగుచ్చినట్లు మనకు వివరించి తెల్పినాఁడు.

ఈ విశేషణములచేతనే యీతనిఁగూర్చినకథ యెట్లుండునో నూచించుచు, ముందాతనికృత్యము లీవిశేషణముల నెట్లు సార్థకపఱచునో

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వ్యక్తికరించును. అప్పుడు మొక్కంజనిన కీచకుఁ డామె కనతిమారమున నున్న ద్రౌపదిని జూచినాఁడు. మూలములో ద్రౌపదిని సుదేష్టయింటిలో నెచ్చటనో తిరుగుచుండఁగాఁ జూచినట్లు చేప్పఁబడియున్నది: “తథా చుంతీం పాంచాలీం సుదేష్టయా నివేశనే”. చూచి యామెతో వెంటనే సంభాషించినట్లున్నది. తిక్కన దానినిమార్చి సుదేష్ట యొద్దనుండఁగానే చూచినాఁడనిచెప్పి యాసందర్భమున కొకవిధమగు యాపకత్యయోగ్యత (dramatic turn) ను కల్పించినాఁ డనవచ్చును. ఇట్లామెకు మొక్కంబోవు సందర్భమున నామె కనతిమారమున నున్న ద్రౌపదిని జూచిన కీచకుని యాంతరంగికభావములను, మానసికవృత్తులను, హృదయావేగమును నత్యద్భుతముగాఁ బదిపంఢ్రెండు పద్యములలో వర్ణించినాఁడు తిక్కన. కీచకుఁడు పైకొక్కమాటయైన ననలేదు. ద్రౌపదీకీచకులచే పైకొక్క పలుకైనఁ బలికింపక వారి యింగితాకారచేష్టాదులను మాత్రము వర్ణించుచు నవి యొండొరులపై నెట్లు తమతమ ప్రభావముల నెఱిపి వారివారి మనోవృత్తులను మార్చుచు వచ్చినవో వ్యక్తముచేయుచు నొక కొంతనేపు మాటలులేని యతిరమ్యంబగు సినీమాచిత్రమును మనకండ్ల యొదుటఁ బెట్టి కేవలహాస భావాదివర్ణనముచేతనే కథ నడిపించినాఁడు. ఇట్టి యత్యద్భుతంబగు మానసికవృత్తి వివరణము, చిత్రకల్పనము నాంధ్రవాఙ్మయమున మఱియెచ్చటను గానము. ఈవిషయమున నీతఁడొక్కొకపుడు ‘షేక్స్పియర్ కాళిదాసాదిమహాకవులఁగూడఁదలదమ్ముచున్నాఁడా’ యవిపించును. తిక్కనాద్యునికవితిలోని ముఖ్యమైన విశేషగుణ మీమానసికవృత్తి వివరణమనునదే. ఆంధ్రకవులలో నెవ్వరు నీతనితో నీగుణమునఁ బోల్పదగినవారు కనఁబడరు. తిక్కనలోని యీ విశేషలక్షణము నాంధ్రకవితావిమర్శకు లవశ్యము గమనింపఁదగియున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ప్రబంధకవులవలె తిక్కన 'నన్నుఁ జూడుడు, నాకవితను జూడుడు' అని పైకి రాడు. ఏదో భారతకథను జెప్పుకొని వెళ్లిపోవు చున్నాఁడనిపించునేగాని, సందర్భముతోను, జౌచిత్యముతోను అవసరమందినను లేకున్నను, ఆహా! ఈ పద్య మెంత బాగుగా రచించినాడు అని యనిపించునట్లు చేయఁడు. అతని కవితాచాతుర్య మంతయు కళాగోపనమందే యున్నదని చెప్పవలసి యున్నది (His art lies in concealing art).

“గగనకల్లోలినీ కల్లోలమాలికాహస్తీ సకంబుల నవఘటించి—”

“తపనీయవందైకధవళాతపత్రితోద్బంధతేజఃకీర్తిమండలుండు—”

ఇత్యాది శ్రీనాథాదుల పద్యములవలెనే సందర్భ మక్కఱలేకయ పద్య మెంత బాగుగా నున్నదని సంతోషించు నట్లాతఁడు చేయఁడు. తిక్కనార్యుని కవితాకళ భావము క్రింద వఱుగువడియే యుండును గాని నన్ను చూడుమని పైకి రాదు. పై సందర్భమున తిక్కనచేసిన మానసికవృత్తుల వర్ణనయంతయు మూలములో నేమియులేదు. అంతయు స్వకల్పితమే.

ద్రౌపదిని జూచినతోడనే కలిగిన యాతనిస్థితి సంతస్వాభావికముగా వర్ణించినాడో చూడుడు:

“అక్కజమైన చెల్వమున నాత్మకు ప్రేగయి పొల్చుసొల్లిపై
నెక్కినుమాడ్కిఁ గ్రమ్మఱుపనేరక యూరక నిర్బై గాముచేఁ
జిక్కిననెమ్మనంబు గడుఁ జేడ్చడుమానము చేష్టితంబులకా
దక్కిన యంగముం దలఁచుదైర్యము నైయతఁ డప్పు డయ్యెడన్.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కీచకుండు సహజముగా రూపాభిమాని. రూపవతులగు స్త్రీల ననేకుల నీతఁ డెఱుంగును. తలఁపనితలంపుగా నిట్టియపూర్వసౌందర్య భాజనంబగు నీమెను మాచుట యాచనియాత్మకు వ్రేఁగయినది. అట్టి యాశ్చర్యకారణమునఁ దగులుకొనినచాపును మరల్చలేక యుట్లే నిశ్చయ్యుండై నిలిచిపోయినాఁడు. మనస్సు మన్మథాఢీనమైనది. ఆ ట్లుగుటచే చిత్రోన్నత్యముచెడినది. కావున ధైర్యము చలించినది. ఫలితము నిశ్చయ్యతయే. అత్యాశ్చర్యకరమైనస్త్రీసౌందర్యమును హతాత్తుగాఁ జూచిన వానిస్థితి వానిచిత్తవికారమునందలి యంతరువులు (stages) కీచకునికిఁ దగినట్లుగా నింతచక్కఁగా వర్ణించుట సామాన్యకవులకు గులభసాధ్యముకాదు. ఇదియంతయు నామెను జూచినతోడనే గలిగినస్థితి. పిదప వానిశ్చేష్టతి కొంత పదునప్పటి కాసింహబలుఁడు తనహృదయము ద్రౌపదీరూపమును నురిచగిలి మిగుల పరితాపపడుచుఁ గాముఁడను బల్లిదపువేఁటకాని బారిఁబడినట్లుగాఁ దెలిసికొనెను. ఇది రెండవస్థితి (stage). ఆప్పు డాసింహబలుఁడు తలరి-సంభ్రమించి నిజాంతర్గతంబున నిట్లు చింతింప మొదలుపెట్టినాఁడు. ఆతని మనోవృత్తులయొక్క క్రమాంతరములను (stages) ఎట్లు తిక్కన వర్ణించుచున్నాఁడో గమనింపుఁడు: ఈతఁడు రూపాభిమాని యనిగదా చెప్పఁబడియె. తాను రూపవంతుఁడనని—తనరూపమందేవిశేషాభిమానముకలవాఁడగుటయే కాక, ఇతరులరూపసంపదయందు నీతని కభిమానదృష్టి కలదు. కావున ద్రౌపదిరూపమే కీచకుని నింతగా మొదటనే యాకర్షించినది. ఆరూపమునుగూర్చియే యింకను దలంచుచున్నాఁడు.

“ ఎందును నిట్టిరూపు నరు లెవ్వరుఁ గాంచిరె యేన కాదు సంక్రందనమూతికికా దగిలి కన్గొనఁజాలరె.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

ఇయ్యికల్లకలవాడైనను తగిలి కన్గొనవలసినదే. తనలెక్కడేమి యని గూతని భావము.

'... .. ఇందిరా
నందనునాజ్ఞ యేచి భువనంబునఁ బ్రబ్బుదె, యిత్తలోదరిం
జెందఁగఁ గాన్పు గాదె ఫలసిద్ధి పురాతనపుణ్యవృద్ధికి॥".

ఇట్లొక యాపాతిశయము నొకసారి పట్టించికొనినాఁడు. ఇం
కొక దనివీటిరలేదు. ఆశ్చర్యాతిరేకము చల్లారలేదు. దేవతలందఱును
గూడ నీతనివలెనే యీమొముందు లొంగిపోవలసినవారే.

"ఇయ్యింతిప్రాపున నయ్యనంగుఁడు పార్వ
తీకున్నెనను దక్క నేలకున్నె
యిన్నాతిచెలువంబు గన్న శచీప్రియుం
డైనను గనుకని నలయకున్నె
యిత్తన్వి కనలేమి కదిరిపన్నిదము భా
షావిభుతోనైనఁ జఱవరాదె
యిత్తలోదరి జీవిలేకున కిందిరా
పత్తిన్నెన మెచ్చక పలుకఁజనదె
కుసుమబాణుని బాణముల్ గూడ నైదు
కరఁగి నేరిమివాటించి కరువుగట్టి
పోసి చేసి చైతన్యసంపుటముఁ దగఁ ఘ
టించిలో కాక యిట్టిచేడియలు గలరె."

ఇట్లు దేవతలను, ప్రాచీనైతిహాసికపురుషులను సాటికొనెచ్చుచు,
మీను జూచినచో వారును దనవలెనే ప్రవర్తించుకుందురా యని తన
ప్రవర్తనను సమర్థించుకొనువాఁడువలె పలికినాఁడు. ఇట్లే యింకను

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వతిశయోక్తులతోఁ గూడిన భావములను, ఉత్ప్రేక్షోపమాద్యలంకాభా
నులతోఁ గూర్చి సమాంతరములగు (periodic structure) వాక్యక
చనగల పద్యములలో వర్ణించి మూలమున లేని యీ యాంతరంగిక
శృంగారభావాతిశయమును వెల్లిపుచ్చినాఁడు తిక్కన. ఇట్టి ఋణనల
యందే యాంధ్రప్రబంధ మహావృక్షమూలబీజం బగపడుచున్నదని
చెప్పవచ్చును. పై పద్యము నెత్తుగీతిలోని భావముయొక్కయు, వాక్య
రచనయొక్కయు ఛాయయే పెద్దనార్యుని

“నేఁడేటేటియసల్ దెచ్చి నీరజాపు
సానఁబెట్టినరాపాడి చల్లి మెదిపి
పదను గుధ నిడి చేసెనో పశ్యభవుఁడు
వీనిఁ గాకున్నఁ గలదె యీమేనికాంతి.”

ఆనుపద్యమునఁ గనఁబడుచున్నది గదా! ఇంద్రదాదిదేవతలమాట య
టుండ నీమెరూపము చూచిన మన్మథునికే విరహతాపము కలుగక
మానదట.

“ఈనెలఁతఁ గన్న మన్మథుఁ
డైనఁ జిగురు గొడుగు పువ్వుటమ్ములు సాదలున్
లోనుగ నెజ్జలు నేయం
దా నియమింపందె విరహతాపము పేర్మిన్.”

ఇంతయు కామెరూపాతిశయమును గూర్చి మనంబునఁ దలపోసి
నాఁడు. అక్కడి కావిషయ మైనది. కావుననే తిక్కన ‘అని వెండి
యు’ ననుదానితో విషయభేదమును, లేదా భావభేదమును నూచించు
చున్నాఁడు. ఇప్పటికి సంద్రమాశ్చర్యములు కొంత యుపశమించినవి.
ఇక నామెస్థితిగతులను గూర్చినవిచారణ. ఆమెను తాను పొందఁగొంచు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

తెలుగు, అందులఁ దనకు సాయపడువారు, వీనినిగూర్చి భావింపఁ
వోడంగెను.

“దీనిజన్మంబునఁ దేజంబు నొందిన

యింతియుఁ బతియును నెవ్వరొక్కొ.” మొ.

ఇట్లుకొక్కొ, ఒక్కొ యని వితర్కనూచనాపద్ధతిని జేసిన పద్య.
రచనయు ప్రబంధరీతికి దారిచూపినది. తరువాతి ప్రబంధకవులు దీనిని
విశేషముగా ననుసరించిరి. ఇదియదియననేల? ఈ శృంగారఘట్టము
లోని రచనాచ్ఛాయ లన్నియు తరువాతిప్రబంధములఁ గనఁబడుచునే
యందును. కాని కొన్నిచోట్ల వీనియందలి యాచిత్యసంగ్రహణము
మాత్రము కానరాకుండును. పిదప మనోజవికారమగున్నజైయున్న
యాతని యాంతరంగికచేష్టలను, హృదయావేగమును, మనమునందలి
త్రొక్కడుపాటును, ఎట్లు వ్యక్తముచేసినాఁడో చూడఁడు:

“అని యని యుగ్గడించు ధృతి యల్లలనాడిన తల్లడించుఁ బై
కొను తలఁ పోరగించు మదిఁ గోర్కులు పేర్చిన నప్పళించు నె
ట్టన తెగ నగ్గలించు నచటకొ జనులం బరికించు బుద్ధిచూ
లిన వెన నెంతయుం గళవళించు మనోజవికారమగున్నజై.”

“అనియని యేమేమోచెప్పుచు నుగ్గడించు”——‘అనియని’ యనుటచే
వాతని కెంతచెప్పినను ఇంకను జెప్పవలె ననియె యున్నట్లు కవి
కూచించుచున్నాఁడు. ధైర్యము చలించుటచే మనమును చలించును.
పైకి పొంగివచ్చు భావమును——ఆమెను చేపట్టవలెననెడి భావమును——
తొలగించి వేయుచున్నాఁడు. కాని మనమున నామెవిషయమగు
కోర్కెలు పెచ్చు పెరుగఁగా నూటలూరుచున్నాఁడు. కోర్కె పెచ్చు పె
రుగుటచే నిక నాగలేక చివరకు సాహసించి తనకోర్కెను కార్యరూప.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మును బొందించుటకు సిద్ధపడి యుత్సహించును. కాని యంతరంగిక మగు కోర్కెను బాహ్యంబగు కార్యరూపమును బొందించెడి సమయమున నచ్చట నితరజనులుండుటను బరికించి నాడు. ఇదియెంత స్వాభావికమైనదో పరికింపుడు. ఎట్టి దుర్మార్గుడైనను తాను జేయుదుష్కార్యమున కేదో యొకమటుగను జూచుకొనునేగాని యితరులు చూచుచుండ బహిరంగముగాఁ జేయునొల్లఁడు గదా. అంతరంగికములగు కోర్కెలను బాహ్యచివయము లేమియు నడ్డుపెట్టఁజాలవు. కాని యవి క్రియారూపమును దాల్చినపుడు మాత్రము బాహ్యప్రపంచ పరిస్థితులతో వానికి సంబంధము కలుగకమానదు. కావున నవి తనమగుముగ మార్పుచెందవలసి వచ్చుచుండును. కీచకుని ద్రౌపదివిషయముగు కోర్కెలు బలవంతపటుపఁగా సాహసించి వానిని క్రియాత్మకమును బొందింపఁజలఁచెను గాని అవి క్రియారూపమును బొందు సమయమునకు బాహ్యప్రపంచమర్యాదతో వానికి సంఘర్షణము ప్రాప్తించినది. అంతరంగిక భావప్రపంచ మర్యాదకును, బాహ్యప్రపంచమర్యాదకును పొందికలేకుండుట తటస్థించినది. ఆ విషయ మాతనికిఁ దెలియవచ్చినంతనే—అనఁగా “దెగనగ్గలించియు”, సాహసింప యత్నించియు నచటిజనులం బరికించినంతనే, బాహ్యప్రపంచమర్యాదకు విరుద్ధంబుగఁ బ్రవర్తించుచుంటిమనుభావము పొడముటతోడనే—ఈసంఘర్షణము మూలమునఁ దానుతలఁచిన కార్యముకాక పోవుటచే బుద్ధిమాలినది; నశించినది; చెడిపోయినది. ఇంతకాలమునుండియుఁ బనిచేయుచున్నది యాతని మనస్సు; ఆమనోరథముపై నెక్కి యింద్రయము లనుహయంబులు తీసికొనిపోయినట్లెల్ల పోయినాడు. వెల్లి వెల్లి యది బాహ్యప్రపంచమును పెద్దరాతికి టక్కునకొట్టుకొన్నది. ఆకారణముచే రథము బోర్లఁబడి బుద్ధిక్రిందపడి చెడిపోయినది. ఇంక నీరధికుఁడు మనోజవికారమగున్మఁడై

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నది మాత్రము కాదు. దీనిఫలితమును ముందు రెండుపద్యములలో నూచిల్ల చుచున్నాడు:

“మాసినచందముఁ దనుఁ గని

రోసినడెందముఁగల తరుణి నెఱుఁగఁడ వి

ప్రేసిన మచనునిచే ధృతి

వాసిన బెగఁదొందు సింహబలుఁ డట్టియెడన్.”

బుద్ధి మాలినవాఁ డగుటచేతనే యా ద్రౌపదియొక్క మాసిన చందమునుగాని, ఈతని వికారచేష్టల నపుడే గ్రహించి తనయేవగింపు నూచించుచు నాతనిఁ జూచి రోసిన డెంగముగలదై యున్న యాతరుణి వైఖరిని (ముఖవికారాదులను, చేష్టలను) బట్టి యామె యభిప్రాయ మునుగాని, తెలిసికొన లేకపోయినాఁడట. ఇక్కడ తిక్కన యాంత రంగికభావములకు బాహ్యకారమునకును గల సంబంధమునే గాక, యొకరి యింగితాకారములు మఱియొకరిపై నెట్లు పనిచేయుచున్నవో (reflective action) చూపుచున్నాడు. కీచకుని మనోవికార ములు ద్రౌపదియనమునఁ బ్రతిఫలించి యామెను రోసిన డెందముకల దానినిగాఁ జేసినట్లు వర్ణించుచున్నాడు. నాటకరంగమున మనకనుల యెదుట నభినయించు పాత్రలలో నొకపాత్రయొక్క యాకారేంగిత చేష్టాదు లితరపాత్రల మనోవృత్తులపై నెట్లు పనిచేయుచున్నవో వారి వారిముఖలక్షణాదులనుబట్టి మనమెట్లు గ్రహింపఁగలుగుదుమో, అట్లే తన మున్న నైపుణ్యముచేతను, భావవ్యక్తములకు విశేషణ పదసంయోజనముచేతను మాత్రమే, తిక్కనార్యుఁడు నాటకరంగమునందువలె నాయాపాత్రలను వారివారి మనోవృత్తులతో, ముఖలక్షణములతో, ఆకారచేష్టాదులతో మన కనులయెదుటఁ బెట్టి గ్రహింపఁజేయు చున్నాడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“తనుగనిరోసినడెంద” మనుటచే ద్రౌపది యాతని వికారముల నన్నిటిని గనిపెట్టుచున్నదనియు, వానిని జూడ నామె కేవలింపు పుట్టినదనియు, ఆహృద్ధతచును భావమును ముఖపై ఖరిచే ప్లడిచేయు చునే యున్నదనియు తిక్కన తెలుపుచున్నాడు. కాని కీచతుః డిప్పుడద్దానిఁ దెలిసికొనుస్థితిలో లేడు. బుద్ధి మాలినవాఁడు, వివేకవిచూఁడునైనవాఁడు కావున నామె చూపిన యేవలింపుభావమునే

“మదనవికృతియగుగాఁ దనమదిఁ దలంచి

రాగసాగరపూరనిర్మగ్నుఁ డయ్యె”ను.

ఇంతకు పూర్వము నిహంతర్గతంబున నామెనుగూర్చి తలపోసినంతవఱకు మనోజవికారమగునుఁడు మాత్ర మయ్యెను. కాని ‘బుద్ధిమాలిన’ పిదప మఱియొక్క మెట్టెక్కినాఁడు (లేదా దిగినాఁడని యనుటయే సమంజ సము). రాగసాగరపూర నిర్మగ్నుఁ డైనాఁడట. ఇది యాతని మానసికా వస్థయందు రెండవయంతరము (2nd stage of his mental state). ఇప్పు డాతని నెట్లు వర్ణించినాఁడో చూడుఁడు. నరాధముఁడట. వివేక విచూఁడు నరాధముఁడే యగుఁ గదా! రోసినడెందముగల ద్రౌపది యొక్క హృదయాంతరాళంబున మెలఁచు భావములు ఎట్లు విచారితములై నవో, బాహ్యకారచేష్టాదు లెట్లు ప్రతిఫలించినవో, యీ క్రిందిపద్యమున వర్ణించినాఁడు:—

“ఐహవక నను జూచె వీడని యెడఁ గలు

పించిన నొండొండ చెమట వొడమ—”

“పార్తివైనెక్కొనుచూడ్కి గ్రమ్మఱుపనేరక యూరకనిల్చె” నని వర్ణించినదానికే దగినట్లుగా నిచ్చట దాని ప్రతిఫలక్రియ (reflective action) వర్ణింపఁబడినది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ ననుచితకృత్యంబు లాచరించు విధాత్మ
బలిమికి నివ్వెఱపాటు దోఁప
నిచ్చట దిక్కులే రెవ్వరు నా కను
భయమాన మేనఁ గంపంబు వుట్టఁ
జేయంగ నేమి యుపాయంబు లేమి నా
ననమాన వెల్లఁదనంబు గదుర
నున్న పాంచాలిఁ గనుఁగొని యన్న రాధ
ముఁడ్లు వివేకవిదూరుఁడై ముదితుఁడగుచు
మదనవికృతియగాఁ దనమదిఁ దలంచి
రాగసాగరపూరనిర్మగ్నుఁడయ్యె.”

ఇచ్చట హృదయము నందలి కలఁతకు-కేరీరమున చెమట, విధిక్య
తంబును, తన యశేక్తతను చలించినపుడు నివ్వెఱపాటు, దిక్కు లేరను
భయముచేఁ గంపము, ఏమిచేయుటకుఁ దోచనియప్పుడు తెల్లఁబోవుట,
అను నీయాభ్యంతరబాహ్యృత్తులకుఁగల పాండిక వెలిపుచ్చుచు
నెంతయు రమ్యముగా వర్ణించినాఁడు. మనోజవికారమగుఁ డగు కీచ
కుని యొక్కయు, భయకంపిత యగు ద్రౌపదియొక్కయు రసాను
గూంబగు మానసికవృత్తి వివరణ మనన్యసామాన్యంబని చెప్పవలసినదే.
ద్రౌపదికి భయకారణమున బయలువెడలిన స్వేదప్రళయవై వర్ణ్యవేషధు
లను సాత్వికభావములను శృంగారరసప్రేరితములగు మదనవికారము
లని తలంచుట కీచకుని కిపుడుప్రాప్తించిన వివేకవిదూరత్వముయొక్క
ఫలమే. అట్లు తలఁచి యాతఁడు రాగసాగరపూరనిర్మగ్నుఁడైనాఁడు.
వెంటనే యిందుకనేపు తన్మయత్వమును బొందినాఁడు. కావుననే
అయ్యవసరమున

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“పాలకుకాంతి యింత పోలివోవఁగనీ కెసలారఁ దార ని
 శ్చలతఁ గడంగి క్రోలికొనఁజాలుట, కీచకముఖ్యు లోచనం
 బులు నయనంప్రధానమును పూర్వసంస్థితి దప్పకుండఁగా
 నెలమి వహించెఁ దక్కుఁగల యింద్రియవర్గము ధిక్కరించుచుకొ.”

ఇది యింనుక తరువాతి ప్రబంధకవుల పర్వనరీతినే యున్న ట్లగపడి
 నను, వాని యందువలెఁ గృత్రిమ భావముల నతిశయోక్తిచే వర్ణించు
 నది గాక, ఎంతసముచితమై సందర్భానుకూలమై విస్తృతిని వర్ణించునదై
 యున్నదో గమనింపుఁడు. ఆతని తన్మయత్వ మెంతచక్కగా వర్ణింపఁ
 నున్నది! కీచకునిలోచనంబు లామె తనుకాంతిని నిశ్శేషముగాఁ గ్రోలఁ
 చుంటి తత్కార్యమునంద గాఢముగనిమగ్న ములగుటచే నిశ్చలత్వమును
 నొందినవి. ప్రస్తుతస్థితిలో నితరావయవములేవియు వా రాగరసమును
 గ్రోలు వ్యాపారమున వ్యగ్రములగుట కవకాశము లేకుండుటచే, సర్వేం
 ద్రియములకు నయనము ప్రధానముగావున వానికార్యములనన్నిటిని
 నయనములే చక్కఁబెట్టుచున్నవట. సర్వేంద్రియముల మూలమునఁ
 గలుగు ననుభవమును నయనముల మూలముననే యనుభవింపఁదొడంగ
 నని యెంతయు గంభీరముగాఁ జూపుచున్నాఁడు. ఆ సమయమునఁ దన
 ముప్పయుఁ, బరిజనములును దనను, దనచేష్టలను జూచుచున్నారను
 నుకోచమైన నాతనికిఁ గలుగలేదు ఆకాంతిఁ గ్రోలినకొలఁదిని కరం
 దుప్పని తమక మాతని చిత్తము గప్పివేసి యాతనికి మఱింత పరితాప
 మును గలుగఁజేసినది. మనోవికారముల క్రమాభివృద్ధి (develop-
 ment) నెంతరమ్యముగా వర్ణించుచున్నాఁడో చూడుఁడు. మొదట
 మనోవికారమగును, పిదప రాగసాగరపూరనిర్మగ్నుఁడు, అనం
 తరము తమకము మనమును గప్పివేయఁగాఁ బరిశ్రుతుఁడు, ఆవెనుక
 శిగ్గులం బంతకంతకు నగ్గులింప నొదవుచెమటతోఁ జిత్తంబు చెదరిన

అష్టభారత కవితా విమర్శనము

వాడు నై, తుదకు ఇందుమెలగఁ దలఁపేది యాసింహబలుఁడు అనం
గుపట్టి యాడెడు జంత్రంబుపడి నుండెను. మొదట నా “సౌలఁతుక
కాంతినే రూపాభిమానియగు నాతఁడు నిశ్చలముగాఁ గ్రోలినను, తమకము
పొచ్చినకొలది అనిశ్చలత చెవరి, యాతనిదృష్టి యామె ప్రశ్నక
శరీరావయవములమీఁదికి వ్యాపించినది. అప్పుడు

“తస్యంగి మవ్వంపుఁ దనులత నెసఁగెడు
నునుగాంతి వెల్లువ మునుగఁబాటె”ను;

“కిసలయహస్త కంఠేల నేపారు శ్రో
మ్మిం చను లేయొంక మిగులఁ బర్యే”ను;

“కమలాస్య ముద్దుమొగంబు రేమెఱుంగుల
మొత్తంబడరి చుట్టు ముట్టికొనియె;”

“ధవళాక్షి తొంగలికలుచు రెప్పలచెన్ను
కప్పును చీకటి కవియుదేరె.”

వీనిని జూచినకొలది బెగ్గలంబంతకంతకు నగ్గలించినది. దానిఫలముగాఁ
జెముటపట్టినది. అతని యప్పటిస్థితి మనకు గోచరింపఁ జేయుటకుఁ గా
నెట్టి మాత్మువిషయములను గూడ విడువక నూచించుచున్నాఁడు.
రాగసాగర నిమగ్నుఁడు, వివేక విదూరుఁడు, బుద్ధిమాలినవాఁడు నైనను,
కీచకునిదృష్టి నెచ్చట ప్రసరించునట్లు చేసినాఁడో తిక్కన
చూడుఁడు. ఆతస్యంగితనులత, కిసలయహస్త కంఠేలు, కమలాస్య
ముద్దుమొగము, ధవళాక్షితొంగలిరెప్పలు అని భావగంభీరములగు
విశేషణములతో ప్రధానావయవములను, బాహ్యదృష్టికిఁ గనఁబడెడు
ముఖ్యావయవములను మాత్రమే వర్ణించెనుగాని తరువాతి ప్రబంధకవుల
వలె నశశిఖపర్యంతము వివస్త్రయగు స్త్రీని వర్ణించినట్లు వర్ణించలేదు.
తిక్కనార్థుని శృంగారవర్ణనలలోని విశేషము లతిగంభీరములు, నతి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రమణీయములు. కీచకుడుచేయు శృంగారవర్ణనములలోనైన నెచ్చట నసభ్యశృంగారపు సౌక్యమును గానరాదు. ఎన్నిసాకులు వర్ణించినను, కనుగవ, తనులత, ముద్దుమొగము, పదతలములు, మృదుకరములు వీనినే వర్ణించుచుండును. పరిభృతవస్త్రులగు వారల యవయవములలో బాహ్య దృష్టికి గనబడు నవయవము లివియేగదా. ప్రబంధకవు లాంతరంగిక దృష్టి, లేదా మనోదృష్టితో వారుకట్టిన యుడుపులలోపలఁ దూఱి నూఁగారు, వశులు, ఊరువులు, బాహువులు మొదలగు వానిని వర్ణించు చుందురు. శృంగారమునది యవయవముల యొప్పులలోనేకాక, వానివలనఁ బైకి ప్రసరించు కాంతి విశేషము, లావణ్యతేజము నందును, వానివలన వ్యక్తము చేయఁబడునాంతరంగిక గుణసంపదముందునే యున్నదని ఘోషించువాఁడువలెనే, తనులతకాంతి, కెంగలనేపారు క్రొమ్మించు, మొగంబులేమెఱుంగులమొత్తము, తెప్పలచెన్ను, వీనినే ప్రశంసించినాఁడు. కీచకునివంటి వివేకవిదూరుఁడు కీచకాధముఁడుగూడ, నీయవయవముల మూలమున వ్యక్తమగురేఖ, గరువతనము, చెన్ను మొదలగువానినే ప్రశంసించునట్లు చేసినాఁడు తిక్కన. తిక్కనార్యుని శృంగారవర్ణన లపూర్వములు, ననన్యసామాన్యములు ననుటకు సందేహములేదు.

ఇట్లంతమును ద్రాపదీకీచకులదే నొక్కపలుకైన పలికించక వారియంగితాకారచేష్టాదులను మాత్రము వర్ణించుచు నవియొందొరుల మనోవృత్తుల నెట్లు మార్చుచున్నవో నీనీమాచిత్రమునవలెఁ జూపుచు నొకవిధమగు మూఁగనాటకమును బ్రదర్శించినాఁడు. ద్రాపదీ కీచకులను గూర్చిన యీమనోవృత్తివర్ణనమంతయు తిక్కనార్యునిచేఁ గల్పితమెగాని మూలమున నేమియుఁ గానరాదు.

“తాం దృష్ట్వా దేవగర్భాభాం చ రన్తీం దేవతామివ,

కీచకః కామయానూన కామబాణేన పీడితః.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

‘తాం దృష్ట్వా’ అనుదానినిబట్టి ఎట్లుచూచినాఁడో, కీచకుఁడు చూచి యెట్లైనాఁడో చెప్పుటకు తిక్కన 12 పద్యముల గ్రంథమును పెంచి నాఁడు. పైశ్లోకము తరువాత కీచకుఁడు సుదేష్టయొద్దకుఁబోయి యామెను గూర్చి యడుగకయే, ద్రౌపదియొద్దకే పోయి పలికినట్లు దక్షిణదేశీప్రజులలో నీక్రింది శ్లోకములు కనబడుచున్నవి:—

“సతాం సైంధ్రివేషేణ వసంతీం రాజవేశ్మని,
ఉపగమ్యానపద్యాంగీం పాంచాలీమిద వబ్రవీత్;
కాసి త్వం చాదసర్వాంగి శ్యామావేదికృతోదరి.”

బ్రాహ్మదొరగారి తెలుఁగుప్రతిలో మాత్ర మీ శ్లోకములతరువాత నిట్లు కలదు:—

“వై శంపాయనః

తదాతు దృష్ట్వా చలతీం చ కీచకః
తత స్సమభ్యేత్య నరాధిపాత్మజామ్,
ఉవాచ కృష్ణా మభిసాంత్యయంస్తదా
మృగీంద్రకన్యామివ జంబుకా వసే.

కీచకః

న త్వం పురా జాతుమయేహ దృష్ట్వా
రాజ్ఞో విగాటస్య నివేశనే శుభా,

... ..

... ..

దాసస్తనాహం పృథుతామ్రలోచనే
వశామగో వారణభేలభామినీ.” మొ.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఉత్తరదేశ పాతమునను, కుంభఘోష ముద్రితప్రతిలోను (ఈ
వయమున నిదియు త్తరదేశపాతము ననుసరించినట్లున్నది) —

“సతు కామాగ్ని సంతప్తస్సుదేష్టా మభితోగతః,
ప్రహసన్నివ నేనానీ రిదం వచన మబ్రవీత్,
నేయం పురా జాతు మయేహ దృష్టా
రాజ్ఞో విరాటస్య నివేశనే శుభా,
... ..
కా దేవరూపా హృదయంగమా శుభా”

అను శ్లోకముల తరువాత

“గత స్సుదేష్టా మభిమన్త్య కీచకః
తత స్సమభ్యేత్య నరాధిపాత్మజామ్,
ఉవాచ కృష్ణా మభిసాన్త్యయింస్తదా,
మృగేంద్రకన్యామివ జంబుకో వనే.”

అను శ్లోకము కలదు. ఈ సందర్భమున తిక్కన రచనలో మొదట కీచ
కుడు సుదేష్టకు మ్రొక్కంజనువాడై యామెయొద్దకుం జని, ద్రౌప
దినీగూర్చియడుగ నామె యీతని పలుకులను గీటునఁబుచ్చిన పిదప
ద్రౌపది ననునయించినట్లుగా నుండుటచే నుత్తరదేశపాతమునే
యనుసరించినట్లున్నదని యిదివఱక మఱియొకసందర్భమునఁ దెలుపఁ
బడియున్నది గదా. అట్లు కందర్పసర్పగోచరుడైన కీచకుండు,
భావప్రపంచమును వీడి బాహ్యప్రపంచమునఁ బడి యొక్కమలి కల
యాపు నిజసహోదరివలనం దెలియందలంచి, దానిదెసం దగిలినదృష్టి
యొట్టలేనియుం దిగిచికొని, చని యద్దేవికిం బ్రణమిల్లి నాడు. ఆమెయు
భ్రాతృప్రేమ విశేషముగాఁ గలదియగుటచేతను, నింతకాలమునుండి

అంధకారత కవితా విమర్శనము

యాతః మూరలేక యిప్పుడే వచ్చినవాడగుటచేతను, నత్యాదరముతో “కాంచనపీకమువెట్టఁగఁబంచి ప్రియముచూడ్చి ముసుగువడ” నాతనిని సంభావించినది.

ఆమె యిట్టితనియొడఁ జూపినప్రేమయు, చనవునే ద్రౌపదివిషయమాన నాతఁడు సంకోచింపక సంపూర్ణముగా నడుగుటకు మఱింత యవకాశము నిచ్చినవి. ఆచనవు నండగాఁజేసికొనినాఁడు గనుకనే మఱి మియు కుశలప్రశ్న చేయకయే, గూతఁడప్పకుఁ బాంచాలింశాపి వేగ పడి యామె కులము చరిత్రమునడిగి, “దీనిపై నెయ్యముకల్మి యేకొలఁది నీమది కింతయు నాకు నెఱుంగఁజెప్పుమా” యని యాతురముతో నడిగినాఁడు. ఇచ్చట తిక్కన సంస్కృతమునందువలెఁ గీచకుండు ముందే బయలుపడునట్లు చేయక మాటలలోనైనను గొంత నిగ్రహ మవలంబించునట్లు చేసినాఁడు.

“రూపేణ చోన్మాదయాతీవ మాం భృశం—

దృఢంహి కామస్య కరోతి మాం వశే,

నచాస్య ద్రతౌవధ మద్య మే మతం—

అహోను మే స్యా త్పరిచారికా శుభా.”

అను మూలమునందలి వానిపల్కులను వదిలివేసి, గుదేష్టను మూలములో కన్న గడుసుదానిఁగాఁ జేయఁదలంచినవాఁడు గావున, నాతని ప్రసంగ భోరణిని బట్టియు, నింతనేపటినుండియు ద్రౌపదిని తేరబారి చూచుచుండుటను బట్టియు, నయ్యంగన “యాతః డనంగళరదళిత హృదయుఁ డయ్యోవకట, యీతని చిత్తవృత్తి మరలుప ననురూపంబగు నుపాయ మిది యొయ్యదియో” యని తలంపసాగినదనితెలిపి, అప్పుడే యామె ముఱివీ సంగతి నాలోచింపఁ గడంగినట్లు నూచించినాఁడు. తిక్కన మొదటనే యీతఁడు దుర్విద్యుఁడు, బాగర్విభుఁడు నని చెప్పియే

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యున్నాడు. పట్టినపట్టు వదలువాడుకాడని యప్పకుఁ దెలియును. కావున దీనినుండి మరల్చునుపాయమేమా యని చింతింపసాగినది. తాత్కాలికముగా నొకయుపాయమును బవ్విినది. అప్పటి కాతని మాటలు గీటునంటుచ్చి వినీవిననట్లు నటించి యొండు పలుకులు జరిపినదట. నుదేష్ట నెంతగడుసరిగను, ప్రాధగను నూదించి నాఁడో తిక్కన గమనింపుడు. ఇట్టిప్పటికి నుదేష్ట యెట్లో గడుసు దనముచేఁ దప్పించుకొన్నది. ఈతండును “సత్యహీనుండు” గావున,— మనోనిగ్రహము లేనివాడగుటచే, హృదయావేగము నరికట్టుటకుఁ దగిన బలములేని వాడగుటచే, దనయప్ప యుద్దేశమేమో కనుఁగొనుటకై న నిరీక్షింపక, క్రమ్మటి, ద్రౌపదియొద్దకే పరుగెత్తినాడు. అచ్చట ‘నట్టాడుచు’ నామెతోఁ బలికినాడట. ఈ ‘నట్టాడుచు’ననుపద మా సందర్భమున నాతఁడు సంభాషణముతో పలుకఁజూచుచు నాచుట్టు పట్ల తిరుగుచుండుటను ఎంతయోచక్కగా మన కనులయొందుటఁ జెట్టు చున్నది. ఇట్టి చిన్నిచిన్ని పదములను సమయానుకూలముగఁ బ్రయోగించుటచేతనే తిక్కనార్యుఁ డాయాపాత్రల స్వభావోన్మీలనమును, ఆయా కథావస్థల (situations in the story) దృశ్యత్వమును సాధించుచున్నాడు.

ద్రౌపదీకీచకుల సంభాషణక్రమమునఁ గూడ మూలములోని దానికిని, తెలుఁగునందలి దానికిని విశేషవ్యత్యాసము కలదు. అందలి యత్యుక్తులు, అనుతాపవాక్యములు “దానస్తనాహం పృథుతామ్రలోచనే” యను దాసోహములు నిండేమియు లేవు. బంధార్కురు పరిశోధనాలయమువా రాదరించినప్రతిఁగీచకుఁ డేమియు వత్తుక్తులకు దిగింపలేదు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ఇదంచ రూపం ప్రభమంచ తే వయః
నిరర్థకం కేశల మద్య భామిని”

అని రెండు పాడిమాటలను మాత్రమే చెప్పినట్లున్నది. తక్కిన యుత్తర
దక్షిణదేశ ప్రతులలో ననేకశ్లోకములు చేర్చబడినవి. కాని తిక్కనః
రచనకును వానికి సెట్టిపోలికయుఁ గనఁబడదు.

కీచకుండట్లు ద్రౌపదియొద్దకే పోయి తనయప్పవలనఁ దలిసికొనఁ
దలఁచిన విషయమునుగూర్చియే ప్రశ్నించినాఁడు.

“ఇవ్వసుమతి నేపాలఁతుల
కివ్వధమునఁ జెలువు గలదె యెన్నఁడును నీ
వెవ్వరి తనయవు నీపతి
యెవ్వఁడు పేరేమి చెప్పు మిందునిభాష్యా.”

రూపాభిమాని గావున ‘నామె చెలువమును’ గూర్చియే ప్రశంసించి
నాఁడు. నీపతి యెవ్వరు, నీవెవ్వరితనయ వని యడిగినాఁడు. మూల
ములో ఎలే

“మన్యే త్వం దేవలోకాచ్చ చ్యుతాం తారాం యదృచ్ఛయా,
అభూషితాపి జ్వలనే కా త్వం సాదామనీ యథా”

యని యత్యుక్తులకు నలంకారములకు దిగలేదు. మఱియు నామె
తాను చెప్పుమాటలను వినుచున్నదా లేదా యను విషయమునే గమ
నింపక వరుసగా 15, 20 శ్లోకములు చదువ మొదలుపెట్టలేదు. తిక్క
నార్యుఁ డెప్పటికప్పుడు నాటకములోవలెనే యొకరు మాటలాడుచుండ
వీరిమాటలు వినువారి మనోవృత్తుల నెట్లెట్లు మార్చుచుచున్నవో,
వా రేమని తలంచుచుండిరో యను విషయమును పెంటనే
కనఁబఱచుచుండును. కీచకుండు ప్రశ్నింపఁగా ద్రౌపది ప్రత్యుత్తర

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యాయలేదు. కాని విననేలేదా? కాదు. వినియు వినమిగా భావించి నిర్వికారయై యూరకున్నదట. ఆతఁ డడిగినప్రశ్నల కప్పటిస్థితిలో నామె కుత్తరమిచ్చుట కవకాశములేదు. ఇంతేగాక యాతని వైఖరి నంతను గనిపెట్టినదిగావున, ధీరయగు నామె యుత్తిరంబీయక యాతని మాటలను లక్ష్యపెట్టని దానివలె నిర్వికారయై యాండుటచేతనే యాతనిని జంకింపదలచినది. కాని యామె నిర్వికారయగుటచేతనే కీచకుని చాపల్యమును హెచ్చినది. కావున నా చపలుఁడు పెండియుఁ బలుకసాగెను. చపలుఁడను విశేషణ మీసందర్భమున నాఁని కెంత సముచితంబై యున్నదో పరికింపుఁడు. ఆతనిపలుకులు, నాచాపల్యము నెంతచక్కగా నూచించుచు నామె సౌందర్యమునుగూడ వర్ణించునవై యున్నవో చూడుఁడు.—

“ తెలిగన్నుగవ కాంతి పొలుపార నించుక

గను విచ్చి చూచినఁ గాదె యబల

చెలువంపునెమ్మోము నెలమి సొం పినుమడి

గా నల్ల నవ్వినఁ గాదె యింతి

దంతమాక్తికరుచి దలకొన మఱుమాట

పలికినఁ గాదె యుత్పలదళాక్షి

యుల్లంబుసరసత దెల్లంబుగా లీలఁ

గైకొన్నఁ గాదె పంకరుమావదన

అనుచుఁ జూచుఁ జేరు నమ్ముగ్ధ పలుకులు

వినఁగఁగోరుఁ గేలు దనదుకేలఁ

గీలుకొలుపఁ దలఁచు గీచకాధముఁడు ని

జానురక్తిఁ దెలుప నెప్పలించు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఈ సీసపద్యములోని మొదట నాలుగుపాదములలో పాంచాలి తామపల్కిన పల్కులను వినమిగా భావించి నిర్వికారయైయుండుటను దెలిసికొనిన కీచకుండు, లేదా తననుజూచి మోహమును జేందుటచే నర్ధాంగికార మానమును వహించినదని భావించిన కీచకుండు-విలాసచేష్టల నేమైన చేయవలదేయని ప్రార్థించినట్లుగా నామెసౌందర్య వర్ణనము చేసి నాడు. ఆభావగర్భితములగు విశేషణములు, ఆభావములయందలి సక్రమత, ఆయాంతరంగిక భావములకును, బాహ్యకృత్యములకును గనపఱచిన సౌందర్యమును ప్రత్యేకముగా గమనింపఁదగియున్నవి. నీవు ఆబలవైనచోఁ గన్నువిప్పిచూచిన చాలుఁగదా యని ప్రశ్నించి యామె చూచునేమో యని తా నామెవంక తేటిపాఱఁజూచును. కొంచెముప్రౌఢవైనచో నించుక చిఱునవైన నవ్వరాదా యని కొంచెము దగ్గుఱకుఁ జేరును. ధీరవేయైనచో మఱుమాట పలుకఁగూడదా యని ప్రశ్నించి పలుకునేమో యని వినఁగోరుట నభినయించును. ఇంకను సరసురాలవైనచో హృదయమునందలి యాసరసత్వమును బయలుపఱచు శృంగారవిలాసముల నేమైనఁ జూపుచు నా కయిఁగొనరాదా యని పలికి యామె కేలు తన దుకేలఁ గీలుకొలుపఁదలచు. ఇంకను నామె యేమియు నుత్తరంబియ్యకపోవుటచే తానె సాహసించి నిజానురక్తిని వెల్లఁబోసుకొన నుబలాటపడుచున్నాఁడు. ఎవరు? సాహసింపఁదలఁచిన కీచకాధముండు. ఎట్టియభిప్రాయగర్భితమగు విశేషణముచే నాతనిని బేర్కొన్నాఁడో తిక్కన! పరాంగనవైఁ దనమాష్కి నెక్కిల్పుటయే గాక, కేలు దనకేలఁ గీలుకొలిపి, నిజానురక్తిఁ దెలుప సాహసించిన వాఁడు గనుకనె కీచకాధముండుని' యాతనిని బేర్కొన్నాఁడు. నిజానురక్తిని దెలుపఁదలఁచినవాడయ్యును తమకము హెచ్చుటచేఁ గలిగిన యావేగమున నామె చలింపకుండుటలో నయ్యంగన హృద్గతాభిప్రాయము

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యమేమో యూహింప వెరవునూలిననాఁడై, తాను చేయఁదలఁచిన పనినిగూడ చేయలేక, చెప్పఁదలఁచిన మాట చెప్పలేక, యొడలు కంపింప, నెన్నిరీతుల నారసిన నామె మనము పట్టువడకుండుటను, నామె యనాదరమునె చూపుచు నిర్వికారయయి యుండుటను గాంచి తుద కెట్లో

“చెయవ యింక నొక్కించుకనేపు నీ వ
నాదరంబున నెప్పటియట్ల యున్న
మనస్సుఁడు సమయించిన మగుడ నన్నుఁ
బడెయవచ్చునె యెన్నియుపాయములను”

అని డొంకతిరుగుడుగా నెట్లో మొండిచేతిని బయలుపెట్టినాఁడు. దీని లోఁగూడ నాతని యాపాభిమానిత్వము, దుర్విదగ్ధత్వము కనఁబడిన నాఁడు.

ఇట్లు కీచకుఁడు తనయభిలాషను దేటపడం బలుకుటచే నింత నేపు నిర్వికారయై తననుగాన ట్లూరకుండిన ద్రౌపది కలుషించినది. ఈ పరిభవవికారం బామెకు దుర్వారంచే యైనది. కాని యావికార ము పైక్షిదోఁపకుండఁ దన్నుందాన యుపశమించుకొనినది. అంత నప్పటి స్థితినిగూర్చియు, దానప్పుడు చేయఁదగిన కార్యమును గూర్చియు నాలోచించుకొనఁ దొడంగినది. కాని తొందరపడలేదు. ఎట్టి కాంతచిత్తత్వము — సంసిద్ధత్వము (preparedness); కష్టముల యందు, పనిమీరి వచ్చినపుడు తాను జేయవలసిన దానినిగూర్చి యాలోచన, ధైర్య స్థైర్యములు, నేర్పరితనము—ఎట్టిగుణములను తిక్క న యీ ద్రౌపదియందు నూచించివాఁడో చూడుఁడు. “వీఁడు దురభి మానియై యున్నవాఁడు. వేగిరపాటు వలనుగాదు; నేరుపుతోడన తప్పిం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చుకొనవలయు"నని తలంచినది. కీచకుఁడు రూపాభిమాని. "మన్మథుఁడు సమయించిన మగుడ నన్ను బడయవచ్చునే" యను నాతని దురభిమాన పూరితమగు వచనములకుఁ బ్రత్యుత్తరముగా "నీరూపమునకుఁ దగి నట్లుగానారూపములేదు. నాజోలికి రాకు"మనిచెప్పివారింపఁజూచినది.

"నాయున్న బాముఁ దలఁపవ
యాయొడ లీచీర యిట్టి యేనపుఁజందం
బోయన్న! మదనవికృతిం
జేయుననుట యెంతయును నిషిద్ధముగాదే."

"ఓయన్న" యని సంబోధించినది. నీవు నాఁడుపుట్టువులతోడఁ బుట్టి నావుగదాయని యనునయించినది. తన హీనరూపమును, నేనపుఁగం దమునే గాక, హీనవంశాభిజాతత్వమును, సతీత్వమును కూడఁ దెలిసి, "యిట్టి నన్ను డుగఁదగునే" యని తగవుతోఁ బ్రతిమాలుకొనినట్లుపలికినది. ఈసందర్భమున నాఁడుఁ బుట్టువులతోడ నీవునుబుట్టినావు అను తెనుఁగు నానుడి (బహుళః అనతిమారముననున్న సుదేష్టచ జాపుచు) యెట్టి సమయమున నెంత యర్థవంతముగా, నెంత గుణవత్తరముగా (effective) తిక్కనద్రౌపదిచేఁ బ్రయోగింపఁ జేసినాఁడో గమనింపుఁడు.

ఇట్లు ద్రౌపది తన యుద్దేశమును "వీడఁగఁబల్కిన"ది. ఇంతనేపటి నుండియు ద్రౌపది మాటలాడకపోవుటచే 'నయ్యంగన యింగితం బూహింప వెరవుమాలి' "కామిస్వతాంపశ్యతి" యన్నట్లుగా నున్నాఁ డు కీచకుఁడు. ఈమాట లతని సంశయమును విడఁగొట్టి కొంచెము 'మేల్కొల్పినవి. తనరూపమును జూచి ద్రౌపది తనను మోహింప కుండునా యనుసంశయ మిప్పటికి కొంచెము తగ్గినది. కావున "మన్మథుఁడు సమయించిన మగుడ నన్ను బడయవచ్చునే" యన్న వాఁడు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

గౌరవంపుఁ బలుకులలోనికి దిగి యామెసౌందర్యమును వర్ణించుచు నామె తననుగూర్చి చెప్పుకొనిన మాటలను బ్రత్యేఖ్యానము చేయువలయుననితలంచి నాఁడు. ఆమెసౌందర్యమును వర్ణింపమొదలుపెట్టినాఁడు.

‘నెత్తమ్మిరేకుల మెత్తచనముఁ దెచ్చి
 యచ్చునఁ బెట్టిన ట్లంద మొంది
 చక్రవాకంబుల చందంబు గొనివచ్చి
 కుప్పలుచేసిన ట్లాప్పుమెఱసి
 చందురు నునుగాంతి కందేర్చి కూర్చి బా
 గునకుఁ దెచ్చినయట్లు కొమరుమిగిలి
 యలికులంబుల కప్పు గలయంతయును బుచ్చి
 నారువోసినభంగి ననకమెక్కి
 యంఘ్రితలములు కుచములు వాననంబు
 కచభరంబును నిట్లున్న రుచిరమూర్తి
 యనుపమానభోగములకు నాస్పదంబు
 గాదె యీతిప్పులేటికి కమలనదన.”

ఇక్కడ ద్రౌపదీసౌందర్యమును కీచకునిచే వర్ణింపఁజేసినరీతిని బట్టి తిక్కన ప్రబంధముల శృంగారవర్ణనపద్ధతికి దారితీసినవాఁడై నాఁడు. ఇక్కడ విశేష మేమనఁగా నిదిరాగరసమగ్నఁడైన కీచకుఁడు చేసినదిగాని తిక్కన స్వయముగాఁజేసినది కాదు. కీచకుఁడైనను ద్రౌపది తన యేవపుచందంబు మదనవికృతిం జేయునా యని యరికిన దానికిఁ బ్రత్యుత్తరమునిచ్చు సందర్భమునఁ జెప్పినది. అట్టి స్థితిలో కీచకుఁడైనను నఖిఖిపర్యంతము నామె యవయవ వర్ణనకు దిగక, పైకి ప్రభాసముగాఁ గనఁబడుచు నామె సౌందర్య

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మూర్తిని స్ఫురింపజేయు సంగములనే వర్ణించినాడు. కీచకునికిని తిక్కనార్యునికి వలెనే యంగనా సౌందర్య వర్ణనవిషయమున 'నా రుచిరమూర్తి' యొక్క లావణ్య స్ఫురణమునందే దృష్టిగాని, ప్రత్యేకావయనములయం దంతవిశేషముగా లేదు. కీచకుడు తన రూపమందెగాక యితరులయొక్కయు సుందరరూపసామాన్యమం దభిమానము కలవాడనుట కీవర్ణనమునం దామె రుచిరమూర్తి నాతడొ ప్రకటించుటయే తార్కాణము. తిక్కన తాను మొదట వేసిన విశేషములను సార్థకములుగాఁ జేయుటలో నెట్టి జాగరూకత నహించు నో గమనింపుడు. ఇట్లామెరుచిరమూర్తిని వర్ణించి నేరుపుతో స్వాధీనముచేసికొనవలెనని ద్రౌపదియుక్తులకు సమాధానము చెప్పుచున్నాఁ డిక్కడ కీచకుడు. కాని సంస్కృతమునందువలె మహోపన్యాస మును జేయలేదు.

“ఈ యొడ లీచీర యిట్టియేవపుచందంబని” పలికినదానికి బదులుగా నామెసౌందర్యమును వర్ణించి, నేరుపుతో తప్పించుకొనుటకుఁ బలికినదని గ్రహించినవాడనులెనే “యీ త్రిష్టలేటికి కమల వదన” యని బదులు చెప్పినాడు. “హీనవంశాభిజాతి”ను, “పతివ్రత నన్నడుగఁదగునే” యను నీరెండువిషయములకును రెండు తరము లీక్రింది పద్యమునఁ జెప్పుచున్నాడు. తిక్కన సంభాషణను యుక్తిప్రత్యుక్తిరూపముగా నడిపించునేగాని సబబు సందర్భము లేకుండ మాట్లాడించఁ డనుటకుఁగా నిది యింతగాఁ దలుపఁబడుచున్నది.

“నీవు దుర్జాతి గామికి నీవ సాక్షి
పరసతీ సంగమున వచ్చు పాపమునకు
నోర్తుఁ గాని నైరింపఁగా నోపఁ బచ్చ
విలుతు తూపుల తాకున కలఁగుబోడి.”

ఆంధ్రభారత కవితా వినిమర్శనము

ఇంతకుఁ బూర్వము కేవలము తన యభిలాషను మాత్రము వెలిపిన
ఇప్పుడు మఱియొక మెట్టెక్కిన దీతని సంభాషణక్రమము. ప
చింతలేక యెట్టిసాహసమునకైన సిద్ధపడున ల్లగపడుచున్నాఁడు.
నేర్పుతోఁ దప్పించుకొనుట కవకాశమిచ్చునట్లు కనఁబడలేదు. కావున
సీమారు ద్రౌపదికి బాగుగఁ గోపము గదిరినది. వీఁడు నీచుఁడు గావున
జంకించినగాని పోడని తలంచినది. ఆస్థితిలో కీచకుని జంకించుటకును,
ద్రౌపదికి గదిరిన కోపమును వెలిపుచ్చుటకును తిక్కన యెట్టి గంభీర
మగు కైలిని, దానికిఁదగిన వృత్తము నవలంబించినాఁడో చూడుఁడు.
కార్దులవృత్తమును వాడినాఁడు.

“దుర్వాకోద్యమ బాహువిక్రమ రసాస్తోక ప్రతాపస్ఫుర
ద్గర్వాంధప్రతివీర నిర్మథన విద్యాపారగుల్, మత్పతుల్
గీర్వాణాకృతు లేవు రిప్తునిను దోక్తీలకా వెసం గిట్టి గం

ధర్వుల్ మానము ప్రాణముం గొనుట తథ్యంబెమ్మెయిలకా గీచకా!”

‘గీచకా’ యని సఁబోధించినది. ‘ఓయన్న’ యనుసమయము దాటి
నది గదా యిపుడు. అత్యంతగంభీరము, భయంకరమునగు ‘దుర్వా
కోద్యమేత్యాద్యతి దీర్ఘసమాసముతో పాటు మత్పతుల్, గీర్వాణా
కృతుల్, గంధర్వుల్, అను నీహలంతపదములన్నియు నెదుటి వానిని
జంకించి యదల్చివేయుటకుఁ దగినవియై యున్నవి. అవసరము కలిగినఁ
గాని, తిక్కన ప్రాధసంస్కృత దీర్ఘసమాసములను వాడిఁడు. ఈసం
దర్భమున నీపద్యమును ద్రౌపదిచేఁ బలికించి దాని కంటెను గంభీరం
బగు నామెస్వభావమును వెల్లడిచేసినాఁడు. మఱియు నామె చెప్ప
దలఁచిన విషయము సంత నొక్కపద్యముననే యిమిడ్చినాఁడు. ఆసం
గ్రహ నైపుణ్యము (brevity of expression) బరికింపుఁడు. ఇట్టి
సమాసములనే కాక యీకార్దులవృత్తము నైతము తిక్కన చాల ఆరు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మూర్తి వాచీనట్లున్నాడు. తిక్కన కవిత్వము దాయావృత్తముల తిక్కనకు గూర్చి ప్రత్యేకముగాఁ బరిశీలించవలసియున్నది. ఏయేసంస్కృతములం దే యే వృత్తములను వాచి రసము నెట్లు పొషింపవలయునో తిక్కనకు బాగుగాఁ దెలియును ఉదాత్తత, గాంధీర్యము, మొదలగు గుణములు కావలసినచోట నీకాద్యులవృత్తము నీతఁడు ప్రయోగించుచున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

సంస్కృత మూఁమున ద్రౌపది పలికిన పలుకులకును, తిక్కన రచనకును విశేష భేదము కలదు. తిక్కన ద్రౌపది ధర్మాధర్మవిచారణతోఁ గూడిన యొక ధర్మోపన్యాస మిచ్చినది.

“స్వేష దాశేష మేధావీ కురుతే యత్నము తమమ్;
స్వదారనిరతో హ్యేషు నతో భద్రాణి పశ్యతి.
స్వదాశేష రతిర్ధనో మృతస్యాపి ససంకయః;
అధర్మ మయశ్చాపి ప్రాప్నుయాళ్చ మహద్భయమ్.

ఇట్లుచెప్పుచుఁ బోయి

“కామవేగోద్ధతాంనేన గంధర్వాః పతయో మమ;
తే త్వం నిహన్యుః కుపితా స్సాక్షబంధ మమర్షిణః
దుర్లభా మభిమన్వానో మాం వీరై రభిరక్షితమ్;
పతివ్రత స్యవశేస్తాన్తం పక్వం తాళఫలం యథా.

“గంధర్వాపతయోమమ-తేత్వాంనిహన్యుః” అను దానికిగాను తిక్కనార్కుఁ డీ దుర్వారోద్యమేత్యాది పద్యమును రచించినాడు. ఈ సందర్భమున సామాన్యముగా పురాణాదులయందుఁ గానవగు నుపమాద్యులంకారములతోఁ గూడిన పద్యము లనేకములు దక్షిణదేశోత్తర దేశపాఠములలోఁ గలవు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“త్వం కాలపాశం ప్రవిముఞ్చకంశ్చ
 ప్రజేష్టు మిచ్ఛ న్నశమస్త్ప్రజేశస్;
 హుతాశనం ప్రజ్వలితం మహావనే
 నిదాఘమధ్యాహ్న ఇవాతురస్వయమ్.

“త్వం తారకాణా మధిపం యథాశిశుః;
 తిథాహి మాం ప్రార్థయశ్చ నుమర్లభామ్”

కాని తిక్కనార్యుడు వీనిజోలికిఁ బోలేడు. ప్రాచీనమూలపాఠముని బం. పరి. వారు గ్రహించినపాఠములో ద్రౌపది సంభాషణముంతయు త్రిశ్లోకములలో మాత్రమే మిగుల సంగ్రహముగా నున్నది. తుదిశ్లోకము లలంకార సహితములైనవియు కొన్నిగలవు. తిక్కనార్యుఁ డీ పాఠమునే యాచరించి నాడనుకొన్నను, అందలి

“త్వంకాలరాత్రీ మివ కశ్చి వాతురః
 బలా దివ ప్రార్థయ నేఽద్య క్షిచక!
 కింమాతరం క్షేళయతో యథా శిశుః
 చంద్రిం జిఘ్రుక్షున్నివ మాం జిఘ్రుక్షుసి.”

ఐత్యాది శ్లోకములలోని యుపమానముల నేమియు గ్రహింపనేలేదు. అలంకారముల నాచరించుట కేవల స్వాభావిక రచనాశీలుఁడగు (realistic style) తిక్కనార్యున కిట్టమే లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అందు ముఖ్యముగా సంభాషణసందర్భమున వాచప్రతివాద యుక్తి ప్రత్యుక్తి కల్పనారీతినే (argumentative style) యవలంబించును గాని అలంకారధూయిష్ట మగు భావతో నాయాపాత్ర లచే మాట్లాడింప యత్నింపఁడు. మూలములో కవితా సౌందర్యమును బెంపొందించుచుద్దేశముతో గొన్నిటిని, భారతము పంచమ

అపరీక్షిత కవితా విమర్శనము

చేడంపై ధర్మబోధకగ్రంథముగాఁ బలంపఁబడుటచే, ధర్మబోధకము లగు శ్లోకములను నొన్నిటిని, సమయము వారకినపుడెల్ల నాయాపాత్ర లచేఁ బలికించుచుండుట నాచారమైనట్లున్నది. అట్లే యిచ్చట ప్రౌ పదిచే పరజారాధిపత్యము పాపమని బోధించు నొకయుపన్యాస మిప్పించినారు. కాని తిక్కనార్కుఁ డీభారతమును కేవలధర్మబోధకం బగు గ్రంథముగఁజేయుట కెప్పుడును బ్రయత్నింపలేదు. సంవత్సరములముగా నీతిబోధ యావశ్యకమైనపుడు, శౌర్యముల నీతిబోధనలవలె నొక్కగా రచించుచునేకాని సమయము వారకినపుడెల్ల ధర్మబోధకుఁ గడంగఁడు. ఆతనిదృష్టి యెల్లపుడును రసపోషణమునందును, జౌచిత్వ మతోఁగూడిన కీలభాషాపోషణమునందును, ఆయాపాత్రల మానసిక వృత్తి వివరణమునందును, కథాప్రవృత్తికి స్వాభావికత్వగుణ సంపాద నమునందును (make the movement of the story realistic) కావ్యకళా సౌందర్యమునందునే, నిశితవ్యగ్రంపై (keen) యొప్పుచుం డును కావుననే యాతఁడు మూలములోని యలంకారముల బోలికానినే లేదు.

అట్లు ప్రౌపది పరుషవాక్యములతో కీచకుని జంకించి యాన లకుఁ బంపినేయవలయునని తలచి యతిభీకరంబుగఁ దన పతుల ప్రతా పమును వర్ణించినది. కాని సింహబలుఁడు కేవలము రూపాభిమానియే గాఁడు. స్వబల గర్వితుఁడు గూడనైయున్నాఁడు. తిక్కన ముందుగనే యాతని స్వభావగుణములను నూచించి, యాగుణముల నీతని సంభాషణ మునను, చర్యలలోను గనుపఱుపకుండునా! సంస్కృతమూలములో నీ సంభాషణాక్రమమే లేదు. మూలములో నొక్కసారియే తన యభిలాషను దెలుపుదు నొకగొప్ప కామోపన్యాసమును జేసినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

హరికించిన భక్తోపన్యాసమును ద్రౌపది చేసినది. అంత

“ప్రత్యాఖ్యాతశ్చ పాంచాల్యా కీచకః కామమోహితః,
ప్రవిశ్య రాజభవనం భగిన్యా అగ్రతిస్థితః.”

ప్రత్యాఖ్యాతుడై అక్క యొద్దకుఁ బోయినాఁడు. ఇదియే మొదటి పాద పోవుట. ఈయంపన్యాస భాగమునంతను తిక్కన నాటక భాగముగ మార్చి వీరిసంభాషణ సంతరమ్యముగ నడిపించినాఁడో గమనింపుఁడు. ద్రౌపది జంకించిననుఁ బలగర్వితుఁడగు కీచకుఁడు జంకువాఁడు కాఁడు.

“అనుఁడు నతఁ డిట్టులనియె నా యలఘుభాహు
బలముఁ జెనయంగ భవదీయ పశుల కారు
మూఁడులోకంబులందు నెవ్వఁడు లేమి
నిక్కుచెందింత నమ్ముము నీరజాక్షీ

ద్రౌపదియొక్క ఈయభిప్రాయముమాడ గీచకునియొద్ద పనికిరా లేదు; కావున నితఁ సహింపలేని స్థితి వచ్చినది. ద్రౌపదికి ఇది నాల్గవస్థితి— మొదట నిర్వికార; పిదప కలుషించియు నుపశమించుకొనిన నేర్పరి; పిదప కువితయై జంకింపఁదలచినది. చివరకు ‘సైరణదక్కి’ ధిక్కరించుచు రావణాదుల సాదృశ్యమును జూపి యందనిమాఁకుల పండ్లు గోయఁదలచుట హితవుగాదని తూలనాడి పామ్మన్నది. “వివేకవిహీనా”యని సంబోధించినది. ఇది యెంత సాభిప్రాయ సంబోధనమో గమనింపుఁడు. వివేకవిహీనుఁడు గనుకనే తాత్కాలికప్రియమును బడయఁగోరి యందనిమాఁకుల పండ్లుగోయఁదలచి హితవును—ఆత్మంతిక సుఖమును గలుగఁజేయు మాటలను జెవినిబెట్టుకున్నాఁడు. ఈసంబోధనలలోఁ గూడ తిక్కనార్కుఁ డెట్లు సంభాషణక్రమమునకుఁ దగిన యాచిత్య

ఆంధ్రభాష కవితా విమర్శనము

మన బాటించినాఁడో చూడుడు. మొదట మాటలాడనేలేదు తన వాచ 'ఓయన్న' యని యనునయించినది. పిదప 'కీసకా' యని యని జంకించినది. చివరకు 'వివేకవిహీనా' యని ధిక్కరించి తిట్టినది.

ఇటుధిక్కరించిన యింతి "పలుకులయందలి యర్థమును గాన జేరక" నెవ్వగ మనమునఁ దిరిగొన, జెన్నబోయిన మొగముతో నాసిగా హబలుఁడు తన యప్పుకడుకు ముడు జరియెను. మూలములో "భగియఁ అగ్రతస్థితః" అని మాత్రముండగా 'మరుడ' యని తిక్కన యెంతయు జాగరూకతతో రచించినాఁడు.

"సను మార్ద్ధ్యంజలిం కృత్వా భగిన్యా శ్చరణా వుభే;
సమ్మానోభివాత స్తూర్తం వాతోద్ధాత ఇవార్ణవః
సప్రోవాచసు దుఃఖాన్తో భగినం నిశ్వసన్ ముహుః."

మూలములో కీచకుఁడు సుదేష్ట కిప్పుడే మ్రొక్కినట్లున్నది. ఈపాదముల మీఁదఁబడి మ్రొక్కుట నింకను తిక్కన వెనుకకుఁ బెట్టినాఁడు. ఈమధ్య పీరిద్యతీకిని గలసంభాషణము సతిరమ్యముగ బెంచినాఁడు. సుదేష్టకిల మును మూలమునందు కంటె కొంతమార్చి విచిత్రముగఁ బోషించినాఁడు. ఆమె తుదకుఁ దమ్మునికిఁ దోడ్పడనిశ్చయించికొని యకృత్యంబున కొడఁబడుటకుబూర్వ మామె వానినివారించుటకై చేసినయత్నములను వివరించి కథనంతిమ గ్రమపద్ధతిని నడుపుకొనుచువచ్చి తుద కొకయుచ్చస్థానము నెక్కించి (he gradually worked up the story to a climax) యప్పుడు కీచకుఁడు సుదేష్టపాదములపైఁ బడి నట్లు తెలిసినాఁడు.

కీచకుఁడు మదనాగ్ని జ్వాలలు, దనుకఁగ నిట్టూర్పు గాడ్చు దందడి నిగుడ నా సుదేష్టయొద్దకుఁ బోయినను, నింతకుఁ బూర్వ మాతఁడుద్రావ

శ్లోకాన్ని యడిగినపుడే యీతని సంగతి గ్రహించి యీతని చిత్త
 స్థితి మరలుప ననురూపంబగు నుపాయముఁ గానలేనిదగుటచే, నిష్ఠ
 డు నేమియు మాగ్గమువోచకుండుటచేఁ గాఁబోలు తననుగానట్లూరు
 కొనినది. కాని యూరార్పదొరకొనలేదు. పైగా తప్పించుకొన దల
 చిన దానినలె నావలకుఁబోయినదట. మూలములోవలె “సప్రసాదాచను
 ‘మఃఖార్తా’” అని కీచకుఁడు వెల్లినతోడనే యా మెకు నమస్కరించి తన
 సంగతి చెప్పుకొనుట కవకాశ మిచ్చట కలుగలేదు. సుదేష్ట విషయ
 మునఁ గొంతయభినయము నూచించినాఁడు తిక్కన. ఇదియు విచ్చటి
 యామెశీలమునకుఁ దగియేయున్నది. తమ్మునియొడల మిగుల సోదర
 ప్రేమ కలదేయైనను తానీవిషయమున బోక్యముకలుగఁజేసికొనకుండ
 తప్పించుకొనఁ జూచుటవలననే యీమె గడుసుదనము ప్రాధత్వమును
 వెల్లడియగుచున్నది. కాని కీచకుఁ డేమిచేయఁగలఁడు. ఆమెవంటఁ బడి
 నాఁడు. ఇప్పుడాద్రౌపది యామెయొద్ద లేచన్న సంగతి తెలిసియు “ఏ
 నప్పుడు నీకుంజాపి యన్వయనామధేయంబు లడిగిన యస్పాలతివలనం
 జిక్కి చిత్తం బుత్తలపడుచున్నది. యటమీఁద నీవ యెఱుంగుదు.
 అయ్యింతి యింతనేపు నీచేరువనుండి యిప్పు డెటమెలఁగె” నని
 యేమియు నెఱుంగనట్లు—తానామెచేప్రత్యాఖ్యాతుఁడగుటను గోపనము
 చేసి—యామెనడిగినాఁడు. మూలములో నీగుప్తభావణంబేమియు లేదు.

“యథాసుదేష్ట సైరంద్ర్యా సంగచ్ఛేయం సకామయా;
 తథా శీఘ్రం కురుష్వాద్య మహాన్ ప్రాణాన్ ప్రయాసిషమ్.
 యదీయ మనవద్యాంగి న మామద్యాధికాంక్షతే;
 చేతసాభిప్రసన్నేన గతోఽస్మి యమసాదనమ్.
 త మువాచ పరివృజ్య సుదేష్టాభ్రాతరం ప్రియమ్;
 భ్రాతుర్జీవితరక్షార్థం సమాక్వాప్యాసిలేక్షణా.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఆపృథు సుదేష్ట వెంటనేఁ (బందార్క-5 పరిశోధనాలయము వార్షిక రిచీస్ మాలపాకములో) యిట్లు బదులుపలికినట్లున్నది.

“స్వమర్థ మభిసంఘాయతస్యార్థ మభిచిన్త్యచ;
ఉద్యోగంచైవ కృష్ణాయాః సుదేష్టా నూతమబ్రవీత్.
పర్వరీణం సముద్దేశ్య సురామన్నంచ కారయ;
తత్త్రినాం ప్రేమయిష్యామి సురాహాగీంతవాంతికం.”

ఇక్కడ సుదేష్ట కీచకునికిఁ దోడ్పడుటలోఁగల యుద్దేశమును (motive) రెండుముక్కలలో తెలుపఁబడి యున్నది. ‘భ్రాతుర్జీవితరక్షార్థమ్’ తమ్ముని జీవితమును రక్షించుట-ముఖ్యమైనది. తరువాత ‘స్వమర్థం’ అనఁగా తనభర్త యీమెను మోహించు నేమో యనుభయమును దొలఁగించుకొనుట రెండవది. కృష్ణయొక్క యుద్దేశమునుగూర్చి కూడ జింతించినదట. ఏలనో?

తెలుఁగులోగూడ భ్రాతృజీవితరక్షణమే ముఖ్యోద్దేశమైనట్లు తిక్కనయు నూచించినాడు. దానికిఁ దగినట్లుగా వీరిసంభాషణా దికమును పెంచి యీమె యా తండు తలపెట్టినకృత్యమున సహాయము చేయుటకుఁ దగినదే యనిపించుటకు యత్నించిన ట్లగపడుచు న్నాఁడు. ఇతఁ దక్షిణదేశప్రతుల పాఠముఁజూచినచో నందు సుదేష్టశీలమును తిక్కన పోషించినట్లుగా లేదు. అందామె శీలమును గొంతవఱకుఁ గాపాడి సమర్థించుటకై ప్రయత్నము చేయఁబడిన ట్లగపడుచున్నది. తమ్మునికార్యమున చివరకు విధిలేక తోడ్పడినను, నిజముగా నామెద్రాపది కపకారము చేయఁదలఁచుకొన లేదన్నట్లుగా కీచకునితో వాదించినట్లు నూచింపఁబడినది. ఈవాదములోనే, అనఁగాఁ దన తమ్ముని యాయుకృత్యము నుండి వారించుట కీమె యవలంబించిన రీతి

ఆంధ్రభారత కవి విమర్శనము

లోనే, తిక్కన సుదేష్టకును, దక్షిణదేశప్రతులలోని సుదేష్ట-
నములోఁగల తారతమ్యము వ్యక్తమగుచున్నది. తిక్కన యి-
కీచకునికిఁదగిన యప్పగాఁ జేసినాఁడు. దక్షిణదేశప్రతులలో నట్లు
కుండుటచే తిక్కన యుత్తరదేశప్రతులను బట్టి ప్రాచీనప్రామాణ్య-
గనఁబడుచున్న మూలమును బట్టియే రచించి సంవర్ధానుమూలముగాఁ
దన కల్పనాచార్యమును వెలయించినాఁడని యూహింపఁ దగియు-
న్నది. దక్షిణదేశ ప్రతులలో కీచకునికి బ్రత్యుత్తరముగా సుదేష్ట
యేమనునో చూడఁడు:

“శరణాగతేయం సుశ్రోణీ మయా దత్తాభయాచ సా;
శుభాచారా చ భద్రంతే వై నాం వత్తుమిహోత్సహే.
వైవాచ శక్త్యా హ్యన్యేన స్పృష్టం దుష్టేన చేతసా;
గంధర్వాః కిలపంచైనాం రక్షంతిచ మహాబలాః.”

ఆమె శుభాచార; ఆమెకు నే నభయమిచ్చితిని గావున నేనా-
మెతో నేమియు చెప్పనన్నది. చెప్పక యామె నేమైన కాపాడఁగలి-
గెనా? లేదు. తిక్కనయొక్క సుదేష్ట మాయలాడి, గడుసరి, జంత. లో-
పల నొకవిధముగానుండి పైకి వేటువిధమునఁ గనఁబడుచుండును.
ఇప్పుడు ప్రత్యాఖ్యాతుడై తనయొద్దకువచ్చిన తమ్ముని వేగిరపాటు
చూచి పైకేమియుననక, యాతనిస్థితిగతులన్నియు గమనించుచునే
యుండఁగావున శిరఃకంపంబు చేసినిజాంతర్గతంబున నిట్లు తలంచెను.

“రాగరసమగ్నుడయ్యె సైరంధ్రిజూచి
యకట వీనికి నేమి యపాయ మగునొ
వలదు తగదన్న నుడిగెడువాఁడుగాఁడు
మాయదైవము యేనేమి నేయుదాన”

ఆంధ్రభారత్యవితా విమర్శనము

ఆంధ్రభారత్యవితా విమర్శనము వారిచిచూచెదగాక యని యుక్తి
 ర్హించినది. శిరశింపంబుజేసి నిజాంతర్గతంబున అని సమ యానుకూల
 ములు (apt), స్వాభావికములు, భావవృత్తి ప్రదర్శకములునగు తిక్క
 నార్యుని యభినయ నూచనలను (realistic and psychological
 touches) పరికింపుడు. సుదేష్ణ మనోవృత్తు లెట్లు ప్రసరించుచున్నవో
 గమనింపుడు. దక్షిణదేశపాతములో వలె పాపము ద్రౌపది శరణాగత
 శుభాచార, నేనామెకభయమిచ్చినాను, ఆమెకు చిక్కుకలుగకుండ
 నీతనినెట్లువారించుననికా దీమె యోచించినది. ద్రౌపదిని జూచి రాగ
 రసమన్నుండయ్యెనే. ఆమెను గంధర్వులు రక్షింతురని చెప్పినది. వీడు
 వలదన్న నుడిగడు వాడు కాడు-దుర్విదగ్ధుడు” కావున తనతమ్మున
 కెట్టి యపాయము గలుగునోగదా యని చింతించుచున్నదే కాని,
 ద్రౌపదిని గూర్చి యీమె కేమియుఁ జింతయే లేదు. “మాయదైవము
 నేనేమిచేయుదాన” అని తిక్కన విసిరిన తెలుఁగుపలుకుబడి యెంత సమ
 యానుకూలముగ స్వాభావికముగ నున్నది! ఐనను “వానికిదగిన తెఱం
 గున” వారిచి చూచెదను గాక యని తలంచినది. దక్షిణదేశపాత
 ములో వారించినరీతిని వారింపలేదు. తిక్కన యీమెను |చిత్తెన్న
 త్యము కలదానినిగాఁ జేయఁదలంపలేదు. ఒకవిధమగు నైచ్యగుణము
 నాపాదించఁదలఁచినాడు. కావున కీచతుని స్థితికిదగినట్లుగనే వారింపఁ
 జూచినది. తమ్మునికిదగిన యప్పుయే యని చెప్పవలసియున్నది, అతని
 నరీతి యెట్లో చూడుడు:

“ లలితంబులగు మట్టియల చప్పు డింపార

నంచకైవడి నడ నల్లవచ్చి

యెడమేని నెత్తావి సుడియంగఁ బయ్యెద

నగము దూలించి పై మగుడఁ దిగిచి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సోలఁడు నెలదీఁగ లీలఁగ్రాలుచు వింత
 చెలువంబుఁ దలకొనఁ జేరి నిలిచి
 తెలిగన్నుఁగవకు నెచ్చెలియైన లేతన
 వొలయంగ సరసంపుఁ బలుకు వలికి
 మెఱయు రాగంపుఁజెయ్యుల మెయికొనంగ
 నెడకు సొగయించు మాటల నెలమిమిగుల
 నిన్ను ననురక్తిఁగొలుచు నన్నె లత లుండ
 నీరసాకార నైరంధ్రఁ గోరఁదగునె.

ఎచ్చటను బరుషాక్షరములులేక మెత్తని యచ్చఁదెనుఁగుపదముల మృదు
 లంబగు కూర్పుచే నమర్చి భావానుగుణంబగు ధ్వని కలుగునట్లుచేసి,
 తమ్ముని స్థితికిఁదగునట్లుగా—మదనోద్రిక్త మనస్కుఁడగు తమ్ముని మన
 సున కెక్కునట్లుగా—జెప్పుటలో సుదేష్టాచాతుర్యమునేగాక యప్రతి
 మానంబగు తన కవితాచాతుర్యమును గూడ తిక్కనార్యుఁడు వెల్లడి
 చినాఁడు. పోలికచే (by comparison or contrast) నైరంధ్ర
 యొక్క నీరసాకారమును స్ఫురింపఁజేయుటకే సుదేష్టయాతనిననురక్తిం
 గొలుచు నెలతలరాగంపుఁజెయ్యులను సొగయించుమాటలను వర్ణించి
 చెప్పినది. నిజమేకాని కులీనయగుస్త్రీ, యుదాత్తచిత్తయగువనిత
 తమ్మునితో నిట్లు పలుకుననుట మాత్రము సంభావ్యముగాఁ గనఁబడదు.
 కావుననే యీనెలతల శృంగారవర్ణన, ఇకముందు చేయఁబోవు జార
 పొందునుగూర్చిన వర్ణననీమెచేఁజేయించిన తిక్కనార్యుఁడిట్టి సుచనల
 చేతనే (indirect touches) సుదేష్ట యంత యుదాత్తచిత్త, యున్న
 తస్యభావ కాదని నూచించుచున్న వాఁడువలె నున్నాఁడు. ఆమెశీలము
 నకు నైచ్యము నాపాదింపఁ దలచియే యిట్లు చేయుచున్నాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇప్పటి నీతిలో కీచకుని కీమాట లేమియు రుచింపలేదు. అప్పులుక్కున
 కన వచాదరంబునేయుచు 'నీరసాకారయని యామె చెప్పినదానిని
 ప్రత్యాఖ్యానము చేయుటకుఁగాఁగ్రౌపదిసౌందర్యమును వర్ణింప మొదలు
 పెట్టినాఁడు. గ్రౌపది సౌందర్యవర్ణనమున కట్టి సందర్భమును కల్పించి
 కొనినాఁడో తిక్కన గమనింపుఁడు. అంతేకాని సమయము దొరకినదిగ
 దాయని గంబులకొలది యవయవవర్ణనను సాగింపఁజేసినవాఁడు కాఁడు
 తిక్కన. ఆవర్ణనలో నైనను తిక్కనవర్ణనకును, ప్రబంధవర్ణనలకును గల
 తారతమ్యము కనబడుచునే యుండును. ఇది మదనాగ్నిజ్వాలల వేగు
 చున్న కీచకునిచేఁ జేయించిన వర్ణన. అయిన నెంతయుదాత్తగుణశోభి
 తంబై యున్నది. మన్మథోద్రేకముకలవాఁడు చేసిన స్త్రీవర్ణనయైనను,
 ఎచ్చటనైన నీచభావమాచనలకైన (indications of low sensua-
 lity) నవకాశమిచ్చినాఁడా! సౌందర్య వర్ణనమునకుఁగా నీతఁడు గ్రహిం
 చిన రీతియే (aspect of beauty) వేఱు. ఆసౌందర్య స్వరూప
 నిరూపణపద్ధతియే క్రొత్తదిగా నుండును. యాపాభిమానిగదా కీచ
 కుఁడు—ఇక నాతని పలుకులనే గమనింతము

“నాకొలువువార కార

న్నా కేకుం గొలుచు నంగనలలో నైనకా

లేకునికి నాకుఁ డెల్లం

బాకొమ్మకు నీడు వోల్ప నయ్యెడు సుదతుల్”

“గండుమీలకుఁ బుట్టి కామబాణములలోఁ

గలసి యాడెడునట్టి కన్నుఁగవయు

వినకాండముల శిక్షఁబెరింగి లేదీఁగల

మెచ్చకయున్నట్టి మృదుకరములు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

చిగురులతో సంధి నేసి యుంబుజముల

పై నెత్తి చనునట్టి పదతలములు

గలకంతములచేతఁ గఱచిన విద్యవీ

ణకిచ్చునట్టి తిన్ననియెలుంగు

నత్తెఱంగున రేఖయు నవ్విధంబు

గరువచందంబు నమ్మెయి కలికితనము

నట్టిచెన్నును నెరంధ్ర యందెగాక

కలవె యొద్దులకు నెఱుంగక పలికి తబల!

ఆమెకన్ను గల కరములు, పదతలములు, ఎలుంగు వీనినిమాత్రమే గ్రహించి యామెయాకారమును సౌందర్య స్వరూపమునే వర్ణించి నాడు. సౌందర్య వర్ణనములో నెలుంగును దాని మాధుర్యమును వర్ణించిన యాంధ్రకవులు చాల తక్కువగా నున్నట్లు కనబడును. ఆ సౌందర్య మూర్తియొక్కయు, రేఖ, గరువచందము, కలికితనము, చెన్నునుమాత్రమే, యెంచి ప్రశంసించినాడు. ఈరీతి వర్ణనయునపు రూపమే. ఆమె సౌందర్యము నాతఁడు భావనాదృష్టితోఁ జూచి, యామె మూర్తియొక్క లావణ్యతేజమును గని యానందించుచున్నట్లు కనబడునేగాని, బాహ్య చర్మ చక్షువులతోఁ జూచి వర్ణించుచున్న వాడు వరెఁ గానరాడు. మఱియు నా యా పదప్రయోగము నందలి యాచిత్యమును, దానివలనధ్వనించు భావగరిమను బరికింపుడు. కన్నుగల కామబాణములతోఁ గలసియాడునట. పదతలములు పై నెత్తి చనునట, ఎలుంగు వీణీయలకు విద్యనిచ్చునట. ఇంతేకాక ద్రౌపది యొక్క సౌందర్యస్వరూపముయొక్క భిన్నచ్ఛాయల నెట్లు కనఁబరచినాడో! మొదట నామెరేఖ (general features) అవయవ మూర్తి ముఖలక్షణముల నెన్ని నాడు. పిదప గరువతనము (dignified

అంశభారత కవితా విమర్శనము

bearing) పిదప కలికితనము (prettiness), చెన్ను (shining beauty), తిక్కనద్రాపదిలో నిది యొక విశేషమైన ముఖ్యలక్షణము. దీనిని కీచకునిచేతను గూడ గుర్తింపజేసినాడు. ఈ సౌందర్య భావ చ్ఛాయలను కీచకునిచే గమనింపజేయుటచేతనే వాని దుర్విదగ్ధతను సార్వకపటించుచున్నవాడనైన నున్నాడు. వీని లక్షణములను గుర్తించుటలో వీనికి మంచి వైదగ్ధ్యమే కలదుగాని యది దుర్వినియోగము చేయబడినది. వీనిని కనుగొన జేకపోయినదని తలంచి నాడు గనుకనే సుదేవుని 'అబల' యని కీచకుడు సంబోధించినాడు. "కావున నా యెలనాగ నేమి యుపాయంబుననైన నన్నుం జేర్పవలెనేని కందర్ప దర్పంబున నలందురి వందుచు నన్నాడు. కాని 'ప్రాణానయాసిషం' "గతోఽస్మియమసాదనం" అని మూలములోని యత్యుక్తులను తిక్కన యీతనిచే బలికింప లేదు. అప్పుడు సుదేవు యవలంబించిన యుక్తి మార్గమేమియు నుపయోగకారి కాకుండుటచే, నిక నీ తిమార్గము నవలంబించి ధర్మబోధ చేయఁగడంగినది. పరపతీసంగముల నెఁగల దోషములను జూపి వారింపఁ దలచినది. ధర్మమార్గమునఁగి జెప్పబడెడి దోషముల కాతఁడు లక్ష్యము చేయఁజేమోయని, దీనిఁ బలన నాతఁడు బడయఁదలచిన సౌఖ్యము సౌఖ్యముకాదని చెందవలయు క్తిగాఁ జెప్పినది. సుదేవుకీలమునకుఁ గొంత నైచ్యము నాపాదింపఁ దలచియే తిక్కన యీమెచే జారపొందును గూర్చి యట్లు పలికించె గాని కులాంగన సహజంబగు సంకోచమును సిగ్గును (modesty) వీడి తమ్మునితో నైన నిట్లు పలుకునాయని సందేహము కలుగకమానదు.

అన్నిటికంటె ముఖ్యముగు యుక్తి-ముఖ్యముగా సుదేవు మనమున భయముగొల్పి బాధించుచున్న కారణము-మఱియొకటి కలదు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అది ద్రాపది బలవిక్రమసంపన్నులగు గంధర్వులను పతులను గలిగి
స్థూండుట.

“వారలఁదలఁచిన నాచిత్తము, దలఁకెడు నదియేల
నీకుఁ దమ్ముఁడ చెపుమా”

అని యింత నేపటినుండియుఁ జెప్పిన యుక్తుల (arguments) వలనఁ
జేరిన ప్రధానోద్దేశమును (central idea) క్రోడీకరించి (sum up)
ఫలితార్థమును దేల్చి యనునయ పూర్వకముగా బ్రతిమాలుకొనినది.
ఈ యుక్తికల్పనము సంభాషణక్రమము నంతయు తిక్కనదే. చిట్టచి
వకు బాగుగనచ్చెడి చక్కని లోకోక్తివంటి వాక్యముతో బ్రతిమాలు
చు వానిమనస్సును మరల్పయత్నించినది.

“కానితెరువునఁ బోయినఁ గలుగునయ్య
బ్రదుకు, చవి యెంతయైన నపథ్యములకు
వేడ్క చేయుదురయ్య వివేకు లెవ్వ
ధమున నాబుద్ధి వినవయ్య తమక ముడిగి.

ఇక్కడఁగూడ నీతని బ్రతుకు కెట్టిభంగము కలుగునో యనియె
యీమె భయము. కాని యీమాటలు వానికి సహింపరానివైనవి.
తక్కిన యుక్తులకన్నిటికిని బదులు చెప్పటకు వీలులేకపోవుట చేతను,
దాను బలగర్వితుఁ డగుటచేతను దన కనువైన గంధర్వులను గూర్చిన
విషయమును మాత్రము గ్రహించి, వారివలన నామెకుఁ గలిగిన భీతిని
బాపయత్నించినాఁడు. ఇప్పు డాతనివై ఖరిని తిక్కన “యిట్లుని వల్కె
సుదేవుతోడ నతఁ డుద్ధతుఁడై” యని యెంతచక్కఁగా వర్ణించి
నాఁడో చూడుఁడు. ఈ యాద్ధత్య మీతని ప్రతివాక్యమునను నిండి
వెల్లి విరియుచున్నది.

ఆంధ్రభావత కవితా విమర్శనము

“వనితా! యే నొక పల్కుపల్కెడఁ జతుర్వారాశిమధ్యంబునకా
ఘనబాహుబల మొప్ప నన్ను నెదురంగా నొక్కఁడం లేమి యె
వ్వనికిం దెల్లముగాడె దానిమగలం వజ్రవాతింగూలు శై
లనికాయంబన మద్భుజానమదలీలకా గీటడంగిం చెడక. ”

ఈపద్యప్రారంభమున ‘వనితా’ యని యప్పనుగూర్చి చేసిన సంబోధనమునందే యీతని యౌద్ధత్యము వ్యక్త మగుచున్నది. తక్కిన పద్యమున నాతని బలగర్వమును స్పష్టమగుచున్నది. కీచకునియొద్ద యుద్ధాత్మతతోఁ గూడిన గాంధీర్యము లేకపోవుటచేఁ గాబోలు నీసం దర్భమున తిక్కన శార్దూలశృత్తమును ప్రయోగింపలేదు. ఇంక తరు వాతిపద్యమున నీతని యౌద్ధత్యము మఱింత వెల్లివిరిసినది. ఇక్కడ నౌద్ధత్యమునకుఁ దోడుగ దనయక్కయం దాతనికిఁ గల చనవునుగూడ నాధారము చేసికొని తన యభీష్టమును నెరవేర్చి, తనకు సహాయము చేసితీరవలయునని పంతముపట్టి బలసంతపెట్టుచున్నవాఁడు వలెను, బ్రతిమాలుచున్నవాఁడు వలెను గూడ పలుకుచున్నాఁడు. నీబుద్ధులు నాకక్కరలేదా. నాపని మాత్రము కొనసాగింపుచుని సారాంశము తేల్చినాఁడు.

“బుద్ధులు చెప్పుకొల్ల నట వోవిడు మెమ్మొయినైన సౌఖ్యసం
సిద్ధి యొనర్చునాకు నెడనేసినఁ దాపము రూపమాపు నా
వృద్ధియకోరుదేని నవివేకివి నీవని నన్నుని ట్లసం
బద్ధములైన వాక్యములు పల్కక వే పిలిపింపు కోమలికా. ”

అతిక్కనార్యుని స్వభావోన్మీలనచాతుర్యము, సందర్భాను కూలమును శక్తివంతము (forcible language) నగు పాత్రోచిత భాషా యోజనకేర్తి బరికింపుఁడు. మూలములో నీసందర్భమున కీచకుఁడు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

స్త్రీ స్వభావమునుగూర్చి చెప్పుచు దన యప్పతోడినే యెట్టి
యసభ్యములగు పలుకులను జరికియున్నాడో చూడుఁడు:

“న. శ్వ మనుజునాని. స్త్రీతాం గుహ్య మనుత్తమమ్,
పుత్రంవా కిల పౌత్రంవా భ్రాతృరంవా మనస్వినమ్;
సహసీవా నరం వృష్ట్య నానాగంధవిభూషితమ్,
యోని హస్త్విష్యతే స్త్రీతాం సతీనామపి చ శ్రుతమ్;
ఐం నిరీక్ష్యోమలిప్తాంగం సర్వాభరణభూషితమ్,
నశి మేష్యతి శైరంద్రీ మన్మథే నాభిపీడితా.”

తిక్కనవాక్యము లీలము, భావ, యుక్తికల్పన మొదలగునానికిని చక్షుగా
చేరిపోయినచో చానికిని గలభేదమును జూపుటకే యీపద్యములుదా
హరింపఁబడినవి.

“ఎ య్లసంబునముదైన వాక్యములు పల్కక నే పిలిపింపు కోమలికా”
అని. తన సరసాభిప్రాయమును తెలిపి యంతటితో నూరకుండులేదు.

“అనుచు దైన్యమున నొండెడు నాననంబు
తోడ దిగ్గన లేచి యత్తోయజాక్షీ
సరసాంబుకడఁ జక్కఁ జాగి మొక్కె.”

చూడములో ఎదె నింతకుఁ బూర్వమే కీచకుఁ డేమెకు మొక్కునట్లుగాఁ
జేయక తిక్కన వీరిసంభాషణ నను క్రమముగాఁ జెంచుకొని వచ్చి
కుడిసాబు యేతో పలికినవీవపనే, తిక్క మొగమువేసికొని దైన్యముతో
సావుతో నప్పుచు కలవంతపెట్టుచు నింక నామెకు మారుమాటాడుట
కఃకాశిమేమియు నివ్వక దిగ్గన లేచి యామె కాళ్లపైఁ బడునట్లు
చేసినాఁడు. సుదేష్ట యీకార్యమున కొడఁబడుటకు ముఖ్యకారణము
ప్రాత్యక్రేమియని మాపుటయే తిక్కన యుద్దేశము. కావుననే పి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సహజప్రేమను గూర్చి మొదటినుండియు నాతఁడు పూచించుచు
వచ్చినాఁడు. కీచకుఁడు దిగ్గవి లేచి వచ్చి మ్రొక్కెననుటతో తిక్కన
చేసిన నాటకాభీనము మూలము (sign of dramatic action).
ఆకథావంగము నంత పెట్టు మనకన్నులఁ గట్టుటకుఁ దోడ్పడుచున్నదో
గమనింపుఁడు. అతఁ డెట్లు మ్రొక్కుటతోడనే సుదీప్త చిన్నబోయి
ననఁడు. పదప నిట్లు కార్యచిశ్చయము చేసినది:

“అనల నచ్చ నాపల కన్నిటి కోర్చి లతాంగఁ గూర్చి గా
కీచెమాలకై మరలఁ డెన్ని విధంబులఁ జూపి చెప్పినకై
గావలఁడైన పీఁడు దనుకార్యము నట్టునె, వీని కెమ్మెయికై
జావు నిజంబు నున్ననుని శాతతరంబులైన నక్కటా

ఇక్కడ సుదీప్త మాంతరంగకోదేశములకు (motives for future
action) కవి బయలుపెట్టినాఁడు. మూలమున నిట్టికార్యభోగము,
కార్యవిమర్శనము, నిశ్చయము, నేమియు లేవు పైగా మూలముతో నీడు
పు మొదలుపెట్టిననట. ఆ సుదీప్త తెనుగువారి సుదీప్తవలె గడుసరి
కాదు. మొదట నీవిషయమున జ్యోక్యమే కలుగజేసికొననని చెప్పి
నది (“నైనాం వత్తు మిహోత్సహే.”) కాని నీమఁడు బలవంత
పెట్టుటచే

“ఏవ ముక్తా సుదీప్తాతు శోకేనాభీప్రసేడితా,
అహో దుఃఖ మహో కృష్ణ మహో పాపమితిస్మహా.

ప్రాయస ధృతదుఃఖార్తా విపాకం తస్య వీక్ష్య సా,
పాతాశేష పతత్యేవ విలపన్ బడదాముఖే;
అకర్తవ్యే హి మాం పాషే నియంత్రసి నరాధమ.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

‘సొంత దేశు పేడిచినిపివప (అక ర్తవ్యమున నియోగించుచున్నందులకు
‘వరాహ’ యని తిట్టినది,

“ వినితార్థా కరిష్యామి తుష్టో భూ కులక్షయే,

గచ్ఛ శీఘ్ర మిత స్త్వంహీ స్యమేవభవనం కుభమ్ ”

అని యట్లే చేసెద నింటికిఁ బొమ్మలిచెప్పి పంపివేసినది.

యొత్తముమీఁద కథ యొక్కటియే యైనను — జగత్ప్రసిద్ధమై రి.
న్న జేయైనను — ఆచూపాత్రల యుద్దేశములను, స్వభావములను, కృత్య
ములను వ్యక్తపఱచి ప్రదర్శించుటలో (Presentation), తిక్కన యు
లఁదించుమార్గము వేరుగా నుండును; స్వతంత్రమైనదిగా నుండును;
కవ్యతిరంజై యుండును. సుదేష్టకుఁ గల భాతృప్రేమయు, నాతని
కామెయందుఁ గల చనవును తిక్కన రమ్యతరంబుగఁ బోషించి యీక
భాసంబిగ్గమున కొక క్రొత్త రుచి కల్పించినాఁడు. వీఁ డెన్ని మాట
లను జెప్పినను వినువాఁడు కాఁడు. మనస్థాని కాతకరంబులైన వీఁడు
చావలసినవాఁడై యని విచారముచే సందేహము లేకయే నిశ్చయించి
నది. ఈకారణముచే నీతఁడు చావకుండఁ దా నెట్లైనఁ గాపాడినచో,
నావల చెచ్చు నాపదల విషయమై తగువాతఁ జూచుకొండముగాక
యని తలఁచినట్లున్నది. ఈతఁడు చాటుకొనిన పరాక్రమాతిశయమును
గట్టి యొకవేళ నాగంధర్వుల నీతఁడే పంపివేసి ద్రౌపదిని దక్కించు
కొనకూడదా యనియుఁ దలంచుచుండును. అనునిట్టి యామె యాంత
రంగిక భావముల నీమాటలలో తిక్కన భవనింపఁజేయుచున్నాఁడు.

ఇట్లు తలఁపాసి చరణసీకఁబు కడఁ జాఁగియున్నతమ్ముని నల్లన
నెత్తి యాతని యందలి ప్రేమచేతను, జాలిచేతను క్రమ్ముకొనివచ్చి
క్రిందికు జాఱిపోవు మన్న కన్నీళ్లను కనుఁగవలొ మ్రింగకొనుమనామె

అంధభారత కవితా విమర్శనము

క్షీరత్యమునకు లోపము రాకుండ నాపివేసినది. సుసంస్కృతమునందన్
సుదేష్ట ప్రాచుర్య భృశదుఃఖాత్తా' మిగుల దుఃఖించిన ట్లున్నది. ఎ
గుకని? "విపాకం తస్య వీక్ష్య" - అతని విపాకమును జూచి గూతఁడు
ఘోరనరకమునఁ బడమన్నాడని తెలఁచి—అనఁగా నీతని లోకాంతరా
వస్థను గూర్చియై యున్నది. కాని యీమె కిక్కడ దుఃఖిమునకుఁ గారణ
మొకజేత గంధర్వ లీతని జంభదురేమో యని. గంధర్వలశక్తిని గూర్చి
తనకుఁగల స్థితిని వెల్లడించి వారింపనెంచినను, ఆతిఁ డెద్దానిని లక్ష్యపె
ట్టువాఁడు కాఁడని. ఇట్టిస్థితిలో నాతఁడు దైన్యముతోఁ దనకాళ్లపైఁ
బడుటను జూచి, ప్రేమానురాగములతోఁ గూడిన యామెహృదయము
కరఁగి జాలిచే కన్నీళ్లు వచ్చినవి. వాని నాపుకొని, దీనుఁడైయున్న
యాతనిని పొచ్చరించి దైర్యము పలికినది:

“ఇంత దలర నేల యెమ్మెయినై నను
గొమ్మ నలవరించి కూర్చుటరుదె
యొమ్మలందు దక్కి గుణాబువోడ నీ
జేగు మసలవలవ దింక నిచట, ”

తమ్మునికిఁ బ్రాణభయ మేమైనఁ గలుగునేమో యని సంకోచించు
చుండెనే గాని, కొమ్మ నలవరించి కూర్చుట సుదేష్ట కొక గొప్ప పని
కాదు. అచాతుర్య మామెయొద్దఁ గలదు. కావున నిప్పుడు కార్యభార
మంతయుఁ దనపై వైచికొని యాతని నూరడించి యింటికిఁ బొమ్మ
న్నది. ఆమె యూరడించు వైఖరిని (tone) గమనింపుఁడు. ఎంత
యాత్మవిక్వాసము ఉత్సాహము చూపుచున్నదో. అనంతర కర్తవ్య
మును గూడఁ దెలిపినది:

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ఆసమమునకని నీగు ని

వాసమునకు దినములలో నవశ్యంబును వే

నాసువతిం బుత్తెంకు ని

జాసక్తి ఫలింప సలుపు మభిమతకేళిన్.”

మూలములలో నున్న ‘సురా మన్నం చకారము’—సుర, అన్నము, మధు
మాంసాదులనన్నిటిని తిక్కన వదిలిపెట్టినాడు. ద్రౌపదిని లోబడిచు
కొనుచును గూర్చియు మూలమున తెలుగువకంటె భిన్నముగనే
యున్నది.

“తత్ర సంప్రేషితా మేనాం విజనే నిరవగ్రహ్నే,

నాంత్యయేథా యథాన్యాయం యది సామ సహిష్యతి;

సమ్యక్కృత మిదం సర్వం శేష మత్రామచింతయ.”

ద్రౌపది లోబడుట సుసాధ్యము కాదను నూచన యందుఁ గలదు. తెలుఁ
గులో నుదేష్ట “నిజాసక్తిఫలింప సలుపు మభిమతకేళిన్” అని యాతని
కోరిక సులభముగా నెఱవేఱునని చెప్పఁగడంగి నట్లున్నది. మఱియుఁ గీచ
కుని యాసక్తి యీమె సంపూర్ణాంగీకారమును బడసినదిగా నూచిం
చుచున్నట్లున్నది.

తిక్కన రచనలోని సుదేష్టయొక్క గడుసుదనము చాతుర్య
మును ద్రౌపదిని కీచకునింటికిఁ బంపు సందర్భమున మఱింత బాగుగఁ
గనఁబడును. తమ్ముని సమాధానపఱచి పంపి, విదపఁ బాంచాలిని రావించి
సుదేష్ట ‘తృష్ణ భావించుచు’ పలికినది. ఏమి యాతిక్కనార్యునిరూప
సంపాదనసౌంపు (picturesque description)! ఈయభినయ నూచ
నచే ముందు చెప్పఁబోవు మాటల కెట్టి యాచిత్యము, కల్పించినాఁడో
చూడుఁడు. ‘భావించుచు’ అనుపద మెంతగంభీరమైనది. తృష్ణ కలిగిన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ట్లుగాఁ దలంచుకొని యాలోచితలంపున కనుగుణంబులగు ముఖవ్యక్తి-
 చేష్టాదులచే (facial expression and actions) దానిని వెలివెట్ట
 చుచు—అనఁగా నిజముగా లేకున్నను, ఆమెకు తృప్తిగలిగినదని యాకా-
 రచేష్టాదుల చేతనే చూచువారు తెలిసికొనులాగున నభినయించుచు—
 ద్రౌపదితో నెంత యనునయపూర్వకముగా, నెంతన్నేహభావముతోఁ
 చనవుతోఁ బురుషుచున్నదో చూడుఁడు:

“ఒదవెను తృప్తిపెల్లిదమన
 వదనము పలునట్లు వట్టె వాసితరాజ
 న్మదిరారస మానఁగ నా
 హృదయంబున వేడ్క యెనక మెనఁగెడు తరుణి.

“కీచకుని యింట నెప్పుడు
 వాచవియగు బహువిధముల వారుణి గలుగున్
 వే చని యచటికిఁ గొనిర
 మ్మా చూతము గాని నీగమనవేగంబున్.”

ఇచ్చటఁ దనకు తృప్తిపెరిగియున్నదే గలిగిన యావశ్యకతయే
 ప్రధానకారణముగాఁ గనఁబడుచుచు బంపదలంచినదేగాని మూలములలో
 వలె తన యధికారము, బలవంతము, పట్టుదలయునే కారణముగాఁ గన
 పడుపలేదు. తనకుఁ గలిగిన బాధను తొలగింపుచుని వేడికొనినట్లుగాఁ
 జెప్పుటచే ద్రౌపది యామెను బ్రతిఘటింప నోరెత్తలేకుండఁజేసినది.
 నిజముగ నప్రధానముగు నీవిషయమునకుఁ బ్రాధాన్యము కలుగఁజేసి-
 తనకుఁ గలిగినదన్న తృప్తిను, దానిమూలమున నైన వేగిరపాటును,
 మాటుగాఁజేసి, ద్రౌపదిని గీచకునింటికిఁ బంపుటయను విషయమును
 చప్పిపుచ్చినది. “వేచని కొనిరమ్మా చూతముగాని నీగమనవేగంబున్”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అని నిత్యవ్యాసహారమునఁ బ్రయోగించెడి జాతీయము నెంతకీక్రిమంత
ముగ తిక్కన ప్రయోగించినాఁడో చూడుఁడు.) ఆమె యంతయాతు
రముతో, అంతచనవుతో, నంతప్రళంసాపూర్వకముగ, నంతబాధప
డుచు, జేగిరపడుచు చెప్పిన ట్లుండుటచే, ద్రౌపది కీవిషయమునఁ బ్రస
త్తించుట, మానుట యనువిషయమునుగూర్చి యాలోచించుటకైన
నెవ మియకుండఁ జేయవలయునని తలంచినట్లున్నది. తనవాక్చాతుర్య
ముచే సుదేష్ట యిచ్చుట కిల్పించిన గమనవేగపరీక్షనై పునకు ద్రౌపది
వృష్టి నాకర్షించుటచే నామెకుఁ గీరకునింటికిఁ బోవుటలోఁ గల భయ
ము మాటువడి పోవలసినదే! మూలములో సుదేష్టవాక్యములకీ యొడుపు
అందము లేనేలేదు.

“తిత్తి నైరంధ్రి మాహూయ సుదేష్టా వాక్య వ్రబవీత్,
గచ్ఛ నైరంధ్రి వత్ప్రీత్యా కీచకస్య నివేశనమ్;
సుతా మానయ సుశ్రోణి తృప్తి తాహం విలాసిని.”

అని మాత్రమే యున్నది. తాత్పర్యార్థం బొక్కపేదైనను మూలశ్లో
కములకును తిక్కనాద్యుని పద్యములకును భావప్రదర్శన చాతుర్య
మునను (skill in the method of imaginative presentation).
దానివలనఁ గలిగిన మనోజ్ఞత్వమునను (impressiveness) ఎంతోవ్య
త్యాస మగపడుచున్నది.

“అనవుడు” ఆమెమాటలను విన్నద్రౌపది విషమస్థితి యెట్లు
వర్ణించినాఁడో చూడుఁడు:

“ఉల్లము దల్ల డిల్లఁ దమవుద్దత ఘర్మజలంబుఁ దాల్చుచున్
డిల్ల పడంగ నా కిది గడింది విచారము పుట్టె నందుఁ బో
నొల్ల ననంగరా దచటి కూరక పోవఁగరాను నేర్పు నం
ధిల్లఁగఁ దీనిఁ బాపికిను దీమన మెట్టిదియొక్కొ దైవమా.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సుదేష్ట యతిగడుసుదనముతోఁ దెచ్చిపెట్టిఁ విమమస్థితికిఁ జల్లడిల్లిన
దైనను సుదేష్టకంటె నెక్కుడు సహజభైర్య గాంభీర్యములు కలది
గావున ద్రౌపది నేర్పుతో నీసంకటమును బాపుకొను మాగ్ధము
నార్యుల సమకట్టినది. మాలములో పెట్టుకుగా వెంటనే

“అబ్రహీమ్ కోక సంతప్తా నాహం తత్ర ప్రజామి వై”

అని నే నచ్చటికిఁ బోవనని కేవలము భీరువులాగున చెప్పినట్లున్నది.
తక్కువ యిచ్చట నొక సంకటస్థితి (conflict) ని దెచ్చిపెట్టి, ద్రౌపది
యాసంకటమున నెట్టి నేర్పుతోఁ బ్రవర్తించినదో, యామె నియోగించిన
పనితన గౌరవస్థితికిఁ దగినది కాదని నే హేళనార్థముగానే—కీచకునివ
లనఁ దనకుఁ గల భయమును గూర్చి యెత్తకయే—చతురంగంభీరములగు
వాక్కులచే నాత్మగౌరవమును నిలుపుకొనుట కెట్లుయత్నించినదో చూపి
నాడు. తాను సత్వధవృత్తితో బహుమానపాత్రమై, బహుమాన తత్పర
తఁజరించుచుఁ దనయోగ్యతకుఁ దగినపనులఁ జేయుటకుగా నుండెనేగాని,
దుష్కర్మత్పరీవార యోగ్యపరిచారము చేయుటకుఁ గాదని చెప్పి దానికిఁ
దగినవారిని పంపుమని కోరినది. అని యింక ననునయ్యుత్సాహముగానే

“అతివ తగునమ్మ నీగృహ

మతి నిర్మల చరిత భరిత మని యీ యెడ మ

త్పతుల యసన్నిధి నైనను

మతి నూఱడి యున్న చోట మన్ననఁ దప్పన్.”

నీయిల్లు నిర్మలచరితభరితమని తలంచి నీయండఁ జేరినట్టి సాధువుల కేయ
పాయమును రాకుండఁ గాపాడవలెఁ గాని, వారి కేదైన నపాయము కలు
గినచో నీకు నింద కలుగదా యని తనకొఱకే గాక, యామెహితవును
గోరి చెప్పినట్లుగా పలికినది. అట్లు హితవు గఱపి, “మొదటనే నీచములగు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పనులకు నేఁ జాలకునికిఁ జెప్పికదా ప్రవేశించితిని. నన్నట్టిపనులకుఁ బను పడకునా” యని వెనుకఁ దాను చెప్పినమాటలను జ్ఞాపకముచేసి యెత్తి గొడిచినది.

“యెవ్వరేని యింటి కెచ్చియే నొకటికి
నన్నుఁబంపఁ దగునె నాఁడ నిన్ను
గొలుచునెడ నచుజ్ఞ గొననె నీచములగు
పనుల కేను జాలకునికిఁ జెప్పి

ఇట్టి సందర్భములలో తిక్కనార్యుడు వెనుకటి పదములనే సరిగాన. మనదించుచుండును, వెనుక నిట్లే పలికినది.

“నీచములయ్యెడు పనులకు
నాచాలమి యెఱిఁగి మన్ననకుఁ బాత్రముగా
నీచిత్తంబున గొని
యాచారము దప్పకుండ నరయుమునన్నున్.

సుదేవుతో ద్రౌపది చెప్పినమాటలు, ఆమె వాదము కేవలము. వ్యర్థముకాలేదు. వీనిని విని సుదేవు తా నట్లు ద్రౌపదిని నియోగించుట యందలి యనుచితమున కనయము శంకించినదట. కాని తాను చేయున దనుచితకార్యమే యని తెలిసికొనియుఁ దమ్మునియందలిప్రేమచే

“...లతాంగి మదిం ద
మ్ముని విలవంతఁ దలఁచి యి
ట్లనియెం బాంచాలిలోడ సాదరవృత్తికా.”

ఇప్పుడైనను సుదేవుకుఁ గోపము వచ్చినట్లు తిక్కన నూచింపలేదు. మూలములో (దక్షిణదేశపాఠములో)

అక్షరభారత కవితా విమర్శనము

“ఏవ ముక్తాతు హంచాభ్యా దైవయోగేన కైకయా,
తాం విరాటస్య మహీషీ కృణ్వా గూర్వాఽన్వశాసతః;
కీచకంచైవ గచ్ఛ త్వం బలాత్కరేణ చోదితా,
నాస్తి మేఽన్య త్వయా తుల్య నా త్వం శ్రీమతిరం నజ. ”
అవశ్యం త్వేవ గచ్ఛంతం కిమర్థంనా విచక్షసి,
ఉక్త్వా నైనాం బలాచ్చైవ వినియుజ్య ప్రభుత్వతః ”

అని కోపముతో బలత్కారముగా : బంపినట్లున్నది. బం. పరి. వారి
పాఠములోమాత్ర మిదేమియు లేదు.

“సుదేష్టోవాచ”

“నైవ త్వం జాతు హింస్యాత్, ఇత స్సంక్రేషితం మయా,
ఇ త్యస్యాః ప్రదదౌ కాన్యం స్తోపదానం హిరణ్మయమ్. ”

అని మాత్రమే యున్నది. ఇక్కడకూడ కోపముతెచ్చికొని బలవంత
ముచే పంపినట్లు లేదు. తెలుగు భాగవతములోని సుదేష్ట ‘సావరవృత్తి
తోనే’ ద్రౌపదిని ‘సఖీ’యని సంబోధించి యెట్లొకను దనకార్యమును
సాధించుకొనుటకు యత్నించుచున్న నో చూడుడు. “ఇంత దలర నేల
యొమ్మెయినైనను గొమ్మ నలవరించి కూర్చు టరుదె” యని యిదివఱకె
యామె నెట్లో యొప్పించి పంపించుట దనకు సుసాధ్యమేయనియు,
దన కట్టి నైపుణ్యము కలవనియుఁ జెప్ప నే చెప్పినది. కావునఁ దా నిప్పు
డనుచిత్రమునకు శంకించియు బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేయుచున్నదే గావున,
తనకార్యము నెట్లయినను సాధించుకొనుట కనునయన్మాగ్ధమునే యవ
లంబించినది. ద్రౌపది స్థితి నెఱిగినదైనను తమ్మునియెడల ప్రేమాతిశ
యమున ననుచితకార్యమునకైన వెనదీయలేదు. తిక్కన మొదటి

అంధభారత కవితా విమర్శనము

నుండియు సుదేష్టచు విశేషముగ భ్రాతృప్రేమకలదానినిగా నూచించుచు నామె నతి ప్రజ్ఞావంతురాలగు ధూర్తగాః (a clever and talented rogue) జేసినాఁడు. చూడుఁడు, ద్రౌపది కీచుఁడెప్పిన ప్రత్యక్షతరమునందే యిది స్పష్టము:

“అక్కట నేను నేడ్చుపడి యానడి యానవ మర్థిః జేర నొం

దొక్క నికృష్టఁ బంచుటకు నోపక చెప్పిన దీని నీవు గో

నెక్కఁగఁ జేసి నిన్ను సతిహీనవిధాననియుక్తఁ జేతగా

నిక్కము యుమ్మలించి తిది నెయ్యముతియ్యము కల్మియే నభి.”

తనను సమర్థించుకొనుటే గాక మరల ద్రౌపదిపైననే నేరము మోపుచున్నది. నీయందలి గౌరవముచేతనే నిన్నీ పనికి నియోగించినది. ఈమాత్రము దానికి గల్గంతుచేయుట స్నేహధర్మమూ యని స్నేహభావము నూతగాఁగొని వాదింపఁ దొడంగినది. ఎవ్వరేనియింటి కెద్దియే వొకటికిఁ బంపఁదగునా యని ద్రౌపది యనఁగా, అదిలాఁతియిట్లానిఁస్తాఁడు గని వా రెవరు, నీగౌరవము పెంపునుగూర్చి యందఱతోను నెల్లప్పుడు చెప్పుచునే యుందునుగదా యని యన్నింటికి నన్ని ప్రతియుక్తులుఁ బన్ని బదులుచెప్పి, యింక ననేకభంగులప్రార్థించి సాదరముగను, స్నేహముగనే దనకార్యమును సాధించుకొన యత్నించినది. ద్రౌపది యుక్తులేమియు నామె యొద్ద పనికివచ్చినవి కావు. ఆమెకుఁ జిత్తంబున “నింక పెద్ద పెనంగఁ జనదీయమతోడ” ననువిచారము పుట్టెను. విధిలేక, ఆమెతో వాదింపలేక, కాదనుటకు సందులేక ద్రౌపది కీచకు నింటికిఁబోవ స్వయముగా నంగీకరింపవలసి వచ్చినది. మన మురియూడుచుండ ననుమానముతోడనే యామె దనయంగీకారమును దెలిపిన వెంటనే సుదేష్ట తాను సామముచేతనే గల్గిచితిని గదా యని ‘హర్ష

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మనెనున్నాంబు' కాంచనమకముఁ దెచ్చి యందిచ్చినది.] మూలము లోని నిష్కేంబు కర్మము ఆత్మంత మనోజ్ఞంబు నీదృశ్యంబునకు నెంత భేదము కలదో పరికింపుడు.

(ద్రౌపది నెట్లయినఁ దమ్మునింటికిఁ బంపుటకుఁ గాఁ బన్నిన పన్ను గడలు, ఎత్తిన యెత్తులు, చేసిన నొంగప్రార్థనలు, బ్రతిమాలుటలు నట్లుండ, పిదప కీచకునిచే త్రోపుటబడి, విరటుని సభికుఁడోయి, యందును దనమొఱి యాలకించు వారిఁ గానక తిరిగి ఆనయింటికి వచ్చిన ద్రౌపది నోదార్చుటలో నామెచూపిన శాత్రుమును (rogue) బరికింపుడు. తిరిగివచ్చు ద్రౌపదియే తనచిత్తంబున నుజ్జ్వలము గూర్చియు, నామె చర్యలనుగూర్చియుఁ దలపోయుచు, నామె 'జంతి'యని పలుకుచు నామె స్వభావమును జక్కఁగా వివరించినది.

“నన్నిటు లాదురాత్ము సదనంబునకుం జను మన్న జంతకే

బన్నము లన్నియుం దెలియ. బల్కెదఁ గాక” యని తలంచి యామె యొద్ద కార్తయై పోయినది. ఆ ర్తయై పోవునప్పటి యామె రీతిని, పిదప నుజ్జ్వల బూటకములను నెంత స్వాభావికముగా, సందర్భానుకూలముగా పట్టించి యాపాత్రలను చృగ్గోచరము చేయుచున్నాఁడో చూడుడు:

“కన్నుల బాన్పూరమును గ్రమ్మఁగ మోమున దైన్య మొందఁగా నన్నలినాకీ తొట్రిలుచు నంగము దూల నుజ్జ్వలపాలికిన్”

జనుటయు, నప్పుడు పరమధూర్తయగు నానుజ్జ్వలము

“చనిన నయ్యెలనాఁగయు సంభ్రమంబు

దెచ్చికొని తా నెఱుంగని తెఱఁగు దాల్చి

శాత్రుమున నుమ్మరించి పాంచాలితోడ

నెఱుఁగు వేటొకభంగిగా నిట్టు లనియె.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇట్లు పాత్రోచితముగ సమకూర్చిన చిత్రోన్మీలనసామగ్రి కంతకును మూలమున “విరాటస్య మహిషీ శాశ్వవాస్థితా” యని యొక్క మాటమాత్రమే యున్నది.

దక్షిణదేశపాతములలో వాంతు మంతితసర్వాంగియై యాసభయండి వెడలి పోయినదని చెప్పబడి యున్నదే గాని, తెలుగులోవలె సుదేష్ట యామె నిట్లు వర్ణించినట్లు లేదు. ఎటుఁగు జేతూకభంగిగాఁ జేసి తన కామయోడల గల యత్కింతాచరమును మొపుచున్నదియెనో సుదేష్టయే యిట్లు వర్ణించుట యా ‘జంతి’ కంతయుఁ దగియేయున్నది. ఈవర్ణనమును సుదేష్టచేఁ జేయించుటలో తిక్కన మొట్టికణాచాతుర్యమును జూపినాఁడో గమనింపుడు. ఇట్లుగూడ ‘నామె చెన్నుకెటుఁగుట’ను, ‘వదనముచిన్నబోవుట’, ‘కనుగన విచ్చినటుట’, ‘కురు లొప్పు గందుట’ లనే వర్ణించినాఁడు.

“ధరణీపరాగంబు వొరసి ఘాసతిమై

చేడియ నీ మేను చెన్నుఁ దలఁచె

జిత్తుంబు తలపోతఁ జేన్నాటు సోదవుట

జెలువ నీకెమ్మోయు చిన్నబోయె

గన్నీరు నెట్టితోడి కాంతి యెంతయుఁ దలఁచి

నెలఁచి నీకనుగన విచ్చినయ్యె

ప్రవేదమునఁ దోఁగి ఫాలయితో నంటి

యగ్గలి నీ కురు లొప్పు గంజె.”

మోము చిన్నబోవుటకు “జిత్తుంబు తలపోతఁ జేన్నాటు సోదవుట” కారణముగాఁ జెప్పుచు, నాంతిరంగిక చిత్తులకును బాహ్యకారమునకును గల సాందికను జూపినాఁడు. అనెనునోవ్వి యానెఁ యాకారము

అష్టాంగసత కవితా విమర్శము

నంగు, ముజ్జిమై నిరీయించును బ్రతివించించు చుండెనని నూచించినాడు.
 ఇట్లు సుశ్లేష్మచేఁ జేయించిన శ్రావణి యాకారస్థానమునకుఁ దగ్గి
 నట్లుగనే. నింహబయిచేఁ భంగవాలుపడి దైన్యంబు నొంది విరటుని
 పథ శేరుమందీని శ్రావణి తిక్కన యెల్లు నర్జించినాడో చూడుడు.
 అట్లును నామె కేడిసికొనువుతోఁ గూడిన మేను. ఇట్టిముఖగు
 లకు బగులనా, వేడిగాడ్చుచున్న నాసిక, అక్రమములతోఁగూడిన
 కన్నుగన, నెమ్మొకమున నెరసినవగులు—ఈనాలుగింటి నే నర్జించి
 యామె నైశ్యస్వరూపమును నునకమ్మలయొందు పెట్టి నాడు. ఎట్టి
 లలితములు, చూర్మములు నగు ముపమానములతో నర్జించినాడో
 చూడుడు. తిక్కనకు చెరిచిన సౌందర్యమును నర్జించుటలో నత్య
 సక్తి యున్నట్లుగపడును. మఱయు దాని బుద్ధులు నర్జించి; యాహుప
 మిట్లే యున్నది గదా, మాచినారా, సుశ్లేష్మకుఁగూడ నట్లే కనబడి
 నది, యని మనకుఁ జెల్లుచు నాడుఁబోయి, నామెచే నారూపము నట్లే
 నర్జించఁజేసి నాడు. పూర్వోత్తరసంస్కరములలో నాతఁడు కల్పించు
 నాందిక, అనాందికను జూపుచుండోమించు జాగరూకత యాతనిపరీక్ష
 కళాశాస్త్రాగ్రమును వేనోళ్ల చాలుచుండును. అన్వయముగూడ నీరలు
 సాంధుపటుపక తీగడు:

“ఎలదీగఁ గప్పిన లలితపరాగంబు

క్రియ మేన మేదినిలేణు నొప్పుఁ

జంపకంబున నవసారభం చెనఁగొడు

కడజి నాసిక వేడి గాడ్చు నిగుడుఁ

నోయజవిశముల యిది మంచు నొడఁగొడుఁ

గతిఁ గన్నుగన నశ్రుకణము లుపల

నిందునెంబముమీఁది కందు చందంబునఁ

గురులు నెమ్మొకమున నెరసెయుండ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“నీ వింత యలుగ నేటికి

నావంతయుఁ పారజన మనఃభేదము నొ

క్కావంత ద్రిక్కకుండఁ గ

లావంతులు మచ్చుతులు గలరు పగఁ దీర్చున్.”

“నేమియు కోపనింప నక్కఱలేదు. కీచకుని దంపింప నక్కఱయు లేదు. నాపక్షలే యాపని చేయఁగల రన్నది. నీవు పూనుకొనినను నావంత దీరు ననుచు నిశ్చయము లేదు గాని వారు నామనఃభేదము నావంత ద్రిక్కకుండఁ దీర్చెద రన్నది. తనవంతనే గాఁదటః పారజనమనఃభేద మనుగూడ నొక్కావంతయుఁ ద్రిక్కకుండఁ దీర్తురని చెప్పినది. దీనిని బట్టి ద్రౌపదిని ఎలేనే పురస్త్రీలను గూడ బాధించుచుండుటచేఁ గాఁబోయి, పారజనులకుఁగూడ కీచకుఁ డత్యంతకంటకుఁడై యుండె ననియు, నింతకాలము నుండియు బలగర్వితుఁడు, పంపనాభుఁడునై, రాజానకు మఱింది యగుటచే పౌరుఁలేమియుఁ జేయలేక యాతని బాధ లను సహించుచుండిరనియు తిక్కన నూచించినవాఁ డై నాఁడు. ద్రౌపది విరటుని యెదుబఁబడి మోఱవెట్టినప్పుడే

“విరటుఁ డుల్లమున నక్కటికం బొలయంగ సంగనం

గనుఁగొని కీచకుం గినియఁగాఁచగునత్వము లేమిఁజేసి సాం

త్వనములు పల్కి రోషభరితస్థితిఁ గంపితమూర్తియైన యా

తనిమదికుందువాపి”

యెట్లో యాతని నావలకుఁ బంపివేసిన వాఁ డయ్యెను. అట్లందఱుఁ జూడఁగా నచట నమ్మెయి నాద్రౌపది ననిందితకీల నాకీచకుం డెందును నెట్టి యంగనల నెవ్వరుఁ జేయని యట్లు చేయఁగా, విరటుఁడు గాని, తత్సభవారు గాని యేమియు ననలేకపోయి

ఆంధ్రభాష కవితా విమర్శనము

సప్పు పితర సామాన్య పౌరజనుల స్థితినిగూర్చి చెప్పిడి దేమున్నది? దీనినలన విరటుఁ డెంతఁజుకుఁ గీచకుని బాహుబలముపై నాధార పడియుండెనో వ్యక్తమగుచున్నది. ఇక్కడ తిక్కన కీచకవధకు గూర్చిన కథలో నొకశ్రావ్య విషయమును బ్రవేశపెట్టినాఁడు. నూతనోద్దేశ (motive) కల్పనము చేసినాఁడు. ఈ ద్రౌపది చెప్పిన మాటలచే కీచకుఁడొక్క ద్రౌపదినిగాక, ఇంతకుఁ బూర్వ మనేకులగు పౌరజనులను గూడ బాధలు పెట్టుచు పౌరజనకంటకుఁడు గూడ నైయున్నాఁడని తెలియుచుండుటచే, నీ కీచకవధకు సన్నిహితకారణము ద్రౌపదియే యైనను, దీనిమూలమున నా పౌరజనుల కందఱకు నత్యంతోపకార మగుచున్నట్లు వ్యక్తమైనది. దీనిమూలముగా భీముని కృత్యమున కొకవిధమగు ఘనత కూడ కలుగుచున్నది. తమ కుపకారకులైన బ్రాహ్మణ కుటుంబమునకుఁ బ్రత్యుపకారము చేయుటయే సన్నిహితకారణముగా, బకాసురునిఁ జంపి యేకచక్ర పురవాసుల కందఱికి మహోపకారముం జేసినట్లే, యిచ్చుటను ద్రౌపదీ పరాభవ పరిమార్చనము కారణముగా విరాటపౌరుల కుపకారము చేసినవాఁడైనాఁడు. ఒక్కమాటచే తిక్కన యెట్టి మహద్విశేషమును సాధించినాఁడో చూడుఁడు. మూలములో నేమూలను గూడ పౌరజనులను గూర్చిన మాచనయే గానరాదు.

ద్రౌపది యట్లు నిర్లక్ష్యముగా బదులు చెప్పుటతోడనే సుదేష్టయుఁ, దత్పరిజనములును వగఁబొంది యామె కెన్ని సాంత్యనములనో చెప్పిరి. కాని యామె నోదార్పలేకపోయిరి. ఎన్ని చెప్పిన నామె మజ్జనభోజనంబులకుఁ జొరలేదు. దీనికిఁ గారణముగా మూలములో కీచకుని వధార్థమై వ్రతదీక్షను బొందినదని యున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“సుదేష్టా మేవ ముక్త్యాతు నైరంధ్రీ దుఃఖమోహితా,
 కీచకస్య వధార్థాయ వ్రతదీక్షా ముపాగమత్;
 అభ్యర్థితాచ సారీభి ర్మానితాచ సుదేష్టయా,
 నన స్నాతి నచాక్నాతి న పాంసూ న్పరిమార్జతి.”

తిక్కన యాకారణమును బహిరంగముగ వ్యక్తముచేయుకయే ద్రౌపది చుపకృత యగుటచే స్త్రీసహజం బగు కోపమును వీడక మజ్జన భోజనాదులనుగూడ మానివేసిన దని మాత్రమే చెప్పినాడు. అలుకచేత “అలిగినదై” తిండిమానిన దన్నట్లు నూచించినాడు. ద్రౌపది యిట్లుండుటచే నీమె మాటలు నిజమే యగును గాబోలు నని తలంచి సుదేష్ట చేయునది లేక నివ్వెఱగండియండైనట. తిక్కన యంగనలై లే గీచకుని నీచత్వంబుఁ దలంచి యిట్టి దుర్మార్గునకు చేటుఁవాటిల్ల వలసినదే యని యొంచి, యద్దాని కొఱ కదురుమాచుచున్నవారు ఎరె “వానిచేటున కొడంబడిరి.”

ఇక్కడ మూలములో దక్షిణదేశప్రతులలోఁ గీచకుని పాదసూతమును బడియు దుఃఖార్తయగు ద్రౌపది యాతని నెందులకు శపింపలేదని జనిమేజయుఁ డడిగినట్లును, దానికి బదులుగా కీచకుని పూర్వ త్రాంతమును జెప్పినట్లును “కీచకోత్పత్తి కథన”మును నొక ప్రత్యేకాధ్యాయము కనఁబడుచున్నది. ఈ త్తరదేశప్రతుల పాఠమునను బం. పరిపూరి ముద్రితప్రతిలోను నిది యేమియు లేదు. తిక్కనకాలమునకుఁ గూడ మూలమున నిది చేరియుండలేదేమో. లేదా ద్రౌపదిని శాపాజ్ఞగ్రహణమర్థయగు నతిలోక వనితగాఁ గాక (superhuman) సామాన్య మానవస్త్రీగానే తిక్కన చిత్రింపఁ దల చినాడుఁ గావున దీని శీతము వదలివేసినాడని తలంచినను తలంపవచ్చును.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

—తిక్కనార్యునిచే గేమము మానప్రకృతిగలదిగనే చిత్రంపఁ బడిన యీ ద్రౌపది పరిభవానల సంతప్తయై నిజశయనస్థానంబునకుం జని, తల్పంబుపై మేను వైచి, యపాంగంబులం దొరఁగు కన్నీరు చెవుల కొలంకులునిండ్ల నెవ్వగలు నివ్వటిలం చుటపోసినది. ఈసందర్భమున తల్పంబుపై మేను బడనై చుట యనున దెంత స్వాభావికము! ఎంతయు చిత్రమునై యున్నది! అనఁగాఁ దనశరీరమే తనకు భారమై, ఆబరువును క్రిందబడనై చినట్లుగా—అనుద్దేశ పూర్వకముగ (mechanically) తల్పముపైఁ బడవేసినదే గాని చిత్రభరముచే నిజముగా నిద్రయేమాత్రము పోలేదని యీయొక్క మాటచేతనే నూచించినాఁడు. ఒక్కమాట చేతనే తిక్కనార్యుఁ డెట్టివిశేషమును సాధించి, రచనలో నెట్టి సంగ్రహ నైపుణ్యమును (economy of art) వ్యక్తపఱచినాడో చూడుఁడు.

ఆసమయమున సింహబలునిఁ జంపఁగలవాఁడెవఁడని యాలోచన.

“ప్రబలుం డారయ నాసిం

హబలుం డాతని జయింప ననిలతనయు బా

హబలంబ చూడఁదగు దై

వబలంబును నీతనికి నవశ్యము గల్గున్.”

ఇట్లేమె తలపోత్రకుఁ దగినట్లుగనే తరువాత కీచకశధను గూర్చి విన్న దుర్యోధనుఁడుచేసిన యూహకును దీనికిఁగల భావసాదృశ్య రామణీయ కమును గమనింపుఁడు:

“సింహబలుఁడు భీమనేనుండు శత్రుండు .

హలధరుఁడు సమానబలము వారు.”

“తక్కిన . వారలాతనికి దవ్వులచోటులవారు వాయుజం

డొక్కఁడ యింక సింహబలు నుద్ధతి మాన్చిన మాన్చువాఁడు. ”

ఆర్థభారత కవితా విమర్శనము

ఇట్లుహించి రాత్రినమయంబగుట సమస్తజనంబులు గ్రమంబున నిద్రింపందొడంగినం దానును బయలుదేటి, మహానస గృహంబున కుం జని, సుప్తుండైన భీముని మేలుకొలుపుటకుఁగాఁ జేసిన “మందసంభావణ” యాపంబగు సంబోధనమును అందామె భీము నెత్తిపొడిచిన విధమును గమనింపుఁడు:

“నన్ను పరాభవించి సదనంబునకుం జని కీచకుండు ము
న్నన్న తెలుగు దప్పక ముఖోచిత కయ్యను నిద్రనేయ నీ
కన్ను మొగుడ్చు నూటకుఁ గారణ మెయ్యది భీమనేన మీ
యన్న పరాక్రమంబు వల దన్న నొకో దయ మాలి తక్కుటా.”

అకైలియందలి ధారాళత (flow), సభలో నతిక్రుద్ధుడై విరటునిఁ గూడఁ జావఁగొట్టెద నన్నవాఁడు తనసతికిఁ గలిగిన పరాభవము మాటయే మఱచినట్లుగా ముఖనిద్రఁ జెంగుచున్నందులకుఁగా ద్రాపది చేసినయెత్తిపొడుపు, పెంటనే, యది భీముని స్వభావముపై దోషాఠోపహాసము (reflect) కాకుండునట్లుగా, దానికిఁ గారణము ధర్మజాని నెత్తిపైఁబెట్టి నట్లతిదీనముగాఁ బల్కుట యెంతయు రమ్యముగా మన్నది. ఇట్లు సంబోధించు ద్రాపది పాణిన్పర్శనమున మేలుకొంచి నాఁడు భీముఁడు. అది యర్థరాత్రంబనియు, నచ్చట మహానసంబగు టచేఁ గాఁబోలు దీపములేకుండెననియు వీరిసంభాషణాదికము చేతనే యెంతచక్కగాఁ చెప్పకయే చెప్పినట్లు మాచించినాఁడు. తిక్కనమూలములో పాణిన్పర్శనము గాక పరివ్వంగమే జరిగినట్లు చెప్పబడి యున్నది.

“సా తం మహానసే ప్రాప్య భీమనేనం శుచిస్మితా,
ఉపశిన్వత పాంచాలీ వాసిలేవ మహావృషమ్;

అర్థభారత కవితా విమర్శనము

పర్యవ్యజిత పాంచాలీ సా భీమం పాండునందనమ్,
సిహం శుప్తం వనే దుర్గే మృగరాజవధూ రివ;
భీమనేనం సమాశ్రిత్య హస్తినీవ మహాగజమ్.”

అర్థభావత.”

ఇక్కడ వెలుగైన లేనియప్పు డీయర్ధరాత్రమున శుచిస్మితమును జూచు నా రెవ్వరు? భీముడు నిద్రించుచుండెను. శుచిస్మితత్వములనంగలుగు ఫల మేమియుఁ గనఁబడదు. చీకటి కనుకనే తిక్కనఁ ద్రౌపది స్మితము చేఁ గాక “కంఠధ్వనిచేతను,” పిదప “పాణిస్పర్శనముచేతను” మేలుకొలిపి వది. తిక్కన రచన దేశకాలస్థితుల కత్యంత సమచితంబై యుండుటను గమనింపుడు. మూలమున నామాట్లాడిన రీతియు,

“ఉత్తిష్టోత్తిష్ట కిం కేషే భీమనేన యథామృతః”

అని తనభర్తా ‘యథామృతః’ అని పలుకుట అంతప్రశంసనీయముగఁ గానరాదు. భీమునకు కొంచెము కునుకు పట్టినది. కంఠధ్వని వినఁబడ లేదు. కాని పాణిస్పర్శనము గలుగుటతోడనే మేల్కొంచె. అట్లు మేలుకొంచిన భీముఁ డిది యెవ్వ రని యడిగినాఁడు. చీకటిలో నా వచ్చిన దెవరో యాతనికిఁ దెలియలేదు. ద్రౌపది ‘నే’నని బదులుచెప్పి నది. అప్పు డామె యెలుంగును బట్టి యామెను గుర్తుపట్టినాఁడు. అంత యర్ధరాత్రమున చీకటిలో నామె వచ్చుటకుఁ గలకారణము నూహించి నాఁడు. “కీచకుని దురాచరణంబు నాకుఁ బ్రకటించి వాని నిర్జింప నియోగించునదై యరుగుదెంచె గావలయు” అని సరిగనే యూహచేసి నాఁడు. ఈమాత్రము భీమునకుఁ దెలియదా? ఊహింపలేదా? మధ్యాహ్నమో, సాయంకాలమో జరిగిన విషయమునే బొత్తుగా మఱచి పోయియుండెనుట కేవల మసంభావ్యము. అట్లునుట భీముని కేవలము

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మోటుమొద్దుగాఁ జేయుటయే కాని మఱియొకటి కాదు. తిక్కన భీముని యూహాపాహాలు, వినయవిధేయతలు, గౌరవమర్యాదలు కూడ కలవానినిగాఁ జేసెనే కాని కేవలము మొండిసాహసము, బుడదేర్మము మాత్రమే కలవానినిగాఁ జేయలేదు. ఇట్టిచ్చట నీతఁడు ద్రౌపదివచ్చిన కార్యము నూహించిన ట్లుండఁగా, మూలమున ద్రౌపదికి జరిగిన పరాభవమును గూర్చి యేమియు నెఱుఁగనివానివలె పలుకును.

“అథాబ్రవీ ద్రాజపుత్రీం కారవ్యో మహిషీం ప్రియామ్,
 కేనా స్యర్థేన సంప్రాప్తా త్వరితేవ మమాంతికమ్;
 న తే ప్రకృతిమా న్వర్ణః కృశా పాండుశ్చ లక్ష్మణే,
 సుఖంవా యదివా దుఃఖం శుభంవా యదివా శుభమ్;
 యథావ త్సర్వ మాచక్ష్య శ్రుత్వా జ్ఞాస్యామహం పరం,
 అహమేవహి తే కృష్ణే విశ్వాస్యః సర్వవస్తుషు;
 అహ మాపత్సు చాపి త్వం మోక్షయిష్యా మ్యసంకయమ్,
 శీఘ్ర ముక్త్వా యథాకామం యయిత్రే కామం వివక్షితమ్;
 గచ్ఛస్య కేయనాయైవ పురా త్వన్యో లవబుధ్యతే.”

సుఖమో దుఃఖమో, శుభమో అశుభమో, నీవు చెప్పఁదలఁచినదేమో శీఘ్రముగాఁ జెప్పి యెవరు చూడకుండ తిరిగిపొమ్మని చెప్పివాఁడు. ఈతనివలె నేనేని న్నా పదలనుండి తప్పించెడివాఁడను. నీకు విశ్వాస్యఁడను అని తిక్కన భీముఁడు ప్రగల్భములు కొట్టుకొనలేదు. ఇదివఱలోఁ గీచకునిచేఁ దన్నువడి రాజసభకుఁ బరివిడివచ్చినపు డట్లామె పరాభవింపఁబడుటనే చూచి భీముఁడు క్రోధోద్దీప్తికుఁ డయ్యెనే గాని యంతకుఁ బూర్వమున్న జరిగినకథ యంతయు నాతనికి సంపూర్ణముగాఁ దెలిసి యుండలేదు. విరటుఁడు గూడ. దానిపూర్వోత్తర సందర్భములను

అంధభారత కవితా విమర్శనము

గూర్చి యేమియు నడిగి యుండలేదు. ద్రౌపదిస్థితికి నుల్లమున నక్కటేకంబు మాత్రమే పొంది, సాంత్యవచనములఁ గీచకుని మదికుందు వాపి యింటికిఁ బంపివేసినాఁడు. ద్రౌపదీకీచకులకుఁ గలిగిన తగవు విషయమై వారికిఁ గాని, యా ధీమునికి గాని యేమియు తెలియలేదు. కావున నంతకుఁ బూర్వమున జరిగినకథ యంతయు నామెచేతనే చెప్పింపఁజలఁచినాఁడు. “అత్తైఱఁ గిత్తైఱవ దాన చెప్ప విందు ననికలఁచి”దే, యంతస్రాద్ధేల యిచ్చొట్ట కేఁగుదేరఁ గారణం బేమియని, యడిగినాఁడు. అతఁ డీప్రశ్న యెందుకు వేసినాఁడో ముందుగానే గ్రహించి దానికిఁ దగినట్లే ప్రత్యుత్తర మిచ్చినది ద్రౌపది :

“ఎటేగి యెటేంగి న న్నడుగ నేమిటి కప్పు డెటేంగి యితకు
నృణచుటఁగల్గెనే నది వినం బని లే డటు గాక యున్న రూ
పెటేగియు నేన చెప్ప విన నిష్టము గల్గుట చాల లెస్స య
త్తైఱ గెటేగించెదన్ వినుము తెల్లముగా మొదలింటనుండియున్.”

అని వెనుకటి పృథ్వాంత మంతయుఁ దాను కీచకునిఁగోపించి పలికిన దుర్వాశోద్యమేత్యాది పలుకులనే యనుచుంచి చెప్పినది. సుదీప్ణచేఁ గీచక నివాసంబునకుఁ బోవ నిర్బంధింపఁబడినపుడు “మనంబున న స్నేహ్యునికి నేమి చేయవచ్చు నని మీలావు నచ్చి నూతునింటికి సురకుం బోయితి” నని పలికి భీముని మబ్బఁ జేసినది. భీమునికిఁ గోపముఁ బుట్టించుటకుఁగా వాసభయందు ధర్మజాని ప్రవర్తనను ఖండించినది. కాని భీముఁడు అవమానమును సహింప లేనివాఁడును, మహాగ్రకోపవివశుండునై యున్నను, యుక్తాయుక్త విచక్షణము లేనివాఁడు కాఁడు. కావుననే “యప్పుడు ధర్మజాఁడు ధైర్య హేమాచలుఁడై యమ్మెయి వారణసేయకున్న నే నీచత మత్స్యనిభునిం బరివారము సుగ్ధచేసిన” సమయభంగంబై యనర్థములకుఁ గారణము కాదా యని ద్రౌపదిని మందలించినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సత్యవ్రత నిఘండగు యుధిష్ఠిరుండు పొగడ్తకుం దగువాఁడు గాని దూఱుపడ నర్హుండు గాఁడని స్పష్టముగాఁ జెప్పినాఁడు. 'కీచకుని చంపు మనుటకుఁ గదా యిట్లు నీవు పలుకుచుండుట; దానికొఱకై ధర్మజాని దూఱవలయువా? నే నాపని నవలీలగఁ జేసి నీమనోభీష్టమును నెఱవేర్తు' నన్నాఁడు. భీముని స్వభావమున నెట్టి రమ్యతరచ్ఛాయలను గనుపఱచి నాఁడో తిక్కన చూడుఁడు. తాని తనయం దొకప్పుడు విచక్షణలేని భావోద్రేకము (passionate nature) గలుగుచుండుననియు, నది నీనపుఁబనులకైన వెనుదీయనీయననియు నూచించువాఁడువలెనే, "నే నీ చత" అని తనయందు నైష్యము నాకోపించుకొనఁ గడంగినాఁడు. అనఁగా దనయందుఁగల లోపమును (weakness) గూడ భీముఁ డెఱింగియే యున్నాఁడని చూపుటయే తిక్కనార్యుని యుద్దేశముగాఁ గనఁ బడుచున్నది. విరటుని సభలో నుండి యావల ద్రౌపదికిఁ గలిగిన పరాభవమును జూచినప్పు డీతనికి సహజముగఁ గలిగిన కోపోద్రేకమును, అప్పటి యాతని చేష్టలను ధర్మజాఁడు వారింపకపోయినచో తమ కెట్టిముప్పు వాటిల్లెడిదో యని భీముఁడు తరువాత నాలోచించుకొని పశ్చాత్తాపమును బొందినట్లు కనఁబఱచినాఁడు తిక్కన. ఆపనుయమున భీముని కోపాటోపమును, నాతని భయంకరాకారమును నెంతసముచిత ముగ వర్ణించి, యప్పటి యాతని భయంకరరూపమును చునకు స్ఫురింపఁ జేయుట కెట్టి భాషాసామగ్రిని ప్రోవుచేసినాఁడో తిక్కనచూడుఁడు:

* కనుగొని కోపవేగమునఁ గన్నుల నిప్పులు రాల నంగము
 ల్దనరఁగ సాంద్ర ఘర్మసలిలంబులు గ్రమ్మ నితాంత దంతవీ
 డన రటదాస్యరంగ వికటభ్రుకుటీ చటులప్రవృత్తన
 ర్తన ఘటనాప్రకార భయదస్ఫురణా పరిణద్యమూర్తియై."

అంధభారత కవితా విమర్శనము

అతనియాకారము నెంతచక్కఁగానో చిత్రించి, యొక పటుదీర్ఘసమాసముచే నాతని పండ్లు కొలుకుట గూడ మనచెవులలో గింగురుమను నట్లుగాఁజేసి యాతనియూర్తిని మనకండ్లయెదుటఁ బెట్టినాఁడు. ఇది కేవల మాతని బాహ్యచేష్టల వర్ణన. దీనివలన వ్యక్తముచేయఁబడిన యాతని భావము లెట్టివో, అప్పు డాతనియూర్తి చూచినవారి కట్టి భయంకరభావములను స్ఫురింపఁజేసెనో తెలుపుచు నాతని యాకారము నట్లు వర్ణించినాఁడు :

“నేలయు నింగియుఁ దాళమల్ గావించి

యేఘన రేఁగి వాయించియాడఁ

గులపర్వతంబులు గూర్చి యొండొంటితోఁ

డాఁకంగ వీఁకమైఁ దన్నియాడ

నేడు సాగరములు నిక్కడక్క డఁ బెట్టి

పలుచని రొంపి మై నలఁదికొనఁగ

దిక్కులు నాలుగు వొక్కచోటికిఁ దెచ్చి

పిసికి పిండలు చేసి పిడిచికొనఁగ

మిగిలి బ్రహ్మాండభాండంబు పగులవేయ

నప్పళించుచుఁ బ్రళయకాలానలమున

గండరించిన యాపంబు కరణి భీముఁ

డతిభయంకరాకారత నతిశయిల్లె.”

అట్టి భీముని భయంకరాకారమును మనకు స్ఫురింపఁజేయుటకుఁగా నెట్టి యుపమానమును దెచ్చినాఁడు! ఈకోపము నంతను ధర్మభాఁడు, ‘నయ నంబులనే వారింపఁగలిగె’ ననుటచే భీముని కాతనియందుఁగల గౌరవ భావ మెట్టిదో స్పష్టమగుచున్నది. ద్రౌపదియు నీయన్నదమ్ముల చేష్ట

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

లను జూచుచునే యున్నది. కావుననే యీతని మేలుకొలుపుచు “మీ యన్న పరాక్రమంబు వలచన్న నొకొ దయమాలి తక్కట” యని యెత్తిపాడిచినది. ఆతడప్పుడు వలదనుటయే తేమమయ్యె గాని లేని చోడన కప్పుడు సహజముగఁ గలిగిన యొడలు తెలియని కోపావేశమున సమయభంగము కావించినచో నెట్టి యనర్థము కలిగిడిదో యని ధీమండు బాగుగా తరువాత నాలోచించుకొని పశ్చాత్తప్తఁడయ్యెను గావుననే యయ్యుధిష్ఠిరుండు పొగడ్తకుండగు గాని దూఱువడ నర్హుండు గాఁడని ద్రౌపదిని మందలించినాఁడు. కీచకుని చంపుట యెంతపని గాని, యెవ్వరు నెఱుంగకుండునట్టి తెఱంగు మాత్రము దలపోయ వలసి యున్నదని హెచ్చరించినాఁడు. భీముని నెంత జాగరూకత, యుక్తాయుక్త వివేచనము కలవానిఁగా చిత్రించినాఁడో చూడుఁడు. ఆవేశము వచ్చినపు డొడలు తెలియని యావేశ మైనను యుక్తాయుక్త పర్యాలోచనము మాత్రము లేకపోలేదు. భీముని సహజావేశభావము, యుద్ధప్రియత్వము మొదలగు లక్షణముల నాయాసందర్భముల నెంతరమ్యముగా తిక్కన కన బఱచునో గమనింపుఁడు. మల్లుని చూచినతోడనే “యాతనిమై వెరిగినదని వర్ణించినాఁడు గదా. ఇప్పు డెవ్వరు నెఱుంగని తెఱంగున కీచకునిఁ బరిమార్పవలయునని ద్రౌపదితోఁ జెప్పుచు, ద్రౌపది తనపడినపొట్లను, పొండవు లనుభవించుచున్న యా దురవస్థను విపులముగ వర్ణించి, “దొరఁగెడు నశ్రుల మునిగినమో మతని వక్షమునఁ జేర్చిన” సమయమున నాతఁడు “నంబుజానన నెమ్మొగ వల్లఁదుడిచి యను నయించి తత్కరములు దన మొగంబు గదియఁజేర్చుచు నిట్టూర్పుగాడ్పు నిగుడ చింత్రకాంతుండై యుండొ

“అక్కట మోసపోయి యడియాసలఁ జావకయున్న దాన ము
నొక్కొరునికొ దురంతదురితోక్కట బాధలపెట్టి యున్న నా

అంధభారత కవితా విమర్శనము

కక్కడిదుఃఖకాంతి కడు వేడుట యొమ్మెయిఁ గల్గినేర్పు మీ
ముక్కున నూర్పు గల్గ నొకమూఢునిచేఁ బడితిన్ సభాస్థలిన్.”

“వానిఁ దగఁ జూడవై తేని వాయుపుత్ర
నీవు గమఁగొన నురైనైన నీరనైన
నగ్నినైన విషంబుననైన నేను
మేను దొఱఁగుదు నెట్లు నీయానసుమ్ము.”

అని బాగుగా స్త్రీ స్వభావసహజం బగునటుల చెప్పి పురియొక్కించిన
మీఁదటఁగూడ భీముఁడు చిటునవ్వు నవ్వి, “కీచకునిఁ జంపుట కిమ్మెయి
ముట్టఁ బల్కుఁగా వలయునె”

“ఎల్లి యెల్లవిధంబుల నెందు జొచ్చె
నేని నాధర్మతనయుండు దానవచ్చి
యడ్డపడె నేని నీవ పెంపొరుకరుణ
గాచి తేని నాచేబకుఁ గీచకుండు.”

అనిప్రతిజ్ఞ చేసియు, “దుర్యోధనాది దుష్టలోకంబు నధోలోకంబున
కనుచునంతకు మదీయాంతరంగంబు చింతాభరభుగ్నంబును, నవమాన
పంకమగ్నంబును, గోపోద్విగ్నంబునునై వేగిరపడుచున్నది” యని తన
కోపోద్రేకమును, వేగిరపాటును దెలిపియు, వెంటనే ధార్తరాష్ట్రుల
కుం గాలావసానం బైనయట్లు సమయకాలావసానంబయ్యె; నజ్ఞాతవాసం
బునకుం జొచ్చిపదునొకండు నెలలు సని పండ్రిండ్రవనెల వర్తిల్లుచున్నది.
దీనికొంత దీక్షిన నీదువంతయు దీటు నూఱడిల్లియుండు” నని యామె
నూఱడించి, సమయభంగము కాకుండఁ గీచకుని వధించు విధానమున
కామె చేయఁదగిన యుపాయమును నొడఁబడుట భావించికొని, వానికి
వర్తనకాల సంకేతప్రదేశంబుగాఁ జెప్పి యొంటిమైఁ జనుదేర నియమింపు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

టను గఱపి, యా సోబగునిం దెగఁజూచి నీకుం జూపి నీచిత్తంబు వడపె
దనని హెచ్చరించి, “వేగుచున్నది గావున జనులు మేలుకాంచి మన
లం గాంచిరేని వంచన బయలువడివం గార్యంబు దప్పు”నని గెంతయో
జాగరూకతతో నామెను బంపివేసినట్టి భీముఁడు, పిదప “రాత్రిసమ
యంబున నయ్యెడకుఁ గీచకుఁ డొంటిమెయిం జనుదెంచువాఁడై చానె”
నని ద్రౌపది తెలియం జెప్పినప్పు డెట్లు ‘పరమాహ్లాదంబు వొంది’ కీచకు
నితో నొకపట్టుపట్టి వానిని ఎధింపఁగల యవకాశము దొరకినదిగదా
యని యుబ్బిపోయి మైమఱచెనో గమనింపుఁడు. అప్పటి యాతని
యత్సాహంపుఁ బలుకుల వినుఁడు:

“క్రోధం బ్రపతికారమై హృదయముం గుందింప నత్యంతచిం
తాధూతాత్ముఁడ నైననాకుఁ బరమోత్సాహంబు సంధిల్ల దు
స్సాసంబైన విరుద్ధకార్య మిటు లాసన్నంబుగా సంఘటిం
తే ధర్మాత్మజాఁ డాత్మ మెచ్చఁ బగ సాధింపంగఁ దా నల్పమే.

అని పలికియు వెంటక సంకేతించిన తెఱఁగున నచ్చటి కరుగునో యరు
గఁడో, మఱికొందఱును దెచ్చునో యని కొండొక విచారింపకపో
లేదు. ఇంతవఱకు నాతఁడు మిగుల శాంతచిత్తతో (considerate)
పర్యాలోచించుచుండె. కాని ద్రౌపది యాశంక వలదని చెప్పినతో
డనే, నాట్యకాల కవళ్యము వచ్చు కీచకునితోఁ దనకుఁ గలుగనున్న సం
గరమును దలఁచుకొనినంతనే, భీముని సహజస్వభావము పై కుదికినట్లుగా
తిక్కన యెంతిరమ్యముగాఁ జూపినాఁడో పరికింపుఁడు:

“బలీయుం డా సోబగుండు భావభవవర్పభ్రాంతుఁడై వచ్చి ని
శ్చల సర్వాంగత నున్న నన్నరసి నీచండంబు గాకున్న నా
కులతం బొందెను నపు మండపము సంతోభింపఁగా నేకుఁ గ
ట్టలుకక బెబ్బులి గోల నేచిసటు లుగ్రాకార మేపారఁగాక.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కీచకునిఁ దాఁకు సందర్శము నంతకు నాతఁడు మనమున భావించుకొను సందర్శములలో నా భావనాశక్తిచే నెట్లీడ్చుకొని పోఁబడి భీముఁడు తన హద్దును మీఱుచున్నాఁడో గమనింపుఁడు: “మండపము సంక్షోభింపఁగా నేయు”నట.

ఈసమయములో ‘వంచన బయలుపడు నేమో’యను భావము, భయము మిఱుగువడి పోయి నట్లున్నవి. ఇంకను నాతని భావనాబలము (imagination) ఎట్లు పలికించుచున్నదో చూడుఁడు:

“ఎఱిఁగి పిఱుసనిన వెనఁ బై
కుఱుకుదు పాశునము గాకి నొడిసిన భంగిఁకా;
వెఱచఱవం బొదువుదుఁ బటి
పటి నేయుదు నీదు పూన్కి పారం చెయిదకా.

“నాదు బాహుబలమునకు మాఱుకొనఁ జాలు
భుజబలంబు గలిగి పోక చిక్కి
పెనఁగి నమ్మఁ గొంఱ కినియింప నోపెడు
చందమైన వినుము సరసిజాక్షీ!

“అననీచక్రము సంచలింపఁగ దివం బల్లెడ నాకాచయం
బవధూతంబుగ గోత్రశైలనికరం బాకంపముం బొంపన
ర్ణవముల్ ఘూర్ణన మొందఁ గ్రోధము గృతార్థత్వంబు నొందించి చి
త్రవభప్రాధి వహించి నూతునకు రాద్రం బేర్పడం జూపెదకా.”

అని తనక్రోధస్వరూపమును, రాద్రాకారమును బయలుపెట్టినాఁడు: అనఁగా భీముఁడు తన నిజస్వరూపము నిచ్చట బయలుపెట్టినాఁడనుట. కావుననే పాంచాలి సంచలితస్వాంత యైనది. ఇట్టి యీతని తీవ్రక్రోధంబు గుప్తసాధనంబునకు బాధకం బగునని నెమ్మదిగ బోధింపఁదలంచినది. దీనివలనఁ గలుగు ననర్థముల నెట్లుగుదిగుచ్చి చెప్పినదో చూడుఁడు!

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ఒవ్వనివాగు నవ్వ మహిమోఽథి ధర్మసుతుండు దీనికై
 నెవ్వగఁ బొంద భూజనులు నింద యొనర్చగ నే డొనర్చునీ
 చివ్వకు నీవు నల్కమెయిఁ జేసిన యాపని గూఢవృత్తికై
 దవ్వగు నేని నియ్యభిమతం బొడఁగూడియు నిష్ఫలం బగుకై.”

“కావున వంచన బాహిరఁ

పోవక యుండంగ ఘనరిపుం బరిమార్చు

గావచ్చునేని యట్టిద

నావల పటు గాక తక్కినను వెలదుసుమీ.”

“మనరహస్యము బయలుపడకుండ నీ వాతనిఁ జంప లేకపోయినచో నీవా
 పనినే తలపెట్టకుసుమీ’యని గట్టిగా మందలించినది. భీముడును దన
 స్వభావమును, అందలిలోపమును (weakness) దాను బాగుగా నెఱిం
 గియే యున్నాఁడు. కావుననే దాని నతిక్రమించుటకుఁ జేతనైన ప్రయ
 త్నముల నన్నిటిని జేసి కార్యభంగము, సమయభంగము కాకుండ కాల
 ము గడపుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. తన స్వభావమునుగూర్చియే తా
 నేమి చెప్పుకొన్నాఁడో చూడుఁడు:

“మదమునఁ గీచక్కాగజుఁడు మార్కొని నిల్చిన నేను కీఁకమైఁ

గదిసితి నేని యప్పుడు ప్రకాశరహస్యవిభేదబుద్ధి నా

కొదవునె యైన నేఁ దలఁచి యోపినభంగి నిగూఢవృత్తిమైఁ

బదిలము గల్గి తిన్నని యుపాయమునం దెగఁజూతు నాతనికై.”

ముల్లనిఁ జూచినంతనే మై పొంగినట్లుగనే, కీచకునిఁ జూచి కదిసిన
 యప్పుడు ప్రకాశరహస్యవిభేదబుద్ధి యాతని కొదవదనుట నిశ్చయము.
 కాని యోపినంతవఱకుఁ బదిలముగానే ప్రవర్తించెదనని చెప్పినాఁడు.

ఆంధ్రభారత వికాస విమర్శనము

భీముని సహజగుణములూ, నీయజ్ఞాతవాస సమయమున నాతఁడని పైకి రాకుండ వణచిపెట్టి వినగూదిగుణంబు లవలంబించి ప్రసర్తించుచున్నరీతిని, వ్యక్తముచేసి భీముని గుణశీలములను బోషించుటలో నెట్టిచాతుర్యమును తిక్కన చూపినాఁడో గ్రహింపుఁడు. మొత్తము మీఁద ద్రౌపది సహాయముతో నీకృత్యమును మిక్కిలి పదిలముగనే సాధించి యశ్వత్థామనుని బడసినాఁడే గాని భావోద్రేకమును బెచ్చుపెరుగనిచ్చి యుప్రమత్తుడై మెలంగలేదు. సమయభంగమగునని భీముఁడు గొంతుచునే చప్పుడు చేయని గూఢవిమర్శనప్రహారములతోఁ దనమల్లయుద్ధనైపుణంబును నెఱపి వికృతిపుఁ జావు సంపి తన కనిని సంపూర్ణముగాఁ దీర్చికొనినాఁడు.

అయితే ద్రౌపదియు నాతనిస్వభావమును బాగుగా నెఱింగినది గనుకనే మిగుల జాగరూకతతో మెలంగుచు నాతని వెంటనంటి కనిపెట్టుచునే యున్నది. తాను కీచకునితో సంకేతనియమము చేసిన నాఁటి రాత్రి 'జార చోరజనంబుల మనంబు లలర'చంద్రాస్తమయం బయిన పీదప,

“పెనుమి ట్టిది పల్లం బిది
యనకుండఁగ నోలమును బయలు నొక్కటిగాఁ
గను విచ్చుటయును మోడ్చుట
యాను సరిగాఁ దమము పర్వ మర్విం దోడ్దొక్క.”

ఆకృశోదరి వృశోదరుని కడకుం జని సమయమయ్యెనని పొచ్చు రించినదట. ఇచ్చట నూనోస్తమయాది వర్ణనమును సందర్భోచితముగా తిక్కన యెంతమనోజ్ఞముగ సందర్భమున కతుకునట్లుగాఁ జేసినాఁడో చూడుఁడు. నూర్యాస్తమయమును వర్ణించి పీదప క్రమక్రమముగా రాత్రి యెట్లు ముదిరినదో ప్రబంధధోరణి నతిరమ్యముగా స్యాభావికముగా వర్ణించినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“చుక్కలు తోడుతోడఁ దలమాపఁదొడంగ మనోభవుండు వి
 ల్లెక్కిడి చక్రవాకమల యిక్కలు రోయగఁజొచ్చె నేల కం
 పెక్కుచువచ్చె దీవియల యేడ్డెఱ సోయగ మందె నందడుల్
 దక్కఁ బుగంబువీధల మవం బొలసెన్ విటచి త్తవృత్తులన్.”

ఇచ్చట చంద్రోదయమును గాని, చంద్రికను గాని ప్రత్యేకముగా
 వర్ణింపలేదు. నేల కంపెక్కుచు వచ్చినన్నాఁడు. కాని చంద్రోదయ
 మంతకుఁ బూర్వమే, దినభాగముననే యొయ్యుండెనని నూచించుచు,
 “జారవోరజనంబులు మనంబు లలరం జంద్రాస్త మయంబయ్యె” నని
 మాత్రము చెప్పియున్నాఁడు. అనఁగాఁ గొంతరాత్రి, దాదాపునగము
 రాత్రి యయినపిదపఁ జంద్రాస్తమయమయ్యెనని తెలుపుటచే నవి శుక్ల
 పక్షపురాత్రులనియు, బహుశః అష్టమి నవములలో నొకదినము కావచ్చు
 ననియు నూచించినాఁడు. అట్టి శుక్లపక్షపు టర్ధగాత్రమున గాఢత
 మంబు పర్వినపిదప ద్రౌపది వృకోదతునికడకుం జని యప్పుడా
 తఁడు దలపెట్టిన కార్యమునకుఁ దగినసమయం బయ్యెనని హెచ్చరిం
 చినది. ఇచ్చట కాలనూచన నెంతరమ్యముగాఁ జేసినాఁడో గమనిం
 తుఁడు. ఆతఁడును పెండ్లికి పిలిచినయట్లు వికచహృదయుఁడై కలసీర
 యాయితము చేసికొనెనట. ద్రౌపదివలెఁ గనఁబడుటకును, దనయాకార
 మును గోపనము చేసికొనుటకును దలచీర యాయితముఁ జేసికొనెనని చెప్పు
 టచే తిక్కనార్యుఁ డిట్టిసూక్ష్మవిషయములను, గూర్చి చెప్పుటలో
 గూడ నెంత జాగరూకత వహించునో తెలియుచున్నది. ఈ నాట్య
 కాలకుఁ బోవుట పెండ్లికిఁ బోవునట్లే యున్నను, భీముఁడు తనభావోద్రే
 కమును బయలుపఱుపక, పొర్లికొనివచ్చు నాయుత్సాహము నడంచి
 కొని జాగరూకుఁడై ప్రవర్తించినట్లు తెలిసినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“గమనము వీరక వేటాక వికారము పట్టక సంగరోత్సవో
ద్యమరభసాతిరేకము బహుల్పదు టిండుక లేక రోషసం
భ్రమ మొకయింతయైనఁ బరభావనిరూప్యము గాక ద్రౌపదీ
రమణుఁడు వోయో విక్రమధురంధరతం దిగ నాట్యకాలకున్.”

చని, దానం బ్రవేశించుటలో భీముని జాగరూకతను బరికింపుడు.
“కలఁకులుఁ బిజ్జించి నెసయం గలయం బరికించి”, యడట నెవ్వరు పర
పురుషులుగాని, కావలివారుగాని లేకుండఁజూచి మఱి ప్రవేశించినా
ఎట్లు! “తన యఖండిత బాహుబలగర్వము యచ్చట మంగలిగా, ము
మత్తభద్రగజనదృశగతిన్”. అతని బాహుబలగర్వమే యాతనికి ముందు
వడచి దారి చూపుచుండెనట. బాహుయుద్ధమునకు సన్నద్ధుడైయున్న
భీమునినడకను తిక్కన యెఱుఁడును మత్తగజమునడకతోడనే పోల్చు
చుండును. మల్లయుద్ధసంవర్జమున గర్జించియు గజాలస్థంబున నంగ
ణంబు సొచ్చెను.

ఇంక నిక్కడ మరల కీచకునియపధను బరికింతము. ద్రౌపది
తనతో మాటలాడి సంకేత మేర్పఱచినది మొదలుకొని కీచకుఁడును
ద్రౌపది చేసిన సంకేతకాలమునకై వేచియుండి, కందర్పగోచరుండై
యా వామాక్షిరుచిరలాష్యాంబును, తన్వంగిరూపును, కంబుకంధర
చెన్నును, ఆయంగనసౌకుమార్యంబును, భామిని సహజవిభ్రమములను,
ఆపడఁలి చెయ్యలును, మానిని గరువంపుమాటలసొండు, ఆబ్జముఖి
తిన్నదనమునె మనమున మాటి మాటికి నూహించుచు,

“తలరు నలందురం నవయుఁ దాపభరంబున వెచ్చ నూర్చు మే
నలయఁగ నొల్లఁబోవు వెగడందుఁ గలంగుఁ బరిభ్రమించుఁ గొం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దలపడుఁ దలపడం బడరి ధైర్యము మాలిన బెగ్గడిల్లు వి
 చ్చలవిడిఁ బేర్చి నెవ్వగల సంపదీడందము గంది చేవ్వుడున్.”

ఇచ్చట కీచకుని పరితాపమాను నూచింమటకు నాతని మానసిక
 వృత్తు తెన్ని రీతులుగా విల్లింపఁబడినవో పరికింపుఁడు. ఇట్లు మన్మథతాప
 తఘ్నఁడైన కీచకుఁడు మనోవేదనాపనోదనార్థంబు మందిరారామ భూమి
 కిం జరియెనట. ఇచ్చట తిక్కన యుద్యానవనవిహార శిశిరోపచార
 సూర్యాస్తమయాది ప్రబంధరీతి వర్ణనల కవకాశము కల్పించికొని తను
 తెలుఁగు ప్రబంధములకు మాగ్గదర్శి యయ్యెను. ఆయుద్యానవన
 మాన శిశిరోపచారంబులఁ బ్రొద్దు గడపి, “గుంకింపరానిప్రాద్ధరసి య
 రసి”, యెట్లో సూర్యాస్తమయంబగుటయు గై నేసికొని, పరిజనముల
 పంచించి యేకాంతముగఁ గూరుచుండి ద్రౌపదినిగూర్చి కీచకుఁడు
 భావింపఁదొడంగిన రీతిని గమనింపుఁడు. ఆ ద్రౌపదినిగూర్చి వేసిన
 విశేషణపదములయొక్క భావగాంభీర్యమును, ఔచిత్యమును, సార్థకతను
 పరికింపుఁడు. ఆ ద్రౌపదీ సౌందర్యస్వరూపము కీచకుని భావనా,
 దృష్టిలోఁ బడినట్లు విల్లించుపట్ల తిక్కనమాసిన యాసక్రమతను గుర్తిం
 పుఁడు. అనామాక్షిరుచిరలావణ్యంబే యాతనిభావదృష్టికి మొట్టమొ
 దట నానినది. లావణ్యస్ఫురణమున కక్షీయుగ్మమును స్థానముగాఁ జేసిన
 తిక్కనార్యుని యౌచిత్యపరిజ్ఞాన గాంభీర్యము మానింతురుగాక. “దాని
 కళ్లలో నున్నది లక్ష్మీ” అని గదా మనవారు చెప్పుచుందురు. వీరప
 చిత్రిమాన నిలీచినది యా తన్వంగి రూపము. రూపు అంగము నాశ్ర
 యించునదే గదా. వీరప నాకంబుకంధర యొక్క యవయవసౌష్ఠ్య
 వముచే దీపించు చెన్నుఁ దలపోసినాఁడు. మృద్వంగములుగల యాయం
 గన సౌకుమార్యమును దలంచుకొనెను. స్వీయకాంతివిలాసములచే నొప్పు
 భామిని సహజవిభ్రమముల నెనఁగీలించెను. గురుచారచేష్టలుగల యా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పక్షాతి చెయ్యలను మదిఁ బట్టుకొలిపెను. మానవతయు, నాత్మగౌరవమును గాపాడుకొనుటయందు పట్టుదలగల యామానిని గరువంపుమాట శాండు—మాటలశాండు, వానియందు న్యక్తమగుచుండెడి యామె గరువంపునను గూర్చి యూహచేసెను. ద్రౌపదియెడల మానినియను ఏ శేషణమును, ఆమె మాటలయెడల గరువంపుఁ బలుకు లనుపేశేషణము నెంతసమచిత్తములై యున్నది: ఈమె ‘మానిసీత్యము’ను, గరువంపుఁ బలుకుల శాండు’ నీమె నిర్మజానితోను, సుదేష్టతోను జేసిన సంభాషణనుబట్టి మన మూహించియు యున్నాము గదా. కీచకుఁడు గూడ నామె “గరువంపుమాటశాండే యూహించి” నట్లుగాఁ దెలుపుచున్నాఁడు తిక్కన. పిదప నాతఁ డాదళితాభ్యుభయియొక్క మోము తిన్నదనమును మెచ్చికొనఁజొచ్చెనట.

ఇచ్చట కీచకుని భావనాప్రపంచమున నాద్రౌపది సౌందర్యస్వరూపము మొట్టమొదట ననిర్వాచ్యము, నన్యక్తము (hazy) నగు లావణ్యరూపమునఁ బొడఁగట్టి, చెన్ను, సాకుమాగ్యము, విభ్రమములరూపమును జొంది, పిదప చెయ్యలఁ, మాటపొందులలోనికి దిగి, తున కామె ముఖకాంతిలో రీనమై యాతని మనోనేత్రమునఁ నున్యక్తరూపమునఁ బొడకట్టినది. అప్పు డాతనికొర్రులు చిట్టుముట్టాడఁ దొడంగి నవి. కావున నుల్లము వెడఁగుపడి వశముకప్పినది. చింతవడితనముచే నంతగదిరినది. లేదా, “చిత్తజాని కొల వడిగొని చిక్కుపటుప” అను పాశమును బట్టి మున్మథాగ్ని బాధింపఁజొచ్చినది.

ఈసమయమున ద్రౌపదిచేసిన సంకేతము తలంపునకు వచ్చి యీ తనికిఁ గొంత యూహలు కలిగించినది. సంకేతము ననుసరించి వచ్చు వారాదాయని వితిర్కము. “అట్టేల రాకతక్కుమ, నన్ బెట్టి యచట

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

వానికి మన సెట్టు నిలుచు!' అని దైర్యము. రూపాభిమానిగదా కీచకుడు: తనరూపమును జూచి యెట్టివాడైన లొంగుదురని యాతని నిశ్చయము. కాని యామెమాట నిలుపునో నిలుపదోయని మరల సందేహించును. ఈవితర్కములో నాతని యూహలులాటను, మరియాటను నీక్రింది షడ్యమన చక్కగా విశ్లేషించినాడు తిక్కన:

“ అనుచు సంపదించు నడియాసఁ గ్రమ్మఁ
 శాసడలఁచి భృతికిఁ బట్టువెట్టు
 మరుని కోహటించి యురియాడుఁ దుదిముట్టఁ
 గాన నిశ్చయించుఁ గలఁగుఁ దేలు. ”

పదవ నాతడు భావనాప్రపంచమున సృజించిన ద్రౌపదియెట్లాతని పంపించినది వర్ణించునపుడుకూడ తిక్కనార్యుడవలంబించిన సక్రమత (orderly method) గమనింపదగియున్నది. మొదట నామె పొడ నూపినట్లయినది. పిదప మెలఁగినట్లయినది. కడిసినట్లయినది. ఒడఁబడ్డట్లయినది. తుదకు లలిత వివిధ విచారములకు ఎలసిసాలసినట్లయినది. కాని పెదుకగా రిత్తబయలేగానచచ్చుటచే వివ్వాలించినాడు. ఈమనోవేద నాశనోదనంబునకై మందిరారాహభూమికిం జనినాడు. కీచకుడా ననమున పరితాపముచే నొక్కయెడనైనఁ గాలూడక కలయం గ్రమ్మరుచు, నందలి పక్షి మిథునముల శృంగార చేష్టలను జూచి చూచి చిడిముడిపడు, మ్రాసుపడు, వెడఁగుపడు, వెనుంబడు, తల్లడపడు, దురంతచింత బారికి నగపడు. వలవంతచేఁ బరితప్తుండగు కీచకునిచిత్త వృత్తులభిన్నచ్ఛాయ లెంత నూత్నముగ వర్ణింపఁబడినవో! — ఎట్టి పదపరికరము సమహర్షఁబడినవో పరికింపుఁడు. అట్లు పక్షిమిథునముల శృంగారచేష్టలను జూచి తపించి తుదకు భావరతంబుల శిశిరోపచారం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

జులఁ బ్రొద్దు గడపెనట. కీచకుని భావరతములవర్ణనము కొంచెము శ్రుతిమీటినట్లే యున్నది; కాని, తిక్కనార్యుఁ డీసందర్భము నతి జాగ్రూకత తోడనే నిర్వహించెను. ఈపలుకులు కీచకుని చేతనే పలికించినాఁడు గాని తాను చెప్పలేదు. అందులో కీచకుని స్థితి క్రమముగా వర్ణించుకొని వచ్చి యిప్పు డేస్థితిలోనికి వచ్చినాఁడో యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:

“అ ఇందీరనయన నాత్మ నిడి వేళ్ళ మెయిన్

డెందముచన విచ్చలవిడిఁ

గందర్పఁడు వెజ్జేఁజీయఁగా నిట్లనియెన్ ”

అనఁగా వెజ్జేప్రేమాపనలోనికి — ఉన్నత ప్రలాపములలోనికి దిగి నాఁడని ముందుగానే చెప్పుచు నాసందర్భమున నాతని మనోరథంబులను, భావరతంబుల నాతనినోటనే పలికించినాఁడు.

కీచకుఁ డెట్లు భావరతంబులను, శిశిరోపచారములను బ్రొద్దెంత గడపినను, అదినయన నాతని కది “గుంకింపరానిప్రాద్దె”నది. అ దిన మాతని కెట్లు పాఁగి నిలిచినది యొకచిన్న గీతపద్యము నందలి క్రియా పదముల ద్వితీకృతే సమయానుకూలముగ స్ఫురింపఁజేసి తిక్కన భావ భవ్యులకు రచనయం దెట్టి చాందిక గల్పించినాఁడో పరికింపుఁడు (sound echoing the sense)—

“ అనుమఁ గుంకింపరాని ప్రా ద్దరసి యరసి

శిశిరపర్వంకమున మేను చేర్చి చేర్చి

వంతఁ దలపోసి తలపోసి వనరి వనరి

మిగుల వందిరి వందిరి పొగిలి పొగిలి. ”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

భీమునికోపాటోప వర్ణనా సందర్భమున నిట్టి పాండికను గమనించియే యున్నాము. ఎట్లొ నూర్వొస్తమయం బగుటయో, నాతఁడు కై నేసి కొని మననవికారోల్లాసంబున మేనుపొంగ,

“ సింగర బున్న గుహానికేతమునఘన్ శ్రీఘంబునన్ విచ్చు మా
తంగంబున్ బురడించుచు ”

వారంగాగారమును జేరవచ్చెను. భీమసింహము నెదుర్కొనుటకుఁ గా కీచకమాతంగఁబు విచ్చెననుటలోఁ గల సాదృశ్య వ్యంగ్య వైభవము గమనింపఁగలయున్నది. భీమకీచకుల రంగాగార ప్రవేశమును వర్ణించిన రీతియు వ్యంగ్యకోభితమే యై యున్నది. భీముఁడు తన యఖండిత బాహుబల గర్వము యచ్చట ముంగలిగాఁ బ్రవేశించెనని గదా వర్ణించినాఁడు. కీచకుఁడో, కేవల “మహాంకృతి ముంగలిగాఁగ” మండ పాథ్యంతరభూమిఁ జొచ్చెనట. భీముఁడు “నిశ్చింతుండై సతికేలు పట్టుకొని” చొచ్చినట్లే కీచకుఁడును “శంకయావంతయు లేక” చొచ్చినాఁడు. కాని కారణము మాత్రము వేరు. కీచకుఁడును బుగర్వితుఁడనియే కదా మొదట తిక్కనార్యుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఇప్పుడాతని “బాహుగర్వసంతమనము” స్వాంతమును గప్పివేసినది. అహంకృతిమాత్రము ముంగలియై దారిచూపినది. కావుననే శంక యావంతయు లేక ప్రవేశించినాఁడు కీచకుఁడు. భీముని స్వాంతము సంతమసాంధముకాదు. కావుననే జాగరూకుఁడై యాస్రదేశము నిర్జనమై యున్నదో కేదో యని, కీచకుఁడొకవేళ ముందుగనే వచ్చి బయట తొరాడుచున్నాఁడేమోయని కలఁకులుఁ బిఱింది దెసయుఁ గలయం బరికించి, తమస్సుచే దురభివేశింబై,

“ ధ్యాంతాకారికఁ కుష్యకుట్టిసు ఘనస్తంభావలీయాపమన్
ప్రాంతాదిప్రవిభాగబోధరహిత ప్రాగ్ధ్వారముంగాతర
స్వాంతత్రాసకరంబు ”

అంశభారత కవితా విమర్శనము

నైన యాలోచన గీచకులికంటె ముందుగాఁ దానే ప్రవేశించెను. కీచకుడు వచ్చునా రాఁడా యనుసందియ మీతనికి లేదు. ద్రౌపదిచేసిన సంకేతబలము, కీచకుని రాగాంతర్వము తప్పక వానిం దోడితెచ్చువని యాతఁడు నిశ్చయించెను. బయటఁ గీచకుని రాకను వేచియుండ నావ శృంగతయు లేదు. ద్రౌపది లోన నెఱ్ఱ జేరియుండుననియే కీచకుడు తలంచును గాని బయట వేచియుండు నచి తలంపఁడుగదా. మూలమున నిట్లే గలదు:

“భీమార్జు ప్రళయం గత్వా రాత్రౌ ఛన్న ఉపావిశత్.”

కాని సతికేలు పట్టుకొని పోయినట్లు మాత్రము లేదు. ఇదియులో భీముఁ డీనర్తవాగారమును చూచెనో లేదో, ఇప్పుడది ప్రాంతాది ప్రవిభాగ లోభరహితమై యున్నది. కావున చిరపరిచితయై యున్న ద్రౌపది లోనికిఁ దీసికొనిపోయి నెఱ్ఱచు గనుపఱచుగా, నాతఁడద్దానిఁ జేరినో నరసి కనుఁగొని దాని కనతిమాడంబునం బాంచాలి నోసరిల నునిచి తా నా కేయనంబున కీచకునిరాకను వేచియుండెననుట సమచితంబై యున్నది. ఇం లేగాక కీచకుడు సంకేతంబున కొడంబడినాఁడని విని భీముఁ డుహ్సాంగి “అవనీచక్రమానంచలింపగ.....” మాకునకు రాద్రం చేర్పడం జూపెద నని చెప్పుటచేఁ బాంచాలి సంచలితస్వాంతయైనది. అప్పుడు ద్రౌపది “వంచన బాహిరపోషక యుండంగ రిపుం బరిమార్చ వలయుఁగాని యటు గాక తప్పిన వలదునుమీ” యని మందలించినను, అతఁడు నేను వీఁకమై గదిసితి నేని యప్పుడు ప్రకాశ రహస్య విభేదబుద్ధి నా కొదవునె, యైన నాయోజినభంగి చేసెదనని బదులు పలికియున్నాఁడు. మూలమున నింతకంటె తీవ్రముగా తెగఁబడి చెప్పినాఁడు కాని తిక్కన సమయాను కూలముగ నాతనికీలమును వ్యక్తముచేయుట కంతి కావలయునో అంత ముకే గ్రహించినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ తం గవ్యకే ప్రకాశే వా పోధయిష్యామి కీచకమ్,
అథ యోతస్యమి మత్స్యంస్తే హంస్యే మత్స్యసపిద్రువమ్;
తతో దుర్యోధనం హత్వా ప్రతిపత్స్యే వసుంధరామ్.”

భీముడు గీచకుని వధించుటలో రహస్యరిభేదచూర్ణము నసంబంధింప కుండఁ జూచుటకే ద్రౌపది యాతని వెంటఁ దగిలి లోనఁబ్రవేశించి యనతిమారమున నోసరిలి కనిపెట్టియున్నది. కీచకుడును ద్రౌపది తనకు మునుగనే వచ్చి యుండునని తలంచిన వాఁడువలెనే మండపాభ్యంతర భూమిఁ జొచ్చి, తఱియం జని యాశీఁకటిలో తడుముకొనుచు నారసి, నెజ్జఁ గాంచి యది రిక్తశయ్య గాఁకుండుటను దెలిసికొని కేలు సాఁచెను. శీఁకటిలోఁ గీచకునితడుములాట నెంతయుఁ జక్కఁగా నూచించినాఁడు తిక్కన.

అప్పుడు భీముడు కోపవేగమునఁ గంపమునొందు నిజాంగకంబు లను దన ధృతి పెంపున నచలితింబుగఁ జేసెనట. భీముడు భావోద్రే కము నెట్లడంచుకొన్నట్లు తిక్కన వ్యక్తముచేయుచున్నాడో చూడుఁ డు. మఱియు నీచలనమును గుర్తించినచో మొదటనే కీచకుఁ డనుమా నము పడుట కవకాశము కలదు. అట్టి యనుమానకారణము లేకుండఁ జేసివట్లు నూచించినాఁడు. తద్వచనముచొప్పు, తదీయచేష్టలను గను మ తో నవికార నిగూఢ నిజప్రకారుఁడై భీము డుండెనట. పిదప కేలు సాచి కీచకుడు దన “రూపాభిమానిత్వము”ను వెల్లడించుకొనుచుఁ దనలావణ్యమును, రూపమును, విలాసములను, దనవివేకమును కొని యాడుకొనుచుండ, భీముడు నుచితనిగూడభంగులగు భావణముతో దక్షిణాయత వినిపించుటకై యాతనితో నిట్లనియె. సందర్భమునకుఁ దగి లుగా భీమునిలో భీకరంబగు కొంత హాస్యరస ప్రాదుర్భావము (grim humour) న కవకాశము కల్పించి తలికించినాఁడు తిక్కన:

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ ఇట్టివాడవు గావున నీవు నిన్ను
 బాగడికొనఁ దగునకట నా బాల్మీయాఁడు
 దాని వెదకియు నెయ్యెడనైన నీప
 భవమువచ్చునె యెఱుంగక పలికి తిల్ల.”

“ నాయుడు నేర్చినప్పుడ
 నీరొడ్డ లెట్లగునో దాని నీ వెఱిఁగెను న
 స్నేయబలలతోడిదిగాఁ
 జేయఁదలంచితివి తప్పు నేసితి గంటే.

“ నను ముట్టి నీవు వెండియు
 పనితలసంగతికిఁ బోవువాడవె యైనం
 దను వేఁ బడసిన ఫలమే
 కనియొద విదె చిత్తభవ వికారము లెల్లన్ ”

మూలమున రెండు స్లోకములలో నూచింపఁబడిన యీకీచక భీమ
 సంవాదరీతిని తిక్కన రమ్యతరఁబుగా రచించివాఁడు. మూలమున

“ ఆకస్మాత్ స్థానం ప్రశంసంతి సర్వా గృహగతాః స్త్రీయః,
 మవాపా దర్శనీయశ్చ నాన్యోన్తి త్వవృతేః పుమాన్.”

భీమనేన ఉవాచ

దీప్తిం త్వం దర్శనీయాసి దిప్త్యాత్మానం ప్రశంససి,
 ఈదృశశ్చ త్వయా స్పృహ్యో దృష్టపూర్వో న కర్హిచిత్.”

అని కలదు. తిక్కన దీనినే పెంచి రచించినాఁడు. ‘అనవుడు మన
 మున, నిశ్చయముట’ ‘ఉచితనిగూఢభంగులగు భావనముతో దన ప్రేయ
 విమఱించుట’ అనునదేక (motive) కల్పనము తిక్కనార్యుఁ డాదృశ్య

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మను స్వాభావికముగాఁ (realistic) జేయుటకొఱకు స్వయముగాఁ జేర్చినవే. ఇంతే గాక భీముఁడు రంగాగారమును జేరుట, కీచకుఁ డచటికిఁ జనుట మొదలుగాఁగల విషయములను తిక్కనార్యుఁడు ప్రబంధరీతిఁ బెంచిరచించినాఁ డనుటకు మూలములో నావిషయమంతయు రెండుశ్లోకములలో నుల్భముగాఁ జెప్పివేయుటను బట్టియే తెలియఁగలదు.

“భీమోల్భ ప్రథమం గత్వా రాత్రౌ ఛన్న ఉపావిశత్,
మృగహరీ ఇ వాదృశ్యో క్షుద్ధ స్తత్ర వినిశ్వసన్;
కీచకాచ్చప్యలంకృత్య యథాకామ మపావ్రజత్,
తాం వేలాం సర్తనాగారం పాంచాలీ సంగమాశయా.”

ద్రౌపది సమయం బగుటను దెలుపుట, భీముఁ డామెను జూచి “నాతోన వెనుక నల్ల నంతంత నరుగుడె” మ్మని చెప్పి, తాను తలసీర యాయితము నేపికొని ముందు నడచుట, రంగాగార మధ్యప్రదేశంబున విరాటనందన లీలాపర్యంకం బరసి కని దాని కనతిమారంబునం బాంచాలి నో సరిలనుంచుట, తన నిగూఢభాషణంబులు వ్రీయకు వినిపించుట యివన్నియు తిక్కనార్యుఁడు స్వయముగాఁ దెచ్చి పెట్టినవే. నీని మూలముగా నాయర్థరాత్రమున చీకటిలో జరిగిన విషయమంతయు మన కవల దృగ్గోచరము చేసినాఁడు. పిదప వారియుద్ధమునుగూర్చి

“అన్యోన్య జయ సంగంభా త్వరస్వర జయైషిణోః,
వాలీసుగ్రీవయో ర్భ్రాత్రోః పురా వానరసింహయోః;
ఉభావపీ ప్రకాశేతే ప్రవృద్ధౌ వృషభావిన,
అభిపత్యాభ బాహుభ్యాం ప్రత్యగృహ్లా దమర్ష తః;
మాకంగ ఇవ మాతంగం ప్రభిన్నకరటాముఖమ్”

అని యిట్లు వర్ణించుచు,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“తయో ర్భుజవినిష్పేషా దుభయో ర్బలినోస్తదా,
శబ్దః సమభవ స్తోకో వేణు స్ఫోట సమో యుధి.”

అని వారియుద్ధమువలన ఘోరమైన శబ్దము బయలుదేరినదనియు,

“స్వర్ధ మాసా బలీన్మత్తౌ తా వృథౌ నూతపాండవౌ,
నిశీఢే పర్యకరేతాం బలినావివ నిర్జనే;
తత స్తస్థపనశ్రేష్ఠం ప్రాకంపత ముహుర్ముహుః,
బలవచ్చాపి సంక్మధా వనోన్యన్యం తా వగర్జతామ్.”

అధవనమంతయు కంపించినదనియు మూలమున గానవచ్చుచున్నది. ఇంత శబ్దము, గంధరగోళము నయినప్పు డచ్చటి పాలకు లేమి చేయు చున్నాడో చెప్పలేదు. తిక్కన యీచిక్కును తప్పించుటకే చిక్కన హేతుకల్పనము చేసినాడు.

“తన యగపా టొరు లెటుఁగుదు
రని నూతుఁడు, సమయభంగ మగునని భీముం
డును గొంతుచుఁ జప్పుడు నే
యని గూఢ విమగ్దన ప్రహరములఁ దగన్.”

మల్లయుద్ధమై శ్రుణంబు మెఱయిం గడంగి పోరిరని చెప్పియున్నాఁడు. తుదకు “కీచకు ధరణీస్థలిం జదిపి చక్కటిముద్దగఁ జేసెఁ దుష్టాక్ష” — భీముడు ‘తుష్టాక్ష’ యిట్టి వికృతపుఁ జావు సంపెనని చెప్పినాఁడు. అంతటితో పోనీయక ద్రౌపదికిఁ జూపినాడట. మూలమునను

“తం సంయథిత సర్వాంగం మాంసపిండోపమం కృతమ్,
కృష్ణార్జు దర్శయామాస భీమవేనో మహాబలః”

అని యున్నది. ఆ గాఢాంధకారములో నాతఁ డెట్లు చూసినాడో, యామె యెట్లు చూచినదో యని మనకు సందేహము కలుగవచ్చును.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కాని తిక్కన గూఢ యుత్సమున ననలముం గొనివచ్చి యామె కాతనిని జూపినట్లు చెప్పుచు, నావెలుగున నాసందర్భములో నా ద్రౌపదీ చిత్రమును, ఆమె మనోవృత్తులను, అద్భుతాకారచేష్టాదికమును మనముగూడ చూచి యబ్బుగ పడునట్లుగాఁ జేసినాఁడు. ఇట్లున లమఁదెచ్చి చూపుటలో నాతని యుద్దేశమునుగూడ వ్యక్తముచేసి నాఁడు. ఇంతనేపటినుండియు వీరు యుద్ధము చేయుచుండటయే ద్రౌపదికిఁ దెలియును గాని చీకటిలో నా రెట్లు క్రిందుమీఁదు పడు చున్నది, భీముఁడు కీచకు నెట్టిచావు చంపుచున్నది ద్రౌపదికిఁ దెలియుట కవకాశము లేదు. కావున భీమునికిఁ దాను కీచకుని జంపి తిరిగి నశ్శుక మున్నను కీచకుని కొకవేళ ప్రాణమింక నున్నదేమో యని ద్రౌపది కింకించి మనమున నూరట, ధైర్యము పొందకపోవచ్చును. చీకటిలోఁ జూచినంతమాత్రమున వాఁడు క్రిందఁబడి మూర్ఛపోయి యున్నట్లు తెలిసికొనవచ్చునే గాని వాఁడు సంపూర్ణముగా విగత ప్రాణుఁడైనట్లు నిశ్చయించుట కవకాశ ముండదు. భీముఁడు చెప్పినను ద్రౌపది కింకను సందేహము మనమునఁ బీడింపవచ్చును. ఇట్టి చిక్కులు లేకుండఁగా భీముఁడు చేసినాఁడు.

“తన కడిమి కలిమి నచ్చియు

మనమునఁ దలఁ కడర సూతుమరణంబు గనుం

గొనుటకుఁ దల్లడపడు ప్రియ

వనిత కతనిచావు నెప్పి వడిఁ దన్నాత్రణ.”

“అనలము గూఢ యత్నమున నయ్యెడకుం గొనివచ్చి దానిఁ జ

య్యనఁవెలుగొందఁజేయుటయు, నచ్చెరువుకొభయముకొ బ్రియంబునుకొ

తెవఁగొనఁగాఁ గనుం గొనియె భీతమృగేక్షణ భీము డాయఁగాఁ

జని కడు నక్కజంబయిన చందమునం బడియున్న పీనుఁగుకొ.”

అంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఈ దృశ్యమునంతను, అవగా, అచ్చెరువున, భయమునా ప్రయంబును జెనఁగొనఁగా నాకీచకుని జూచు భీతమృగేక్షణ స్వయా పమును మన కనులయెదురుఁ జెట్టులుకే తిక్కన ఆ భీమునిచే వెలుఁగు తెప్పించినాఁడో యన్నట్లు కనఁబడుచున్నది. ఆ సమయమున నామె కాశ్చర్యము, భయము, ప్రేయమును గలిసినవఁబ. ఇట్టి సందర్భములలో సామాన్యముగా మనోవృత్తులను వివరించుపట్ల తిక్కనార్యుఁడు మూఁడేసి విశేషణములను బొందుపఱచుచుండుట యాతని కలవాటుగా యన్నట్లున్నది. 'భీతమృగేక్షణ' యను ద్రౌపదికిఁ జేర్చిన విశేషణ మెంత సంపర్కముకూలమై యున్నది. భీతమృగేక్షణములతోఁ జూచినవఁట. ఆమె మనోవృత్తులనే గాక స్త్రీ సహజములగు నామె చేష్టల నెంతయద్భుతముగా వర్ణించి యావెలుఁగునఁ జూపుచున్నాఁడో చూడుఁడు. ఆమె యాకీచకుని, భయముచే 'భీము డాయఁగాఁజని', చూచినవఁట. స్త్రీలు సహజభీతులుగదా !

“మాచుచు చేరి వ్రేల్మీడుచుచుం దల యూఁచి విషణ్ణ చిత్తయై
యాచపలాక్షి ముక్కుపయి నంగుళముం గదియించి దీనికై
కీచక యింత నేసితి సుఖిత్వముఁ బొందుచు గాక యింక న
జ్జేచిన నిట్లు గా కుడుగునే యనుచున్ వెఱఁ గంచుచుండఁగన్.”

చూచినతోడనే కోపముచే వ్రేల్మీడిచినవఁట. తమకు గిట్టనివారిపై వ్రేల్మీడుచుట స్త్రీల కంత సహజకృత్యమో, తిక్కన యెంత జాగరూకతతో నద్దానిని సూచించినాఁడో గమనింపుఁడు. కాని యాతనిచావు జలంచినంతనే జాలి కలిగినది. పాపము! అని తలయూఁచినది. విషణ్ణ చిత్తయైనది. ఎంతపని జరిగినది యని యాశ్చర్యము. ముక్కుపై నంగుళము ఘటించినవఁట. తనను బాధపెట్టినందులకుఁ దగినకాస్తీ యయిన

ఆంధ్రభాషా కవిత్వా నిమిత్తము

దని సంత్కృష్టి, ఇట్టికార్యము సాధ్యమైనందుల కాశ్చర్యము. ఇట్టిపృథ్వి మును మనశనులయొందుల ఇట్టివాఁడో గమనింపుడు. ప్రౌఢిచేష్టలు, ఆమాటలు శైలి ప్రసహజములై యొప్పుచున్నది. ప్రౌఢి యాతని చావును గూర్చి తృప్తి పొందినదని తెలిసికొనినోళ్ళు.

“పూనిక నెఱిగితి సతి యని

మానము పరితాపభరము మాన్పితివని యో

నే నని మదిఁబొంగెడు పవ

మానసుతుం డిట్లు లనియె మానినితోడన్.”

భీముఁడు తనసాధించిన కార్యముపట్ల గర్వాతిశేకమును, మదిఁ బొంగెడు సంతోషాతిశయమును బెలుపు పలుకు లెంత భారాశములై, కేగవంతములై (racy style), సరళములై (simple), ఉత్సాహపూరితములై, సందర్భానుకూలములై యున్నవో పరికింపుడు. భీమునిచే శార్దులవృత్తముననే పలికించినాఁడు తిక్కన:

“చింతాశల్యము వానెనే భుజబలొత్సేకంబు నీ కెక్కనే
కాంతిం బొందెనె రోషపాపకుఁడు దుశ్చారితునిం జూచి
శంతోషించితె యిట్లు గాక బ్రదుకన్ శక్యంబై దుర్వృత్తి నీ
చెంతం జేరిన యట్టివీరులకు నాచేతం బయోజననా.”

భీమునిమాటలకుఁ దగినట్టులనే భీమునిశీలమునందలి విశేషగుణముల నన్నిటి నెన్నుచు, నాతని యుత్తమనాయకత్వమును స్థిరపఱచుచు ప్రౌఢిచే స్తోత్రము చేయించినాఁడు తిక్కన. ప్రౌఢికిఁగల సమయ స్ఫూర్తి గుణముకూడ వెల్లడిచేసినాఁడు. వీయేపందర్శములఁ దనభర్తల సెట్లుగా ననునయించి, ప్రశంసించి వారియానుకూల్యమును పొందవలయునో యామెకు బాగుగాఁ దలయును. వారి మనస్తత్వమును గని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

జెట్టి తిరుమళాంగముగ పత్తిండునది గావుననే యెదుగురుపతులతో నిర్వహించుకొనుచు వచ్చినదని నూచించుచున్నాడు. భీముని కేవల బాహుబలి సంపన్నులగుమోబులొద్దులలెఁ గాక యుత్తమనాయకునిగఁ బ్రదర్శింపవలె నను తిక్కనార్యుని యాశయమే యిప్పు డీ ద్రౌపది పరికినపలుకులమూలమున ద్యుక్తము చేసినట్లుహింపఁ దగియున్నది.

“కొలుపుచోపల నిన్ను కోప ము పైత్తినఁ

దలఁకక నిలిచిన జైత్రులహేమ

నేకిందుఁ జనుదొంచి నిర్వికారతఁ బ్రజ

కన్నులు గప్పిన గౌరవంబు

మననాద్యోన నొక్కనినైనఁ బిల్వ కు

త్సహంబు చేసిన సాహసంబు

లోకమర్శయఁడగు నీకీంకునిని వ్రే

ల్కిడి యాపు మాకిన కడిమి సొంపు

మాడఁ దలవోయ మెచ్చ సంస్తుతి యొనర్ప

నాచరంబ నీయుత్తమనాయకత్వ

మొజిఁగె నినుఁ గొనియాడ నే నెంతదాన

మహితవిస్మయానందమిర్మగ్న నైతి.”

అని ఇట్లు తిక్కనార్యుఁడు భీముని యుత్తమనాయకత్వమును ద్రౌపదిమూలముగా మఱి కెఱింగించి మనముగూడ నామెతోపా టీతని ప్రవర్తననుగూర్చి విస్మయానందమిర్మగ్న మగునట్లు చేసినాఁడు.

ఈ కీచకవిధఘట్టమును ప్రబంధమునకు భీము నుత్తమనాయకునిగాఁ జేసినట్లు నూచించినాఁడు. ఈకీచకుఁడు వచ్చిన పిమ్మటఁ బుట్టునన్ని కేవలమును మఱియొక యాశ్వాసమునఁ జెప్పఁదలఁచినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

భీముని విక్రమప్రదర్శనము, ద్రౌపదీపరాధవము, కీచకవిధను మాత్రమే ప్రధానవస్తువుగాఁ జేసికొని యీయాశ్వాసమున వైశ్ణవకమును సమూహార్చికొని సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయాదివర్ణనలను, ఉద్యానవన విహార, శైత్యోపచారాదులతోఁ గూడినకృంగార వర్ణనములను, మృద్యు యుద్ధాదుల వర్ణనములనుఁ జేర్చి; “చింతాశల్యము వాసేనే”యని తుదకాశ్వాసాంతమున నభీష్టార్థసిద్ధిని వ్యక్తముచేసి, యీ ఘట్టము నొకవిధమున నాటకముగను, ప్రబంధముగను గూడఁ జేసినాఁడు తిక్కనార్యుఁడు.

కీచక వధానంతర విశేషములు

ద్రౌపది యట్లు చేసిన స్తాత్రపాతము కర్ణరసాయనంబగుటయు భీముఁ డిడనచ్చట తడయంజనవని ద్రౌపదితోఁ జెప్పి చయ్యవ నేఁగి శరీరప్రక్షాళనంబు నేసికొని మహానసమందిరమున శయ్యాతలంబునఁ గూర్చుండెను. భీముఁ డిచ్చటఁ గనఁబడచిన జాగరూకతను బరికింపుఁడు. ఎవరైన వత్తురేమో యనిగాని, కావలివారు మేల్కొంతురేమో యనిగాని సందేహించి వెడలిపోయియుండును. ఇంతేగాక వెంటనే ద్రౌపది కావలివారినిఁ బిలిచి యీవిషయమును వారి కెఱింగించుట కవకాశమును గల్పించినాఁడు. మూలములో బం. పరి. వారిపాతంబున మఱునాఁ డుదయమున నుపకీచకులందఱు కేరి కీచకుని దహనసంస్కారమును జేసిన ట్లున్నది.

“తతిః కల్యం సమాగమ్య సర్వే తే తత్ర బాంధవాః,

రురుషః కీచకం దృష్ట్వా పరివార్య సమస్తతః.”

మఱికొన్ని యుత్తర దక్షిణదేశప్రభులలో ‘కల్యే’ అనువానికి బహుళగా ‘కాలే’ అని గలదు.

ఆంధ్రభారతి కవితా విమర్శనము

కాని యిట్లు ద్రౌపది “యితఃకుం ధీమఃకుం సంఘియితికిం
చోవునని నిశ్చయించి” సర్తనకాల వెలువడి కావలివారలం బిలిచి తానే
ఆరాత్రియే వారికి సేవకుని మరణవార్తఁ బెరిపినట్లును, ఆకలకలము
విని కీచక వ్రజంబప్పుడే చేరినట్లును తిక్కనరచనలోఁ గలదు. ద్రౌపది
ధీమఃకుం మహావసము వెల్లువఱకు వేచినపిదప వారలఁ బిలిచిన దను
విషయము దక్షిణప్రతులలో నున్నదిగాని యుత్తరదేశ పాతమున లేదు.

“వారు సంద్రమింసి విడిఁ గోలదివియలు

గొనుచు రులివుమిఁగులఁ గూడఁ బాఱే

స్మృతికాలఁ జొచ్చి రత్తటి నాకల

కల మెఱింగి కీచకవ్రజంబు.”

ధీమఃకుం వింటులవాఁ డగుటచే ననలముఁ గొనివచ్చి చయ్యన
వెలుఁగొండఁజేసేనని చెప్పినాఁడు. ఇట్లు కావలివారలు గోలదివియలు
గొనుచువచ్చుట యెంత యుచితముగా నున్నదో చూడఁడు. వా
రులివుమిఁగులఁగూడఁ బాటుబయు నాకలకలంబు విని కీచకులఁగూడ
‘నత్తటి’ నారాత్రియే “కడువెస విచ్చి” యనేక విధములఁ బలవించు
చుండ, బంధుజనంబులును గూడఁబారి

దుర్జయం

“పైనబలంబు గాలితెరువై తన కిత్తటిఁ దోడుగాని యు

క్కిని మనంబుఁ గీడుపరికించునె, శ్రౌవ్యునఁ జేటుదప్పునే.”

అని నిందింపసాగిరి. ఈ నింద మూలమున దక్షిణదేశప్రతులలోఁ
గూడ లేదు. అంతలో వొక్క యుపకీచకుండు నిజ సహోదరులం
జూచి, ‘మన మెంత పనవి పిలిచిన విననేర్చునె సింహబలుఁడు, వేగము
యితనిం గొని పోవఁగవలయుం గాక” యని చెప్పఁగా నూతులు దాని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కన్యకాని తమయన్నకు నన్నియిచ్చువాడై. ప్రాతఃకాలమునఱుకు వేదియుండక యారాత్రియే 'జేగము' కొనిపోవుట యనునది తిక్కనాశ్వాసఁడు స్వయాముగాఁ దెచ్చిపెట్టిన మార్పుగాఁ గనఁబడిచున్నది. దీని మూలముగా నుపకీచకులను మఱునాటి యుదయమునఁ గాక యారాత్రి చీకటిలోఁ జంపినట్లుగాఁ జేసి యీ సందర్భమున కొక విధమున సుసంభవత్వము (Probability) నాపాదించినాఁడు. పట్టుపగలే యిందఱు కీచకు లొక్క మానవుని—అందును విరటునియొద్ద వంటల వాఁడుగా నుండఁ దా మెఱిగియున్న వానిని జూచి యానవాలుపట్టలేక గంధర్వుడని భయపడి పాటీ, వానిచే హతులయి రనుట కంటె, రాత్రికాలమునఁ గటికిచీకటిలో నాతని స్వరూపమును నుర్తింపలేక పోవుటచే, చవ్వుచవ్వులన యుదగ్రరూపకలితుడైన కీచకుఁ గనుఁగొని నడవక నిలిచి,

“ ఇదే గంధర్వుఁడు వచ్చి ముట్టికొని రిం కెట్లాక్కొనుండుం భయం
బాదనం బల్లములంగు డాఁగియు సమిపోర్వీజముతో ప్రాఁకియుం
బెనరం బాఁజీయు నీరు చొచ్చియును ని శ్చేష్టం బదద్వంద్యముతో
గుదివడ్డం బెగఁజొందియుం భరిత సంతోభాత్ము లై ర త్తజన్.

అని చెప్పుటయే యుక్తతరందై యున్నది. భీతులైన నూతులు ద్రుపదనూతినమేతము గాఁగ నగ్రజప్రేతము వైచి పొలుటచే, వారిని సమయించినవీదప కమితక్రోధుండై వచ్చి భీముఁడే “పాంచాలీ బంధమోక్షంబు” గావించినవాఁ డయ్యె. భీముఁడు ద్రౌపది కొఱకుఁగాఁ దమను వెంట నంటుచున్నాడని తలంచి కీచకు లామెను వదలి పారిపోయిరి.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“విమర్శ్య ద్రౌపదీం తూర్ణం ప్రాద్రవ స్న గరం ప్రతి,
భీమః, తతః ఆత్వాసయతో కృష్ణాం ప్రతిమన్య విశాంప నే.”

అని యుత్తరపాశమున సంస్థముగా నుండ దక్షిణపాశములో “ప్రతి
మన్యచ బంధనాత్” అని స్పష్టముగా భీముడే బంధనమునుండి విడి
పించినట్లు కనబడుచున్నది. భీమునిచేతనే బంధమోక్షణము చేయించు
టకు తిక్కనకాదాచుర్యమే మూలము కావచ్చును. ఇంక నిశ్చింతం
యనం జనుమని ద్రౌపదిని కీడ్చొలిపి తానును వేటొక్కమార్గమున
మహాసంగమమున కరుగించె.

“అంతం గుంతీ నందన

కాంతాచింతామహాంధకారముతో న

త్యంతంబు మచ్చరించెనొ

సంరమసంబంధ ప్రభాతసమయంబయ్యెన్.”

ప్రభాతాన్తమును జేయుటకు దిక్కనార్యుడెట్టి చక్కని సం
వర్ణమును గ్రహించినాడో. పరికింపుడు. ఆరాత్రితో ద్రౌపది చింతా
మహాంధకారం బంతయుఁ దొలగెనని చెప్పుచు ప్రకృతికిఁ గథావస్తువు
తో సంబంధము కల్పించినాడు. దక్షిణదేశప్రభులలోఁ గూడ ‘తతః
కల్యే సమాగమ్య’ యనుచోట ‘తతః కాలే’ యని పాశభేదమున్నను,
అకాల మెప్పుడో తెల్లవాఁజీనపిదపనో, చీకటి యుండఁగానో, చెప్పు
టకు వీలులేకుండుటే కాక, తరువాతకీ చతులు ద్రౌపదినిగూడఁ గీచకుని
తో విహించుటకుఁగా విరటుని ననుజ్ఞ వేడిన సందర్భములోఁ

‘హైరంద్ర్యా సూతితో రాత్రౌ తం దహేమ సహానయా.’

అని ‘రాత్రౌ’ అని చెప్పుటచే, నీయనుజ్ఞవేడినకాలము మఱు
నాఁ డుదయముననే యని స్పష్టమగుచున్నది. కాబట్టి యుత్తరదక్షిణ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పాతములు చెంటిలోఁగూడ మఱునాఁ డుపయముననే కీచకంఠాక్కా
 లోపక్రమము జరిగినట్లు తెలుపఁబడినదనుట స్పష్టము. ఇదియంతయు
 రాత్రియే 'వేగము' జరిగినట్లుగా తిక్కనార్కుఁడే వాఁడని సాక్షాదానం
 దర్శమునకు చక్కనిసాంక్షిక గల్పించినాఁడు. పగలు ప్రాతః కాలమున
 భీముఁడు గోడలు దాటి వెడలుట, విరటునిగృహమున లేక యెలుకేనిం
 బోవుట, పగలు కీచకులచే గుర్తింపఁబడవండుట, యిట్టి యసంగతవిష
 యములకుఁ జోటులేకుండఁ జేసినాఁడు. దీనిని జూచియే 'కలే' యను
 టకు బదులుగా 'కాలే' యనుపాతమును గల్పించి యీచిమ్మ. తరువాతి
 వారు తప్పింపఁదలంచి యుండురు. కాని అది తప్పనేలేదు. ఫిదప కీచ
 కులచావుఁ జూచిన పౌరులు కొందఱు విరటునితో సైరంద్రియు గంధర్వు
 లును నగరమున కనర్థపరంపరఁబెచ్చుచున్నారని చెప్పినమీఁదట నాతఁడు
 భార్య నామెను పంపివేయుటకుఁ బ్రేరేపించినట్లున్నది. మూలమున.
 కాని తిక్కన విరటుఁ డారాత్రియే కీచకానుజులు నిరవశేషంబుగా
 హతులగుటను విని చకితచేతఁబుట్టె, సహోదరమరణ శోకాయత్త
 చిత్తయగు జీవితేశ్వరి నుచితాలాపంబుల ననునయించి యామె నెట్లయిన
 నిచ్చోటు వాపవలయుఁగాన నాదుపలుకుగాఁ జెప్పుమని మిగుల భయా
 తురములతోఁ బ్రేరేపించుచుఁ దనభీరుత్వమునుగూడవ్యక్తముచేసికొనెను.

“పురుషు లాలతాంగిపారువునఁ బోయినఁ
 జేటు వచ్చుఁ గానఁ జెప్ప నేను
 వెఱుగు నాఁడువారు వెరవుతో మృదువచో
 రచనఁ జెప్పు టరయ నుచితవృత్తి.”

ఇంతకుఁ బూర్వము కీచకులు “ద్రౌపదిని గీచకుని యొడలిపయిం
 బెట్టి కాల్చు టుచితంబని” తలంచి విరటుని కఠింగించి చేయువారై

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యాతనితోఁ జెప్పవచ్చినపు గాత్రము వెనుక కీచకుని వారింప లేకపోయి నట్లే కీచిరి వారింప లేక, తన బలమున వీరివందంబు మాడ నేను వారిం చితిలేనియు నుడుగంగలచారు గాననియు, గంభర్వులు బలవంతులు గావునఁ ద్రక్షితయైన కైకంధి కపాయంబు వొందవనియు నూహించి, “మీకుం బోలిన తెలుగు చేయు”డని చెప్పిట్లు తిక్కన రచించి విర టుని ముఖోదార్శల్యమును, పెక విధమును భీరుత్వమును వ్యక్తముచేసి వాడును. గంభర్వులు బలవంతులు గావున ద్రౌపది కపాయంబు రాదను కారణముచే కైక డంగీకరించె నను నుద్దేశకల్పనము (motive) తిక్కన చేసినది. ప్రాచీనప్రతులలోను బం. పరి. వారిపాఠములోను

“ఉపక్రమంతు నూతానాం తచ్చ రాజా న్యమోదయత్;
కైకంధ్యాః క్రేక్షమాణాయాః సహిచాహం విశాంపతే.”

అని మాత్రమే కలదు. దక్షిణదేశప్రతులలో “పరాక్రమంతు నూతా నాం జ్ఞాత్వా” అనుసాతము కలదు. మొత్తముమీద తిక్కనరచన విర టుని స్వభావోన్మీలనమువకుఁ ధోడ్వడుచున్నదనుట స్పష్టము.

ద్రౌపది కన్యకాపరివృతయై గుదేన్ద్రయొద్దకుఁబోయినప్పు డామె లోపలినుండి సాంగిసారలివచ్చు సంతోషభావాదికము, తత్సూచక ములను ముఖనికాసాదికము నెట్లు బయలుపడనీక యాఁపుకొని, ధీరయై నిర్వికారయై కనుపడినదో, తన యభీష్టసిద్ధికలుగుటచే సహజముగ బయలుదేరు సంతోష భావమునడఁచివేయుట కామె ప్రయత్నించినప్పుడెట్టి భావసంఘర్షణము (conflict of feelings) కలిగినదో, ఆమె యెట్లు భావగోపనము చేసినదో తిక్కనార్యుఁ డతిచమత్కారముగఁ జూపి సాఁడు. మూలమున నుత్తర దక్షిణదేశ వే తములలోనూడ నీమనోవృత్తి వివరణమేమియు లేదు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ తతస్సహృదయకన్యాభి ద్రౌపదీ రాజజేష్మిని,
ప్రాపిశచ్చ సుదేష్టయాః సమీప మనసూయశి — ”

తెలుగున తిక్కన యొకసీసపద్యమునే రచించినాడు:

“ముదమున నెలమి సొంపొదివి నెమ్మొగమునఁ
దోఁపంగవచ్చినఁ ద్రోచి త్రోచి” etc.,

పిదప ‘భయశోకంబులు దనహృదయంబునఁ బిరిగిన విరాట-
ధరణీనాథప్రియ ద్రుపదనందనకు వినయపూర్వకముగా సంభావన
చేసెను. ఇంతకుఁ బూర్వము జంతయై, ‘శాత్రుమునుమ్మలించిన’ సుదేష్ట
ద్రౌపదిపలుకులు సార్థకము లగుటతోడనే భయముతోడను, వినయ-
పూర్వకముగను సంభావనచేయఁగడంగెను. ఇందలి మనోవృత్తి సూచ-
నలు మూలమున లేవు.

‘ రాజా! విభేతి భద్రంతే గంధర్వేభ్యః పరాభవాత్;
త్వంచాపి తరుణీ సుభ్రూ రూపే చాప్రతిమా భువి.’

అని మాత్రమే కలదు. ఈ శ్లోకమునకు బదులుగా తిక్కనార్యుని రచన
యొంత గుణవత్తరము (effective) గా నున్నదో పరికింపుడు.

“ తనమనంబునఁ గదిరిన యమజవియోగతాపం బుత్కిటం బగు
టయు నిట్లనియె.

“ బిరుదు లగు మగలు గలరని
తరమిడి చంపింపఁజూచెదవు జనములు నీ
పొరువునఁ బోవెఱుగు మా
పురమును రావ్త్రింబు వెడలిపా మ్మొందెనెన్.”

ఇట్లు సుదేష్టపలుకగా ద్రౌపది యింక ‘పదుమూఁడుదినంబులమాత్రకుం
భవన్మందిర వాస మియ్యకొనినం గడతేరుమడియవాంఛ’యనిపలికి తుదకు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ప్రపతు లీ నరపతికి కుభప్రతిపాదకు లగుదురని చెప్పినది. ఉత్తరదేశ పాతములో 'తతో మా మపనేవ్యంతి' అని ప్రవసుతీసికొని పోవుదురన్న విషయము తిక్కన వివరించినాడు. కాని సుదేష్ట తనను నిలుపుకొను నట్లు చేసికొనుటకుగాఁ ద్రౌపదిచే మిగుల యుక్తియుక్తముగా ననున యపూర్వకముగాఁ బలికించినాడు. మంసు జరుగఁబోవు కథనుగూడ నూదించినాడు.

క్రిష్ణుని గంధర్వులతిరహస్యప్రకారంబునఁ జంపి యాతనితిమ్ముల నానాత్రియ తెగఁజూచిరనువార్తయే దుర్యోధనుఁడు పాండవులయుని కెనిగూర్చి యభాషించుట కెట్లు ప్రోద్బలకమై గోగ్రహణ సంకల్పమును జెలపించినదో యిదివఱకే కొంతపరిశీలించియున్నాము. ఇప్పు డీ పర్వమున నిది, కీచకులబారినుండి రహస్యముగ ద్రౌపదీమోక్షణమును సాధించి యుత్తమనాయకుఁడను బిరుదునుబొందిన భీముఁడు, గోగ్రహణసందర్భమున శత్రువులచేఁ జిక్కిన విరటుని మోక్షణమును బహిరంగ ముగ శత్రునేనలతోఁ బోరాడి సాధించుటచే నాఁరమును సార్థకత్వమును బొందించుకొనుట కవకాశము కల్పించినది. పాండవులు విరటుని వెంబడించు సందర్భమున నుత్తరదేశపాతములో:

‘కంకశ్లవ గోపాలాః దామగ్రంధిశ్చ వీర్యవాన్,
యుధ్యేయు రితి బుద్ధిర్మే షర్త తే నాత్ర సంశయః;
ఏతేషా మపి దీయంతాం రథా ధ్వజపతాకినః.

అని విరటుఁడె చెప్పినట్లున్నది. అతని యాహుకుఁ గారణ మగపడదు. కాని దక్షిణదేశప్రతులలో

“రథేషు యుజ్యమానేషు కంకో రాజాన మబ్రవీత్;
మయా హ్యస్త్రం చతుర్వర్గం హ్యవాప్తో ఋషిసత్తమాత్.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అని సమయముకనిపెట్టి చెప్పుకొనినట్లు మాత్ర మున్నది. ఇది తిక్కన రచనకు దగ్గరగానున్నది, తిక్కనరచన స్వతంత్రమైన యాతని కళాశక్తిని ప్రకటించుచున్నదనుటకు సంశేపములేదు. విరటుఁడఁ బలములగువాఁడై కొనుటకుఁ బురబహిరంగమునఁ గొండ్లొక శేపునిలుమఱు—అశేపుఁడై సమయ మని తలంచి, ఆసమయముననే యంతఃతల మోడమునైన భవన తనము మాద్రీతనయులను నిలుపుం డని నిపుణులుగా నియోగించుట, తాను మత్స్యమహిషిల్లభు నల్లనచేరి పలుకుట, తన్నుఁగూర్చి చెప్పుకొని, మున్నును వీరలు మువ్వరఁగడకలకొలఁదు లే నటులగును కొంతకొంత యని వారికొలఁదులగుగూర్చి తెలుపుట, ముదలగునదంతయు నా నన్ని వేళయనకు (Situation) స్వాభావికత్వగుణము నాపాదించుటకుఁగాఁ దిక్కనార్యుఁడు చేసిన కల్పనమే.

ఇట్లు పాండవులు విరటునితోఁగూడి యుద్ధమునకై పోయినను ఈతనితోఁ గలిసి శత్రునేనలతో యుద్ధముచేసినట్లు తెలుఁగు భారత ములోఁ జెప్పఁబడియుండలేదు. బం. పరి. వా రావరించిన ప్రాచీన పాఠములోఁగూడ లేదు. కాని దక్షిణదేశప్రభులు కొన్నింటిలో

“యుధిష్ఠిరోఽపి ధర్మాత్మా భ్రాతృభి స్సహితస్తథా,
వ్యూహం కృత్వా విరాటస్య అన్వయభ్యత పాండవః.”

అని యుధిష్ఠిరుఁడు తమ్ములతోఁగూడి యొకవ్యూహముపన్నుకొని విరటునికి సహాయమై యుద్ధముచేసినట్లుగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. తిక్కన విరాటుడు సుశర్మమీఁద దనరక్షఁబుఁ దోలింపగా నిద్దఱును దలపడి కోపంబు రూపంబులైనట్లు కౌర్యోన్నతి బోరికని చెప్పినేకాని, పాండవులు వాని కీపగటివూట జరిగిన యుద్ధములో సాయపడినట్లు చెప్పుకుండుటచే నుత్తరపాఠమునే యనుసరించిన ట్లగపడుచున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అదినఃశ్చతోఽగాని వీరికిఁ బదుఁమాఁడేండ్లు నిండవు గావున పీఠపూజ బయలుపడ నిశ్చయించుకొనలేదు. రాత్రియుద్ధముం దైనచో వీరు బయలుపడఁచు కవకాశ సంతగా నుండదు. వీరి సమరోత్సాహము దీరును. గావున నీ సందర్భమునంతయు గుర్తించినవాఁడువలెనే

“తనమనుమలు పాండుతనయు

లనిచేతకు జేడ్చుచేయు బాత్మఁ గని తెమం

బున మెఱయనేరదని న

చ్చినక్రియ శశి పూర్వ శైలిఖరం శైక్సన్.”

ఇట్లు సమయ సముచితముగ నత్యంతగంభీరాగ్రహణకం బహుసటుల నుత్పేక్షించుచు తిక్కన చంద్రోదయార్ణవమును జేసి యా వెన్నెలలో వీరు పోరినట్లు తెలిపినాఁడు.

ఇంక నుత్తరగోగ్రహణసందర్భమున కారవనైన్యమును జూచిన పిదప నుత్తరాద్భుతుల సంభావనయు, అర్జునుఁడు కురునైన్యమునుగవిసి పోరునల్పినరీతియు, నెంత సక్రమము, సహేతుకము, సుప్రయుక్తము నగుపద్ధతిని (well arranged plan) తిక్కనార్జునుఁడు నడిపియు న్నాఁడో యిందుక పరికింతము. కురునైన్యమును జూచి యుత్తరుఁడు భయభ్రాంతుఁడై “నైన్యమిది యే జేరంగ శక్తుండనే”, “వికర్ణకర్ణాది యోధవీరుల కెదురే”, “మనకు మార్కొనునట్టి కొలఁదిగాదు” అని వాపోవుచున్నను, ఆ ‘మనకు’ అనునది తనకు వర్తింపదని తెలుపు వాఁడువలెనే అర్జునుఁడు వీని మాటలను లక్ష్యపెట్టక తన దారిని దాను ముందుకు రథమును దోలుకొని పోవుచుండెను. అర్జునుని యీ నిర్లక్ష్యభావమును బ్రత్యేకముగాఁజెప్పక తరువాతి యుత్తరుచి మాటలచే నూదించినాఁడు తిక్కన.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“కారవనేనఁజూచి ఎడకఁదొడఁగెన్ మదితోన మేచు నీ

పూరక పోవుచుక్కి యిది యొప్పునె యొప్పటిభంసె”

అప్పు డనాదరమును జూపు ‘వరహానిత వచనముతో’ ముందుగా “నన దృశలీలఁ బొల్చు రథికావళి”మీఁదికిఁ బోయి తాఁగుట తన యుద్దేశము కాదని, తాము ఇచ్చినపని కూడ నదికాదని, గోధనమును వేగ మరల్చుటయే ప్రథమకర్తవ్యమని, ఆయామిషమునుగొని మార్గముపట్టిన తుచ్చసైన్యమునే తాముముట్టించినదని, కొంత యూరలుబలికి తాను నిర్దేశించుకొనిన యుద్ధపద్ధతిని (Plan of attack) నూచించినాఁడు. మొదటనే కురునేలలజోలికిఁ బోవక, వీఁడొంటిగ నేమి చేయునని వారు చూచుచుండగనే, ముందుపోయి, ‘మార్గముపట్టిన తుచ్చసైన్యమును దాఁకి గోవులను విడిపించి, యా సందర్భమున నేన లడ్డంపైనచో వారితోఁ బోరాడవచ్చునని యర్జునుండు వేసిన యెత్తు. ఈ పద్ధతి ప్రకారమే యాతఁడు పోయి విజయముఁ గాంచినాఁడు. దీని కనుకూలముగనే తిక్కనయు గోవులను మరల్చుట యుద్ధసన్నాహము వఱకు మాత్రమే నాల్గవయాశ్వాసమునఁబెట్టి, యుద్ధము నైదవయాశ్వాసము నకుఁ ద్రోసివేసినాఁడు. అట్లు తనయుద్ధక్రమమునుగూర్చిన యుద్దేశములను చెల్పి

“అంతిపురంబులొనఁ గల యంగనలెల్లను నెమ్మనంబులన్

సంతసమందగాఁ బసులఁ జయ్యనఁ దెచ్చెదనంచుఁ బూని”

వచ్చుటను జ్ఞాపకముచేసి యెత్తిసాడిదినాఁడు.

దీనితో నుత్తరునికి ఎలుఁగుపడినది! ‘పసులదయ్య మెఱుంగు, పడిఁతుల సంతోష మేలనాక’న్నాఁడు. ఇక కూరుల లక్షణములను చెల్పి కొంచెము పురెక్కింపదలచినాఁడు గాని, ఉత్తరుఁ డట్టివారి

అమృతమును

లోక జేరినవాడు కాదుగదా! ఈ సంపదమున నన్యుని యనుభవము నకు దనినట్లుగా బలికించి నాడు తిక్కన—తనయనుభవమును గూడ నెల్ల జేంచుచున్నవాడేమో! అన్యుడుచెప్పిన యీ మాటలన్నియు నుత్తరునికి వెడమబులై నవి. ఎవడైన నొంటి దలపడి యట్టి కరుసేన నోర్వగలడని యాతడూహింపగలరా? కావున నీక భారమంత యూ దనపైని వేసికొని

“నను నైరంధ్ర గడంగి వేర్కొనియె దానం బెపునై బిల్చి తో
డని తోడ్కొచ్చితి వీవు బంటుతనము ల్గొంచి పొరలి దీ
వన లిచ్చెం దుది బోయి కారపులు గోవర్గంబు గొంపోవఁగా
గని యే గ్రమ్మటి కిత్తవోదునె భయోత్కంఠంబు నీకేటికికె.”

“కారవనైనికులెల్ల జూచి

వెఱువడ వేగమును లావు వెరపు మెఱయ

గడుపుఁ జెట్టించి పోదము గ్రమ్మఱంగ”

తానె యంతను నిర్వహింపగలనని నూచించినాడు. కాని యుత్తరుని కీమాట లెట్లర్థమగును. ‘నను నాఁగకు నీకొవ్వఱుగడేని దలపడు’ మని కేరములు కేరాసనములు నరదముపై డిగ్గవిడిచి, వాని తోపాటు లజ్జనుగూడ నచ్చటనే విడిచి పురిదెసకు బోవఁబాటెను. అతని నెయిది పట్టుకొనఁబోయిన నర్జునుఁజూచి ‘అజ్ఞులు కొందఱు డప హాసమునేయుచు దద్వికృతకాయముమీఁద దృష్టినిల్పఁ ప్రాజ్ఞులు మూర్తి సామ్యత - ఉదాత్తత మొదలగువానిఁ జూచి సంశయముఁబొంది, తుద కు నిశ్చయ రహితహృదయు లయిరని చెప్పిన తిక్కనరచన ప్రాచీనం బగు నుత్తరదేశపాఠమునే పోలియున్నట్లున్నది.

ఆంధ్రభారత కవితా నిమగ్నము

“పైనికాః ప్రాహసన్ కేచిత్ తథాహ ప మజేక్ష్యతామ్;
 సుశీఘ్ర మనుధావంతం సంప్రేక్ష్య కురవోబ్రువన్.....
 ఇతిస్మ కురవ స్సవ్యే విమృశంతః ప్రకపృష్క”

‘పైనికాః కేచిత్’ అని ‘కురవః’ అని ఉన్నదానికి బదులుగా తిక్కన ‘అజ్ఞులు’ ‘ప్రాజ్ఞులు’ అనువిభాగము కల్పించి, వా రెట్లు విమర్శించినది చెప్పినాడు. కాని దక్షిణదేశప్రతులలో ద్రోణుడు, కృప, కర్ణుడు మొదలగువారందఱు దీక్షోపన్యాసముల నిచ్చినట్లు చెప్పబడినది. అచ్చినవాడు ఖల్లునుడని ద్రోణుడు నిశ్చయించి పల్కిన పదప ను త్తర దేశపాఠములో భీష్ముడే యుద్ధమునకుఁ దగినయేర్పాటులఁ గూర్చి చెప్పినట్లున్నది.

భీష్మఉవాచ:

“అథ యా మామికా బుద్ధిః శ్రూయతాం యదిరోచతే,
 క్షిప్రం బల చతుర్భాగం గృహ్య గచ్ఛ పురం ప్రతి;
 తతోఽపర శ్చతుర్భాగో గాః సమాదాయ గచ్ఛతు.”

కాని దక్షిణదేశపాఠములలో తెలుగు రచనలోవలె ద్రోణుడే నిర్ణయించినట్లున్నది.

“భీష్మస్యోపరతే వాక్యే తథా దుర్యోధనస్యచ,
 ప్రాప్త మర్థ్యం చ యద్వాక్యం ద్రోణ శ్చాహ ద్విజోత్తమః.”

తిక్కన ‘ద్రోణుడే’ ‘కార్యగతియు’ ‘గయ్యంబుభంగిని’ (plan of attack) గూర్చి చెప్పుట యుచితమని తలంచి, అట్లాతనిచేఁ జెప్పింపఁగా సురనదీనూనుండు దానికియ్యకొని రాజన్యనకు నైనన్యంఁకుఁ బంచి యిచ్చి యాతఁడు చెప్పినరీతిని మోహరించెనని చెప్పియున్నాడు.

అర్చనాశత కవితా విమర్శనము

“అహంవై పర్వతైశ్చస్య పార్శ్విన్ద్యస్యామి పాలయన్;”
అనుదానిః సరిగా “తాలక్ష్వజుఁడైత్తి మెఱసి తాను వెనుకయము నడి
పించుచుండె”నని కవించినాఁడు.

ఆ కురునైశ్చయంబు లెట్లు నడుచుచున్నది యొక్కనీపద్యమున
వర్ణించినాఁడు. ఇక్కడను నడుచుచున్న కురునైశ్చయమునే వర్ణించెనే
గాని, తనవర్ణనకొఁజుకగా వారి నచ్చట కొంతనేపు నిలువఁజెట్టలేదు.
తిక్కని నామాశ్చయముగా నడుచుచున్న అనఁగా కథావ్యాపారము
నందు వ్యాపృతమైయున్న వ్యక్తులను సంవర్ధానుకూలముగా వర్ణింప
యత్నించునే కాని, తన వర్ణనకౌశలమును—లేదా కందూతిని—వ్యక్తి
త్వముచేయుటకో—మాన్యుకొనుటకో, వర్ణింపదొరకొనఁడు. అవర్ణిం
చుటలోను, అసందర్భమున నొకవైపునుండి వారిని సమీపించుచున్న
యర్జునునిరాక అనేనలపై నెట్లు తన ప్రభావమును నెరపుచున్నదో,
అప్పటి వారి స్థితి యెట్లున్నదో, అది యెట్లు వారిపైఁ బ్రతిఫలించు
చున్నదో తెలుపుచు నాదృశ్యమును మనకనులయెదుటఁ జెట్టుచున్నాఁ
డు. మూలమునందలి

“తథా వ్యూధే వ్యవీకేషు కారవేయై ర్మహానిభః;
ఉపాయా చర్జున స్తూర్ణం రథఘోషేణ నాదయన్.”
“చదృశు స్తే ధ్వజాగ్రం వై శుశ్రువుశ్చ మహాస్వనమ్;
వోధూమమానస్య భృశం గాండీవస్యచ నిస్వనమ్.”

అను దాని యర్థము సంతస్వాభావికముగాఁ బెంచి వర్ణించినాఁడో పరి
కింపుఁడు:

“దేవవత్సాభీం రావంబువెసఁ గర్ణ
ములు దీటుకొన లేటమొగము వడుచు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

రథనేమిదిశిత భాగము యంగము

లెల్ల గప్పంగ వెల్లెల్ల ననుచు

బహుళకపిధ్వజప్రభలు లోనములు

మిటుమిట్లుగొనఁ బర్వ మెండుకొనుచు

నున్నటాకాదసముద్ధతి మనము లు

త్తలపాటువోపంగఁ దల్లడిలుచు

నడచు కారవరాజ సైన్యంబు గదిసె

దీగ దిగిచినగతిఁ దనతేఱు మెఱయ

రయముమై జని ప్రళయభైరవసహస్ర

గర్జనోదగ్రతర్జనుఁ డన్తునుండు.”

క్రోశద్వయ మాత్రమునంగూడ ముట్టి తలయొత్తిమచి యాకా
రణసేనాసన్నివేశ మెట్లున్నదో, అందు దుర్యోధనుఁ దెచ్చుటనందెనో
పరికింపఁజొచ్చెను. ముందు రాజగు దుర్యోధనుచిపై బడి యెట్లయిన
నాతనిఁ జిక్కించుకొనినదో, దాన సంతయుఁ జక్కంబగునని యాతని
యుద్దేశము. అనినిఁ గానకపోయినచో నీసేనాలోలికిఁ బోవక “వీరిని
స్థితల దించి యాకదుపు నేడఁగఁ బోదముగాక వ్రేల్చికి” అని గోవు
లను ముందు విడిపింపవలయునని యెత్తువేసినాడు.

“విచ్చి చనకుండఁ బసులం

దెచ్చుట మునుమున్న వలయుతెఱఁ గాపనికిం

జొచ్చి యది చక్కఁ బెట్టఁగ

నచ్చోటన దాయ మనకు నగపడెడు బలే.”

ఉరగకేతనుండు సేనలో లేడు గావున నాతండు గోవులఁ
గొనిపోవనోపు నని యూహించినాడు. నిరామివంబగు సేనతో నని

అర్హత కవితా విమర్శనము

నేను నాతనికిఁ బలిచేదు. కావున పీ రియ్యోడ నెయిది యడ్డపడి తడవు నేయకమాన్ము పసులం బెట్టించుకొనవలయునని తలంచెను. ఈతలంపు ద్రోణుఁడు కనిపెట్టివాఁడు. మొదల గలయఁజూచి యూరక చనుట యాతని యనుమానమునకుఁ గారణమైనది.

వాసవాత్మజుండు పసుధేశనందను
ముట్టికొనిన నొకటి పుట్టెనేని
మన ప్రయోజనము మఱియేమి పసు లవి
యేటి కొండుధనము లెల్ల నేల.

అని పలుకుచు రాజరక్షణతత్పరుండై ముందుకుఁ బోయెను. అర్జునుఁడు నేనలు కూడ ముందుకు నడచివచ్చుచుండుటను గనిపెట్టి అవి వచ్చి పడకుండగనే, గోవర్గమును జీలఁదీయుటకుగా నారెంటి నడుమంగాఁ జొచ్చి, నిశితశరపరంపరలచే నానేనల నచ్చుటనే నిలిపి తెఱపిచూపి జరిగిన సారించి, దేవదత్తంబుపూరించి కరువులను దక్షిణదిశకు దఱలంబాటునట్లు చేసెను. మరల నీనేన లాపసుల కడ్డపడకుండ వాని కె దులై గోపసంఘమును “కొనిపోండు పసుల నోడక, యని తానెలుఁ గిచ్చి వీటికై నూల్కొలిపెను.” మూలమున

“తస్య కంఖస్య కర్ణేన రథనేమి స్వనేనచ,
క్షిర్యం పుచ్చా స్వినుస్వానా రేభమాణాః సమన్తతః;
గాఽప్రతినివర్తంత దిశ మాస్థాయ దక్షిణమ్.”

అనియున్ననుఁ ఆ నేనాసన్ని వేశము, అర్జునునిపన్నగడ, (Strategic move) దానిప్రకార మాతఁడు తనయభీష్టమును సాధించినరీతి మన మశోచ్యుష్టికిఁ గోచరంబగుటలేదు. తిక్కన యాసన్ని వేశమంతను ఆనేనల యొక్కయు, అర్జునునిరథముయొక్కయు నడకలను గూడ మనకుస్పష్ట

అంధభారత కవితా విమర్శనము

ముగఁ జూపియున్నాడు. పనులంబెట్టింపుటతో - "గోగ్రహము"తో నాలవ యాశ్వాసమును ముగించి, కారవవీరులతోడి యుద్ధము నైచు యాశ్వాసమున వర్ణించినాఁడు.

ఈయుద్ధవర్ణననందగ్ధమున నుత్తరదక్షిణదేశ ప్రతులకుఁ గొంత భేద మగపడుచున్నది. గోవులను విడిపించినవెంటనే కురువీరు లెదుర్కొనునట్లును

“గోషు ప్రయాతాసు జనేన మత్స్యైక
కిరీటినం కృతకార్యం చ మత్వా;
దుర్యోధనా యాభిముఖం ప్రయాత్తః
కురుప్రవీరాః స్సహసాభి పేతుః.”

అప్పు డెదురునుఁ డుత్తరునితో

“యోయోద్ధు మాకాంక్షతి నూతపుత్రః
తమేవ మాం ప్రాపయ రాజపుత్ర;
దుర్యోధనా పాశ్రయజాతదర్పం”

అని కర్ణునిపైకి రథముతోలుమనిచెప్పి యాతనితో యుద్ధముచేసి యోడించినట్లును,

అపయాతేతు రాధేయే దుర్యోధనపురోగమాః;
అనీకేన యథాస్వేన కరై రార్చంత పాండవమ్.

పిదప దుర్యోధనాడు లెదుర్కొనఁగా, నపుడు కారవవీరుల లక్షణము లను వర్ణించి వేటువేటుగా భీష్మద్రోణాదుల నుత్తరునకుఁ జూపినట్లును గలదు.

“ధ్వజే కమండలు ర్యస్య కాతకుంభమయః కుభః.”

కర్తవ్యము కవిత్వా విమర్శనము

కాని దక్షిణదేశ ప్రజలలోను, తిక్కన తెలుగు రచనలోను గూడ మొదట కర్తవ్యమే యుద్ధమును గూర్చి యేమియు చెప్పబడలేదు. అనతిమూల వర్తియగు సక్రవర్తి దేశం గమనించి భూమింజయు నక్కడ జేరు పటు సరి బహుపంగా కురుకేరు లడ్డపడుటయు, రాజును పనులు పట్టుపడుటకు నిట్టూర్పునిచ్చుకొనుచు వెన్నువచ్చి నిలిచెననియు, నప్పు యర్జునుడు 'వీరరసమయాత్మకుఁ' డగుచు

“కనుకొని యెలనవ్వెలయ న

దనమున గరుచువుల జెన్ను దలకొనఁగా న

ర్జునుడు విరాట సుతున కి

ట్లనుఁ శేల వీరరసమయాత్మకుఁ డగుచుకా.

కారవహీరుల జేటువేసి నిరూపించి చెప్పినట్లునున్నది. అనఁగా యుద్ధ మునకుఁ బూర్వమే కారవహీరుల నుత్తరునకు నిరూపించి చెప్పుట జరిగిన దన్నమాట. ఈ సంవర్ధమున నర్జునుని స్వరూపము నెంత చక్కఁగా జిత్రించిపెట్టిచాఁచి తిక్కన గమనింపుడు. ఇంతకాలమునకు వీరితో యుద్ధ ము సంప్రాప్తమైనది గదా యని కాబోలు ఎలనవ్వు. లేదా ఇంత మంది చూచుచుండగనే కరువులఁ జెట్టించితిమిగదా ఇప్పుడు రాజును తప్పించుటకు మాత్ర మెట్లొ పీ రడ్డపడఁగలిగిరి-అని ఇంక వీరికిని నా ప్రతాపము గనఁజూచెదగాక యను బ్రాసము మనమునఁ బుట్టునరికి వద నమున గరుచువులచెన్ను దలకొన్నది. యుద్ధము ప్రారంభింపనలయు ననుకొనఁగానే యర్జునుడు వీరరసమయాత్మకుఁ డైనాఁడు. ముందచ్చటి వీరులను గూర్చియు తరునకుఁ దెలుపఁదొడంగెను. ఈ త్తరదేశ ప్రజలలో మొదట రాజేయునితో యుద్ధమైనవిదప, కృష్ణాదివీరుల నుక్తరుని కఱిం గించినవిదప నింద్రాదిదేశతలు విమానములలో వచ్చి యభ్రవీధిని నిలచి నట్లు విర్ణింపఁబడినది. ఈ వచ్చినవారిలో కిలి, యయాతి, నహువ,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

గయ, రఘు, కృతాశ్వసగరాదు లున్నారు కాని పాండవరాజుమాత్రము లేడు. తిక్కన దేవతల రాకనుగూర్చి యింతకుఁ జాలవూర్వమే అనఁగా ఛిష్మాగులు యుద్ధసన్నాహమును చేసికొని యద్భుతుని రాకను జూచుచుండిన సందర్భముననే తెలిపినాడు. అం దీరాజులపై శ్లన్నియు చెప్పక స్వర్గమందున్న రాజులందఱు వచ్చిరనియు, పాండవరాజుకూడ వచ్చి మాచుమన్నట్లును తెలిపినాడు.

తెలుఁగులో యుద్ధప్రారంభమునకుఁ గారణము అశ్వేత్థామ సోపాలంభవాక్యములకుఁ గనిసి కర్ణుడు తలపడుచుండే యైయున్నది. కాని బం. పరి. పాతమును బట్టి అద్భుతుడు కృపుని రథమునకుఁ జాట్టు తిరిగి యాతనితోఁ బ్రారంభించిన బ్లగపడుచున్నది. కృపభంగమైన పిదప ద్రోణునితోడను, అనంతరము ద్రోణపుత్రునితోడను, ఈతనితోడ యుద్ధముచేయుచుండఁ గర్ణుడు మధ్యించుచుండే ద్రోణపుత్రుని వదిలి కర్ణునితోడను, పిదప కృష్ణునితోడను, మర్యోదనునితోడను, పిదప సంకులయుద్ధమును జేసిన బ్లగపడుచున్నది. కాని తిక్కన యుద్ధవర్ణనము వేరుమార్గమున నొకక్రమపద్ధతి నవలంబించిన ట్లున్నది.

మొదట నశ్వేత్థామపైఁ గనిసి కర్ణుడుఁ తలపడుఁగా, ద్రోణుడు ద్రోణగుతుఁడు, కృపుఁడు, శాంతనవుఁడు నాతనికి ముందుగాఁ గడంగిరి. సంకులయుద్ధము జరిగినది. ఇంను మొదట నర్జునుడు శత్రువుపైఁ జేసిన బా.ప్రయోగముగాక శత్రుశాసనముల నొక్కఁడు నెట్లు చిక్కసాబాలుగా వ్రయ్యలు వాపెనో, తుత్తునియలుగాఁ ద్రుంపెనో యుమంతలుగా నులుమాడెనో, చిటునుగ్గుగాఁ బొడిచేసెనో వర్ణించెను. పిదప వర్మస్తోమంబులను శిథిలముచేయుట పగతుర జర్జరితాంగులను జేయుటను వర్ణించెను. దీని ఫలముగా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“శక్తిస్ఫూర భనంజయాయతభుజా సంరంభగాండీవని
 ర్ముక్తకర్రూరశరావలీచలికశక్త్రువాతముత్ కోణితా
 సీక్తాకారతఃపాండి సాంప్రక్షుసుమ్రశేణీ వికాసోల్లస
 ద్రక్తాకోక తమవ్రజంబులక్రియక్ రంజిల్లి యొప్పె”

నని య్యక్తపఱచినాఁడు. తదవసరమున దొర లొక్కపెట్ట నర్జునుం బొదు
 వుట, అప్పుడీతని బాణవిజృంభణము:

సమవిషమ వినిమ్మాన్నత
 సమీప మారస్థలములు సదృశములుగఁ జి
 త్రము క్రియ నవిహతగతులను”

జను నాతని రక్షగతిచే బలమును రెండుపాయలుగను, నాలుపుగను,
 మూలల నానాశకలాకృతిగను జేసి వలయముతో సని చించి చిక్కువఱ
 చుట, ఈ మొదలగు శిక్షితచిత్ర సంగరవిశేషముల నత్యద్భుతముగా
 వర్ణించి “యత్తఱీక్ సహస్రాక్షతనూజు సారథి రిథాశ్వచయధ్వజ
 ముతో పరాస్త్ర శస్త్రక్షుతి లేక యొప్పె” నని మరల దానిఫల
 మును వెంటనే వర్ణించి చెప్పినాఁడు. యుద్ధసమయమున నర్జునుఁడు
 “వేల్పువచ్చినయట్ల మేనువొంగ, నలిరేగి యుండునో అట్లే తిక్క
 నార్జున కట్టి యుద్ధవర్ణన సందర్భమున నత్యావేశము గదురును.
 అర్జునుని సంకులయుద్ధమును వర్ణించి, ‘యా సంగ్రామం బభిరామం
 బయ్య నెట్లు ఘోరప్రకారం బయ్యెనో, ప్రబంధరీతి నలంకార
 భూయిష్ఠంబై పటుసమాసజటిలం బగు దీర్ఘంబైన గద్యలో వివ
 రించినాఁడు. ఇంతవఱకు సంకులయుద్ధవర్ణనరీతు లైనవి. ఇక “సవ్య
 సాచి ప్రత్యేక ప్రధన కుతూహలాయత్తచిత్తుం డయ్యె”నట. మొదట
 ‘వృషభంబున కాదికొను తెబ్బులియునుం బోలె రాధేయుడన నడ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చెను." వీరిద్దఱు నొండొరులఁ దలపడుట నూచి యుత్కలించుకు నచ్చెను. వాటు గొతుకంటె నడర నయ్యెన నాకురునేన లూకక చూచుచుండె నట. తిక్కన ద్వంద్వయుద్ధార్థచలలో నీరీతి వర్ణన మొక విశేషము. 'వెలుపఱచి నూతపుత్రుఁడు పఱచుటయు,' పార్థుఁడు 'నోమునై' బోచలంచి "గురులకు మార్కొనియెదమా రాజధర్మంబున కీడునఁజేసి యింత పుట్టుగవలనె" అని సమర్థించుకొనుచు నెదుర్కొనెను. ఇది తెలుఁగు బ్రాన్దోరగారి ప్రతిభానున్నదిగాని తిక్కన డక్షిణదేశప్రతులలో గానవచ్చుటలేదు.

అర్జునుఁ డాచార్యునకు భరంబుగ నేట్లాడుటనుజూచి యశ్వత్థామ యాతనిఁ దాఁకెను. ద్రోణాతనయు తూటీరంబులు శరశూన్యంబులగుటచే, నధికుండగు నప్పొండవమధ్యముం గనుఁగొని కృపుఁడు సెంగటం దలమీఱిన, గురుపుత్రుని రథమువిడిచి యాతనిం గవిసె నట. క్రమముగా నొకరిపిదప నొకరితో నీతనికి పోరు సంభవించుటను ఎట్లు సకారణంబుగ న్యక్తముచేయుచున్నాఁడో తిక్కన పరికింపుఁడు. కృపుఁడు ప్రయోగించిన శక్తినిగూడ 'గడికండులు' చేయఁగా నాతఁడు లేరుడిగ్గి కవిసి తుదకు వెలుగుపాటున ద్రోణపుత్రుని రథం బెక్కినట. అప్పుడు సేనలన్నియు భీష్ముని మరువుసొచ్చుటయు, మధ్యవచ్చిన వృషసేనాదులను జంపి భీష్మునితో యుద్ధముచేసి యాతఁ డొల్లఁబోయి సోలుచు రథకూబరమూతఁగ జేసికొని నిల్చునట్లుగా నొనర్చెను. పిదప నుత్తరుఁడు వెనుకకు లాగుచున్నను 'కవ్యడి నవ్వుచు' నేనుండ నీకోనాటింపనేల యనిచెప్పి 'ఎల్లపనులును జక్క నయ్యె రాజొక్కగుండు గొఱంత' యని యాతనిపైఁ జేరుఁ బోనిమ్మనెను. దుర్యోధనుఁ డీతనికిఁ జాలలేక నైస్యములు విచ్చిపాఱి నీతఁడును మరలుటయు, వీరిని వెంబడించి తనతోడంబుట్టువుల ప్రతిస లాహించి

అంశభారత కవితా విమర్శనము

యొందుచేయ నొల్లక ధార్తరాష్ట్రులను భంగ పెట్టందలంచి సమ్మోహనాస్త్ర ప్రయోగముం జేసెను.

దీనినిబట్టి మూలమునంశలిక్రమమునను, తిక్కన రచనయందలి క్రమమునకును నెట్టిభేదము కలదో, తిక్కన యుద్ధవర్ణనము మూలములోనలే దారి తెన్నులేక యుండుక యొకనిర్దిష్టక్రమము సహేతుకమార్గము (a logical order and arrangement)తోఁ గూడి యున్నదని చూపుటకే యంతగాఁ జెప్పఁబడినది.

దీనినిబట్టి తిక్కనార్యుఁడు గ్రహించిన సంస్కృతమూలప్రతి యిప్పుడు దొరకినవానిలో నతిప్రాచీనంబని తలంపఁబడుచుండి, బంధుర్కరు పరిశోధనాలయమువా రవలంబించిన పాఠమునకు మూలమైనట్టి ప్రతికే, దగ్గరగా నుండియుండుననియు, “నందలియర్థంబు సంగతంబు నేసి”కొని కావ్యకళాదృష్టితో నదైని నొక “ప్రబంధంబుగ” రచింప దొరకొనిన సందర్భమున ననేకవిధములగు మార్పుల నాతఁడు చేసెననియు, వీనిలోనియర్థము సందర్భానుకూలముగా కొన్ని దక్షిణదేశపు మూలప్రతులలోని కెక్కుట సంభవించియుండుననియుఁ దలంచుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఆ మహాకావ్యంబు నర్థంబు, సంగతంబునేయు నెడల నాతఁడొనర్చిన మార్పులయొక్క సారస్యమున, ఔచిత్యమును గొంతవఱి కాయాభాగములను మూలముతో సరిపోల్చినప్పుడు గమనించియే యున్నాము. ఇంక నాతనిస్వతంత్రకల్పన లాతనికళాప్రతిభల నెట్లు వ్యక్తపఱచెనో పరిశీలింతము.

అంశభారత కవితా విమర్శనము

యొందునేయ నొల్లక ధార్తరాష్ట్రులను భంగ పెట్టందలంచి సమ్మోహనాస్త్ర ప్రయోగముం జేసెను.

దీనినిబట్టి మూలమునంజలిక్రమమునకును, తిక్కన రచనయందలి క్రమమునకును నెట్టిభేదము కలదో, తిక్కన యుద్ధవర్ణనము మూలములోనలె చారి తెన్నులేక యుంజక యొకనిర్దిష్టక్రమము సహితముగా (a logical order and arrangement)తోఁ గూడి యున్నదని చూపుటకే యింతగాఁ జెప్పఁబడినది.

దీనినిబట్టి తిక్కనార్యుఁడు గ్రహించిన సంస్కృతమూలప్రతి యిప్పుడు దొరకినవానిలో నతిప్రాచీనంబని తలంపఁబడుచుండి, బందార్యులు పరిశోధనాలయమువా రవలంబించిన పాఠమునకు మూలమైనట్టి ప్రతికే, దగ్గరగా నుండియుండుననియు, “నందలియర్థంబు సంగతంబు నేసి”కొని కావ్యకళాదృష్టితో నద్దాని నొక “ప్రబంధంబుగ” రచింప దొరకొనిన సందర్భమున ననేకవిధములగు మార్పుల నాతఁడు చేసెననియు, వీనిలోనియర్థము సందర్భానుకూలముగా కొన్ని దక్షిణదేశపు మూలప్రతులలోని కెక్కుట సంభవించియుండుననియుఁ దలంచుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఆ మహాకావ్యంబు నర్థంబు, సంగతంబునేయు నెడల నాతఁడొసర్చిన మార్పులయొక్క సారస్యమున, ఔచిత్యమును గొంతవఱ కాయాభాగములను మూలముతో సరిపోల్చునప్పుడు గమనించియే యున్నాము. ఇంక నాతనిస్వతంత్రకల్పన లాతనికళాప్రతిభల నెట్లు వ్యక్తపఱచెనో పరిశీలింతము.

ఆంధ్ర భారత కవితా విమర్శనము

సరించియున్నది. ఆ తర్వాత యాంధ్రమున నింతకాలమునుండియు స్త్రీలపాటలమూలముగా నైన నిలచియుండిన యీ దేశీయకవిత యిటీవలి కాలమున పాశ్చాత్యనాగరకత, పాశ్చాత్య విద్యావిధానములును స్త్రీజనసంఘమునగూడ విశేషముగ వ్యాపించుచుండుటంజేసి, కళ్లజోళ్లు, కాలేజీలు, హాస్కూలీలు, బ్యాంకుట్యానులు మొదలగువానియం దత్యంతాదరముగల యిప్పటి నాగరకస్త్రీజనము పాత ముసలవ్వలపాటలయందాదరములేని వారగుచుండుటచే నవి యంతరించిపోవుటయే తటస్థించునట్లున్నది. కావున నాకాఖాకవిత కేవల మంతరింపకుండునట్లుగా నిప్పటికిని పృథ్వీస్త్రీలయొద్ద నిలచియున్న పాటలను పోగుచేసి పరిశుద్ధమగు పాఠముతో నచ్చువేయించి యీ దేశీయ కవితాకాఖనుగాపాడెవలసిన యావశ్యకత గనబడుచున్నది.

నన్నయకుఁ బూర్వము రెండుమూడువందల యేండ్లనుండియు కన్నడదేశమునందు వలెనే, యాంధ్రదేశమునందును శిష్టకవితారచన ప్రారంభింపఁబడి యుండునుగాని, “ఆరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబంధపూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన”కు నన్నపార్థ్యుడే గట్టిపునాదులను వేసినవాఁడని చెప్పకతప్పదు. ఈతని తరువాతికవులును, అందు ముఖ్యముగా తిక్కనార్థ్యుఁడు నీ శిష్టకవితామార్గమునే యనుసరించినను, కేవల మాదారినేపడిపోక తన కవితయం దాంధ్రదేశీయతాగుణము నాంధ్రజాతీయము నచ్చుపడునట్లునర్చి యసమానంబులగు తనకళాప్రతిభలను వెలయించి, స్వతంత్రమగు నాంధ్రకవిత బీజములను పెదచల్లి యాంధ్రప్రబంధకాఖకు మార్గదర్శకుఁ డైవాఁడు.

తరువాతికాలమునందలి యాంధ్రకవులు నీతని మార్గములనే యనుసరించినను, ఈ వాఙ్మయముపై సంస్కృతభాషాప్రభావమునకు, అంతరంగిక నియమముల ప్రభావమునకును దోడుగా నాయాకవుల స్వ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పాండిత్య ప్రకటనోద్యోగము ప్రబలుటచే, నీ ప్రబంధకవితయే తక్కిన ముఖ్యలనన్నిటిని ద్రోసివైచి, తానై నిలచినను, మొత్తముమీఁదల వన సహజతాగుణమును గోలుబోయి, గానురా నొకవిధ మను కృత్రిమ రామణీయకమును విహించి విజృంభింపసాగినదని చెప్పవలసియున్నది. ఇట్లాంధ్రప్రబంధ పరిణామము నన్నెచోడ తిక్కనాచార్యకాలము నుండియు నన్వేషించి తెలుసుకొనవలసియుండును. ఆంధ్ర ప్రబంధ కర్త యాంధ్రకవితా పితామహుండగు నల్లసాని పెద్దనార్యుడనియే తలంపబడుచున్నాడు. కాని నిజముగ నాంధ్రప్రబంధకన్యకు పితామహుడు పెద్దనార్యుడేయైనను, నంతకంటె ప్రపితామహుడు తిక్కనార్యుడు మఱియొకడుగలడని మనము ముఖ్యముగా గుర్తింపవలసియున్నది. పెద్దనార్యుని తరువాతి సాహిత్యచక్రవర్తులందఱు తాతకు తప్పులుదెచ్చినట్లుగా పితామహునికవితకు మెఱుగువెట్టు యిత్నించినట్లు కనబడుచున్నను, వీరుపెట్టినది తదకుమెఱుంగేగాని సహజకాంతికలేదు. వీరిసాహిత్యచక్రవర్తిత్వమే యీ ప్రబంధములందు సహజకవిత సన్నగిలుటకు ముఖ్యకారణంబైనది. ఆంధ్రభావలో సహజకవితను రుచిచూడవలెనన్న భారతకవులయొద్దకు, నందు ముఖ్యముగా తిక్కనార్యునొద్దకు—బోపలినదే. తరువాతికవులలో పలువు రాతని కవితాచ్ఛాయల ననుసరించి రచింపయత్నించిరి గాని, ఆ కవితాశిల్పము, ఆసహజగుణసంపద యేయొక్కనికిని సంపూర్ణముగా నభియొండలేదు. తరువాతి యుగమునందలి కవులకు స్వపాండిత్యప్రకర్ష ప్రకటనోద్యోగము, అపూర్వకల్పనా సంయోజనముందుఁ బ్రీతి, కద్దాడంబరమునందు లాల్యము, ఆలంకారికనియమములందు, సాంకేతికజీవితమునం దాదరము వాచ్చగుట తటస్థించుటందేని తిక్కనార్యుని సహజ కవితయందు వారిదృష్టి సరిగాఁ బడలేదు. వారి యభిప్రాయములకు

అపరీక్షిత భారత కవితా విమర్శనము

సరిపడిన కొన్ని సందర్భములందు మాత్రమే తిక్కనకవిత ననుకరింప
యత్నించి, ఆసందర్భము నట్లు రచించుటలో తిక్కనచూపిన యోచి
త్యపరిజ్ఞానమునై నను సరిగా గుర్తింపక యాతనివర్ణనల కింకను మెఱుఁ
గుపెట్టఁ దలంచినవారై తమపాండిత్య ప్రకర్షనే చూపుచు వికృతపువ
ర్ణనలలోనికి దిగినవారైరి. భారతకథ యను మేలిమిబంగారమునఁ దన
సహజకవితా చాతుర్యముచే నసమాన తేజోవిరాజమానంబులగు ప్రబంధ
ములను సాదిగి యాంధ్రవాణి కనుల్యాలంకారములను జేసినవాఁడు
తిక్కన. ప్రబంగారముమీఁద వికృతపునగిషీపములను విపరీతముగాఁ
జేసిచూపుటచే నందు పొందుపరుపఁబడిన ప్రబంధముల సహజవిలాస
మును, గాంతిని తగ్గించినవారు తరువాతి ప్రబంధకవులు. పురాణప్రబం
ధయుగముల మధ్యనున్న శ్రీనాథయుగ మొకసంధియుగమని యింతకుఁ
బూర్వమే చెప్పియున్నాను. ప్రబంధాంతరమార్గము నన్వేషించి
తెలిసికొనవలె నన్నచో నీసంధియుగముందలి కవులు పూర్వయుగము
నందలి పురాణకవితలో నిమిషియున్న ప్రబంధచ్ఛాయలను పైకిఁదీసి,
వీనికి సంస్కృతమహాకావ్య విశేషముల నింకనుజేర్చి, తమపాండిత్య
ప్రకర్షను జూపుకొనుచు, నెట్లు క్రమముగాఁ బూర్వయుగమందలి పురా
ణకవితను, సంస్కృతకావ్యమునకును భిన్నమయ్యెను, వానియం
తములనుమాత్రము కొన్నిటినిగ్రహించి యొకప్రత్యేక స్వతంత్రస్వ
రూపమును బడసిన యాంధ్రప్రబంధముగాఁ బరిణతి నొందించి
నా లో పరిశీలింపవలసియుండును. ప్రబంధస్వరూపనిర్మాణము
(Form construction) విషయమునఁ దరువాతికవుల సాధన కొంత
తోడ్పడినను, ప్రబంధలక్షణములలో మత్తమలక్షణము లనేకములు.
తిక్కనార్యుని కవితయందే కానవచ్చుటందేని యాతనికవితయే యాం
ధ్రప్రబంధమునకు మూలము—పుట్టుకస్థానము నని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తిక్కనాచార్యుడు సంస్కృతమూలమునందలి కథనే తెలుగున రచించుచున్నను, ఈవిరాటపర్వమున నొకవిధముగ సంస్కృతమునకును కూర్చుట కెట్లు ప్రయత్నించెనో యిదివరకే కొంత చెప్పియున్నాను. ఆంధ్రప్రబంధమున కిదిచే దాదామాదెనకుటకు దగిన మఱికొన్ని నిరర్థకముల నూచించి విడిచెదను. సంస్కృతమూలమునఁ గానరాక, యాతఁడు స్వయముగాఁ జేర్చినవలసిన విషయము లనేకములు ప్రబంధపక్కికి మూలములైనవి. అందు తిక్కన దేశభిమానమును వ్యక్తపఱచు దేశీయాచారవర్ణనలును గలవు. విరాటపర్వ మొక ప్రబంధమునుబట్టి దగిన యాక్రిందినామాన్య ప్రబంధలక్షణములను, సంపర్కములను గొన్నిటిని గమనింపుడు.

ఇష్ట దేవతా స్తుతి, తానురచింపఁబోవు కృతినిగూర్చిన వితర్కము, కృతిప్రశంస, కృతిపతినిగూర్చిన యాలోచన, (ప్రబంధమందలి కథినా భుజు), స్వప్నము, కృతిపతితనకుఁ గృతినిమ్మని యడుగున ప్రతిజ్ఞ, వ్యవ్యంతములు, కృతిపతిసంబోధనము, వస్తు నిర్దేశము, (మహితనము జ్వాలాకృతులు), విరాటపురప్రవేశము, కృతిపతిసంబోధనము, ఆశ్వాసాంత గద్యము. రెండవయాశ్వాసమున కీముని మల్లయుద్ధవర్ణనము, కీచకుండు ద్రౌపదిని చూచుట, మోహించుట, ద్రౌపదీకీచకుల సంభాషణము, సుదేష్టసహాయము, కీచకుండు మోహమునఁ బరితపించుట. కీచకునిశృంగా రవిలాసవర్ణనము, ద్రౌపదినిఁ బట్టుకొనఁబోవుట, తన్నుట, ద్రౌపది భీమునితోఁ దనభంగపాటు చెప్పుకొనుట, వరూధిని భంగపాటు, ప్రభాత కాలవర్ణనము, సూర్యోదయవర్ణనము, కీచకునితమకము, కీచకునివిరహ తాపము, ఉద్యానవనవిహారము, చంద్రకాంతతల్పముచేరుట, కిన్నో పచారములు, సూర్యాస్తమయవర్ణనము, తమోవర్ణనము, సర్తనాగారప్రవేశము, కీచకవధ, కృతిపతి సంబోధనము, ఆశ్వాసాంత గద్యము,

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మూడవయాశ్వాసమున నుపకీశకులవధ, దుస్యోధనుఁ జీవృత్తాంతమును వినుట, దానిఫలము, యక్షిణగోగ్రహణము, ఉత్తరగోగ్రహణము, యుద్ధము, పాండవులు విరటునకుఁ గ వెఱ్ఱింగించుకొనుట, విరటు డుత్తరను దోడి తేచ్చుట, లగ్న నిరూపణము, వివాహము, తరలి వెచ్చుట, వివాహవిధులు, తేర యెత్తుట, తలఁబాలు, అరణ మిచ్చుట. — ఈ విషయములను పిరువతి ప్రబంధకథాభాగములతోఁ బోల్చి చూచిన, కథాస్వరూపమున నెట్టి భేద మున్నను వర్ణనావిషయములందు విశేషముగా ప్రబంధచ్ఛాయలు కనఁబడకపోవు. ఈ వర్ణనాంశములలో మూలములో లేని దేశీయాచారములకు సంబంధించిన యనేకవిధములగు విశేషములను స్వయముగా తిక్కనార్యుఁడు తెచ్చిపెట్టి, యీ భాషాంతరీకృతగ్రంథముపై నాంధ్రతాముద్రఁ దగిలించి యాంధ్రకవితా ప్రపంచమున వెల్లివేసినాఁడు. మూలకథపై నీతఁడాంధ్రతాముద్రను వేసిన గీతనిబట్టియే యీతని కళాచాతుర్యము, ప్రతిభామహత్వము వెల్లడియగుచున్నవి. కావున నీతఁడు స్వయముగాఁ దెచ్చిపెట్టిన విశేషములను, వాని కాయాసందర్భములఁ గల పాండికను గూర్చి యించుక తెలిసికొందముగాక.

విరటుని కొలువులో పాండవులు ప్రవేశించి తాము మెలంగు కీతులను సంప్రతించుకొను సందర్భమున నకులసహదేవు లశ్వశిక్షణ గోపాలసములఁగూర్చి చెప్పిన నీసపద్యములయార్థ మేమియు మూలమునఁ గానఁబడదు.

“గోడిగజాతిలోఁ గొదనుపెంటుల నేర్చి

మావుల హత్తించు మార్దవము”

ఇత్యాది నీసపద్యము తిక్కనార్యుని యశ్వశాస్త్ర పరి జ్ఞానమునా జాటుచున్న దే కాని మూలమునుండి గ్రహింపఁబడినది కాదు. పిరువతి విరటునియొద్ద చెప్పిన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“అనయనలక్షణం బాయుఃప్రమాణంబు
గర్భంబు లిదితా కారములును”

అను పద్యమునఁగూడ మూలమున లేని విశేషములఁ జెలిపి యశ్వత్థామ
మతోడఁ దనకుఁ గల సన్నిహితపరివయమును తిక్కన నూచించినవాఁ
డనిలె నున్నాఁడు.

“అశ్వానాం ప్రకృతిమ్ వేద్మి వినయం చాపి సర్వతః,
దుష్టానాం ప్రతిపత్తించ కృత్స్నంచైవ చికిత్సితం.
స కాతరం స్యా న్మమ వాజివాహనం
స మే స్తి దుష్టా బడదా కుతో హయః.”

ఇంతమాత్రమే సంస్కృతమూలమునఁ గలదు. సహదేవుఁడు తనకుఁ గీలారి
తనమునఁ గల ప్రావీణ్యమునుగూర్చి చెప్పుచు ధర్మజుని చింతఁ బాపుట
కుఁగా పలికిన

“వంజలనైనను పల నేర్పడఁగ నొక
భంగిఁ జేపఁగఁ జేసి పాఁడిగొనఁగ”

అనుపద్యమునకు మూలమున సరియగు శ్లోకము లేమియు లేవు. ఇఁక
విరటునియొద్ద మాత్ర మిట్లు పలికిన ట్లున్నది:—

“వృషభానపి జానామి రాజాః పూజితలక్షణాః,
యేషాం మాత్ర ముపాశ్రయాయ అపి వంధ్యా ప్రనూయతే.”

తెలుఁగులో నిచ్చట మూలములోని విషయములుకొన్ని గానవచ్చుచు
న్నను గోవులకు సంబంధించిన రోగములనుగూర్చి తిక్కనయించుక
వెంచినాడు.

“నాచేతం గ్రేవులు పురాణించుటంజేసి కొండొకకాలంబు నీ
కడుపులం బెనుతు నేనగునని కైకొనిన నాబోతుపంచితంబు మూర్ఖుని

అంధకారత కవితా విమర్శనము

నందై గాలికిచినను గొడ్డునకై నను నాలునిలుచు నుంగిడి యదురుఁ దిక్క
యచువానికి నా కేరు చెప్పినం జాలు మడియుఁ బసికివలయు తెఱగునెల్ల
వెలుగుదు,”

పీలివలని తిక్కనాద్యని పశుశాస్త్ర పరిజ్ఞానము, లేదా వస్తు
పరిశీలనాశక్తి న్యైక్యమగుచున్నదని చెప్పవలసియున్నది. నుంగిడి,
యదురు, దిక్క మొదలైన పోగములను నూచించుపదములను, వాని
చికిత్సావిధానములను, ఆంధ్రదేశమున పరిపాటిలో నున్నవానిని
గ్రహించి సంవర్ణానుకూలముగా మూలమును బెంచినాఁడు.

వికటుఁడు త్తరను బృహన్నలకు నర్తనమునకై యప్పగించు సం
దర్శమునఁగూడ దేశీయాచారములను విశేషముగా వర్ణించియుండుట
నిదివిశిష్టతే చూచుచున్నాము. ఉన్నత రాజసంకేతమునందలి కన్యకకుఁ
దగిన ప్రసర్తన మీ యుత్తరయోధుల చూపినాఁడు తిక్కన. విక
టుఁడు తనగాఢీకూతు సమచిత్రీతి నుపలావించి బృహన్నల
దెసంగనుంగొని పాదరదరహిత రుచిరాననుండై యిమ్ముగుట నీకునాట
గణపదకు పాత్రం బగునే యని యడిగి కర్పూరసహితంబగు తాంబూ
లంబు పెట్టి, చిత్రంబులకు చీనాంబరంబు లిచ్చి, మణిమయంబులగు నా
భరణంబు లొసగి సంభావించెనట. ఈయాచారములు దేశీయములే
గాని మూలగ్రంథములలోనివి కావు. ఇంతేకాక కూతు నప్పగించు విధా
నము “ఇక్కన్నియ వెచ్చెలులతోడ నాడమరిగినయది గాని యింతకు
ను ప్పిచ్చేడియ శిక్ష వెఱుంగదు సుమ్మి... నెలత కేడుగడయు నీవకా
దె” అని యుచితంబుగాఁ బలుకుటయు సంగనహస్తముఁ బట్టి తక్కురంబు
నంగడియించుటయు,-

“ఎల్లచుట్టములును దల్లియుఁ దోడును
జేలియుఁ బరిజనంబుఁ జీలువనీకు గురువ”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యని కోతునకు బాధలు సెప్పి మామె శురువునెడల వర్జించుకొను కీతి
దెలుపుచు నయ్యిరువుర నొంపొరుల కప్పించుట—ఇది యంతయు
తిక్కనార్యుఁడు కల్పించిన జే.

కీముని మల్లయుద్ధమును వర్ణించు సంవర్కమునఁగూడ తిక్కన
నార్యుఁ డాంధ్రదేశమున తనకాలమందలి మల్లులు పట్టు కు స్తీపట్టులను
వర్ణించియుండఁటను గమనించియే యున్నాము. ఇక్కడనే కాదు, కీచ
కుని జంపుసంవర్కమునఁగూడ కీముఁడు తన మల్లయుద్ధ నైపుణ్యమును
జూపినాఁడు. అక్కడకూడ వీరి కు స్తీపట్టులు తిక్కన యొక నీసపద్య
మున వర్ణించినాఁడు. వివాహ సంవర్కమునఁగూడ తిక్కనార్యుఁడు విశే
షముగ దేశీయాచారములను పనిపట్టి వర్ణించియున్నాఁడు. ఉత్తరా
వివాహసంవర్కమున పాండవులు ప్రకాశులై యుపహ్లావ్యమున వసి
యించియుండఁగా వీరినిఁజూచుటకుఁగా ముందు బలదేవాదులు వచ్చిరి.
అప్పుడు హరి లలితమణివిభూషణములు, రుచిరాంబరములు మొదటఁ
గుంతీపుత్రుల కెల్ల నిచ్చి పిదప ద్రుపదజ కిచ్చెనట. పిదప బహుదేశముల
అంధమిత్రవ్యములు రెండు దెలంగుల చుట్టములునైన భూపకులు
పెండ్లికి వచ్చినారు. విరటుఁడు పురంజన నుత్సవము సాటించినాఁడు.
అంతే,

“కలుషణములు మణితోరణ

ములు గట్టిరి క్రముకకాండ మోచాస్తంభం

లులు నాటిరి కుంకుమమునఁ

గలయ నలికి మ్రుగ్ధ లిడిరి కర్పూరమునకా.”

మత్స్యవిభుఁడు నుజ్వలలీల ఐహించి భూమిదేవానయనాదికృత్యపరులైన
జనముల గారవించుచుండెను.

అంధభారత కవితా విమర్శనము

“ఉత్తర నలంకరింప ను

దాత్తాత్రేయజాదివస్తు తతి యొసంగి సరేం

ద్రోతముండు నేర్పుగల చెలి

కత్తియలం బుచ్చెఁ బ్రీతి గడులకొనంగఁ.”

తాను వైవాహికవర్తన సంవిధాన సావధానముడై లగ్నం బాసన్నంబగుచు వచ్చెనని ధర్మతనయున కెఱింగింపం బనిచెను. ఆతఁడు బంధుజనులఁ గూర్చుకొని యభిమన్యునకు శృంగారంబు నేయించి భద్రగజాయాధుం జేసికొని తరలివచ్చెను. ఆ సమయమున యోగ్యవస్తువుల విస్తరిల్లిన క్రంత నడిచినది. విరటుని మందిరమునకు వరుఁ డేతేర వారలు శంఖ జయఘంటా పణవాది నిక్ష్వాంబులతోడ నెదుర్కొని నేసలు చల్లరి (ఎదురుసన్నాహము). విరటుఁడు సంభ్రమమున నింటి యొద్ద పూజాపరుడై యుండెను. అనంతరము తేరయొద్ద కృష్ణ యుధిష్ఠిర పార్థ మత్స్యవరు లవ్యధూమరులను నిలిపిరి. తేర యెత్తిరి. అహ్మ నినియుఁ, గుహరుఁడు నన్యోన్యాయలొకనము నేసిరి. పిదపఁ దలంబ్రాలు; పాణిగ్రహణము; వధూవరు లేకాసనమున నుండుట; హోమసమయ కృత్యములు; వివాహమైన పిదప మత్స్యమహీనాగుండు మణిభూషణాదులు పల్లెరంబులఁబచరించి పాండవులకు వాసుదేవ పురస్కరంబుగా గట్ట నిచ్చుట; బంధువుల కర్తృసత్కారంబులు; సౌభద్రున కరణంబిచ్చుట; యీ మొదలగు వైవాహికాచారముల విశేష వర్ణనమంతయు తిక్కన స్వయముగాఁ దెచ్చి పెట్టినదే. మూలములో

“ప్రతిగృహ్యచ తాం పార్థః పురస్కృత్య జనార్దనమ్,

వివాహం కారయామాస సౌభద్రస్య మహాత్మనః;

కృతే వివాహే తు తదా ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః,

బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం యదుపాహర దమ్యతః.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అని వివాహమంతయు రెండుమక్కలలో నెగురగొట్టే కేయలబడి యున్నది. ఈ వివాహసమయ సమదాచారముల నన్నిటిని తిక్కనార్యుఁ డెంతయో స్వాభావికముగా వర్ణించి తరువాతి ప్రబంధకవులకు మార్గదర్శకుఁ డయ్యెను

తిక్కనార్యుని వర్ణనలు

తిక్కనార్యుని వర్ణన లన్నియు సహజగుణోభిరములు గాని కృత్రిమభావగర్భితములు కావు. స్వాభావికములు, సంవర్కానుకూలములు నై యుండునెకాని సాంకేతికములును (conventional), పాండిత్య ప్రకర్షను జాటునవియునై సమయము దొరికినది గదా యని చేయబడినవిగా నుండవు. మఱియొకవి శేష మేమనఁగా, వర్ణనలుకూడా కథాగమనమునే నూచించుచుండును గాని వర్ణనలకొఱకుఁగా కథ ఆరిపోయినట్లు కనఁబడదు. కథావేగమున నావర్ణన మధ్యవచ్చినను, అందలి వర్ణితాంశములు స్ఫుటముగ మనకనుయెదుట గోచరించినట్లయి మనదృష్టి యావర్ణిత వస్తుస్వరూపముచే నాకర్షింపఁబడునే కాని వర్ణనపద్ధతిపై బ్రసరింపదు. భావస్ఫురణము వెంటనే కలుగక యావర్ణన శ్లేషార్థములతోడను, గూఢభావములతోడను నిండినదై భావవేగమునకు లేదా కథాగమనమునకు నడ్డుతగిలినపుడే మనదృష్టి యావర్ణనయొక్క బాహ్యరూపంబగు రచనాకైలీవమత్కారములందుఁ దగుల్కొనును. తిక్కనార్యుని వర్ణనలలో ననేకములు తరువాతి ప్రబంధ వర్ణనలకు మార్గదర్శకము లైనవని చెప్పవలసియున్నను, ఆతని భావసౌందర్యము మనల నాకర్షించినట్లు భాషాసౌందర్యము మనమనముల మందుగా నాకర్షింపదు. ఈ రెంటికి నట్టి నూత్నమైన సౌండిక గల్పించుటలో నీతని చాతుర్యం బప్రతిమానము. శమీవృక్షవర్ణనముఁ గూర్చి యింతకు పూర్వముననే చెప్పఁబడినది. ఇక్కడ దాని భీకర

ఆంధ్రభారత వికాస విమర్శనము

రూపమును మరకనులయెదురుఁ జెట్టుటయే యాతని ముఖ్యోద్దేశము. ఎందుకనఁగా, పాండవులు వారియమ్ములు పెట్టుట కనువై యితరులు, చెంతఁ జేరరానిదై యుండవలయును. ఇతరు లెప్పుటకు వీలులేనిదై భయమును గొల్పునది గావలయును. ఆయుధము లీతరులకుఁ గనఁబడకుండ దిట్టమైన జొంపములు కలదై యుండవలయును. దానిపైఁ జెట్టినఁ దను యాయుధముల నెవరైన గుర్తించి పైకి లాగుదు లేమో యనుచును లేకుండ పాండవులు యథేచ్ఛచుండుట కనువైనదై యుండవలెను. ఇట్టి లక్షణములు కలదని చెప్పుటయే తిక్కన చేసిన వర్ణనయొక్క ఫలము. దాని స్వరూపమును నీసపాదములలో చక్కఁగా వర్ణించి, అట్టిదానిని చూచిన వారికిఁ గలుగు భావమును నీసగీతికలో పటుదీర్ఘ సమాసములలో వర్ణించి చెప్పినాఁడు. ఈ వర్ణనకొఱకుగా కథ యిందుకంతైన నాఁగిన దేమో చూడుఁడు. ఆ సందర్భ మెంతసౌందిక గలదై యున్నదో. భర్మజుఁడు తక్కిన యస్త్రములమాట యెట్లున్నను, గాండివము మనతోఁ గోనిపోయినచో నగపాటు నిశ్చయము గావున దీని నెచ్చటనైనను పెట్టి చనవలయునని చెప్పినాఁడు. తీసికొని చనుట విషయములోఁగాని, యొకచో పెట్టిచనుటలోఁగాని తక్కిన యన్నివిండ్లు నొకయొత్తును, గాండివ మొకయొత్తు నైనది. వీలయినఁగా, “నది పనుబాము చందమున నొత్తయు భీషణమై జనంబులకై బెదరఁగఁజేయు”ను. అట్లుగుటఁ బెట్టి చనవలయునని, దానిని బాయుటకు హృదయ మియ్యకొనం జొరకున్నను, “కిరీటి యెట్లొ యురియాడు చిత్తంబు నుత్తలం బుడిపికొని, అట్టి భీకరంబగు నాయుధమును బెట్టుటకు యోగ్యస్థనిరూపణంబునేయ నలుదిక్కులం బరికించెనట. ఆ సమయమున ప్రేతభూమి పరిసరాచరణ్యంబునఁ దన యుద్దేశమునకుఁ దగిన ఆభీలభుజగచండమూర్తి శమీతరుచక్రవర్తి నాతఁ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

, గనీయెను. అట్టి చెట్టాతనికిఁ గనఁబడియెనని చెప్పేనేగాని తానుగా నాచెట్టు వర్ణించుటకు దొరఁగొనలేదు. తాను గనుఁగొనిన యావృక్షము తమపని కుపయోగించునని ధర్మజునికి నచ్చఁజెప్పువాఁడవలెనే దాని భీకరాకారము నాతనికి

“ పక్షి వ్యాకులముం బరేతనిలయ ప్రాంతోత్థమున్ దాకినీ
రత్నోభూత పికాచగోచరము దుర్గంధంబునై చూడఁ జి
త్తత్తోభం బొనరించున ట్లగుటఁ జెంతం జేరరా దీ శమీ
వృక్షం బెవ్వరి కిందుఁ జెట్టువమె పృథ్వీనాథ శస్త్రాస్త్రముల్.”

తాను చూచినరీతియంతయు నాతనికిఁ జెప్పి యాతని నొప్పింపవలయుఁ గదా;—కావున,

“ పెనుబొడవుఁ బఱపు జొంప
మును గలయది చీన నెల్ల పురుషులకుఁ బ్రయో
జన మొకఁడు లేదు నేరం
జనఁ జూడఁగ నరయ నెక్క సమకట్టంగన్.”

అనిచెప్పి ‘కావున దీనియం దిడుట కార్యము’ అని తననిశ్చయమును బలిపెను. చిత్తత్తోభం బొనరింపఁగల యా శమీవృక్షముయొక్క భీకరాకారంబును వర్ణించుటకు తిక్కనార్యుఁడు శార్దూలవృత్తమును గ్రహించి ‘క్షకారప్రాస ముంచుటలోఁ గల యాచిత్త్యగుణమును గమనించి యానందింపుఁడు.

భీమునియొక్కయు, కీచకునియొక్కయు నర్తనాగారప్రవేశ సందర్భమునను, భీముఁడు విరటుని కొల్వొఁ జేరి యాతనితో స్వవిషయమును జెప్పుకొనఁ గడంగినపుడును

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“దేవా నాలవ జాతివాడ నిను నర్థిం గొల్వఁగా వచ్చితికి”
 బ్రౌపది కీచకునితోఁ బరుషవాక్యములను బలుకునపుడును

“దుర్వారోద్యమ బాహువిక్రమ రసాస్తోక ప్రతాపస్ఫుర
 ద్వర్వాంధ్ర ప్రతివీర నిర్మగన విద్యాపారగుల్ మత్పతుల్”

కావ్యాదిని కృష్ణద్వైపాయనుని మహిమాతిశయమున, భారతము
 యొక్క గొప్పతనమును నూచించుసందర్భమునను గూడ తిక్కనార్యుఁ
 డీవృత్తమునే యవలంబించినాఁడు. ఉదాత్తత, గాంభీర్యము నూచిం
 చుటకై న సందర్భము లివి. మితిమీరినయత్సాహము, ఔద్ధత్యమును
 జూపుటకుఁగూడ నీతఁ డీవృత్తమునే చేపట్టె ననుటకు భీముఁడు కీచకుని
 జంపినపదపఁ దన ప్రియురాలికోర్కె నెఱవేర్చితిఁగదా యను నుత్సా
 హమును నూచించుటకుఁగాఁ బల్కిన

“చింతాశల్యము వాసెనే రిపు భయో త్సేకంబు చల్లారెనే”

యనుపద్యమును, సుకేర్మ దక్షిణ గోగ్రహణంబు చేసి కదుపులఁ గార్చిచ్చు
 చందంబునం బొదివి నిలిచినపుడు గోపాలకులు వారితో పోరుటను వర్ణిం
 చుసందర్భమున రచించిన శార్దూలవృత్తమును నిదర్శనము లగుచున్నవి.

“కూడం బాటి సముద్ధతిం గడఁగి తద్గోపాలకుల్ మూఁక ల
 ల్లాడందాకి” etc.

సుకేర్మవై విరటుని “రణోచితోద్యమముయొక్క పటిమను
 నూచించుటకుఁగా శార్దూలవృత్తమే గ్రహింపఁబడినది.

ఇట్లే తిక్కనార్యుఁ డాయా సందర్భములకు, ఆయాప్రాంతా
 గుణశీలాదులకు, వారి సంభాషణవైఖరికిఁ దగినట్లుగను, తత్తద్రసాను
 కూలముగను వృత్తసంగ్రహణము చేయుచుండినట్లు కనిపెట్టవచ్చును.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇంతేగాక యీ తిక్కనార్యుని రచనలో భావము, భావ, కైఫీ, శృంగారపరికరములు నొంజొంటితో చక్కని సాంక్షికగలవై కథాంశమును నడిపించుచుండునే గాని వీనిలో నేయొక్కటియు తానై బహుటపడదు.

“తదనీకం మహా త్రేహం విస్తృతం సాగనోపమమ్,
సర్పమాణమి వాకాశే వనం బహుళపాదపమ్.”

అను మూలశ్లోకములోని యుత్తరార్థమునందలి యర్థమును, లేదా ఉపమానమును గ్రహించి విస్తరించినాడు.

“అభినవజలధరశ్యామంబు లగునెడ
లాకుజొంపంబుల ననుకరింప
సాంధ్యరాగోపనుచ్ఛాయంబు లగుపట్టు
కిసలయోత్కిరమలఁ గ్రేణినీయ
రాజమరాళగౌరంబులై తగుచోట్లు
దఱుచుఁ బూజొదల చందఁబునొంద -
హరిన్ద్రుచి సమానాకృతులగు తావు
లడరెడు పుష్పాడు లట్లుమెఱయఁ
గలయనెగసి ధరాధూళిలలితవనము
దివికిసలిఁగాపువోయెడు తెఱఁగుదాల్చి
గోగణము ముంగలిగనేల గోడివడగ
నడచు కౌరవ రాజసైన్యంబుగనియె.”

అర్జునుఁడు యుద్ధప్రారంభమునకు ముందుగాఁ గ్రోళవ్యయమా శ్రమంబునఁగూడ ముట్టిన కురుబలంబును వర్ణించు సందర్భమునఁగూడ తిక్కనార్యుఁడు ‘నడచు కౌరవరాజ సైన్యంబుగనియె’ ననియే

ఉక్తాభారత కవితా విమర్శనము

చెప్పియున్నాడు. చెండుమైళ్ల దూరముననుండి వచ్చుచున్న యాతని
రాక నీకురుసైన్యం బెట్లు గ్రహించినదో యతిస్వాభావికముగాఁ
జూపినాడు: మొదట దూరముననున్న యప్పుడు

“వేవదత్తాధీలరాశంబు వెసఁగల్గ
ములు దీటుకొన లేట మొగమువడుచు”

అనంతరము

“రథసేమిదళిత ధరాధూళియంగంబు
లెల్లఁగప్పగ వెలవెల్లనగుచు”

అంతకంటె సమీపించినపుడు:

“బహుళ కపిధ్వజప్రభలు లోచనములు
మిఱుమిట్లుగొనఁ బర్వ మెండుకొనుచు”

ఇంకను సమీపించినపుడు:

“ఉద్భూతాకార సముద్ధతి మనము లు
త్తలపాటు దోఁపంగఁ దల్లడిలుచు.”

నడచు కారవరాజసైన్యంబు గదిసె
దీగదిగించినగతిఁ దనలేరు మెఱయ
రయముమైఁ జని ప్రళయ ధైరవసహస్ర
గర్జనోదగ్రతర్జనుం డర్జునుండు.”

తీగదిగించినగతి దనలేరు మెఱయ రయముమై యర్జునుడువచ్చుట, కారవ
రాజసైన్యంబులు నడచుచుండుట, దూరమునుండి వచ్చునాతని రథ
వేగము, (వేగముగ వచ్చుటచేతనే రథనేమిఘళిత ధరాధూళి పైఁకగన్గి
ముందరనడచుసైన్యంబుఁ గప్పినది) క్రమక్రమముగా నతిస్వల్పకాల
ముననే యాతనిరాక యీ సైన్యమునకుఁ దెలియవచ్చిన రీతి, ఆరాక

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యొక్క యొక్కాక చిహ్నమునే చూచుచుండుటచే, పేరి మనోహర
 పుటయందుఁ గలిగినచున్న - మొదట లేబయెగముకొనుట, విదప
 నెల్ల నెల్లనగుట ఆహుతి నుత్తలవాటుచేఁ దలపిల్లుచు, - క్రమముగా
 నెఱత స్వాభావికముగా, నత్యుత్కృతంబుగ నూచింపఁబడినవో పరికిం
 పుఁడు. కాకుంతలమున వాయుమార్గమునఁ బోవుచున్న దుష్మండుని
 రక్షయానమును వర్ణించిన కాళిదాసు ప్రతిభను దలపించుచున్నదీ
 వర్ణనము.

ప్రకృతివర్ణనలు

తిక్కనాద్యుఁడు మూలమునలేని ప్రకృతివర్ణనలను పలుచోట్లఁ
 దెచ్చిపెట్టినాఁడు. అవి యాయా కథాసంవర్ధముల కత్యంతానుకూల
 ములై కథాప్రవృత్తికిఁ దోడుపడుచు, కథాగమనముయొక్క కాలపై
 ఖరిని నూచించుచుండును. మఱియు నాయాపాత్రలయవస్థలతో
 బ్రకృతి తనసానుభూతిని దెలుపుచున్నదా యన్నట్లుండును ద్రుపద
 నందన పరిభవదుఃఖమున దురపిల్లుచున్నదా యన్నట్లు ప్రభాతం
 బయ్యెనట.

“ద్రుపదనందన పరిభవ దుఃఖమునకు
 నుల్లమున దురపిల్లుచు మన్న సరసి
 వేడి నిట్టూర్పులోయన వెడలెఁగొత్త
 తావి మాతులువచ్చు నెత్తమ్మివిరుల.”

ఉద్యోగపర్వమునఁగూడ నిట్లే “తనకులమునఁ జుట్టిన ధార్తరాష్ట్రులన్న
 యమ్ములతో విగ్రహించినందులకు వివర్ణుడై చంద్రుఁడు కందిపోయెనని
 వర్ణించినాఁడు. ఈ ప్రభాతకాలవర్ణనవిషయమున తిక్కన కొంత
 వజ్రకు సంస్కృతకావ్యాలంకారిక ఘక్కినమసరించి, రిరువాతిప్రబంధ

అర్చనభారత కవితా విమర్శనము

ఢోరణికి మగ్గనక్కకుడై నాఁడు. ఇక్కడ యీతఁడు సాంకేతిక భావ యోజనము నలంకారప్రయోగమును గొంత యవలంబించినవాఁడైనను, స్వాభావికతను సంపూర్ణముగా వీడలేదు. ఈతని ప్రకృతి షర్ణనము గూడ శృంగార భావగర్భితమే. తరుణులు, పతులు గేళి సజ్జటనోక సీసపద్యమున నతిమనోజ్ఞులగు నర్జించి, పీదప నంబరతలంబును వర్ణించుచు నీపై శృంగారవర్ణనతో గాని నెట్లు రమ్యముగాఁ గలిపివేసి నాఁడో చూడుఁడు: ఆ సతీపతుల కేళి సమయమున

“రాలియున్న పుష్పప్రకరము విదిర్చి
చెన్నుగా నున్న నేసిన నెజ్జయనఁగ
వేగుటయు జుక్కలన్నియు విరిసి విశేద
భాతిఁ జెలువొందెఁ జూడ నంబరతలంబు.”

తరువాతి గద్యలోఁగూడ నీతఁడు వర్ణించిన విషయములు ప్రాచీన గీర్వాణవాఙ్మయపద్ధతినే యనుసరించియున్నవి. సరోవరములు, భూరు హములు, లతామంటపములు, కుముదవనంబులు, దీపంబులు, విటజన లలనాలోకనంబులు మొదలగునవియై వర్ణింపఁబడినవి. తరువాత నొక సీసపద్యములో ప్రబంధభక్తిని రచింపఁబడిన యుత్పేక్షలతో నూ ర్జ్యోదయ షర్ణనము చేయఁబడినది. విశేష మేమనఁగా నిచ్చటఁ గూడ తన యద్వైతభావమును స్మృక్తముచేయక విడువలేదు.

“హరి హర బ్రహ్మమహాను భావంబు లొ
క్రటిగాఁగఁ గరఁగిన గట్టి యనగ
అతులవేదత్రయ లతికాచయము పెను
సొందఁ బుట్టెడు మూలకందమనఁగ ”

ఈసవిత్వదేవత త్రిమూర్తిస్వరూపమే యని ఘోషించుచున్న వాఁడువలె నున్నాఁడు. క్రుంకింపరాని స్రాగ్ధరసియరసి ల్లడపడునూ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కుహృదయపద్మం బలర దివసనాథుడే క్రుంకిపోగాఁ దానువర్ణనలతోఁ గాలయాపనము చేయుట తగదనికాఁబోలు నిచ్చట కవి సూర్యాస్త మయవర్ణనమును మాత్రము ప్రభాతవర్ణనవలెఁజూడిగించక రెండుయూఁడు పద్యములతో ముగించినాఁడు. దక్షిణ గోగ్రహణానంతరమునఁ బోరిక లని వర్ణనముగూడ “ప్రబోవులుగొనియున్న ప్రేవులవలన లావుగలయం చపిండు”, “నణిముఱిందెఱికిన గుఱుకులుగట్టిన మృణాళనాళంబులు” అనునిట్టియను ప్రాసగుంభితంబై ప్రబాధధోరణికి మార్గదర్శకంబైయు న్నది. అట్లయ్యును వర్ణితాంశము, దృశ్యము, మనకుస్పష్టముగ గోచ రించుచునే యుండును. శబ్దాడంబరమున నాదృశ్యము మఱుగుపడి యుండదు. తిక్కనాద్యుని సూర్యోదయవర్ణన మొకవిభమగుభక్తి భావోన్నత్యము (elevated feelings) కలుగఁజేయుచున్నదివలె ను న్నది. అతని తమోవర్ణనమెంత స్వాభావికంబై యాదృశ్యమును మన కనుభవమునకుఁ దెచ్చుచున్నదో పరికింపుఁడు.

పెనుమి ట్టిది పల్లంబిది
యనకుండఁ నోలమును బయలునొక్కటిగాఁ
గనువిచ్చుటయును మోడ్చుట
యును సరిగాఁ దమముపర్వె నుర్విం దోడ్తోన్.

నన్న పార్కుఁడు నిట్టిరచనల నతిరమ్యముగాఁ జేసియున్నాఁడు.
వర్ణాకాలార్ణవమున

“ఘనతర దర్శితమంబొకొ
యనఁగ ఘనాఘనతమిద్ర మవిరళమై క
ప్పినజనులకు వస్తువి భా
వన మొక్కొకమాటు గలిగె వైద్యుతగుదులన్.

ప్రభాత కవితా విమర్శనము.

కాని ప్రకృతివర్ణనలలోని భావబలము, కల్పనాచాతుర్యము నెన్నవలసివచ్చినపుడు ప్రాచీనకవులలో నన్నెచోడునిచెప్పి మఱియొకరిని చెప్పవలసినదే.

తిక్కనార్యుఁ డీప్రకృతి వర్ణనల మూలముగా నాయాదేశకాల స్థితిగతులను నూచించుచుఁ గాలనియమమును బాటించుటలో నెంత జాగ్రూకుఁడై యుండెనో యిండుక తెలుపవలసియున్నది. కీచకుఁ డప్పను మ్రొక్కుచుకై పూర్వాష్టమనవచ్చి యామె యింట ద్రౌపదిని జూచినాఁడు; కామించినాఁడు. ఎమ్మెయినైనను కొమ్మ నలవరించి కూర్చుండలంచిన సుదేష్ట “ఆసవమునకని నీదు ని, వాసమునకు దినములో నవశ్యంబును నే నాసువతింబుత్తెంతు”నని చెప్పి పంపినది. ద్రౌపదియు సుదేష్ట మందిరంబువెడలి దినకరుం గనుం కొని కేలుమొగ దినది. పిదప కీచకునిచేఁ బరాభూతయై సింహబలుని జయింప ననిలతనయు బాహుబలంబు మాడఁ దగునని యూహించి రాత్రిసమయంబగుట సమస్తజనంబులు నిద్రింపఁ దొడంగిన పిదప శయ్యాతలంబువిడిచి మహానసంబున సుప్తుఁడైన వృకోదరుకడకుం జనినది. అంత రాత్రియైనది గనుకనే యాతఁడు సుప్తుండై యున్నాఁడు. మందసంభాషణముల ప్రబుద్ధుఁడు కాలేదు కాని పాణిస్పర్శనము కలుగుటతోడనే మేల్కొంచి నాఁడు. వీరి మాటలలోఁ గాలమిట్టై కడచిపోయినది. వేకువసమయమైనది. ద్రౌపది తిరిగి నిద్రించు నెడకుఁబోయి పర్యంతభాగంబునఁ దనువువైచి నిదురంబొరయని కనుదోయి మోడ్చియుండెను. అనగాఁ దెల్లవారుటకు మఱి కొంతకాలము కలదనుట. ఈసందర్భమున కనుకూలముగానే క్రమక్రమముగా వేకువజా మెట్లుగడచి, తెల్లవారి నూర్జ్యోదయా మైనదో తెలుపుచు, సావకాశముగా తిక్కన ప్రభాత వర్ణనము చేయుట కవకాశము దొరకినది. వెనుకజాముగడచి ప్రభాతంబగుఁటకు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కథాజేగ మారి పోయినదని నూచించుటకే యీతః సేవార్థన నింత సాధి
 న్నించినాఁడు. కాని యా తరువాత రాత్రి యెప్పుడగునాయని “దివసు
 కాని యింక భుజనంబునందెట్లఁ బట్టి రాత్రిలేని యట్లుగాఁగఁజేసె నొక్క
 విధి” యనుచుఁ గ్రుంకింపరాని ప్రాద్దరసియరసి సాగులుచున్న కీ.పతి,
 తొందర పాలునకుఁ దగినట్లుగాఁ జేయుటకో యన్నట్లు తిక్కన నూరాస్తి
 స్తమయనర్థ నమునుమాత్ర మొక్కపద్యముతో సరిపుచ్చెను పిదపఁ
 సంప్రదయనార్థ నము చేయకయే, న క్కలను, చక్రవాకములను గూర్చి
 చెప్పి జూచోరజనంబుల మనంబు లలరఁ జంద్రాస్తమయమయ్యెనని
 చెప్పుటచేతనే, యవి శుక్లపక్షపుమగ్గదినములని నూచించినాఁడు.
 ప్రకృతకర్త కనుకూలమగునట్లు గాఢతమును వినించినాఁడు. అప్పుడా
 కృతోదరివృకోదరుని కడమంజని సమయమయ్యెనని చెప్పినది. ఇట్లు
 కీచకవిధ శుక్లపక్షపుదినములలో నర్ధరాత్రున జరిగినది అది యష్టమో
 నవమో యయియుండును. ఆ మరుసటిదినమే సుదేష్ఠ ద్రాపదిశంజేరిఁ
 బొమ్మనఁగా నామె “ఇంకఁ బదుమూఁడుదినంబుల మాత్రకున్ భరింపఁది
 రవాస మియ్యకొనినం గడలేఱుమదీయవాంఛ” అని చెప్పినది.
 కావున నప్పటికజ్ఞాతవాసపుగడు విడి 13 దినము లున్నదని తెలియు
 చున్నది. అనఁగా బహుళాష్టమితోఁ జెల్లునన్నమాట. దుర్యోధనుఁడు
 విరటునిపై దండెత్తుటనుగూర్చి చెప్పుచు

“బహుళాష్టమి నీతఁడు స
 న్నవాసముతోఁ బసులఁబట్టు నవమిని
 మనగోగ్రహణము”

అని నిశ్చయించినట్లు చెప్పఁబడినది. భీష్మడజ్ఞాతవాస వత్సరవ్యాప్తి
 నివృత్తించుచు “బదమూఁడువోయనములు దప్పక నిన్నటితోడన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నిండె"నని చెప్పినాడు. కావున ద్రౌపదిచెప్పిన 18 దినముల గడువు నకును భీష్మునివిష్కర్షకును తిక్కన సరిపుచ్చినాడు. ఇంకను సంసర్గానుకూలముగ గాలినూచన నెట్లుచేసినాడో చూడుడు. బహుశా వ్యమిదినమున సుశర్మతో విగటునినైవ్యము యుద్ధముచేయునుండగా దీక్షటిపడుటచే యుద్ధమాగిపోవునట్లును, మఱికొంతనేపటికి చంద్రోదయంబైనట్లును వర్ణించినాడు. రాత్రిభాగమున చీకటిలో యుద్ధముజరుగదు. కావున, తనమనుమలగు పాంశవులనిఁ జేతకువేడ్కనేయుటాత్మకగని, వారికోర్కె దీర్చుటకుఁగా చంద్రుఁడుదయించెననిచెప్పి, యీచంద్రాక్షలోఁ బాండవులు యుద్ధముచేయుటను నూచించినాడు. యుద్ధమైనదిపఁ బోలికలను గలయంగుంగొనుచు వెడలి చంద్రాక్షాసుందరంబగు నొక్కనైకతస్థలంబున నారాత్రిపుచ్చి"రని తెలుపుచు నారాత్రి చంద్రాక్షాసుందరంబని నూచించినాడు. ఇట్లు భీముఁడు విరటునివిడిపించుట యర్థరాత్రమున వెన్నెలలో జరిగినది. భీముఁడు కీచఘ్నిఁజంపుట యర్థరాత్రమున కటికచీకటిలో జరిగినది. కావున నిది శుక్లపక్షపు సుధ్యదినములలోను, అదికృష్ణపక్షపు మధ్యదినములలోను జరిగినదనుట స్పష్టము. ద్రౌపది 18 దినములగడవును దీనితో సమన్వయించుచున్నది. ఈకాలనూచన మూలముగా తిక్కనార్యుఁ డీకథకెట్టి రామణీయకత నాపాదించినాడో చూడుడు!

తిక్కనార్యుని మనోవృత్తి వివరణశక్తి నాటక కళా

చాతుర్యము

తిక్కనార్యునికథ, సచలనంబై పాత్రలుసచేతనంబులై మనఁ నంతగా వాకర్షించుటకుఁగల కారణములలో ముఖ్యమైనవి రెండు: అతని మనోవృత్తివివరణశక్తి, నాటకకళాచాతుర్యము. వీనికిఁదగిన

ఆంధ్రభారత కవితా నిమగ్నము

ట్లుగా సహజము స్వాభావికముగ నాతని కవితాకైలియు, జాతీయ ప్రయోగ నైపుణ్యమును దోడుపడి యాతనికవితాస్పర్శి నప్రతిమాన మైనదానినిగాఁ జేసినవి ఆయాసందర్భముల నాయాపాత్రల కృత్యములకును, వారి బాహ్యకారములకును, అంతరంగిక వృత్తులకును గలసంబంధమును, సంఘర్షణమును, వారిమనములలో దూరి చూచినట్లుగా వ్యక్తముగ బయలుపటచుచు, వానివానికి సాందికగర్వించు చుండుటలో తిక్కనశక్తి యశ్యమృతమైనది. అతని యీమనోవృత్తి వివరణశక్తిని గనిపెట్టనిదే తిక్కనార్యుని ప్రజ్ఞావిశేషము మనకవగాహన కాదు. అతని కవితాకళకంతకు నిదే మూలబీజము, మూలశక్తియని చెప్పవచ్చును. దీనికి నాటకాభినయనూచనాచార్యము తోడ్పడి యాతనికవికృత్తి సహజరామణీయకము దెచ్చినది. తిక్కన యవతారికావిమర్శన సందర్భముననే దీనికి నిదర్శనములు గొన్నిచూపఁబడినవి. ధర్మజుఁ డజ్ఞాతకాసమెట్లుగడుపునో యని యర్జునుఁడు, సవితర్కంబును, సవిషాదంబును, సగౌరవమునుంగా నుపలక్షించుచుఁ బలుకును. ధర్మజుఁడు చీభత్సవీక్షించి ఘూర్ణమానమానసుండగుచు నిట్లనును. నకులునిఁజూచి నెమ్మనమ్మన నుమ్మలికమ్ముగనుగ నెలుఁగుచండంబుఁ జేటుగా నిట్లని, ధర్మజుని సందేహమును బాపుద్రొపది “యనాదర మందస్మిత పదనారవింద” విరటునిప్రార్థన సంగీకరింప నొల్లనిభీముఁడు “మొఱకుచండంబున మోచుడ్డముగదల్చి భూవిభుఁడు సభాజనులు వినఁ బ్రస్తుట నిరర్థకాలాపముల నిట్లనును.” భీముని స్వభావమున కీవర్ణన మెంతయు క్తమైయున్నది. తిక్కన యీసందర్భమునచేసిన యభినయ సూచన (sign of dramatisation) యాతని నాటకకళాభిజ్ఞతను. (power of dramatic presentation) ఎంతచక్కఁగా వ్యక్తము చేయుచున్నది ! నకులునిఁజూచి విరటుఁడు “చూచితిరే చిత్తంబు నుదా

అంశభారత కవితా విమర్శనము

త్తతగానఁ గనయ్యెడున్ వదనమునభంగిన్” అని పలుకును. చిత్తమునం దలియుదాత్తత వదనమున ప్రతిఫలించుచున్నదట. ద్రౌపది సుదేష్ఠుని గొలువనిచ్చునపుడు

“పరిచారికాశ్వ లేఖా

పరిణతి దన మేన నచ్చునడు భావనకుం

దిగమై తలకొను సంకః

ఃరణముతోఁ బురము ద్రుపద కన్యకసొచ్చె”నట.

ఈద్రుపదకన్యకను జూచినతోడనే యాదరాశ్చర్య నిర్భర యగు సుదేష్ఠు నెట్లు చిత్రించినాఁడో యిదివఱకే చూచియున్నాము. అమె ముఖపైరి ద్రౌపదిని చూచుటతోడనే యప్రయత్నముగ గడల్గానిన శీలపురఃప్రసారము, తనువున నమ్రభావము దంతమరీచుల సామినిర్దమనము, నాదరాశ్చర్య సహితయగు సుదేష్ఠస్వరూపమును మనయెదుట బెట్టుటయేకాక, ఆయాంతరంగికభావమప్రయత్నముగ బాహ్యవయవముల నెట్లు నలింపఁజేసి, తద్వారా తన్నుతాను బ్రకటించుకొనునో వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ఈసుదేష్ఠస్థితి ద్రౌపదిరూపము యొక్కయు, గరువతనముయొక్కయు మహత్త్వమునుగూడ వెల్లడించుచున్నది.

పార్థునకు సమయభంగంబువలని భయంబు లేకుండుటను సురనదీ నూనువలన నెఱిగి మనంబునం బ్రయంబందిన ద్రోణాచార్యుఁడు యుద్ధ సన్నద్ధుఁడై వచ్చు నర్జునునిరాక నెంతగంభీరముగా శార్దులవృత్తములో వర్ణించినాఁడో చూడుడు:

“సింగం బాఁకటితో గుహంతరమునం జేడ్పాటుమై నుండి మా

తంగస్ఫూర్జిత యూధదర్శన సమద్యత్రోక్తగమై వచ్చు నో

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

జం గాంతార నివాసభిన్నమతి నస్మత్స్నేహపై పీడె ఐ
 .చ్చెం గుంతీసుతమధ్యముండు సమరస్థేమాభిరామాకృతికా. "

మఱియ, తిక్కనార్యుని పల్లనలో నొకవిశయము సక్రమత, ఏర్పాటు గానవచ్చుచుండును. ముఖ్యముగా పల్లనలకుఁగా గ్రహించఁ బడు నీసపద్యములలో నిది స్పష్టముగాఁ గానవచ్చును. పల్లనలన్నియు సామాన్యముగా నీసపద్యములలోనే చేయుచుండును. వెనుకటి శవీ వృక్షపల్లనమందువలెనే మొదట నాలుగుపాదములలో స్వరూపమును వర్ణించి, పిదప గీతమున దానిఫలితముగాఁ గోచరించు కుణమును (effect) గంధీరమనుశైలిలో వర్ణించుటకు ద్రౌపది ఛేదమునితో ధర్మరాజుమహి మను వర్ణించిచెప్పునందర్శమున నీ క్రింది నీసపద్య మొక నిదర్శన మగు చున్నది:

“ఎవ్వనివాకిట నిభమదపంకంబు

రాజభూమణరజోరాజి నడఁగు

నెవ్వనిచారిత్ర మెల్ల లోకములకు

నొజ్జయె వినయంబు నొఱపు గఱపు

నెవ్వనికడకంట నిచ్చటిల్లెడుచూడ్కి

మానితసంపద లీనుచుండు

నెవ్వనిగుణలత లేడు వారాసుల

కడపటికొండపైఁ గలయఁ బ్రాచు

నతఁడు భూరిప్రతాపమహాప్రదీప

మామరవిఘటిత గర్వాంధకారవైరి

వీరకోటిరమణిఘృణివేష్టితాంఘ్రి

తలుఁడు కేవలమర్హుడే ధర్మసతుఁడు.

ఆచార్యభారత కవితా విమర్శనము

ఆర్జునుఁడు పేడిరూపమున విరటుఁ గొల్వనచ్చునప్పు డాతని
వికృతమయ్యాను ప్రకాశించుచున్న వింతరూపమును మొదట వాలుగు
నీసపద్యపాదములలో

“కాళ్ల యొప్పిద మాఁడు కట్టచుజ్జ్వలము చే
యంగ సంకులబాహు లంద మెడలఁ

గంచుక మంగంబుకాంతికి మాటుగా
మెడ హేమపట్టిక మెఱచుకుండ
పదనంబుకొమరు భావననేసి వేయఁగ

నుదుటిపెం పలకలఁ బొదుగఁబడఁగఁ
బవడంపుజొత్తులఁ జెవులరూ పడఁగంగఁ
బాపట తలకట్టుభంగి గప్ప”

అని వర్ణించి, యిట్లవయవక్రమముగా వర్ణింపఁబడినవాని, సంపూర్ణ
కార మెట్లుండునో కొన్నియుపమానముల మూలముగాఁ దరువాతి గీతిక
యందు స్ఫురింపఁజేసినాఁడు :

“మంచు చుటుఁగువడిన మార్తాండుఁడునుబోలె
నివులు గవిసియున్న నిప్పుఁబోలె
వేషభారియైన విష్ణుండువోలె న
వ్యిరటుకొలుపు చేర నరుఁడు ఎచ్చె.”

ఈతని నీసపద్యపాదములు సామాన్యముగా తూఁగు కలిగిన
(balanced) సమాంతరవాక్యములుగా (sentences of parallel
construction) నుండుటయే కాక, క్రింది గీతిపద్యమున క్రమమంతః
దెలుపఁబడిన విశేష్యములను వర్ణించుననై యుండును. నన్నయనీస
ముల కిట్టిలక్షణము పట్టునట్లగపడదు. వర్ణనసందర్భముననే గాక తఱ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చుగా కథాకథనమునకుఁగూడ నన్నపాఠ్యుఁడు నీసములను వాడుచుండుటచే, నొకపాదము మఱియొకపాదములలోనికిఁ జొచ్చి నడుచుచుండునేగాని సామాన్యముగా నేపాదమున కాపాదము సమాంతరవాక్య రూపంపై యుండను. ఇట్లు వర్ణనాంశముల కనువుగ నీసప్రవృత్తిన గావించుట తిక్కనాఠ్యుఁడే ప్రాచంభింపఁగా శ్రీనాథాదులు దీనిని గ్రహించి మఱిత సానఁబట్టి, కమ్మచ్చున లాగి యధికతేజోవంతములుగఁ జేసినారు.

ద్రౌపది భీమునెదుట నర్జునునిగూర్చి వర్ణించిన సందర్భమున
 “ తొడరినహరునైన దోర్బలంబునఁ చన్ను
 మిగులంగనీఁ డను మేటిమాట
 యమరేంద్రు నర్ధాసనమునకునైన న
 ర్హుం డెంతయును నను యాధేమాట
 జము నిలు సొచ్చిన జంతువునైనను
 గాచ నెమ్మెయి నమ రాచమాట
 దనుఁ గోరి యూర్వశి దాన వచ్చిననైన
 లోలుండు గాఁ డను మేలిమాట”

ఇట్లు మాట, మాట యని సమాంతరవాక్యములను జెప్పి, యా నాలుగు పాదములలోను బ్రకేరించిన గుణము లివి యని మరల స్పష్టముగా గీతమునఁ జేర్కొనుచున్నాఁడు:

“ శౌర్య, వైభవ, ప్రాభవ, శౌచములకు
 నొరులకైనఁ గైవారమై యుల్లసిల్లు
 నొక్కనికి నివియెల్లను నిక్క మట్టై
 యొందుఁ గలుగునె యర్జును నీడువాఁడు.”

సప్రకారత కవితా విమర్శనము

తిక్కనార్యుని గణనలలో నేవిషయముననైనను సక్రమత, క్రమవిధానము (regular method) స్పష్టముగాఁ గనబడుచునే యుండును. ఆతని కళ యంతయుశ్కృష్టమైన దగుటకు ముఖ్యకారణ మిదియే. అది సంభాషణ గానిండు, లేదా పద్యము గానిండు, లేదా ఆయాపాత్రలు చేయు కృత్యములు గానిండు, దేనిని గ్రహించినను ఒక క్రమము, ఒక ఉద్దేశ్యార్థకమును విధానము (a purpose and a method) లేనిదే యాతఁడు రచింపఁగా యనునట్లు తోచును.

కీచకుఁడు ద్రౌపది సౌందర్యమును వర్ణించుటలో

“నెత్తమ్మిరేకుల మెత్తదనముఁ దెచ్చి
యచ్చునఁ బెట్టిన ట్లంద మొంది”

యని యాయా యవయవములను బేర్కొనకయే వాని సౌందర్యమును నాలుగుపాదములలో వర్ణించి, చివరగీతములో క్రమముగా

“యంఘ్రితలములు గుచములు నాననంబు
కపభరంబును నిట్లున్న రుచిరమూర్తి”

యని వానిని బేర్కొని యవి యామె మూర్తియొక్క రుచిరత్వము నెట్లు పోషించినవో తెలిపియున్నాఁడు. నీసపద్యములలోఁ జేయఁ జూచిన పద్యములలో నెట్లు రచించుటయం దీతనికి ప్రీతి మొండు. కీచక వధను సాధించిన భీముని ప్రశంసించుచు ద్రౌపది చెప్పిన నీసపద్యములో మొదటి నాలుగు పాదములలో,

“శూలుపులోపల నున్న కోపము తైత్తినిఁ
దలఁకక నిలిచిన దైర్యమహిమ
నేఁ డిందుఁ జనుదెంచి నిర్వికారతఁ బ్రజ
కన్నులు గప్పిన గౌరవంబు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మనవారిలోన నొక్కనినైనఁ బిల్వ కు
 త్సాహంబు నేసిన సాహసంబు
 లోక దుర్జయుఁ డగు నీకీచకునిని వ్రే
 ల్మిడి రూపుమాపిన కడిమి సొంపు”

అను నీ నాలుగు గుణములను వర్ణించి, పివప గీతములో, వీసిన, చూడఁ,
 దలపోయ, మెచ్చ, సంస్తుతియొనర్ప, నా తరమా’ యని క్రమముగాఁ
 గ్రియాపదములను బొందుపఱచినాఁడు.

అర్జునుఁడు శమిషృక్మముపై నున్న బాణముల నుత్తరున కైఱిం
 గించు సందర్భమునఁగూడ, మొదట వారివారి బాణముల లక్షణములను
 వర్ణించి చెప్పి, యవి

“వరుసఁ

బాండవాగ్రజాండుఁ బసనపుత్రుఁడు, నకు
 లుండు దదనుసంభవుండుఁ బట్టు
 నవి కుమార యగ్గవాజిన కోశ ము
 హాశీరంబు పార్థు నదియ చూవె”

యని ‘వరుస’గాఁ దెలిపినాఁడు.

అర్జునుని శంఖారవంబు విని ద్రోణాచార్యుఁడు దుర్యోధనుని
 కా వచ్చునది యర్జునుఁడే యని తెలియఁజెప్పుటలో నాతఁడు వర్ణించిన
 క్రమముఁ జూడుఁడు:

“శ్రవణపుటంబులు వ్రయ్యంగఁ దాఁకి సం
 త్కోభంబు గావించె గుణముమోత
 బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలించి భూత ని
 కైచ్చతన్య మొనరించె శంఖరవము

అపరీక్షిత కవితా విమర్శనము

గగనభాగంబెల్లఁ గప్పి క్రాలుచు బెగ
పడరించె నుగ్రంపుఁ బడగపటపు
మిఱుమిట్లు గొని చూడ్కి పటివోనఁ జెరిగి ప
రిభ్రాంతి నేనఁ గిరీబకాంతి”

అని నాలుగు పాదములలో హేతువులను ముందు వర్ణించి తెలిపి, వాని
పలన ననుమేయంబు లగు వస్తువులను గ్రమముగా గీతమునఁ దెలిపినాఁడు:

“తెల్ల మిది గాండివంబును దేవదత్త
మును గపిధ్వజమును వాసవుని వరమునఁ
గన్న మకుటంబు నగు జేత కొన్నియైన
నుజ్వలాద్భుతభంగులై యున్నె యిట్లు.”

ద్రోణుఁ దావచ్చునది యర్జునుఁడే యని చెప్పఁగా దుర్యోధనుఁ డిద్దా
నిని నమ్మక

“యర్జునుండుయేని యడవి కరిగి
భ్రాతృయతముగాఁగఁ బండ్రిండువత్సర
ములును నంద నిలువవలయు మగుడ”

అని చప్పియున్నాఁడు గావున దానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగా

“నీ వచ్చుచునున్నవాఁడు బలవద్రపుభీషణ రోషుఁడైన వి
వృచ్చుఁ”

డని నిశ్చయించుటకుఁ దగిన హేతువులను జూపినాఁడు. ఆ యర్జునుని
గాండివము, దేవదత్తము, కపిధ్వజము, మకుటము నైనఁగాని యిట్లుండ
వన్నాఁడు. ఈవర్ణనలో మఱియొక విశేషము గమనింపవలసియున్నది.
అర్జునుఁడు దూరమున శమివృక్షమువద్దనుండిగదా వచ్చుచున్నాఁడు.

అంధభారత కవితా విమర్శనము

కావున మారముననున్న వాఁడు మొదటఁ గానరాడు. మొదట మారము నుండియైనను వినపచ్చినది గుణముమోత; తరువాత కేవలకవిము; పిదప నాతఁడు మఱికొంత సమీపింపఁగా ముందు రథముజేరి పడగపజుపు గ్గానవచ్చుచు; ఇంకను సమీపించినఁగాని రథమునందున్న యాతని కిరీట కాంతి కనఁబడదు. కావున నీవర్ణనమున నెట్టి స్వాభావికమగు క్రమత (order) ను పాటించినాఁడో చూడుడు. దీనికిఁ దగినట్లుగనే యింత కుఁ బూర్వ ముద్దుచుఁడు గాండివమును గ్రహించిన తోడనే “యెక్కు పెట్టి ముష్టి నలవరించి గుణధ్వని నేసిన”,

“పక్షి మృగజాతు లెల్లను బ్రహసి యిట్లు
నట్లుఁ గలఁగొనఁ జెదరె వృక్షాళి యదరె
గురుబంబును జెదరె నంబరము దిశలు
బూరటిల్లంగఁ జెలఁగ వదారవంబు”

అని యా గుణధ్వనిచలనఁ గలిగిన ఫలమును వర్ణించి, పిదప

“పిడుగులపిండు బిట్టులియు పెల్లునఁ బార్చుఁడు కింఖ మొత్తినక”,
“గలఁగె” దోయధిన ప్రకంబు గిరివర్గం బెల్ల నూటాడె...”

ననియు, హయములు నిశ్చేష్టితంబులై జాఁపకట్టుగఁబడ మత్స్యక్షితిక నందనుఁడు నొగలపై ప్రుండినట్లు మ్రొగ్గతిల జాఁగి బలితంపు మూర్ఖుఁ జెందెననియు విర్ణించినాఁడు. ఇచ్చట ద్రోణునిచేఁగూడ క్రమవిషయ ముననేకాక ఫలితమునుగూర్చియు దానికిఁ దగినట్లే పలికించినాఁడు. పూర్వోత్తర సందర్భముల కట్టిపొందిక యెచ్చటఁజూచినను గనఁబడు చునే యుండును.

తిక్కనార్యుని శృంగారవర్ణనలు

తిక్కనార్యుని శృంగార వర్ణనలలోఁగూడ నిట్టిపొందిక యత్య ద్భుతముగాఁ గనఁబడిన సందర్భములు కలవు. తిక్కన శృంగారవర్ణన

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

లలో మఱియొకవిశేషమును గూర్చి యిదివఱకే నూచించియున్నాను. ఉత్తర, ద్రౌపది మొదలగువారినిగూర్చిన శృంగారవర్ణనల నిండుక డిల కింపుడు. ఆయాపాత్రల నెదుటనిలువఁబెట్టి వారిసౌందర్యమును నెప్పుడు తిక్కన స్వయముగా వర్ణింపఁడు. ఏదో కథాసందర్భమునకుఁ దగిన మిషను గల్పించుకొనియే వర్ణించుచుండును. లేదా, మఱియొకపాత్రచే వర్ణింపఁజేయుచుండును. తిక్కన గాదు సరేగదా, కీచకుఁడు గూడ ద్రౌపది నెదుట నిలువఁబెట్టి వర్ణించి యెఱుఁగఁడు. “నుదతీ నీమై చక్కఁజూచుట కోడెదఁ గనుఁబాటు వొరయునో యని తలంచి” యన్నాఁడు. అతఁడొకవేళ వర్ణింతమని తలంచినను, “మదిఁ బొనర్చిన మాట యా మగువపెంపున గుదిసి నాలుకతుదికి రా”దట, కీచకునిచేతను నిట్లు భాగగర్భితముగఁ బలికించి యామె సౌందర్య మహత్వమును ధ్వనింపఁజేయుచున్నాఁడే కాని వర్ణనలోని కంతగా దిగలేదు. ఒకవేళ చేసినపుడో, “ఆమె నేయున్న బాము దలఁపవ, యీయొడ లీచీర యిట్టి యేసపు చందంబు” అని పలికినదానికి బదులు చెప్పుటకుఁగా నామె యంఘ్రితలములను, కుచములను, ఆననంబును, కచభరంబును వర్ణించి యామె రుచిరమూర్తిని గొనియాడెను. మఱియొకమారు “నైరంధ్రి నీ రసాకార” యని పలికిన తనయప్పకు సమాధానము చెప్పుటకుఁగా నామెసౌందర్యమును వర్ణించినాఁడు:

“నాకొలుపువార కా ర

న్నా కేకుం గొలుచునంగనలలోనైనక

లేకునికి నాకుఁ దెల్లం

బాకొమ్మకు నీడు వోల్పనయ్యెడు సుదతుల్.”

అని యీతఁడు చెప్పిన ప్రత్యుత్తరము, తరువాత నాతఁడు వర్ణించి కొనియాడిన యామెరేఖ, గరువచందము, కలికితనము, చెన్ను మొద

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

లగువానినిబట్టి చూడఁగా నీతఁడు వాస్తవార్థమునే జెప్పుచున్నాఁడు గాని మదనోన్మాదముచే నున్నతత్ప్రలాపములు జేయుచుండుట లేదని తోచకపోదు. ఇతఁ డిక్కన సామాన్యముగా నాయా పాత్రలనడకలను వర్ణించుమిషచే వారి సౌందర్యమును స్ఫురింపజేయు చుండును. ఏదోసందర్భానుకూలమైన క్రియలను—నడకలను—వర్ణించుట యందే యీతని కుత్సాహముగాని, తన వర్ణనకొఱకుగా నాపాత్రల నచ్చట నిలువఁబెట్టఁడు.

అర్జునుఁడు వేడిరూప మెట్లున్నదో మనకుఁ జెప్పఁబడియున్న పుడు, అతఁడు వేడిరూపమున విరటునిఁ గొల్వఁచుటను అనఁగా నాతనిరాకను

“కాళ్ల యొప్పిదమాడు క ట్టనుజ్వలముచే

యంగసంకుల బాహుదండ మెడల

* * * *

విరటు కొలుపుచేర నరుఁడు వచ్చె”

నని వర్ణించుచు నాతని వేడిరూప మచ్చొత్తినట్లు మన కగపఱచినాఁడె కాని, యీరాకకుఁ బూర్వమున నాతని స్వరూపమును వర్ణింప దొరకొనలేదు. కావున నిక్కడ నాతనిరాకకే ప్రాధాన్యము గదా.

ద్రౌపదీసౌందర్యమునుగూర్చి యీతఁడుచేసిన వర్ణనలు చాలవఱకామెనడికలకు సంబంధించినవే. “పరిచారికాత్వ రేఖా, పరిణతి దన మేన నచ్చుపడ భావనకుం, దిరమై తలకొను నంతఃకరణముతోఁ బురము ద్రుపదకన్యక చొచ్చు”టనే

అష్టాంగైకతా కవితా విమర్శనము

“ పటచైతన్యం గప్పిన బాడజీ నునుగాంతిఁ

గడలిన యమృతాంశు కళయఁబోలె

యను పద్యమున వర్ణించినాఁడు.

పిదప నా వలితారత్నంబు వినయవైభవము సతీతనువొందిన చందంబునఁ
నేకయసుతానుచారికల బడిన్ జని సాధభాగంబెక్కి యాసుదేష్ట
యొద్దకు జనుటనే వర్ణించినాఁడు చూడుడు. ఇచ్చటఁ జనుట—
పోకనుగూర్చి వర్ణించుచునే యామెసాందర్యము నెట్లు స్ఫురింపఁజేసి
నాఁడో పరికింపుడు.

“ పదతలంబుల కెంపుపరగినతలము కుం

కుప లిప్తమైన చందము నహింప

నంగంబు నునుగాంతి యడరిన గోడలు

వేదులు నుణియయవిధము నొంద

గనుఁగవమెఱుంగులు గదిరిన మండర

పుష్పోపహారంబు పాలుపుదాల్చ

వేనలికప్పు పర్వినమోడు నీలదు

కూలంబు మేల్కొట్టు కొమరువడయఁ

దానుచొచ్చిన కతన మత్స్యక్షీతీశు

నింబ నిమ్మెయి క్రొత్తయొప్పెసక మెసఁగ

నమ్మహాదేవి యున్నెడ కల్లనల్లఁ

బాండు రాజతనూభవపత్ని యరిగె”

ఇచ్చట నాతఁడు వర్ణించినది పదతలంబుల కెంపు, అంగంబు
నునుగాంతి, కనుఁగవమెఱుంగులు, వేనలికప్పు. ఇదియైనను నామె సాం
దర్యవర్ణనము కాదు. ఆమె చొచ్చినకతన మత్స్యక్షీతీశు నింబక్రొత్త

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మొప్పెట్లు కలిగినదో చెప్పుటయే. ఇంచటి వ్యంగ్యవైభవము ప్రత్యేకముగా గమనింపఁదగినది.

ఉత్తరనుగూర్చిన ఇర్జనలు వివాహసంక్షర్మమునఁ గాక మఱి
రెండుమారులు వచ్చినవి. ఈరెండు నామె రాకపాకలను గూర్చినవే.
మొదట బృహన్నలయొద్ద విద్య నేర్పించుటకై తండ్రి రావింపఁగా

“ అల్లడనంబున ననువుమై కొనఁజూచు

నడపుకాంతికి వింత తొడవుగాఁగ

వెడవెడనూఁగారు వింతయై యేర్పడఁ

దారినివళులలో నారు నిగుడ

నిట్టలుద్రోయుచు నెలపులకలమేర

లెఱు ను జిగియొక్కి యేర్పడఁగఁ

దెలుపును గప్పును వెలయంగ మెఱుఁగెక్కి

తారకంబులఁ గల్కితనము దొడర

జరణములును నడుముఁ జెన్నులుఁ గన్నులు

జన్వనంబు చెన్ను నివ్వటిల్లు

చునికిఁ దెలుపుచుండ నుత్తర సనుడెంచె

నలకువిలుతువువ్వుబమ్మనోలె”

ఇట్లామెరాకను వర్ణించుచు నామె జన్వనంబు చెన్ను నివ్వటిల్లు
చునికి యెట్లో నూచించినాఁడు. మఱియొకమా టుత్తరుని సార
శ్యమునకుఁగా బృహన్నల నియ్యకొలుపుటకుఁ దా నాతనిఁ దోడ్కొని
వచ్చెదనని పోయి

“అడుగుల నునుకాంతి వయ్యెడ పద్మరా

గంబుల నెలకట్టుకరణి నొప్ప

ఉద్ధృత కవితా విమర్శనము

బాటిండ్లు తనువెడ వ్రాలింపఁ జెన్నోందు
నసదు గొఁదీగ యల్లాడుచుండఁ

దటివేచి వెనువెంటఁ దగులు కామాంధకా

రములీలఁ గ్రొవ్వెద గొమరు మిగులఁ

గర్జ భూషణమాక్తిక ప్రభాడోలన

మీక్షాదీప్తుల నినుమడింప

నందియల మొరపంబున కరుగుదెంచి

ప్రోదిరాయంచ రయమునఁ బోవు నవ్వి

ధంబు దగ నభ్యసించు చందమున దోన

చనఁగ నుత్తర నర్తనకాల కరిగె.”

ఇచ్చట నీమె రాకపోకలను గూర్చి వర్ణించుటయే యా కథా సందర్భమునుబట్టి యాతనికిఁ బ్రధానమైనను, ఈమూలముగా తిక్కన యామెసౌందర్యమును, వయోవిలాసములను వర్ణించి యవి యామెన డకయొక్క సౌంపున కెట్లు తోడ్పడినవో చూపినాఁడు. ఇక్కడ నడక సౌంపునకున్న ప్రాభావము సౌందర్యమునకు లేదు. కాని యప్రధాన మైనను, ఈమెసౌందర్యము, వయోవిలాసములు కాలగతినిబట్టి యెట్టి మార్పులను బొందుచున్నవో, యనువిషయము శాంతజాగరూకతతో నీపద్యములలో నూచించినాఁడో పరికింపుఁడు. మొదటివర్ణనకాలము నకును, రెండవ వర్ణనకాలమునకును సుమా రొకసంవత్సరము వ్యవధాన ముకలదు. ఈరెండుపద్యములలోనుగూడ నుత్తరచరణములు, నడుము, చన్నులు, కన్నులునే వర్ణింపఁబడినవి. మొదటిపద్యమున నవి ‘జవ్వనంబాచెచ్చునివ్వటిలుచునికిఁ’ డెఱుపుచున్నవని తెలిపినాఁడు. కాల సంవత్సరమైన పిదప నామెస్థితియెట్లుండునో, దానికిఁ దగినట్లుగ కాలానుగుణంబుగనే యెట్లువర్ణించినాఁడో చూడుఁడు. మొదట అల్లదనంబు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తోడి నడపు కాంతికి వింతతోడవుగాగ, నిప్పు డడుగులయందు పడ్డ రాగకాంతిలో, దులయగు నునుగాంతి ప్రబలినది. అప్పుడు జడజడనూ గారుపింతయై యేర్పడుచున్నది. ఇప్పుడో పాలిండ్లభరముచే నడచు క్షోదీగ యల్లాడుచున్నది. అప్పుడు తెలతెలఁబోవుచు మెఱుఁగొక్కి కలికితనము దొడరిన కనుఁగవల యీక్షణము లిపుడు దీ ప్తినిొందినవి. సహక హంసయానమును బోలినది. ఇట్లు సంవత్సరము గడచినపిదప యౌషన ప్రాదుర్భావముగలదై యున్న యుత్తరసౌందర్యమును సమయానుకూల ముగా వర్ణించినాఁడు. అయితే ఇనియన్నియు నామె నడకవర్ణనలో నైకమందినవిగాని ప్రత్యేకముగా పనిచేసికొని వర్ణింపబడినవి కావు. ఇట్లే తిక్కనార్యుని వర్ణనలన్నియు దేశకాలపాత్రమునకుఁ దగినవై, సందర్భానుకూలములై, సహజవైఖరిని చేయఁబడినవై యుండును. గాని యప్రసక్తములు, పాండిత్యప్రదర్శకములు, సాంకేతిక భావగర్భితములు నై యుండవు. సచలనంబగు వస్తువులనే (moving objects) వర్ణించుటలో తిక్కనార్యునకుఁ గల యుత్సాహమును నూచించుటకు మఱియొక నిదర్శనముకలదు. ఉత్తరుఁడు బృహన్నలసారథిగా గోరక్ష ణార్థమై బయలుదేరివచ్చి పరేతనిలయప్రాంతదేశంబు చేరంజని గోగ ణము ముంగలిగనేల గోడిపడగ, నడచు కారవరాజునైన్యంబుం గనియెఁ నట. ఈనడచురీతి నొకచక్కని నీసపద్యములో వర్ణించినాఁడు. ఇచ్చట మూలములోనున్న యొక్కనూచననుమాత్రమే గ్రహించి విశేషముగా పెంచి రచించినాఁడు.

ఇక ఆకారగోపనము నెట్లీతఁడు వర్ణించునో చూడుఁడు సుదేష్ణ “సంభ్రమము దెచ్చుకొని తానెఱుంగని తెఱఁగుఘాల్చి శాత్రుమున నుమ్రై లించి పాంచాలితోడ నెలుఁగు వేటొకభంగిగా నిట్టులనును.” భీముఁడు “గమనము వీడ వేటొకవికారము పుట్టక సంగరోత్సవోద్యమ రథసాతి

అంశభారత కవితా విమర్శనము

శకము బయల్పడు టించుకలేక, రోషసంధ్రమ మొక యింతయైనఁ
 బరభావచిరూప్యముగాక” నాట్యకాలకుఁ బోయెను. భీముని సహజ
 స్వభావమునకు నీ సమయానుకూల ప్రవర్తనకుఁ గలసంఘర్షణము నిచ్చు
 టను వ్యక్తము చేసినాఁడు. మఱియు కీచకవధానంతరము ద్రౌపది
 యేమియు నెఱుంగని దానినలె వికృతిలేక యప్పటియట్లు సుదేష్ణ
 యొద్దకుఁబోవు సందర్భమున నామె హృదయగతంబగు సమ్మదపూరము
 నకు గఱువతనము బలితంపుఁ గట్టవెట్టి, యెట్లాకారగోపనము చేసి
 ప్రవర్తించినదో యత్యంతరమణీయంబుగఁ జూపఁబడియున్నది. ద్రౌపది
 “పులిఁగనుగొన్న లేఁడులునుబోలెను భీతి గలంగువారి, నన్నెలఁతుక యం
 తరంగమున నిండిన హాస్యరసంబు మోముపై వెలివిరియంగనీక” చసనట.
 ద్రౌపదీ కీచకుల సమావేశముట్టముననే తిక్కన మనోవృత్తి వివరణ
 చాతుర్యము విశేషముగాఁ గనఁబడుచున్నది. కీచకుఁ డామెను దగ్గరి
 చూచుట. చూచినప్పు డాతని మనోవికారముల ఛాయలు—ధృతియ
 ల్లలనాడిన తల్లడించుట—వైకొను తల పోరగించుట—మదికోక్కులు
 వేర్చిన నప్పళించుట—తెగనగ్దలించుట—బుద్ధిమాలినవెన గళవళిం
 చుట—మొదలైన భావచ్ఛాయలయందలి నూత్న భేదములు ఎంతయు
 చక్కఁగా ంర్థింపబడినవి. ఆ భావచ్ఛాయలను నూచించుటకెట్టి సము
 చిత పదపరికరము సమకూర్చినాఁడో గమనింపుడు. తన్నుఁజూచి రోసిన
 డెందముగల తరుణిభావము నెఱుంగలేక మనఃకాలుష్య భయాదికార
 ణములచే నామెయెడఁగలిగిన న్వేదకంపాది సాత్వికభావములు, ఆతఁడు
 పలుకరింపగా, నిర్వికారయైయున్న ద్రౌపదినిజూడ నాతనికిఁ గలిగిన
 మనోవికారములు, సుదేష్ణ పంపున ద్రౌపది కీచకునింటికిఁ బోవునప్పు
 డామె పరితపించిన రీతి—ఇట్టి సందర్భములం దాంతరంగికభావములు
 బాహ్యకారము లందెట్లు వ్యక్తమగునో—ఆకారగోపనము—భావసం

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఘర్షణము—ఒకరి భావములు మఱియొక భావములపైఁ బ్రసరించి వారి వారి మనోముకురముల నెట్లు ప్రతిఫలించి, వారి ముఖజైఘ్రి నెట్లు మార్చుచుండునో, అను నీవిషయముల సితఃశత్రుత్వముగా వర్ణించి యున్నాఁడు.

మఱియు నాయాసందర్శములందలి పాత్రల మనోవృత్తులకుఁ దగిన యింగితాకారములనేగాక, తదమకూలముగ వారుచేయు వర్ణన యమునుగూడ నూచించుచుండుటచే నీకథనమున కొకవిధమగు నాట్య కళాశోభ గల్గునట్లు చేపినాఁడు. విరటునికొల్విన భీమఁడెట్లు మెలఁగు వాఁడో యని ప్రశ్నింపఁదలఁచిన ధర్మజుఁడు “అనిల తనయు నిరీక్షించి తత్కాలజనితంబయిన భేదంబునం దొరగ సమకట్టుబాష్ప జలంబులు మగుడనింకించుచు, నిట్టూర్పులడంచి ధైర్యంబులంబించి యిట్లునును.” ఆయుధనిక్షేపంబు కర్జంబుగాఁబలికి ‘యోగ్యస్థల నిరూపణంబునకు నలుదిక్కులుం బరికించును.” తన్నుఁన్న యాపెఱింగింపుమన్న విరటు నకు ధర్మజుఁడు “సత్యమునడుపు క్రమమును గూర్చి చెప్పనపుడు” మందహాసము చేయుచుఁ బలుకుచు. భీమఁడు విరటునిసభను ‘సమవహరణ పతిగమనమున’ చేర నరుగును. ఉత్తర విరటుని కొలువుసొచ్చి “నెచ్చె లిపిండు నంతంత నిలువఁబనిచి యల్లనల్లగదిసి ప్రాథవనిత కైవడి” తండ్రికిఁ మొక్కును. తండ్రి, బుజ్జగింపురీతియంతయు మనకన్నులకుఁ గట్టు నట్లు “తిగిచికవుంగలించి” ‘etc’ అను పద్యమున వర్ణించినాఁడు. నకులుఁడు విరటునికొల్వ ప్రవేశించినరీతిఁ దెవయోగంబున భూవిభుండు దురగంబులఁ దేరగఁబంచి చూడఁగా, నాయాస్థానంబు నేరవచ్చి ఘోటకంబుల నుపలక్షించుచున్న, నన్నరేంద్రుండు కనుంగొని పరిజనంబుల కతనింజూపి ‘ఈత డెవ్వడొక్కొ’ యని ప్రశ్నించును. సుదేష్ణ తనను దన పాలికిఁ బిలువనంపఁగా ద్రౌపది

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“తన తలచీరయరసి య

వ్యనితారత్నంబు వినయవైభవము సతీ

తనువొందిన చందంబున

జనియెం గేకయసుతాను చారికలబడికా.”

విరటుడు భీమునికి మల్ల ముఖ్యంజూపి యతనితోడి యుద్ధంబు నకు సన్నద్ధుండవు గమ్మనిన నతండును ధర్మతనయు కనుసన్నగయి కొని యమ్మత్స్యవిభునకు వినయంబుతో నిట్లనును. మల్లలకృత్యములు వారి యుద్ధసన్నాహము, యుద్ధమునందలి పేచీలు కమ్మలకుఁ గట్టునట్లే వర్ణింపఁబడినవి. సుదేష్టచే ననుచితవ్యాపారమున నియోగింపఁ బడిన ద్రౌపది నిర్వేదావస్థను విర్ణించుచు నామెభావఘర్షణమునకుఁ దగిన బాహ్యవ్యాపారముల నెట్లు కనఁబరచినాఁడో గమనింపుడు.

“అలమటఁబొందు మాయ విధియాచుని దై నముమాటుని త్తటిం గలవొకొనాకుదిక్కిను మొగంబున నశ్రులువెల్లి గొల్పు దొ ట్రిలఁబడు జల్లనంజెడరు డెందముఁ గూడఁగదెచ్చినన్నఁ గే వలమును ముట్ట నెవ్వరికివచ్చు ననుం గలఁగుం వెనుంబడున్.”

విరటుని సభలోనుండి కీచకుని గీటడంగింపఁజూచిన భీముడు ఆచ్చేరువనున్న యున్నతవృక్షంబు నిరీక్షించి యాననంబుపల్లటిల్ల ధర్మతనయుం గనుంగొనిన నతండు దననయనాకారంబున వారించెనట. కీచకవధాసంతరము తనయొద్దకువచ్చిన ద్రౌపదిని సుదేష్టసంభావించి యత్తరుణిం దనపరిసరంబున నునిచికొని తదీయవదనం బవలొకించి ఇట్లు పలికినది.

“నీవుచక్కనిదానవు నెలఁతదైర్య.

రహితచిత్తులు మగవారురాజా దీని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దలఁచిభయమంది నిన్ను నీ వలచునెడకు

నరుగుచట్లుగఁ బ్రార్థించి యనుపుమనియె.”

ఈపలికిన పలుకులెంత యను నయపూర్వకములు గా నున్నవో పీదప యనుజ వియోగతాపం బుత్కటం బగుటతోడనే యామె శలి కిన పలుకులెంత ధార్మ్యముతో గూడియున్నవో, వెనుకటిగీతమునందు వలెఁగాక, యీకందమునందలి పదముల జిగివి, నడక, సుదేష్ట సహజశీ లమును వెల్లడించుచు నెంత సందర్భానుకూలములై యుండెనో గమ నింపుడు.

“బిరుదుగల మగలుగలరని

తరమిడిచంపింపఁ జూచెదవు జనములు నీ

పొరువునఁ బోవెఱుతురు మా

పురమును రాష్ట్రంబువెడలి పొమ్మెందైనన్.”

సుశర్మ సైన్యముచే దెబ్బలుతిన్న గోపాలకులు,

“అసదుగఁదాఁకి మేనఁదిఱుచై పొరినెత్తురు గ్రమ్ముపోటులన్

వసమఱి తూలుచుండియును వారనిభీతిఁబదంబులన్ గడున్

వెసఁగదియున్ బురంబునకు వేగమెకొందఱుపాటె”

మత్స్యనాథునితో నీరెలుంగు దలంకఁబల్కిరట. విరాటుం డదిరిపడి “ఏమీ నిక్కమె మున్నెఱుంగఁ డెత్రిగర్తకుండు” అనుచు వీరాలాపములు పల్కెను. పీదప విరాటుడు బలంబులం గూర్చుకొను తలంపునం బహిరంగణంబునం గొండొక నేపునిలచె”నట. ఇది మూల మున లేకున్నను ధర్మజాఁ దాతనియొద్దకుఁబోయి తామును వెంబడింపఁ దలంచుట ను గూర్చి చెప్పుటకుఁ దగిన యవకాశమును గల్పించి కథకు స్వాభావికత్వము నాపాదించుటకై తిక్కన తెచ్చిపెట్టినాఁడు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నకులుని ప్రవేశమున కనుకూలమగునట్లు విరటుఁడశ్వములను విచారించు సందర్భమును తిక్కన కల్పించుట యిదివఱలో జూచియున్నాము. ధర్మతనయుండు నట్టిసమయంబున పవనతనయమాద్రీతనయులంతంతం బొడనూపిన నిలువుండని నిపుణముగా నియోగించి తానునుమత్స్య మహీపల్లభునల్లనచేరి పలుకును. పురుహూతపుత్రుండు శుండాలరయ లీలాసమరేఖంబగు గమనంబునం బదశతమాత్ర ప్రదేశపలాయితుండైన భూమింజయు నెయిదిపట్టుకొను. కదుపులను విడిపించిన పీమ్మటను త్రునకు గౌరవపీరులను వేటువేటి నిరూపించిచెప్పు సందర్భమున నర్జు నుని యాకారము నెంతచక్కఁగా సందర్శింపకూలముగా గనులకుఁగట్టు నట్లు వర్ణించినాఁడో చూచియే యున్నాము. భీష్ముఁడొల్లఁబోయి సో లుచు రథకూబరమూఁతగ నిల్చియుండ నూతుండాతని రథమాపలకు గొంపోవుటయు, క్రీడి “ఇట్లుత్తైత్తిచూచి గాండివంబు దొడసి, గుణంబు సారించి, కవదొనలు బిగియించి ఆచార్యనూర్యతనయాదుల దెసకేది యరిగెను.

విరటుఁడు “శరములు, శరాసనము నయ్యరదము పైడిగ్గవిడిచి- ధరణికి లంఘించె” నట. వానిని డిగ్గవిడిచి ధరణికి లంఘించెననుటలో నాతని భయావేశము, దానివలని తెగింపు, ఏదెల్లుపోయినను సరే ప్రాణము ను దక్కించుకొందమను భావము, ఇవి యన్నియు కన్నులకుఁగట్టి నట్లగుచున్నవి. తనకు బుద్ధులుచెప్పఁదొడంగిన యప్పమాటలనువిననొల్లక, నెట్లయిన వామెను తనకోర్కెఁ దీర్చునట్లాడంబడఁ జేయుటకుగాఁ గీచకుఁడు

“అనుచు దైన్యంబు నొందెడునావనంబు

తోడ దిగ్గనలేచి యుత్త్రోయజాషీ

దరణపీతంబుకడఁ జక్కఁజాఁగి మ్రొక్కు”ను.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

పాత్రపోషణ రీతులు

- తిక్కనాచార్యుని శీలపోషణరీతు లత్యద్భుతములు. ఎవరెవరు మాటలాడినను, వారివారిమాటలు, సంభాషణలు వారి స్వభావములకు ప్రవర్తనకుఁ దగియుండుటేగాక, యితరులు వీరి స్వభావమును గూర్చి పలికిన పలుకులద్దానిని ఇక్కగన్య క్తపఱచునవై సంపర్కముకూలము లై యుండును. తమవైవచ్చుచున్న యద్భుతంజూచి ద్రోణకృపకణ్ణాశ్వత్థామ ల వాగ్వాచమును విని తుదకు భీష్ముడూ కౌరవేశ్వరు నుద్దేశించి ధర్మాస్థ సంగతంబును హితంబుగాఁ బలికినపలుకు లెంతయు యుక్తములై, స్వభావోద్ఘోషకములై యున్నవి. వీరాడినమాటలు తత్స్వభావానుగతంబులే. “ద్రోణాచార్యుఁడు నీతిసంఘంబునం బలికె, ఆచార్యుతనయు వచనంబు లుచితంబులు, కృపాచార్యుం డాడిన చందంబు తెఱంగునడి యున్నది. మన్ననగల మానిసియగుట నంగరాజునకు సంగరపాటవంబు లగుమాటలు దగుంగాక.” ఇంక దేశకాలానుసారముగా నాయా పాత్రల స్వభావమునందును ప్రవర్తనయందును గలుగుచుండు మార్పులను, క్రొత్తచాయలను నీతఁ డతి చమత్కారముగా వ్యక్తపఱచుచుండును. ఉత్తరుని స్వభావమున నీచాయలను గమనింపుఁడు. మొదట ప్రగల్భముల గొట్టిన యుత్తరుఁడు—కౌరవరాజు వైద్యంబుఁజూచి భయకంపితుఁడైన యుత్తరుఁడు—బృహన్నల నర్జునుగానెఱింగి యుత్సాహవంతుఁడైన యుత్తరుఁడు—తండ్రికి ప్రవర్తనపద్ధతిని గఱుపు నుత్తరుఁడు—కాలమునుబట్టి యెట్లు మాటుచువచ్చెనో తెలుపును. నుదేష్టా విరటుల స్వభావమును మూలమునకంటెఁ గొంచెము మార్చినాఁడు తిక్కన. తనపతియగు విరటుఁడు శ్రౌపదీయాపమోహితుఁడై యామెను కోరగా, తానామెకు రక్షకులగు గంధర్వపతులనుగూర్చి చెప్పివారించి తినని తమ్మునితోఁ జెప్పుకొనియు, తుదకు తమ్ముని వారింపలేక యాతని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కోర్కెడీర్న సంసిద్ధురాలై 'శుభాచార' యగు 'ద్రౌపది' నాతని యొద్దకుఁ బంప నమకట్టిన సుదేష్టశీలము నింకను దించివేసి, కొంత యరకు విరటుని శీలమును గాపాడ యత్నించినాఁడు. మొదట నీమె యొద్ద కొలువడిగినపుడుమాత్రమిమె "వినునీరూపమునూచి మాన్యపథి యువ్వెళ్లరు" అనిపల్కినట్లు తిక్కనచెప్పేవాని నిజముగావిరటుఁడా మెనుకోరఁగా తానుగంధర్వులవలని భయమును దెల్పివారింఁచితినియూమె తమ్మునితోఁ జెప్పినట్లు మూలముననున్నవిషయము నిచ్చట జారవిడిచి వాఁడు. ఇచ్చట సుదేష్ట కీచకునికి "దగిన తెఱంగున" అనఁగా నాతని యితర స్త్రీల యనురాగంపుఁ జెయ్యులను, సైరంధ్రీ నీరసాకారమును పట్టించియో, ధర్మచూర్ణమును దెల్పిజారసాఁడును పట్టించి యందు సఖిము లేఁడుటను వెలిసియు, తుదకు గంధర్వులవలని భయమును నూచించియు వారింఁచినదేగాని, గంధర్వుల భయమువలని తనభర్త యీమెను 'పదలు కొనినాఁడని మాత్రము చెప్పలేదు. మూలమున వ్యక్తిత్వము (Individuality) నేర యున్న సుదేష్టశీలమును ఎగుల ఎచుక్కరముగా పోషించి యామెభ్రాతృప్రేమనుష్కృతముచేయుచు, నతిగడుసుదానిగను పరమకాత్య యుక్తగనుజేసి, యామెశీలమున కొకవిధమును నైచ్చము నాపాదించినాఁడు (lowered her character). అజ్ఞాతవాస నియ మమునంజేసి ద్రౌపదీభీముల వృత్తమునందు గలిగిన విభేదమున, వారి మనములందు గలుగు భావసంఘర్షణమును జక్కగాఁజూపుచు వారిను వోష్యత్తులను సమయానుకూలంబుగ వెలిపుచ్చుచు వారిశీలముల నతిర మ్యంబుగ పోషించినాఁడు. నన్నయ ద్రౌపది తిక్కనచిత్రించిన ద్రౌపదివలె సచేతినందైయున్న ట్లగపడదు. వస్త్రాప్రహరణ సందర్భ మన ద్రౌపదియొక్క భావస్ఫుత్తులను, శీలచ్ఛాయలను నన్నయ యేమి యుగనుపఱపలేక పోయినాఁడు. ద్రౌపది యజ్ఞాతవాసకాలమునఁ

అంధభారత కవితా విమర్శనము

దాను మెలంగు కీతిని కూర్చి ధర్మజుడవడినప్పుడు వానికి బ్రహ్మత్వము నొసంగునపుడు చూపిన యాత్మచిత్వాసముతోఁ గూడిన యనాదరముం దస్మితభావము, సుదేష్టకొలుపుతోఁ జేరనది యమెయొద్దఁ బ్రజే కించుతఱి యొక్కముచేసిన ఆత్మగౌరవము, “గరువతనము,” మహిమ దికము, వివేక మహితత్వమును, కీచకుని వారించుటకుగా నెత్తిన యొక్క గడలు, తుదకు కోపమునచ్చి యానీచుఁ జంకించినరీతి, కీచకునిఁటికి పంప సమకట్టిన సుదేష్టతో, కీచకునిఁ జనఁ గలుగు భయపరాభవాదుల మాట యొక్కయే, ఆత్మగౌరవమును, మొదలు వానుజేసినసమయమున, పురస్కరించుకొని గంభీరముగా బ్రతిఘటించుచుఁ బలికితప్పించుకొనఁ జూచినరీతియు, నల్లకడస్పృశ చచ్చినపుడు “పాండవపుత్రుల కేనుదప్పని మనంబుగలుగువాని” నగుటచే “నన్నుఁ దేలమును ముట్ట నెవ్వరికివచ్చును” అని తలంచి “హృదయపుండరీకమున బుండరీకాక్షు నిక్షేపించుకొని” సుదేష్ట మందిరంబు నెడలుసమయమున జూపిన ఆత్మ పాత్రచిత్తబలము, మనోభ్రష్టుఁడై, శక్తినిహ్వసములును; విరటుని నభిలా “గులసతుల గరుచందము వొలగగ నట్లుఁకిం దగునె” యని ప్రశ్నించిన ధర్మజునిప్రశ్నకు సాధిప్రాయముగా, పరుత్కారముగా తనగరువతనమును చెలుపుకొనుచు, ధర్మజుని నెత్తిసాడుమచు బదులుపల్కినరీతియు, కీచకునినిర్జింప నియోగించునదై భీమునియొద్దఁజేరి యాతనినాకార్యమునకై పురికొల్పినరీతియు, మఱునాఁడు కీచకునిమాటలకు “మెత్తచడినయట్లు సుభగ మెయిది చూపుగాఁ జూచి” కర్ణంబు దప్పకుండ మిరుల జాగరూకతతో నట్లు సంకేతంబుచేసినదియు కీచకుని ఛావుఁజూచి చేసిన స్త్రీ సహజములగుచేష్టలును, ఉపకీచకులవహనంతరము సహోదరమరణ భోకాతుర యగు కైకేయికడకుం జరునప్పుడు సాంగిసారలి ఎచ్చుచున్న “సమృద్ధపూరమునకు గరువతనమును బలితంపు

ఆంధ్రభాషా కవితా విమర్శనము

గట్టవెట్టి, శీరయైవికృతి లేక పరికిరితియు, నాద్రౌపదియొక్క స్వభావస్వరూపములను వెంటినిగూడ నెంతచక్కగాఁ జిత్రించిచూపుచున్నవో గమనింపుడు. కష్టములందు సహితము ధైర్య స్థైర్యములు, ఆత్మవిశ్వాసము, నిగ్రహము, ఆత్మశౌరవము, ముఖ్యముగా 'గరువతనము' ఇవియే యీ యెస్వభావమునఁ బ్రధానగుణములుగాఁ జూపినాఁడు తిక్కన. ఈమె "గరువతనము"ను గూర్చి స్వయముగనేగాక కీచకాఁడు ధర్మజుఁడు, సుదేష్టమొదలగు పాత్రులచేఁగూడ పలుమారు ప్రశంసింపఁ జేయుటచే, నిది యీమెయెడల నొక ప్రత్యేకలక్షణముగాఁ జూపి పోషించుచున్నట్లున్నాఁడు. తిక్కన ద్రౌపదిశీలములోని ప్రధానలక్షణము 'గరువతనమై' నట్లే తిక్కన సుదేష్టశీలములోని ప్రధానగుణము 'శౌంధ్యమై'నట్లుని యీమెచేసిన ప్రతిస్వల్పకృత్యములోఁ గూడ నెట్లు వ్యక్తమైనవో యిదివఱకే గమనించుచున్నాము.

తిక్కన రసపోషణ రీతులు

తిక్కనార్యుని పాత్రపోషణ పద్ధతులవలెనే రసపోషణరీతులు ననితర సాధారణములు. ఈతని కవితాకళ కంతకునుగూడ స్వాభావిక తత్వగుణమే (realism) మూలశత్యముగుటచే, నొక్కొక్కచో కతి చిత్పదప్రయోగముచేతనే యాయాపాత్రల స్వభావోన్మీలనమును సాధించినట్లే, ఆయాసందర్భముల యందలి పాత్రల మనోవృత్తులను, పారి సహజచేష్టలను సత్యలబ్ధముగ వర్ణించుటచేతనే యాసన్నివేశమును మనః గోచరింపఁజేసి యారసస్ఫురణను గలిగించుచుండును. ద్రౌపది యందలి మోహంబునఁ బరితాపమును బొందు కీచకుని శృంగారభావములను, చేష్టలను వర్ణించుచు విప్రలంభశృంగారరసము సతిరమ్యముగాఁ బోషించినాఁడు. కీచకుని శృంగారభావములయొక్కయు, మనోవృత్తులయొక్కయు, గమనవైఖరుల నెన్నిరీతుల వర్ణించి రసము పుట్టించి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

నాఁడో యిదివఱకే చూచినాము. ఇంక వక్షిగాగోగ్రహణసందర్భమునను, నంతకంటె నుత్తరగోగ్రహణ సందర్భమునఁ. 'వీరరసమయాత్మకః శబ్దః' నట్లునుని పరాక్రమ విజృంభణమును వర్ణించుపట్లను, తిక్కనాశ్వాదను తనవీరరస పోషణచాతుర్యమును వెల్లడించెను. ఇట్లు ప్రధానరసముల కీయాశ్వాసమునఁ బ్రాధాన్యమిచ్చి తిక్కినహాస్య, రౌద్రాదుల నాయా సందర్భాచారముగా స్ఫురింపఁజేసెను. సింహబల ప్రవృత్తి కీచక విధ్వంసనంబునందలివొంది, పురంబు సొచ్చి రాజవీధి నరుగు ద్రౌపదిఁ జూచి పులిఁగచుఁగొన్న లేడులనుబోలి ధీతిఁగలంగి. "గగమున నుదా మప్పించి యమ్మగొ రక్కసి యంచు నల్ల ములుకు వారునై" యున్న పురజనుల భయచేష్టలను వర్ణించుచు హాస్యరసస్ఫురణ కవితాశ ము గలిగించినాఁడు తిక్కన. ద్రౌపదియు నంతరంగమున నిండినహాస్య రసంబు మోముపై వెలివిరియంగనీక వనినదలు. ఉత్తరః

"తెప్పించి తొడుగు మీవని

యొప్పించిన నిట్టునట్టు నొఱవలుగా మ్రెఁ

గప్పికొని యాబృహన్నల"యుఁ

గొంత హాస్యరస స్ఫురణమునకుఁ గారకుండయ్యెను.

రౌద్రరసస్ఫూర్తి ధీమనియందే మనకుఁ దరచుగాఁ బొడనూపు చుండును. కీచకునిచేఁ బరాభవింపఁబడి యార్తయై విరటునిసభఁ జేరి మొఱవెట్టుచున్న ద్రౌపది సభలోనుండి చూచిన ధీమని ఘనతరళోప శేగమున నిప్పులురాలు కన్నులయందును, సాంద్రఘర్మసలిలంబుగమ్మిన యంగంబు లందును, 'నితాంతదంతపీడనరబదాస్యరంగవికటభ్రుకుపీ చట్టుప్రవృత్తనర్తనఘటనాప్రకారభయదస్ఫురణాపరిఃకృష్టస్ఫూర్తి'యం దును రౌద్రరస మెట్లు మూర్తీభవించినదో యింతకు పూర్వమే గమనించియున్నాము. భీమునిరౌద్రరూపమును వర్ణించుపట్ల తిక్కనా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

భృంశు సందర్శమునకుఁ వగిన భావచేతనే యాద్రావ్యరూపమునెట్లు
భృనింపఁజేసెనో చూడఁడు- భీముఁ డుపకీచకులం జంపు సందర్శమున
“నాదులభకు పిండ్రును నిలచేసిరేయనుచు సరోవ సంభ్రమత నాయా
తమై”యొక్క.

“యన్న తావనీజంబు వెజీకి రాదాతిరేక
మడర నిజభుజశిఖరంబునం నమర్చి”

“ వికటభూమటిఘోరఫాల కలితస్వేదోద్భటుండుం జల
ద్వికృతోన్మద్యయుండుం బ్రవర్ధనవికారావసంభావితాం
గతుడుం జిత్రవిధానదోహల సమగ్రశోధవేగుండునై
బకవిధ్వంసకుండయ్యెడన్ నిలిచె శుంభస్మూర్తివిస్ఫూర్తితో”

ఇక సర్వరాత్రమున భీమానిజూచి పాటు కీనకుల సితిని వర్ణించు
సందర్శమునకు, కారవసేనజూచి పాటు నుత్తరుని వర్ణించు సందర్శ
మునకు భయోనకరసన్నాప్తిఁ గల్గించినాఁడు తిక్కన.

“ వెలవలఁబాటుచు వెగజొంది పెదవుల
తడి యాట నెంతియుఁ దల్లడిల్లు
జల్లననంగంబు లెల్ల నిండఁ జెమర్చు
బసములుఁ గరములుఁ గుదియవడఁకు
హృదయంబు దటతట నదరంగఁ జెలువలు
దీనవృష్టల మోముదేతీచాచు
నెలుఁగుగద్దడికఁ జొట్టిల నేడ్చువిడువని
ప్రార్థించు మాటఁ గీడ్పాటుదోప”

అని యాతని యార్తవ్యరూపమును వర్ణించుచు నుత్తరుని యప్పటి
బాహ్యస్వరూపమునే గాక యాతనిగుండెలు తటతట గొట్టుకొనుటగూడ
మనకు వినఁబడునట్లు చేసెను.

అంధభారత వివేక విమర్శనము

“కుర్యాన్ని కృపాజేల్చుట” అన్నట్లుగా తుదకై నయకాని
మున వాంఛలు విరటునీకః జమ్మేవేంచుకొని బయలుదేరు వాడై
యన్న సంస్కరమున నమృతరసస్వాతి కవకాకము నిచ్చించినాడు:

“ఇదియేమి కంకనీ వ్ర

నృవస్మృతిని శంకపక్కి నాగద్దియవై

బడిలంబుగఁ గూర్చింపితి

వదియునుగా కిప్పుడు డిగ నహంకారమునకే”

అని పలికిన విరటునకు మండిపోనలలుచేసి సంక్రంపన నందచుండు:

“కారవనలోన్నపుఁ దాద్య నికా.మనమ్మతి

ఖ్యాతవిశ్రుతిజీవితకర్తవ్యమునకు నగఁడే నరేశ్వరా.”

అని బయలుదేళ్ళు నాతిని విస్మయసంశయములు పెంచున వాళ్ళేర్ప
రసాంబుధిని ముంచివేసినాడు.

శోకరసా విమృశణము నెట్లు సాధించినాడో చూచుట కాశ్రమవాస
పర్యమన భృతరాష్ట్రండు గాంధానీ సహితుడై నలంబునకుఁ బోవు
సంబంధము నొకదాని గ్రహింతుము. వారు నగరు వెడలి

“గొంతి మొదలైన కారవ

కాంతాజనులెల్ల నెవ్వగుల బొగులుదుఁ బ

క్షాంతంబుల బావనలీల

సంతానములురలదోన చురుజేరంగకే

నగుచుండుట.

“పాండవాగ్రజుఁ డక్కరుభర్తలను

శోకదీనుడై తప్పకమాచి యెచ్చి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

హా మహారాజముఖ్య యెందరిగెననుచు

నొడలు కంపింపఁ జదికిలఁబడియెనధిప.

ఆ ధర్మజాని స్థితి, పలుకులు, కృత్యములు, వర్ణించి యెంతలో నా శోక రసమును పెంపొందించినాఁడో చూడుఁడు. ఏమియు చేయలేక యేడ్చి యేడ్చి తుదకుఁ 'నొడలు కంపింపఁ జదికిలఁబడియె' ననుట, యా సందర్భమున నెంత స్వాభావికమై రసోద్బోధకం బగుచున్నది. ఇంకను

“నరుడెనునయించెవెసన

న్నరపతి నెత్తుచును దాననయమును వనటం

బురపురఁ బొక్కెం గురు భూ

ఎర యద్దెన తెఱఁగురాదు వాక్రస్వంగన్”

ఈ తుదివాక్యముచే నాస్థితిఁగల్గింప శక్యముకానిదనిచెప్పుచు నా శోక రసము నెట్లు పరాకోటి నధిష్ఠింపఁ జేసినాఁడో గమనింపుఁడు. పిదప కుంతియు నరణ్యమునకుఁ బోవ సిద్ధపడుటయు, ధర్మజాదులు వలదని ప్రార్థించుటయు, నా సందర్భమున వారి సంభాషణంబులు, చేష్టలు, వీడ్పులు, ఓదార్పులు, నెంతయు నుదాత్తంబు లై, యెట్టి దైర్యవంతుల కైనను కన్నీళ్లు దెప్పించుననై యున్నవి !

తిక్కనరచన—నాటకరీతులు

తిక్కనాద్యుని రచనయందలి నాటకరీతులను (dramatic elements) గూర్చి యింతకుఁబూర్వ మా యాసందర్భములఁ గొంత తెలుపఁబడియే యున్నది. కావున నా రీతి లక్షణములనుమాత్ర మించుక గ్రహింతము. విరాటపర్వము నొక ప్రబంధముగాఁ జేయ నెంచినను, అందు నాటకమందువలె వస్త్రైక్యము (unity of plot) నెట్లు సాధించి వాఁడో చూచి యున్నాము. కథా వస్తువు నాటకమందు నాందీపద్య

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

మున వలె కథాప్రారంభముననే 'మహిత సముజ్వలాకృతులన్న పర్య
మున సూచింపఁబడినది. హలముతోని పర్యమలవలెనే యిందలి
యోక్తాసములు నైజే యున్నను, అందలి కథాంశముల నాశ్వాసము
లుగ విభాగించుపట్ల తిక్కన కొంత స్వాతంత్ర్యము నహించినాఁడు.
పూర్వాశ్వాసమునందలి కథాంశము లుత్తిరాశ్వాసము కథ కెట్లు వాని
తీయును నూరికము లగునో సంవర్ణముమూలముగా వ్యక్తముచేసి
నాఁడు. ఈ పర్యము 'నానారసాభ్యుసయోజ్ఞానీ' యని చెప్పుచు శ్రిం
గార పీఠములకుఁ బ్రాధాన్యము కల్పించి, "పర్యాన్నిర్వహణేర్ముత్యం"
అను నాటక రియసుమున కనుకూలమగునట్లుగాఁ జరిగి నన్యుత్తరస
మును బోషించినాఁడు. ఈ విరాటపర్యకథ మంగళాంతమే యగుటచే
తిక్కన కేమియు చిక్కులేకపోయినది. కావుననే యుత్తరావివా
హము నత్యుత్సాహముతో వర్ణించినాఁడు. ఇట్టి లక్షణములన్నియు దీని
యం దితనికిఁ గుదిరినవి గనుకనే మొట్టమొదట దీనినిగూర్చి యంతగాఁ
బొగడినాఁడు తిక్కన. ఇక వస్తువిస్తర విషయమును గమనింతుము.
మహితసముజ్వలాకృతులగు సాంద్రపు లంగనాసహితులై యహితుల
కప్రభేద్యులగు నాపదుమూడగు నేఁడు గదిపి బయలుపడుటగదా
యిందలివస్తువు. ఈ విషయముగే వీజరూపముగాఁ, —

“ఒకనాఁ డే మును నాపద

లకు విడుమర గాంచి విప్రులం జుట్టలఁ బె

ట్టుకొని నుభముండఁ బడయుదుమొకో,

యచి ధర్మజునిచేఁ బలికించి,

“మనలోన నెవ్వఁ డెమ్మొయిఁ

బనివెంటను విరటుచునము పడయుద మది యె

అధ్యభారత కవితా విమర్శనము.

ల్లను స్వేచ్ఛించి యడలు

తెనతనమదినున్న తెలుగు నేర్పడ చెప్తురా "

అని కార్యాంభమును నూచించినవాడైనాడు. పాండవు లిట్లవిర
టుని కొలువుఁ జేరి కాలముగడుపుమంటె చెండవయాశ్వాసమున సుదీప్త
యింటనున్న ద్రౌపదిని జూచి కీచకుఁడు మోహింపుట, దాని మూల
మునఁ గలిగిన 'యవాంతరార్థ విచ్ఛేదమునకు' భీమునిచేరహస్యము బయలు
పడకుండఁగా సాధింపఁబడినకీచకవధ, "అచ్ఛేదకారణం" బగుటచే దిండువు
నూచింపఁబడిన దనవచ్చును. ఈకీచక వృత్తాంతము కథాప్రవృత్తి
కొకవిధమును సంకీర్ణత్వము (complexity) నాపాదించిన దన్నమాట.
ఈ సంకీర్ణత్వము భీముని కీచకవధ మూలముగా పెరిగిపోయి, యీకీచక
వధ వృత్తాంతమును చాదులనలన విన్న దుర్యోధనుఁడు పాండవుల నెత్తెన
బయలుపెట్టి నువ్వోగించియున్నవాఁడగుటచే విరటునియొద్ద పాండ
వులయునికి శంకించి, వీరిని బయలుపెట్టుటకు గా విరటునిపై నెత్తిపో
వలయునని నిశ్చయించెననుటలో నుచ్చస్థానమును బొందినది
(reached the crisis). ఈ దుర్యోధన ప్రయత్నమే 'పతాక' యని
చెప్పఁదగియున్నది. దక్షిణ గోగ్రహణసంగర్భమునఁ దాము బయలుపడక
విరటుని విడిపించి సుశర్మ నోడించుటచేతనే 'ప్రాప్త్యాకో' కలిగినది.
దుర్యోధనుని యుద్దేశము మూలముగా, పాండవు లహితుల కృపభేద్య
మైన ఆయుజ్ఞాతవాస సమయమును దాటుట విషయమునఁ గలిగినచిక్కు
(complexity) దక్షిణ గోగ్రహణ విజయముచే కొంత విశ్లేషత్వ
మార్గమును (resolution) ఒట్టుట కారంభించిన దన్నమాట. కథాసం
కీర్ణత్వమునందలి యుచ్చస్థానమును (crisis) సామాన్యముగా షేక్స్పి
రియర్ కాళిదాసాదులవలెనే, యైదాశ్వాసములలోఁ జెప్పఁబడిన యీ
కథలో మధ్యభాగముననే, అనఁగా మూడవ యాశ్వాసపు నడిమిభాగ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము.

మనదే పెట్టుబలో తిక్కనార్యుడు చూసిన నాటకకళాభిజ్ఞతాజైభవము నిదానము గమనించియే యున్నాము. కావీదాసుమాడ నేడంక మలచేనొప్పుమన్న కాకుంతులనాటక సక్రమమునకు నాభివలైలేదా, ఇదొక్కవలై నున్న దుర్వాసకాపమును నాలుగవయంకము మొదలునే, అనగా గ్రంథమునకు మధ్యముననే, యుంచి తన కళాచాతుర్యమును వెలయింపఁ జేసినాఁడు. ఇత్తరగోగ్రహణ సంహర్షమున, నర్జునుఁడు బయలుపడుట, క్షిప్ముఁ డిజ్ఞాతవాస పత్సరవ్యాప్తి నిరూపించి ద్రోణదుర్యోధనాదుల సంభోదమును బాపుట, యధ్వనుని యుత్తరగోగ్రహణ విజయము మొదలగునవి 'నియతాక్తి'ని చూచించుచున్నవి. మఱునాఁడువయమున ధర్మజుఁడు విరటుని సింహాసనము నాక్రమించుట కారణముగా పాండవులు బయలుపడుట, దాని పరీచయముగా నుత్తరావివాహము ఫలాగముమును నూచించుచున్నవి. ఇట్లే విరాటపర్వ రచనయందు తిక్కనార్యుఁడు నాటకమునకు ఎలయు సంధ్యాని లక్షణములను గూడ నొకవిధముగ సమమార్చివవాడని చెప్పవచ్చును. ఆయాపాత్రల స్వభావమున కనుగుణములును, సయోక్తికలులు, సక్రమములు నగు సంభాషణల మూలమునను, ఆయాసంహర్షముల నామాటలాడు వారి యొక్కయు, వినువారియొక్కయు నాకాశ్రితములను, హాసగ్ధావాదులను నిర్ణీయించి, నాటకకర్త యాయాసంహర్షముల నాయాపాత్రలు చేయువలసిన పనులను డిలుపు (stage directions) రీతి నా పాత్రలను మన కనులయెదుటఁ జెట్టుచుండుటచేతను, రసానుగుణముగ వారి మనోవృత్తులను వివరించుచు నెక్కడికక్కడ నాయాపాత్రల కృత్యములను, చేష్టలను (action) పధములచే నతిస్వాభావికముగ నిర్ణీయించి చూపుచుండుటచేతను, తిక్కనార్యుఁడు తనరచనకు నాటకతలక్షణముబ్బునట్లు చేసినాఁడు. మఱియొకవిశేష మేమనగా, నాటకము లేదోయొక

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

విధమగు వెలుగులోఁ జూడఁదగినవేకాని చీకటిలోఁ జూడఁదగినవి కావు. కాఁకి తిక్కనార్యుఁడు చీకటిలోఁ జరిగిన ద్రౌపదీభీముల సంభాషణ సన్నివేశమును, భీమకీచకులయుద్ధమును గూడ మనకనుల కగపడునట్లు చేసినాఁడు. మూలమున నంత స్వేచ్ఛములుగ లేని (hazy) ఆయా పాత్రలను, వారిగుణలములను సువ్యక్తముగఁజేసి వారి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును (individuality) స్ఫుటపఱచినాఁడు. మొత్తముమీఁద నీతని కవితకు ముఖ్యలక్షణంబగు 'స్వాభావికత' గుణమే యాభారతకథ యొప్పుదో యెచ్చటనో జరిగినదివలెఁ గాక, మనకనులయెదుట జరుగుచున్నదానివలెఁ బ్రత్యక్షానుభవములోఁజ్ఞిఁ దెచ్చుటకు విశేషముగాఁ దోడ్పడినదని చెప్పవలసియున్నది. ఈగుణమునే యాతనిభాషాశైలి లలోఁ గూడ మనము గుర్తింపవలసియున్నది.

తిక్కనార్యుని భాషాశైలిలు

ఈకవి చిత్రించినపాత్రము లతిమానుషలక్షణములు (supernatural) కలవారు గాని, లేక కొయ్యబొమ్మలవలె చలనములేక యున్నవారు గాని కాక మానవమాత్రులును, స్వవ్యాపారమందు వ్యాపృతులునై యున్నట్లే, వారిభావములు నతిమానుషములు, సాంకేతికములు (conventional), కృత్రిమములు గాకుండుటచే, వారిభాషయు సహజము, స్వాభావికము, నకృత్రిమమునై యొప్పుచున్నది. ఇట్టి స్వాభావికత్వమును పాధించుటకుఁగా నీతఁ డవలంబించిన రచనా రీతియొక్క విశేషగుణములను, మన మరయవలసియున్నది.

౧. పూర్వోత్తరసందర్భములకుఁ జక్కనిపొందిక కల్పించుట, ద్రౌపది, ధర్మజభీమాదులు మొదట తా మెట్లు సంప్రతించుకొనినది, దానికిఁ దగినట్లుగనే వీరు విరటునికొల్పు చేరు సందర్భమున నాయా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సన్నివేశము లెట్లు కుదిరినది యివ్వటకే పరిణమించినదాము. అర్జునుడుః గోగ్రహణసంకల్పమునఁ గరుబలంబులః గ్రోకద్వయమాత్రంబులం కూడ మట్టి తలయొత్తి చూచి యట్టి కాగవశేనా సన్నివేశము నంతకు తరున కెఱింగించి, “వరురా జేట నున్నవాఁ డొక్కఁ” “విచ్చి వనకుండు పసులం నెచ్చుట మనుమన్న వలయు తెఱగు” అని చూచి తీరి తాను చేయఁబలంచిన యుద్ధక్రమమంతయుః (plan of attack) తెలియఁజెప్పి, తదనుగుణంబుగనే యుద్ధక్రమము నడిపి విజయము సాధించెను. భీముఁడు కీచకుని సంకేతప్రదేశమునకు రప్పింపమని చెప్పియు, “వచ్చిన నాసౌబరునిం దెగఁజూచి నీకుం జూపి నీచిత్తంబు వదలెద” అని చెప్పినదానికి సరిగనే నూర్యాస్తమయం నైనపిదప నాకృశోరరి వృశోదరుకడకుం జని సమయ మయ్యెనని చెప్పి, యాతనితోన వెనుక నల్ల నంతంశ నరిగినట్లును, ఆత్మజీవెను పశ్యంకంబున కనతిమూరంబున నోసరిల నునిచినట్లును, తుద “కనలము గూఢయత్నమున నయ్యెదకుం గొనిచచ్చి దానిం జయ్యనఁ వెలుగొంపఁజేసి” యామెకా “వినుమానపుఁ దీనుఁగు”నుఁ జూపినట్లును ప్రాచీన మూలపాకమునందు లేని విషయ మంతయుఁ జేర్చి రచించివాఁడు. ఈ తరుఁగు తండ్రి కుత్తరగోగ్ర హణ విజయ సంవిద్యనును వెలుపుచు, తాను కరునేనఁ జూచి భయ మొంది రక్తము దిగి పాటినది మొదలు జరిగిన వృత్తాంతమంతయు యుద్ధక్రమముతోఁగూడ నెట్లు జరిగినదిగా ముందు వర్ణింపఁబడినదో యట్లే వర్ణించి చెప్పునట్లు చేసినవాఁడు.

“తేన తే నిర్జితా గావ స్తేన తే కురవో వితాః,

తస్య తత్కర్మ వీరస్య న మయా తాత యత్కృతమ్”

అని చెందుమాఁడు శ్లోకములుమాత్రమే కలవు మూలములో. వెనుక జరిగిన విషయములనుగూర్చి మరల చెప్పమని వచ్చినపు నాయాపాత్ర

ఆశ్చర్యభారత కవితా విమర్శనము

లాయా సందర్శములఁ జెప్పినమాటలనే మరల ననువదించి చెప్పనట్లు చేయుచుండును. ద్రౌపది ధీమఁ డడుగఁగాఁ దన భంగపాటునుగూర్చి “ఉన్నయా, పెట్టిగియునేన చెప్పవిన నిష్టము గల్గుట చాలలెన్నయ త్రైఁ గట్టిగించెదన్ వినుము తెల్లముగా మొదలింట నుండియున్” అని పలికినప్పు డామె వెనుకఁ గీచకుని జంకింపఁదలంచి కోపముతోఁ బలికిన “మర్యాదోద్య” మేత్యాదిపద్యమునే మరల నిచ్చట ననువదించు నట్లు చేసినాఁడు.

౩. ఉపమాలంకార ప్రయోగము—సామాన్యముగా తిక్కన యలంకారములనే ప్రయోగింపఁడు. ప్రయోగించినపు డాదృశ్యమును మనకండ్లకుఁ గట్టునట్లు చేయుటకుఁగా సాధారణముగా నుపమాలంకార మునే—పూర్ణోపమనే—ప్రయోగించుచుండును. కీచకుఁడు

“సింగం యిన్న గుహానికేతమునకున్ శీఘ్రంబునన్ వచ్చు మా
తంగంబుం బురడించుచుం బవనపుత్ర స్వీకృతందైన యా
రంగా గారము చేరవచ్చె.”

ఇక్కడ ధీమఁడు సింహము, కీచకుఁడు మాతంగము. కొంతయుద్ధ మైన పిదప

“వాని నడంగఁ బట్టి పడవైచి మహాగ్రథ నాక్రమించెఁ బం
చానన మేణముం బొదవునట్లు.”

ధీమఁడు కీచకుని గ్రిందఁ బడవైచి యాక్రమించు సందర్శమున నాతఁడు పంచాననము, కీచకుఁడు వీణము నై నారు. సందర్శానుకూల ముగా మార్చినాఁడు. అప్పుడు కీచకుఁ డుట్కటుండై “సమీరిసుత్తు నల్కికుఁ బ్రాకిడినట్లు పీఠతోన్” నెగ నెనలు. తీరకుఁ బ్రాకు చెట్టిన నందిపుచ్చుకొనినట్లు పై కెట్లు విజృంభించునో యట్లే ధీమని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

యల్కయూ కీపశనితోహనే పైకి నెగసినవలు. అంత నీతని పీడికిపి
 ప్పాటు పిన్నకీకుడు నేలంబడుబును దెలుపులు కెట్టి యుపమానమును
 గూర్చునో చూచుచు:

“పల్లవప్రసూన ఫలభరితంబు
 మ్రాను రూలఁ ద్రోయు మత్తగజముఁ
 నోలె వివిధ రత్న భూషణ భూషణం
 డైన నూతుఁ రూత్స ననిలకుడు.”

యుద్ధార్థనసందర్భమున నీతఁ డీ యలంకార ప్రయోగము విశేషముగా
 వొనర్చునట్లుగపడును.

“నరు లొరులు దృశ్యములపైఁ
 బరఁగింపఁగఁ జూడ్కు లెట్లు పడుఁ దప్పక య
 ప్పురుసున నగుఁ డేయునిశిత
 శరములు లక్ష్యములు దప్పి నన విచయకయున్.”

“కరి సొచ్చిన కుంగమడుపు
 పరుసున మొన చాఁపకట్టుచియి నతనిచేన్.”

“తేజోభనుడగు నరుఁ డు
 ద్రాక్షజితగతి నడుమ మెఱసి బడఁబాన్ని దళం
 పై జరిగితిఁ ద్రొక్కిరియెడు
 నోజం గురుబలము పేర్చి యుడిఁదెం వోడ్చెన్.”

“నవ్యసాచి బాణసంఘంబు మత్త శుం
 చాల క్షణగిగిల నెఱిగిలిపె.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కేసరివిక్రమండు “బాణజాలవిన్యాసమునన్ వెసం బొదివె నక్కఱుతుం గరుమండు పాము నుద్దాసితపక్షుడై సాగువుభంస్సి” ఇట్టి బాణజాలవిన్యాసమునకు గరుమని ‘ముద్దాసిత పక్షముల’కు కాపమ్య మెంత చక్కగా సరిపోయినదో గమనింపుడు.

“సంగ్రామం బభి రామం బయ్యుచు ఘోషప్రకారంబయ్యె” నని వర్ణించు సందర్భమున నుపమాలంకారమును మిగుల దీర్ఘముగఁ జెంచి నాడు. ఇట్టి దీర్ఘోపమలు (long drawn out similes) నచ్చటచ్చట తిక్కనార్యుడు ప్రయోగించుచు నేయుండును.

“ప్రళయాంభోధరముక్త సాంద్రవిసరత్పావా వర్షంబు మి క్కిలియై తైలము గప్పునట్లు నరునక్షీణాస్త్రసంతాన మిట్టలమై కప్పినఁ దీవ్రమారుతము గాఢవ్యాప్తి జేమాతమం డలిఁ బోతెన్. విరియించె భానుజుఁ డావ్వంభోజ్వలాకారుడై.”

దీర్ఘతరంబైన రూపకము (a prolonged metaphor) న కుదాహరణము:

“భోమంబు భీమని రూపమై చెలువొంద
నతులకేతువు నిఖయై వెలుంగ
శరజాలములు పటుశ్వాలలై నిగుడ న
రక్తనూభవోగ్రాగ్ని ప్రజ్వరిల్ల
నృద్ధతి నైపక యుజ్వలసివ్య ప
తాక మెఱుంగు గా దభితధరణి
రక్తశేమిరవిము గర్జనముగ శరపరం
పరలు ధారలుగాఁగఁ బరఁగియడచె

ఆంధ్రభాషలో కవితా విమర్శనము

నర్జనాంగుడం బనన్యసామాన్య స
ముద్యోగమున ముఖపయోగుహముల
కాంతి దజ్జిరి యపుడు కొరవలే నా స
రోవరంబు దీక్షభావ మొందు.”

తిక్కనాద్యుల యుపమానములు కొన్ని యాతని మానసికస్మృతివైఖ్య (intellectual similes)కు నూచించుచుండును. “రాగాదివికార నిరాసనంబునం బ్రసన్నయమున బాధియుంబోలె నీంహబల ప్రబృతి కీడకవిధ్వంసనంబునం బలివొంది”నది ప్రబంధము.

నర్జనాగారము—“వివేకరహితహృదయంబునుంబోలె దమోమాషితము, విదగ్ధచింతాక్రమంబునుంబోలె మర్మిరూప్యము, ఆనభ్యంత శాస్త్రంబునుంబోలె మగ్ధమంబు, స్వప్నబలవార్ధంబునుంబోలె నదృష్టిగోచరంబు, విషమకావ్యంబునుంబోలె నస్పష్టాలంకారంబు” నై యున్నదట.

“పంతీసుతకాంతా చింతామహాంశకారముతో, సంతమసము మచ్చరించిన వన్నట్లుగా ప్రభాతం బయ్యె”నట.

తిక్కనాద్యుల యుపమాలంకార ప్రయోగజ్ఞాచిక్రమము పరిశీలించిన కొలది పెంపొందుచునే యుండును.

3. సందర్భానుకూలముగ భావమును స్ఫురింపఁ జేయుపదబంధము—పదరచన, (Sound echoing the Sense).—ధర్మజుఁడు దీక్ష తున్నా, నకులుని, జ్ఞాపదినిజూచి ఘోర్జమాన మానసుఁడగుచు, కలుగుచందంబువేటుగా, భిన్నాంతఃకరణుఁడగుచు, వాచెట్లుమెలంపుదురో యనిపలికిన పలుకులాతని హృద్ధతావేదనకు వ్యక్తము చేయుచునేయున్నది. ఈసందర్భములందును, ప్రబంధ తనపడినపథిశ్రమంబు నెఱిగి

ఆంధ్రభారతి కవితా విమర్శనము

సింఘ సంవత్సరమునఁ గూడ నీతని యుత్పలమాలా వృత్తరచన మొంత యు సంవత్సరముకూలమై యున్నది.

వర్తనసంవత్సరముల సామాన్యముగా సమాంతర వాక్యములుగల పాదములతోఁగూడిన నీసప్త్యములను వాడుచుండుటయేగాక, మొదటి నాలుగుపాదములలో వస్తుస్వరూపమును వర్ణించి, పిదప దానిఁ జూచి నందునలనఁ గలుగు భావవృత్తిని (impression on the mind) వర్ణించు చుండుటను శమీతరువుముక- “చండమూర్తి”ని వర్ణించిన సంవత్సరమునఁ బరికించియే యున్నాము. భీముని కోపాటోపమును పటుదీర్ఘ సమాసముచేఁ జక్కఁగ ధ్వనింపఁజేయుటయు గమనించి యున్నాము. ‘దుర్వాగోద్యమేత్యాది’ పద్యమునందలి పటుదీర్ఘ సమాసము, తుదకు ‘క్షీచకా’ యను సంబోధనము, ద్రౌపది కీచకుని జంకింపుట కెంతయుఁ జగియున్నదిని తలఁచియున్నాము. కీచకుని యురియాటము నొక గీతపద్యమున “తుదిమట్టగాన నిశ్చయించుఁ గలఁగుఁ దేలు”అనియు; “చిడేముడిపాటును చిడిముడిపడు, మానుపడు, వెడంగు పడు, వెనుంబడు, దల్లడపడు, దురంత చింతబారికినగపడు, సింహబలుఁడు” అనియు, దుర్యోధనుని చారులు పాండవులను వెనకుటను పరగఁబోదరు పోదరు పల్లంబు పల్లంబు etc.” అనియు వర్ణించి యాపద రచనచేతనే యాభావములను స్ఫురింపఁజేసినాఁడు.

ధర్మజుఁడు విరటునిఁబట్టిన సుశర్మపైకి భీమునిఁ బురికొల్పుట యందలి యాశుఁడును-‘సత్వరంబగు చిత్తంబు’ అను పదములచే స్ఫురింపఁజేసినాఁడు :

“ఎయిదు మెయిదుము రథరయ మెసక మెసఁగ”

అర్జునుని గుర్తించినయు త్తరుని యుత్సాహము:

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“ననుబని గొమ్ము లెమ్ము కురునాథు నవల్లు మరల్పు గోవులన్.”

ఉపకేసుకుల బాణీనుండి ద్రౌపదిని విడిపించుటకుగా శ్మికానము నకుఁ బోయిన క్షీముని క్రోధవేగమున “వికట భూకుటి ఘోరస్థల క్షిత్తస్వేదోష్ణః” త్యాది పద్యరచనయే స్ఫురింపఁ జేయుచున్నది.

తననుకోలిచేయుచున్న యశ్వేత్థామకుఁ గర్జుడు క్రోధఘూర్ణ మానతారకుండకుచు బదులుపలుకుట యాతని స్వభావమున కెంతయుఁ దగియున్నది:

“తలఁకెడువానికిన్ మగఁడు దానట నన్న పడించు వాఁ డిసీ, పలుకకు క్షీతున ట్టాచుగఁ బాటునెశూరుఁడు నిన్ను నచ్చియే, కలనికి వచ్చితికొ.”

దేవదత్త స్థిలరావెంబునకు లేట మొగమువడుచు నడుచు కొర పరాజనైన్యంబుచు గదిసినవాఁడు “ప్రళయ క్షైరవసహస్ర, గర్భనోప గ్రత్యక్షుం పర్జునుండు”

కీచకునికి దినముసాగి నిలుచుట నీరచనయే స్ఫురింపఁజేయుచున్నది:

“అనుచుఁగ్రుంకింపరాని ప్రొద్దరసి యరసి

* * * * *

మిగుల వందిరి వందిరి పొగిలి పొగిలి.”

విరటుని యొక్కయు, వాతనికొడుకు యొక్కయు “వీరాలాప ములు” వారి యవిచారితడాంబికత్వము నెంతయు చక్కగా నూచించు చున్నవి:

“ఏమీ నిక్కమె మున్నెటుంగఁడె etc”

“తగుసారథి దొరకొనెనె

బగతురభంజించుటెంత పని కదుపుల ద

వ్యుగ గొనిపోదురొకొ”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

శ్రీమృత్యుచేఁ జిక్కిన తన్ను విడిపించిన భీమునిఁగూర్చి విరటుఁడు
విస్మయము, సంతోషము జిత్తమున జెనఁగొనఁగా నిట్లునును:

“శివకారము బంటుతనము

కృపయో పెండ్లి సమగ్ర కీర్తిప్రియమా.”

నానావిధ దీనాలాపములాడుచు త్తరునిఁ జేరునేరందెచ్చి యర్జు
నుఁ చాతని భయముమాన్చి సారథిగాఁజేసికొను సందగ్భమున నాతనిప
లుకులెంత మృసువులై ధైర్యమును గొల్పనవై యున్నవో చూడుఁడు:

“వెఱకుచున్న పోటు కురువీరులతోడ నశక్యమేని య

తైఱఁగదిదోల నీవుడుగు, తేరికిసారథిగమ్మునాకు”

ఆయాభావములను స్ఫురింపఁజేయుటకుఁ గాని, యాయాపాత్ర
లగుణములను వ్యక్తపఱచుటకుఁగాని తిక్కనార్జుఁడు ప్రయోగించువిశే
షణములత్యంత సార్థకములనుట కొక్కనిదర్శనము చాలును. అర్జునుఁ
డు త్తరునిఁ జెప్పెక్కి గాంధీవంబునీసి యిమ్మనినసందగ్భమున నాతఁడది
పేనుఁగని శంకించి “నన్నీ నీచవుఁబనిఁ బరుపంగా నీమందగు నె పాపకర్మము
గాదే” యనిచెప్పినపుడు, అదివిని “ధర్మనందనానుజాం డత్యావరమున”
“నమ్ముము కైదువుమోపను”నని నమ్మఁబలికెనట. తిక్కన యిచ్చట
నీవిశేషణమును ధర్మనందనానుజాం డధర్మచివయమై యుత్తరుని ప్రేరే
పింపఁడిని సూచించు నుద్దేశముతోడనే వేసియున్నాఁడు. ఇందుకు నిద
ర్శనముగా మఱియొకచోట (4-148) నర్జునునిచేతనే యీమాట వ్యక్త
ముచేయించినాఁడు. ఉత్తరునికి నమ్మకముగలుగుటకై తననామము
లను వాని శుద్ధములను దెల్పుచు

“వృథాయగఁ బలుకుచు నేయవి

తథవచనుండైన ధర్మతనయుననుజుడక్కా.”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అనిపలికించినాఁడు. దీనినిబట్టి తిక్కనార్కుఁ డా మా సంస్కృతమున నా
యావి శేషణములను తూచి ప్రయోగించుకళాకుశలుఁ (a conscious
artist) డని తలంపఁదగియున్నది. ద్రోణుఁ డావచ్చినాఁడు పట్ట
జ్ఞుడే యని నిశ్చయించి దుర్బిమిత్తములఁజూపి యుద్ధపన్నాహముం
జేయ నుత్సహించిన సంస్కృతమున దుర్యోధనుఁ డాతనికి బదులుపట్కిన
రీతి యాతనిస్వభావమున కెంతయుఁ దగియున్నది:

“అర్జునుఁడైన నేమి సురలైనను నేమగు విద్విషచ్చివో
పార్జితమైన గోగణముఁ బట్టితి మెవ్వరు విచ్చిరేని.”

ఈశైలిలోనే మాతలి స్వాభిప్రాయశ్చేషము, ఇతరులమా
టను లక్ష్యముచేయ నొల్లకుండుట, ద్రోణానుపాలంభించుబద్ధి, అర్జు
నునియంద నూయాపరత, మొదలగునవిన్నియు స్ఫురించుచున్నవి. అర్జు
నుఁ డుత్తరునితో “భార్తరాష్ట్రోగ్రజుఁ డీతనిం గదిసినప్పుడు పండువు
నాకునుత్తరా” యనిపలికి ఆతని

“లేరుమనబారికగపడు తెఱగుగాంచి

యడవిబాసటయై యెవ్వ రడ్డపడిన

మెఱుగు మెఱసినచాక్షులఁ దటయఁజోరుము” అనెను.

లేఖాను ప్రాసయుక్తంబయి యీపద్యమున గంతులిడుచున్న
శైలి (racy style) యందలిభావము కెంతచక్కగా వ్యక్తము
చేయుచున్నదో గమనింపుఁడు.

౪. ఆంధ్రభాషాజాతీయ ప్రయోగనైపుణ్యము:—తిక్కనభార
తము దేశీయపుఁక్కుల బడికి జాతీయమునకు నొకపెద్ద గని ఁటికి.
ఏ యొక్క కవియు నింతటి దేశీయపదజాలమును, జాతీయమును ఇంత
సుఖవత్తరముగా (Effectively) ప్రయోగించి యుండలేదు. అట్టి

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

భాషాజాతీయప్రయోగమును చేయుటచేతనే యాతని కవిత కట్టిస్వా భావికతగుణము, మహనీయత్వము నబ్బినవి. తిక్కన భావచ్ఛాయ లను నూచించుటకుగాఁ బ్రయోగించిన దేశీయపదజాల మపారము. కీచకునింటికిఁబోవు ద్రౌపదికిఁగలిగిన భయ దైన్యముల యంతరము లను వర్ణించునప్పుడు ప్రయోగించిన పదజాలమును జూడుఁడ :—భయ ము, దైన్యము, వెగడు, తల్లడము, తలఁకుపుట్టుట, కొంకుకొలఁదికి మీఱుట, వెంబాటు, ముట్టుపాటు, వెడఁగుపాటు, నొవ్వు, నెఱనాడుట, వగలు పగలనీనుట, దిగులువొదువుట. కీచకుని పరితాపమును వర్ణించుచు నాతఁడు చిడిముడిపడు, చూనుపడు, వెడఁగుపడు, వెనుంబడు, తల్లడపడు, దురంతచింతబారికి నగపడు నని చెప్పినాడు. మనోజ వికారమన్నఁ డగు కీచకుఁడు ఉగ్గడించు, తల్లడించు, తలపోరగించు, నప్పళించు, తెగ నగ్గళించు, జనులం బగికించు, గళవళించును. సుదేష్ణ జారపొందు వర్ణించు సందర్భమున భయమున నుల్లమదరు, పుయిలొట మున మోము పుల్లగిల్లు, కలతమై చెమటలు క్రమ్ముదేరు, వెగడుట చెయ్యులువీడుపడు, కాతుకంబురియాడ చవులుకొనియాడు. రెండవ పర్యాయము ద్రౌపదిని సుదేష్ణమందిరమునఁ జూచి కీచకుఁడు చేయఁ దొడంగిన దుర్వికారముల నెంత స్వాభావికముగా వర్ణించినాఁడో చూడుఁడు: వెంగలిపలుకు పలుకు, నేల మునుగాళ్ల నప్పళించు, రిత్త కు రిత్త చెలఁగినవ్వు, వెడపాటపాడు, చేరువఁబొలయు, ఇక్కడక్కడఁ బడు, తగులినుమడింపఁజూచు. ద్రౌపదియందలి మోహపరితాపముచే నాతఁడు తలరు, నలందుడు, నవయు, వెచ్చనూర్చు, నొల్లఁబోవు, వెగ డంచు, గలంగు, పరిభ్రమించు, గొండలపడు, ఔగ్గడిల్లు, చేడ్చును. ఆ సమయమున నాతని మనోవృత్తు లెన్ని విధములో! పార్థుఁడు శంఖ మొత్తగా తోయధిప ప్రకంబు కలఁగ, గిరివర్గమూటాడె, వసుంధర

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

సంచలించె, ఆకాశక్రమల్లాడె, త్రినశేంద్రు పట్టము కొండలమండె,
వాతాళము ఘుర్గులై, తారకలాకులమయ్యె, వేధసంతోభించె. క్రతు
వుల శస్త్రాస్త్రసంహయము నర్జునుఁడు వ్రయ్యలు వాపె, బిట్టుక్రమంచె,
హమిమాడె, నాడిచేసె.

సందర్భానుకూలముగ నీతడు ప్రయోగించిన జాతీయము (Telugu idiom) తరువాత కవులుగాని పూర్వమున నన్నపాఠ్యుఁడు గాని ప్రయోగించిన ట్లగపడదు. కాని యాపదిబంధముల దిగి, శక్తి (force and vigour) యిప్పటి మన వ్యావహారిక భాషలో ఎలెనే గనబడుచుండును. కొన్నియు దాహరణములను మాత్రము మాపెదము :

“విప్రులం జుట్టల బెట్టుకొని సుఖమండదుమో”

“దీని నాగాదనుఁడా”

“ఈ త్రిప్ప లేటికి కమలవదన” — దొంక తిరుపడుమాలలని యిష్టము మన మందుము.

“కొంతు గొసరించుకయు లేక కూలఁదాఁచె”

“మీముక్కున నూర్పుగలుగ నొకమూర్ఖునిచేఁ బడితిన్”

“ఆపదలకల్ల నోర్చెన దానికేమి”

“విచారము కోర్కికిఁగాని వావియే”

“ఇట్టి యఁగాఢపు పాత్తు మనంగవచ్చునే”

“నన్ను నిట్లాలి గొనఁగనేల”

“అతల కెయ్యలు లేదు నేనియన్”

“రాధేయుం దొక చీజ్జకిం గొనఁడు”

“సంచత్సరంబునుం జేరువ చేరువగడచె”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“తప్ప గ్రుంకతీతును నీకున్”

“కనికొలువు చేసికొని”

“అకాచక్రముల కొలఁదులు బారవెట్టంగ”

“నా నేర్పుపనుల వెంట నీకడ నిలువందలంచి”

“నేల నాలుగు చెఱఁగుల నృపులకొలుపులందు వర్తించితి”

“వీనికి మార్కొనఁజాలెడు దానికి”

“ఆఁడుఁ బుట్టువులతోడన నీవును బుట్టినావు”

“వలసన్న నుడిగడువాఁడుగాఁడు-మాయదైవము-నేనేమిచేయుదాన”

“ఆ లేమసాలసిన చాడ్కికి జుబ్బిన చూటగాడె”

“కొనిరమ్మా చూతముగాని నీ గమనవేగంబున్”

“పిడుగుపడినవానిం గొఱవింజూఁడిన తెఱంగున”

“ఏడుసాగరములు నిక్కడక్కడఁబెట్టి పలుచని

రొంపి మై నలఁదికొనఁగ”

“వెనుకకాగూడఁగ ముట్టిపట్టుకొని తన్నెన్ పల్కు లింకేటికిన్”

“అకటయాఁడుకూయు నాలకూయు లాఁతివారికై ననరయవలయు”

“వీఁడొకటి కాదవునా నెఱుంగండు”

“నెయ్యంబు తియ్యంబు నెఱప నడచి”

“వన్యసత్వముల పాల్పడి చచ్చినచోటఁ బూరియున్ మొలవడె”

“నావలని మన్నన యట్టిదకాదె”

“సారథి నారయచున్నవాఁ డెఱింగినపని నెప్పుఁగావలయు”

“బొమ్మ పొత్తికలకుండెందీ”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“పసుల దయ్యమెఱుంగు పడఁతులసంతోషమేల నాకు”

“ఎవ్వధిఁ జనిలేమి యనుచు”

“చెప్పఁదొడఁగితి నింకఁ గొఱఁత బెట్టఁగనేల”

“వీచి మున్నీరు చే యీతనీయ”

“తగిన వారి చెవికిఁ జేఁదుగాఁగ”

“చిత్తములం దెఱవేయునట్టి తరమేమిరత్”

“తానట నన్నడికించువాఁడీనీ”

“తనచేతికొలఁదిచూపి క్రిడి నెలఁగె,”

“కన్గిజేసిన మాత్రలోన”

“తొల్లింటి చూఱగలఁడె.”

“పనిఁదెను కౌంటేయుఁడు సొరఁడుగాని క్రొర్యంబునకున్”

“నీవరవాయించుక లేకపఱపవలయు రఱింబున్”

ఇక భాషావిషయమునఁ బరికింపఁగా నీతనికవితలో నిష్పృశ్యము మాఱిపోయిన పదజాలమెంతైనఁ గనఁబడును. ప్రయోగ వైఖరియందును బ్రాసీనతాగుణమును బయలుపెట్టు పందర్శము లనేకములు కలవు. ఇప్పు డంతగా వాడుకలో లేని ధాతువులు, క్లిష్టరూపములఁ జెందిన ధాతువులు ననేకములు గనఁబడును.

కూరు—“ఆశకూరిన మదితోన్”—కలుగు—పసికి జాలఁగూర్తు నేను’ = ప్రియపడు of కూరిమి etc. త. కూర్ = అధికము, పొందు. త. ఆశకూర్ న్నదు.

ఉడివోవు = తొలగిపోవు. “కత్తిని గడికండలు నేనీనఁ జూచి యప్పు డాతం డుడివోక.”—ఉడి + పోవు, ఉడుగు + పోవు—కాదు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇప్పుడు దీనినుండి 'ఉడుగు' అనునాతు వేర్పడినది. కన్నడ మన 'ఉడగు' అనియు కలదు. కావున 'ఉడుగు' అనుదానికి ప్రాచీన మూలరూపము "ఉడి"యైయుండును—ఉడి+అగు=ఉడగు స్వరసామ్యముచే (Vowel harmony) ఉడుగు, ఉడువు అయియుండును.

త్రైయు—త్రైస్సిన "కాంతల సంకులగతిఁ ద్రైస్సితొరగిన హారముల్" "త్రైవ్య" కూడఁ గలదు—"కంభరలు త్రైవ్యశలలు వసుంధరరాల్" దీనినుండి ఇప్పుడు 'త్రెగు' ధాతువుగా నేర్పడినది. క.త్రెగ.

ఎలయు—సిరియెలసి హదల—దీనినుండి ఎలమి, మోదలగు రూపములు వచ్చియుండును.

తెలియు—బలంబాలు తెలిసిన = మేల్కొనిన. వాడుకలో నిప్పటికి నప్పటికి గల భేదమును గమనింపుడు.

విఱుచు = ఓడించు—"హంతకారి విఱచినయట్టు లగ్ధలిక విఱుచు." తత్తైన్యమునెడ, విఱిగిపాటి భీష్మ మఱువుసాచ్చె." 'తునుగు' అనునర్థ మిప్పటివలెనే యాకాలమున నున్నను, పాలువిఱిగిన పన్నట్లుగా, నేనలు విఱిగినవనుట యిప్పుడు ప్రసిద్ధముకాదు. 'విఱు' అనునదే 'వేఱు' రూపమునుకూడఁ బొందినది. విఱిగియే వేఱుగుట.

వ్రేగు=భారము—వ్రేకన, వ్రేకము, వ్రేకదనము—అను రూపములుకూడఁ గలవు "వ్రేకదనము దోచునట్లు చరింతున్." "వ్రేగు పెద్దన నోడ వారికిఁ దరింపలేని భంగి"—భార. కాం. ౫ ఆ. ఇందలి యర్ధానుస్వారిము - 'వ్రేంగు' రూపమును నూచించుచున్నది. కన్నడమున ప్రోవుచేయుట, నొకదానిపై నొకటిపెట్టుట (to collect, to heap up) అనునర్థమున "బెరంచు" అను ధాతువుకలదు. బెరంచు—

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

జెరంగు-జెరంగు-జేరంగు-లకు సంబంధము కనబడుచున్నది. శబ్ద రత్నా-
క్షరమున-జేరంగు-తపించు, అను దాని కిది మొదటిరూపముగాఁ జెలుపఁ
బడినది. కాని తమిళ కన్నడములలో 'తపించు' అనునర్థము కలస
జాతీయరూపములలో (cognate forms) రేఫ మెచ్చటను గానరాదు.
'వెం' ధాతువు. కన్న-జెంకి=వేడిమి, నిప్పు; తమి-వెక్కె; మళ-జెచ్చు,
వేడియగు; కన్న-జెచ్చగె, జెచ్చనె; జెచ్చనె, మాడు=వేడిచేయు, తె-
వెచ్చన. తమి-వెయిల్=నూర్చునివేడిమి, ఆతపము. మళ-వెయిల్,
కన్న-జెసిల్ వె-వెట్టు, వేడిమి. ఇన్ని రూపములలో నెచ్చట రేఫము
లేకుండుటచే వేగు-వేరులకు సంబంధమును కూర్చి సంజేహింపఁబడి
యున్నది. ఇక్కడ ప్రేక్షకదనము=ప్రచౌపది) గరువతనము. (dignified
nature)

అఱు=క్షయించు, నశించు "ఉక్కఱ ధంజింతు" cf. పెంపఱు.
తమిళ. అఱు=కోయు (to cut) అఱిడి-అట్టరి=అంతము (the end).
ఇప్పుడిది 'గు' అంతమందు గ్రహించిన "అఱుగు" (=శీర్ణించు) ధాతువై
వాడుకలో నున్నది. కాని 'అఱు' రూపమున సంతగాలేదు. కన్న
"అఱువె" = శీర్ణించిపోవుట - (the state of being decayed or
worn out.)

కిట్టు=సమీపించు. "మృగ నాధునైనను గిట్టిముట్టి." ఈ ధాతువు
తమిళ, కన్నడ, మళయాళములం దీయర్థముననే కలదు. కన్న-కిట్టు-
గిట్టు=to touch, to reach. తమి-కిడై; మళ-కిడే = to reach, to
approach. కాని యిప్పుడు తెలుగులో సంతవాడుక లేదు. 'అది
నాకు గిట్టదు" అన్నప్పు డీ ధాతువే ప్రయోగింపఁబడుచుండనేమో.

కొఱలు=ఁజూడు, సాండు. (శి. రత్నా.) "కఱపకత్క రుచిత
ప్రకారము కుభముం గొఱలుపాతులు" ఇది ఇప్పుడువాడుకలో లేక

ఆంధ్రభాష కవితా విమర్శనము

హాయి నను, దీనిస్వరూప మే కావలయు కొఱమాట్లు, “కొఱగామి” అనుపదములలోను “కొఱకు” (= ప్రయోజనమునకు) అను చతుర్థివిధక్తి ప్రత్యయములలోను గానవచ్చుచున్నది.

మెఱయు = ప్రకాశించు - బయటవచ్చు (శ. రత్నా.) “తామెఱసి బయలుపడఁ జెల్లుగవిచ్చులవిడి భోగింపక” ఇప్పుడు ‘మెఱుపు మెఱిసినది.’ ‘అవస్తువు ‘మెఱిసి’ పోవుచున్నది.’ ‘నేను, మెఱిసితిని’ ‘తాను మెఱిసినాడు’ అను ప్రయోగములు విశేషములు. ‘మెఱు’ ధాతువు కన్నడమునను గలదు. “చింతి తెఱవుల నేర్పుల్ మెఱయుచు” ఇట్లు సకర్మకముగ నిప్పుడు ప్రయోగమున లేదు.

పెలుకులు = లిహ్వలించు - చలించు; “పెలుకుటి తాళంబీ చుదిఁ దలఁచి.” ఇప్పుడు దివివాడుకలో నుండిపోయినది. ‘బెడఁకు’ అనురూప నఁ దరువాతి ప్రబంధములలో ‘చలించు’ అను నర్థమునఁ గానవచ్చు. కన్నడమున పెళ్ళర్ (= భయము, అస్కంతు బెళ్ళు - అనియు, తమి - ‘పెళ్ళ’ (= fear, alarm) అంజు. = అనియు గలదు. ఈ ‘అంజు’ ధాతువునాడ నిప్పుడు వాడుకలో లేదు. cf. “అంజెదవుగాక నను చెంతం జేరఁగనీక” - ఉత్తహరి.

ఈడంబోవు = వెనుదీయు. (శ. రత్నా.) “కార్దులకుండాలాను లతో నీడంబోక పెనంగి” తమి, కన్న - ఈడు - ఈడ్డు = కలియుట (coming together, join, equality) అని యర్థము కలదు, సమానముకాక - అతిక్రమించి యని యర్థము కానోవు. ఇది యిప్పుడు ప్రచారమున లేదు.

నెక్కొను - “నొల్లిపె నెక్కొను చూక్కి” నెల + కొను = నెక్కొను. cf. నిల్ + కొను = నిక్కొను, నిక్కు. cf. తమి - నిర్కుం - నిక్కొదు (నిక్కొను) నిల్లాను = నిలువదు.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దొరకొను—లభించు, యత్నించు, సిద్ధించు. (శ్లో. రత్నా.
 “పెరివారలు వసు మెలగెడు, తెలుగుల దొరకొన్న వింత తెలుపుల.
 “నేర్పుతో మెలియుచు” ఈ రెండు ధాతువులు గూడ సీకాలమున సకర్మ
 క్రముగనే గాని సకర్మకముగ ప్రయోగింపబడుటలేదు. కావున పై
 యర్థము లిచ్చుట సరిపావునట్లులేదు. తమ తెలుగును తెలిసికొని నట్లు
 యితే, “వానికూర్చిన జ్ఞానమును లభింపజేసికొనినట్లుయితే” అని
 యర్థము చెప్పుకొనవలసి యుండును. ఈ ‘దొరకొను’ నుండియే ఆక
 ర్మకధాతువు ‘దొరకు’ (=లభించు) అనున దేర్పడిన ట్లున్నది. అలాగా
 దీనికి ప్రాచీనరూపము ‘దొరకొను’ గానోపును.

తగులు—“సంక్రందన సూతికిన్ దగిలి కన్గొనఁ జాలజె” =
 సక్తమై, ఆ సక్తితో. ఇష్టమై తాగుట అనియర్థము. ఆధునికకన్నడము
 నను—‘తగులు’ కలదు. ప్రాచీన కన్నడమున — తాగు = to touch
 తాంగు. ఇష్టమై ‘తగులుకొనిపోయినాడు’ అను నప్పు డీయర్థము
 గాననగు.

తనుకు—“మథనాన్ని జ్వాలలు తనుకఁగ=జ్వలించఁగా. ఇది సం
 ర్థానుసారముల లక్షణార్థమెయుండు. ‘తాగుట’యే మూలార్థము—
 అంటుకొనఁగా అనుటయుక్తము. ఈ ‘తనుకు’ నుండియే ‘తాంకు’—
 ‘తాంగు’ ‘తాకు’ వచ్చియుండును.—కావున ‘తనుకు’ ‘తగులు’ లప
 ‘తాకు’ సంబంధమును గలుపుచున్నట్లున్నది.

ఏచు=నిజ్యంభించు “ఇందిరానందను నాజ్ఞదేచి భువనంబులఁ
 బ్రబ్బజె”—దీనికి మూలరూపము ‘ఏఱు’ (=ఎక్కు); తమి, ఏఱు = to rise;
 తెలుగున — ఎత్తు. ఏతామ, ఎక్కుట మొదలగు పదము లీధాతువు.
 నుండి యేర్పడి యుండును. “దాని కేసిపోవుచున్నాడు” “వానికేసి.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చూడెను" అని వ్యవహారమునఁ గల 'వీసి' అనునది 'వీచి' యొక్క రూపాంతరమై యుండవలెను.

సుడియ—“కరుణలీ సుడియమి కడలక చెన్నొందు” తె-
సుడి, సుడిరుండము. అను వాచిలో నీ భాతువు కనఁబడుచున్నను;
ఇప్పుడది నామకలో 'హట్టు'—'చుట్టు' అనురూపమున నేయున్నది.
కన్న—కన్న

చూడు—“కొఱవింజూడిన తెఱగున.” తమి—సుడు; కన్న—
సుడు = నా హే, 'చూడాయుక్కిఱు'—'వేడిగానున్న' వనుటకప్పుడు
తమిళమున వాడుకలో నున్నది. ఇది యీయన్ని భావలలో మిగుల ప్రాచీ-
నంబగు భాతువులలో నొకటి. ఇటీవలికాలమున నిది తెఱగులో నంత
వాడుకలో లేదు.

అప్పళించు = కన్న-అప్పళిసు = కొట్టుట - “బాహుప్పళించి”

పంజు— “పంజినకొపమున్ సమయభంగభయంబును నగ్గ-
లించి” = అతిశయించు. ఈభాగు విటీవలికాలమున బొత్తిగా వ్యవ-
హారమున నున్నట్లు లేదుగాని, కన్నడమున, పర్బు—పబ్బు—రబ్బు-
(= వ్యాపించు -) అను రూపములుగలదై యున్నది.

తఱుగు—“ నీమేను చెన్నుచటిగె” = తగ్గు. 'తఱుగు'లో
నుండియే—'తగ్గు'—ఎచ్చినను ఇప్పుడర్థమునఁ వీనికి గొంతభేదముకలదు
మూలభాతువు తిత్. తత్ + అగు = తఱుగు = ఖండించు,—తర్గు—
తగ్గు—తిక్కువ.

నచ్చి = నమ్మి - “మీలావునచ్చి”—“అమ్మ నినునమ్మి చాల
విషమంబగు నివ్వనవాసము కొప్పికొంటి” అని 'నమ్మి' ప్రయోగము

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

కూడ సంజే కలదు. 'ఇది నాకు నచ్చినది' అనునప్పుడు: మాత్ర మీ భావపు ప్రయోగంబును చున్నది. కన్న-వచ్చు' విశ్వాసే. (=) భావపు ప్రోచీనభావలోనే కలదు. అనునికభావలో నది 'వంబు' అను రూపమును బొందినది. తెలుగునను నందిక—నమ్మికయను రూపము కలదు గదా.

భావించు = ఎంచు - తలంచు - (శ. గత్నా.) "హంచాలి రావించి సుదేష్టతృష్ట భావించుచు నిట్లనియె" మదిలో తృష్టను తలంచు కొనిన నిచ్చుట లాభమేమి? తనకు తృష్టకలిగినట్లుగా నెదుటి వారికి 'ముఖవికారాదులచే నగంబుచుచు'నని యర్థము చెప్పుకొనవలసి యున్నది.

“భరమున నీపోకెడునెడ

బరమవిషాదంబు నీవు బలిమి మెఱసియు

ధుకవృత్తి జయము గొనినం

బరితోవముఁ బొందు నన్ను భావించిమదికొ”

న. ఊహించి.

“వలలుని దెస మాల్చిని చూ

డ్కుల తెఱఁ గెదపొందు దెలిపెడుం గంటికె”

అని పలికినది.

విషాద సంతోషములు కలిగిన సమయమున ద్రౌపదిని “భావించి”—అమె ముఖవికారాదులను గుర్తించి, ఊహించి-మదిలో తర్కముచేసి—చూడ్కుల తెఱంగునుబట్టి యామె “యెదసొందు” హృద్ధ తాభిప్రాయమునుగనిపెట్టినదటనుదేష్ట. అనగాసుదేష్టభావించినది— కనిపెట్టినది ద్రౌపది చూడ్కుల తెఱంగు. పదప నాయావికారలకు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

అములకుఁ గారణమును 'మదిసూహించినది.' దీనినిబట్టి 'భావించుట' బాహ్యవ్యాపారము, ఊహించుట—మదిలో జరుగు నాంతరంగికవ్యాపారముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. వెనుక ద్రౌపదిని రావించి సుదేష్టశ్శష్ట భావించుచుఁ బఠికినది. అనఁగా తృప్తి కలిగినట్లు ముఖవికారాదులచే వ్యక్తము చేయుచునుండునుట. సంపర్కానుకూలముగా నీపదము సర్థము మాటుచున్నట్లున్నది. తిక్కనార్యుని భాషాప్రయోగ వైచిత్ర్యము, దానివలన భాష కెట్టి యపూర్వశక్తి కలుగుచున్నదో గమనింపఁదగి యున్నది.

అగ్గము—“అపదలకు నగ్గంబయ్యెన్”—అధీనమయ్యెను. ఇది యిటీవలికాలమున నంతగా వాడుకలో లేదు. కాని దీనినుండి యేర్పడిన 'అగ్గముపడు', 'అగ్గపడు', 'అగపడు'—అను ధాతువుమాత్రము—అధీనమైనది కంటఁబడునదే గావున, 'కనఁబడు' అనుసర్థమున నిత్యవ్యవహారములో నున్నది.

ఈఁగు=తొలఁదించు, నివర్తించు—“ఆంధ్రకుభింగము నీఁగఁజాలువారు.” కన్నడమున నిది “నీగు” (=నశించు, పోగొట్టు) అనురూపముకలదై యున్నది. త.నీంగు cf.—నెగయు, నిగయు. నణిత్తు—అణిత్తు.

“ననునాఁగకు, క్రొవ్వరుగ దేని తలపడు”—అను సందర్భమున 'అగు' ధాతువువలెనే 'ఈఁగు' కూడాప్రాచీనకాలమున సకర్మముగాఁ బ్రయోగింపఁబడి యున్నది. “మెఱయు, కురియు” మొదలగునవిట్టివనే కమలీంకనుగలవు. cf. “లోచనదీప్తులడర నుంకించిన నాఁగి యాఁగి” (=అపి యాపి).

“మనంబుల వాంఛలకుఁదిగంగ నీకేపిధి నీఁగువాడ” ఇక్కడనిచ్చుననియే యర్థము గనఁబడుచున్నది. అది 'నీఁగు', ఇది 'ఈగు'నగునా?

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

తరమిడి = ఎరుసగా. “తరమిడి చంపింపజూచెనవు” కన్న - తరవిడిచు. ఈయర్థము, ఈపదముమాడ నిప్పుడు వాడుకలోనున్నట్లుగ పడదు. కాని ‘తరవాత’ ‘తర్వాత’ అనుపదము ‘తరమ’ = క్రమము - అను నరూపమునుండియే యేర్పడినట్లున్నది. cf. సన్నె - కుచూ. ‘తరకరంబ.’

మ్రోసిరి — “ఇట్లని మ్రోసిరిజనులు పురమునందును భూమిన్” మ్రోయు - ధాతు విప్పుడు కలదు. ‘మ్రోగు’ - మ్రోగు అయినది. ఇదియే ప్రాచీనరూపమైనట్లుగ పడుచున్నది. తమిళ - ముఱంగు. కన్న - ‘మొఱొ మొఱు - మొఱు ను - మ్రోయు - మ్రోగు - (cf) పక్క - మొఱుకుబ్బ, ‘మొరొ యాలకించుట. మొగవెట్టుట, అందియల మొఱపము - etc. ‘జనులు మ్రోయుట’ మాత్ర మిప్పుడు వాడుకలో లేదు.

తివురు = మ్రోగు - “దెసలు బీబులు వార తివురు చిందిములు.” దీనికి కోరు, యత్నించు’ మొదలగు నర్థము లనేకము లున్నవి కాని యిది యిప్పుడు వాడుకలోనే లేనట్లున్నది.

ఎద్దులు = వెంబడించు. ఎద్దులు ఎద్దులు ముగధరయ మెసక మెసగ” - కన్న. తమి - ‘ఎద్దులు,’ ఇది ప్రాచీనధాతువేగాని యిటీవల తెలుగులో బొత్తుగానంతరించినట్లున్నది.

త్రెక్కొను = త్రాగు - మింగు “నడుచుమెఱసి బడబాగ్ని దళం బై జలనిధిఁ ద్రెక్కొనియెడునోజం.” ఇదియు వాడుకలో నుండి తొలగినది.

ఉదిలగొను = పరితపించు (క. రత్నా) “ద్రౌపదీరూపమును నురిచగిలి తనచు హృదయమును మృగమ త్తఱినుదిలగొనుచు.” “అట్లు ముదిసాగ్నినుదిలగొని యగ్ని దేవుం డక్కాంతతో నిట్లనియె.” అగ్ని సంబంధము కలిగినపుడు పరితపించు ననునర్థము యుక్తముగనే గనఁ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

బహు. కాని యీ ధాతు వికీర్ణలికాలమున వాడుకలో నుండి పోవుటచే దానిమూలార్థమును నిర్ధారణచేయుటయు గష్టమే. ఈ ధాతువుయొక్క మూలరూపమును నిర్ధారణచేయుటలో నితర ద్రావిడ భాషలు కొంత తోడ్పడివచ్చును. తమి. ఉదై = తన్నట (to kick) ఉదైత్తుక్కొండ్రు = తన్నుకొను. కన్నడమున 'ఒదై'—పాదప్రహరణ (to strike with the foot) (ఒదైదాడు-ఒదైదాడు = తన్నులాడు) ఆరియ ధాతువులు కలవు. 'స్మగమురి:నిగిలి యుచిలగొను' అనుసంధ్యననుదిలకొనుటకు 'కొట్టుకొను, తన్నుకొను' అనునర్థమెయు క్తతరముగా గనబడుటచే, నిదియే దాని మూలార్థమనియు, పరితపించుననునది లాక్షణికార్థమనియుఁడలంపఁదగియున్నది. ఇట్లేతిక్కననాడువాడుకలో నుండి నిరువాత వాడుకలో నంతరించిన ధాతువులయొక్కయు రూపముల యొక్కయు, వాస్తవార్థమును నిర్ణయించుపట్ల నితర సహితీయ భాషారూపములు కొంతనిజకుఁ దోడ్పడుచుండు ననుటకు సందేహము లేదు.

కడగూడు—“కడగూడ దీని నీతని యొకలిపయిం బెట్టి కాల్పుటచితం బరయన్” = వచ్చిపోవునట్లుగా లేదా—చెడిపోవునట్లు. క్షబ్ధరత్నాకరమున నీరూపము గ్రహింపఁబడలేదు గాని 'కడయ = నచ్చు, పడు—అనురూపము తెలుపఁబడినది. కన్నడమున కిడు = వినాశ (to be ruined) అను ధాతువు కలదు. తమిళమున 'కెడు' = పాడయిపోవు అనుధాతువు కలదు. త. కెడు 'కెట్టాకా' = పాడయిపోయినాడు. తాలవ్యాచ్చగు 'ఇ'కారసాహచర్యముచే 'కంఠ్యక కారము' తాలవ్య 'చ'కారముగా మారి తెలుగున 'చెడు' అను రూపకము కలిగినది. చెడునుండి—చెట్ట వచ్చినది. కిడు అను ప్రాచీన రూపము కూడఁ గలదు. ఇప్పుడు 'చెడిపోవు' అను రూపమేగాని

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

‘కడకూడు’ గాని ‘కడయు’ గాని వాడుకలో లేవు. మఱి యొక రూపము ‘కీడ్పుడు’ అనుదానిని కూడ తిక్కన వాడినాడు “వేడియనఁ గీడ్పుడియుండెనో కాక”

అలిగొను = అపహసించు—“అకల్పసైరంద్రీ నన్ను నిట్లాలిగొ నఁగనేల.”—ఇప్పుడిది వాడుకలోనున్నట్లు లేదు. సంస్కృత ధాతువు ‘పరిభవించు’ అనునది దీనిని వ్యవహారమునండి త్రోసివేసినది. కాని కన్నడమున ‘అలె’ పరిభావే (to slight, to disgrace) అనుధాతువు కలదు. ‘అలిగొన్’=అపహసించు, మోసగించు. కావున నిదియు ప్రాచీన ధాతువుగనే పరిగణింపఁదగియున్నది.

పుల్లగిల్లు = భయపడు (త. రత్న) “పుయ్యిగోలు మోమున పుల్లగిల్లగ.” ఇచ్చట నీయర్థము కుదురదనుట స్పష్టమే. కీతిమలనఁ గలిగిన వికారము మోమున వ్యక్తమైనదనియూ? పుల్లనివాక్కువు దినినప్పుడు మోమెట్లు చిట్టించుమో అబ్బయ్యెనని యర్థము కానోవు.

ఈను— “మానితసంపదలీనుచుండు”— సంపదల నీనుట. మఱి యొక సంపద్యమున నీ ధాతువుప్రయోగింపఁబడుచున్నను ఇట్టి ప్రయోగ మిప్పుడు వాడుకలో లేదు. (తమి. “శితిప్ప ఈచుంశెల్వుమున్ ఈనుం”= మోతుము ఇచ్చుచుకుభయమిచ్చును. ఈన్ న్నాళ్ =తల్లి. తెలుగు కన్నడముల తిర్యక్ప్రసవమునకే ‘ఈను. తమిళమున నట్లుకాదు’)

ఈ మొదలగు ధాతువు లనేకము లిప్పటివాడుకలో లేక యితర ద్రావిడభాషలలోని ధాతువులతోఁ బోల్చిచదివినచో సజాతీయములైన (cognate forms) రూపములుగలిగి తిక్కనచే ప్రాచీనం బగు మూలార్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడి యాంధ్రభాషా చరిత్రమును బదచరిత్రమును తెలిసికొనుట కత్యంతసహాయమును చేయునట్లై యున్నవి.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఇంకను విచిత్రములగు ప్రాచీన ప్రయోగములు మఱికొన్ని కలవు. క్రియారూపములలోను, కారకప్రయోగమున గూడ ననేక చిత్రములుగాన నగును.

మూదల=తార్కాణము. క్రియారూపమున 'మూదలించు= హెచ్చరించునను నర్థమువచ్చినది. మన్ + తల అనగా ముందుతల చూపునది. మార్గదర్శి అనునది మూలార్థము కావచ్చును.

వలను—“వంజలనైనను వలనేర్పడగ నొకభంగిఁ జేపగఁ జేసి పాడిగొనగ”=తగినవిధము. ఇప్పుడు 'ఆవలను' ఈలను—ఆవల, ఈవల. ప్రక్క=వలనకొనునది. మూలార్థమును గోలుపోయి పంచమివిభక్తి ప్రత్యయమై స్థిరపడినది.

విచారము—“ఈప్సిశకార్యము చేయఁగా విచారయ్యుననున్న” “అదియకావగచి”—పీనియర్థమునందలి మార్పు గనునింపఁదగినది.

పెల్లు—“దుర్దశలపెల్లునకు దురపిల్లుట”

వెంటను—“ఎమ్మెయిపని వెంటను”—వానివెంటఁబడిపోయెను. అని యందుముగాని, పనివెంటవెల్లి నాడని యిప్పుడనము.

బడిక—అనుదానికి 'వెకబడిక' అని 'వెంట' పదముతోఁ జేర్చుకుండ, వ్యస్తప్రయోగ మిప్పటికాలమున లేదు. కాని తిక్కన ప్రయోగమున “చనియెంగేకయ సుతానుచారికలబడిక” అనికలదు.

చూఱ—“తొల్లింటి చూఱగలదె.” ‘చూఱగొను’ ధాతువులో తప్ప ‘చూఱ’ కిప్పుడువ్యస్తప్రయోగము లేదు. తమి చూఱాయాడు= కొల్లగొను.

కలిమి—“కాంతాదులతోడి పొందుకలిమి భటునకుక”— పొందుగలిగియుండుట. ఇప్పుడు కలిమిలక్షణార్థమును ‘సంపద’ యందు

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దేగాని, ధాత్యర్థమున నాడుక లేదు. ఇట్టిదే “కోపరసంబుజేర్మిచె రిచెన్” .

గోసెక్కు—“దీని నీవుగోసెక్కుగఁ జేసి” = మాటు, దోషము—
గోసు—ఘోష శబ్దభవమై యుండును. ‘గోసెక్కు’ అనుపదబంధము నెంత
తక్కింతముగ (effectively) తిక్కనప్రయోగించినాఁడో చూడుఁడు.

చెట్టచట్ట—“నన్నునతఁడు చెట్టపట్టినన్ ద్రోచి వెసంజన్న
వెనుకొనుటయు”, ఇక్కడ మూలార్థమునఁ బ్రయోగింపఁ బడినది.
ఇప్పుడు చేపట్టు—వివాహము అనునర్థమున యాధిఁజేందినది.

మై—“రెండుమైల నడతము” = రీతులుగా

మైమై—“సింహబలుఁడు నిన్ను పరిభవించి మైమైతోన యు
నికిం జేసి” —“మైమై పోరి యుగ్రాకృతిన్” అనాయాసముగా—త.
మెన్ మై = మెల్ల మెల్ల గా—యర్థము (తో)

కొలఁది—“లోకుల చిత్తమునకు ప్రేగగు కొలఁదిమనసు” —
(= రీతిగా) — ఈయర్థమున నిప్పుడు నాడుక లేదు. (చేసినకొలది—
లేదా—నా శక్తికొలది—అనియంపుము)

మెయివడి = సమ్మతి—“మెయివడి చూపుగా”

వలపు = కోరిక — మూలార్థము. “రిపుంబరిమార్పంగా వచ్చునేన్
యట్టిద నావలపు” cf. చేయవలయు—ధాతువు—‘ఓల్’ cf. చేయనొల్ల.
తమి. కన్న. మళ. ఒల్, ఒల్లు.

ఓలము = మటుగు—“ఓలము బయలు పొక్కటిగా” దీనినుండి
‘ఓల మాసగొనియె’ అను క్రియాయాప మేర్పడినది.

ఒంటికి—“ఏచిచలంబున నొంటికిఁజూచిన” = వేటువిధముగా

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

ఉద్దచిడి—ఉద్ద=మిక్కిలి అనన్యముగల యుపసర్గ — కాని
శ. రత్న. న దేశ్యమనియే చెప్పబడినది. “ఉద్దచిడిన పసుల సూచ
ముట్టుగఁదెత్తు” = “మిక్కిలి విడిపోయిన” cf. నన్నె. కుమా. ఉద్దపరి.

తరము—“తరమెఱిగి” — “మేల్ తరములు”

“ఎందు లేకునికివలన — (లేకుండుటవలన)

“విచ్చి జనినమస్త దేశేంబులుం శ్రుంగురి” = విడిపోయి. ఇప్పుడు
విచ్చి=విప్పి-విడిదీసి.

చాలుట—కార్యంబే చందంబునఁ దెలుగగునాచాలుట కోర్వ
వలయు. తమ—చాలు; క-సాలు = to be sufficient

కుఱున—“నాపలుకులు గుఱుననేయక”

అటె—“జయలక్ష్మిం జేకొనునటె”

రూపు—గుఱుములను రూపుగా నరయుట.

పొందు—వారు తమతమ పొందుపట్ల కేగిరి

తేఱు—“గోమనమైగండ క్రొవ్వుదేఱనేర్తు” = క్రొవ్వుపైకి
గనబడునట్లుగాఁ జేయ

తేజము—“ఎంత తేజమైనవాని బుద్ధిగలుగు వారొల్లరు”

కలుమ—“కాంతారంబున తఱివిపోవు సమయంబున” = త్వరి
తపడు—ఈ యర్థమిప్పుడు వాడుకలో నున్నట్లగపడదు — ఇప్పుడు
“తఱివికొను పోవుట” యని కలుదు.

మొఱపము=స్వని “అందియల మొఱపంబున కరుగుదెంచి”
ధాతువు-మోగు-తామో మొఱపాలు?

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“మూడమంచు”, “అర్జునుడు గవియించిన యంప మూడమంచు చిత్రముగఁ గప్పిన” — తమి. మూడ = మూయ. మూసుకొని వచ్చిన మంచు — మూడమంచు.

ఓజలు మెరియు — భీముడ నేక విధముల నోజలు మెరియుచు

హాటడిల్లు — “ఇట్టి పనికి నూటడిల్లి తోడుకొనగ నిచట నీడగు చుట్టంబుఁదడవి పడయువాడనొక్కొ.” = ఉపశమించు!

“బిట్టేసిన వసునిచే ధృతివాసిన సింహబలుఁడు.” చే = తృప్తి యార్థము ‘మూలముగా’ ననియా?

“ఇపు దానియొడ కేగుదేవలయుటే పని నేయఁగ బూని”

“దీనిపై నెయ్యముకల్మి యే కొలది నీమదికింతయు నాకుఁ జెప్పుమా” — మత్తీప్రయోగ విశేషము గమనింపఁ దగినది = నీమనస్సు నకు దీనిపై న్నేరూముండుట?

“ప్రియము చూశ్చిమునుఁగువడఁ దమసంభావించు నెడ”

దెస = దురవస్థ = అవస్థ — “తననీచపుదెస యొరు లెఱుంగక యుండె” ఇప్పుడు ‘దిక్కు’ ‘వైపు’ అనియే యర్థము.

ఐ — కలిమికి నొప్పుగు నీగియు బలిమికి దొడవైనయట్టి బల గమునై.” = బలగము కలవాడై యను నర్థమున.

“మత్స్యసతిమును దనయలుకఱోనివాడ కాదలంచి”

“పలుకంగఁ జాలఁడయ్యెడునకటా”

“శౌర్యవైభవ ప్రాభవశౌచములకు నొరులకైనఁ గైవారమై యుల్లసిల్లు”

“తనవర్తనమువిన్న మునిజనంబులకైననలవరించుకొనగవలయువాడు”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“రి త్తకు రి త్తచెలగినవ్వు”

“తమయన్నకు నగ్నియిచ్చువారై”

“వారేమనిరేని చుఱియుం దగ నాడి”

“నీమాటలకు నేమిగులంగా వెఱుకుఁబోదు మీదెట్లుండెన్”

“మనకు మార్కొ ను నట్టి కొలఁదికాదు”

బాసట లేరయెవ్వరున్”

“తనతన వాషానము లాయుధము లెల్ల జనంబులు ననువు నేసికొనుదు”

“ఇవి నీతెగకొలఁదివి.”

“పొండునందనులయన్న యిమ్మెయిఁగానవేడి”. తమి-వేండుం.

“బలమెల్ల కొ వెఱరెండురూపాయలుగఁ జొచ్చి”

“నాలువుగఁ బోయి”

“భయరసము వఱుపెట్టునఁ బగఱువాఱ”

“పెద్దదొరలు చీరలొలు - ౧౭౩౩”

“పతియెఱుఁగఁడొక్కో జనులు నిజమునేయునుచు”

“దుఃఖములకు నగపడకుండ”

“కీచకుఁ బరిమార్చుటకిపుడు గడవఁబడియెనే”

కారకవి శేషములు

“ఇంతకు నేర్చునీకు”

“నినుంగొని యాడుచేతఁ దానెంతయఁబెద్ద”

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

“తద్వృత్తమునకు నన్నేలుము.

“యక్షునిచే నగపడ్డవీని ప్రాణంబులు.

“విసరి నేలతోవ్రేసి వీపునమండివెట్టిన”

“కీచకునిదెస నన్నొకకీడు తెరపు సారయకుండగావుము”

“కీచకుమరాచగణంబు నాకుఁ బకటించి”

“ఇట్లు లొక మూర్ఖునిచేఁ దుడిచోయి కోలుపోయిన యభిమానము”

“పృథానుతుల దిక్కునఁ దద్దయుభీతుఁడై”

“వారికిఁ విలాపమునే పె”

“తలపోతగలిగి యమ్మెలతవచ్చుటకుఁ దానొందు వింతలు పుట్టఁ
కుండునొక్కొ”

“గంధర్వులచే పడి మృతినొండె”

“నైరంధ్రి కపాయము వొందనని యూహించి”

“వారికినుతింపగ నేల నిస్సర్వవృత్తముల్”

“మాకుంజూడ పాండవులు సాడవడంగి లేకపోయిరి.

“నాతోడి ప్రేముడింగడు నాతురయై”

“వీమనివినియెదనో నీచేననుడు.”

“వారలకు పగవలదు.”

“ఆతని నెవ్వరికేనియుం బొగడవలయు.”

“పాపమున గురులకు మార్కొనియెదము”

ఇట్లు తిక్కనార్యుని యాంధ్రభాషా జాతీయప్రయోగ చమత్కారము లపారములై నెలయుచున్నవి. ఆతనిభాషాశక్తి, ప్రయోగ

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

చమత్కృతి, జాతీయవైఖరి, పదసంగ్రహణ నైపుణి, యనన్యసామాన్యములు. అప్పటి తిక్కనార్యుని భావమును, ఇప్పటిభావమును విశేషవ్యత్యాస మగపడుచున్నది. ధాతు, పద, కారక, క్రియాపద, జాతీయప్రయోగ విషయమున నెంతేని భేదముకలదు. అతని కాలము నందలి యాంధ్రభాషా స్వరూపస్థితిని గనుకొని; అది కాలక్రమమున నెట్టిమార్పులకులొనై ప్రస్తుతస్థితికివచ్చినది, అప్పటి యాతని భావయంత్రవలన గంతరించినదియు దెలిసికొనుటకుగా నాతని భారతమంఠలి దేశీయ పదముల పట్టికలను తయారుచేయు టెంతయు నావశ్యకమై గన్పడుచున్నది. వీనిని తరువాతి భావతోడను, పూర్వకవుల యొక్కయు శాసనములయు భావతోడను బోల్చినచో నాంధ్ర భాషాచరిత్రమును గొంతవఱకు దెలిసికొనుట కవకాశమేగ్బడి గలదు.

ఉపసంహారము

ఇట్లు సమాజంబై, సలక్షణంబై, శక్తివంతంబై, జాతీయ యుక్తంబై, దేశీయబహుళంబగు నాంధ్రభాషలో, భవ్యకవితా మేళుండు, విజ్ఞాన సంపద్విఖ్యాతుఁడు, సంయమిప్రకర సంభాష్యానుభావుండునగు కృష్ణదేవరాయఁడు డర్దిలోకహితనిష్ఠుఁడై రచించిన లేఖ్యంబగు నీ యాత్మాయమునందలి యర్థమును బ్రబంధమండలిగా రచించియాంధ్రావలికి మోదముం గూర్చినెంచిన తిక్కనార్యుఁడు “హృదయాహ్లాది, చతుర్థ, మూర్జితకథోపేతంబు నా నారసాభ్యుదయోల్లాసి” యగు నీవిరాటపర్వమును రచించు సందర్భమున, సఁస్కృత మూలమునందలియర్థమును కావ్యకళాదృష్టితోఁ జూచి యందలి విషయముల యాచిత్యానౌచిత్యములను, గుణదోషములను బరిశీలించి మూలమునందలియే విషయమెచ్చట నుపయోగించుకొననగునో దానినొప్ప నుపయోగింపుకొనుచు, సందర్భానుకూలముగఁ రసమును బోషించుచు, పాత్రలశీలమును వ్యక్తికీర్తించుచు, సంభాషణలను బెంచుచు, కథాంశములను

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

దాగుమారుచేయుచు, కావ్యకళా సౌందర్యమునకుఁ దోడ్పడని సంస్కృతములను విడనాడుచు, వద్దానిఁ బోషించుచు కనువగు షర్ణనలను-అనఁగా ప్రకృతి షర్ణనలను, శీలపోషక షర్ణనలను, భావచ్ఛాయశూచక షర్ణనలను మనోస్మృతి ప్రకాశక — ప్రస్ఫోరక — షర్ణనలను, స్వీయదేశీయాచార షర్ణనలను సంవర్ణానుమాలముగ స్వయముగరచించి చేర్చుచు దనభాషాంతరీ కృతగ్రంథము నత్యంత రసోద్బోధకంపై కావ్యకళకాదర్శభూతంబై స్వతంత్రంబగు మత్తయ ధ్యనికావ్యముగనొనర్చిగమ్యుండైనాడు. ఆంధ్రావళి కత్యంతమోదముం గూర్చినాడు. భక్తకోటికి సరణీయుండైనాడు. తాననుభవించినకవితృతత్వ నిరతిశయానుభావానందమును దనదేశీయులకుఁ గూడ చవిగొలిపినాడు. ఇంక ఉద్యోగాదులగు తక్కిన పదునాల్గింటిలోఁ గూడ నాంధ్రావళి యీమహనీయుని కావ్యశిల్పమహత్వము నారసి యత్యంతమోద భరితులై కావ్యరసాంబుధి నద్వైతానందాంబుధి నోలూడుదురు గాత !!!

